

**OSNOVNA ŠKOLA “Đura Jakšić”
Trnava**

**ŠKOLSKI PROGRAM
za period
2022/2023 - 2025/2026.**

PRVI CIKLUS OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Novi Pazar,
jun 2022.

SADRŽAJ

PLAN NASTAVE I UČENJA ZA PRVI CIKLUS OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA	1
---	----------

PRVI RAZRED	3
--------------------	----------

PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE	3
--	----------

<i>OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI</i>	<i>3</i>
-----------------------------------	----------

SRPSKI JEZIK	3
--------------	---

BOSANSKI JEZIK	13
----------------	----

STRANI JEZIK	16
--------------	----

MATEMATIKA	28
------------	----

SVET OKO NAS	35
--------------	----

LIKOVNA KULTURA	43
-----------------	----

MUZIČKA KULTURA	49
-----------------	----

FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE	59
----------------------------------	----

DIGITALNI SVET	75
----------------	----

<i>IZBORNI PROGRAMI</i>	<i>82</i>
-------------------------	-----------

VERSKA NASTAVA	82
----------------	----

GRAĐANSKO VASPITANJE	87
----------------------	----

<i>PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USAGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA</i>	<i>91</i>
---	-----------

PRVI RAZRED	91
--------------------	-----------

<i>PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE</i>	<i>94</i>
---------------------------------	-----------

SRPSKI JEZIK	94
---------------------	-----------

MATEMATIKA	95
-------------------	-----------

DRUGI RAZRED	96
---------------------	-----------

PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE	96
--	-----------

<i>OBAVEZNI PREDMETI</i>	<i>96</i>
--------------------------	-----------

SRPSKI JEZIK	96
--------------	----

BOSANSKI JEZIK	105
----------------	-----

STRANI JEZIK	113
--------------	-----

MATEMATIKA	120
------------	-----

SVET OKO NAS	128
--------------	-----

LIKOVNA KULTURA	137
-----------------	-----

MUZIČKA KULTURA	144
-----------------	-----

FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE	154
----------------------------------	-----

DIGITALNI SVET	174
----------------	-----

<i>IZBORNI PROGRAMI</i>	<i>181</i>
-------------------------	------------

VERSKA NASTAVA	181
----------------	-----

<i>PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA</i>	189
DRUGI RAZRED	189
<i>PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE</i>	191
SRPSKI JEZIK	191
MATEMATIKA	193
TREĆI RAZRED	195
PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE	195
<i>OBAVEZNI PREDMETI</i>	195
SRPSKI JEZIK	195
<i>Bosanski jezik</i>	203
STRANI JEZIK- ENGLISKI JEZIK	210
MATEMATIKA	223
PRIRODA I DRUŠTVO	230
LIKOVNA KULTURA	241
MUZIČKA KULTURA	249
FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE	259
DIGITALNI SVET	273
<i>IZBORNI PROGRAMI</i>	282
VERSKA NASTAVA	282
<i>PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USAGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA</i>	288
TREĆI RAZRED	288
<i>PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE</i>	290
<i>PROGRAM DODATNE NASTAVE</i>	294
PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE	297
<i>OBAVEZNI PREDMETI</i>	297
SRPSKI JEZIK	297
<i>Bosanski jezik</i>	309
STRANI JEZIK – ENGLISKI JEZIK	316
MATEMATIKA	337
PRIRODA I DRUŠTVO	345
LIKOVNA KULTURA	353
MUZIČKA KULTURA	357
FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE	366
<i>IZBORNI PROGRAMI</i>	380
VERSKA NASTAVA	380
<i>REALIZACIJA PROJEKTNE NASTAVE</i>	385
<i>PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USAGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA</i>	387

ČETVRTI RAZRED	387
<i>PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE</i>	391
<i>PROGRAM DODATNE NASTAVE</i>	394
PROGRAMI VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI – SEKCIJA	396
Dramsko-recitatorska sekcija	396
Likovna sekcija	397
Muzička sekcija	399

PLAN NASTAVE I UČENJA ZA PRVI CIKLUS OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

(primenjuje se na učenike koji upisuju prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja počev od školske
2022/2023. godine)

Red. broj	A. OBAVEZNI PREDMETI	PRVI RAZRED		DRUGI RAZRED		TREĆI RAZRED		ČETVRTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
1.	Srpski jezik	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Bosanski jezik	5	180	5	180	5	180	5	180
3.	Srpski jezik kao nematernalni	2	72	2	72	3	108	3	108
4.	Engleski jezik	2	72	2	72	2	72	2	72
5.	Matematika	5	180	5	180	5	180	5	180
6.	Svet oko nas	2	72	2	72	-	-	-	-
7.	Priroda i društvo	-	-	-	-	2	72	2	72
8.	Likovna kultura	1	36	2	72	2	72	2	72
9.	Muzička kultura	1	36	1	36	1	36	1	36
10.	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	3	108	3	108	3	108	3	108
11.	Digitalni svet	1	36	1	36	1	36	1	36
U K U P N O : A		20-22*	720-792*	21-23*	756-828*	21-24*	756-864*	21-24*	756-864*
Red. broj	B. IZBORNI PROGRAMI								
1.	Verska nastava	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Projektna nastava	1	36	1	36	1	36	1	36
U K U P N O : B		1-3*	36-108*	1-3*	36-108*	1-3*	36-108*	1-3*	36-108*
U K U P N O : A + B		21-23*	756-828*	22-24*	792-864*	22-25*	792-900*	22-25*	792-900*

Oblici obrazovno-vaspitnog rada kojima se ostvaruju obavezni predmeti i izborni programi

Red. broj	OBLIK OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	PRVI RAZRED		DRUGI RAZRED		TREĆI RAZRED		ČETVRTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
1.	Redovna nastava	20-22	720-792*	21-23*	756-828*	21-24*	756-864*	20-23*	720-828*
2.	Dopunska nastava	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Dodatna nastava	/	/	/	/	1	36	1	36
4.	Nastava u prirodi	7-10 dana godišnje		7-10 dana godišnje		7-10 dana godišnje		7-10 dana godišnje	

Red. broj	OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	PRVI RAZRED		DRUGI RAZRED		TREĆI RAZRED		ČETVRTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
1.	Čas odeljenskog starešine	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Vannastavne aktivnosti	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Ekскурzija	1-3 dana godišnje		1-3 dana godišnje		1-3 dana godišnje		1-3 dana godišnje	

* Broj časova za učenike pripadnike nacionalnih manjina

PRVI RAZRED

PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE

OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI

Naziv predmeta

SRPSKI JEZIK

Cilj Cilj nastave srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.

Razred prvi

Godišnji fond časova 180 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- razlikuje izgovoreni glas i napisano slovo; izgovorene i napisane reči i rečenice; - vlada osnovnom tehnikom čitanja i pisanja ćiriličkog teksta; - razume ono što pročita; - aktivno sluša i razume sadržaj književnoumetničkog teksta koji mu se čita; - prepozna pesmu, priču i dramski tekst; - odredi glavni događaj, vreme	POČETNO ČITANJE I PISANJE		Glas i slovo; štampana i pisana slova ćiriličkog pisma. Reči i rečenice kao govorne i pisane celine. Tekstovi zasićeni slovima koja se obrađuju/tekstovi predviđeni za globalno čitanje. Sve vrste tekstova koji su napisani štampanim ili pisanim slovima. Jezičke igre. Analitičko-sintetička vežbanja; leksička i sintaksička vežbanja; motoričke vežbe. Pisanje (prepisivanje, samostalno pisanje i diktat). Čitanje (ščitavanje/globalno čitanje, glasno i tiho

<p>(redosled događaja) i mesto dešavanja u vezi sa pročitanim tekstom;</p> <ul style="list-style-type: none"> - uoči likove i pravi razliku između njihovih pozitivnih i negativnih osobina; - izrazi svoje mišljenje o ponašanju likova u književnom delu; - prepozna zagonetku i razume njeno značenje; - prepozna basnu i razume njeno značenje; - razlikuje slovo, reč i rečenicu; - pravilno izgovori i napiše kratku i potpunu rečenicu jednostavne strukture sa odgovarajućom intonacijom, odnosno interpunkcijskim znakom na kraju; - pravilno upotrebi veliko slovo; - učtivo učestvuje u vođenom i slobodnom razgovoru; - oblikuje usmenu poruku služeći se odgovarajućim rečima; - usmeno prepričava; usmeno priča prema slici/slikama i o doživljajima; - usmeno opisuje stvari iz neposrednog okruženja; - bira i koristi odgovarajuće reči u govoru; na pravilan način koristi nove reči u svakodnevnom govoru; - napamet govori kraće književne tekstove; - učestvuje u scenskom izvođenju teksta; - pažljivo i kulturno sluša sagovornike; - sluša, razume i parafrazira poruku; - sluša interpretativno čitanje i 			<p>čitanje); pitanja kojima se proverava razumevanje pročitano.</p> <p>Izgovor i pisanje glasova koji učenicima pričinjavaju teškoće (npr. đ, ć; dž, č; j, lj).</p>
---	--	--	---

<p>kazivanje književnih tekstova radi razumevanja i doživljavanja;</p> <ul style="list-style-type: none"> - primenjuje osnovna pravopisna pravila; - piše čitko i uredno; - pismeno odgovara na postavljena pitanja; - spaja više rečenica u kraću celinu; - piše rečenice po diktatu primenjujući osnovna pravopisna pravila; - glasno čita, pravilno i sa razumevanjem; - tiho čita (u sebi) sa razumevanjem pročitano; - pronade informacije eksplicitno iznete u tekstu. 			
	<p>KNJIŽEVNOST</p>		<p>ŠKOLSKA LEKTIRA</p> <p>Poezija</p> <p>Narodna pesma, Ja sam čudo video</p> <p>Jovan Jovanović Zmaj, Zimska pesma</p> <p>Vojislav Ilić, Proletnja zora/Voja Carić,</p> <p>Proleće/Mira Alečković, Vetar sejač</p> <p>Desanka Maksimović, Prvak; Hvalisavi zečevi/U gostima/Livadsko zvonce</p> <p>Gvido Tartalja, Kitova beba/Mravi/Postelja za zeku</p> <p>Branko Ćopić, Ježeva kućica (čitanje u nastavcima)</p> <p>Dušan Radović, Jesenja pesma/Srećna Nova godina</p> <p>Ljubivoje Ršumović, Au što je škola zgodna;</p> <p>Dete/Deca su ukras sveta</p> <p>Stevan Raičković, Crtanka/Branislav Lazarević, Slikar</p> <p>Pero Zubac, Dobar drug ti vredi više</p> <p>Dragomir Đorđević, Nije lako biti dete</p> <p>Proza</p> <p>Narodna priča, Sveti Sava i đaci</p> <p>Narodna priča, Deda i repa /Golub i pčela</p> <p>Narodna basna, Lisica i gavran</p> <p>Dositej Obradović, Dva jarca; Dve koze</p> <p>Lav Nikolajevič Tolstoj, Dva druga</p>

			<p>Dragan Lukić, Joca vozi trolejbus/Igor Kolarov, Dum-dum Oliver i njegov bubanj</p> <p>Đuro Damjanović, Dan kad je jutro bilo slovo/Vesna Ćorović Butrić, Noćni čošak</p> <p>Izbor iz narodnih i autorskih zagonetki (Desanka Maksimović, Zagonetke lake za prvake đake, Zagonetke Grigora Viteza i Brane Cvetkovića)</p> <p>Dramski tekstovi</p> <p>Gvido Tartalja, Zna on unapred</p> <p>Dušan Radović, Tužibaba</p> <p>Aleksandar Popović, Neće uvek da bude prvi</p> <p>Bora Oljačić, Prvi dan u školi</p> <p>Popularni i informativni tekstovi</p> <p>Izbor iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu o značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti i kulture (Sveti Sava, Vuk Stefanović Karadžić, znamenita zavičajna ličnost i dr.); Milan Šipka: Bukvar</p> <p>DOMAĆA LEKTIRA</p> <p>Jovan Jovanović Zmaj, Pesme za decu (izbor)</p> <p>Izbor iz basni i slikovnica za decu</p> <p>Književni pojmovi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pesma; - priča; - događaj; mesto i vreme zbivanja; - književni lik - izgled, osnovne osobine i postupci; - dramski tekst za decu; - šaljiva pesma; - basna; - zagonetka.
	JEZIK Gramatika, pravopis i ortoepija		<p>Rečenica; reč; slovo.</p> <p>Uloga glasa/slova u razlikovanju značenja izgovorene odnosno napisane reči.</p> <p>Rečenice kao obaveštenje, pitanje i zapovest.</p> <p>Veliko slovo na početku rečenice, u pisanju ličnih imena i prezimena, imena naselja (jednočlanih) i naziva mesta i ulice u kojoj učenik živi, kao i naziv škole koju pohađa.</p> <p>Pravilno potpisivanje (ime, pa prezime).</p> <p>Tačka na kraju rečenice; mesto i funkcija upitnika i uzvičnika u rečenici.</p>
	JEZIČKA	Govorenje	<p>Vođeni i slobodni razgovor.</p> <p>Govorni predlošci.</p>

	KULTURA		<p>Usmena poruka.</p> <p>Pričanje, prepričavanje i opisivanje.</p> <p>Kazivanje književnog teksta.</p> <p>Dramski, dramatizovani tekstovi, scenska improvizacija.</p> <p>Scensko izvođenje teksta (dramsko i lutkarsko).</p> <p>Bogaćenje rečnika: leksičke i sintaksičke vežbe.</p> <p>Razgovorne, situacione i jezičke igre.</p>
		Slušanje	<p>Stvarne i simulirane situacije.</p> <p>Slušna poruka.</p> <p>Audio-vizuelni zapisi.</p> <p>Igre za razvijanje slušne pažnje.</p>
		Pisanje	<p>Pitanja o sopstvenom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama, slikama, o književnom i neknjiževnom tekstu.</p> <p>Pisana poruka.</p> <p>Kraća tekstualna celina: o sopstvenom iskustvu, o doživljaju, o slikama, povodom književnog teksta.</p> <p>Rečenice/kratak tekst pogodan za diktiranje.</p>
		Čitanje	<p>Književni tekstovi.</p> <p>Tekstovi sa praktičnom namenom: pozivnica, uputstvo, spisak za kupovinu i dr.</p> <p>Nelinearni tekstovi: tekst u tabeli, raspored časova, strip, ulaznica i dr.</p> <p>Informativni tekstovi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. udžbenički: Milan Šipka, Bukvar; tekstovi o znamenitim ličnostima srpske kulture; 2. vanudžbenički: o pravilima učtivog ponašanja (bonton); o mestu u kojem učenici žive; o životinjama itd.

Ključni pojmovi: početno čitanje i pisanje, književnost, jezik i jezička kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta Srpski jezik u prvom razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti: Početno čitanje i pisanje, Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sledeća: Početno čitanje i pisanje - 90 časova, Književnost - 45 časova, Jezik - 10 časova i Jezička kultura - 35 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sudejstva sa drugim oblastima.

POČETNO ČITANJE I PISANJE

Nastava početnog čitanja i pisanja izvodi se u prvom polugodištu prvog razreda osnovne škole, ali, ako je potrebno, nastavlja se i u drugom polugodištu. Početno čitanje i pisanje realizuje se samostalno, ali obuhvata i sadržaje iz Književnosti, Jezika i Jezičke kulture.

Pripremni period

U pripremnom periodu učitelji treba da ispitaju sposobnosti učenika, i to: pričanje, prepričavanje, poznavanje slova, poznavanje čitanja i pisanja, spretnost u rukovanju priborom za pisanje i crtanje. U toku ovog perioda ispitivanje učenika se obavlja kroz aktivnosti koje se međusobno prožimaju.

Usmeno izražavanje se izvodi kroz igre i aktivnosti gde se vežba komunikacija (pozdravljanje u konkretnim situacijama: dobro jutro, dobar dan i doviđenja; zahvaljivanje, izvinjavanje). Učenici mogu pričati na osnovu posmatranja slika i niza slika. Mogu prepričavati slušani tekst, pozorišne ili lutkarske predstave razgovetnim prirodnim govorom i pravilnim izgovorom. Učitelji treba da vode računa o pravilnoj artikulaciji glasova i da sa učenicima komentarišu odslušano.

Vežbe u posmatranju se odnose na uočavanje celine i detalja, posmatranje predmeta, pojava i okoline. Treba ih tematski organizovati. Prvo se posmatra učionica, pa se kasnije ta aktivnost proširuje na okolinu. Učenici mogu posmatrati predmete, ljude, životinje, događaje, slike, slike u nizu, fotografije, objekte iz okoline i sl. Pažnju učenika treba usmeriti na celinu, zatim na najvažnije pojedinosti i na kraju na manje važne pojedinosti. Opažaju se: oblici, boje, odnosi, pokreti, mimika i gestovi, skriveni detalji i sl.

Vežbe u slušanju počinju slušanjem onoga što govore učitelji, drugi učenici, glumci i spikeri. Slušani govor se komentariše da bi se odredile govorne karakteristike govornika. Slušanje treba da bude povezano sa mimikom i gestovima koji prate ono što se govori. Obavezno insistirati na podražavanju pravilnog govora. Tokom slušanja odvajati bitno od nebitnog, negovati pažnju i koncentraciju. Slušaju se i zvukovi onomatopejskog tipa, šumovi, artikulisani i neartikulisani zvukovi.

Analitička vežbanja treba da budu zanimljiva i podsticajna jer su jedan od najvažnijih preduslova za učenje čitanja i pisanja. Ne izvode se izolovano već su povezana sa vežbama slušanja i posmatranja. Uočava se pozicija glasova u reči koja je izgovorena i pozicija slova u reči koja je napisana. Kada učenici savladaju uočavanje glasova i njihovu poziciju u rečima, prelazi se na rastavljanje reči na glasove. Za početak se preporučuju reči od dva glasa, a zatim od tri, četiri i više.

Sintetička vežbanja se organizuju uporedo sa analitičkim. Reči koje su već rastavljene na glasove opet se slivaju u celinu. Počinje se od najlakših i ide ka sve težim. Učenici se na taj način pripremaju za čitanje i razumevanje pročitano.

Vežbe u otklanjanju dijalekatskih i žargonskih karakteristika govora se izvode polako i sistematično. Učitelji posebnu pažnju treba da obrate na izgovor glasova đ, ć; dž, č; j, lj.

Motoričke vežbe za razvijanje ruke, šake i prstiju se razvijaju kroz igru. Preporučuje se vezivanje čvorova od kanapa, vezivanje pertli, zakopčavanje dugmića, nizanje perlica (mogu se izvoditi i na časovima fizičkog vaspitanja). Grafomotoričke vežbe su veoma važne u pripremi za pisanje. Svaka grafomotorička vežba treba da se poveže sa nekim događajem, vežbom slušanja, posmatranja, pričanja i sl. Takve vežbe, odnosno pisanje elemenata slova, izvode se na različite načine, kroz crteže, ramove za slike u prostoru predviđenom za pisanje. Učenike treba podsticati da upotpune crtež dodajući svoje elemente (korelacija sa likovnom kulturom). Vežbe pisanja linija izvoditi bez podizanja ruke, iz jednog poteza. Učenike usmeravati na pravilno držanje olovke (grafitne olovke, hemijske olovke, naliv pera, flomastera). Upotrebu gumice treba svesti na minimum, jer smanjuje odgovornost učenika u pisanju. Paziti na pravilno držanje tela, udaljenost od stola, pravilan položaj tela u odnosu na sto i na ugao pisanja. Pri pisanju učiti učenike da ne žure, da ruka bude opuštena.

Učenje čitanja i pisanja

Didaktičko-metodička organizacija nastave početnog čitanja i pisanja zavisi od mnogo faktora, a najvažniji je onaj koji se odnosi na predznanja učenika. Učitelji biraju postupak koji će koristiti u nastavi početnog čitanja i pisanja - kombinaciju monografskog i grupnog postupka, grupni ili kompleksni postupak.

Nastavu početnog čitanja i pisanja treba izvoditi na više nivoa uz primenu principa individualizacije. U svakom odeljenju postoje učenici koji znaju da čitaju i oni koji samo poznaju slova ili ne znaju da čitaju. Sadržaji, metode i oblici rada treba da se prilagode mogućnostima i potrebama učenika.

U ovom periodu učenici treba da vežbaju čitanje odgovarajućih tekstova, pravilno izgovaraju sve glasove i pravilno naglašavaju reči i rečenice. Treba obratiti pažnju na individualne sposobnosti učenika. Svako dete čita svojim tempom i prema svojim sposobnostima. Poželjno je često proveravati stepen savladanosti tehnike čitanja i razumevanja pročitano. Pri učenju čitanja mogu se koristiti igre slovima i rečima, jezičke igre (rebusi, ispunjalke, ukrštene reči). Učenici tako upoznaju nove sadržaje, situacije imaju veću motivisanost, a atmosfera je prijatna i opuštena. Podsticati učenike da svakodnevno vežbaju čitanje kod kuće. Sarađivati sa roditeljima učenika i pružiti im neophodne informacije vezane za čitanje (motivacija dece, čitanje u svakodnevnim životnim situacijama, udaljenost teksta od očiju je 30 centimetara i sl.).

Učenici uče da pišu pojedinačna štampana i pisana slova, reči i rečenice; cifre. Razmak između štampanih slova u rečima mora da bude ravnomeran. Kod učenja pisanih slova posebnu pažnju treba posvetiti grafičkom uvezivanju slova u rečima. Slova treba da budu iste visine i debljine, a razmak između reči ujednačen. Pisanje uvežbavati kroz prepisivanje, dopunjavanje rečenica, sastavljanje rečenica na osnovu slike, sastavljanje rečenica na osnovu niza slika, diktate i samostalno pisanje rečenica i kraćih tekstualnih celina. Pored usvajanja oblika slova, smeru pisanja samog slova, posebnu pažnju treba obratiti na prostornu orijentaciju u svesci. Pojedinačno pisanje slova se ograničava na jedan do dva reda u svesci. Dnevna opterećenost pisanjem ne treba da je duža od 25 minuta. Levoruka deca pišu levom rukom.

Usavršavanje čitanja i pisanja

U ovom periodu učenik treba da vlada osnovnom tehnikom čitanja i pisanja. Usavršavanje čitanja treba vežbati na tekstovima koji su kratki, dinamični, interesantni i primereni uzrastu učenika, kao i na tekstovima školske i domaće lektire. Posebnu pažnju obratiti na razumevanje pročitanih reči, rečenica i tekstova. Redovnim vežbanjem učenici automatizuju proces čitanja i pisanja.

KNJIŽEVNOST

Preporučeni sadržaji iz oblasti Književnost savladavaju se tokom cele školske godine, iz bukvara/početnice i uz pomoć čitanke kao osnovnih nastavnih sredstava, tako što učitelj planira njihovu realizaciju u skladu sa individualnim karakteristikama učenika i ukupnim mogućnostima kolektiva, rukovodeći se ishodima učenja.

Prilikom osposobljavanja učenika da uz pomoć učitelja razumeju tekstove iz školske lektire, ali i popularne, informativne tekstove iz časopisa za decu, enciklopedija i sl. važno je nastojati da se uoče događaji, prostorni i vremenski odnosi i bitne pojedinosti u opisima bića i prirode. Kako se tekstovi iz školske lektire koriste za usavršavanje čitanja i pisanja i uvođenje učenika u osnovne pojmove o književnosti, tako se učenici podstiču da uoče likove u književnom delu, njihove osobine i postupke; njihova emocionalna stanja (radosno, tužno, smešno) i da razlikuju pojmove dobra i zla.

U propisanim tekstovima iz školske lektire ponuđen je izbor, odnosno opredeljivanje učitelja da u nekim slučajevima izabere između dva, odnosno tri dela (npr. bira se jedna narodna priča - Deda i repa ili Golub i pčela, bira se jedna od tri ponuđene pesme Gvida Tartalje, a od Ljubivoja Ršumovića obavezno je obraditi pesmu Au što je škola zgodna, a pored nje bira se još jedna od dve koje su ponuđene - Dete ili Deca su ukras sveta, itd.).

Prvi put se uvodi čitanje teksta u nastavcima, na primeru Ježeve kućice Branka Ćopića. To podrazumeva da učitelj, prema planu koji sam osmisli i odgovarajućom dinamikom, čita deo po deo Ćopićevog teksta i razgovara sa učenicima o pročitanoj na nekoliko planiranih časova motivišući ih da delo pročitaju i sami.

Pošto su tekstovi predviđeni programom jednostavni, kratki i zasnovani na hronološkom nizanju događaja, učenik treba da odredi gde se i kada dešava radnja i da razume uzročno-posledični raspored događaja, odnosno šta se u fabulativnom tekstu desilo prvo, a šta sledeće, šta je prethodilo nekom događaju a šta iz njega sledi.

Učenik treba da uoči formalnu različitost poezije, proze i dramskog teksta (razlikovanje stiha od proznog i dramskog teksta pisanog po ulogama) i njihove osnovne genološke karakteristike (npr. odsustvo fabule u lirskom delu, ritmičnost stihova ili nizanje događaja u epskom i dramskom delu), ali ne na nivou definisanja genoloških pojmova. Učenik treba da razlikuje pesmu (i šaljivu pesmu - po tonu pevanja) od priče (basne) i dramskog teksta, ali bez uvođenja definicija književnoteorijskih pojmova. Detaljnije terminološko određivanje uvodi se postupno u starijim razredima.

Učenik treba da bude u stanju da razume preneseno značenje zagonetke bez formulisanja u njoj postojećih stilskih postupaka; da prepoznae žanr basne kao priče sa prenesenim značenjem (bez uvođenja pojma alegorije), da bude upoznat sa postojanjem narodne i autorske basne (koje mogu biti u stihu ili u prozi), da u basnama likovi mogu biti ne samo životinje, već i biljke, predmeti, antropomorfizovana bića (Sreća, Nada) ili ljudi i, konačno, da bude u stanju da razume njeno preneseno značenje i izdvoji njenu pouku. Pošto se u ovom uzrastu integralni tekst basne neretko adaptira, skraćuje, u ishodima nisu navedeni strukturni žanrovski elementi basne (fabula i pouka), pogotovo što pouka u narodnoj basni i kod nekih autora nije izdvojena (a naravoučenija Dositeja Obradovića su u nekim adaptacijama skraćena ili izostavljena).

Učenici se osposobljavaju da uoče nepoznate i manje poznate reči u tekstu i da pitaju učitelja za njihovo objašnjenje kako bi što bolje razumeli značenje teksta. Vođeni pitanjima (ko?, šta?, gde?, kada?, zašto?) o pročitanoj sadržaju, učenici se osposobljavaju da kao odgovore formulišu: rečenice, odeljke, kraće tekstovne celine, zavisno od individualnih sposobnosti. Tokom obrade književnih tekstova učenici stiču prva literarno-estetska iskustva i formiraju svoje stavove o delu koje slušaju ili čitaju. Učitelj podstiče učenike da svoje stavove i iskažu.

Prilikom čitanja lirskih pesama učenici postupno uče da prepoznaju i dožive melodičnost pesama i da ih izražajno čitaju i recituju (po izboru). Uspostavljanje razlike između dela u stihu i dela u prozi ne vrši se na teorijskom nivou.

Prilikom obrade dramskih tekstova za decu učenici se motivišu na čitav niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom dela (scenski nastup, dramska igra, lutkrška igra, dramski dijalozi, gledanje dečje pozorišne predstave, snimanje i komentarisanje dramatisovanih odlomaka). Pritom učenici usvajaju i pravila ponašanja u pozorištu u okviru vaspitnog delovanja škole. Uz aktivno slušanje, a potom i samostalno čitanje jednostavnih književnih i ostalih tipova tekstova učenici se osposobljavaju da sadržaje dovode u vezu sa ilustracijama koje prate književni, popularni i informativni tekst.

Od prvog razreda sadržajima programa se sugeriše sistematično i postupno usvajanje književnih pojmova, a učiteljima se preporučuje da kontinuirano uvode nove reči u rečnički fond učenika, kako bi se on obogatio. Usvajanje književnih pojmova ne podrazumeva učenje njihovih definicija, već njihovo imenovanje i opisno obrazlaganje pojma, uočavanje njegove uloge u književnoumetničkom tekstu.

Sticanju čitalačkih navika doprinosi ponovno vraćanje domaće lektire u školske programe. U prvom razredu časovi domaće lektire realizuju se u drugom polugodištu. U nameri da se učenici od prvog razreda navikavaju na čitanje lektire u obaveznom i slobodnom izboru, uspostavlja se saradnja sa školskim bibliotekarom, a nekoliko časova se tokom godine može realizovati u školskoj biblioteci.

Veština čitanja i razumevanja pročitanoj stiče se i u okviru Jezičke kulture i pri obradi književnoumetničkih tekstova. Učenici se podstiču da čitaju tekstove u slikovnicama (na primer, basne, bajke i priče).

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na jezička pravila i gramatičke norme već i na njihovu funkciju. Na primer, rečenica se ne upoznaje samo kao gramatička jedinica (sa stanovišta njene strukture) već i kao komunikativna jedinica (sa stanovišta njene funkcije u komunikaciji).

Gramatika

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija.

U okviru vežbi slušanja, govorenja, čitanja i pisanja učenici zapažaju jezičke pojave bez njihovog imenovanja. Tako se postavlja osnova za proširivanje jezičkih sadržaja u starijim razredima.

Potrebno je ukazivati na razlikovnu funkciju glasa u okviru reči (npr. đak, džak). Tako se posredno skreće pažnja na važnost pravilnog pisanja slova, odnosno pravilnog izgovaranja glasova.

Elementarne osnove iz morfologije učenici stižu uočavajući reč kao jezičku jedinicu između glasa i rečenice. Reči uvek treba uočavati i obrađivati u okviru rečenice. U pisanju treba skrenuti pažnju na to da je reč odvojena belinama sa obe strane, a u govoru učitelj treba da naglasi pravilan akcent neke reči (ukoliko je učenici pogrešno izgovaraju).

Rečenice treba uočavati, kad god je to moguće, u okviru teksta. U pisanju posebno treba skrenuti pažnju na to da rečenice počinju velikim slovom i završavaju se tačkom, znakom pitanja ili znakom uzvika (na ovaj način se povezuju gramatika i pravopis). Kada se rečenica izgovara, učenicima se skreće pažnja na njenu intonaciju, naročito ako se radi o pitanju.

Vežbe za usvajanje i utvrđivanje znanja iz gramatike do nivoa njegove praktične primene u novim govornim situacijama proističu iz programskih zahteva, ali su u velikoj meri uslovljene konkretnom situacijom u odeljenju - govornim odstupanjima od književnog jezika, kolebanjima, greškama koje se javljaju u pismenom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vežbanja u nastavi jezika mora određivati na osnovu sistematskog praćenja govora i pisanja učenika.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici treba da savladaju putem sistematskih vežbanja (elementarnih i složenih). Ova vežbanja treba da budu što raznovrsnija i treba ih organizovati što češće.

JEZIČKA KULTURA

Oblast Jezička kultura obuhvata razvijanje osnovne pismenosti učenika, odnosno usavršavanje govorenja, slušanja, čitanja i pisanja. Ove četiri programske podoblasti usmerene su na negovanje kulture govora, pismenog izražavanja, bogaćenje rečnika i, u širem smislu, na razvijanje komunikativnih sposobnosti učenika. Nastavni rad u oblasti Jezička kultura realizuje se u prožimanju sa drugim oblastima predmeta, kao i kroz samostalne nastavne jedinice.

Govorenje učenika razvija se u razgovoru u kojem ih učitelj usmerava da usavršavaju svoju komunikaciju. U vođenom razgovoru o književnom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Slobodni, odnosno društveni razgovor, osnova je svakodnevne komunikacije i zato je potrebno učenike usmeravati kako da učtivo započnu razgovor, razmenjuju informacije i koriste osnovne forme učtivosti. U toku razgovora mogu se izdvajati situacioni govorni predlošci koji se koriste u svakodnevnim komunikativnim situacijama. Učenici se ohrabruju da oblikuju usmenu poruku u kojoj će izneti informacije na primerima iz svakodnevnog školskog

života. U toku svakog razgovora učenici se podstiču da govore, odnosno da iznose informacije, svoja mišljenja, imenuju osećanja, uz odabir odgovarajućih reči.

Preporučeni oblici usmenog izražavanja jesu pričanje, prepričavanje i opisivanje. To su sadržaji programa, odnosno sadržaji učenja. Učenik se postepeno uvodi u usmeno izražavanje i uči kako da prepriča tekst, kako da priča ili kako da opisuje. Izražavanje se realizuje kroz govorne vežbe uz pomoć datog ili zajedničkog plana. Plan pomaže učenicima da osmisle sadržinu govora, ali ne treba sputavati one koji mogu da govore samostalno sa individualnim planom, pa i bez njega. Usmeno se prepričava kraći tekst, deo pozorišne predstave ili filma. Preporučene vrste pričanja su: pričanje o slici ili po nizu slika (priča u slikama), pričanje o doživljajima i događajima. Opisuju se godišnja doba, biljke i životinje, najbolji drug ili drugarica, članovi porodice, kućni ljubimci i sl. Učenici se upućuju na pravilno govorno izražavanje.

Učenje napamet i govorenje odabranih tekstova ili njihovih kratkih odlomaka usmereno je na bogaćenje rečnika i pravilan govor. Govore se napamet naučene odabrane pesme, uz uvođenje učenika u pravila recitovanja. Takođe, mogu se napamet naučiti i govoriti kratki odlomci iz priča i delovi dramskog teksta (lice). Cilj ove vrste govorenja je izražajni govor, a ne samo memorisanje teksta. Zato treba pažljivo odabrati šta će deca učiti napamet, a neki od kriterijuma su umetnička vrednost teksta i njegova prilagođenost uzrastu. Scenski se izvode dramski tekstovi iz školske lektire i dramatizovani tekstovi. Scenske igre najbolje je realizovati na osnovu književnih dela koja su pogodna za scensku improvizaciju.

Bogaćenje rečnika u funkciji jasnog izražavanja realizuje se kroz korišćenje adekvatnih reči u govoru, usvajanje i korišćenje novih reči, kao i proširivanje opsega značenja u okviru jedne reči. Nove reči se usvajaju iz pravilnog govora i iz književnih i neknjiževnih tekstova. Učenici se upućuju da iz svog aktivnog rečnika, uz aktiviranje pasivnog, koriste reči koje što preciznije prenose željenu informaciju, ali i da rečima mogu govor učiniti lepšim.

Jezička kultura učenika neguje se i kroz igrovne aktivnosti, posebno kroz jezičke igre. Vrste igara potrebno je odabrati prema interesovanjima učenika ili u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti razgovorne igre, na primer, razgovor sa neposlušnom lutkom, razgovor sa književnim likom, zatim situacione igre, odnosno stvarne situacije, na primer, razgovor u prodavnici, razgovor kod lekara. Takođe, mogu se odabrati i premetaljke, rebusi, palindromi, ulančavanje, dopunjalke, jednostavne ukrštene reči.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pažljivo i kulturno slušaju sagovornike. U nastavnom kontekstu učenici slušaju šta drugi govore i to potvrđuju reprodukcijom ili parafraziranjem slušne poruke, kao i postupanjem po molbama i usmenim instrukcijama odraslih i vršnjaka. Pažljivo slušanje praktikuje se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacione igre). Učenici slušaju čitanje učitelja, vršnjaka, spikera.

Zapis po slušanju podrazumeva diktat, kojim se vežba i pisanje. Međutim, prvi korak u realizaciji diktata je slušanje i uočavanje granice između reči i rečenica u zavisnosti od intonacije, čime se razvija jezičko povezivanje izgovorene i zapisane reči.

Igre za razvijanje slušne pažnje izvode se u nastavnom kontekstu: pažljivo slušanje sa zadatkom, na primer, Prepoznaj ko govori, Slušaj kako govorim (tiho, brzo), Čujem glas t...

Pisanje i čitanje se uvežbavaju u nastavi početnog čitanja i pisanja, a zatim u oblastima Književnost, Jezik i Jezička kultura. U sadržajima programa iz oblasti Jezička kultura dati su osnovni elementi koji se odnose na pismenost učenika, s tim da se oni ne mogu posmatrati izolovano, već u sadejstvu sa ishodom i preporučenim sadržajima u svim oblastima predmeta. Dakle, čitanje i pisanje se ne uče posebno u okviru nastavnih oblasti, već kroz sve nastavne sadržaje.

U prvom razredu učenici pišu rečenice i kraće tekstualne celine. Posebno se vodi računa o individualnom pristupu učeniku, što podrazumeva podsticanje prema sposobnostima i mogućnostima u pisanju. Ako dete ima teškoća u pisanju, potrebno je pažljivo i postepeno ga uvoditi u pisanje, dok dete koje napreduje treba podsticati adekvatnim zahtevima. Učenici pismeno odgovaraju na jednostavna pitanja o sopstvenom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama, slikama, kao

i na pitanja o književnom i neknjiževnom tekstu. Osim toga, učenici samostalno osmišljavaju i pišu rečenice o sopstvenom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama. Takođe, zapisuju naslov slike ili naslove slika u nizu i rečenice na osnovu slike ili niza slika (priča u slikama).

Učenici se osposobljavaju da zapišu kraću pisanu poruku kojom prenose informacije i koja ima praktičnu namenu. Ove poruke nemaju klasičnu formu, već služe za svakodnevne namene, na primer, informacije o školskim obavezama (informacije o vannastavnim aktivnostima, spisak školskog pribora, potrebnog materijala za školske predmete).

Učenje samostalnog pisanja teksta počinje spajanjem više rečenica u celinu. Učenici pišu o svom iskustvu, o doživljaju, o slici ili po nizu slika (priča u slikama). Prema svojim sposobnostima učenik će napisati dve, tri povezane rečenice ili kraći tekst.

U pisanju se primenjuju naučena pravopisna pravila koja se uče u okviru oblasti Jezik. Potrebno je da se pravopis u pisanju dosledno primenjuje od početnog čitanja i pisanja. Učenici se upućuju da biraju adekvatne reči i da ih upotrebljavaju nove dok pišu.

Čitanje se uvežbava na delima školske i domaće lektire, i na drugim književnim i neknjiževnim tekstovima. Posebna pažnja treba da je usmerena na čitanje informativnih tekstova, prema interesovanjima učenika i u društvenom kontekstu, prema preporučenim sadržajima programa. Potrebno je praktikovati sledeće vrste čitanja: glasno čitanje (celog teksta, štafetno, fleksibilno, dramskog teksta po ulogama); tiho čitanje (u sebi). Razumevanje teksta pokazuje se pomoću podsticaja ili pitanja i iskazivanjem teme/poente teksta (u skladu sa predznanjem), kao i predstavljanjem ključnih delova teksta slikom (ilustracija teksta). Informacije u tekstu pronalaze se vođeno (odgovaranjem na reproduktivna pitanja ko?, gde?, kako?, kada?) i samostalno, bez detaljno datih uputstava.

**Naziv
predmeta**

BOSANSKI JEZIK

Naziv predmeta:	Bosanski jezik
Trajanje školskog programa:	4 godine – 2022-2026.
Fond časova:	180 časova
Cilj:	
Cilj nastave bosanskoga jezika je da osposobi učenika za jezičku komunikaciju koja će mu omogućiti ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta i uključivanje u cjeloživotno učenje. Ostvarivanje svrhe nastave bosanskoga jezika uključuje ovladavanje standardnim jezikom, a doprinosi:	
<ul style="list-style-type: none">- razvoju jezičko-komunikacijskih sposobnosti pri govornoj i pisanoj upotrebi jezika u svim funkcionalnim stilovima;- razvoju literarnih sposobnosti, čitateljskih interesa i kulture;- razvijanju svijesti o važnosti znanja i njegovanja maternjeg jezika;- pripremi učenika za aktivan društveni život u multikulturalnom okruženju;- razvijanju ljubavi i poštovanja prema kulturnoj baštini svih naroda i narodnosti;	

Ishodi:

Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:

- razlikuje glas i slovo
- razlikuje riječ od rečenice
- pravilno čita riječi, rečenice i kraće tekstove
- pravilno piše štampana i pisana slova latinice, povezuje slova u strukturu riječi
- Pravilno oblikuje grafičku strukturu slova linijama normalne debljine (tehnika povlačenja).
- čita pravilno i razumije pročitano
- zna uspostaviti logički slijed u nonsensnom iskazu.
- razumije pročitano i može reproducirati sadržaj na osnovu detaljnih pitanja
- može kazati šta je najvažnije u pročitanoj tekstu
- razumije poruku teksta posredstvom analize ponašanja likova
- može uočiti važne pojedinosti u književnom tekstu
- uočava prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje pojedinih likova
- uočava osnovno raspoloženje u pjesmi
- razumije poslovice i mudre izreke
- razlikuje priču od pjesme, zna da se u pričama čita o događajima i doživljajima
- zna da je bajka priča o čudesnim nestvarnim likovima i događajima
- zna da je basna kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, biljke i predmeti
- prepoznaje dramski tekst, zna šta je pozorište, šta je publika i ko su glumci
- teorijske pojmove definira samo na nivou prepoznavanja
- primjenjuje osnovna pravopisna pravila
- pismeno odgovara na postavljena pitanja
- piše rečenice po diktatu primjenjujući osnovna pravopisna pravila
- uočava značenje riječi
- prepoznaje i pravilno upotrebljava u pričanju rečenice: izjavne, upitne i uzvične
- u učestalim riječima pravilno upotrebljava skupove je/ije
- pravilno izgovara i piše glasove-slova č, ć, dž, đ, h
- savladao je znake interpunkcije (tačku, upitnik, uzvičnik)
- upotrebljava dvotačku i zarez u nabranju
- zna upotrijebiti veliko slovo na početku i tačku na kraju rečenice
- pravilno piše veliko početno slovo u pisanju vlastitih imena, u nazivima sela, gradova i naseljenih mjesta
- piše veliko početno slovo u nazivima praznika
- razlikuje glasove u svim pozicijama
- savladava artikulaciju većine glasova

- usvaja pojmove: pričanje – razgovor, rekreativni razgovor, opis, dramatizacija
- određuje redoslijed pričanja: početak, glavni dio i kraj priče
- može ispričati priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja)
- uspješno memorira i reproducira kraće književne forme (stihove, zagonetke, brzalice, bajalice, pitalice i brojalice)
- zna razgovarati s drugom osobom / osobama, direktno ili telefonom uz uvažavanje pravila lijepog ponašanja
- može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja
- precizno odgovara na postavljena pitanja i tako prepričava tekst
- prepričava priču u pisanoj formi (po nizu slika, po jednoj slici, po detaljnim pitanjima)
- zna napisati čestitku, poruku, sadržaj razglednice, kratko pismo
- ispoljava ekspresivnu kreativnost u govoru i pisanju
- čita, piše i prepisuje nizove rečenica i kraće tekstove
- glasno čita, pravilno i sa razumijevanjem
- tiho čita (*u sebi*) sa razumijevanjem pročitano
- posjeduje svijest o selektiranju televizijskog programa i umjerenom vremenskom gledanju televizijskih sadržaja.
- posjeduje informacije o štetnosti pretjerane identifikacije s likovima iz crtanog filma, odnosno likovima iz televizijskih emisija.
- shvata značaj biblioteke i knjige kao izvor znanja.

Inovacije i unapređenje nastave (ogledni časovi, predavanja, seminari):

- Označavanje nastavničkih kompetencija kroz različite programe stručnog usavršavanja za primjenu savremenih metoda i postupaka rada.

Pismeni i kontrolni zadaci, vježbe, testovi:

- diktati, autodiktati, testovi provjere usvojenog na času, petominutni test, povratna informacija, vježbe

Ekскурzije, izleti, posjete (nastava van učionice):

- Planom Tima su predviđeni izleti, posjete, nastava u prirodi.

Korišćenje udžbenika, priručnika, radnih sveski, testova i druge literature:

- U nastavi se koriste najsavremenija nastavna sredstva (CD, DVD, internet i PPT prezentacije)
- U planu je nabavka interaktivne «pametne» table kako bismo mogli koristiti interaktivno učenje, a do tada se koristi projektor;
- U nastavi se koriste i radne sveske sa testovima i dječiji časopisi;

Nastavna sredstva: korišćenje, nabavka i izrada:

- slovarica, nastavni listovi, žica, drvca, zrnelje za pravljenje slova, slikovnice, CD, projektor...

Međupredmetne kompetencije:

- Međupredmetne kompetencije se ostvaruju kroz povezivanje svih nastavnih predmeta

Način ostvarivanja programa:

- Trajanje priprema za početno čitanje i pisanje zavisi od prethodnog znanja učenika, individualnih karakteristika učenika;
- primjena vježbi u posmatranju, slušanju, artikulacije, motorici...
- uvođenje u početno čitanje i pisanje, usavršavanje stog,
- simultano će se realizovati i ostali sadržaji (jezik, književnost, lektira, čitanje i
- tumačenje teksta, jezička i medijska kultura)

Način praćenja ostvarivanja programa i način praćenja napredovanja učenika:

- Način praćenja napredovanja učenika vrši se pomoću odgovarajuće evidencione pedagoške dokumentacije.
- Na svakom času prati se aktivnost i učestvovanje učenika u radu, redovno donošenje udžbenika, sveske i ostalog pribora za rad, kao i domaćih zadataka.
- Radove koji najbolje reprezentuju postignuća i napredovanje učenika u toku školske godine učenici čuvaju u svom portfoliju.

Način vrednovanja :

- Vrednovanje postignuća učenika vrši se formativno, sumativno i dijagnostički kroz usmene i pismene provjere znanja i veština.
- Utvrđivanje stepena usvojenosti znanja vrši se na kraju svake nastavne teme pomoću testova iz gramatike i pravopisa, govornih i pismenih vježbi i diktata.

**Naziv
predmeta**

STRANI JEZIK

Cilj Cilj učenja stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju je da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu i pisanu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.

Razred prvi

Godišnji

fond 72 časa

časova

ENGLJSKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA Komunikativne funkcije	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva; - predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih; - razume kratka i jednostavna uputstva i naloge i reaguje na njih; - daje kratka i jednostavna uputstva i naloge; - razume poziv i reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost; - razume kratke i jednostavne molbe i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe; - iskaže i prihvati zahvalnost i izvinjenje na jednostavan način; - razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke; - prepozna i imenuje živa bića, predmete i mesta iz neposrednog okruženja; - razume jednostavne opise živih bića, predmeta i mesta; - opiše živa bića, predmete i mesta koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume svakodnevne iskaze u 	POZDRAVLJANJE	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama</p> <p>Reagovanje na usmeni impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično); uspostavljanje kontakta pri susretu.</p> <p>Sadržaji</p> <p>Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you!</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.</p>

<p>vezi sa neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih;</p> <ul style="list-style-type: none"> - izrazi osnovne potrebe, oseće i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima; - razume jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru; - razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposredovanje i reaguje na njih; - traži i daje jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposredovanje; - razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima. 		
	<p>PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama</p> <p>Slušanje kratkih i jednostavnih tekstova u kojima se neko predstavlja; predstavljanje sebe i drugih osoba, prisutnih i odsutnih.</p> <p>Sadržaji</p> <p>My name's Maria/I'm Maria. What's your name?</p> <p>This is my friend. His name's/name is Marko.</p> <p>Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's your teacher. How old are you? I'm seven. He's ten. Who's this/that? It's my father. Is Tom your brother/friend? Yes, he is/No, he isn't. Is Jane your sister/friend? Yes, she is/No, she isn't. Who's in the picture? It's my sister. Her name's Susan.</p>

		<p>Lične zamenice u funkciji subjekta - I, you ... Prisvojni pridevi - my, your...</p> <p>Pokazne zamenice – this, that Glagol to be – the Present Simple Tense Pitanja sa Who/How (old) Osnovni brojevi (1-10) (Inter)kulturni sadržaji: Prepoznavanje najosnovnijih sličnosti i razlika u načinu upoznavanja i predstavljanja u našoj zemlji i zemljama engleskog govornog područja.</p>
	<p>RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje naloga i uputstava i reagovanje na njih; davanje kratkih i jednostavnih uputstava (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično). Sadržaji Let’s start. Quiet, please. Listen to me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in. Come here/to the board. Give me your book, please. Don’t do that. Listen and say/sing/do/number/match/draw/repeat... Cut out/stick/touch/point to... Colour the door yellow. Count from ... to My turn now. Hurry up! Quick! Watch out! I understand/I don’t understand. I’m finished.</p> <p>Imperativ (Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti; dečje pesme odgovarajućeg sadržaja.</p>
	<p>POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje...); upućivanje i prihvatanje/odbijanje poziva na zajedničku</p>

		<p>aktivnost, uz korišćenje najjednostavnijih izraza.</p> <p>Sadržaji</p> <p>Let's play football/the memory game/go to the park/sing. Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can't.</p> <p>Imperativ</p> <p>(Inter)kulturalni sadržaji: Prikladno prihvatanje i odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.</p>
	<p>ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama</p> <p>Slušanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog odgovora na iskazanu molbu; izražavanje i prihvatanje molbi, zahvalnosti i izvinjenja.</p> <p>Sadržaji</p> <p>Can I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria/Thanks. You're welcome. No, sorry/Not now/No, you can't. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, ...? I can't see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I'm sorry I'm late. It's OK. No problem.</p> <p>Modalni glagoli za izražavanje molbe – can/may (Inter)kulturalni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.</p>
	<p>ČESTITANJE</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama</p> <p>Slušanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan; reagovanje na upućenu čestitku i upućivanje kratkih prigodnih čestitki.</p> <p>Sadržaji</p> <p>Happy birthday to you! Merry Christmas! Happy New Year! Happy Easter! Thanks, same to you!</p> <p>(Inter)kulturalni sadržaji: Najznačajniji praznici i način obeležavanja/proslave i čestitanja; prigodne dečje pesme i igre.</p>

	<p>OPISIVANJE ŽIVIH BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta i mesta u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih usmenih opisa živih bića, predmeta i mesta.</p> <p>Sadržaji It's a/an... It's short/long/small/big/blue... It's a blue ruler. I can see one red apple and two yellow bananas/three blue and four orange balloons. Here's a crayon. What colour is it? It's blue/The crayon is blue.</p> <p>Glagoli have got, to be za davanje opisa Pravilna množina imenica: book - books, apple - apples...</p> <p>Modalni glagol can uz glagol see</p> <p>(Inter)kulturalni sadržaji: Dečje pesme i priče odgovarajućeg sadržaja.</p>
	<p>ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje svojih potreba, oseta i osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa.</p> <p>Sadržaji I'm thirsty/hungry. Here's a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. No, thank you. Are you happy/sad/hot/cold?</p> <p>The Present Simple Tense (be, want)</p> <p>Modalni glagol can za izražavanje predloga (Inter)kulturalni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.</p>
	<p>ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama Slušanje kratkih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuje položaj u prostoru; usmeno traženje i davanje informacija o položaju u prostoru.</p> <p>Sadržaji Where's my dad? Is he in the bedroom? No, he's in the bathroom. Where's your dog? It's in the garden. Where's my bag? It's on the chair.</p>

		<p>Where's the toilet? It's here/over there.</p> <p>Prilozi i predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - here, there, in, on</p> <p>Pitanja sa Where</p> <p>(Inter)kulturalni sadržaji: Kultura stanovanja: selo, grad.</p>
	<p>IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama</p> <p>Slušanje kratkih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno iskazivanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja.</p> <p>Sadržaji</p> <p>This is my ball. Is that your bike? I've got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a/an...?</p> <p>Prisvojni pridevi my, your...</p> <p>Have got za izražavanje pripadanja/posedovanja</p> <p>(Inter)kulturalni sadržaji: Porodica, prijatelji, kućni ljubimci, igračke.</p>
	<p>IZRAŽAVANJE DOPADANJA/NEDOPADANJA</p>	<p>Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama</p> <p>Slušanje kratkih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno iskazivanje slaganja/neslaganja, dopadanja/nedopadanja</p> <p>Sadržaji</p> <p>Do you like ice cream? Yes, I do/No, I don't. I like apples and oranges. I don't like milk or cheese. Do you like games?</p> <p>The Present Simple Tense glagola like</p> <p>(Inter)kulturalni sadržaji: Hrana i piće.</p>

Ključni pojmovi: komunikacija, rano učenje, jezička aktivnost, jezičke kompetencije i interkulturalnost.

TEMATSKE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda prvog ciklusa osnovne škole. Autori udžbenika i nastavnici obrađuju ih u skladu sa zahtevima programa, uzrastom i interesovanjima učenika.

- 1) Lični identitet
- 2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)
- 3) Geografske osobnosti
- 4) Stanovanje - forme, navike
- 5) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine
- 6) Vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)
- 7) Škola i školski život
- 8) Mladi - život dece i omladine
- 9) Zdravlje i higijena
- 10) Emocije (ljubav prema porodici, drugovima)
- 11) Prevozna sredstva
- 12) Vremenske prilike
- 13) Umetnost za decu (naročito moderna književnost za decu; prigodne tradicionalne i moderne pesme)
- 14) Običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)
- 15) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji
- 16) Ishrana i gastronomske navike
- 17) Putovanja
- 18) Moda i oblačenje
- 19) Sport
- 20) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta strani jezik u prvom ciklusu osnovne škole usmeren je na razvoj funkcionalnih znanja i zasnovan je na komunikativno definisanim ishodima učenja, odnosno aktivnostima koje učenik uspešno realizuje koristeći strani jezik. Jezičke aktivnosti slušanja, čitanja, (raz)govora i pisanja u programu posmatraju se integrativno, kao nerazdvojive komponente autentične komunikacije pojedinca u bilo kojoj govornoj zajednici. Polazeći od ishoda, odnosno onoga što je učenik u stanju da ostvari u različitim vrstama i vidovima komunikacije (usmene, pisane, delimično i one neverbalne), formalno i sadržinski centralnu poziciju programa zauzimaju upravo komunikativne funkcije (npr. pozdravljanje; predstavljanje sebe i drugih; davanje osnovnih informacija o sebi; davanje i traženje osnovnih informacija o drugima; razumevanje i davanje jednostavnih uputstava i naloga; poziv i reagovanje na poziv za učešće u zajedničkoj igri;

iskazivanje molbi, zahteva, zahvalnosti, planova, namera, saglašavanja, protivljenja, dopadanja, nedopadanja, želja, potreba i sl.). Na osnovu komunikativnih funkcija definisane su jezičke aktivnosti pomoću kojih se one mogu ostvariti, a koje uključuju postepeno usavršavanje sposobnosti razumevanja govora, razumevanja pisanog teksta (od trećeg razreda), interaktivnog usmenog i pisanog izražavanja. Zahvaljujući cikličnoj i kontinualnoj koncepciji programa, komunikativne funkcije se prenose, usvajaju i uvećavaju tokom čitavog obrazovnog ciklusa, s rastućim stepenom složenosti. Ishodi, komunikativne funkcije i jezičke aktivnosti definisani su kao opšte lingvističke kategorije, i stoga su za sve strane jezike identični iskazi. Kako bi se, međutim, ishodi, funkcije i aktivnosti operacionalizovali, ponuđeni su i primeri realizacije, i to za svaki pojedinačni strani jezik. Njima se ilustruju neke od najfrekventnijih i uzrasno najadekvatnijih mogućnosti za verbalnu realizaciju komunikativnih funkcija.

Komunikativna nastava posmatra jezik kao sredstvo komunikacije. Stoga je i program usmeren ka ishodima koji ukazuju na to šta je učenik u procesu komunikacije u stanju da razume i produkuje. Tabelarni prikaz nastavnika postepeno vodi od ishoda i komunikativne funkcije kao oblasti, preko aktivnosti koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike u atmosferi zajedništva i međusobne saradnje;
- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;
- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke, uključujući njene kulturološke i vaspitne elemente, kao i elemente socijalizacije;
- bitno je značenje jezičke poruke;
- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;
- sa ciljem da se unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva i na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;
- nastavnik upućuje učenike u zakonitosti usmenog i pisanog (od trećeg razreda) koda i njihovog međusobnog odnosa;
- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom, a bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, osim ukoliko učenici na njima ne insistiraju, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće kategorije:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;
- poimanje programa kao skupa dinamičnih, zajednički pripremljenih i prilagođenih zadataka i aktivnosti;
- nastavnik treba da omogući pristup novim idejama i njihovo prihvatanje, kao i kreiranje novih ideja;
- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;
- nastavni materijali predstavljaju jedan od izvora aktivnosti i moraju biti praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;

- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;
- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče razvoj kognitivnih sposobnosti učenika (zapažanje, analiza, zaključivanje itd.);
- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto, a naročito na nižem uzrastu treba koristiti internacionalizme i reči koje su im poznate, kao i vizualizaciju kao sredstvo semantizacije.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa preporučuje se dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na uputstva nastavnika na stranom jeziku ili sa audio-zapisa (slušaj, piši - od trećeg razreda, poveži, odredi, pronađi, ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: nacrtaj, iseci, oboj, otvori/zatvori svesku, itd.)

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.)

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.)

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.)

Igre primerene uzrastu i didaktičkom zahtevu (za zagrevanje, razvijanje pažnje i koncentracije, jačanje motivacije, uvođenje nove jezičke građe ili pak utvrđivanje).

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „tekućih problema” u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje” iskaza u gest i gesta u iskaz.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih i pisanih (od trećeg razreda) materijala (planiranje različitih aktivnosti, izveštaj/dnevnik sa putovanja, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA U PRVOM I U DRUGOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Prednosti nastave stranog jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole u vezi su sa specifičnostima usvajanja jezika na ranom uzrastu. Osnovna karakteristika ranog učenja nije analitičko učenje, već usvajanje jezika na sličan način na koji se usvaja maternji jezik - dete strani jezik koristi isključivo u komunikaciji i u situacijama koje su bliske njegovim interesovanjima. Višestruke su prednosti učenja jezika u ovom uzrastu (Titone 1989)¹:

- neurofiziološke: izuzetna plastičnost mozga omogućava lakše usvajanje fonetskih elemenata, akcenta, izgovora, intonacije, kao i sintaksičkih obrazaca;
- psihološke: kod učenika se razvija motivacija budući da ne oseća strah od greške prilikom upotrebe novog jezika, lako prihvata igru i spremnije izlaže pred grupom;
- obrazovne: učenje stranog jezika pozitivno utiče na kognitivni razvoj deteta i prihvatanje drugog i drugačijeg.

Raniji početak učenja stranog jezika otvara put za dostizanje viših nivoa jezičke kompetencije i razvijanje višejezičnosti, koji su relevantni za dalje školovanje i profesionalni život.

S obzirom na to da se ishodi operacionalizuju preko jezičkih aktivnosti u komunikativnim situacijama, važno je da se one u nastavi stranih jezika permanentno i istovremeno uvežbavaju. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem.

Pošto je program učenja stranog jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole rasterećen pisanja i čitanja, kao i eksplicitnih objašnjenja gramatičkih pravila, ovo je dragocen period za podsticanje i navikavanje učenika da u svakodnevnim situacijama u učionici i van nje spontano primenjuju naučene reči i izraze u odgovarajućim situacijama usmene komunikacije (npr. pozdravljanje nastavnika na stranom jeziku u učionici, ali i van nje). Takvo spontano uspostavljanje kontakta pomaže učenicima da se oslobode govornih blokada koje mogu nastati izvan uslova simuliranih u učionici, pri susretu sa licima sa drugog govornog područja. To će, takođe, pružiti i brojne prilike učenicima da eksperimentišu sa upotrebom jezika, rasterećeni straha od neuspeha u komunikaciji. Zbog svega toga potrebno je insistirati na takvom modelu komunikacije od samog početka, jer ukoliko se učenici naviknu na drugačiji model, tj. isključivu primenu maternjeg jezika prilikom uspostavljanja kontakta i komunikacije sa nastavnikom ili vršnjakom, to će kasnije biti mnogo teže promeniti.

Sledeći korak, na kojem takođe treba insistirati od samog početka učenja stranog jezika, jeste takozvani „jezik učionice“. Sva kratka i jednostavna uputstva u nastavi koja se često ponavljaju treba da budu na stranom jeziku uz obaveznu odgovarajuću gestikulaciju (ako npr. nastavnik kaže slušaj, poželjno je da pokaže tu aktivnost stavljajući ruku iza uha). Neka uputstva nastavnik u početku može da izgovara paralelno na stranom i na maternjem jeziku sa tendencijom da postepeno izostavlja maternji jezik, prateći da li učenici prepoznaju njihovo značenje na stranom jeziku.

Pored ovih spontanih oblika učenja potrebno je uvesti i jezičke sadržaje koji nisu deo uobičajene interakcije na času. Za ovakve oblike učenja potrebno je koristiti predmete i bića iz neposrednog okruženja, slike iz nastavnih materijala, kartice, postere i sve druge raspoložive materijale. Za njihovo savladavanje potrebno je insistirati na zajedničkim grupnim komunikativnim aktivnostima. Na ovom uzrastu se preporučuju i aktivnosti usmene reprodukcije i kontrolisane produkcije budući da su u pitanju sadržaji koji ne predstavljaju „jezik učionice“ i ne ponavljaju se svakog časa. Na taj način se učenicima omogućava veći broj ponavljanja radi lakšeg i bržeg memorisanja i sticanja pouzdanja za samostalno korišćenje jezika. U tom smislu, poželjne su vežbe govorne produkcije sa malim varijacijama modela u kojima se menjaju i kombinuju leksički i gramatički sadržaji uz postepeno usložnjavanje. Takođe se podstiče interakcija sa drugim učenicima, koja se može, kao blagi vid medijacije, realizovati davanjem uputstava na maternjem jeziku (npr. pitaj druga ili drugaricu kako se zove i koliko godina ima, šta voli/ne voli da jede, itd; odgovori na pitanja druga/drukarice), ili uvođenjem pokreta kao neverbalnog sredstva komunikacije.

Potrebno je osposobiti učenike za komunikativne funkcije navedene u programu za dati nivo učenja, pri čemu predloženi jezički sadržaji služe kao preporuka i mogu biti zamenjeni sličnim sadržajima ili proširivani u skladu sa raspoloživim nastavnim materijalom, kao i potrebama i interesovanjima učenika.

Važno je da imamo na umu da je, uprkos početnom entuzijazmu sa kojim učenici ulaze u proces učenja stranog jezika u osnovnoj školi, njima to ipak još jedan u nizu obaveznih predmeta. Stoga se, na ovom nivou, ne može očekivati da oni sami, spontano, razviju interesovanje i entuzijazam za učenje stranog jezika. Neophodno je prilikom planiranja aktivnosti imati u vidu uzrast učenika i njihove individualne karakteristike. Neki učenici su introvertni, neki ekstrovertni, uče različitom brzinom i na različite načine - svim čulima, imaju različite potrebe i interesovanja. Većina učenika na tom uzrastu ima problem sa pažnjom, koncentracijom i pamćenjem tokom 45 minuta. Stoga je uputno da čas počne nekom kratkom igrom zagrevanja koja bi pozitivno uticala na razvijanje sposobnosti pažnje, koncentracije i pamćenja, kao i da se aktivnosti smenjuju odgovarajućim logičnim redosledom i da traju od 5 do 15 minuta.

PREZENTOVANJE I UVEŽBAVANJE SADRŽAJA

S obzirom na različite stilove učenja, raznovrsnost aktivnosti ključna je reč za prezentovanje nove leksičke građe. Važno je da uvažavamo predznanja učenika, jer nam ona mogu biti dobra osnova za rad i lakše razumevanje teme.

Vizuelna nastavna sredstva (kartice, poster, stvarni predmeti iz neposrednog okruženja, kako je u opštim smernicama već napomenuto) idealna su za uvođenje i uvežbavanje vokabulara. Kada se učenicima pokaže određeni pojam - kada ga vide, važno je da nekoliko puta čuju kako se reč izgovara i da je tek na kraju izgovore. Hopsko ponavljanje korisno je za osećaj sigurnosti učenika jer nije javno eksponiran, a strah od ismevanja (koji je na tom uzrastu neretko prisutan) sveden je na minimum.

Pantomima (kao vrsta dramskih tehnika), kao i metoda potpunog fizičkog odgovora, veoma su omiljene i efikasne, ne samo na ovom uzrastu već i kasnije. Naročito su pogodne za učenike kinestetičkog stila učenja (prevođenje izgovorene reči u pokret i obrnuto). Ove tehnike su pogodne za uvođenje i uvežbavanje svih vrsta reči: imenice - delovi tela, životinje, igračke...; glagoli - ustati, sedeti, podići, spustiti neki predmet...; pridevi za opisivanje stanja i osećanja - srećan, tužan, gladan, žedan...

Odgovarajući kontekst (priče u slikama, pesme, igre i sl.) bitna je pretpostavka uspešnog usvajanja vokabulara, kao i jezika uopšte. Usvajanje leksike biće utoliko efikasnije ukoliko se ostvaruje u jasnom situacionom kontekstu. Primera radi, ako se usvajaju reči koje se odnose na svet životinja, moguće je organizovati stvarni, simulirani ili virtuelni obilazak zoološkog vrta. Treba voditi računa o tome da su učenici, tokom jednog školskog časa, u stanju da usvoje 5 do 7 novih reči.

Dijaloški modeli (kao osnova za „imitiranje“) veoma su efikasni za razvijanje govora. U nedostatku spontane komunikacije među učenicima nastavnik može da koristi lutke - obične plišane, pravljene od čarapa ili papira - i tako napravi odgovarajući dijaloški model. Nastavnik se može obraćati učenicima sa lutkom koja pita. Učenici će vrlo brzo i lako moći da daju odgovor, ali i da postavljaju pitanja. Naravno, potrebno je obezbediti odgovarajući kontekst koji će i stidljivijim učenicima omogućiti da se ohrabre i progovore.

Projektna aktivnost povećavaju motivaciju, jer pružaju izbor učenicima da odgovorno u paru ili u grupi rešavaju zadatak na svoj način u dogovoru sa drugima, razvijajući i jačajući određene socijalne kompetencije. Projekat je pogodan za rad u odeljenjima mešovitog sastava, ima lični pečat, podstiče kooperativni rad i završava se uvek nekom vrstom prezentacije kako rezultata, tako i procesa rada.

Dramske aktivnosti omogućavaju učenicima da koriste jezik u odgovarajućem kontekstu i tako „oživljavaju“ njegovu upotrebu. Njihov potencijal ogleda se, između ostalog, i u tome što:

- učenici ne samo da uče strani jezik na zabavan način, već kroz interakciju i različite uloge koje preuzimaju sagledavaju stvari iz različitih uglova (što doprinosi razvoju kritičkog i divergentnog mišljenja);
- učenici sarađuju i usvajaju jezik kroz smislenu interakciju na ciljnom jeziku i razvijaju sve potrebne veštine - kognitivne, komunikativne i socijalne;
- svi mogu da učestvuju - svako dobija ulogu koju može da „iznese“ te su zato pogodni za rad u odeljenjima mešovitog sastava;
- odgovaraju svim stilovima učenja - vizuelni vide, auditivni čuju, kinestetični se izražavaju kroz pokret;
- podižu motivaciju i samopouzdanje;
- orijentisane su na učenika - nastavnik ima manje dominantnu ulogu;

- razvijaju maštu i kreativnost kod učenika.

Poželjno je da se dramske aktivnosti poput igranja uloga, mini skečeva, lutkarskih mini predstava, improvizacija i priča iz stvarnog života što više koriste u nastavi, ne samo na ovom uzrastu, već i kasnije.

Čitanje i pisanje su neobavezne aktivnosti u drugom razredu. S obzirom na to da se latinično pismo uvodi u nastavu srpskog jezika u drugom polugodištu drugog razreda, inicijalno pisanje i čitanje može se ponuditi kao opcija samo za učenike koji to žele i znaju, na elementarnom nivou (čitanje pojedinačnih reči i jednostavnih rečenica, dopunjavanje reči slovom i slično, nipošto samostalno pisanje i diktati). Ova aktivnost se ne ocenjuje i na času ima sporednu ulogu.

Sociokulturnu kompetenciju, kao skup znanja o svetu uopšte, sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji se jezik uči, treba uvoditi od samog početka učenja stranog jezika na najnižem uzrasnom nivou, jer su ta znanja potrebna za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturalna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturalna kompetencija podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene. Dakle, postepenim uvođenjem sociokulturnih sadržaja na najnižem nivou (pozdravljanje, pevanje prigodnih prazničnih pesama i sl.) doprinosi se razvoju interkulturalne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturalnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Gramatički sadržaji se na ovom uzrasnom nivou ne obrađuju eksplicitno. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (primenjujući elemente gramatike koji su neophodni za uspešno ostvarivanje komunikativne funkcije). U procesu nastave stranog jezika treba težiti tome da se gramatika usvaja putem jezičkih aktivnosti slušanja i govora, prema jasno utvrđenim ciljevima, ishodima i standardima nastave stranih jezika.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja.

Naziv

predmeta

MATEMATIKA

Cilj Cilj učenja predmeta matematika je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.

Razred prvi

Godišnji fond časova 180 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA		SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - odredi međusobni položaj predmeta i bića i njihov položaj u odnosu na tlo; - uporedi predmete i bića po veličini; - uoči i imenuje geometrijske oblike predmeta iz neposredne okoline; - imenuje geometrijska tela i figure; - grupiše predmete i bića sa zajedničkim svojstvom; - složi/razloži figuru koja se sastoji od poznatih oblika; - razlikuje: krivu, pravu, izlomljenu, zatvorenu i otvorenu liniju; - crta pravu liniju i duž pomoću lenjira; - broji unapred i unazad i sa preskocom; - pročita, zapiše, uporedi i uredi brojeve prve stotine i prikaže ih na brojevnoj pravoj; - koristi redne brojeve; - razlikuje parne i neparne brojeve, odredi najveći i najmanji broj, prethodnika i sledbenika; - koristi pojmove: sabirak, zbir, umanjenik, umanjilac, razlika; - sabira i oduzima dva jednocifrena broja ne zapisujući postupak; - sabira i oduzima do 100 bez prelaza preko desetice; - rastavi broj na sabirke i primeni zamenu mesta i združivanje sabiraka radi lakšeg računanja; - reši tekstualni zadatak sa 	<p style="text-align: center;">GEOMETRIJA</p>	<p style="text-align: center;">POLOŽAJ, VELIČINA I OBLIK PREDMETA</p>	<p>Prostorne relacije. Veličina predmeta i bića. Geometrijska tela: lopta, kocka, kvadar, valjak, piramida i kupa. Geometrijske figure: krug, pravougaonik, kvadrat i trougao.</p>

<p>jednom operacijom;</p> <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje novčane apoene do 100 dinara i uporedi njihovu vrednost; - uoči pravilo i odredi sledeći član započetog niza; - pročita i koristi podatke sa jednostavnijeg stubičnog i slikovnog dijagrama ili tabele; - izmeri dužinu zadatom, nestandardnom jedinicom mere; - preslika tačke i figure u kvadratnoj mreži na osnovu zadatog uputstva. 			
		LINIJE	<p>Prava, kriva i izlomljena linija.</p> <p>Zatvorena i otvorena linija.</p> <p>Tačka i linija. Duž.</p>

	BROJEVI		<p>Brojanje, pisanje i čitanje brojeva.</p> <p>Prikazivanje brojeva pomoću tačaka na brojevnoj pravoj.</p> <p>Upoređivanje brojeva.</p> <p>Redni brojevi.</p> <p>Sabiranje i oduzimanje brojeva u okviru 20 i prikazivanje na brojevnoj pravoj.</p> <p>Sabiranje i oduzimanje brojeva do 100 bez prelaza preko desetice i prikazivanje na brojevnoj pravoj.</p> <p>Svojstva sabiranja.</p> <p>Otkrivanje nepoznatog broja u jednakostima s jednom operacijom.</p> <p>Dinar, kovanice i novčanice do 100 dinara.</p>
	MERENJE I MERE		<p>Merenje dužine nestandardnim jedinicama mere.</p>

Ključni pojmovi: odnosi u prostoru, geometrijski oblici, broj, sabiranje i oduzimanje i merenje.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje, uvežbavanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada

novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija gradiva), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Geometrija (27; 11 + 16)

Brojevi (146; 57 + 89)

Merenje i mere (7; 3 + 4)

Predloženi redosled realizacije tema:

1. Geometrija - Položaj, veličina i oblik predmeta;
2. Brojevi - Prirodni brojevi do 10 i nula, sabiranje i oduzimanje do 10;
3. Geometrija - Linije;
4. Brojevi - Prirodni brojevi do 20, sabiranje i oduzimanje do 20;
5. Merenje i mere;
6. Brojevi - Prirodni brojevi do 100, sabiranje i oduzimanje do 100 (bez prelaska desetice).

Predložena podela tema i redosled realizacije nisu obavezni za nastavnike, već samo predstavljaju jedan od mogućih modela. Ovakav predlog je dat zbog toga što je poželjno kombinovati algebarske i geometrijske sadržaje.

Osnova za pisanje ishoda i izbor sadržaja je činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka. Sam proces učenja matematike ima svoje posebnosti koje se ogledaju u broju godina izučavanja i nedeljnog broja časova predmeta i neophodnosti kontinuiranog sticanja i povezivanja znanja.

Sadržaji programa predmeta matematike predstavljaju osnovu za ostvarivanje ishoda, jer je njima obuhvaćeno sve ono što učenik treba da izgradi na nivou znanja.

Nastavnici u svojoj svakodnevnoj nastavnoj praksi, treba da se oslanjaju na ishode, jer oni ukazuju šta je ono za šta učenici treba da budu osposobljeni tokom učenja predmeta u jednoj školskoj godini. Ostvarivanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje obrazovnih standarda i međupredmetnih kompetencija kao što su komunikacija, digitalna kompetencija, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati, da učenici samostalno izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče, organizuje i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Prilikom planiranja nastave, treba imati u vidu da, u ovom uzrastu, različite igrolike aktivnosti u funkciji saznavanja i učenja mogu biti dodatna motivacija za usvajanje matematičkih sadržaja. Igra je osnovna aktivnost i kontekst matematičkog saznavanja u predškolskom periodu. Polaskom u školu kod prvaka ne nestaje potreba za igrom. Zbog toga je važno da se u prvom ciklusu, a posebno u prvom razredu, deci omogući da razvijaju matematičko mišljenje u kontekstu

igrolikih aktivnosti. Pored toga, igrolike aktivnosti značajno doprinose razvijanju interesovanja za matematiku i pozitivnog stava prema matematici.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj efikasnosti nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i funkcionalnijom.

GEOMETRIJA

Položaj, veličina i oblik predmeta

Razvoj opažanja prostora podrazumeva uočavanje predmeta i bića u okruženju i njihovih međusobnih odnosa. Osnovu saznanja čini posmatranje i klasifikacija oblika na osnovu učenih osobina. Međusobni odnosi predmeta u prostoru iskazani prostornim relacijama izgrađuju se posmatranjem različitih predmeta u prostoru, manipulisanjem objektima (praktična prostorna orijentacija), imenovanjem i misaonim izdvajanjem učenih odnosa.

Položaj predmeta i bića - Učenici upoređuju predmete po položaju (ispred, iza; ispod, iznad; gore, dole; u, na, van; između, levo, desno; sa iste strane, sa suprotnih strana; uspravno, vodoravno). Prostorne relacije učenici usvajaju u odnosu na sebe, u odnosu na druga bića i predmete (uz rotacije tj. okretanje) i u odnosu na tlo. Uočavaju se i ističu međusobno suprotni odnosi: ispred-iza, ispod-iznad, gore-dole, levo-desno, sa iste strane - sa suprotnih strana. Igrolike aktivnosti treba koristiti u cilju uočavanja odnosa i uvežbavanja praktične orijentacije učenika u prostoru, na mapi i u tabeli.

Veličina predmeta i bića - U delu koji se odnosi na upoređivanje predmeta prema dužini, visini i širini, cilj je da učenici ovladaju upotrebom reči kojima se izražavaju relacijski odnosi između predmeta, odnosno bića: kraće - duže, niže - više i uže - šire. Poređenje/procena se vrši „odoka” ili upoređivanjem realnih predmeta (olovka, lenjir i slično). Važno je ukazati na povezanost odgovarajućih relacija (npr. olovka je duža od gumice, a gumica je kraća od olovke). Pored toga, treba upoređivati i više predmeta (npr. određivanje najšireg predmeta).

Oblik predmeta - Početno geometrijsko saznanje zasniva se na sistematskom posmatranju i opisivanju predmeta u okruženju i na slikovnom prikazu, isticanjem njihovih svojstava, oblika, simetričnosti, veličine i položaja. Uočavanje sličnosti i razlika omogućava klasifikaciju objekata. Učenici propedeutički upoznaju geometrijska tela i figure. Na početku uvesti oblike koji su učenicima tog uzrasta najbliži i poznati iz svakodnevnog života: oblik lopte i kocke, zatim kvadra i valjka, i na kraju piramide i kupe. Treba koristiti očigledna nastavna sredstva: igračke, predmete koji se nalaze u učionici i slično (npr. lopta i kocka za igru, gumica, sunđer, kreda, flomaster). Uočavanjem strana trodimenzionalnih predmeta uvesti oblike kvadrata, pravougona, kruga i trougla. Ovakvim pristupom, učenici prvo upoznaju oblike koji su im bliski i poznati, koji se nalaze u njihovom okruženju i postepeno se, kao delovi prethodno upoznatih oblika, uvode novi oblici.

Korisne su praktična manipulacija (modelovanje, seckanje, lepljenje, preklapanje figura) i aktivnosti crtanja geometrijskih figura korišćenjem šablona (npr. lenjir sa geometrijskim oblicima) i slobodnom rukom pomoću kvadratne ili tačkaste mreže.

Primeri aktivnosti za ostvarivanje pojedinih ishoda

1. Opisivanje položaja objekta u odnosu na više drugih objekata u složenijoj realističnoj situaciji na slici ili u tabeli.
2. Opisivanje redosleda objekata u datom nizu posmatranom iz različitih pozicija, npr. navođenje objekata od poslednjeg do prvog u nizu.
3. Opisivanje na mapi (u lavirintu) putanje od jedne do druge tačke, ucrtavanje putanje na mapi (u lavirintu) ili prelaženje puta od jedne do druge pozicije prema uputstvu.

4. Pravljenje modela geometrijske figure od slamčica ili modela geometrijskog tela pomoću štapića i kuglica od plastelina.
5. Sastavljanje određene figure od zadatah delova (tangram).
6. Dopunjavanje figure delom koji nedostaje.
7. Izdvajanje predmeta sa određenim svojstvom iz kolekcije predmeta.
8. Prekrivanje zadate figure u ravni pločicama kvadratnog, pravougaonog i trougaonog oblika (bez preklapanja i šupljina).
9. Otkrivanje sledećeg člana niza sastavljenog od geometrijskih oblika, uz objašnjenje kako se došlo do zaključka.

Linije

Prave i krive linije treba uvesti kao linije kojima su ovičeni uvedeni geometrijski oblici, a zatim proširiti na pojmove otvorene i zatvorene krive linije i izlomljene linije. Tačku treba uvesti kao presek dve linije, a duž kao deo prave linije ograničen sa dve tačke. Za obeležavanje tačaka treba koristiti slova A, E, O, T, M i J. Učenike treba naučiti da razlikuju i crtaju krivu, pravu, izlomljenu, zatvorenu i otvorenu liniju, uoče unutrašnju i spoljašnju oblast ograničenu zatvorenom linijom.

Kao model za prave i krive linije (otvorene i zatvorene) možemo koristiti kanap ili konac. Npr. zatezanjem kanapa dobijamo model prave linije, a spajanjem krajeva kanapa model zatvorene krive linije. Kad ukrstimo dva konca ili kanapa, dobijamo tačku.

Primeri aktivnosti za ostvarivanje pojedinih ishoda

1. Modelovanje položaja tačke u odnosu na liniju pomoću trake i predmeta. I obrnuto, crtanje slike prema realnoj situaciji.
2. Crtanje slike ili doctavanje započete slike u kvadratnoj ili tačkastoj mreži prema datom uputstvu.

BROJEVI

Razvoj pojma broja i brojevnog niza je nastavak saznanja o brojevima, koje je stečeno u predškolskom programu. Izgrađivanje pojma broja obuhvata: vizuelnu predstavu, vizuelnu korespondenciju jednakobrojnih kolekcija objekata, prebrojavanje, cifarski zapis. Broj do koga se dolazi prebrojavanjem vizualizuje se na različite načine (skupovno, dijagramima, brojevnim slikama, na brojevnoj pravoj) čime se produbljuje razumevanje strukture broja. Na početku je značajna manipulacija očiglednim sredstvima (žetonima, štapićima, karticama, prstima). Brojevi se upoznaju u blokovima: do 5 (uključujući 0), prva desetica, druga desetica, prva stotina.

Formiranje pojma brojevnog niza i mesto broja u brojevnom nizu razvija se kroz aktivnost prebrojavanja objekata i bića (konkretnih ili slikovnih predstava), brojanja unapred i unazad, sekvencijalno, u zadatim intervalima, vizuelizacijom na brojevnoj pravoj.

Prebrojavanje elemenata treba iskoristiti i za postepeno upoznavanje učenika sa merenjem zapremine tečnosti, bez uvođenja standardnih jedinica mere. Na ovom nivou, učenici treba da presipanjem vode prebroje koliko manjih posuda vode je sadržano u većoj i obrnuto. Rezultate prebrojavanja treba da upišu u tabelu, kako bi se upoznali sa ovakvim načinom zapisivanja podataka.

Sabiranje i oduzimanje vezuju se za primere koji se mogu modelovati kao par disjunktivnih skupova. Kada su dati brojevi elemenata tih skupova, a traži se broj elemenata njihove unije, govorimo o zadatku sabiranja koji prati tu shemu. Kada je dat broj elemenata unije i jednog od podskupova, a traži se broj elemenata drugog od njih, kažemo da je to zadatak oduzimanja koji prati tu shemu. Vizuelno predstavljanje sabiranja na brojevnoj pravoj (dobrojavanje, odnosno odbrojavanje), brojevnim dijagramima i brojevnim slikama podstiče razumevanje pojmova sabiranja i oduzimanja nakon čega se uvežbava sabiranje i oduzimanje u blokovima brojeva.

Razmatraju se i slučajevi u kojima je jedan od sabiraka nepoznat broj. Na osnovu dobro savladane tablice sabiranja i oduzimanja učenici otkrivaju nepoznati sabirak, umanjilac, a zatim i primere gde je nepoznat umanjnik. Ovo je pogodan trenutak za rešavanje zadataka sa terazijama, u kojima je cilj uspostavljanje ravnoteže tasova. Razmatraju se situacije u kojima su na tasovima: 1) isti predmeti; 2) različiti predmeti. Npr. na prvoj slici je na jednom tasu kuglica, a na drugom kocka. Na drugoj slici su na jednom tasu dve kuglice, a na drugom valjak. Na trećoj slici je na jednom tasu valjak, a na drugom treba dočrtati odgovarajući broj kocki. Ovakvim zadacima se postepeno razvija logičko mišljenje i ideja rešavanja jednaka, a predstavljaju i uvod u merenje mase, koje se obrađuje u narednim razredima.

Pravila zamene mesta sabiraka i združivanje sabiraka uvode se pre obrade brojeva druge desetice jer se koriste pri izvođenju sabiranja u bloku do 20. Za ilustraciju pravila koriste se očigledna sredstva kao i vizuelni prikaz. Pri obradi sabiranja i oduzimanja u bloku brojeva do 20 upoznaju se slučajevi sa i bez prelaska desetice ($11 + 2$, $8 + 3$, $16 - 4$, $12 - 5$).

Jedan od važnih ciljeva je spontano zapamćivanje tablica sabiranja i oduzimanja do 20, zbog čega treba predvideti dovoljno vremena i različitih aktivnosti za uvežbavanje i sticanje sigurnosti računanja.

Sabiranje i oduzimanje do 100 obuhvata: sabiranje i oduzimanje desetica, sabiranje i oduzimanje desetica i jedinica ($24 + 5$, $29 - 7$), sabiranje i oduzimanje dvocifrenog broja i višestruke desetice ($57 + 30$, $57 - 30$), kao i sabiranje i oduzimanje dvocifrenih brojeva bez prelaska ($32 + 43$, $23 + 47$, $84 - 31$). Postupci se zasnivaju na već upoznatim postupcima u bloku brojeva do 20.

Počevši od bloka brojeva do 10, učenici se podstiču da pravilno koriste matematički jezik koristeći znake $+$, $-$, $=$, $<$, $>$ i termine: sabirak, zbir, umanjnik, umanjilac, razlika, prethodnik, sledbenik, paran, neparan, manji od i veći od. Pojam mesne vrednosti cifre (desetice i jedinica) uvodi se prilikom obrade brojeva druge desetice.

Matematičke sadržaje treba povezivati sa sadržajima i aktivnostima drugih predmeta kao i životnim situacijama. Npr. prebrojavanje objekata ili orijentacija u prostoru sa predmetom svet oko nas; uvežbavanje tablice sabiranja ili korišćenje rednih brojeva može se realizovati i na časovima fizičkog i zdravstvenog vaspitanja (npr. uraditi $6+5$ čučnjeva, posle trećeg čučnja skočiti 2 puta i slično).

Kombinatorni zadaci ili zadaci određivanja sledećeg člana niza posebno su podsticajni za razvoj matematičko logičkog mišljenja. Rešavanje problemskih zadataka veoma je važan segment nastave, jer omogućava povezivanje i primenu matematičkih znanja u realističnim situacijama. Modelovanje problema u matematički zapis, uz korišćenje grafičkog prikaza, omogućava učenicima da nemehanički pristupaju zadacima.

U okviru ove teme, učenici treba da upoznaju i kovanice i papirne novčanice (do 100 dinara), što predstavlja početak osposobljavanja za korišćenje novca u svakodnevnom životu. Uvođenje novčanih apoenaa treba da prati uvođenje blokova brojeva: do 10, do 20 i do 100. Zadaci sa novcem iz svakodnevnog života pomažu da se, pored ishoda koji se odnose na novac, ostvare i ishodi koji se odnose na prirodne brojeve.

Većina ishoda ove teme se ostvaruje spiralno, jer se ishodi koji se ostvare u okviru prvog bloka brojeva, kasnije samo proširuju na ostale blokove brojeva.

Primeri aktivnosti za ostvarivanje pojedinih ishoda

Početne aktivnosti treba da se odnose na prebrojavanje (brojanje unapred, unazad i sa preskokom), jer polazimo od formiranja pojma broja, a zatim i formiranja brojevnog niza.

1. Prebrojavanje predmeta iste vrste i prikazivanje dijagramom ili tabelom (npr. upisivanjem „crtica“ u tabelu, odnosno brojeva kada nauče zapis brojeva).
2. Čitanje podataka iz jednostavnijih stubičnih i slikovnih dijagrama i tabela.
3. Povezivanje rednih brojeva i prostornih priloga, npr. prvi odozgo, treći odozdo, drugi sleva, prvi zdesna, treći spreda, drugi skraja.
4. Upoređivanje i razmena novca; računanje sa novcem, prikazivanje datog novčanog iznosa najmanjim mogućim brojem kovanica/novčanica.
5. Razlaganje broja na moguće sabirke u realističnim situacijama (na primer: U kutiji se nalazi 10 plavih i crvenih kuglica. Koliko može biti crvenih, a koliko plavih kuglica u kutiji? Rešenje treba zapisati u tabeli.)
6. Određivanje sledećeg člana u zadatom brojevnom nizu.

MERENJE I MERE

U okviru ove teme, kroz praktične aktivnosti treba upoznati učenike sa konceptom merenja, bez uvođenja standardnih jedinica mere. Ove aktivnosti obuhvataju merenje različitih predmeta istom jedinicom mere (npr. slamkom, spajalicom, koracima) i merenje jednog predmeta korišćenjem različitih jedinica mere. Na ovom nivou, učenici treba da: izmere zadate dužine nadovezivanjem i prebrojavanjem jediničnih mera, prikažu rezultate merenja (tabelom ili dijagramom) i uporede dužine.

Kada učenici ovladaju idejom merenja dužine, treba preći na zadatke u kojima se povezuju različiti sadržaji. Rešavaju se zadaci preslikavanja (pomeranja) tačke ili figure u kvadratnoj mreži, na primer: 1) pomeranje tačaka ili duži u određenom smeru (nalevo, nadesno, nagore, nadole) za datu dužinu (npr. dve dužine kvadrata); 2) rotiranje figure na slici iz uspravnog u vodoravni položaj i obrnuto (bez upotrebe termina rotiranje). Ovakvim zadacima se povezuju znanja o oblicima, dužima i merenju.

Određeni broj časova na kraju školske godini treba odvojiti za sistematizaciju i povezivanje gradiva. Na ovim časovima treba zadavati tekstualne, problemske zadatke, zadatke sa geometrijskim prikazom aritmetičkih zadataka, tekstualne zadatke u kojima su dati i podaci koji nisu bitni za rešavanje zadatka, logički zadaci sa odričnim rečenicama. Cilj ovakvih časova je da se utvrdi i poveže gradivo, da se kod učenika razvija sposobnost rešavanja problema i logičko-kombinatorno mišljenje.

**Naziv
predmeta**

SVET OKO NAS

Cilj Cilj učenja predmeta svet oko nas jeste upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu.

Razred prvi

Godišnji 72 časa

**fond
časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA		SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - prepoznata i iskaže radost, strah, tugu i bes uvažavajući sebe i druge; - pravovremeno i primereno situaciji iskaže svoje osnovne životne potrebe za hranom, vodom i odlaskom u toalet; - se ponaša tako da uvažava različitosti svojih vršnjaka i drugih ljudi; - pridržava se dogovorenih pravila ponašanja u školi i prihvata posledice ako ih prekrši; - saraduje sa vršnjacima u zajedničkim aktivnostima; - održava ličnu higijenu i adekvatno se odeva u cilju očuvanja zdravlja; - čuva svoju, školsku i imovinu drugih; - prati instrukcije odraslih u opasnim situacijama: poplava, zemljotres, požar; - svojim rečima opiše primer neke opasne situacije iz svog neposrednog okruženja; - primenjuje pravila bezbednog ponašanja na putu od kuće do škole prilikom kretanja ulicom sa i bez trotoara i prelaska ulice; - snađe se u prostoru pomoću prostornih odrednica: napred-nazad, levo-desno, gore-dole i karakterističnih objekata; - odredi vreme svojih aktivnosti pomoću vremenskih odrednica: delovi dana, obdаница i noć, dani u nedelji, pre, sada, posle, juče, 	<p>NEPOSREDNO OKRUŽENJE</p>	<p>Ja i drugi</p>	<p>Osnovna osećanja (radost, strah, tuga i bes).</p> <p>Osnovne životne potrebe (disanje, hrana, voda, spavanje i potreba za toaletom).</p> <p>Sličnosti i razlike po polu, starosti, sposobnostima i interesovanjima.</p>

<p> danas, sutra, prekjuče, prekosutra; - posmatranjem i opipavanjem predmeta odredi svojstva materijala: tvrdo-meko, providno- neprovidno, hrapavo- glatko; - učestvuje u izvođenju jednostavnih oglada kojima ispituje prirodne fenomene; - razlikuje prirodu od proizvoda ljudskog rada na primerima iz neposrednog okruženja; - prepoznaje oblike pojavljivanja vode u neposrednom okruženju: potoci, reke, bare, jezera; - prepoznaje izgled zemljišta u neposrednom okruženju: ravnica, brdo, planina; - identifikuje biljke i životinje iz neposrednog okruženja na osnovu njihovog spoljašnjeg izgleda; - uočava raznovrsnost biljaka i životinja na osnovu spoljašnjeg izgleda; - prepoznaje glavu, trup, ruke i noge kao delove tela i njihovu ulogu u njegovom svakodnevnom životu; - prepoznaje ulogu čula vida, sluha, mirisa, ukusa i dodira u njegovom svakodnevnom funkcionisanju i saznavanju okruženja; - štedi vodu i odlaže otpad na predviđena mesta; - se ponaša tako da ne ugrožava biljke i životinje u neposrednom okruženju; - povezuje rezultate učenja i rada sa uložnim trudom. </p>			
		Porodični dom, škola	Grupe ljudi: porodica, školska zajednica, razred, odeljenje, susedi.

			Prava i obaveze članova grupa. Pravila ponašanja pojedinaca i grupe. Praznici: porodični, školski.
		Zdravlje i bezbednost	Zdrav način života: stanovanje, odevanje, ishrana, lična higijena, rad, odmor. Bezbedno ponašanje u saobraćaju na putu od kuće do škole (kretanje ulicom sa i bez trotoara, prelaženje preko ulice, bezbedno mesto za igru). Opasne situacije po život, zdravlje i okolinu, prevencija i pravilno ponašanje (u domu i školskoj sredini, saobraćaju, tokom prirodnih nepogoda).
		Orijentacija u prostoru i vremenu	Kretanje i snalaženje u prostoru u odnosu na prostorne odrednice: napred-nazad, levo-desno, gore-dole i karakteristične objekte. Snalaženje u vremenu u odnosu na vremenske odrednice: delovi dana, obdanica i noć, dani u nedelji, pre, sada, posle, juče, danas, sutra, prekjuče, prekosutra.
		Čovek stvara	Čovek radi i stvara (materijali i sredstva za rad, proizvodi ljudskog rada). Materijali za izradu predmeta (drvo, kamen, metal, staklo, guma, plastika, papir, tkanina) i njihova svojstva (tvrdo-meko, providno-neprovidno, hrapavo-glatko).
		Raznovrsnost prirode	Sunčeva svetlost i toplota. Osnovna svojstva vazduha: providnost, miris, kretanje. Oblici pojavljivanja vode: potoci, reke, bare, jezera, kiša, sneg. Oblici pojavljivanja vode u neposrednom okruženju. Osnovna svojstva vode: ukus, miris, providnost, rastvara pojedine materijale. Izgled zemljišta: ravnica, brdo, planina. Izgled zemljišta u neposrednom okruženju.

			<p>Osnovna svojstva zemljišta: boja, rastresitost, vlažnost;</p> <p>Karakteristične biljke i životinje u neposrednom okruženju.</p> <p>Izgled i delovi tela biljaka.</p> <p>Izgled i delovi tela životinja na primerima sisara, ptica, riba, insekata.</p> <p>Čovekovo telo - delovi tela (glava, trup , ruke i noge) i čula (vida, sluha, ukusa, mirisa i dodira).</p> <p>Značaj vode, vazduha, zemljišta, sunčeve svetlosti i toplote za život biljaka, životinja/čoveka.</p> <p>Odgovoran odnos čoveka prema životnoj sredini (štednja vode, odlaganje otpada na predviđena mesta, briga o biljkama i životinjama).</p>
--	--	--	--

Ključni pojmovi: orijentacija, kultura življenja i društvena stvarnost u neposrednom okruženju.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta Svet oko nas zadržao je postojeći okvir, fond od dva časa nedeljno, odnosno 72 časa godišnje i dosadašnji zavičajni princip.

Zavičajni princip (princip životne blizine) određuje prostornu i vremensku bliskost prirodnih i društvenih pojava i procesa i kao takav predstavlja jednu od suštinskih odlika ovog predmeta. U prvom razredu se kreće od prostorno i vremenski najbližih fenomena za učenika, dok se u starijim razredima prostorni i vremenski okvir postepeno širi. Konkretno, okvir unutar kog se ostvaruju predmetni ishodi u prvom razredu čine sadržaji iz najbližeg i neposrednog okruženja učenika - doma, škole, naselja/dela naselja u kome učenik živi. U II razredu prostorni okvir se proširuje na Naselje sa okolinom, u trećem III razredu na Zavičaj2 (prirodno i društveno okruženje, kraj3, odnosno krajina4), a završiće se u IV razredu državom Srbijom.

Zavičajni princip ovom predmetu obezbeđuje visoku osetljivost na kontekst u kome učenici žive, odnosno otvorenost za sadržaje iz detetovog okruženja i fleksibilnost za uvažavanje karakteristika i odlika najrazličitijih sredina u kojima deca iz Srbije žive. U tom smislu predmet svet oko nas podrazumeva otvorenost i za sadržaje od značaja za nacionalne manjine u skladu sa prostorom proučavanja prirodnih i društvenih pojava u prvom razredu - neposredno okruženje. Pored toga, kod svih učenika treba razvijati osećaj bogatstva u različitostima među pripadnicima različitih nacionalnosti ukazivanjem na postojanje ljudi koji slave drugačije praznike, imaju različite običaje, kulturu stanovanja, ishranu, oblačenje i sl.

Uvažavanje okruženja u kojem učenici žive direktno je u vezi sa uvažavanjem iskustava i znanja učenika. Učenici u školu dolaze sa idejama o svetu, sebi i svemu drugom što ih okružuje. Izgradili su ih ličnim angažovanjem u svakodnevnim aktivnostima - igranjem, slušanjem, posmatranjem, razmišljanjem, razgovaranjem, neki i čitanjem itd. Zato je veoma važno da polazne tačke u razvoju naučnih ideja o prirodnim i društvenim pojavama i procesima u nastavi budu upravo ideje i iskustva sa kojima učenici dolaze u školu. Kroz raznovrsne aktivnosti kojima se uvažava sredina u kojoj učenici žive i njihovo neposredno svakodnevno iskustvo iz konkretne sredine, učenicima se omogućava da dožive i razumeju

složenost, raznolikost i međusobnu povezanost svih činilaca koji deluju u njihovom prirodnom i društvenom okruženju. Istovremeno se podstiče njihova radoznalost za otkrivanje pojava i procesa u prirodnoj i društvenoj zajednici.

Osnovna intencija nastave Sveta oko nas usmerena je na razvoj intelektualnih, psihofizičkih, kognitivno-konativnih i socijalno-afektivnih sfera ličnosti učenika, što se odražava u navedenom cilju za kraj ciklusa i datim predmetnim ishodima.

Predmetni ishodi sveta oko nas pokazuju šta su učenici osposobljeni da učine, preduzmu, izvedu i obave zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje su razvili tokom godine učenja ovog nastavnog predmeta. Ishodi se ostvaruju u sprezi sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika nekad unutar jedne teme, a najčešće kroz više tema. Zato granice među temama proučavanja treba shvatiti uslovno i fleksibilno. Neki ishodi su po svojoj prirodi međupredmetni i ostvarivaće se kroz aktivnosti u okviru više nastavnih predmeta, kao na primer ishod: povezuje rezultate učenja i rada sa uložnim trudom. Treba, takođe, imati u vidu da je redosled programskih tema i grupisanih sadržaja unutar tema urađen isključivo radi preglednosti preporučenih programskih sadržaja i ne preporučuje se kao redosled prilikom kreiranja godišnjih i operativnih planova, već kao pomoć nastavniku da ih kreira. Ista preporuka se odnosi i na udžbenike. Nije poželjno da struktura sadržaja udžbenika bude osnov za planiranje nastave.

Učenike treba osposobljavati da samostalno istražuju i analiziraju prirodne i društvene pojave i procese. U zavisnosti od ishoda koji se želi ostvariti, učitelj treba da podstakne učenike na različite vrste aktivnosti koje angažuju kako pojedina čula, tako i više čula paralelno. Sinhronizacija čulnih utisaka daje celovitu sliku objekata, procesa, pojava i njihovu integraciju u kompleksnu sliku sveta, a uvažava različitosti u sklonostima učenika pri upoznavanju sveta i procesu učenja. Ipak, učenje se ne završava na čulnim utiscima, već se nastavlja uopštavanjem uočenog kroz opisivanje, poređenje, formulisanje zaključaka itd. U nastavnom procesu se, dakle, polazi od nesistematizovanih iskustvenih saznanja i ide se ka opštim, naučno zasnovanim, sistematizovanim znanjima iz oblasti prirode, društva i kulture. Aktivnosti učenika potrebno je primeriti predmetnim ishodima, specifičnostima izabranih sadržaja i uzrastu učenika. Postepeno treba povećavati nivo zahteva i samostalnosti učenika prilikom upoznavanja prirodnih i društvenih pojava.

Stvarnost (prirodna i društvena) koja nas okružuje i iz koje proizilazi sadržaj ovog predmeta, zasnovana je na povezanosti različitih pojava i procesa. Zbog toga sadržaji Sveta oko nas, a kasnije i Prirode i društva moraju da budu odraz te celovitosti i povezanosti pojava koje se izučavaju. Radi formiranja elementarnih pojmova i postavljanja mreže za sistem pojmova, pri izboru i rasporedu programske građe primenjen je spiralno-uzlazni model, a u skladu sa uzrasnim karakteristikama učenika. To znači da će se ista tematika iz razreda u razred proširivati, produbljivati i posmatrati sa različitih aspekata. Izgradnja sistema u nastavi, posledica je postojanja sistema u stvarnosti. Uloga učitelja je upravo da kod učenika osvetli i kreira tu celovitu sliku, a ne da nastavne sadržaje tumači samo kao biološke, geografske, istorijske i druge sadržaje.

Pored toga, pristup nastavi i učenju treba da bude povezan i sa logikom i metodologijom naučne discipline odakle proizilazi određeni sadržaj. Tako izučavanje bioloških sadržaja nužno treba da uključi posmatranje i praćenje bioloških fenomena; izučavanje sadržaja hemije i fizike - zaključivanje na osnovu sprovedenog eksperimenta itd. Razvijanje sistema pojmova podrazumeva kontinuiran rad učitelja na uspostavljanju horizontalne (unutar jednog razreda) i vertikalne povezanosti (između razreda) sadržaja unutar Sveta oko nas i, kasnije, Prirode i društva. Važno je da se kadgod je moguće pristupi korelaciji i integrisanom pristupu sadržajima na međupredmetnom nivou kroz nastavne i vannastavne oblike rada i aktivnosti u školi i izvan nje. Zbog prirode sadržaja predmeta i datih ishoda poželjno je aktivnosti organizovati što češće izvan učionice, odnosno u bližem prirodnom i društvenom okruženju. Za potrebe ovog predmeta posebno su pogodni: organizovane posete, šetnje, izleti, nastava u prirodi.

Pored korišćenja zvanično odobrenih udžbeničkih kompleta, u ostvarivanju programa predmeta Svet oko nas preporučuje se korišćenje šire literature i ostalih izvora informacija: štampanih, audio-vizuelnih i elektronskih medija. Posebno se preporučuje korišćenje autentičnih prirodnih i društvenih izvora, kao najverodostojnijih pokazatelja stvarnosti, pojava i procesa u konkretnom neposrednom okruženju, kao i didaktičkih materijala koji odražavaju posebnosti datog okruženja/konteksta u kome učenici žive.

Učitelj ostvaruje postavljeni cilj i ishode kroz nastavu i ostale organizacione forme rada u školi, bez dodatnog opterećenja roditelja i njihovog obaveznog angažovanja u ostvarivanju programa. Roditelji mogu biti dobrovoljno angažovani kao raspoloživi potencijal lokalne sredine, u zavisnosti od njihovih znanja, mogućnosti i htenja.

Odnos cilja, ishoda, preporučenih programskih sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika

Pri ostvarivanju cilja i predmetnih ishoda sveta oko nas mora se imati u vidu da su sadržaji, metode nastave i učenja i aktivnosti učenika neodvojivi u nastavnom procesu. U programu su definisani ishodi koje treba razvijati pomoću preporučenih sadržaja, adekvatnih metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika. Koncept nastave zasnovane na ishodima podrazumeva nastavu čiji prevashodni cilj nije prenošenje predmetnih sadržaja, već razvoj i ovladavanje znanjima kao osnove na kojoj se razvijaju raznovrsna umenja. U tom smislu, program nastave i učenja nudi sadržinski okvir, a učitelj ima slobodu da umesto njih izabere i neke druge sadržaje ukoliko smatra da su ti sadržaji primereniji sredini u kojoj učenici žive, uzrasnim i razvojnim karakteristikama učenika i njihovim interesovanjima. Suština je u tome da sadržaji budu u funkciji ostvarivanja ishoda, a ne sami sebi cilj. Učitelj ima značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika kako bi vodio učenike ka ostvarivanju datog ishoda.

Većina predmetnih ishoda postiže se kroz neposrednu istraživačku aktivnost dece i nenametljiv podsticaj i podršku nastavnika. Poželjne su aktivnosti koje omogućuju interakciju sa fizičkom i socijalnom sredinom, jer doprinose spoznavanju sveta oko nas, tako što se otkrivaju odnosi i upoznaju svojstva i karakteristike predmeta, bića, pojava i procesa i stiču se socijalne veštine. Najefikasnije metode učenja jesu one metode koje učenika stavljaju u adekvatnu aktivnu poziciju u procesu razvijanja znanja. Potrebno je stvaranje situacija učenja u kojima će doći do izražaja različite aktivnosti učenika koje omogućuju različite načine učenja. Značajne aktivnosti učenika u okviru predmeta Svet oko nas su:

- Posmatranje sa usmerenom i koncentrisanom pažnjom radi jasnog zapažanja i uočavanja sveta u okruženju (uočavanje vidnih karakteristika);
- Opisivanje - verbalno ili likovno izražavanje spoljašnjih i unutrašnjih zapažanja;
- Procenjivanje - samostalno odmeravanje;
- Grupisanje - uočavanje sličnosti i različitosti radi klasifikovanja;
- Praćenje - kontinuirano posmatranje radi zapažanja promena;
- Beleženje - zapisivanje grafičko, simboličko, elektronsko beleženje opažanja;
- Praktikovanje - u nastavi, svakodnevnom životu i spontanoj igri i radu;
- Eksperimentisanje - namerno modifikovane aktivnosti, ogledi koje izvodi sam učenik;
- Istraživanje - ispitivanje svojstava i osobina, veza i uzročno-posledičnih odnosa;
- Sakupljanje - pravljenje kolekcija, zbirki, albuma iz prirodnog i društvenog okruženja;
- Stvaranje - kreativna produkcija;
- Igranje - didaktičke, edukativne i spontane igre;
- Aktivnosti u okviru mini-projekta - osmišljavanje i realizacija.

Radi preglednosti preporučeni sadržaji su dati u temama.

U okviru teme Ja i drugi nalaze se sadržaji interdisciplinarnog karaktera koji se odnose na učenika kao društveno biće, njegova prava i obaveze u okruženju i društvenim grupama kojima pripada (porodica, škola, vršnjaci). Bez obzira o kojim društvenim grupama je reč, neophodno je, na adekvatnim i učenicima bliskim primerima, ukazivati na dualizam prava i obaveza učenika. Kada se govori o osnovnim životnim potrebama, tu se prvenstveno misli na fiziološke potrebe zajedničke za sve ljude, kao i na određena pravila ponašanja koja omogućavaju zadovoljavanje tih potreba. Razmišljanje i diskusija ne samo o svojim potrebama već i uvažavanje potreba i osećanja drugih, takođe, predstavlja jednu od suštinski važnih vaspitnih komponenti predmeta. U okviru ove teme nalaze se i sadržaji koji se odnose na zdravlje i bezbednost. Ovde je akcenat na razvijanju navika zdravog življenja i osposobljavanje učenika da prepoznaju i adekvatno reaguju u potencijalno opasnim situacijama po njihovo zdravlje i život. Posebnu pažnju u ovom segmentu potrebno je obratiti na bezbednost učenika u saobraćaju, prvenstveno na osposobljavanje učenika za bezbedno kretanje od kuće do škole.

Kretanje i snalaženje u prostoru i vremenu u okviru teme Orijentacija u prostoru i vremenu od ključnog su značaja u prvom razredu. Opažanje odnosa u prostoru i vremenu (sa nalaženjem referentnog oslonca), ovladavanje odgovarajućim pojmovima i njihova adekvatna upotreba u različitim aktivnostima van škole i u školi predstavljaju osnov učenja i jedan od osnovnih oslonaca saznavnom razvoju učenika, najočiglednije vidljiv za razvoj složenijih pojmova u nastavi geografije, istorije i fizike u starijim razredima. Sadržaji u okviru ove teme, o kojima učenici imaju neposredno iskustvo, samo su preporučeni. Mogu se pojaviti velike individualne razlike među učenicima u ovladavanju ovim pojmovima, pa treba pažljivo odrediti aktivnosti i odabrati sadržaje koji omogućavaju napredak (u zoni narednog razvika). Ovo su sadržaji o kojima učenici imaju iskustva, a zadatak nastavnika je da ta nesistematizovana, iskustvena znanja budu strukturisana i osveščena i da omoguće učeniku bezbedno kretanje i snalaženje u neposrednom okruženju. Sadržaje koji se odnose na kretanje i snalaženje u prostoru korišćenjem prostornih odrednica (napred-nazad, levo-desno, gore-dole) i karakterističnih objekata poželjno je praktično istraživati, kako u učionici tako i van nje. Snalaženje u vremenu koncipirano je tako da se polazi od osnovnih, vremenski bližih pojmova (delovi dana; sada, pre, posle; prekućne, juče, danas, sutra, prekosutra; dani u nedelji) koji su potrebni učeniku za planiranje i realizovanje svakodnevnih aktivnosti. Važno je kod učenika osvestiti cikličnost u smenjivanju navedenih vremenskih odrednica - smena: obdаницe i noći, delova dana i dana u sedmici. Kasnije će se pojam cikličnosti javljati i u različitim prirodnim pojavama (životni ciklus živih bića, lanac ishrane, kruženje vode u prirodi itd.), što je u skladu sa osnovnim principima i zakonima prirodnih nauka.

Oblast pod nazivom Raznovrsnost prirode odnosi se na elemente i uzajamno dejstvo žive i nežive prirode. Pojmovi koji se odnose na živi svet nadograđuju se postepeno, od prepoznavanja i imenovanja biljaka i životinja koje su karakteristične za neposredno okruženje učenika, preko klasifikacija koje su bazirane na spoljašnjem izgledu, odnosno čulno dostupnim karakteristikama (delovi tela u prvom razredu), ka apstraktnijim formama u drugom razredu (životni procesi zajednički za sva živa bića, funkcija delova biljaka i životinja). Novina u programu je jasno uvođenje čoveka kao dela žive prirode, sa posebnim naglaskom na čulima, odnosno njihovoj ulozi u svakodnevnom životu i spoznavanju sveta koji nas okružuje.

Slična logika može se prepoznati i kod izučavanja nežive prirode, bez obzira da li se elementima nežive prirode pristupa iz ugla geografije, fizike, hemije, ekologije i sl. Tako se elementi nežive prirode u prvom razredu spoznaju uočavanjem njihovih pojavnih oblika u neposrednom okruženju i osnovnih (čulima dostupnih svojstava), a zatim se ide ka složenijim i apstraktnijim svojstvima u starijim razredima. Kartografsko opismenjavanje učenika mlađih razreda osnovne škole započinje još u prvom razredu, posmatranjem okoline i imenovanjem i upoređivanjem geografskih pojmova, objekata i pojava u neposrednom okruženju (brdo, ravnica, reka, jezero...), kao i osposobljavanjem za snalaženje u neposrednoj okolini pomoću karakterističnih objekata.

Prilikom izučavanja prirodnih fenomena nužno je već od prvog razreda postepeno uvoditi učenike u različite načine prikupljanja podataka o okruženju, njihovu analizu, svrstavanje u grupe i kategorije po različitim karakteristikama, vođenje beleški i zaključivanje. Posmatranje i učestvovanje u jednostavnim ogledima predstavlja istraživačke aktivnosti primerene učenicima prvog razreda.

Koncept održivog razvoja i aktivno učešće učenika u zaštiti životne sredine zajednički su i za Svet oko nas i za Prirodu i društvo. U prvom razredu akcentat treba da bude na podsticanju učenika da u svakodnevnim aktivnostima (u školi i van nje) primenjuju neke od osnovnih principa racionalne potrošnje - štede vodu, odlažu otpad na predviđena mesta, ne ugrožavaju biljke, brinu o dobrobiti životinja uz pomoć odraslih. Puno razumevanje koncepta održivog razvoja moguće je tek na kasnijem uzrastu učenika, ali je potrebno da se kontinuirano razvija, i to ne samo na nivou znanja, već prvenstveno na nivou usvojenih vrednosti, stavova i navika. Učenike treba kroz aktivnosti koje se organizuju u okviru odeljenja ili škole podsticati na učenje kroz iskustvo. Tako dete razvija ne samo navike brižljivog odnosa prema okolini i živom svetu u njoj, već i zdravlju i kulturi ponašanja koja je neodvojivi deo ovakvog načina postupanja. Na taj način se integrišu vrednosti i utiče na razvoj stavova važnih za opstanak i budućnost.

Čovek radi i stvara je tema koja o čoveku govori iz drugog ugla - kao svesnom biću. Veza priroda-materijal-proizvod pokazuje celovitost prirodnih i društvenih fenomena. Ishodi koji se odnose na materijale ostvaruju se na isti način kao i ishodi koji se odnose na živu i neživu prirodu. U prvom razredu akcentat je na prepoznavanju, imenovanju, upoređivanju materijala koji se koriste u svakodnevnom životu, i osnovnih, neposredno čulno dostupnih svojstava (tvrdo-meko, providno-neprovidno, hrapavo-glatko), dok će se u narednim razredima izučavati složenija svojstva. Sadržaji o materijalima su takvi da omogućavaju visok nivo aktivnosti učenika prilikom njihovog savladavanja, odnosno korišćenje različitih čula za njihovo upoznavanje, beleženje uočenog, izvođenje oglada, opisivanje itd. Učenike je neophodno dovoditi u vezu sa predmetima napravljenim od tih materijala, odnosno povezati svojstva koja se izučavaju sa upotrebom vrednošću određenih predmeta, kao i pažljivom upotrebom i odlaganjem upotrebljenih proizvoda i ambalaže na odgovarajuća mesta.

Naziv predmeta

LIKOVNA KULTURA

Cilj Cilj učenja predmeta likovna kultura je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.

Razred prvi

Godišnji fond časova 36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST /TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - opiše, svojim rečima, vizuelne karakteristike po kojima prepoznaje oblike i prostor; - poredi svoje utiske i utiske drugih o umetničkim delima, izgledu objekata/predmeta i oblicima iz prirode i okruženja; - odredi, samostalno i u saradnji sa drugima, položaj oblika u prostoru i u ravni; - crta na različitim podlogama i formatima papira; 	LIKOVNA KULTURA I OKRUŽENJE	<p>Prostor. Otvoreni i zatvoreni prostor, priroda i prostor koji je čovek oblikovao. Karakteristične vizuelne odlike po kojima se prepoznaje vrsta prostora. Značaj čuvanja spomenika ili značajnih objekata u najbližem okruženju. Značaj uređenja prostora u kome učenik boravi.</p> <p>Umetnička zanimanja i produkti. Slikar - slika,</p>

<ul style="list-style-type: none"> - koristi materijal i pribor u skladu sa instrukcijama; - oblikuje jednostavne figure od mekog materijala; - odabere, samostalno, način spajanja najmanje dva materijala; - prevede jednostavne pojmove i informacije u likovni rad; - izrazi, materijalom i tehnikom po izboru, svoje zamisli, doživljaje, utiske, sećanja i opažanja; - preoblikuje, sam ili u saradnji sa drugima, upotrebne predmete menjajući im namenu; - izrazi poznate pojmove mimikom i pokretom tela, bez zvuka; - poveže odabranu ustanovu kulture sa njenom namenom; - poštuje dogovore i pravila ponašanja i oblačenja prilikom posete ustanovama kulture. 		<p>vajar - skulptura, fotograf - fotografija... Izgled upotrebnih predmeta koje su dizajnirali umetnici.</p> <p>Ustanove kulture (bioskop, muzej, galerija, pozorište, biblioteka...). Pravila ponašanja i oblačenja u različitim ustanovama kulture, dogovorena pravila ponašanja.</p>
	<p>ODNOSI U VIDNOM POLJU</p>	<p>Oblici. Oblici iz prirode, oblici koje je stvorio čovek, pravilni i nepravilni oblici. Svojstva oblika (celo, deo, veliko, malo, visoko, nisko, kraće, duže, usko, široko, svetlo, tamno, obojeno, bezbojno, jednobojno, šareno, meko, tvrdo, glatko, hrapavo, oblo, rogljasto).</p> <p>Položaj oblika u prostoru i u ravni (gore, dole, između, ispod, u, na, ispred, iza, uspravno, položeno, koso, levo, desno).</p> <p>Kretanje. Pokretni i nepokretni oblici. Kretanje bića i mašina. Smer kretanja oblika (nalevo, nadesno, nagore i nadole). Bezbednost u saobraćaju - iluzija veličine pokretnih i nepokretnih objekata u odnosu na udaljenost od posmatrača.</p> <p>Svetlost i senka. Prirodni i veštački izvori osvetljenja. Promena osvetljenosti u toku dana. Izgled oblika i senke u zavisnosti od osvetljenja.</p>
	<p>OBLIKOVANJE</p>	<p>Materijal i pribor. Postupci pravilnog i bezbednog rukovanja i održavanja materijala, pribora i radne površine, značaj održavanja higijene i bezbednog rukovanja priborom.</p> <p>Oblikovanje skulpture. Oblikovanje mekih materijala postupkom dodavanja. Spajanje raznovrsnih materijala.</p>

		<p>Oblikovanje crteža. Vrste linija (otvorena, zatvorena, prava, kriva, svetla, tamna, široka, uska, dugačka, kratka, neprekinuta, isprekidana, gruba, nežna, spiralna, talasasta, stepenasta...). Izražajna svojstva linija u odnosu na materijal i pribor.</p> <p>Oblikovanje slike. Boja prirodnih oblika i boja oblika koje je stvorio čovek. Izražajna svojstva boje u odnosu na materijal i pribor.</p> <p>Preoblikovanje. Predmeti i materijal pogodni za preoblikovanje (oštećeni predmeti, ambalaža, ostaci tkanina...).</p> <p>Različite informacije kao motivacija za stvaralački rad. Priroda i neposredno okruženje; mašta i stvarni događaji; priče, pesme i tekstovi iz knjiga i časopisa za decu i udžbenika, umetnička dela...</p>
	SPORAZUMEVANJE	<p>Čitanje vizuelnih informacija. Ilustracija u dečjim knjigama i udžbenicima. Strip. Crtani i animirani film -tradicionalno urađeni (slobodoručno oblikovani ili nacrtani likovi) i savremeni (urađeni u aplikativnom programu).</p> <p>Priča u crtanom i animiranom filmu. Izgled mesta i likova.</p> <p>Znak. Grafički znak (note, slova i cifre), gestovni i zvučni znak. Lepo pisanje. Ukrasna slova.</p> <p>Tradicija. Praznici i ukrašavanje.</p> <p>Neverbalno izražavanje. Pantomima, igre, performans.</p>

Ključni pojmovi: prostor, oblik i linija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

OPŠTI DEO

Program predmeta likovna kultura usmeren je na izgradnju kompetencija koje su učenicima neophodne za život u savremenom svetu. Programska koncepcija nije izmenjena, već dodatno podržava kreativnost nastavnika. Novine su ishodi za kraj razreda. Dostizanjem ishoda učenik postepeno razvija kompetencije. Uloga nastavnika je da kreira svoj

program, pri čemu treba da bude fokusiran na ishode, odnosno da osmisli aktivnosti i odabere metode, tehnike i postupke koji će na najefikasniji način omogućiti dostizanje ishoda.

Od brojnih ishoda koje učenici dostižu do kraja godine odabrani su oni koje svi učenici mogu da dostignu. Priroda predmeta je takva da će se pojedini ishodi ponavljati i u drugim razredima (isto ili slično formulisani). Takve ishode nastavnik tumači u odnosu na uzrast učenika i preporučene, odnosno odabrane sadržaje. Predviđeno je da se većina ishoda dostiže postepeno i kontinuirano tokom cele školske godine, kroz raznovrsne zadatke i aktivnosti. Izuzetak su oni ishodi koji se dostižu kroz periodične aktivnosti, kao što je odlazak u ustanovu kulture.

U trećoj koloni tabele nalaze se preporučeni sadržaji, nema predloga zadataka i aktivnosti. Pojedini sadržaji mogu da se definišu samo glagolom, ali se formulacija ne odnosi na aktivnost učenika, već na programski sadržaj (najčešće upućuje na procese ili postupke koje je potrebno objasniti). U programu predmeta likovna kultura sadržaje čine ključni pojmovi i podpojmovi, motivacioni sadržaji i vaspitni sadržaji. Ključni pojmovi su neizostavni sadržaji, a ostale sadržaje određuje nastavnik, birajući one koji su najpogodniji za dostizanje ishoda.

PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Struktura programa je okvirna, tematske celine postoje isključivo radi preglednosti (nastavnik planira strukturu). Nije poželjno da struktura udžbenika bude osnov za planiranje nastave. Najveća vrednost udžbenika je u vizuelnim sadržajima i u objašnjenju ključnih pojmova. Učenici mogu i dalje koristiti postojeće udžbenike, ali nije poželjno da nastavnik kopira strukturu udžbenika. Nastavne jedinice se planiraju okvirno, a bilo bi dobro da naziv upućuje na trenutak kada se ključni pojam prvi put uvodi. Po završetku nastavne jedinice ne završava se učenje pojma. Na primer, ako je naziv prve nastavne jedinice Prostor, to ne znači da učenici treba da uče o prostoru samo tokom trajanja te nastavne jedinice.

Prilikom planiranja časova, odnosno aktivnosti, treba imati u vidu sledeće napomene. Jedna dobro osmišljena aktivnost obuhvata više od jednog ishoda. Na osnovu jednog ishoda može se osmisliti više zadataka/aktivnosti. Ovako definisani ishodi podržavaju različite načine planiranja. Važno je samo izbeći relaciju jedan zadatak/aktivnost - jedan ishod, jer se ne radi o ishodima koji se dostižu po završetku jednog zadatka/aktivnosti.

Kada se planira integrisana nastava, važno je voditi računa o cilju i specifičnostima predmeta kako učenici ne bi bili uskraćeni, jer svaki nastavni predmet ima specifičnu metodiku i samo primena svih metodika omogućava celokupni razvoj učenika. U nastavi likovne kulture znanja, umenja i stavovi izgrađuju se na jedinstven način u interakciji programskih elemenata (kreativnost- medijumi - sadržaji) i aktivnosti nastavnika i učenika, pa se od nastavnika očekuje da adekvatno podrži razvoj opažanja, stvaralačkog mišljenja i individualni potencijal svakog učenika. U uputstvu je ukazano na tačke u integrisanoj nastavi gde se metode bitno razlikuju po predmetima.

Program je projektovan na manji broj časova nego što je predviđeno planom nastave i učenja kako bi i nastavnik i učenici imali vremena da realizuju sopstvene kreativne ideje. Kada je reč o učenicima nacionalnih manjina koji pohađaju nastavu na maternjem jeziku, ovaj „višak“ časova je predviđen za upoznavanje kulture i umetničkog nasleđa nacionalne manjine, a u skladu sa programom predmeta svet oko nas.

PREPORUKE ZA REALIZACIJU PROGRAMA

Likovna kultura i okruženje

U ovoj celini su grupisani vaspitni sadržaji koji se realizuju tokom cele godine. Jedan od ciljeva je da učenici postepeno uočavaju vezu umetnosti i umetnika sa svakodnevnim životom. Nastavnik će tokom godine, svaki put kada se ukaže prilika, upućivati učenike na predmete koje koriste ili viđaju u svom okruženju (automobili, mobilni telefoni, školski

pribor, pribor za jelo...), a čiji izgled (dizajn) su osmislili umetnici. Isto se očekuje i u narednim razredima, tako da ove sadržaje određuje nastavnik, vodeći računa da ne optereti učenike informacijama. Ono što je primarno je da učenici porede svoj i utisak drugih, da postepeno uče da obrazlažu (svojim rečima) ono što im se sviđa ili ne sviđa, da razumeju i poštuju činjenicu da svako može imati drugačiji estetski doživljaj (koji se, s vremenom, menja). Kada je reč o umetničkim zanimanjima i produktima, dovoljno je učenicima ponuditi nekoliko jednostavnih pojmova koje treba da povežu (na primer, slikar - slika). Ukoliko postoje mogućnosti, nastavnik tokom godine vodi učenike u najmanje dve ustanove kulture (na primer, u bioskop i u pozorište) i upućuje ih na pravila ponašanja i oblačenja, na razlike u pravilima ponašanja i na opažanje uređenja prostora i karakteristične atmosfere unutar ustanove. Važno je da se ovi sadržaji uče nenametljivo i postepeno, tako da razvijaju radoznalost, osećaj za estetičke vrednosti i interesovanje za umetnost i kulturu.

Kada je reč o istraživanju vizuelnih karakteristika najbližeg okruženja i prirode, časovi likovne kulture mogu da se integrišu sa časovima predmeta svet oko nas, od kojih se razlikuju po tome što nisu striktno vezani za zavičajni princip. Učenici imaju slobodu da u likovnom radu izraze ono što im je značajno, a što može biti vezano i za neki udaljeni prostor. Na primer, svoj doživljaj tokom boravka na selu, na moru, na planini... Učenici se međusobno upoznaju kada govore o svom likovnom radu (zašto su odabrali baš tu temu/motiv, šta im je bilo značajno da prikažu...), a to može biti prilika da u radovima vršnjaka uoče vizuelne odlike prostora koji im je nepoznat. Kada se likovno izražavanje povezuje sa verbalnim nastavnik se oslanja na uputstvo za realizaciju programa predmeta srpski jezik, odnosno maternji jezik.

Odnosi u vidnom polju

Oblik je likovni element koji gradi kompoziciju, a radi se o pojmu iz teorije oblikovanja koji se u prvom razredu uči iskustveno. Sve aktivnosti koje se odnose na istraživanje svojstva oblika (veličina, boja, tekstura...) i položaj oblika u prostoru mogu da se realizuju na integrisanim časovima predmeta likovna kultura, matematika i svet oko nas. Časovi likovne kulture treba da se razdvoje od časova matematike u trenutku kada učenici počnu da koriste lenjir.

Pojam kretanje (kiša, oblaci, talasi, ptice, insekti, automobil, lift, ljudi, kućni ljubimci...) predložen je kao podsticaj za aktivnosti koje učenicima omogućavaju da samostalno grade mrežu pojmova. Nastavnik uobičajeno podstiče učenike na razmišljanje tehnikom asocijacija. Pojmovi koje učenici samostalno povezuju sa pojmom kretanja mogu da se zapišu na tabli. Na taj način se dolazi do većeg broja tema/motiva za likovni rad, a svaki učenik bira temu/motiv koji ga najviše motiviše da stvara. Kretanje se može povezati sa zvukom, pa je poželjno osmisliti i časove koji su integrisani sa časovima muzičke kulture i fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Jedna od mogućnosti je igra u školskom dvorištu u kojoj učenici zauzimaju različite položaje i opcrtavaju bačene senke. Ova igra povezuje pojmove kretanje i senka i može poslužiti kao uvod za razgovor o izvoru svetlosti, o promeni izgleda oblika i bačene senke oblika u toku dana. Treba imati u vidu da akcenat nije na razvijanju naučnog mišljenja, već stvaralačkog.

Radi bezbednosti u saobraćaju poželjno je učenicima ukazati na činjenicu da udaljeni objekti deluju manji nego što jesu. Ako se automobil kreće ka nama, što je bliži deluje sve veći. Nastavnik ove informacije ilustruje slikom iz udžbenika, časopisa, kao i posmatranjem objekata u okruženju. Ako je potrebno, učenici mogu i da pokušaju da prikažu bliže i dalje objekte i bića u likovnom radu.

Oblikovanje

Nastavnik bira likovne tehnike koje će se učiti u prvom razredu. Važno je da budu raznovrsne, da učenici mogu da ih koriste samostalno ili uz minimalnu pomoć i da su izvodljive u školi. Nastavnik objašnjava tehnike u formi kratkog uputstva pre i u toku rada. Pošto dobiju osnovne (neophodne) informacije, učenici samostalno istražuju izražajne mogućnosti likovnih tehnika dok izražavaju svoje zamisli.

Kada je reč o priboru i materijalu, primarne su informacije koje se odnose na bezbednost i zdravlje, pa tek onda informacije o izražajnim svojstvima (koje se većim delom uče iskustveno). Primer. 1. Zdravlje i bezbednost. Crtež urađen flomasterom bleđi na svetlosti (može se desiti da s vremenom od njega ostane samo nekoliko bleđih mrlja). Permanentni

flomasteri ne blede, ali mogu biti otrovni (roditelji treba da pročitaju oznake pre kupovine). 2. Izražajna svojstva. Kvalitetni flomasteri imaju intenzivnu boju, a u pakovanju ima više tonova. Pogodni su za crtanje stripova, ali ne i za slikanje (jer se boje ne mogu mešati, ne mogu se dobiti mnogi tonovi koji postoje u prirodi i u okruženju...).

Kada oblikuju razne vrste glina, učenici spontano kombinuju postupke dodavanje i oduzimanje, što je daleko lakše nego oblikovanje samo jednim postupkom. Oblikovanje samo dodavanjem je predloženo kako bi se podstakao razvoj učenika, naročito razvijanje pažnje. Nastavnik može prvo da zada učenicima da zajedno oblikuju jednu skulpturu od gline (rezultat nije važan). Postupak spajanje se primenjuje kod oblikovanja raznovrsnim materijalom. Od učenika se očekuje da razmišljaju, istražuju, da se dogovaraju i razmenjuju ideje i iskustva kako bi smislili kako da efikasno spoje dva ili više materijala kada oblikuju likovni rad. Nastavnik vodi ove aktivnosti i, ukoliko je potrebno, može da navede načine spajanja (lepkom, vezivanjem, spajalicama, dečjom heftalicom, čačalicama...), ali učenik treba da odabere način.

Veoma je važno da učenici razvijaju osećaj za liniju (da ne bi produkovali krute, shematske crteže). Postoje brojni načini da se razvija osećaj za liniju, većinom su u formi igre i nastavnik može pronaći na internetu opise časova i zadataka (u ovom uputstvu je moguće dati samo kratku preporuku). Nastavnik treba da traži od učenika da crtaju kombinujući pribor (na primer, olovku i bojicu). Ne očekuje se da će učenici po završetku razreda biti osposobljeni da svesno koriste izražajna svojstva materijala. Svi učenici su dostigli ishod ako su u toku godine crtali raznovrsnim materijalom/priborom.

U prvom razredu učenici uglavnom spontano crtaju i boje. Nastavnik će, na osnovu procene mogućnosti odeljenja i pojedinačnih učenika, odlučiti kada i kako će učenike postepeno uvoditi u slikanje. Jedan od postupaka je da se učenicima zada da „crtaju i boje” samo pomoću četke i boje (ne koriste olovku). U prvom razredu to može da bude zadatak koji rade samo jednom (ili nijednom). Postupak koji podstiče razmišljanje i razvija osećaj za boje podrazumeva zahteve koji su nešto iznad mogućnosti učenika (a koji nisu nerealni ako se uvedu na vreme i postepeno). Na primer, zadatak u kome se od učenika traži da koriste samo tri ili samo dve omiljene boje.

Kada je reč o reciklaži, potrebno je osmisliti aktivnosti koje su priprema za ono što će se učiti u starijim razredima, što ne znači da učenici ne treba da dobiju jednostavne informacije. Važno je da znaju da mogu da preoblikuju materijal i predmete koje žele da bace. Na primer, ambalažu, polomljene ili pokvarene igračke, ostatke tkanina... Na taj način se štedi, pa se i neke knjige i sveske prave od starog (recikliranog) papira. To je dovoljno informacija za ovaj razred.

Aktivnosti kao što su crtanje, vajanje i slikanje nisu vezane samo za vežbanje likovnih tehnika, već mnogo veći značaj imaju komunikacija i kreativnost. Učenici kroz likovni rad saopštavaju svoje ideje, raspoloženja, razmišljanja, zamišljanja, emocije... Nastavnik planira motivacioni razgovor koji podstiče izražavanje. Novina u programu su informacije koje do sada nisu planski korišćene kao motivacioni sadržaj, a preporučene su da bi se efikasnije omogućilo sticanje opštih kompetencija. Takav sadržaj su umetnička dela, uključujući i ona koja učenici ovog uzrasta ne razumeju (na primer, dela Umberta Boconija, Pabla Pikasa, Pola Sezana, Stojana Čelića, Marka Šagala, Vasilija Kandinskog...). Kada se umetnička dela koriste kao motivacioni sadržaj, važno je odabrati odgovarajuću metodu/tehniku da bi se podstakao razvoj kreativnosti, a izbeglo imitiranje. Na primer, nastavnik ne pokazuje učenicima reprodukciju umetničkog dela, već samo jedan njen deo (ostalo je prekriveno), a na osnovu vidljivog dela se ne može naslutiti kako izgleda celina. Od učenika se traži da „dovrše” delo, svako kako želi. Po završetku rada učenici porede svoja rešenja, kao i svoje radove sa originalnim delom (nastavnik pokazuje celu kompoziciju). Važno je pronaći delo koje učenici ne mogu da vide u udžbeniku. Postupak prati i odgovarajući razgovor, učenici treba da shvate da cilj zadatka nije da pogađaju tačan odgovor, već da kreiraju originalan rad. Ovo je samo jedna od brojnih mogućnosti, od nastavnika se očekuje da osmisli i druge. I za učenike nacionalnih manjina, koji treba da upoznaju sopstveno umetničko nasleđe, veoma je važno da ne budu opterećeni suvoparnim izlaganjem i zahtevom da memorišu podatke ili analiziraju delo. U prvom ciklusu se sva umetnička dela i spomenici kulture koriste kao motivacija za stvaralački rad, a učenici će lakše upamtiti umetnike i njihova dela, ako se sa tim delima povežu kroz neku zanimljivu aktivnost ili zadatak.

Sporazumevanje

U ovoj celini su predloženi sadržaji koji se odnose na čitanje (razumevanje) informacija, u prvom redu vizuelnih, odnosno slike u najširem značenju (reklame, ilustracije u udžbenicima i dečjim časopisima, izrazi lica...) i različite načine sporazumevanja. Nastavnik bira aktivnosti i sadržaje, vodeći računa o tome da će se učenici kontinuirano osposobljavati za čitanje vizuelnih informacija, od prvog razreda do kraja osnovne škole. U prvom razredu učenici treba da steknu svest o tome da se razne (i važne) poruke ne prenose samo govorom i rečenicom, već i zvukom (na primer, školsko zvono), bojom (semafor), složenim slikama, muzikom, mimikom, gestom... Složene priče u slikama (strip, crtani film) tumače se na integrisanim časovima predmeta likovna kultura i srpski jezik, odnosno maternji jezik. Kada je reč o grafičkim znacima (slovo, cifra, nota) korisno je zadati učenicima da ukrašavaju odabrani znak. Na taj način se uvode u kaligrafiju i pojmove koje će bliže upoznati u starijim razredima. Aktivnosti vezane za tradiciju i ukrašavanje smišlja nastavnik, u zavisnosti od praznika/svečanosti. Igra Ledena kraljica, kao i pantomima su pogodan uvod u performans, koji će se raditi i u narednim razredima. Nije poželjno da se neverbalno sporazumevanje zameni drugim aktivnostima (na primer, oblikovanjem scenografije za školsku priredbu ili za lutkarsko pozorište), zato što su ove aktivnosti važne za razvoj, a pomažu da se povučeni učenici aktiviraju. Neverbalno izražavanje može da se uči na integrisanim časovima predmeta likovna kultura i fizičko i zdravstveno vaspitanje (jedna od brojnih aktivnosti je oblikovanje slova i brojeva telom).

Naziv

predmeta

MUZIČKA KULTURA

Cilj

Cilj učenja predmeta muzička kultura je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulture svoga i drugih naroda.

Razred

prvi

Godišnji

36 časova

fond

časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- objasni svojim rečima utiske o slušanom delu, osobine tona, doživljaj preglasne muzike i njenog uticaja na telo i zašto je tišina važna; - razlikuje odabrane zvukove i tonove, pevanje/sviranje; hor/jedan pevač/grupa pevača; orkestar/jedan svirač/grupa svirača, boju različitih pevačkih glasova i instrumenata i muzičke izražajne elemente;	SLUŠANJE MUZIKE	Umetnička muzika u crtanim i animiranim filmovima. Odnos zvuk - lik, muzika - radnja. Kompozicije koje ilustruju različita osećanja. Zvuk i ton (izvori). Zvuci tela (puls, kucanje srca, disanje...). Zvuci iz prirode i okruženja. Zvučni znak (školsko zvono, automobilska sirena...). Ton: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje (kratak - dug), jačina (glasan - tih), visina (visok - dubok).

<ul style="list-style-type: none"> - prepozna muzički početak i kraj i ponavljanje teme ili karakterističnog motiva u slušanom delu; - povezuje muzičko delo u odnosu na njemu bliske situacije, vrstu glasa i boju instrumenta sa karakterom dela; - poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju muzike; - koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne nosioce zvuka; - izgovara u ritmu uz pokret brojalice; - peva po sluhu pesme različitog sadržaja i raspoloženja; - peva po sluhu uz pokret narodne pesme, muzičke igre; - primenjuje pravilan način pevanja i dogovorena pravila ponašanja u grupnom pevanju i sviranju; - svira po sluhu zvučne onomatopeje i ilustracije, ritmičku pratnju uz brojalice i pesme, jednostavne aranžmane, sviračke deonice u muzičkim igrama; - povezuje početne tonove pesama-modela i jednostavnih namenskih pesama sa bojama, ritam sa grafičkim prikazom; - objašnjava svojim rečima doživljaj svog i tuđeg izvođenja; - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama; - napravi dečje ritmičke instrumente; - stvara zvučne efekte, pokrete uz muziku, manju ritmičku celinu pomoću različitih izvora zvuka, ritmičku pratnju za brojalice, pesme i muzičke igre pomoću različitih izvora zvuka, muzičko pitanje i odgovor na ritmičkim udaraljka, jednostavnu melodiju na kraći zadati tekst; - izabere prema literarnom sadržaju odgovarajući muzički sadržaj. 		<p>Tišina i odsustvo zvuka.</p> <p>Kompozicije koje ilustruju različite boje ljudskog glasa i instrumenata.</p> <p>Muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa, dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar).</p> <p>Različiti žanrovi vezani za situacije značajne za učenike (praznici, priredbe, svečanosti, rođendani, venčanja, novogodišnje i božićne pesme...).</p> <p>Muzička priča.</p> <p>Karakter dela i elementi muzičke izražajnosti (uslovljenost).</p> <p>Muzički bonton.</p> <p>Muzika i zdravlje.</p> <p>Nosioci zvuka (ce-de plejer, em pe 3 plejer, računar...).</p>
	<p>IZVOĐENJE MUZIKE</p>	<p>Izgovor brojalice u ritmu uz pokret - pljeskanje, pucketanje prstima, koračanje, dlanom o nadlanicu, udarom o klupu.</p> <p>Zvučne onomatopeje i ilustracije.</p>

		<p>Držanje tela i disanje - pravilan način pevanja. Pravilna dikcija - izgovaranje brzalica i brojlica. Pevanje pesama po sluhu različitog sadržaja i karaktera. Pevanje pesama uz pokret - pesme uz igru i narodne pesme. Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova uz boju (do-zelena, re-braon, mi-žuto, fa-plavo i sol-crveno). Dečji ritmički instrumenti i načini sviranja na njima. Sviranje po sluhu pratnje uz brojlice i pesme - puls, ritam, grupisanje udara. Pevanje i izvođenje muzičkih igara uz sviranje na dečjim instrumentima - pesme uz igru, didaktičke igre, muzičke dramatizacije. Sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim ritmičkim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka. Sviranje grafički predstavljenog ritma. Muzički bonton.</p>
	<p>MUZIČKO STVARALAŠTVO</p>	<p>Izrada dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala. Stvaranje zvukova iz neposredne okoline i prirode spontanom ili dogovorenim improvizacijom. Kreiranje sopstvenih pokreta uz muziku koja se izvodi ili sluša. Stvaranje zvučnih efekata i jednostavne ritmičke pratnje koristeći različite izvore zvuka. Biranje instrumenata na osnovu zvuka i stvaranje jednostavne ritmičke pratnje uz brojlice, pesme i muzičke igre. Stvaranje manjih ritmičkih celina na osnovu muzičkog iskustva - izgovorom u ritmu, različitim pokretima, predmetima i dečjim ritmičkim instrumentima. Stvaranje muzičkih pitanja i odgovora na dečjim ritmičkim instrumentima u dijalogu. Stvaranje jednostavne melodije na kraći tekst. Biranje poznatih muzičkih sadržaja, zvučnih onomatopeja i ilustracija za stvaranje zvučne</p>

Ključni pojmovi: ton, pokret, melodija, ritam i izvođenje.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Priroda same muzike, pa i predmeta muzička kultura ukazuje na stalno prožimanje i sadejstvo svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast se ne može izučavati izolovano od druge i biti sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike. Muziku od početka treba povezivati sa što više događaja u životu deteta.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda i daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike i muzičko stvaralaštvo.

Paralelno odvijanje različitih muzičkih aktivnosti podstiče finu mentalnu kombinatoriku, dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika, kao i odličnu osnovu za integraciju sa drugim predmetima.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i sazajne aktivnosti učenika. Muzičke aktivnosti su govor u ritmu, pevanje, sviranje, pokret uz muziku, slušanje muzike i vidovi stvaralaštva. Preporučeni muzički sadržaji (brojalice, pesme, ritmički aranžmani, kompozicije za slušanje muzike) ostavljaju prostor za izbor drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Da bi postigao očekivane ishode vaspitno-obrazovnog procesa, nastavnik realizuje nastavu koristeći glas, pokret i muzičke instrumente. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz rad u grupama i u odeljenju, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja.

U okviru same organizacije časa preovlađuje aktivnost kojom treba da se savlada novi muzički sadržaj, ali je ona uvek u kombinaciji sa drugim muzičkim aktivnostima. Polazi se od centralne teme (npr. naziva pesme koja se uči, ili kompoziciji koja se sluša). Proces učenja uvek polazi od što kvalitetnijeg izbora muzičkih primera. Specifičnost predmeta se ogleda u tome da se muzičke aktivnosti odvijaju paralelno ili jedna muzička aktivnost logički vodi ka drugoj. Na primer, izvođenje brojalice uz pokret vodi ka sviranju na dečjim ritmičkim instrumentima. Vežbe pravilnog držanja tela, disanja i govorne artikulacije prethode obnavljanju poznatih pesama, koje su opet sadržajno i/ili muzički slične onoj koju će učiti. Uz pesmu ili brojalicu može se svirati ritmička pratnja. Slušanje muzike može se kombinovati sa svim drugim aktivnostima.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastava muzičke kulture ostvaruje se kroz sledeće oblasti:

- Slušanje muzike,
- Izvođenje muzike,
- Muzičko stvaralaštvo.

SLUŠANJE MUZIKE

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj, bogat telesni doživljaj i misaonu aktivnost. Cilj nastavnog procesa u oblasti slušanja muzike je da kod učenika razvije kapacit pažnje i sposobnost aktivnog slušanja (sa zadatkom) čime se razvija i muzička memorija, te ne treba insistirati na pamćenju, a pogotovo ne na proveru slušanih dela. Ukoliko nastavnik u vezi sa slušanim delom, obezbedi kvalitetno iskustvo učeniku učenik će se sam vratiti na to delo i vremenom biti u stanju da ga prepozna. Zato je od velike važnosti priprema nastavnika za ovu aktivnost u okviru koje učenicima treba da se ukaže na relevantne izražajne elemente kojima je ostvaren muzički izraz.

Kompozicije koje se slušaju, svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju mogućnostima percepcije učenika.

Metodički pristup procesu slušanja muzike treba da bude usmeren na učničko otkrivanje, tj. prepoznavanje izražajnih elemenata. Učenici mogu prepoznati izražajne elemente koje im je nastavnik prethodno predstavio i objasnio na način sličan zadatku koji će im potom postaviti.

Na primer:

Nastavnik odabere određenu kraću muzičku celinu (npr. Slon - Sen-Sansa), ispriča učenicima šta je inspirisalo kompozitora da napiše muzičko delo i povede kratak razgovor o karakteristikama ove životinje (veličina, težina, način kretanja i sl.). Nakon što su zajedno poslušali muzički primer, nastavnik treba da skrene pažnju na kompozitorov izbor određenih muzičkih izražajnih elemenata u vezi sa karakteristikama životinje o kojima su prethodno pričali (veza između tempa kompozicije i izbora instrumenta i slona kao životinje; način na koji se melodija kreće i utisak o slonu...). Važno je da pri svakom obraćanju pažnje na pojedini izražajni element, nastavnik pusti muzički primer i ukaže na određene karakteristike u samom muzičkom toku. Takođe je potrebno u vezi sa svakim izražajnim elementom postaviti pitanje kakav bi karakter muzike bio ukoliko bi bilo koji od ovih izražajnih elemenata bio drugačiji. Nastavnik može učenicima da (na duhoviti način) demonstrira i ovu situaciju, a sa ciljem da uvide koliko je bitno pažljivo vajarje svakog od izražajnih elemenata za celokupni muzički karakter i sam muzički doživljaj.

Ukoliko se ovakvo demonstraciono slušanje postavi pravilno, nakon nekoliko meseci, oblast slušanja muzike može da bude ostvarivana samo putem analitičkog slušanja muzike, a da se nastavnik vraća i na demonstraciono u slučajevima kada želi da predstavi neki novi izražajni element muzike.

U okviru analitičkog slušanja muzike nastavnik pre puštanja kompozicije, učenicima zadaje zadatak da prvo obrate pažnju na karakter slušanog primera i obavezno im ponudi opcije odgovora, od kojih je par netačno (omeđivanje termina), poput: „borbeni“, „smireni“, „razigrani“ karakter. Sledeći zadatak bi bio (pre slušanja) da im usmeri pažnju na vezu između tempa i opisanog karaktera dela (opet uz ponuđenje opcije odgovora); u narednom slušanju će razmišljati o izboru instrumenta, pa melodiji itd.

Učenik treba da ima jasno formulisana uputstva na šta da usmeri pažnju prilikom slušanja kako bi mogao da prati muzički tok (poput izvođačkog sastava, tempa, načina na koji je melodija izvajana, specifičnih ritmičkih karakteristika, ponavljanje i promena i sl.). Postepeno, ovi elementi muzičkog toka postaju „konstanta“ u procesu učničke percepcije/percepcije pa nastavnik može da proširuje opažajni kapacitet kod učenika usmeravajući njihovu pažnju pre slušanja na relevantne specifičnosti muzičkog dela.

Ovako postavljeno slušanje muzike, koje podstiče razvoj muzičke pažnje, sposobnost praćenja muzičkog toka sa razumevanjem i upoznavanje sa izražajnim elementima, koji su u službi iskazivanja 'muzičke poruke' ili komunikacije, od suštinske je važnosti i za muzičko izvođenje i muzičko stvaralaštvo.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA SLUŠANJE

Himne

Svetosavska himna

Državna himna

Školska himna

Narodne pesme

Ersko kolo

Vasino kolo

Kopa cura vinograd

Sinoć kad je pao mrak

Kad te vidim na sokaku - starogradska

Oj Badnjače, Badnjače

Čarobna frula - Bora Dugić

Pesme za decu

Kako se prelazi ulica - Branko Milićević

Sedmica - Minja Subota

Ivin voz - Vlada i Gile

Al je lep ovaj svet - Stevan St. Mokranjac i Aleksandar Korać

Učimo da brojimo - Branko Milićević

Slon lepotan Dondolan - Dragan Laković

Bubamara - Nikola Vukomanović

Zakleo se bumbar - Mirko Šouc

Strašan lav - S. Barić

Usporite pored škole - hor Čarolija

Pažljivko - hor Čarolija

Drugarstvo - Dragan Laković

Sve je pošlo naopačke - Miodrag Ilić-Beli

Januarske zvezde - Miodrag Ilić-Beli

Uspavanka za Aćima - Miodrag Ilić-Beli

Uspavanka - Branko Milićević

Najlepša mama na svetu - Aleksandar Korać

Proleće u šumi - dečja pesma iz Finske

Kad si srećan - dečja pesma

Deca su ukras sveta - Minja Subota

Leptiriću šareniću - dečja pesma

Išli smo u Afriku - Minja Subota

Nek svud ljubav sja - dečja pesma iz Belgije

Domaći kompozitori

Medvedova ženidba - L. Dimitrijević

Smejalice - Dejan Despić

U Budimu gradu - Stevan St. Mokranjac

Pesma o odjeku - Miodrag Ilić-Beli

Strani kompozitori

Skercando - Karl Orf

Radecki marš - Johan Štraus

Humoreska - Antonjin Dvoržak

Bumbarov let - Nikolaj Rimski-Korsakov

Karneval životinja (Slon, Kenguri, Kavez za ptice, Kokoške i petlovi) - Kamij Sen-Sans

Valcer, op. 69 br. 2 - Frederik Šopen

Uspavanka - Johanes Brams

Menuet, Ge-dur - Bah

Krcko Oraščić (Kineski ples, Igra šećerne vile) - Čajkovski

Dok mesec sja - Žan Batist Lili

Abeceda - Wolfgang A. Mocart

Zvončići - Džejms Pjerpont

Pčelica - Franc Šubert

IZVOĐENJE MUZIKE

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Izvođenjem muzike aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje, osetljivost za druge učesnike u muzičkom događaju (tzv. timski rad, tolerancija) i fine motoričke radnje. Posebnu pažnju treba usmeriti na spontane pokrete kao odgovor na muziku.

Kroz izvođenje muzike, a u okviru individualnih mogućnosti učenika, podstiče se i razvijanje ličnog stila izražavanja. Cilj nastavnog procesa u oblasti izvođenja muzike je podsticanje učenika da se muzički izražavaju i da istražuju načine koji su njima svojstveni. Merilo uspeha je učešće i motivisanost učenika.

Pevanje

Glavni kriterijum za izbor pesama je kvalitet muzičkog dela kao i primerenost uzrastu učenika u odnosu na tematiku, ritam, artikulaciju melodijskih skokova i sl. Pri izboru pesama za pevanje, nastavnik uvek treba da ima u vidu i glasovne mogućnosti učenika.

Pre početka pevanja potrebno je sprovesti kratke vežbe za raspevavanje pri čemu posebno treba obratiti pažnju na pravilno držanje tela, pravilno disanje i dikciju.

Rad na pesmi počinje demonstracijom. Pesa se uči po delovima, a zatim spaja u celinu. Nastavnik uvek treba da insistira na izražajnom izvođenju pesme.

Jednostavni modeli i namenske pesme čiji se počeci vezuju za boje služe za stvaranje zvučnog fonda i predstavljaju osnovu za postavku muzičke pismenosti (do-zelena, re-braon, mi-žuto, fa-plavo i sol-crveno). Na ovom nivou modele treba učiti po sluhu.

U nastavi muzičke kulture poželjno je povezivati pokret i pevanje kroz izvođenje narodnih, muzičkih i didaktičkih igara.

Sviranje

Ova aktivnost se realizuje na dečjim ritmičkim i alternativnim instrumentima (telo, predmeti iz okruženja, Orfov instrumentarijum...). Nastavnik treba da ukaže na povezanost tonske boje instrumenta sa muzičkim sadržajem. Na primer: „Evo već nam tramvaj stiže - cin, cin, cin” - triagl, „Kesten pada, tok, tok, tok...” - štapići...

Primeri ritmičke pratnje mogu biti:

- izvođenje pulsa (protok osnovnih ritmičkih jedinica),

- izvođenje ritma (koji se poklapa sa govornim ritmom brojalica i pesama pa se kao takav jednostavno uči po sluhu),

- grupisanje udara - različitim pokretima i različitim izvorima zvuka se na jedan način izvodi naglašena prva u taktu, a lakšim pokretom i slabijim izvorom zvuka druga, odnosno ostale slabije naglašene u taktu. Na primer, uz brojalicu

„Gusen, gusenica“ udarom o klupu izvoditi prvu jedinicu a pljeskanjem drugu, i/ili instrumentima - bubnjićem prvu, a štapićima, na primer, drugu u taktu.

- onomatopeja zvučnih ilustracija - specifična mesta u tekstu pesama mogu se zvučno ilustrovati adekvatnim instrumentom ili nekim drugim predmetom („Cin, cin, cin“, „tok, tok, tok“, „tras“, „bum“...).

U izvođenju ritmičkih aranžmana dovoljno je odeljenje podeliti u dve grupe. Na ovom nivou ne treba zalaziti u objašnjavanje pojmova.

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA PEVANJE

Himne	Avanture maloga Ju Ju - Petar Bergamo
Državna himna	Au, što je škola zgodna - Minja Subota
Svetosavska himna	Nije lako bubamarcu - Arsen Dedić
Školska himna	Brate Ivo - nepoznati autor
Narodne pesme	Bukvarci - Božidar Stančić
Na kraj sela žuta kuća	Uskršnja pesma - Svetlana Milić
Mi idemo preko polja	Ivin voz - Aleksandar Korać
Igra kolo	Zvuk i ton - Zorislava M. Vasiljević
Ja posejah lan	Telefonijada - Jovan Adamov
Jež	Deda Mraze, ne skreći sa staze - Aleksandar Korać
Sitna je kiša padala	Prvi sneg - Božidar Stančić
Božić, Božić blagi dan	Pada snežak - Stanko Korunović
Dečje pesme	Muzičke igre
Konj ima čet'ri noge - Zorislava M. Vasiljević	Ribar - Vladimir Tomerlin
Petlić - Emil Glavnik	Ide maca pored tebe - Zorislava M. Vasiljević
Zec kopa repu - Zorislava M. Vasiljević	Zec i repa - Zorislava M. Vasiljević
Pekarčić - LJ. Škarica	Pesma u kolu - slovačka narodna pesma
Ježeva uspavanka - Nikola Vukomanović	Berem, berem grožđe
Saobraćajac - Nadežda Hiba	Vasino kolo
Rođendanska pesma - nepoznati autor	Medved bere jagode

Kolariću paniću	Ide mali meca - D. Marković
Pliva patka preko Save	Pada Snežak - Staniša Korunović
Dunje ranke	En ten tini
Brojalice	Boc, boc iglicama
Mačka	Na kraj sela žuta kuća
Išo meda u dućan	Pliva patka preko Save
Leptir i cvet	Pišem, pišem petnaest
Dva se petla pobiše	Magarac i kukavica
Eci peci pec	Modeli
En ten tini	Dobro jutro, dobar dan - Tatjana Drobni
Ko ko ko ko da	Resavo, vodo ladna
Lastavica	Mi idemo preko polja
Bumbari	Fabrika bombona - Mirjana Živković
Dečak i ptica	Sol mi daj
Sviranje na dečjim instrumentima	

MUZIČKO STVARALAŠTVO

Dečje muzičko stvaralaštvo predstavlja viši stepen aktiviranja muzičkih sposobnosti koje se stiču u svim muzičkim aktivnostima, a rezultat su kreativnog odnosa prema muzici. Ono podstiče muzičku fantaziju, oblikuje stvaralačko mišljenje, produbljuje interesovanja i doprinosi trajnijem usvajanju i pamćenju muzičkih reproduktivnih i stvaralačkih aktivnosti i znanja.

Nastavnik treba da podstiče učenike da improvizuju i istražuju načine na koji mogu da izraze kroz muziku sopstvenu inspiraciju.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- improvizaciju igre/pokreta na određenu muziku,
- izradu dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala,
- muzičke improvizacije,
- muzička pitanja i odgovore,

- komponovanje melodije na zadati tekst,
- ilustraciju doživljaja muzike,
- odabir poznatog muzičkog u odnosu na literarni sadržaj.

MUZIČKI BONTON

Muzički bonton čine pravila prihvatljivog ponašanja u različitim situacijama u domenu muzičke kulture. Nastavnik treba da iskoristi svaku priliku u toku slušanja ili izvođenja, da objasni učenicima kako treba da se ponašaju, zašto i šta se od njih očekuje. Da bi učenici trajnije prihvatili i savladali ova pravila kada je u pitanju slušanje muzike, preporučljivo je da ih nastavnik odvede na neki koncert (npr. muzička škola), gde će im u kontaktu sa živom muzikom sve biti mnogo lakše da razumeju. Neka pravila (tišina, aplauz pri izlasku izvođača na binu i pri završetku koncerta) učenici mogu samostalno primeniti a neka (izostanak aplauza između stavova muzičkog dela) mogu primeniti uz pomoć nastavnika. Kod izvođenja muzike, pravila ponašanja se mogu najlakše objasniti u realizaciji grupnog izvođenja a naročito hora (međusobno slušanje izvođača, muzički dijalog, odsustvo pričanja...)

UTICAJ MUZIKE NA ZDRAVLJE

Kvalitetna nastava muzičke kulture podrazumeva i potrebu da se u savremenim uslovima i organizaciji života (prisustvo buke i tendencija njenog povećanja) učenicima skrene pažnja na štetan uticaj preglasne muzike na zdravlje, fiziološki i psihološki odgovor, odnosno reakciju organizma na takvu muziku i direktnu refleksiju na kvalitet muzičkog dela koje se sluša.

PROCES VREDNOVANJA

Nastavnik treba da motiviše učenika na dalji razvoj, tako da učenik oseti da je kroz proces vrednovanja viđen i podržan, kao i da ima orijentaciju gde se nalazi u procesu razvoja u okviru muzike i muzičkog izražavanja. Važno je uključiti samog učenika u ovaj proces u smislu dijaloga i uzajamnog razumevanja, u vezi sa tim šta učenik oseća kao prepreke (voljne i nevoljne) u svom razvoju, kao i na koje načine se, iz učenikove perspektive, one mogu prebroditi.

U procesu vrednovanja rezultata učenja nastavnik treba da bude fokusiran na učeničku motivaciju i stavove u odnosu na izvođenje i stvaralaštvo, sposobnost koncentracije, kvalitet percepcije/apercepcije i način razmišljanja prilikom slušanja.

Kada je u pitanju vrednovanje oblasti Muzičko izvođenje i stvaralaštvo, učenička postignuća treba vrednovati u smislu izražajnog i stvaralačkog angažovanja učenika, a ne prema kvalitetu nastalog dela, jer su i najskromnije muzičke improvizacije, kreativno razmišljanje i stvaranje, pedagoški opravdane.

Uzimajući u obzir cilj predmeta, neophodno je imati na umu da se okvir vrednovanja procesa i rezultata učenja odvija najviše u učeničkom živom kontaktu sa muzikom, tj. izvođenju i stvaralaštvu, a takođe i slušanju muzike.

Teoretsko znanje treba da ima svoju primenu i funkciju u učeničkom izražavanju kroz muziku i u kontaktu sa muzikom. Kako proces učenja u okviru svakog časa treba da obuhvati sve oblasti, posmatranje učenika u živom kontaktu sa muzikom je istovremeno pokazatelj kvaliteta procesa učenja, kao i idealna scena za vrednovanje ostvarenosti ishoda. Sumativno vrednovanje treba da bude osmišljeno kroz zadatke i aktivnosti koje zahtevaju kreativnu primenu znanja. Diktate ne treba praktikovati, ni zadavati.

U smislu aktivnosti, postignuća učenika treba proceniti na osnovu učenikovog kontakta sa muzikom i to:

1. doprinos učenika za vreme grupnog rada,

2. izrada kreativnih zadataka na određenu temu,
3. rad na projektu (učenik daje rešenje za neki problem i odgovara na konkretne potrebe),
4. specifične veštine.
5. način razmišljanja i stavovi

**Naziv
predmeta**

FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE

Cilj Cilj učenja predmeta fizičko i zdravstveno vaspitanje je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.

Razred prvi

**Godišnji
fond
časova** 108 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - primeni jednostavne, dvostavne opštepripreme vežbe (vežbe oblikovanja); - pravilno izvede vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; - kombinuje i koristi usvojene motoričke veštine u igri i u svakodnevnom životu; - održava ravnotežu u različitim kretanjima; - razlikuje pravilno od nepravilnog držanja tela i pravilno drži telo; - primenjuje pravilnu tehniku disanja prilikom vežbanja; - izvede kretanja, vežbe i kratke sastave uz muzičku pratnju; - igra dečji i narodni ples; - koristi osnovnu terminologiju vežbanja; - poštuje pravila ponašanja na 	<p>FIZIČKE SPOSOBNOSTI</p>	<p>Vežbe za razvoj snage. Vežbe za razvoj pokretljivosti. Vežbe za razvoj izdržljivosti. Vežbe za razvoj brzine. Vežbe za razvoj koordinacije.</p>

<p>prostorima za vežbanje;</p> <ul style="list-style-type: none"> - poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; - odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima u prostorima za vežbanje; - poštuje pravila igre; - navija fer i bodri učesnike u igri; - prihvati sopstvenu pobjedu i poraz; - uredno odlaže svoje stvari pre i nakon vežbanja; - navede delove svoga tela i prepozna njihovu ulogu; - uoči promenu u rastu kod sebe i drugih; - uoči razliku između zdravog i bolesnog stanja; - primenjuje zdravstveno-higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja; - održava ličnu higijenu; - učestvuje u održavanju prostora u kome živi i boravi; - shvati značaj korišćenja voća u ishrani; - pravilno se ponaša za stolom. 			
	<p>MOTORIČKE VEŠTINE</p>	<p>Hodanje i trčanje</p>	<p>Hodanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kratkim koracima, - dugim koracima, - u različitom ritmu, - hodanje sa rekvizitom, - hodanje sa promenom, pravca i smera. <p>Tehnika trčanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trčanje preko prepreka, - trčanje sa promenom pravca i smera, - brzo trčanje 20 m sa startom iz različitih početnih položaja, - igre sa korišćenjem naučenih oblika hodanja i trčanja.
		<p>Skakanja i preskakanja</p>	<p>Poskoci u mestu. Poskoci u kretanju. Skakanja udalj.</p>

			<p>Skakanja uvis.</p> <p>Preskakanje duge vijače.</p> <p>Vežbe skakanja i preskakanja uporom rukama.</p> <p>Igre uz korišćenje različitih oblika skakanja i preskakanja.</p>
		Bacanja i hvatanja	<p>Bacanje loptice iz mesta u daljinu i u cilj.</p> <p>Bacanje loptice iz kretanja.</p> <p>Bacanje lopte uvis.</p> <p>Vođenje lopte.</p> <p>Dodavanje lopte.</p> <p>Igre sa vođenjem, dodavanjem lopte i gađanjem u cilj.</p>
		Puzanja, višenja, upori i penjanja	<p>Puzanja na tlu.</p> <p>Penjanja.</p> <p>Provlačenja.</p> <p>Vis ležeći opruženo.</p> <p>Pomicanja ulevo i udesno u visu ležećem i visu slobodnom.</p> <p>Upori.</p>
		Vežbe na tlu	<p>Osnovni sadržaji</p> <p>Osnovni stavovi i položaji.</p> <p>Povaljka na leđima.</p> <p>Stav na lopaticama (sveća).</p> <p>Kolut napred iz čučnja u čučanj.</p> <p>Povaljka na stomaku.</p> <p>Sastav od naučenih elemenata.</p> <p>Igre sa usvojenim vežbama.</p> <p>Prošireni sadržaji</p> <p>Kolut nazad iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu.</p> <p>Odeljenjsko takmičenje sa zatom kombinacijom vežbi.</p>
		Vežbe ravnoteže	<p>Hodanje po liniji.</p> <p>Hodanje po švedskoj klupi.</p> <p>Lagano trčanje na švedskoj klupi ili niskoj gredi.</p> <p>Kratak sastav na liniji obeleženoj na tlu, švedskoj klupi i niskoj gredi.</p>

		Vežbe sa rekvizitima	Vežbe oblikovanja sa rekvizitima. Trčanja, poskoci i skokovi uz korišćenje rekvizita. Dizanje i nošenje predmeta i rekvizita na različite načine. Elementarne igre sa rekvizitima. Igre sa lastišom.
		Ples i Ritimika	Hodanje i trčanje sa promenom ritma, tempa i dinamike uz pljesak i uz muzičku pratnju. Galop napred. Dečiji poskok. Njihanje i kruženje vijačom ili trakom. Sunožni skokovi kroz vijaču sa obrtanjem napred. Narodno kolo po izboru.
		Poligoni	Kombinovani poligon od usvojenih veština (vežbi).
	FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA	Kultura vežbanja i igranja	Osnovni termini u vežbanju. Vežbam bezbedno. Čuvam svoje i tuđe stvari. Pravila elementarnih igara. Nekad izgubim, a nekada. pobedim. Navijam fer.
		Zdravstveno vaspitanje	Upoznaj svoje telo. Rastemo. Vidim, čujem, osećam. Moje zdravlje. Ko sve brine o mom zdravlju. Lična higijena. Higijena prostora u kome živim. Higijena prostora u kome vežbam. Životne namirnice i pravilna ishrana. Zajedno za stolom.

Ključni pojmovi: vaspitanje, fizičko vežbanje, igra, zdravlje i kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta fizičkog i zdravstvenog vaspitanja sastoji se od tri predmetne oblasti:

- fizička sposobnost,
- motorička veština,
- fizička i zdravstvena kultura.

Program prvog razreda baziran je na kontinuitetu usvojenih znanja, veština, stavova i vrednosti iz predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

Organizacioni oblici rada koji omogućavaju ostvarivanje planiranih ishoda su redovna nastava i vannastavne aktivnosti.

Plan i program vannastavnih aktivnosti predlaže Odeljensko veće prvog razreda i sastavni je deo godišnjeg plana rada škole i školskog programa. U okviru njih postoje sledeći oblici rada:

- sportsko-rekreativne aktivnosti,,
- nedelja školskog sporta,
- aktivnosti u prirodi (kros, sportski dan, izleti, zimovanje, letovanje ...),
- školska takmičenja,
- korektivno-pedagoški rad.

Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Na svim časovima kao i na drugim organizacionim oblicima rada, poseban akcenat se stavlja na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti koje se kontinuirano realizuje u pripremnom delu časa. Deo glavne faze koristi se za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj. Metode i oblici rada biraju se u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad;
- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;
- učvršćivanje pravilnog držanja tela.

MOTORIČKE VEŠTINE

Usvajanje motoričkih veština, ostvaruje se kroz primenu osnovnih i proširenih programskih sadržaja primenjujući osnovne didaktičko-metodičke principe i metode rada neophodne za dostizanje postavljenih ishoda.

Usvojene motoričke veštine treba da omoguće učenicima njihovu primenu u svakodnevnim i specifičnim životnim situacijama.

Učenicima koji nisu u stanju da usvoje neke od sadržaja, zadaju se slična ali lakša vežbanja od predviđenih ili predvežbe.

Ukoliko učenik ne dostigne predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da isti dostigne u narednom periodu.

Usavaršavanje nekih motoričkih zadataka je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnika hodanja, trčanja, primena naučene igre itd.).

U radu sa naprednijim učenicima realizuju se prošireni sadržaji. Kroz proces realizacije programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za različite fizičke aktivnosti.

FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve organizacione oblike rada, nastavne oblasti i teme uz praktičan rad.

Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici stiču znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu i zdravlju.

Osnovne informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.

Ova nastavna oblast obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju i zdravlju; razvijanje i negovanje drugarstva; prepoznavanje negativnih oblika ponašanja u igri i dr.

Pored navedenog u ovoj oblasti potrebno je raditi na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije i multikulturalnosti); formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju lične i školske imovine, negovanju društvenih vrednosti itd.

Sportsko-rekreativne aktivnosti

Realizuju se prema interesovanju učenika. Sačinjava se poseban program pri čemu se uzimaju u obzir materijalni i prostorni uslovi rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika.

Nedelja školskog sporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, razvoja svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delinkvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.

Nedelja školskog sporta obuhvata:

- fizičke aktivnosti prilagođene uzrastu i mogućnostima učenika;
- kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice...);
- đачke radionice (o zdravlju, fizičkom vežbanju, sportu i dr.).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Odeljensko veće prvog razreda zajedno sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu, kao i drugim Stručnim većima (likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike...) i stručnim saradnicima u školi, vodeći računa da i učenici, koji su oslobođeni praktičnog dela nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u organizaciju ovih aktivnosti.

Aktivnosti u prirodi (izlet, kros, zimovanje, letovanje...)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje aktivnosti u prirodi:

- izlet;
- kros se organizuje minimum jednom u toku školske godine;
- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta (fizičke aktivnosti na snegu);
- letovanje - organizuje se za vreme letnjeg raspusta (kampovanje itd.).

Plan i program ovih aktivnosti sačinjava Odeljensko veće prvog razreda u saradnji sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu.

Školska takmičenja

Škola za učenike prvog razreda organizuje i sprovodi takmičenja iz minimum jedne elementarne igre ili poligona u toku školske godine, kao integralni deo procesa fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Plan takmičenja donosi Odeljensko veće prvog razreda u saradnji sa Stručnim većem nastavnika fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja Republike Srbije, koja su u skladu sa planom i programom nastave i učenja, kao i na takmičenjima od interesa za lokalnu zajednicu.

Korektivno-pedagoški rad

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:

- poteškoće u savladavanju gradiva;
- smanjene fizičke sposobnosti;
- loše držanje tela;
- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:

- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;
- savetovanje učenika i roditelja;
- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;

- organizovanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja, a sprovodi ih nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja uz prisustvo nastavnika koji realizuje razrednu nastavnu u odeljenju koje učenik pohađa.

OSLOBAĐANJE UČENIKA OD NASTAVE FIZIČKOG I ZDRAVSTVENOG VASPITANJA

Učenik može biti oslobođen samo od praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa oslobođenim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i korelaciji sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:

- prate igru i usvajaju pravila igre, na času ili vannastavnim aktivnostima,
- naprave edukativni poster ili crtež sa sportskog događaja,
- na drugi način pomažu u nastavi.

Primer ishoda za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave:

Po završetku teme učenik će biti u stanju da:

- navede osnovna pravila elementarne igre koja se najčešće primenjuje u nastavi;
- primeni osnovna zdravstveno-higijenska pravila;
- pomogne u organizaciji aktivnosti predviđenih programom.

PLANIRANJE VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA

Broj časova po nastavnim temama planira se na osnovu procene nastavnika, materijalno-tehničkih i prostornih uslova. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi.

Nastavne teme Vežbe na tlu i Vežbe ravnoteže ostvaruju se realizacijom osnovnih i proširenih sadržaja. Osnovni sadržaji su oni koje je neophodno sprovesti u radu sa učenicima uzimajući u obzir sposobnosti učenika, materijalno-tehničke i prostorne uslove. Prošireni sadržaji su oni koje nastavnik bira i realizuje u radu sa učenicima (grupama ili pojedincima), koji su savladali osnovne sadržaje, uzimajući u obzir nivo dostignutosti ishoda, potrebe učenika i uslove za rad.

FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Pri planiranju vežbanja u pripremnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehaničke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenажne metode (kontinuirani, ponavljajući metod), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu sa učenicima primenjivati diferencirane

oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbi. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja, zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, vodeći računa o postizanju što veće radne efikasnosti i optimalizaciji intenziteta rada.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage:

- bez rekvizita i sa rekvizitima,
- na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti:

- bez rekvizita i sa rekvizitima,
- uz korišćenje sprava,

3. Razvoj izdržljivosti:

- trčanje,
- elementarne igre,
- vežbanje uz muziku,
- ples.

4. Razvoj koordinacije:

- izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i u promenljivim uslovima.

5. Razvoj brzine:

- jednostavne i složene kretne strukture izvoditi maksimalnim intenzitetom iz različitih početnih položaja, izazvane različitim čulnim nadražajima (start iz različitih položaja itd.),
- štafetne igre,
- izvođenje vežbi maksimalnom brzinom.

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje.

MOTORIČKE VEŠTINE

Hodanje i trčanje

Hodanje sa opružanjem kolena stajne noge uz pravilno držanje tela i sa radom ruku, kratkim i dugim koracima, u različitom ritmu, uz pravilno postavljanje stopala (koristiti obeležene linije na sportskim terenima); na prstima, uz uzručenje sa istezanjem tela.

Trčanje uz pravilno postavljanje stopala i pravilan rad ruku, sa podizanjem kolena (koristiti prepreke - palice i vijače poređane na jednom delu sale ili spoljnih terena), sa zabacivanjem potkolenice; brzo trčanje sa polaskom iz stajanja, ležanja, upora čučecog i drugim načinima polaska.

Igre sa različitim oblicima hodanja i trčanja.

Skakanja i preskakanja

Poskoci u mestu: sunožnim odskokom i sunožnim doskokom sa opružanjem tela, levo-desno, napred-nazad, u doskok raznožno i ponovo sunožno; sa vijačom (sa međuposkokom i bez međuposkoka); jednonožnim odskokom i doskokom na jednu nogu, sa opružanjem tela, levo-desno, napred-nazad. Skok sunožnim odskokom pruženim telom sa okretom za 90° i sunožnim doskokom. Sunožni naskok na povišenu površinu (do visine švedske klupe), na naslagane strunjače ili gornju površinu švedskog sanduka. Skok udalj, uz pravilan zamah rukama, amortizaciju i završni položaj.

Poskoci u kretanju: posle nekoliko koraka, jednonožni poskok jednom, posle nekoliko koraka, jednonožni poskok drugom nogom i naizmenično; posle nekoliko koraka jednonožni odskok i meki sunožni doskok do počučnja („da se ne čuje“). Ponoviti isto posle nekoliko trčecih koraka. Jednonožni naskok na povišenu površinu čeonim i bočnim zaletom (dva okvira švedskog sanduka, niska greda, kocka) i sunožni doskok na meku površinu. Skakanje preko poredanih vijača jednonožnim i sunožnim odskokom. Školica, igra „lastiša“.

Skokovi udalj: povezati zalet od nekoliko trčecih koraka sa jednonožnim odskokom sa obeleženog prostora (šira površina, ili linije) i doskok na meku površinu (strunjača za skok u vis, pesak).

Skokovi uvis: iz zaleta pravo jednonožnim odskokom preskočiti vijaču ili lastiš, noge pogrčiti i meko sunožno doskočiti (u grupi od tri do četiri učenika); preskočiti lastiš (postavljen po širini) sa istovremenim polaskom dva do tri učenika.

Vežbe (skakanja i preskakanja) uporom rukama: bokom pored švedske klupe, upor i sunožnim odskokom naskok u upor čučeci, isto, preskočiti klupu.

Preskakanje duge vijače koja se okreće: pojedinačno iz mesta, sa ulaskom i izlaskom prema mogućnostima učenika.

Igre uz korišćenje različitih oblika skakanja i preskakanja.

Bacanja i hvatanja

Bacanje loptice (levom i desnom rukom) iz mesta i u dalj i u cilj (okvir od švedskog sanduka, obeleženi cilj na zidu, kvadrati od vijača na rukometnom голу...). Vežbe ponoviti u hodanju i u laganom trčanju.

Bacanje lopte uvis i posle njenog odbijanja od tla, hvatanje obema rukama: uz ceo okret, posle pljeska rukama, zatvaranja očiju, čučnja, seda...; zakotrljati lotu po tlu i hvatanjem je podići obema rukama.

Vođenje lopte u mestu i u hodanju (levom i desnom rukom).

Dodavanje lopte u parovima, u mestu, sa grudi i iznad glave.

Igre sa vođenjem i dodavanjem lopte i gađanjem u cilj.

Višenja, upori i penjanja;

Puzanja po strunjači na različite načine (licem prema tlu, leđima na tlu...)

Penjanje: uz ribstol, uz mornarske lestve, čeonu, naizmeničnim prehvatanjem, penjanje.

Provlačenje kroz okna švedskog sanduka, klupe i rekvizita (obruč) i dr.

Penjanje i spuštanje na i sa različitih sprava.

Višenja: u visu ležećem opruženim telom, pomicanje ulevo i udesno. Pomicanja u visu slobodnom. Vis aktivni na svim spravama na kojima se vis može izvesti.

Upor aktivni na tlu i na svim spravama, na kojima se upor može izvesti.

Vežbe na tlu

Realizuju se kroz obavezne iporučene sadržaje.

Osnovni sadržaji

Klek, usprav bez pomoći ruku; klek sunožni na strunjače, klek jednoonožni, usprav; kretanje u upor čučućem i upor sklonjeno, licem i leđima ka tlu; iz čučnja, malim odrazom doskok prvo na ruke, a zatim na stopala u upor čučeci („žablji poskoci“). Klek, uzručenje, zaklon.

Povaljka na leđima. Stav na lopaticama („sveća“), grčenjem i obuhvatom kolena povaljka niz kosu površinu.

Kolut napred, iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu (na ripstolu okačene švedske klupe i prekrivene strunjačama).

Kolut napred, iz čučnja u čučanj, i iz čučnja do stava uspravno i uzručenja.

Povaljka na stomaku (ležanje na truhu, obuhvatiti rukama skočne zglobove - povaljka).

Kombinacija na tlu od sledećih vežbi: najmanje četiri takta vežbi oblikovanja, kolut napred do stava uspravno, okret u usponu na obe noge za 180°, čučanj, stav na lopaticama, stav uspravno i dva dečja poskoka.

Prošireni sadržaji

Kolut nazad iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu.

Odeljenjsko takmičenje sa zadatom kombinacijom vežbi.

Vežbe ravnoteže

Hodanje po liniji napred sa pravilnim postavljanjem stopala (gimnastičkim korakom), i unazad sa opruženom upornom nogom, kraćim koracima, koracima u usponu i sa različitim položajem ruku (o bok, odručenje, uzručenje).

Hodanje po širokom delu švedske klupe: napred - odručenje; unazad sa opružanjem uporne noge, uzručenje; ustranu: iz stava spetnog, ruke o bok, hodanje koracima sa privlačenjem do stava spetnog i uzručenja, zibom počučnjem, korak ustranu - odručiti, stav spetni, uzručiti.

Lagano trčanje na prednjem delu stopala sa pravilnim držanjem tela, rukama o bok ili u odručenju (švedska klupa i niska greda).

Naučiti kombinaciju od vežbi: iz stava spetnog na početku švedske klupe, trčanje do polovine klupe, odručiti; stav: jedna noga iza druge, uzručiti, odručiti; hodanje do kraja klupe, odručiti, stav: jedna noga iza druge uzručiti; hodanje unazad do polovine klupe, jedna noga iza druge, ruke o bok; okret za 90° hodanje ustranu koracima sa privlačenjem zibom počučnjem, odručiti; na kraju grede stav spetni, uzručiti, saskok, predručiti, stav spetni, pruručiti, završiti leđima prema klupi. Ako škola nema klupu ili gredu, kombinaciju naučiti na tlu, na liniji.

Vežbe sa rekvizitima

Vežbe rekvizitima koristiti prilikom savladavanja sledećih sadržaja:

Vežbe oblikovanja sa palicom, obručem, vijačom i drugim rekvizitima

Trčanja, poskoci i skokovi - vijače, palice i obruči poređani na kraćem i dužem odstojanju: preskakanje kratke i duge vijače; ritmičke vežbe; kocke: penjanje i silaženje sa kocke nagaznim korakom i sunožnim doskokom u čučanj i počučanj; sunožni naskok na kocku i doskok u čučanj i počučanj; čunjevi i obruči: vijugavo trčanje.

Dizanje i nošenje: predmeta i rekvizita (kocka, medicinka...) na različite načine; postavljanje i skupljanje predmeta i rekvizita.

Elementarne igre sa korišćenjem palica, vijača, obruča, kocki i čunjeva.

Ples i ritmika

Ritmičko hodanje i trčanje sa promenom ritma, tempa uz pljesak i odgovarajuću muzičku pratnju. Kretanja sa promenom položaja ruku, nogu i trupa. Galop napred i strance. Dečji poskok. Sačiniti sastav od naučenih elemenata uz muzičku pratnju.

Vijača: njihanje i kruženje vijačom ili trakom u bočnoj i čeonoj ravni; sunožni skokovi kroz vijaču sa obrtanjem napred. Povezati ova dva elementa kao obavezni sastav.

Plesovi: „Ja posejah lan” i „Dunje ranke”.

Jedno kolo po izboru.

Poligoni

Kombinovani poligon sa zadacima na tlu uz korišćenje sprava i rekvizita (provlačenja, nošenja, kotrljanja...)

Kombinovani poligon sa elementima penjanja (na švedski sanduk, ripstol, švedska klupa..)

Plivanje

Nastavnu temu Plivanje, realizuju škole koje za to imaju uslove u školi ili objektima van nje.

Program nastave i učenja plivanja sadrži:

- obuku neplivača;

- igre na vodi.

Nastavu plivanja realizuje nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa nastavnikom koji sprovodi razrednu nastavu tom odeljenju.

FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve druge nastavne oblasti i teme uz praktičan rad i sastoji se od dve nastavne teme Kultura vežbanja i igranja i Zdravstveno vaspitanje.

Kultura vežbanja i igranja

Osnovni termini u vežbanju

U radu sa učenicima postepeno uvoditi terminologiju vežbi i upoznati ih sa uticajem primenjenih vežbi na organizam.

Vežbam bezbedno

Upoznati učenika sa pravilima ponašanja koja važe u prostorima za fizičko vežbanje kako u školi, tako i van nje. Isticati neophodnost poštovanja pravila ponašanja tokom vežbanja.

Čuvam svoje i tuđe stvari

Formiranje svesti o potrebi čuvanja kako svojih tako i tuđih stvari.

Pravila elementarnih igara

Usvajanje osnovnih pravila elementarnih igara koje se na času realizuju. Razvijanje svesti o potrebi poštovanja pravila igara, kao i posledicama njihovog nepoštovanja.

Nekad izgubim, a nekada pobedim

Negovanje takmičarskog duha. Prihvatanje pobede i poraza na socijalno prihvatljiv način (bez ruganja i nipodaštavanja protivnika...).

Navijam fer

Podsticati učenike da prilikom igre ili takmičenja poštuju svoju i protivničku ekipu i nagrade svaki lep potez i postupak učesnika u igri.

Zdravstveno vaspitanje

Upoznaj svoje telo

Učenici imenuju delove tela i shvataju njihovu ulogu. Mogućnosti svog tela učenici pokazuju kroz vežbanje. Naglasiti značaj fizičke aktivnosti i fizičkog i zdravstvenog vaspitanja kao predmeta.

I ja rastem

Proširiti učenička znanja o sopstvenom rastu i razvoju. Osposobiti ih da uoče određene promene tokom dosadašnjeg razvoja.

Vidim, čujem, osećam

Upoznavanje učenika sa određenim čulima i njihovim ulogama, koja u velikoj meru utiču na pravilno izvođenje fizičkih vežbi, ali i njihovim ulogama u svakodnevnom životu putem kojih unapređujemo sopstveno zdravlje.

Moje zdravlje

Razvoj svesti o potrebi da se bude zdrav i šta znači zdravlje za čoveka. Neophodno je da uoče razlike između zdravog i bolesnog stanja organizma.

Ko sve brine o mom zdravlju

Zajednički sagledati ko sve i na koji način brine o njihovom zdravlju.

Tražim pomoć

Na osnovu prethodnih iskustava učenika utvrditi u kojim okolnostima, kada i od koga treba tražiti pomoć.

Lična higijena

Formiranje svesti o značaju održavanja lične higijene.

Stvaranje navike da se oprema za fizičko vežbanje uredno održava i čuva.

Higijena prostora prostora u kome živim

Podići svest o tome da o prostoru u kome žive treba samostalno da brinu (održavaju čistim i urednim) jer na taj način čuvaju svoje zdravlje.

Higijena prostora prostora u kome vežbam

Formiranje navike da se higijena prostora u kome učenik vežba uredno održava i čuva (sala, svlačionice, igrališta...)

Životne namirnice i pravilna ishrana

Upoznavati učenika sa osnovama pravilne ishrane.

Zajedno za stolom

Pravila ponašanja za stolom tokom obedovanja (postavljanje stola, pravilno držanje tela i ruku tokom obedovanja, pravilno žvakanje, ponašanje - guranje, bacanje hrane itd.).

Didaktičko-metodički elementi

Osnovni principi realizacije nastave:

- jasnoća nastavnog procesa;

- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;
- izbor racionalnih oblika i metoda rada;
- izbor vežbi usklađen sa programskim sadržajima i ishodima;
- funkcionalna povezanost delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova određene nastavne teme.

Pri izboru oblika rada uzimaju se u obzir prostorni uslovi, broj učenika na času, opremljenost spravama i rekvizitima i planirana dinamika rada.

Izbor didaktičkih oblika rada treba da bude u funkciji efikasne organizacije i intenzifikacije časa u cilju dostizanja postavljenih ishoda.

U nastavi treba da prevladavaju igre i sadržaji koji zahtevaju preciznost izvođenja. Svim vežbanjima prethode tačna uputstva nastavnika i prikaz vežbi. Nastavnik prati rad učenika, ukazuje i ispravlja greške.

PRAĆENJE, VREDNOVANJE I OCENJIVANJE

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave, preporučuje se da nastavnik podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:

- stanje fizičkih sposobnosti;
- stanje zdravlja i higijenskih navika;
- dostignuti nivo savladanosti motoričkih veština;
- odnos prema radu.

Ocenjivanje se vrši opisno, na tri nivoa, na osnovu dostignutosti predviđenih ishoda.

Prvi nivo

1. Stanje fizičkih sposobnosti

Učenik ima visok stepen razvijenosti fizičkih sposobnosti na osnovu ocene:

a) koordinacije:

- u cikličnim kretanjima i u povezivanju jednostavnih pokreta u celinu;
- pravilno izvodi kompleks od osam vežbi oblikovanja bez rekvizita; četiri vežbe na ripstolu; i četiri vežbe sa palicom;
- na osnovu brzine učenja: vežbi na tlu; trčanja preko poređanih prepreka u jednakom ritmu;
- vođenje lopte bez prekida (nekoliko puta);
- dodavanje lopte jednom ili obema rukama i hvatanje lopte;

b) gipkosti:

- ramenog pojasa, kičme i u zglobu kuka;

- pokrete trupa, ruku i nogu izvodi meko u optimalnim amplitudama (zakloni, pretklon, zanoženja, prednoženja i odnoženja...);

v) održavanja ravnoteže:

- na suženim površinama (linijama, švedskoj klupi, niskoj gredi ili stavovima na jednoj nozi) pokrete izvode bez poremećaja težišta tela;

g) eksplozivne snage, brzine i repetitivne snage:

- skokove i preskakanja izvodi sa većom visinom i daljinom;

- brzo trči sa i bez promene pravca;

- vežbe oblikovanja za snagu izvodi sa više ponavljanja;

d) izdržljivost:

- trči i učestvuje u igri duže vreme bez zamora.

2. Stanje zdravlja i higijenske navike

Učenik ima visok stepen razvijenosti higijenskih navika i dobar zdravstveni status kada:

- nema posturalne poremećaje ni telesne deformitete, ima normalno razvijen svod stopala, urednog je opšteg izgleda; ne pokazuje vidljive znake umora prilikom vežbanja;

- njegov telesni razvoj je u skladu sa uzrastom;

- ima urednu opremu za vežbanje i u potpunosti usvojene higijenske navike.

3. Dostignuti nivo savladanosti motoričkih veština

Učenik ima visok stepen razvijenosti motoričkih veština ukoliko je uspešno savladao kretanja i zahteve predviđene osnovnim i proširenim sadržajima.

4. Odnos prema radu

Učenik ima pozitivan aktivan odnos prema radu ukoliko je redovan i aktivan na časovima i ako se angažuje u vannastavnim aktivnostima.

Učenik je u potpunosti dostigao predviđene ishode za prvi razred.

Drugi nivo

Učenik ima zadovoljavajući stepen: razvijenosti fizičkih sposobnosti, zdravstvnog stanja i higijenskih navika, savladanosti motoričkih veština i odnos prema radu, ako značajno ne odstupa od kriterijuma navedenih za prvi nivo.

Učenik na ovom nivou dostigao je predviđene ishode uz određene poteškoće (navesti najbitnije), ima pozitivan odnos prema radu ako je redovan i aktivan na svim, ili na većini časova.

Treći nivo

Učenik delimično ili potpuno odstupa od kriterijuma navedenih za prvi i drugi nivo.

Ne nosi redovno i ne održava opremu za vežbanje i ima nedovoljno razvijene higijenske navike.

Delimično je dostigao, ili u potpunosti nije dostigao većinu predviđenih ishoda (navesti najbitnije), nije zainteresovan za vežbanje i ne pokazuje napredak.

Na kraju svake opisne ocene, nastavnik treba da navede koje su moguće preporuke za dalji napredak i uključi roditelje.

Naziv predmeta	DIGITALNI SVET
Cilj	Cilj nastave i učenja predmeta Digitalni svet je razvijanje digitalne kompetencije učenika radi njihovog osposobljavanja za bezbednu i pravilnu upotrebu digitalnih uređaja za učenje, komunikaciju, saradnju i razvoj algoritamskog načina razmišljanja.
Razred	Prvi
Godišnji fond časova	36

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – prepozna digitalne uređaje iz okruženja i imenuje neke od njih; – navede neke od životnih situacija u kojima digitalni uređaji olakšavaju obavljanje poslova; – uporedi načine rada i života ljudi pre i posle 	DIGITALNO DRUŠTVO	Različit izgled digitalnih uređaja. Digitalni uređaji u različitim zanimanjima. Učenje uz pomoć digitalnih

<p>pojave digitalnih uređaja;</p> <ul style="list-style-type: none"> – uporedi načine kreativnog izražavanja sa digitalnim uređajima i bez njih; – koristi digitalne udžbenike za učenje (samostalno i/ili uz pomoć nastavnika); – uporedi digitalni i papirni udžbenik; – uporedi tradicionalne vidove komunikacije sa komunikacijom posredstvom digitalnih uređaja; – navede neke od karakteristika „pametnog“ digitalnog uređaja; 		<p>udžbenika.</p> <p>Kreativno izražavanje sa digitalnim uređajima i bez njih.</p> <p>Komunikacija posredstvom digitalnih uređaja.</p> <p>Digitalni uređaj i pametni digitalni uređaj.</p> <p>Korišćenje digitalnih uređaja za povećanje prilika za učenje i sticanje iskustva učenika u oblasti nauke, kulture i umetnosti.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – navede na koji način digitalni uređaji mogu da doprinesu upoznavanju kulturne baštine; – navede osnovna pravila za korišćenje digitalnih uređaja kako ne bi ugrozio zdravlje; – navede neke od zdravstvenih rizika vezanih za prekomerno ili nepravilno korišćenje digitalnih uređaja; – dovede u vezu način odlaganja elektronskog otpada sa zagađenjem životne sredine; – nabroji osnovne podatke o ličnosti; – objasni zašto saopštavanje podataka o ličnosti predstavlja rizično ponašanje pri komunikaciji pomoću digitalnih uređaja; – imenuje osobe ili institucije kojima se treba obratiti za pomoć u slučaju kontakta sa neprimerenim digitalnim sadržajem, nepoznatim, zlonamernim osobama ili osobama koje komuniciraju na neprihvatljiv način; 	<p>BEZBEDNO KORIŠĆENJE DIGITALNIH UREĐAJA</p>	<p>Digitalni uređaj i naše zdravlje (vid, položaj tela, vreme pred ekranom, digitalni uređaj kao otpad).</p> <p>Podaci o ličnosti i njihova zaštita pri komunikaciji pomoću digitalnih uređaja.</p> <p>Pomoć u slučaju kontakta sa neprimerenim digitalnim sadržajem, nepoznatim, zlonamernim osobama ili osobama koje komuniciraju na neprihvatljiv način.</p> <p>Odgovorno rukovanje digitalnim uređajem (mere fizičke zaštite, korišćenje lozinke).</p>
<ul style="list-style-type: none"> – navede osnovne preporuke za rukovanje digitalnim uređajem na odgovoran način (primena mera fizičke zaštite) i objasni zašto je važno primenjivati ih; – analizira jednostavan poznati 	<p>ALGORITAMSKI NAČIN RAZMIŠLJANJA</p>	<p>Razlaganje problema na manje celine.</p> <p>Osmišljavanje koraka koji vode do rešenja jednostavnog problema.</p> <p>Tumačenje postojećih i kreiranje algoritama izraženih simbolima.</p>

<p>postupak/aktivnost i predlaže korake za njegovo sprovođenje;</p> <p>– protumači simbole poznatog/dogovorenog značenja i sprovede postupak opisan njima;</p> <p>– uoči i ispravi grešku u simbolima izraženom uputstvu (algoritmu), proveri valjanost svog rešenja i po potrebi ga popravi (samostalno ili saradnički);</p> <p>– dovede u vezu algoritam i ponašanje digitalnog uređaja.</p>		<p>Uočavanje i ispravljanje grešaka u algoritmu.</p> <p>Tumačenje ponašanja digitalnog uređaja u odnosu na prikazani algoritam.</p>
--	--	---

Ključni pojmovi sadržaja: digitalni uređaji, internet, elektronski otpad, podaci o ličnosti, bezbednost, rešavanje problema, algoritam.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet Digitalni svet namenjen je razvijanju digitalne kompetencije kod učenika prvog razreda osnovne škole. Program nastave i učenja za prvi razred orijentisan je na proces učenja i ostvarivanje ishoda.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći predmet Digitalni svet. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika, koji su grupisani u tri nastavne teme: ***Digitalno društvo, Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja i Algoritamski način razmišljanja.***

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji – globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Definisani ishodi olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti.

Nastavnik je u planiranju, pripremi i ostvarivanju nastave i učenja autonoman. Za svaki čas treba planirati i pripremiti sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda.

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Navedene ishode moguće je ostvariti sa različitim nivoima raspoloživosti digitalnih uređaja namenjenih za korišćenje od strane učenika, uključujući i mogućnost da samo nastavnik raspolaže digitalnim uređajem. Ukoliko nastavnik ima na raspolaganju odgovarajuće digitalne uređaje (računare, tablete, mobilne telefone, robote i druge fizičke digitalne uređaje...), učenici treba da ih koriste na način koji direktno doprinosi ostvarivanja definisanih ishoda učenja. Verovatno je da učenici imaju iskustva sa korišćenjem digitalnih uređaja. Od izuzetnog je značaja da ta iskustva nastavnik uvidi i uvaži. Učenici mogu biti vešti korisnici tehnologije, ali to ne znači da su i kompetentni u ovoj oblasti. U tom smislu, nastavnik ima slobodu da nastavu organizuje u skladu sa tehničkim mogućnostima, predznanjima i potrebama svojih učenika.

Tokom realizacije nastave, rad nastavnika mora biti kontinuirano usmeren ka smanjivanju digitalnog jaza. Važno je da nastavnici pomognu učenicima da uvide da tehnologija nije svima jednako dostupna, te da nemogućnost pristupa tehnologiji može da ugrozi određene grupe ili pojedince u društvu. Otuda je neophodno da nastavnik, pre nego što planira konkretne aktivnosti učenja, uoči postojanje učenika koji bi, zbog ograničenog pristupa tehnologiji, mogli da budu isključeni ili u nepovoljnom položaju. Na primer, ako nastavnik predviđa korišćenje aplikacije na tabletu ili mobilnom telefonu, on mora da bude siguran da te aktivnosti nisu nepovoljne za učenike koji nemaju pristup takvoj tehnologiji kod kuće. Obavezivanje učenika da koriste nastavne materijala za koje im je potreban pristup internetu od kuće nepravedno je prema onima koji ga nemaju. Za takve učenike nastavnik mora da obezbedi alternativu – mogućnost pristupa školskim digitalnim uređajima, pre ili posle nastave. Značajno je i da nastavnik upozna učenike sa stereotipom da je bavljenjem informatikom i programiranjem polje rada rezervisano za mušku populaciju i da ga demantuje kroz navođenje adekvatnih primera (Ada Lavlejs i sl.).

Digitalno društvo

Nastavnik treba da kreira obrazovnu situaciju u kojoj učenici mogu da uvide da su digitalni uređaji svuda oko njih – kod kuće, u školi, domu zdravlja, prodavnici, na parkingu, ulici. Nastavnik ne sme da insistira na definisanju digitalnog uređaja. On treba da ima u vidu da računari danas imaju različite pojavne oblike. Desktop, laptop ili tablet jesu računari, ali to je i telefon, kao i neka savremena igračka, frižider, klima uređaj, veš-mašina. Otuda termin računar (engl. computer) nije dovoljan, te koristimo termin digitalni uređaj.

Učenike treba podsticati da podele sa vršnjacima životne situacije koje su ih uverile u korisnost digitalnih uređaja, tj. opišu kako roditelji: plaćaju račune od kuće (bez čekanja u redu, u vreme kada im je zgodno, čak i noću), kako pronalaze informacije koje su im potrebne (radno vreme prodavnice, vremensku prognozu, čitaju novine i sl.), koriste navigaciju...

Nastavnik treba da stvori uslove za heuristički razgovor postavljajući pitanja: Nekada nije bilo računara. I tada su lekari lečili ljude. Sada lekari koriste digitalni uređaj. Zašto? (Povezivanjem računara, sistem zdravstvene zaštite obezbeđuje da ažurni podaci o zdravstvenom stanju pacijenta budu dostupni ne samo jednom lekaru, već svim lekarima uključenim u njegovo lečenje. Ne postoji potreba ni za izdavanjem papirnih recepata za lekove. Time se smanjuju troškovi i obezbeđuje pravovremeno izdavanje lekova pacijentima kojima su potrebni, kao i štiti životna sredina); Kako radi kasir u prodavnici? Da li ukucava cenu proizvoda? Kako je upotrebom digitalnog uređaja unapređen njegov rad? (Skenirajući bar-kodove, kasir radi brže, proizvodi koje su kupci kupili nisu više na stanju u prodavnici, menadžer prodavnice zna šta treba nabaviti, a šta ne); Nastavnici su podučavali decu i pre računara. Sada koriste digitalni uređaj. Zašto?(Nekada su nastavnici upisivali ocene u papirni dnevnik. Sada koriste elektronski dnevnik. Korišćenjem elektronskog dnevnika nastavnik omogućava da roditelji lako mogu da prate ocene svoje dece, da pravovremeno vide komentare nastavnika i vaspitno deluju.)

Kako bi stvorio uslove da učenici uporede načine kreativnog izražavanja u likovnoj umetnosti (vajarstvo) sa digitalnim uređajima i bez njih, nastavnik treba da omogući učenicima da, na času, vaju u plastelinu popularni lik iz crtača. Tokom časa, nastavnik treba da prikaže učenicima video-zapis digitalnog vajanja istog junaka, u 3D programu i sa učenicima izvršiti poređenje vajanja i digitalnog vajanja.

Obuku učenika za korišćenje digitalnih udžbenika nastavnik treba da sprovodi planirano, u više navrata, u situacijama kada digitalni udžbenik pruža mogućnosti koje premašuju tradicionalni i doprinosi razumevanju nastavnog sadržaja različitih predmeta, te konstrukciji i funkcionalizaciji znanja. Na časovima nastavnik treba da omogući učenicima da iskažu svoje viđenje prednosti i mana digitalnih udžbenika. Ako učenici koriste digitalne udžbenike različitih izdavača, dobro bi bilo da nastavnik podstakne učenike da uporede platforme i ukažu na različite dobrobiti svake od njih. Učenici treba da rešavaju testove u udžbenicima i igraju obrazovne igre, a sve u kontekstu konstrukcije konkretnih znanja i jačanja digitalne kompetencije.

Pitanja poput: *Kako ljudi komuniciraju? Kako digitalni uređaji doprinose brzini i lakoći komunikacije? Kako danas komuniciramo sa osobama koje su fizički udaljene, žive u različitim delovima sveta? Da li je moguće komunicirati korišćenjem svakog digitalnog uređaja? Koji su preduslovi za komunikaciju pomoću digitalnih uređaja? Koji digitalni uređaji su „pametni“ i ima li, uopšte prostora da, u ovom kontekstu, govorimo o pameti?* nastavnik treba da postavi učenicima i omogući im da podele svoja iskustva kada su u pitanju vidovi komunikacije sa digitalnim uređajima i bez njih. U ovom kontekstu, nastavnik treba da iskoristi priliku da sa učenicima razgovara i o internetu, bez insistiranja na definisanju pojma. (Komunikacija licem u lice, razgovor posredstvom fiksne telefonije neki su od tradicionalnih načina komunikacije. Mobilni telefon je digitalni uređaj pomoću koga možemo uvek da komuniciramo (ako imamo domet i platili smo račun). Da li je to slučaj i sa tabletom? Za komunikaciju pomoću tableta neophodan nam je pristup internetu i odgovarajući programi. Nastavnik treba da upozna učenike sa mogućnostima komunikacije na relaciji čovek - digitalni uređaj (pametni frižider, mašina za pranje veša, klima-uređaj).)

Ako mogućnosti lokalne sredine dozvoljavaju, nastavnik treba da odvede učenike u muzej, u osmišljenu turu koja im pruža priliku za umetnički doživljaj i učenje. U učionici, nastavnik treba da demonstrira učenicima virtuelnu posetu nekom od najznačajnijih svetskih muzeja/galerija i podstakne ih na razmišljanje o uslovima koji su bili potrebni da bi se prikazana ustanova kulture posetila. Ono što učenici treba da shvate jeste da digitalne uređaje možemo i treba da koristimo kako bi povećali (stvorili nove) prilike za učenje i iskustva iz oblasti nauke, kulture i umetnosti. Posebno je značajno da nastavnik, pre ekskurzije ili nastave u prirodi, upotrebi neku od postojećih veb-prezentacija (<http://viminacium.org.rs/izlozbe/viminacium-virtual-tour/>) ili aplikacija i, virtuelno, upozna učenike sa mestima i kulturnim dobrima (muzejima, manastirima, spomenicima) koje će posetiti. Na taj način, nastavnik pruža učenicima priliku da uporede doživljaj podneblja i kulturne baštine posredstvom digitalnog uređaja i uživo. O doživljaju učenika treba prodiskutovati nakon povratka u školu. (Digitalni uređaji i internet omogućavaju pristup najznačajnijim dostignućima kulture i nauke bez izlaska iz učionice. Njihovim korišćenjem, povećava se dostupnost svetske kulturne baštine. Nacije proizvode brojne digitalne proizvode da bi promovisale sopstvenu kulturu i pokazale svoja dostignuća. Da li i mi treba o tome da mislimo i na tome da radimo i, da bismo isto postigli, koja znanja treba da imamo, završna su pitanja za učenike.)

Preporučeni broj časova je 18.

Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja

Nastavnik treba da inicira heuristički razgovor – kakav je način života savremenog čoveka? Koliko se krećemo, kakvim se aktivnostima bavimo? Ukazati na činjenicu da se broj zanimanja u kojima je digitalni uređaj dominantno sredstvo za rad neprestano uvećava i da otuda potiče potreba da negujemo zdrave navike kada je upotreba digitalnih uređaja u pitanju. Naglasiti da problemi koji nastaju sa vidom i koštano-mišićnim sistemom ne nastaju od upotrebe tehnologije, već od nepravilnog položaja tela, pretežnog sedenja, dužeg gledanja bez promene fokusa. Svoju tvrdnju treba da podupre npr. prikazivanjem video-zapisa <http://bit.ly/KibernetskiPoremecaj>.

Nastavnik treba da demonstrira i, zajedno sa učenicima primeni načine korišćenja digitalnih uređaja na bezbedan način po zdravlje. Dobro bi bilo i da zajedno izlistaju neke od zdravstvenih rizika, razgovaraju o dužini utrošenog vremena ispred ekrana, naprave odgovarajući poster i okače ga u učionici.

Pravilno odlaganje elektronskog otpada važno je pitanje za očuvanje zdrave životne sredine. Nastavnik može od učenika da traži da razgovaraju sa roditeljima i pronađu elektronski otpad koji poseduju u kući i, ukoliko postoje uslovi, organizuje akciju prikupljanja tog otpada. Alternativa je da nastavnici razredne nastave iste škole organizuju zajedničku akciju prikupljanja elektronskog otpada i, kao gosta-eksperta, pozovu stručnjaka iz agencije za uklanjanje i skladištenje ove vrste otpada da održi adekvatno predavanje učenicima. (U slučaju da u lokalnoj sredini ne postoje uslovi za organizaciju ovakvog događaja, nastavnici bi trebalo da se povežu sa školama u kojima se takve akcije sprovode i, sa svojim učenicima. Ukoliko ni to nije moguće realizovati, učenicima bi trebalo prikazati video-snimak predavanja stručnjaka.)

Ukazati na činjenicu da nisu sve osobe koje koriste internet dobronamerne. Postoje ljudi koji mogu da ugroze imovinu, pa i život drugih korisnika interneta. U tom smislu, treba prikazati odabrane video-zapise koji adekvatno tretiraju neke od najčešćih pojava iz spektra događaja koji nastaju otkrivanjem podataka o ličnosti (ime i prezime, adresa stanovanja, broj telefona, fotografija, identitet na internetu).

Krađa: <http://bit.ly/Opljackani>

Lažni identitet: <http://bit.ly/LazniIdentitet>

Od izuzetnog značaja je da učenici shvate koji podaci spadaju u podatke o ličnosti, kao i na koje načine ih ljudi najčešće čine dostupnim na internetu. Više informacija o bezbednom korišćenju interneta kod dece uzrasta 4-8 godina (stručne tekstove, crtane filmove za decu, itd.) nastavnik može da pronađe na: <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/>.

Posebnu pažnju treba posvetiti činjenici da ljudi svoje lične podatke čine dostupnim dobrovoljno (najčešće iz neznanja ili naivnosti). Nastavnik treba da pokrene diskusiju o neprimerenoj komunikaciji (govor mržnje, vređanje, omalovažavanje), kao i o rizičnoj komunikaciji (kontakt sa nepoznatim osobama) u realnom životu. Zatim, treba da pomogne učenicima da formiraju vrednosne stavove koji se podjednako odnose na komunikaciju u onlajn i oflajn svetu. Takođe, nastavnik treba da podstakne učenike da navedu situacije u kojima su se sreli sa različitim vrstama neprimerenog sadržaja u realnom životu i naglasi da je slična situacija u onlajn svetu. Neophodno je da, tokom razgovora sa učenicima, neprestano naglašava da oni ne treba da se osećaju bespomoćno ako se nađu u sličnim situacijama, već da postoje osobe i institucije kojima treba pravovremeno da se obrate i od kojih će dobiti adekvatnu zaštitu:

1. roditelj/drugi zakonski zastupnik
2. nastavnik, pedagog, psiholog, direktor
3. <https://pametnoibezbedno.gov.rs/>
Telefon: 19833

Forma: <https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijava-nelegalnog-sadrzaja/>

Koristan izvor: <https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship/lesson/putting-a-stop-to-online-meanness>

Digitalni uređaji zahtevaju pažljivo rukovanje i odgovarajuću zaštitu od neovlašćenog pristupa. Učenike treba upoznati sa nekoliko važnih principa fizičke zaštite digitalnog uređaja (ne dovoditi uređaj u kontakt sa tečnostima, posebno slatkim pićima, štititi ga od prašine, izlaganja prekomernoj toploti, bilo zbog višesatne upotrebe ili ostavljanja na suncu ili peći i sl.). Pored fizičke zaštite, digitalni uređaj treba obezbediti od neovlašćenog pristupa.

Preporučeni broj časova je 8.

Algoritamski način razmišljanja

Znanja učenika i sadržaje ostalih obaveznih predmeta i izbornih programa trebalo bi iskoristiti kako bi se pred njih postavio adekvatan zadatak – postupak koji treba da analiziraju i predlože korake za njegovo sprovođenje (kolot unapred, pisanje slova, niz sličica od kojih treba sačiniti priču, niz sličica među kojima ima suvišnih...). Nastavnik treba da

uvede termin algoritam i da ga učenicima protumači kao uputstvo za rešavanje nekog problema ili izvođenje nekog postupka. Svako insistiranje na definicijama nije prihvatljivo.

Učenike treba staviti u situaciju da dobiju uputstvo prvo za delimično poznate i njima smislene zadatke i postupe u skladu sa njim. Potrebno je da nastavnik osmisli simbole koje učenici treba da dešifruju i izvrše predviđeni postupak. U drugoj fazi, nastavnik treba učenicima da obezbedi uputstvo koje im omogućava da izvrše potpuno nepoznati zadatak. Nakon uspešne realizacije zadatka, nastavnik treba da im ukaže da su bili u situaciji u kojoj se svaki digitalni uređaj nalazi – izvršava naredbe (uputstva), ne znajući sa kojim ciljem, ali ipak savršeno tačno i na korist svojim korisnicima.

Testiranje valjanosti algoritma, ispravljanje grešaka, osmišljavanje i testiranje unapređenog rešenja dragoceni su trenuci učenja. (Samo učenik koji je svestan činjenice da put do uspeha može biti vijugav ima dobre izgleda da postane uspešan.) U tom smislu, nastavnik često treba da postavlja učenike u situacije da razmatraju unapred kreirane algoritme (uputstva) za rešavanje određenih zadataka, da u više navrata otkrivaju greške i ispravljaju ih, sve dok ne dođu ne samo do najboljeg, već i do najefikasnijeg rešenja.

Kako bi učenici jasno povezali algoritam sa ponašanjem digitalnog uređaja, nastavnik treba da im prikaže jednostavan algoritam (na tabli), a zatim i da im demonstrira kako se digitalni uređaj ponaša u skladu sa tim algoritmom. U cilju doseganja predviđenog ishoda, najbolje je da nastavnik koristi unapred programiranog robota ili drugi fizički digitalni uređaj (poput mikrokontrolera) i demonstrira učenicima njegovo ponašanje. Ukoliko nastavnik raspolaže robotima ili, za uzrast učenika odgovarajućim fizičkim digitalnim uređajima, preporučeno je da i učenici iskuse upravljanje njihovim ponašanjem, u skladu sa simbolima iskazanim algoritmom. Ako su učenicima na raspolaganju računari, rad u programu na adresi <https://scratch.mit.edu/projects/19685257/> može da doprinese doseganju definisanog ishoda.

Preporučeni broj časova je 10.

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na proces učenja i dostizanje ishoda učenja vrednuju se proces i produkti učenja. Ustaljene metode procene postignuća učenika, koje nastavnici primenjuju u drugim obaveznim predmetima i izbornim programima, moguće je primenjivati i u nastavi ovog predmeta. Ipak, izazovi poput činjenice da procena postignuća zasnovana samo na rezultatima praktičnih zadataka koje učenici rade nije dovoljan pokazatelj onoga što oni znaju i umeju, ili da je, pri saradničkom radu, vrlo teško identifikovati doprinos svakog pojedinca, dovodi do potrebe za izdvajanjem nekoliko tehnika koje se posebno preporučuju za primenu u okviru predmeta Digitalni svet (prevažodno zato što u najvećoj meri koreliraju sa njegovom prirodom):

- **samoprocena:** program nastave i učenja očekuje da učenici objasne npr. način funkcionisanja jednostavnih algoritama (uključujući i one koje su sami kreirali), testiraju ih, a zatim otkrivaju i ispravljaju greške u njima. Negovanje prakse iskazivanja refleksivnih komentara tokom predstavljanja onoga što su uradili prilika je za razvoj samouvida i samoregulacije u učenju i osnova za procenu vlastitog postignuća učenika;
- **vršnjačka procena:** ova vrsta procene postignuća učenika prirodno se nadovezuje na proces samoprocene – učenici rade u paru ili grupi na istom zadatku i imaju mogućnost da, deleći odgovornost, stvaraju i ispravljaju rešenja, te pružaju konstruktivne povratne informacije. (Ova metoda široko je rasprostranjena u IT industriji od strane profesionalnih programera (programiranje u paru) i lako ju je prevesti u učionicu.);
- **otvorena pitanja:** znanje učenika o konceptima koji su obuhvaćeni programom neće uvek biti lako uočljivo. Postavljanje otvorenih pitanja jedan je od načina na koji nastavnik može da proceni postignuća svojih učenika, ali i da doprinese produbljivanju njihovog razumevanja konkretnog koncepta. Pitanja koja počinju sa „Zašto” ili „Kako” posebno su korisna: Zašto nije dobro da čašu sa slatkim pićem držiš pored digitalnog uređaja? Kako radi tvoj algoritam? Zašto je potrebno da vodiš računa o dužini vremena koje provodiš u radu sa digitalnim uređajem? itd.;

- **Već znam – Želim da naučim – Naučio/la sam:** korišćenje rubrika za identifikaciju onoga što već znaju, šta žele da nauče i, naknadno, onoga što su naučili, korisna je tehnika koju učenici mogu da koriste za podršku samostalnom učenju, a nastavnik za procenu njihovih postignuća.

Primenjujući predložene metode procene postignuća učenika nastavnik kreira i konzistentno gradi personalizovano i podsticajno obrazovno okruženje. On prati postignuća učenika iz uloge aktivnog posmatrača i mentora. Izbegnuta je formalna situacija procenjivanja (nastavnik ne proziva i ne propituje učenike), čime je nivo stresa učenika bitno smanjen (potencijalno i eliminisan). Jačanje samopouzdanja učenika i samoregulacije u učenju posebna je dobrobit koja proizilazi iz navedenog.

IZBORNI PROGRAMI

VERSKA NASTAVA

FOND ČASOVA	1 nedeljno, 36 godišnje
--------------------	-------------------------

CILJEVI	<p>upoznavanje učenika i veroučitelja</p> <ul style="list-style-type: none"> ☑ upoznavanje učenika sa sadržajima predmeta i načinom rada ☑ motivisanje učenika za pohađanje časova verske nastave <ul style="list-style-type: none"> • učenicima pružiti osnov za razumevanje čoveka kao bića zajednice • pružiti učenicima elementarno znanje o Bogu kao biću zajednice • pružiti osnov za razlikovanje i upoređivanje porodičnih odnosa i odnosa koji vladaju u Crkvi • pružiti osnov za upoznavanje odnosa koji vladaju između čoveka i Boga • pružiti osnov za razumevanje da je molitva naš razgovor sa Bogom • omogućiti učenicima da uvide da se porodični odnosi i odnosi u Crkvi iskazuju na konkretan način • učenicima pružiti osnov za razumevanje da se kroz međusobne odnose ljubavi ostvaruje jedinstvo -pružiti učenicima neophodno znanje o dolasku Spasitelja u svet ☑ ukazati učenicima da je poslanje Sina Božjeg dar ljubavi Boga Oca svet ☑ pružiti učenicima elementarno znanje o Svetome Savi <ul style="list-style-type: none"> -pružiti učenicima elementarno znanje o stvaranju sveta • omogućiti učenicima da shvate i dožive Crkvu kao zajednicu sabranog Božjeg naroda • podsticati učenike na lično učešće u životu Crkve -ukazati učenicima na veličinu Hristove ljubavi prema ljudima i svetu ☑ pružiti učenicima elementarno znanje o Hristovom stradanju i vaskrsenju <ul style="list-style-type: none"> • omogućiti učenicima da u Hristu prepoznaju uzor ljubavi prema svetu i čoveku • podsticati učenike da ljubav prema Bogu izražavaju kroz ljubav prema ljudima i prirodi • ustanoviti obim razumevanja i kvalitet stečenih znanja u toku školske godine iz Pravoslavnog katihizisa
----------------	--

OBLAST	SADRŽAJI PROGRAMA	STANDARDI/ISHODI	NAČINI I POSTUPCI ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA
--------	-------------------	------------------	--

<p>I-Uvod Učimo o našoj veri</p>	<p>1.Uvodni čas</p>	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da razume osnovna saznanja o temama koje će se obrađivati na nastavi Pravoslavnog katihizisa <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da aktivno učestvuje na časovima verske nastave 	<p>Katihizacija kao liturgijska delatnost- zajedničko je delo katihete (veroučitelja) i njegovih učenika. Katiheta (veroučitelj) bi trebalo stalno da ima naumu da katiheza ne postoji radi gomilanja informacija („znanja o veri“), već kao nastojanje da se učenje i iskustvo Crkve lično usvoje i sprovedu u život kroz slobodno učešće u bogoslužbenom životu Crkve.</p>
<p>II –Zajednica kao osnov života</p>	<p>2. Moja porodica 3. Moja škola i drugari 4. Mi smo deo Božje porodice (Crkve)</p>	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • moći da opiše i objasni značenje pojma zajednice kao i njegov odnos prema njemu bliskim osobama (porodici) •moći da prepozna da ne možemo jedni bez drugih • znati da nas ljubav povezuje sa drugima • znati da se pravilno oseni krsnim znakom • znati da je Bog Sveta Trojica (Zajednica) • znati da krštenjem postajemo članovi Božije porodice (crkve) 	<p>Na početku svake nastavne teme učenike bi trebalo upoznati sa ciljevima i ishodima nastave, sadržajima po temama, načinom ostvarivanja programa rada, kao i sa načinom vrednovanja njihovog rada.</p>
<p>III - ZAJEDNICA LJUBAVI BOGA, ČOVEKA I PRIRODE</p>	<p>5. Poslušnost 6. Darivanje – naša ljubav 7. Ceo svet na dar 8. Oče naš - zovemo našeg Boga</p>	<p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • poželeći da čini dobro drugima (blišnjima) u svojoj zajednici • želeći da izražava hrišćansku ljubav prema Bogu i blišnjima <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • znati da zajednica sa Bogom počiva na slobodi • znati da je poslušnost izraz ljubavi •moći da prepozna da je darivanje plod ljubavi • moći da sazna da je molitva razgovor sa Bogom • moći da usvoji tekst 	<p>Vrste nastave Nastava se realizuje kroz sledeće oblike nastave: Teorijska nastava 35 časova Praktična nastava 1 čas Mesto realizacije nastave -teorijska nastava se realizuje u učionici -praktična nastava u crkvi (učešćem na liturgijskom sabranju) Didaktičko metodička uputstva za realizaciju nastave -Uvodne časove bi trebalo osmisliti tako da doprinesu međusobnom upoznavanju učenika,upoznavanju učenika sa ciljevima,ishodima,sadržajima, ali i tako da nastavnik stekne početni uvid u to kakvim predznanjima i stavovima iz Pravoslavnog katihizisa grupa raspolaže</p>
<p>IV - NEIZMERNNA LJUBAV BOŽJA - HRISTOS SE RODI!</p>	<p>9. Bog dolazi u ovaj svet 10. Hristos se rodi – Božić u mom domu 11. Kako je</p>	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • znati da zajednica sa Bogom počiva na slobodi • znati da je poslušnost izraz ljubavi •moći da prepozna da je darivanje plod ljubavi • moći da sazna da je molitva razgovor sa Bogom • moći da usvoji tekst 	<p>-Realizacija programa trebalo bi da se odvija u skladu sa principima savremene aktivne nastave,koja svojom dinamikom podstiče učenike na istraživački i</p>

<p>V - CRKVA - ZAJEDNICA SA BOGOM</p>	<p>Rastko postao Sv. Sava 12. Sveti Sava, slava u školi i u mojoj porodici</p>	<p>molitve Oče naš</p> <ul style="list-style-type: none"> • znati da je Bog Otac stvorio svet iz ljubavi • moći da prepozna da je naš život Božji dar • znati da Bog želi da živimo u zajednici sa NJim <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • pokazivati želju da ljubav iskazuje na konkretan način • biti motivisan da ljubav prema Bogu izražava molitvom <p><i>Kognitivni aspekt:</i> • moći da prepozna osnovne događaje biblijske pripovesti o Hristovom rođenju</p>	<p>problemški Pristup sadržajima tema.</p> <p>☒ Kvalitet nastave se postiže kada se nastavni sadržaji realizuju u skladu sa savremenim pedagoškim zahtevima u pogledu upotrebe raznovrsnih metoda, oblika rada i nastavnih sredstava.</p> <p>☒ Imauci u vidu zahteve nastavnog programa i mogućnosti transponovanja nastavnog sadržaja u pedagoško didaktička rešenja, nastavnik bi trebalo da vodi računa i o psihološkim činiocima izvođenja nastave – uzrastu učenika, nivou psihofizičkog razvoja, interesovanjima, sklonostima, sposobnostima i motivaciji učenika.</p> <p>☒ U ostvarivanju savremene nastave nastavnik je izvor znanja, kreator, organizator i koordinator učeničkih aktivnosti u nastavnom procesu.</p> <p>☒ Nastava je uspešno realizovana ako je učenik spreman da Crkvu shvati kao prostor za ostvarivanje svoje ličnosti kroz zajedničarenje sa bližnjima i Trojičnim Bogom koji postaje izvor i punoća njegovog života</p>
<p>VI – HRISTOVA LJUBAV PREMA ČOVEKU I SVETU</p>	<p>13. Bog stvara svet</p> <p>14. Svet je naš dom (o 15. Prihvatimo darove Božje 16. Gde je ljubav tu je Bog</p> <p>17. Hristova večera sa učenicima</p> <p>18. Liturgija - okupljanje Božje porodice</p>	<ul style="list-style-type: none"> • moći da prepozna i imenuje glavne ličnosti iz biblijske priče o Hristovom rođenju (uz pomoć ikone praznika i po ključnim simbolima) • moći da prepozna da je proslava praznika događaj cele porodice kroz koji se ostvaruje zajednica ljubavi • moći da usvoji tekst (sadržaj) i melodiju pesme (Božić, Božić) • moći da prepozna da je Sveti Sava posvetio svoj život Bogu zbog ljubavi prema NJemu <p><i>Afektivni aspekt:</i> Po završetku teme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kod učenika će se razviti želja da aktivno učestvuje u proslavi Hristovog rođenja • kod učenika će se razviti želja da prema bližnjima podražava primer ljubavi Svetoga 	<p>Evaluacija nastave Evaluaciju nastave (procenjivanje uspešnosti realizacije nastave)i</p> <p>ostvarenosti zadataka i ishoda nastave) nastavnik će ostvariti na dva načina: ☒ procenjivanjem reakcije učenika ili prikupljanjem komentara</p>

<p>VII – NAŠA BRIGA O SVETU</p>	<p>19. Post – staza ljubavi 20. Hristova ljubav prema čoveku i svetu 21. Prepoznavamo Hristovu ljubav 22. Hristos vaskrse</p> <p>23. Čovek domaćin u svetu 24. Radost služenja 25. Ljubav prema ljudima i prirodi je ljubav prema Bogu 26. Svaki čovek je za nas Hristos 27. Naučili smo o našoj veri</p>	<p>Save</p> <p><i>Kognitivni aspekt:</i> • moći da opiše pojedinosti biblijske povesti o stvaranju sveta</p> <ul style="list-style-type: none"> • moći da razlikuje ono što je Bog stvorio od onoga što je čovek napravio na primerima iz neposrednog okruženja • znati zašto za Boga kažemo da je Tvorac • moći da objasni, na elementarnom nivou, povezanost ljudi i prirode • uočiti da se u Crkvi ostvaruje jedinstvo ljudi i prirode sa Bogom • znati da u zajednici sa Bogom učestvujemo slobodno – samo ako to želimo (primer Svetoga Save i njegovog slobodnog izbora) • da se upozna sa Liturgijom kao događajem (zajedničkom trpezom) na kojem se okuplja Božja porodica <p><i>Afektivni aspekt:</i> • kod učenika će se razviti želja da svojom poslušnošću izražava svoju ljubav i slobodu</p> <ul style="list-style-type: none"> • učenik će želeti da učestvuje u liturgiji <p><i>Kognitivni aspekt:</i> • upoznati Hristovo učenje kao „učenje“ o ljubavi i praštanju (na primerima iz jevanđeljskih priča) • prepoznati i razumeti da je prava ljubav kada je pokazujemo delima</p>	<p>učenika putem anketnih evaluacionih listića;</p> <ul style="list-style-type: none"> ☒ proverom znanja koje učenici usvajaju na času i ispitivanjem stavova; <p>Ocenjivanje Neposredno opisno ocenjivanje učenika može se vršiti kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☒ usmeno ispitivanje; ☒ pismeno ispitivanje; ☒ posmatranje ponašanja učenika; <p>Okvirni broj časova po temama Uvod – 1 Zajednica kao osnov života – 4 Zajednica ljubavi Boga, čoveka i prirode – 5 Neizmerna ljubav Božja-Hristos se rodi! – 6 Crkva – zajednica sa Bogom – 8 Hristova ljubav prema čoveku i svetu – 4 Naša briga o svetu – 6 Evaluacija – 1+1</p>
--	---	---	--

- usvojiti sadržaj i melodiju pesme „Znaš li ko te ljubi silno“
- biti u mogućnosti da opiše pojedinosti biblijske povesti o Hristovom Vaskrsenju
- prepoznati i imenovati glavne ličnosti iz biblijske priče o Hristovom Vaskrsenju (uz pomoć ikone praznika i po ključnim simbolima)
- prepoznati da je proslava praznika događaj cele po kroz koji se ostvaruje zajednica ljubavi
- moći da opiše proslavljanje Vaskrsa u svojoj porodici
- znati običaje u vezi sa Vaskrsom

Afektivni aspekt:

- razvijati potrebu da delima iskazuju ljubav
- razvijati želju da učestvuje u pripremama za proslavu ovog najvećeg hrišćanskog praznika.

Kognitivni aspekt:

- moći da prepriča odabrane priče koje govore o Hristovoj ljubavi prema svetu i čoveku
- na elementarnom nivou moći da objasni međusobnu povezanost svih ljudi i prirode
- prepoznati i imenovati postupke ljudi koji su prožeti ljubavlju prema prirodi, ljudima i Bogu
- uočiti u kojoj meri je napredovao i savladao gradivo Pravoslavnog katihizisa 1. razreda osnovne škole

Afektivni

aspekt: • razvijati želju da se brine o biljkama i životinjama i celokupnoj prirodi

Naziv predmeta

GRAĐANSKO VASPITANJE

Cilj Cilj učenja programa građansko vaspitanje je podsticanje razvoja ličnosti koja je odgovorna prema svojim pravima i pravima drugih, otvorena za dogovor i saradnju i spremna da aktivno učestvuje u životu školske zajednice, uvažavajući principe, procedure i vrednosti demokratskog društva.

Razred prvi

Godišnji fond časova 36 časova

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - navede u čemu je uspešan i u čemu želi da napreduje; - uočava međusobne razlike i sličnosti sa drugim učenicima u odeljenju; - ponaša se na način koji ne ugrožava potrebe, prava i osećanja drugih; - prepozna kod sebe i drugih osnovna osećanja; - prepoznaje primere poštovanja i kršenja prava deteta u svom okruženju, pričama, filmovima; - preispituje svoje postupke i prihvata da ne mora uvek da bude u pravu; - traži pomoć u situacijama kršenja svojih i tuđih prava; - razlikuje dobru i lošu komunikaciju u sopstvenom iskustvu, bližem okruženju, književnim delima, filmovima; - komunicira slušajući sagovornika i traži objašnjenje onoga što ne razume; 	<p>LJUDSKA PRAVA Ja i drugi u odeljenju</p>	<p>Identitet Ko sam ja? Naše jake strane, u čemu smo uspešni, u čemu bismo voleli da napredujemo. Talenti i interesovanja koja posedujemo. Naše sličnosti i razlike. Osnovna osećanja (radost, strah, tuga, bes) i kako se prepoznaju.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - slobodno iznosi mišljenje, obrazlaže ideje, daje predloge i prihvata da drugi mogu imati drugačije mišljenje; - saraduje i preuzima različite uloge u grupi/timu; - dogovara se i odlučuje u donošenju odeljenjskih pravila i da se ponaša u skladu sa njima; - svojim rečima obrazloži neophodnost pravila koja regulišu život u zajednici; - prepozna dobre strane svog odeljenja i ono što bi trebalo promeniti/poboljšati; - zajedno sa vršnjacima i nastavnikom učestvuje u rešavanju problema u odeljenju; - učestvuje u izradi plana jednostavne akcije; - sa drugim učenicima izvodi i dokumentuje jednostavnu akciju; - doprinosi promociji akcije; - na jednostavan način vrednuje izvedenu akciju. 		
		<p>Potrebe i prava Razlike između želja i osnovnih životnih potreba. Prava deteta Kršenje i zaštita prava Prepoznavanje kršenja prava deteta. Kome se obratiti u situacijama kršenja prava deteta. Odgovornost prema sebi i drugima.</p>
	<p>DEMOKRATSKO DRUŠTVO Odeljenje/grupa kao zajednica</p>	<p>Funkcionisanje zajednice Odeljenje/grupa kao zajednica. Vrednosti odeljenja/grupe - ravnopravnost, odgovornost, solidarnost, poštovanje i briga za druge, tolerantnost, pravednost, poštenje. Uvažavanje različitosti. Pravila u odeljenju/grupi i njihova funkcija. Odlučivanje u odeljenju/grupi. Odgovornost dece i odraslih za funkcionisanje zajednice.</p>

	<p>PROCESI U SAVREMENOM SVETU</p> <p>Komunikacija i saradnja</p>	<p>Komunikacija</p> <p>Slušanje/neslušanje.</p> <p>Kad razgovaramo držimo se teme.</p> <p>Iznošenje mišljenja.</p> <p>Uvažavanje sagovornika.</p> <p>Saradnja</p> <p>Grupni rad, dogovaranje i saradnja sa vršnjacima i odraslima.</p>
	<p>GRAĐANSKI AKTIVIZAM</p> <p>Akcija odeljenja/grupe</p>	<p>Planiranje i izvođenje jednostavne akcije u odeljenju/grupi</p> <p>Koraci u planiranju i izvođenju akcije.</p> <p>Čime se ponosimo i čime nismo zadovoljni u odeljenju.</p> <p>Izbor teme/problema/aktivnosti kojom ćemo se baviti.</p> <p>Određivanje cilja i izrada plana akcije - podela uloga, dogovor o rokovima, načinu realizacije.</p> <p>Izvođenje i dokumentovanje akcije - video, fotografije, tekstovi i sl.</p> <p>Promocija akcije na nivou škole - prikazivanje drugim odeljenjima, roditeljima i sl., pravljenje postera ili panoa, objavljivanje priloga u školskom listu.</p> <p>Vrednovanje akcije - čime smo zadovoljni, šta je moglo biti bolje.</p>

Ključni pojmovi: različitosti, komunikacija i prava.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program građanskog vaspitanja, u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja, organizovan je po modelu spirale što znači da su sadržaji u sva četiri razreda dati u oblastima Ljudska prava, Demokratsko društvo, Prosesi u savremenom svetu i Građanski aktivizam. Tematske oblasti se spiralno razvijaju, odnosno sadržaji se iz razreda u razred proširuju i produbljuju, a mnogi ishodi se nadograđuju ili se, ako je u pitanju veština, dalje razvijaju. Tipičan primer takvog ishoda su oni koji se odnose na komunikaciju koja će se dosledno razvijati u svim razredima i kroz sve sadržaje. Slično je i sa jačanjem osetljivosti za potrebe i prava drugih, prepoznavanje diskriminacije i drugim ishodima koji se ne mogu brzo i lako ostvariti obradom samo jednog programskog sadržaja. Sve četiri oblasti su jednako važne, a nastavnik ih, u neposrednom radu sa učenicima, integriše jer između njih postoji prirodna veza.

Oblast demokratsko društvo je koncipirana analogno predmetu svet oko nas gde se učenici u procesu saznavanja polako vode od neposrednog okruženja (porodica, odeljenje) ka široj društvenoj sredini (škola, okruženje, država, svet).

U programu su navedeni sadržaji koje nastavnik može da dopunjuje, proširuje i menja prema konkretnim potrebama i planu sopstvenog rada ali uvek imajući u vidu ishode koje treba ostvariti. Redosled navedenih ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje opšteg cilja predmeta. Između ishoda, kako u okviru jedne, tako i u više

oblasti, postoji povezanost. Ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih ishoda. Mnogi ishodi su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda.

Ostvarivanje ishoda zahteva primenu različitih interaktivnih oblika rada kao i odabir i korišćenje odgovarajućih metoda i tehnika. Nastavnici su u prilici da biraju: radionice, simulacije, igranje uloga, studije slučaja, diskusije, mini istraživanja, jednostavne akcije kao i da sami osmisle neke druge aktivnosti. Imajući u vidu da učenici prvog razreda dolaze sa iskustvom iz pripremnog predškolskog programa gde je dominantno saznavanje kroz igru i ovde treba metodu okosnicu predmeta da čine interaktivne radionice, strukturirane igrovne aktivnosti objedinjene oko glavne teme. Radionice treba da započnu pričom koja je bliska iskustvu učenika, a sadrži neku vrstu zapleta (moralnu dilemu ili sukob potreba i/ili vrednosti) kao povod za diskusiju u paru ili u manjoj grupi, a završava razmenom u celoj grupi. Cilj je da se pruži mogućnost svakom učeniku da preispita svoje mišljenje i delovanje zbog pojave konflikta između njegove tačke gledišta i tačke gledišta koja je različita od njegove. Zato se može reći da aktivnosti na času treba tako da teku da obezbede iskustveno učenje, tj. uobličavanje i poimanje ličnih, autentičnih doživljaja i stavova učenika kroz razmenu u grupi, a ne prenošenje gotovih znanja, tuđih uvida ili gotovih predloga. Nastavnik treba da naglasi da nema poželjnih, očekivanih ili tačnih odgovora, da je naglasak na procesu otkrivanja i saznavanja o sebi i drugima kroz razmenu. Osim toga, važno je da postoji igrovni kontekst koji pomaže učenicima da se opuste i oslobode, da probaju različite vidove izražavanja i simbolizacije unutrašnjih iskustava, i da kroz igru istražuju raznovrsna, divergentna rešenja za probleme sa kojima se suočavaju. S obzirom na uzrast učenika dobro je u toku časa kombinovati različite aktivnosti i osmisliti takvu dinamiku rada kojom se održava njihova pažnja i motivacija za učestvovanjem. Za ovaj predmet važno je obezbediti takav način sedenja učenika koji omogućava svim učesnicima da vide jedni druge, okrenuti licem u lice.

Posebnu pažnju treba obratiti na poslednju oblast programa gde se prethodno stečena znanja i veštine integrišu i praktikuju. Akcije treba da budu male i izvodljive, ali da imaju sve korake. Učenike treba ohrabrivati kada naiđu na teškoće i jasno ukazivati da si i neuspele akcije dobre jer njihovom analizom dolazimo do uvida koji su koraci bili pogrešni. Brojni su primeri tema u okviru kojih se mogu osmisliti jednostavne akcije u korist prava deteta, a na nivou odeljenja/grupe. Na primer, vršnjačka podrška je važan segment ukupne podrške inkluzivnog obrazovanja, tako da je uključenost učenika u ovaj segment života i rada škole veoma značajan. On se ogleda upravo u zajedničkom promišljanju nastavnika i učenika na temu kako osmisliti plan podrške, kako ga najuspešnije realizovati, vodeći računa o potrebama svakog učenika obuhvaćenog inkluzivnim obrazovanjem.

Građansko vaspitanje, kao program, deo je šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i u tom smislu je tesno povezano sa drugim predmetima, vannastavnim aktivnostima i etosom škole. Najjača korelacija je sa srpskim jezikom i predmetom svet oko nas gde se može koristiti tematsko planiranje.

Kako je građansko vaspitanje izborni program, dešava se da se realizuje u celom ili u delu odeljenja, mada se često realizuje i u grupi sastavljenoj od učenika iz više odeljenja i zato se alternativno koriste oba izraza odeljenje/grupa. Ukoliko je rad u grupi potrebno je uložiti dodatni napor da se napravi grupna kohezija. Mnogi sadržaji programa su pogodni za jačanje dobrih odnosa u grupi, a posebno aktivnosti na planiranju i izvođenju zajedničkih akcija.

U ovom predmetu produkti učeničkih aktivnosti imaju poseban značaj. Oni mogu biti različite vrste kao što su poster, audio-vizuelni zapisi, prezentacije, prikazi rezultata istraživanja i drugo. Oni se mogu koristiti pri integraciji ili rekapitulaciji obrađenih sadržaja, proceni napredovanja učenika, kao i samoproceni nastavnika koliko uspešno radi. Produkti se mogu koristiti i van odeljenja/grupe, na primer na izložbi u holu škole, u školskim novinama, sajtu škole.

Za realizaciju predmeta i ostvarivanje definisanih ishoda vrlo je važna uloga nastavnika. On je model koji svojim ponašanjem doprinosi stvaranju demokratske atmosfere koja je pogodna za razmenu i argumentovanje ideja i mišljenja među učenicima, on je taj koji daje povratnu informaciju i podstiče učenike na razumevanje odnosa u grupi. On podržava učenike kada im je teško da se izraze, pomaže im u izboru pravih reči. Podsticajnim pitanjima može da navede učenike da sagledaju situaciju iz druge perspektive što je ozbiljan zahtev za učenike prvog razreda koji su još uvek u velikoj meri fokusirani na sopstvene potrebe, misli, osećanja. Konstruktivna komunikacija i demokratske procedure nisu samo cilj već

i način da se ostvare željeni ishodi. Nastavnik treba da obezbedi da se na času svaki učenik oseća uvaženo, prihvaćeno i dobrodošlo u svojoj različitosti uz obavezu poštovanja i uvažavanja drugih i drugačijih pogleda i mišljenja.

Ocenjivanje učenika u građanskom vaspitanju je usaglašeno sa Pravilnikom o ocenjivanju u osnovnoj školi i učenicima blisko jer se opisno ocenjuju iz svih predmeta.

PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USAGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA

Vremensko usaglašavanje nastavnih sadržaja iz različitih predmeta ima za cilj lakše povezivanje gradiva iz različitih predmeta, kao i lakše sticanje međupredmetnih kompetencija učenika, propisanih Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja.

PRVI RAZRED				
TEMA	PREDMET	NASTAVNI SADRŽAJ	VREME REALIZACIJE	MEĐUPREDMETNE KOMPETENCIJE
Škola	Srpski jezik	Moja škola, Moja učionica, U školu nosim, Od kuće do škole	septembar	Komunikativna kompetencija, kompetencija za učenje, digitalna kompetencija, kompetencija za saradnju, za odgovorno učešće u demokratskom društvu, za odgovoran odnos prema okolini, kompetencija za rešavanje problema, za saradnju, estetička kompetencija, kompetencija za odgovoran odnos prema zdravlju, za rad sa podacima.
	Fizičko vaspitanje	Dogovor o radu i el. igre po izboru učenika		
	Svet oko nas,	Škola, U školi se dogovaramo i poštujemo pravila ponašanja, Od kuće do škole		
	Muzička kultura	<i>Školsko zvono</i> , M. Injac, <i>Na putu do škole</i> ,		
	Građansko vaspitanje	Upoznavanje učenika sa predmetom i načinom rada		
	Engleski jezik	Brojevi od 1 do 10, školski objekti		
Imam druga/drugaricu	Srpski jezik	Glas i štampano slovo D, d Čitamo i pišemo naučena štampana slova	oktobar	Komunikativna kompetencija, kompetencija za učenje, digitalna kompetencija, kompetencija za saradnju, za odgovorno učešće u demokratskom društvu, za odgovoran odnos prema okolini, kompetencija za rešavanje problema, za saradnju,
	Likovna kultura	Visoko – nisko, široko – usko, dugo – kratko		
	Svet oko nas	Imam osećanja Ja i drugi		

	Građansko vaspitanje			estetička kompetencija, kompetencija za odgovoran odnos prema zdravlju
	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	Elementarne igre loptom Preskakanje kratke vijače		
	ČOS	Kako negovati prijateljstvo		
	Muzička kultura	<i>Rođendanska pesma,</i> nepoznati autor		
Jesenje čarolije	Čas odeljenskog starešine	Zdravi stilovi života	novembar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzumljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Srpski jezik i književnost	<i>Jesenja pesma,</i> Dušan Radović		
	Matematika	Sabiranje – sabirci i zbir		
	Svet oko nas	Priroda oko nas		
	Fizičko vaspitanje	Elementarne igre u prirodi		
	Engleski jezik	Festivali, Halloween		
Raspevani Sneško	Srpski jezik,	<i>Zimska pesma,</i> Jovan Jovanović Zmaj-	decembar	Komunikativna kompetencija, kompetencija za učenje, digitalna kompetencija, kompetencija za saradnju, za odgovorno učešće u demokratskom društvu, za odgovoran odnos prema okolini, kompetencija za rešavanje problema, za saradnju, estetička kompetencija, kompetencija za odgovoran odnos prema zdravlju, za rad sa podacima.
	Svet oko nas	Voda- svet oko nas		
	matematika	Jednocifreni brojevi-		
	muzička kultura	<i>Zvončići,</i> DŽ. Pjerpont-		
	likovna kultura	U svetu oblika-		
	fizičko i zdravstveno vaspitanje	Ples i ritmika-		
	Engleski jezik	Festivali, Christmas, New Year		
Sveti Sava	Srpski jezik	Sveti Sava i đaci-narodna priča	januar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, rad sa podacima i informacijama, saradnja,
	Muzička kultura	Himna Svetom Savi		
	Likovna kultura	Oblikovanje slike (Sveti Sava)		
	Veronauka	Sveti Sava kao prvi učitelj		
Deca su	Srpski jezik	Deca su ukras sveta	mart	Kompetencije za učenje ,odgovorno učešće u demokratskom društvu,

ukras sveta	matematika	Sabiranje i oduzimanje		komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, rad sa podacima i informacijama, saradnja,
	Čas odeljenskog starešine	Drugarstvo je...		
	Svet oko nas	Delovi tela		
	Fizičko vaspitanje	Skakanje i preskakanje		
	Likovna kultura	Oblikovanje		
	Engleski jezik	Delovi tela		
Pozvao je maj sve na čaj	Srpski jezik	Proleće- Vojacarić	maj	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje, estetička
	Muzička kultura	Proleće- S.Korunović		
	Svet oko nas	Proleće		
	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	Igra kolo u pedeset dva- dečja narodna igra		
	Likovna kultura	Igre boja		
	Engleski jezik	Boje		
Letnja regata	Srpski jezik	Mala sirena - Andersen- obrada	JUN	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Matematika	Prirodni brojevi do 100- sistematizacija		
	Muzička kultura	Sunčanje , muzika: D. Radić, tekst: D. Lukić - obrada		
	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	Elementarne i štafetne igre s loptom - uvežbavanje		
	Likovna kultura	Sporazumevanje - sistematizacija		

PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE

SRPSKI JEZIK

Obuhvata učenike 1.razreda. Broj učenika je određen po potrebi u zavisnosti od tempa ovladavanja gradivom, izostanaka zbog bolesti i samih poteškoća učenika u savladavanju gradiva. Fond časova je 36.

Opšti cilj dopunske nastave za učenike 1.razreda je da učenicima pružimo dodatnu podršku u: pravilnom izgovaranju i prepoznavanju glasova i slova, ovladavanju ćirilicnim pismom – čitanju i pisanju, pravilnoj upotrebi znakova interpunkcije, pisanju kraćih rečenica i sastava na zadatu temu uz poštovanje gramatičkih i pravopisnih pravila.

Naziv teme/ Sadržaj*	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
1. Poznavanje slova i način „čitanja“	Časovi dopunske nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati rasporedom časova. A zavisi i od individualnih potreba učenika.	2	-osnovno opismenjavanje učenika na temeljima ortoepskih i ortografskih standarda srpskog jezika -prepoznati glasove srpskog jezika -pravilno oblikovanje slova i povezivanje u reči -prepoznavanje reči, rečenice, slova, glasova -pravilna upotreba velikog slova, tačke, upitnika i uzvičnika -uvođenje i doživljavanje i razumevanje književnih tekstova -razlikovanje osnovne vrste književnog izražavanja, stih i proza Ishodi: -provera poznavanja slova -pravilno izgovaranje, prepoznavanje glasova i slova i sastavljanje reči i rečenica sa zapisivanjem -pravilno čitanje štampanih slova ćirilice -pravilno čitanje pisanih slova ćirilice -pravilno oblikovanje i povezivanje pisanih slova ćirilice -pamćenje i reprodukcija naučenih stihova
2. Sastavljanje na slovarici reči i kratkih rečenica sa zapisivanjem		2	
3. Rečenica, reč, glas, slovo – prepoznavanje		3	
4. Usavršavanje čitanja štampanim slovima ćirilice		2	
5. Pravilan izgovor svih glasova, uvežbavanje grafički pravilnog i estetski valjanog pisanja		3	
6. Pisanje obrađenih pisanih slova		3	
7. Prepisivanje štampanog teksta pisanim slovima ćirilice		3	
8. Izgovaranje i pravilno pisanje glasova		2	
9. Stihovi koje si naučio napamet		1	

10. Sastavljanje i pisanje sastava na temu proleće – pisanje po diktatu- upotreba velikog slova, tačke, upitnika i uzvičnika		3	-savladati pravilno i samostalno napisati sastav na zadatu temu -pravilno, tačno i izražajno čitanje slova ćirilice -pravilno upotrebljavati znake interpunkcije i poštovati pravopisna pravila
11. Posle usvajanja osnovne pismenosti nastavlja se uvežbavanje čitanja i pisanja		3	-savladati pravilno i samostalno napisati sastav na zadatu temu uz poštovanje pravopisnih i gramatičkih pravila
12. Uz obradu tekstova i ostalih predmetnih područja:gramatika, pravopis, lektira, jezička kultura		4	
13. Usavršavanje čitanja slovima ćirilice		3	
14. Sastavljanje i pisanje sastava na temu- Bliži se leto (pisanim slovima ćirilice)		2	

Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika.

MATEMATIKA

Dopunska nastava se organizuje za učenike iz objektivnih razloga -u redovnoj nastavi ne postižu zadovoljavajuće rezultate u nekom od programsko-tematskih područja.

Naziv teme/ Sadržaj*	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
VEŽBE ORIJENTACIJE U PROSTORU - Odnos: gore-dole,iznad-ispod - Odnos: levo-desno, nalevo-nadesno - Odnos: na,u,između	Časovi dodatne nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati rasporedom časova. A zavisi i od individualnih potreba učenika.	3	- Osposobljavanje učenika za orijentisanje u prostoru i određivanje međusobnih odnosa
LINIJA,TAČKA,DUŽ, VRSTE LINIJA		5	- Osposobiti učenike da razlikuju,prepoznaju,crtaju različite

- Pojam prave linije -Pojam tačke -Pojam duži -Krive,prave i izlomljene linije -Otvorene i zatvorene linije			vrste linija
SKUPOVI -Pojam skupa -Elementi skupa		5	-Oformiti pojam skupa kod učenika radi lakšeg savladavanja pojma broj
CIFRE,ZNAKOVI +,-,=		4	-Ovladati i usvojiti pojmovima :cifra,desetica, sabiranje,oduzimanje,jednakost -Pojam sabirci,zbir,umanjenik,umanjilac,razlika
BROJEVI PRVE DESETICE		5	-Sabiranje i oduzimanje u okviru prve desetice
SABIRANJE I ODUZIMANJE U OKVIRU PRVE STOTINE		14	-Osposobiti učenike da upoređuju,sabiraju brojeve u okviru prve desetice -Rešavanje tekstualnih zadataka u okviru prve desetice
	UKUPNO	36	

*Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika.

DRUGI RAZRED

PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE

OBAVEZNI PREDMETI

Naziv predmeta	SRPSKI JEZIK
Cilj	Cilj nastave i učenja Srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	drugi
Godišnji fond	180 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje književne vrste: pesmu, priču, basnu, bajku, dramski tekst; - odredi glavni događaj, vreme i mesto dešavanja u pročitanoj tekstu; - odredi redosled događaja u tekstu; - uoči glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; - razlikuje stih i strofu; - uoči stihove koji se rimuju; - objasni značenje poslovice i pouke koju uočava u basni; - navede jednostavne primere poređenja iz tekstova i svakodnevnog života; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; - izražajno recituje pesmu; - izvodi dramske tekstove; - iznosi svoje mišljenje o tekstu; 	<p>ŠKOLSKA LEKTIRA</p> <p>Poezija</p> <p>Narodna pesma: Da vam pevam što istina nije/Mišja moba</p> <p>Narodna pesma: Majka Jova u ruži rodila/Sanak ide niz ulicu</p> <p>Jovan Jovanović Zmaj: Prolećnica/Hvala</p> <p>Vojislav Ilić: Prvi sneg</p> <p>Branko Ćopić: Oglasi „Šumskih novina“ (odlomci), Bolesnik na tri sprata</p> <p>Dušan Radović: Lepo je sve što je malo, Mama</p> <p>Dragan Lukić: Škola, Ravnoteža</p> <p>KNJIŽEVNOST</p> <p>Miroslav Antić: Tajna</p> <p>Duško Trifunović: Dva jarca</p> <p>Grigor Vitez: Dohvati mi, tata, mjesec</p> <p>Aleksandar Sergejevič Puškin: Bajka o ribaru i ribici (čitanje u nastavcima)</p> <p>Proza</p> <p>Narodna priča: Sveti Sava, otac i sin/Sveti Sava i otac i mati sa malim detetom</p> <p>Narodna priča: Sedam prutova</p> <p>Narodna basna: Bik i zec/Konj i magarac</p> <p>Dositej Obradović: Pas i njegova senka/Konj i magare</p>	

<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje glas i slog i prepozna samoglasnike i suglasnike; - razlikuje vrste reči u tipičnim slučajevima; - određuje osnovne gramatičke kategorije imenica i glagola; - razlikuje rečenice po obliku i značenju; - poštuje i primenjuje osnovna pravopisna pravila; - vlada osnovnom tehnikom čitanja i pisanja latiničkog teksta; - pronađe eksplicitno iskazane informacije u jednostavnom tekstu (linearnom i nelinearnom); - koristi različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje, pričanje, opisivanje; - pravilno sastavi dužu i potpunu rečenicu i spoji više rečenica u kraću celinu; - učestvuje u razgovoru i pažljivo sluša sagovornika; - razlikuje osnovne delove teksta (naslov, pasus, ime autora, sadržaj); - izražajno čita ćirilčki tekst 	<p>Desanka Maksimović: Bajka o labudu</p> <p>Grozdana Olujić: Šarenorepa</p> <p>Gradimir Stojković: Deda Miloje</p> <p>Mirjana Stefanović: Zlatne ribice ne prave štetu</p> <p>Đani Rodari: Kad dedica ne zna da priča priče</p> <p>Su Ju Ćin: Svitac traži prijatelja</p> <p>Feliks Salten: Bambi (odlomak po izboru)</p> <p>Dramski tekstovi</p> <p>Aleksandar Popović: Dva pisma</p> <p>Ana Milovanović: Slatka matematika</p> <p>Gvido Tartalja: Ocene</p> <p>Tode Nikoletić: Šuma život znači</p> <p>Popularni i informativni tekstovi</p> <p>Izbor iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu o značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti i kulture (Dositej Obradović (basnopisac), Nikola Tesla (priče iz detinjstva), znamenita zavičajna ličnost i dr.)</p> <p>DOMAĆA LEKTIRA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izbor iz kratkih narodnih umotvorina (zagonetke, poslovice, brzalice, pitalice, razbrajalice) 2. Hans Kristijan Andersen: Princeza na zrnju graška, Carevo novo odelo, Devojčica sa šibicama 3. Desanka Maksimović: Ako je verovati mojoj baki, Prsten na morskom dnu, Bajka o trešnji, Slikarka zima, Kako su pužu ukrali kuću, Tri patuljka, Čika-Mraz, Božić-batini crteži, Trave govore bakinim glasom, Oraščići-palčići, Kći vilinog konjica (tri bajke po izboru učenika) 4. Ljubivoje Ršumović, izbor iz zbirke pesama Ma šta mi reče (Jednog dana, Dr, Deset ljutih gusara, Išli smo u Afriku, Ako želiš mišice,
---	--

	<p>Utorak večer ma šta mi reče, Ima jedan, Telefonijada, Dete, Vuče vuče buba lenja, Vuk i ovca)</p> <p>5. Dragomir Đorđević, izbor pesama (Kad sam bio mali, Babe su nam sjajne, Recept za dedu, Sve su majke, Ja sam bio srećno dete, Jednom davno ko zna kada, Prvoaprilska pesma, Mi imamo maštu, Tajanstvena pesma, Biti pekar to je sjajno, Uspon jednog lava, Stonoga, Veštice su samo trik)</p> <p>6. Izbor iz kratkih priča za decu: Branko Stevanović, Priča iz ormana, Vesna Vidojević Gajević, Brkljača, Dejan Aleksić, Jednom je jedan dečko zevnuo.</p> <p>Književni pojmovi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stih, strofa, rima; - narodna uspavanka; - basna; - bajka; - tema, mesto i vreme zbivanja, redosled događaja; - glavni i sporedni lik (izgled, osnovne osobine i postupci); - lica u dramskom tekstu za decu.
	<p>Glas i slog; samoglasnici i suglasnici.</p> <p>Vrste reči: imenice (vlastite i zajedničke); rod i broj imenica; glagoli; glagolska vremena: prošlo, sadašnje, buduće vreme; potvrdni i odrični glagolski oblici; pridevi (opisni); brojevi (osnovni i redni).</p> <p>Rečenice: obaveštajne, upitne, zapovedne i uzvične.</p> <p>Potvrdne i odrične rečenice.</p> <p>Veliko slovo: pisanje naziva država, gradova i sela (jednočlanih i višečlanih) i jednočlanih geografskih naziva.</p> <p>Spojeno i odvojeno pisanje reči: pisanje rečice li i rečice ne uz glagole.</p> <p>Interpunktija: tačka (na kraju rečenice i iza rednog broja); dve tačke i zapeta u nabranjanju; pisanje datuma arapskim i rimskim ciframa.</p> <p>Pisanje skraćenica: (merne jedinice i opšte skraćenice OŠ, br., itd.,</p>

		str. inpr.).
	JEZIČKA KULTURA	<p>Drugo pismo (latinica): štampana i pisana slova.</p> <p>Razumevanje pročitano kroz odgovore na pitanja.</p> <p>Plan za prepričavanje kratkih tekstova (lirskih, epskih, dramskih) sastavljen od uopštenih pitanja.</p> <p>Plan opisivanja na osnovu neposrednog posmatranja.</p> <p>Pravopisne vežbe: prepisivanje, diktat i samostalno pisanje.</p> <p>Jezičke vežbe: zagonetke, rebusi, ukrštene reči, osmosmerke, asocijacije, sastavljanje rečenica, proširivanje zadatih rečenica.</p> <p>Leksičko-semantičke vežbe: dopunjavanje rečenica, opis bića i predmeta.</p> <p>Scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta.</p>

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, usvajanje drugog pisma (latinice).

DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Srpskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan kreira se u formi gantograma i sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Srpski jezik u drugom razredu osnovne škole čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura (u okviru koje uče i drugo pismo - latinicu). Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost - 70 časova, Jezik - 40 časova i Jezička kultura 70 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sudejstva sa drugim oblastima.

Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima - priroda i uloga književnog dela; vrste tekstova; svrha tekstova: za opismenjavanje/čitanje/razumevanje/prepričavanje/tumačenje; metode i postupci učenja latiničkog pisma; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i

lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske celine prema različitim kriterijumima. Mogući primeri funkcionalnog povezivanja tekstova po srodnosti dela mogu biti sledeći (nikako i jedini):

- prijateljstvo (M. Antić: Tajna - Su Ju Ćin: Svitac traži prijatelja - Feliks Salten: Bambi (odlomak po izboru);
- porodica (narodne uspavanke Majka Jova u ruži rodila/Sanak ide niz ulicu - Dušan Radović: Lepo je sve što je malo, Mama - Grigor Vitez: Dohvati mi, tata, mjesec - Gradimir Stojković: Deda Miloje - Vesna Vidojević Gajević, Brkljača);
- đачko doba (Dragan Lukić: Škola - Miroslav Antić: Tajna - Aleksandar Popović: Dva pisma - Ana Milovanović: Slatka matematika - Gvido Tartalja: Ocene);
- humor (narodna pesma: Da vam pevam što istina nije/Mišja moba - Duško Trifunović: Dva jarca - Branko Ćopić: Oglasi iz Šumskih novina (odlomci) - Đani Rodari: Kad dedica ne zna da priča priče - izbor iz zbirke pesama Ma šta mi reče LJ. Ršumovića - izbor pesama Dragomira Đorđevića);
- usamljenost i problemi u odrastanju (Grozdana Olujić: Šarenorepa - Andersen: Devojčica sa šibicama);
- opisivanje (Jovan Jovanović Zmaj: Prolećnica - Vojislav Ilić: Prvi sneg - Dragan Lukić: Ravnoteža - Desanka Maksimović: Slikarka zima, Čika-Mraz, Božić-batini crteži);
- bajkoliki svet (Aleksandar Sergejevič Puškin: Bajka o ribaru i ribici, Hans Kristijan Andersen: Princeza na zrnu graška, Carevo novo odelo - Desanka Maksimović: Bajka o labudu, Ako je verovati mojoj baki, Prsten na morskome dnu, Bajka o trešnji, Slikarka zima, Kako su pužu ukrali kuću, Tri patuljka, Čika-Mraz, Božić-batini crteži, Trave govore bakinim glasom, Orašćići-palčići, Kći vilinog konjica);
- poučne priče (narodna priča: Sveti Sava, otac i sin/Sveti Sava i otac i mati sa malim detetom - narodna priča: Sedam prutova - Dositej Obradović: Pas i njegova senka, Konj i magare).

Navedeni primeri pokazuju kako se isti tekst može povezivati sa drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovedanja. U drugom, kao i u prvom razredu, čita se tekst u nastavcima Bajka o ribaru i ribici Aleksandra Sergejeviča Puškina. To podrazumeva da se na nekoliko planiranih časova, prema planu koji učitelj sam osmisli i odgovarajućom dinamikom, čita i analizira deo po deo Puškinove bajke u stihovima.

Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema proceni nastavnika. Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati ljubav prema čitanju, graditi osećaj za lepo i vredno, vaspitavati ukus. Čitanje traži vreme, istrajnost i posvećenost, a negovanje ovih karakteristika predstavlja osnov za sva dalja učenja. Kroz čitanje književnoumetničkih tekstova i u razgovoru o njima na času gradi se kritičko mišljenje, jer učenici treba da imaju sud o postupcima i osobinama likova, kao i o različitim događajima u tekstu. Posebno je važno što književnost kod dece intenzivno razvija empatiju, time što od čitalaca traži da se stave na mesto drugoga i da razumeju najrazličitije osobine i postupke likova. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika, kroz upoznavanje svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira je razvrstana po književnim rodovima - poezija, proza, dramski tekstovi za decu i obogaćena izborom naučopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo školske lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali je obogaćen i delima za decu iz svetske književnosti. Izbor dela primeren je uzrastu učenika.

Pojedina dela iz obaveznog korpusa su izborna. Učitelju se pruža mogućnost da izabere da li će na časovima obrađivati:

- narodnu pesmu Da vam pevam što istina nije ili Mišja moba;
- narodnu pesmu Majka Jova u ruži rodila ili Sanak ide niz ulicu;
- narodnu priču Sveti Sava, otac i sin ili Sveti Sava i otac i mati sa malim detetom;
- jednu od dve narodne basne i jednu od dve basne Dositeja Obradovića.

Izbornost dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Programom se podstiče upoznavanje učenika sa značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti i kulture (Dositej Obradović, Nikola Tesla).

Pri tumačenju tekstova iz školske i domaće lektire, ali i popularnih, informativnih tekstova iz časopisa za decu, enciklopedija i sl., treba uočiti temu, glavne događaje, prostorne i vremenske odnose u pročitanoj tekstu, pouke i bitne pojedinosti u opisima bića i prirode; uočiti glavne i sporedne likove u književnom delu, njihove pozitivne i negativne osobine i postupke; njihova emocionalna stanja i razlikovati pojmove dobra i zla.

Učenik treba da uoči formalne razlike između poezije, proze i dramskog teksta i njihove osnovne karakteristike (npr. odsustvo fabule u lirskom delu, ritmičnost stihova i strofa, prisustvo rime ili nizanje događaja u epskom i dramskom delu), ali ne na nivou definisanja pojmova. Učenik treba da razlikuje književne vrste: lirsku pesmu (uspavanku i šaljivu pesmu - po tonu pevanja) od priče (basne i bajke) i dramskog teksta, ali bez uvođenja definicija književnoteorijskih pojmova. Detaljnije terminološko određivanje uvodi se postupno u starijim razredima.

Učenik treba da razume preneseno značenje zagonetke, ali se ne imenuju postojeći stilski postupci u njoj; da prepozna žanr basne kao priče sa prenesenim značenjem (ne uvodi se pojam alegorije), da u basnama i bajkama likovi mogu biti i životinje, biljke, predmeti, antropomorfna bića (Sreća, Nada) ili ljudi, i da razume preneseno značenje basne, otkrije i objasni pouku. Učenici se uvode u tumačenje poslovice.

Tokom obrade književnih tekstova učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i formiraju svoje stavove o delu koje slušaju ili čitaju. Učitelj podstiče učenike da iznose svoje stavove i argumentuju ih primerima iz teksta.

Poeziju (uspavanku, šaljivu i opisnu pesmu) i prozna dela učenici ne uče da razlikuju na teorijskom nivou. Poređenje kao stilska figura se takođe ne uči na teorijskom nivou, već se od učenika očekuje da je uoči u tekstu (na primer u pesmi Majka Jova u ruži rodila) i navodi jednostvane primere poređenja iz svakodnevnog života (na primer: rumen kao ruža, brz kao zec, vredan kao pčela itd.).

Prilikom obrade dramskih tekstova za decu učenici se motivišu na čitav niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom dela (scenski nastup - izvođenje dramskog teksta, dramska igra, lutkarska igra, dramski dijalozi, gledanje dečje pozorišne predstave, snimanje i komentarisanje dramatisovanih odlomaka). Pritom učenici usvajaju i pravila primerenog ponašanja u pozorištu.

Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma; uočavanje uloge određenog pojma u književnoumetničkom tekstu.

Književna dela koja su doživela ekranizaciju (Bambi, Bajka o ribaru i ribici, Carevo novo odelo, Princeza na zrnju graška, Devojčica sa šibicama) mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književnosti i filma, čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi dva medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Učenici se mogu uputiti i na druge filmove sa sličnom tematikom (dečje avanture ili avanture u fantastičnom svetu, odrastanje usamljenog deteta i sl.).

JEZIK

U nastavi jezika, učenici ovladavaju pisanim i usmenim standardnim srpskim jezikom. Program je usmeren na razvijanje ishoda i učeničkih kompetencija za primenu gramatičkih pravila u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika

Razlikovanje glasa i sloga u izgovornom smislu - slog se objašnjava samo na osnovu tipičnih slučajeva sa samoglasnikom na kraju sloga dok se drugi slučajevi obrađuju u višim razredima. Poželjno je napraviti korelaciju sa nastavom muzičke kulture (ukazati im na to da pesme pevaju tako što dele reči na slogove).

Iz morfologije se razvijaju osnovna znanja o imenicama, glagolima, pridevima i brojevima. Za svaku vrstu reči najpre se uvodi pojam, a zatim razlikovanje podvrsta. Npr. najpre treba raditi na shvatanju pojma imenice kao vrste reči i to na tipičnim primerima vlastitih i zajedničkih imenica. Nakon toga uvodi se razlikovanje podvrsta imenica: vlastitih i zajedničkih. U vezi sa glagolima, najpre se obrađuje glagol kao vrsta reči, a onda se uvodi razlikovanje kategorije vremena. Brojeve kao vrstu reči treba povezati sa nastavom matematike.

Sintaksička znanja se nadovezuju na već naučena i proširuju razlikovanjem rečenica po obliku i značenju.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici usvajaju postepeno, uz ponavljanje i vežbanje već naučenog i uz upoznavanje sa novim sadržajima, i to putem različitih vežbanja kako na nivou reči tako i na nivou rečenica i tekstova. Poželjno je napraviti korelaciju sa nastavom matematike u vezi sa pisanjem skraćenica za merne jedinice ćirilskim i

latiničkim pismom. Potrebno je da učenici usvoje pravilno pisanje opštih skraćenica koje svakodnevno koriste, i to samo pet: OŠ, br., itd., str. i npr.

Pravopisne vežbe omogućavaju učenicima da posebno obrate pažnju na pravopisne zahteve i na njihovu ulogu u tekstu. Sistemski primena odgovarajućih pravopisnih vežbi omogućava da teorijsko pravopisno znanje blagovremeno pređe u umenje, kao i da pravopisna pravila učenici praktično i spontano primenjuju. Pravopisne vežbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U ovom uzrastu trebalo bi primenjivati proste pravopisne vežbe koje su pogodnije da se savlada samo jedno pravopisno pravilo iz jedne pravopisne oblasti. Pravopisne vežbe je potrebno pripremiti i pritom poštovati princip postupnosti, sistematičnosti, jedinstva teorije i prakse. Prilikom savlađivanja pravopisnih načela pogodnije mogu biti sledeće pravopisne vežbe: prepisivanje, diktat i samostalno pisanje.

JEZIČKA KULTURA (USMENO I PISMENO IZRAŽAVANJE)

Razvijanje i unapređivanje jezičke kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave srpskog jezika. Njen krajnji cilj je da učenici budu osposobljeni da kvalitetno i svrsishodno usmeno i pismeno komuniciraju.

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja su prepričavanje, pričanje i opisivanje.

Prepričavanje - u drugom razredu, nastava jezičke kulture usložnjava i povećava zahteve na planu ovog oblika usmenog i pismenog izražavanja učenika. Potrebno je podsticati učenike da uoče šta je bitno, a šta može ostati nepomenuto kada prepričavaju, kako se ne bi dogodilo da prepričani tekst bude duži od onog koji prepričavaju. Potrebno je, takođe, vrednovati prepričavanje, tj. ukazati učenicima na manje ili više uspele segmente ovog oblika izražavanja.

Pričanje - obuhvata pričanje događaja i doživljaja, pričanje na osnovu mašte, na zadatu temu, pričanje na osnovu slike ili niza slika.

Opisivanje - najsloženiji oblik usmenog i pismenog izražavanja u razrednoj nastavi. Zbog brojnih uzrasnih ograničenja u radu sa najmlađim učenicima, ovoj vrsti jezičkog izražavanja potrebno je pristupiti posebno odgovorno i poštovati principe nastavne uslovnosti i postupnosti prilikom postavljanja zahteva: osposobljavati učenike da pažljivo posmatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, upoređuju, pa tek onda datu predmetnost da misaono zaokruže i jezički uobliče. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu sa čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumetničkog), potrebno je stalno usmeravati pažnju učenika na ona mesta u ovoj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis prirode, godišnjih doba, predmeta, biljaka i životinja, književnih likova i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje tehnika opisivanja kao trajne veštine.

Jezička kultura učenika neguje se i kroz igrovne aktivnosti, posebno kroz jezičke vežbe. Vrste igara potrebno je odabrati prema interesovanjima učenika ili u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti razgovorne igre, na primer, razgovor sa književnim likom, zatim situacione igre, odnosno stvarne situacije, na primer, razgovor u prodavnici, razgovor kod lekara. Mogu se odabrati i rebusi, zagonetke, pitalice, brzalice, razbrajalice, jednostavne ukrštene reči, osmosmerke, asocijacije, sastavljanje rečenica, proširivanje zadatah rečenica.

Leksičko-semantičke vežbe služe da se bogati rečnik učenika i da se ukaže na različite mogućnosti prilikom izbora reči i izraza i uputi na njihovu svrsishodniju upotrebu. Primenom leksičko-semantičkih vežbi kod učenika

se stvara navika da promišljaju i traže adekvatan jezički izraz za ono što žele da iskažu (u zavisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovom rečniku. Vrste ovih vežbi, takođe, treba usaglasiti sa interesovanjima učenika i nastavnim sadržajima. Smisao za precizno izražavanje i razumevanje značenja reči i izraza razvija se kroz različite vežbe, na primer opis bića i predmeta, a za učenike ovog uzrasta izazovne mogu biti i vežbe dopunjavanja rečenica (na primer, dati rečenice u kojima nedostaje glagol).

Učenje drugog pisma

Usvajanje drugog pisma - latinice planira se najčešće za drugo polugodište jer su učenici u prvom razredu ovladali ćiriličkim pismom, ali je potrebo dobro utvrditi čitanje i pisanje ćiriličkog pisma i raditi na što boljoj tehnici čitanja. Zbog svega navedenog, učitelj ima mogućnost da samostalno odluči kada će početi sa usvajanjem drugog pisma. U sredinama u kojima bi pisanje predstavljalo opterećenje za učenike, pisana slova drugog pisma mogu se obraditi u prvom polugodištu trećeg razreda. Učitelji posebnu pažnju treba da obrate na pisanje slova č i ć, dž i đ, nj i lj.

Kod učenja pisanih slova latinice posebnu pažnju treba posvetiti grafičkom uvezivanju slova u rečima. Pisanje se može uvežbavati kroz prepisivanje, dopunjavanje rečenica, sastavljanje rečenica na osnovu slike, sastavljanje rečenica na osnovu niza slika, diktate i samostalno pisanje rečenica i kraćih tekstualnih celina.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Nastavnik tokom procesa nastave i učenja kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti prilagođena, dovoljno jasna i informativna kako bi imala ulogu podsticajne povratne informacije. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

**Naziv
predmeta**

BOSANSKI JEZIK

Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke
------	---

	pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanje vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga i razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.		
Razred	Drugi		
Godišnji fond časova	180 časova		
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI	Načini i postupci ostvarivanja sadržaja
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
<ul style="list-style-type: none"> - vlada osnovnom tehnikom čitanja i pisanja; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; - pravilno piše štampana i pisana slova ćirilice, povezuje slova u strukturu riječi; - pravilno čita tekst napisan ćiriličnim pismom i razumije pročitano; - razlikuje književne vrste: pjesma, priča, basna, bajka, dramski tekst na osnovu osnovnih obilježja; - samostalno pročita tekst i odredi tok događaja, mjesto i vrijeme dešavanja u tekstu; - odredi glavne i sporedne likove u tekstu i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; - razumije poruku pročitano g teksta i iskazuje u obliku kratke rečenice; - navede jednostavne primjere poređenja iz tekstova i svakodnevnog života; - prepriča tekst na reproduktivnom nivou; - u prepričavanje uključuje elemente kreativnosti: promjenom toka događaja u priči (uvođenjem novog lika u priču), promjenom završetka ili unošenjem elemenata opisa (proširivanje teksta); 	<p>ČITANJE I PISANJE</p> <p>KNJIŽEVNOST</p>	<p>Interpretativno čitanje – usavršavanje tehnike čitanja i pisanja i pravilnog, glasnog i tihog čitanja štampanih i pisanih tekstova uz pravilno naglašavanje riječi i govorne realizacije znakova interpunkcije odgovarajućom intonacijom.</p> <p>Razumijevanje sadržaja na osnovu reprodukcije pročitano g (uočavanje ključnih pojmova i povezivanje događaja u tekstu; utvrđivanje vremena dešavanja radnje; razlikovanje glavnih i sporenih likova; izražavanje ličnog stava o postupcima likova; razvijanje i razumijevanje ishoda uzročno – posljedičnog slijeda događaja; pisano izražavanje sadržaja</p>	<p>dijaloška</p> <p>tekstualna</p>

<ul style="list-style-type: none"> - uočava dijelove teksta i formulira podnaslov dijela teksta; - razlikuje osnovne dijelove teksta (naslov, pasus, ime autora, sadržaj); - izražajno recitira pjesmu; - izvodi dramske tekstove; - iznosi svoje mišljenje o pročitanom tekstu; - zna šta je pjesma, stih i strofa; - uočava stihove koji se rimuju; - uočava osnovno raspoloženje u pjesmi; - razlikuje glasa i slog i prepoznata samoglasnike i suglasnike; - razlikuje vrste riječi u tipičnim slučajevima; - određuje osnovne gramatičke kategorije imenica i glagola; - razlikuje rečenice po obliku i značenju; - uočava glavne dijelove u rečenici: subjekat i predikat; - poštuje i primjenjuje osnovna pravopisna pravila; - pravilno sastavi dužu i potpunu rečenicu i spoji više rečenica u kraću cjelinu; - koristi različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje, pričanje, opisivanje; - učestvuje u razgovoru i pažljivo sluša sagovornika; - razlikuje igrani i animirani film; - razvije svijest o selektiranju televizijskog programa u umjerenom vremenskom gledanju televizijskih sadržaja. 		<p>pročitano, ilustrirano, pročitano).</p> <p>Usavršavanje tehnike pisanja uz poštovanje pravopisnih normi.</p> <p>Pisanje rečenica na osnovu reprodukcije pročitanog; pisanje po diktatu; stvaralačko pisanje (samostalno pisanje kraćih tekstova prema zadatoj temi).</p> <p>Upoznavanje i usvajanje ćiriličkog pisma.</p> <p>ŠKOLSKA LEKTIRA</p> <p>Proza</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ahmet Hromadžić: <i>Plamena</i> 2. Mirsad Bećirbašić: <i>Čemu se pčela smijala</i> 3. Ezop: <i>Lisica i gavran</i> 4. Ešref Berbić: <i>Čuvar</i> 5. Azra Mulalić: <i>Lastavice</i> 6. Ferida Duraković: <i>Važnost</i> 7. Ahmet Hromadžić: <i>Ledena gora</i> 	<p>ilustrativna učenje putem otkrića</p>
---	--	---	--

	<p>JEZIK (gramatika i pravopis)</p>	<p>8. Lav Nikolajević Tolstoj: <i>Vrabac i laste</i></p> <p>9. Šimo Ešić: <i>Kako je procvjetala prva visibaba</i></p> <p>10. Bisera Alikadić: <i>Nena, Sena i čekmedže</i></p> <p>11. Narodna priča: <i>Nasrudin i car</i></p> <p>12. Gvido Tartalja: <i>Zna on unaprijed</i></p> <p>Poezija</p> <p>1. Šukrija Pandžo: <i>List na putu</i></p> <p>2. Ismet Bekrić: <i>Jesen u gradu</i></p> <p>3. Muhidin Šarić: <i>Sunce i zima</i></p> <p>4. Ivica Vanja Rorić: <i>Dječak grli svijet</i></p> <p>5. Oton Župančić: <i>Zlatna kantica</i></p> <p>6. Nasiha Kapidžić-Hadžić: <i>Trčimo za suncem</i></p> <p>7. Ismet Bekrić: <i>Moć djece</i></p> <p>8. Enes Kišević: <i>Veliko dijete</i></p> <p>9. Narodna lirska pjesma. <i>Spavaj, sine, od đula ti beša</i></p> <p>10. Izbor iz narodnog usmenog stvaralaštva</p>	<p>- dijaloška</p> <p>- tekstualna</p> <p>- demonstrativna</p> <p>- kooperativna</p> <p>- igra</p> <p>-interaktivna</p>
--	---	--	---

	<p style="text-align: center;">JEZIČKA KULTURA</p>	<p>11. Izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu.</p> <p>DOMAĆA LEKTIRA</p> <p>1. Zehra Hubijar. <i>Bolje je znati nego imati</i></p> <p>2. Ahmet Hromadžić: <i>Zelena šuma</i></p> <p>3. Hans Kristijan Andersen: <i>Bajke</i></p> <p>Književni pojmovi:</p> <p>Pjesma, osjećanja; stih, strofa, rima – na nivou prepoznavanja i imenovanja;</p> <p>fabula – redosljed događaja (prepoznavanje);</p> <p>glavni i sporedni likovi, njihove osobine i postupci;</p> <p>tema, poruka, mjesto i vrijeme zbivanja;</p> <p>bajka;</p> <p>basna;</p> <p>narodna uspavanka;</p> <p>dramski junak, dramska radnja, dramski sukob, dijalog, pozorišni glumac-na nivou prepoznavanja.</p> <p>Razlikovanje</p>	<p>- dijaloška</p> <p>- strip</p> <p>- ambijentalna</p> <p>- posmatračka</p>
--	---	--	--

		<p>rečenica po značenju: obavještajne, upitne, uzvične i zapovjedne rečenice; razlikovanje rečenica po obliku: potvrdne i odrične rečenice; imenice: vlastite i zajedničke, rod i broj imenica; riječi koje kazuju radnju- glagoli; osnovni glagolski oblici za iskazivanje sadašnjeg, prošlog i budućeg vremena; pridjev i(opisni) ; brojevi (osnovni i redni); glavni dijelovi rečenice: subjekat i predikat; samoglasnici i suglasnici.</p> <p>Znaci interpunkcije: tačka, uzvičnik i upitnik; dvije tačke i zarez u nabrajanju.</p> <p>Upotreba velikog slova u pisanju vlastitih imenica: ličnih imena i prezimena, nadimaka, država, gradova i sela(jednočlanih i višečlanih geografskih naziva).</p> <p>Pisanje riječce <i>li</i> u upitnim rečenicama i riječce <i>ne</i> uz glagole.</p> <p>Rastavljanje riječi na</p>	
--	--	--	--

		<p>slogove.</p> <p>Pisanje adrese.</p> <p>Skraćenice(mjerne jedinice i opće skraćenice).</p> <p>Glasovne i slovneskupine ije/je.</p> <p>Pravilan izgovor i pisanje glasova: č,ć,dž,đ i h.</p> <p>Drugo pismo (ćirilica) : štampana i pisana slova</p> <p>Osnovni oblici pismenog i usmenog izražavanja</p> <p><i>Prepričavanje</i> tekstova, crtanih i igranih filmova, pozorišnih predtava, pročitanih knjiga, televizijskih i radijskih emisija za djecu; detaljno (opširno) po zajedničkom i individualnom planu; sažeto prepričavanje; prepričavanje na osnovu uopćenih pitanja; prepričavanje sa promjenom kraja priče, proširivanje – nastavak priče.</p> <p><i>Pričanje o</i> doživljajima i događajima,</p>	
--	--	---	--

		<p>stvarnim i izmišljenim.</p> <p><i>Opisivanje</i> poznatog predmeta, ljudi i prirode; samostalno biranje motiva, uvježbavanje planskog pristupa u opisivanju.</p> <p><i>Izveštavanje</i> o sebi (kratka autobiografija).</p> <p><i>Ortoepske vježbe</i> – uvježbavanje pravilnog izgovora riječi, iskaza, rečenica, poslovice. Ortografske vježbe- prepisivanje teksta sa jednog pisma na drugo; uvježbavanje čitkog i urednog rukopisa, uz primjenu pravopisnih pravila.</p> <p><i>Sintaksičke vježbe</i> – proširivanje rečenica unošenjem ličnog tona, sažimanje rečenice radi pojačanja njene informativne moći.</p> <p>Kazivanje napamet naučenih tekstova.</p> <p>Scensko prikazivanje dramskog teksta.</p>	
	<p>MEDIJSKA KULTURA</p>	<p>Filmska priča: animirani i igrani film, dječiji film,</p> <p>Televizija, televizijski program za djecu, televizijska</p>	<ul style="list-style-type: none"> - dijaloška - strip - ambijentalna - posmatranja - kooperativna

		emisija.	- interaktivna
--	--	----------	----------------

**Naziv
predmeta**

STRANI JEZIK

Cilj

Cilj nastave i učenja stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju je da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.

Razred

drugi (prvi strani jezik)

Godišnji

fond

72

časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE	JEZIČKE AKTIVNOSTI (u komunikativnim funkcijama)
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva;	POZDRAVLJANJE	Reagovanje na usmeni impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično)
- predstavi sebe i drugog;		
- razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih;	PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Slušanje kratkih i jednostavnih tekstova u kojima se neko predstavlja
- razume kratka i jednostavna uputstva i naloge i reaguje na njih;		
- daje kratka i jednostavna uputstva i naloge;	RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	Slušanje naloga i uputstava i reagovanje na njih
- razume poziv i reaguje na		

<p>njega;</p> <ul style="list-style-type: none"> - uputi poziv na zajedničku aktivnost; - razume kratke i jednostavne molbe i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe; - iskaže i prihvati zahvalnost i izvinjenje na jednostavan način; - razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke; - prepozna i imenuje bića, predmete i mesta iz neposrednog okruženja; - razume jednostavne opise bića, predmeta i mesta; - opiše bića, predmete i mesta koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume svakodnevne iskaze u vezi sa neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima; - razume jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i 	<p>POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI</p>	<p>Slušanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje...)</p>
	<p>ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA</p>	<p>Slušanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje</p>
	<p>ČESTITANJE</p>	<p>Slušanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan</p>
	<p>OPIŠIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA</p>	<p>Slušanje kraćih jednostavnih opisa bića, predmeta i mesta u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama</p>
	<p>ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA</p>	<p>Slušanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima</p>
	<p>ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU</p>	<p>Slušanje kratkih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuje položaj u prostoru</p>
	<p>ISKAZIVANJE VREMENA</p>	<p>Slušanje jednostavnih iskaza u vezi sa hronološkim vremenom i meteorološkim prilikama</p>

<p>jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru;</p> <p>- razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na hronološko i meteorološko vreme</p> <p>- razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih;</p> <p>- traži i daje jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje;</p> <p>- razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reaguje na njih;</p> <p>- traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima;</p> <p>- razume jednostavne iskaze koji se odnose na izražavanje sposobnosti;</p> <p>- traži informaciju o tuđim sposobnostima i saopšti šta on/ona ili neko drugi može/ne može/ume/ne ume da uradi;</p> <p>- razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na brojeve i količine.</p>	<p>IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA</p> <p>A</p>	<p>Slušanje kratkih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja i reagovanje na njih</p>
	<p>IZRAŽAVANJE DOPADANJA/NEDOPADANJA</p>	<p>Slušanje kratkih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih</p>
	<p>IZRAŽAVANJE SPOSOBNOSTI</p>	<p>Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o sposobnostima</p>
	<p>IZRAŽAVANJE KOLIČINE I BROJEVA</p>	<p>Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o količini nečega</p>

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja - u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici obrađuju teme u skladu sa interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika, tako da svaka tema predstavlja određeni situacijski kompleks.

- 1) Lični identitet
- 2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)
- 3) Geografske osobenosti
- 4) Srbija - moja domovina
- 5) Stanovanje - forme, navike
- 6) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine
- 7) Vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)
- 8) Škola i školski život
- 9) Mladi - život dece i omladine
- 10) Zdravlje i higijena
- 11) Emocije (ljubav prema porodici, drugovima)
- 12) Prevozna sredstva
- 13) Vremenske prilike
- 14) Umetnost za decu (naročito moderna književnost za decu; prigodne tradicionalne i moderne pesme)
- 15) Običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)
- 16) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji
- 17) Ishrana i gastronomske navike
- 18) Putovanja
- 19) Moda i oblačenje
- 20) Sport
- 21) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

JEZIČKI SADRŽAJI

ENGLISKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	<p>Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you!</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.</p>
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	<p>My name's Maria /I'm Maria. What's your name? What's your phone number? It's... This is my friend. His name's/name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's a doctor. Who's this/that? It's my father. Is this your family? She's not my sister, she's my friend. Who's in the picture? It's my brother. His name's</p> <p>Milan. How old is he? He's 12.</p> <p>Lične zamenice u funkciji subjekta - I, you ...</p> <p>Prisvojni pridevi - my, your...</p> <p>Pokazine zamenice - this, that</p> <p>Glagol to be - the Present Simple Tense</p> <p>Pitanja sa Who/What/How (old)</p> <p>Osnovni brojevi (1-20)</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Prepoznavanje najosnovnijih sličnosti i razlika u načinu upoznavanja, predstavljanja i razmene osnovnih ličnih podataka u našoj zemlji i zemljama engleskog govornog područja.</p>
RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	<p>Let's start/begin. Are you ready? Quiet, please. Listen to me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in/over</p> <p>/here/to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and say/chant/sing/do/number/find /match/draw/paint/repeat... Cut out/stick/point to... Colour the door yellow. Count from ... to My turn now. Touch your eyes. Move your body. Put on your T-shirt. Take off your shoes. Hurry up! Quick! Watch out! I understand /I don't understand. I'm</p>

	<p>finished.</p> <p>Imperativ</p> <p>Prisvojni pridevi - my, your...</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti; dečje pesme odgovarajućeg sadržaja.</p>
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	<p>Let's play football /the memory game/go to the park/sing. It's time for lunch/school! Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can't.</p> <p>Imerativ</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Prikladno prihvatanje i odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda</p>
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	<p>Can /May I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria /Thanks. You're welcome. No, sorry/Not now/No, you can't. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, ...? I can't see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I'm sorry I'm late. It's OK. No problem.</p> <p>Modalni glagoli za izražavanje molbe - can/may</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.</p>
ČESTITANJE	<p>Happy birthday to you! Here's a present for you! It's New Year's Eve. Happy New Year! It's Christmas Eve. Merry Christmas! It's Valentine's Day! Happy Valentine's Day! Happy Easter! Thanks, same to you! Hurray!</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Najznačajniji praznici i način obeležavanja /proslave i čestitanja; prigodne dečje pesme i igre.</p>
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	<p>What's this/that? It's a/an... Is it a/an...? It's not a pen, it's a pencil. It's not short, it's long. What colour is it? It's grey. The crayon is grey. She's got a small nose and big blue eyes. She's wearing a white dress. I've got two hands and two feet. Has he got four legs? No, he hasn't, he's got two legs. This is my house. It's got big windows. Has it got a garden? There's a park/toyshop/supermarket in my town. There are two playgrounds, too.</p> <p>Glagoli have got, to be za davanje opisa</p> <p>Egzistencijalno There is/are...</p> <p>Pravilna množina imenica: leg - legs, arm - arms...</p>

	<p>Nepravilna množina osnovnih imenica: foot - feet...</p> <p>The Present Continuous Tense za opisivanje trenutnih radnji.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Dečje pesme i priče odgovarajućeg sadržaja.</p>
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	<p>I'm not thirsty, I'm hungry. Here's a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. I want fruit. No, thank you. I'm so happy/sad! Are you hot/cold?</p> <p>The Present Simple Tense (be, want)</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtve komunikacije.</p>
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	<p>Where's my dad? Is he in the house? No, he's in the garage. Where's your dog? It's in the garden. Where's my bag? It's under the chair/in the wardrobe. Where's the toilet? It's here/over there.</p> <p>Prilozi i predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - here, there, in, on, under</p> <p>Pitanja sa Where</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Kultura stanovanja: selo, grad.</p>
ISKAZIVANJE VREMENA	<p>What day is it today? It's Monday. It's cold and rainy today.</p> <p>The Present Simple Tense glagola to be</p> <p>Pitanja sa What</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: javni prostor; tipičan izgled mesta.</p>
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA	<p>This is my ball. Is that your bike? I've got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a /an...? Here's your pen.</p> <p>Prisvojni pridevi my, your...</p> <p>Have got za izražavanje pripadanja/posedovanja</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Porodica, prijatelji, kućni ljubimci, igračke.</p>
IZRAŽAVANJE DOPADANJA/NEDOPADANJA	<p>Do you like orange juice? Yes, I do. /No, I don't. I like fish and chips, but I don't like chicken or rice. Do you like games? I love my family.</p> <p>The Present Simple Tense glagola like/love.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: Popularna hrana i piće; porodica</p>

IZRAŽAVANJE SPOSOBNOSTI	I can/can't sing. I can draw, but I can't read. Can you swim? Yes, I can. No, I can't. No, but I can run This is my parrot. It can talk. A penguin can't fly. Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti. (Inter)kulturalni sadržaji: Školske aktivnosti, kućni ljubimci i svet prirode
IZRAŽAVANJE KOLIČINE I BROJEVA	How many balls? 15 balls. Osnovni brojevi do 20. Pravilna množina imenica. Pitanja sa How many. (Inter)kulturalni sadržaji: Školsko okruženje.

Naziv predmeta

MATEMATIKA

Cilj

Cilj nastave i učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.

Razred Drugi

Godišnji fond

180 časova

časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - odredi desetice najbliže datom broju; - usmeno sabira i oduzima brojeve do 100; - koristi pojmove činilac, proizvod, 	BROJEVI	Prvi deo Sabiranje i oduzimanje sa prelaskom. Zamena mesta i združivanje sabiraka. Veza sabiranja i oduzimanja.

<p>deljenik, delilac, količnik, sadržalac;</p> <ul style="list-style-type: none"> - primeni zamenu mesta i združivanje sabiraka i činilaca radi lakšeg računanja; - usmeno množi i deli u okviru prve stotine; - izračuna vrednost brojevnog izraza sa najviše dve operacije; - reši tekstualni zadatak postavljanjem izraza sa najviše dve računске operacije i proverí tačnost rešenja; - odredi nepoznati broj u jednačini sa jednom aritmetičkom operacijom; - odredi delove (oblika $\frac{1}{n}$) date veličine; - izrazi određenu sumu novca preko različitih apoenaa; - pročita broj zapisan rimskim ciframa i napiše dati broj rimskim ciframa; - prikaže manji broj podataka u tablici i stubičastim dijagramom; - uoči pravilo i odredi sledeći član započetog niza; 		<p>Jednačine sa jednom operacijom (sabiranje ili oduzimanje).</p> <p>Rimske cifre I, V, X, L, C</p> <p>Drugi deo</p> <p>Množenje i deljenje (tablično)</p> <p>Nula i jedinica kao činiooci; nula kao deljenik.</p> <p>Zamena mesta i združivanje činilaca.</p> <p>Treći deo</p> <p>Redosled računskih operacija.</p> <p>Množenje i deljenje zbira i razlike brojem.</p> <p>Veza množenja i deljenja. Jednačine sa jednom operacijom (množenje ili deljenje).</p> <p>Brojevni izrazi. Formiranje izraza na osnovu realističnih situacija.</p> <p>Razlomci oblika $\frac{1}{n}$, $1 \leq n \leq 10$, vizuelno i simboličko predstavljanje</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje duž, polupravu i pravu; - odredi dužinu izlomljene linije (grafički i računski); - odredi obim geometrijske figure; - nacрта pravougaonik, kvadrat i trougao na kvadratnoj mreži i tačkastoj mreži; - uoči podudarne figure na datom 	<p>GEOMETRIJA</p>	<p>Prvi deo</p> <p>Duž, prava i poluprava. Tačka i prava. Otvorena i zatvorena izlomljena linija.</p> <p>Grafičko nadovezivanje duži. Dužina izlomljene linije. Obim geometrijskih figura bez upotrebe formula.</p> <p>Drugi deo</p> <p>Crtanje pravougaonika, kvadrata i trougla na</p>

crtežu; - uoči simetrične figure; - dopuni dati crtež tako da dobijena figura bude simetrična u odnosu na datu pravu;		kvadratnoj mreži, na tačkastoj mreži. Simetrične figure. Podudarnost figura (intuitivno).
- izrazi dužinu u različitim jedinicama za merenje dužine; - izmeri dužinu duži i nacрта duž date dužine - čita i zapiše vreme sa časovnika; - koristi jedinice za vreme u jednostavnim situacijama	MERENJE I MERE	Merenje dužine standardnim mernim jedinicama (m, dm, cm). Merenje vremena (dan, mesec, godina, čas, minut).

Ključni pojmovi sadržaja: sabiranje, oduzimanje, množenje, deljenje, jednačina, deo celine, merenje dužine i vremena, pravougaonik, kvadrat, dužina, obim, rimske cifre.

DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Radi lakšeg planiranja nastave, daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje, uvežbavanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija gradiva), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Brojevi (145; 55 + 90)

Geometrija (22; 8 + 14)

Merenje i mere (13; 5 + 8)

Predloženi redosled realizacije tema:

1. Brojevi - prvi deo;
2. Merenje i mere;

3. Geometrija - prvi deo;
4. Brojevi - drugi deo;
5. Geometrija - drugi deo;
6. Brojevi - treći deo.

Predložena podela tema i redosled realizacije nisu obavezni za nastavnike, već samo predstavljaju jedan od mogućih modela. Ovakav predlog je dat zbog toga što je poželjno kombinovati algebarske i geometrijske sadržaje.

Osnova za pisanje ishoda i izbor sadržaja je činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka. Sam proces učenja matematike ima svoje posebnosti koje se ogledaju u broju godina izučavanja i nedeljnog broja časova predmeta i neophodnosti kontinuiranog razvijanja znanja.

Nastavnici u svojoj svakodnevnoj nastavnoj praksi treba da se oslanjaju na ishode, jer oni ukazuju šta je to za šta učenici treba da budu osposobljeni tokom učenja predmeta u jednoj školskoj godini. Ostvarivanjem ishoda, učenici grade osnovne matematičke koncepte, osnovnim matematičkim procesima i veštinama osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje obrazovnih standarda i međupredmetnih kompetencija.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da učenici ostvare ishode i da izabere odgovarajuće metode, aktivnosti i tehnike za rad sa učenicima. Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i veštine koje su učeniku potrebne za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, date ishode treba razložiti na manje i na osnovu njih planirati aktivnosti za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za određene ishode potrebno više vremena i aktivnosti, kao i rada na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao ciljeve kojima se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija i ne treba je usmeriti samo na ostvarivanje pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati da učenici samostalno otkrivaju matematičke pravilnosti i izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Prilikom planiranja nastave, treba imati u vidu da, u ovom uzrastu, različite igrolike aktivnosti, kao i upotreba edukativnih softverskih alata, u funkciji saznavanja i učenja mogu biti dodatna motivacija za usvajanje matematičkih sadržaja. Zbog toga je važno da se učenicima prvog ciklusa omogući da razvijaju matematičko mišljenje u kontekstu igrolikih aktivnosti i upotrebe edukativnih aplikacija na internetu i drugih elektronskih

materijala. Pored toga, igrolike aktivnosti i upotreba edukativnih aplikacija i elektronskih materijala značajno doprinose razvijanju interesovanja za matematiku i pozitivnog stava prema matematici.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Brojevi

Većina ishoda teme Brojevi se ostvaruje spiralno (u svakom razredu se gradivo iz ove oblasti nadovezuje i proširuje), ishodi koji se ostvare u okviru jednog bloka brojeva, kasnije se proširuju na ostale blokove brojeva. Razvoj pojma broja i brojevnog niza nastavak je saznanja o brojevima, stečenog u prvom razredu.

Sabiranje i oduzimanje do 100 obuhvata sve oblike usmenog postupka sabiranja i oduzimanja. Potrebno je temeljno obnavljanje tablica sabiranja i oduzimanja do 20, jer su one osnov za dalje upoznavanje ovih operacija u bloku brojeva do 100. Pravila zamene mesta sabiraka i združivanja sabiraka obnavljaju se kroz očigledne primere i opisuju retorički, bez formulskog zapisa. Za ilustraciju pravila koriste se manipulativna sredstva kao i vizuelni prikazi. Učenike kroz primere navoditi na logičko razumevanje i funkcionalnu primenu zamene mesta sabiraka i združivanja sabiraka. Ovde pre svega treba voditi računa o misaonom procesu učenika koji treba da bude u direktnoj vezi sa onim što učenik zapisuje prilikom rešavanja problema. Učenici će kroz primere uvideti svrsishodnost zamene mesta sabiraka, kao i njihovo združivanje, a ne postojanje ovih svojstava radi njih samih.

Pri obradi postupaka sabiranja i oduzimanja u bloku brojeva do 100, pored već upoznatog, upoznaju se slučajevi sa prelaskom desetice ($25 + 7$, $25 + 37$, $45 - 8$, $45 - 38$). S obzirom da se postupci sabiranja i oduzimanja zasnivaju na već poznatim postupcima, učenici mogu biti ohrabreni da sami otkrivaju postupke računanja uz upotrebu poznatih pravila zamene mesta sabiraka i združivanja sabiraka (Npr. $25 + 7 = 25 + (5 + 2) = (25 + 5) + 2 = 30 + 2 = 32$). Potrebno je odvojiti dovoljno vremena za aktivnosti računanja bez korišćenja papira i olovke, uz podsticanje razgovora o različitim postupcima koje su učenici primenili. Omogućiti učenicima slobodu izbora postupka računanja. Pismeni postupak računanja nije predviđen u drugom razredu.

Aritmetička operacija množenja upoznaje se kao ponovljeno sabiranje (sabiranje jednakih sabiraka). Skupovno, proizvod je broj elemenata unije disjunktih jednakobrojnih skupova. Posmatraju se razni primeri koji predstavljaju multiplikativnu shemu tj. opisuju se situacije (rečima, skupovima, vizuelno $m \times n$ dijagramima) kada na m mesta imamo po n elemenata.

Po analogiji, aritmetička operacija deljenja formira se kroz posmatranje razbijanja (rastavljanja) skupova sa konačnim brojem elemenata na disjunktne jednakobrojne podskupove (u slučajevima kada je to moguće). Do tablice deljenja se dolazi na osnovu veze množenja i deljenja. Npr. $7 \cdot 3 = 21$ pa je $21 : 3 = 7$. Nakon formiranja tablice deljenja, formira se pojam deljivosti broja, utvrđuje se koji brojevi su deljivi datim brojem, odnosno koji broj je sadržalac datih brojeva. Npr. broj 12 je deljiv brojevima 1, 2, 3, 4, 6 i 12, odnosno broj 12 je sadržalac brojeva 1, 2, 3, 4, 6 i 12.

Jedan od važnih ciljeva je pamćenje tablice množenja i deljenja do 100, zbog čega treba predvideti dovoljno vremena i različitih aktivnosti za uvežbavanje i sticanje sigurnosti računanja.

Nepotpunom indukcijom kroz primere i analizom slikovnih predstava dolazi se do pravila zamene mesta činilaca, združivanja činilaca, množenja i deljenja zbira i razlike brojem kao i množenja brojevima 1 i 0, deljenja nule i deljenja sa 1, bez simboličkog zapisa pravila. Na osnovu navedenih pravila prelazi se na slučajeve vantabličnog množenja (odnosno deljenja) jednocifrenim brojem. Na primer:

$$13 \cdot 2 = (10 + 3) \cdot 2 = 10 \cdot 2 + 3 \cdot 2 = 20 + 6 = 26$$

$$72 : 4 = (40 + 32) : 4 = 40 : 4 + 32 : 4 = 10 + 8 = 18.$$

U drugom razredu se radi isključivo usmeni postupak računanja.

Razmatraju se slučajevi jednačina - matematičkih rečenica iskazanih pomoću brojeva, znaka aritmetičke operacije i relacije jednakosti u kojima je jedan od elemenata nepoznat broj predstavljen slovom. Na osnovu veza sabiranja i oduzimanja, množenja i deljenja, kao i dobro savladanih tablica sabiranja, oduzimanja, množenja i deljenja, učenici određuju nepoznati sabirak, umanjilac, umanjenik, činilac, deljenik i delilac (npr. $7 = x + 5$, $12 : h = 4$). Koriste se primeri jednačina koje se rešavaju i proveravaju isključivo direktnom primenom tablica množenja i deljenja. Učenicima treba ukazati na značaj provere tačnosti rezultata i navikavati ih da samostalno vrše proveru rešenja, ali treba voditi računa da prečesta upotreba provere rezultata dovodi do automatizovanog prepisivanja dobijenih brojeva, čime se gubi smisao samog postupka. Rešavanje jednačina pomaže u utvrđivanju veza aritmetičkih operacija i uočavanja mogućnosti da se različite problemske situacije mogu predstaviti istom matematičkom rečenicom, što predstavlja razvoj koncepta matematičkog modelovanja. Zadaci sa terazijama treba da budu prisutni i u drugom razredu, u cilju razumevanja koncepta rešavanja jednačina.

Izgrađivanje pojma razlomka započinje povezivanjem sa iskustvom vezanim za realistične situacije deobe celine (jedinice) na jednake delove, počevši od polovine, a nadovezuje se vizuelnim prikazima figura podeljenih na podudarne delove. Razlomci se vizuelizuju na različite načine i zapisuju simbolički. Na početku je korisna manipulacija očiglednim sredstvima, npr. pravljenje modela razlomka presavijanjem papira. Polovina datog broja jeste broj čija udvostručena vrednost daje dati broj. Polovina, trećina, četvrtina... desetina, odnosno n-ti deo broja, gde je $0 < n \leq 10$, određuje se na osnovu tabličnih slučajeva deljenja (npr. jedna trećina broja 18 je 6 jer je $18 : 3 = 6$).

U okviru ove teme, učenici upoznaju i drugi način zapisa brojeva, odnosno zapisivanje brojeva rimskim ciframa (I, V, X, L, C) i princip čitanja i pisanja brojeva pomoću njih. Rešavanje problema sa štapićima i sabiranje brojeva zapisanih pomoću I, V, X doprinosi boljem razumevanju ovog brojevnog sistema. Pokazati učenicima na internetu programe koji konvertuju rimske cifre u arapske i obrnuto. Takođe je korisno i prikazati kraći animirani film o istoriji brojeva.

Rešavanje problemskih zadataka datih u tekstualnoj formi veoma je važan segment nastave, jer omogućava povezivanje i primenu matematičkih znanja u realističnim situacijama. Modelovanje problema u matematički zapis omogućava učenicima da nemehanički pristupaju zadacima i šire i primenjuju matematička znanja. Nastavnik treba da podrži učenike u različitim pristupima i načinima rešavanja zadataka. Potrebno je dati učenicima dovoljno vremena za rešavanje ovakvih zadataka. Korisno je tražiti da se, gde je prikladno, podaci dati u zadatku ili dobijeni u procesu rešavanja, prikažu u tabeli ili stubičastim dijagramom. Zadaci sa novcem

nisu izdvojeni u posebnu temu, već ih treba obrađivati u okviru ove teme. Ideja preslikavanja se razvija pravljenjem tabela zavisnosti. Npr. prikazivanjem kako se u zavisnosti od promene vrednosti promenljive h , menja vrednost izraza $h + 2$. Kombinatorni zadaci, zadaci određivanja sledećeg člana niza ili uočavanje pravila u delimično popunjenoj tabeli i popunjavanje ostatka tabele posebno su podsticajni za razvoj matematičko logičkog mišljenja. Npr. odredi pravilo za formiranje niza zadatog početnim članovima ili popunjavanje započete tabele i obrnuto, na osnovu datog uputstva odredi članove niza ili popuni tabelu. Važno je razmotriti različita rešenja, ukoliko ih ima.

Pri rešavanju zadataka pažnju usmeriti na analizu uslova zadataka i sastavljanje plana njegovog rešenja: operacije koje treba obaviti, brojevi nad kojima se obavljaju operacije i redosled kojim se izvršavaju te operacije. Učenicima treba pokazati najracionalniji način rešavanja zadatka, ali ne treba insistirati na takvom rešavanju zadataka. Korišćenje dijagrama, shema i drugih sredstava prikazivanja može pomoći pri rešavanju problemskih zadataka.

Učenici se podstiču da pravilno koriste matematički jezik i upotrebljavaju termine: desetica, jedinica, sabirak, zbir, umanjenik, umanjilac, razlika, činilac, proizvod, deljenik, delilac, količnik, sadržalac. Razvoj pisane komunikacije podstiče se uvežbavanjem pisanja postupka računanja, predstavljanja informacija i opisa postupka rešavanja zadatka. Matematički diktat, na primer, koristan je za uvežbavanje korišćenja odgovarajuće terminologije. Usmena komunikacija, posebno podsticanje učenika da obrazlože postupak i rešenje problema, pomažu učenicima da razviju sposobnost matematičke komunikacije.

Geometrija

Na početku ove teme obnoviti gradivo prvog razreda koje je povezano sa ovom temom: tačka, prava, kriva i izlomljena linija, duž, otvorena i zatvorena linija. U drugom razredu nastavlja se razvoj prostornog saznanja. Prava se uvodi kao prava linija koja nema ni početak ni kraj, a poluprava kao deo prave koji je ograničen sa jedne strane. Za označavanje tačaka, pravih, polupravih i duži koristiti pravilnu matematičku notaciju (A , r , Ar i AV).

Razlikuju se otvorene i zatvorene izlomljene linije i uvodi pojam dužine izlomljene linije (grafički i računski) i njeno obeležavanje. Upoznaje se pojam obima geometrijske figure prvo vizuelno, kao dužina linije dobijene grafičkim nadovezivanjem duži čije su dužine jednake dužini stranica posmatrane figure, a zatim računski, bez upotrebe formula. Merenjem dužine dobijene duži učenici treba da se uvere da je dužina dobijene duži jednaka zbiru dužina koje su dobili sabiranjem dužina pojedinačnih duži. Na ovaj način određivati i obim trougla, kvadrata i pravougaonika, a odgovarajuće formule su predviđene za sledeći razred.

Crtaju se pravougaonik i kvadrat prateći linije kvadratne mreže odnosno spajanjem tačaka na tačkastoj mreži. Crtanje ovih figura na kvadratnoj i tačkastoj mreži pomoću lenjira je dobra vežba za razvoj fine motorike i razvijanje preciznosti i urednosti kod učenika. Osim toga, korisni su i zadaci u kojima dati pravougaonik, kvadrat ili trougao treba pomeriti u kvadratnoj mreži za zadati broj stranica kvadratića nagore, nadole, nadesno ili nalevo, kako bi se ovaj deo gradiva povezo sa gradivom prethodnog razreda.

Na opažajnom nivou nastavlja se razvijanje pojma figure simetrične u odnosu na datu liniju na kvadratnoj mreži. Aktivnostima prepoznavanja simetričnih figura ili docrtavanja započetog crteža, pokazuje se razumevanje ideje „preslikavanja u ogledalu” tj. simetričnosti.

Uvodi se ideja podudarnosti figura na intuitivnom nivou manipulacijom i razmatranjem da li bi se dve posmatrane dvodimenzione figure mogle dovesti do preklapanja.

Merenje i mere

U okviru oblasti merenja uvode se standardne merne jedinice za dužinu metar, decimetar i centimetar (m, dm, cm), nasuprot nestandardnim jedinicama mere koje su učenici upoznali u prvom razredu. Standardne jedinice mere treba koristiti u praktičnim aktivnostima koje obuhvataju crtanje duži zadate dužine, merenje i procenjivanje dužine objekata i rastojanja u neposrednoj okolini.

Rešavanjem zadatka izračunavanja dužine razvijaju se sposobnosti izražavanja dužine u različitim mernim jedinicama kao i pretvaranja većih mernih jedinica u manje i obrnuto. Pri računanju treba voditi računa o pravilnom matematičkom zapisu.

Isto tako, neophodno je i da učenici vežbaju da procenjuju dužine/rastojanja, provere tačnost procene merenjem, a potom i analiziraju značajnost napravljene greške. Ovde treba učenike upoznati sa tim da se procenjivanje često koristi u svakodnevnim situacijama.

U okviru merenja vremena uvode se merne jedinice za vreme (dan, mesec, godina, čas, minut). U jednostavnim svakodnevnim situacijama koriste se jedinice za merenje vremena, čita i zapisuje vreme sa časovnika. Učenicima zadavati zadatke u kojima treba da dopune rečenice odgovarajućim jedinicama za vreme, kao i jednostavnije problemske zadatke sa računanjem vremena (bez pretvaranja jedinica mere), uključujući i zadatke „planiranja vremena”. Informacije se u zadacima daju na različite načine: tekstualno, grafički ili tabelarno.

Matematičke sadržaje treba povezivati sa sadržajima i aktivnostima drugih predmeta (npr. brojevenu polupravu sa vremenskom lentom ili merenje vremena sa orijentacijom u vremenu iz Sveta oko nas). Određeni broj časova na kraju školske godini treba odvojiti za sistematizaciju i povezivanje gradiva. Na ovim časovima treba zadavati tekstualne, problemske zadatke, zadatke sa geometrijskim prikazom aritmetičkih zadataka, tekstualne zadatke u kojima su dati i podaci koji nisu bitni za rešavanje zadatka, logički zadaci sa odričnim rečenicama. Cilj ovakvih časova je da se utvrdi i poveže gradivo, da se kod učenika razvija sposobnost rešavanja problema i logičko-kombinatorno mišljenje.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Sastavni deo procesa razvoja matematičkih znanja u svim fazama nastave je i praćenje i procenjivanje stepena ostvarenosti ishoda, koje treba da obezbedi što pouzdanije sagledavanje razvoja i napredovanja učenika. Taj proces započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Prikupljanje informacija iz različitih izvora (svakodnevna posmatranja, aktivnost na času, učestvovanje u razgovoru i diskusiji, samostalan rad, rad u grupi, testovi) pomaže nastavniku da sagleda postignuća (razvoj i napredovanje) učenika i stepen ostvarenosti ishoda. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a važno je učenike osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u učenju.

**Naziv
predmeta**

SVET OKO NAS

Cilj Cilj nastave i učenja Sveta oko nas jeste upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu.

Razred drugi

**Godišnji fond
časova** 72 časa

ISHODI	OBLAST/TEMA		SADRŽAJI
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
<ul style="list-style-type: none">- identifikuje grupe ljudi kojima pripada i svoju ulogu u njima;- ostvari prava i izvrši obaveze u odnosu na pravila ponašanja u grupama kojima pripada;- se ponaša tako da uvažava različitosti drugih ljudi;- prihvati posledice kada prekrši pravila ponašanja grupe;- sarađuje sa drugima u grupi na zajedničkim aktivnostima;- razlikuje potrebe od želja na jednostavnim primerima iz sopstvenog života;- prepozna grb, zastavu i himnu Republike Srbije i primereno se ponaša prema simbolima;- odredi tip naselja na osnovu njegovih karakteristika;- poveže ličnu higijenu, boravak u prirodi, fizičku aktivnost i raznovrsnu ishranu sa očuvanjem zdravlja;- održava ličnu higijenu - ruku,		Drugi i ja	<p>Grupe ljudi: rodbina, (van)školska zajednica, stanovnici naselja.</p> <p>Prava i obaveze članova grupa.</p> <p>Odnos potreba i želja.</p> <p>Pravila ponašanja pojedinaca i grupa.</p> <p>Porodični, školski i praznici naselja.</p>
	NASELJE SA OKOLINOM	Kultura življenja	<p>Simboli Republike Srbije: grb, zastava i himna.</p> <p>Tipovi naselja: selo, grad.</p> <p>Zdrav način života: higijena tela, raznovrsna ishrana, broj obroka, boravak u prirodi i fizička aktivnost.</p> <p>Vrste saobraćaja (kopneni, vodni i vazdušni i odgovarajuća prevozna sredstva).</p> <p>Bezbedno ponašanje u saobraćaju u naselju (kretanje ulicom i putem bez trotoara, prelaženje ulice i puta bez pešačkog prelaza.</p> <p>Pravila ponašanja u prevoznim</p>

<p>zuba i čulnih organa;</p> <ul style="list-style-type: none"> - primeni pravila kulturnog i bezbednog ponašanja u saobraćaju i prevoznim sredstvima u naselju sa okolinom; 			<p>sredstvima (automobil i javni prevoz).</p> <p>Vremenske nepogode (oluja, grad, mećava) i bezbedno ponašanje u zatvorenom i na otvorenom prostoru.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - bezbedno postupa pre i tokom vremenskih nepogoda; - istezanjem, savijanjem i sabijanjem odredi svojstva materijala; - odabere materijale koji svojim svojstvima najviše odgovaraju upotrebi predmeta; - pronađe novu namenu korišćenim predmetima; 		<p>Čovek stvara</p>	<p>Materijali (drvo, kamen, metal, staklo, guma, plastika, papir, tkanina, glina/plastelin) i proizvodi ljudskog rada.</p> <p>Elastičnost materijala.</p> <p>Svojstva materijala određuju njihovu upotrebu.</p> <p>Nova namena predmeta napravljenih od različitih materijala.</p> <p>Zanimanja ljudi u gradu i selu.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - navodi primere različitih oblika kretanja u okruženju; - odabere način kretanja tela, uzimajući u obzir oblik tela, vrstu podloge i sredinu u kojoj se telo kreće; - izmeri rastojanje koje telo pređe tokom svog kretanja; - pronađe traženi objekat u naselju pomoću adrese/karakterističnih objekata; - imenuje zanimanja ljudi u svom naselju sa okolinom; - odredi vreme pomoću časovnika i kalendara koristeći vremenske odrednice: sat, dan, sedmicu, mesec, godinu; - zabeleži i pročita podatke iz ličnog života pomoću lente 		<p>Kretanje i orijentacija u prostoru i vremenu</p>	<p>Različiti oblici kretanja tela (hoda, skače, trči, pada, leti, pliva, kotrlja se, klizi).</p> <p>Uticaj oblika tela, podloge i sredine na kretanje po ravnoj podlozi i pređeno rastojanje tela.</p> <p>Snalaženje u naselju pomoću adrese (ulica, kućni broj) i karakterističnih objekata.</p> <p>Snalaženje u vremenu u odnosu na vremenske odrednice: minut, sat, dan, sedmica, mesec, godina, datum, godišnja doba.</p> <p>Sredstva za merenje vremena: časovnik, kalendar, lenta vremena.</p>
		<p>Raznovrsnost</p>	<p>Reljef i oblici reljefa: uzvišenja, (brdo, planina) udubljenja</p>

<p>vremena;</p> <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje oblike reljefa u svom naselju i okolini; - razlikuje oblike i delove površinskih voda u svom naselju i okolini; - identifikuje zajedničke osobine živih bića na primerima iz okruženja; - poveže delove tela živih bića sa njihovom ulogom/ulogama; - razvrsta biljke iz okruženja na osnovu izgleda lista i stabla; - razvrsta životinje iz okruženja na osnovu načina života i načina ishrane; - navede primere koji pokazuju značaj biljaka i životinja za čoveka; - štedljivo troši proizvode koje koristi u svakodnevnim situacijama; - razvrsta otpad na predviđena mesta; - neguje i svojim ponašanjem ne ugrožava biljke i životinje u okruženju; - prepozna primere povezanosti živih bića sa uslovima za život; - poveže promene u prirodi i aktivnosti ljudi sa godišnjim dobima; - izvede jednostavne oglede prateći uputstva; 		<p>prirode</p>	<p>(doline, kotline) i ravnice.</p> <p>Reljef u naselju i okolini.</p> <p>Oblici pojavljivanja vode: površinske vode (tekuće, stajaće) i njihovi delovi (izvor, tok, korito, obala).</p> <p>Površinske vode u naselju i okolini.</p> <p>Zajedničke osobine živih bića (disanje, ishrana, rast, ostavljanje potomstva).</p> <p>Funkcije (uloga) delova tela živih bića.</p> <p>Raznovrsnost biljaka u okruženju (zeljaste i drvenaste; lišćarske i četinarske).</p> <p>Raznovrsnost životinja u okolini (domaće i divlje; biljojedi, mesojedi i svaštojedi).</p> <p>Značaj biljaka i životinja za čoveka.</p> <p>Uloga čoveka u očuvanju prirode (štednja proizvoda koji se koriste u svakodnevnom životu, razvrstavanje otpada na predviđena mesta, briga o biljkama i životinjama).</p> <p>Sunčeva svetlost i toplota, voda, vazduh i zemljište - neophodni uslovi za život.</p> <p>Promene u prirodi i aktivnosti ljudi u zavisnosti od godišnjih doba.</p>
--	--	----------------	---

- poveže rezultate rada sa uloženim trudom.			
---	--	--	--

Ključni pojmovi sadržaja: priroda, orijentacija u prostoru i vremenu, kretanje, kultura življenja.

DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Sveta oko nas zadržao je postojeći okvir od dva časa nedeljno, odnosno 72 časa godišnje i dosadašnji zavičajni princip.

Zavičajni princip (princip životne blizine) određuje prostornu i vremensku bliskost prirodnih i društvenih pojava i procesa i kao takav predstavlja jednu od suštinskih odlika ovog predmeta. U prvom razredu se kreće od prostorno i vremenski najbližih fenomena za učenika, dok se u starijim razredima prostorni i vremenski okvir postepeno širi. Konkretno, okvir unutar kog se ostvaruju predmetni ishodi u prvom razredu čine sadržaji iz najbližeg i neposrednog okruženja učenika - doma, škole, naselja/dela naselja u kome učenik živi. U drugom razredu prostorni okvir se proširuje na Naselje sa okolinom, u trećem razredu na Zavičaj2 (prirodno i društveno okruženje, kraj3 odnosno krajina4), a završiče se u četvrtom razredu državom Srbijom.

Zavičajni princip ovom predmetu obezbeđuje visoku osetljivost na kontekst u kome učenici žive, odnosno otvorenost za sadržaje iz detetovog okruženja i fleksibilnost za uvažavanje karakteristika i odlika najrazličitijih sredina u kojima deca iz Srbije žive. U tom smislu, predmet Svet oko nas podrazumeva otvorenost i za sadržaje od značaja za nacionalne manjine u skladu sa prostorom proučavanja prirodnih i društvenih pojava u prvom razredu - neposredno okruženje. Pored toga, kod svih učenika treba razvijati osećaj bogatstva u različitostima među pripadnicima različitih nacionalnosti ukazivanjem na postojanje ljudi koji slave drugačije praznike, imaju različite običaje, kulturu stanovanja, ishranu, oblačenje i sl.

Uvažavanje okruženja u kojem učenici žive direktno je u vezi sa uvažavanjem iskustava i znanja učenika. Učenici u školu dolaze sa idejama o svetu, sebi i svemu drugom što ih okružuje. Izgradili su ih ličnim angažovanjem u svakodnevnim aktivnostima - igranjem, slušanjem, posmatranjem, razmišljanjem, razgovaranjem, neki i čitanjem itd. Zato je veoma važno da polazne tačke u razvoju naučnih ideja o prirodnim i društvenim pojavama i procesima u nastavi budu upravo ideje i iskustva sa kojima učenici dolaze u školu. Kroz raznovrsne aktivnosti kojima se uvažava sredina u kojoj učenici žive i njihovo neposredno svakodnevno iskustvo iz konkretne sredine, učenicima se omogućava da dožive i razumeju složenost, raznolikost i međusobnu povezanost svih činilaca koji deluju u njihovom prirodnom i društvenom okruženju. Istovremeno se podstiče njihova radoznalost za otkrivanje pojava i procesa u prirodnoj i društvenoj zajednici.

Osnovna intencija nastave Sveta oko nas usmerena je na razvoj intelektualnih, psihofizičkih, kognitivno-konativnih i socijalno-afektivnih sfera ličnosti učenika, što se odražava u navedenom cilju za kraj ciklusa i datim predmetnim ishodima.

Predmetni ishodi Sveta oko nas pokazuju šta su učenici osposobljeni da učine, preduzmu, izvedu i obave zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje su razvili tokom godine učenja ovog nastavnog predmeta. Ishodi se ostvaruju u sprezi sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika nekad unutar jedne teme, a najčešće kroz više tema. Zato granice među temama proučavanja treba shvatiti uslovno i fleksibilno. Neki ishodi su po svojoj prirodi međupredmetni i ostvarivaće se kroz aktivnosti u okviru više nastavnih predmeta,

kao na primer ishod: Po završetku razreda učenik će biti u stanju da povezuje rezultate učenja i rada sa uložnim trudom. Treba, takođe, imati u vidu da je redosled programskih tema i grupisanih sadržaja unutar tema urađen isključivo radi preglednosti preporučenih programskih

2 Zavičaj predstavlja geografski prostor kraja, odnosno krajine, u čijim granicama se kreću programski ishodi i preporučeni sadržaji.

3 Kraj - dva ili više susednih predela koji se međusobno razlikuju, ali zajedno predstavljaju određenu teritorijalnu celinu (Mačva sa Pocerinom, Podrinje, Polimlje, Gruža, Pešter...).

4 Krajina - dva ili više krajeva sličnih geografskih karakteristika koji zajedno sačinjavaju određenu teritorijalnu celinu (Srem, Banat, Bačka, Šumadija, Negotinska krajina...).

sadržaja i ne preporučuje se kao redosled prilikom kreiranja godišnjih i operativnih planova, već kao pomoć nastavniku da ih kreira. Ista preporuka se odnosi i na udžbenike. Nije poželjno da struktura sadržaja udžbenika bude osnov za planiranje nastave.

Učenike treba osposobljavati da samostalno istražuju i analiziraju prirodne i društvene pojave i procese. U zavisnosti od ishoda koji se želi ostvariti, učitelj treba da podstakne učenike na različite vrste aktivnosti koje angažuju kako pojedina čula, tako i više čula paralelno. Sinhronizacija čulnih utisaka daje celovitu sliku objekata, procesa, pojava i njihovu integraciju u kompleksnu sliku sveta, a uvažava različitosti u sklonostima učenika pri upoznavanju sveta i procesu učenja. Ipak, učenje se ne završava na čulnim utiscima, već se nastavlja uopštavanjem uočenog kroz opisivanje, poređenje, formulisanje zaključaka itd. U nastavnom procesu se, dakle, polazi od nesistemizovanih iskustvenih saznanja i ide se ka opštim, naučno zasnovanim, sistemizovanim znanjima iz oblasti prirode, društva i kulture. Aktivnosti učenika potrebno je prilagoditi predmetnim ishodima, specifičnostima izabranih sadržaja i uzrastu učenika. Postepeno treba povećavati nivo zahteva i samostalnosti učenika prilikom upoznavanja prirodnih i društvenih pojava.

Stvarnost (prirodna i društvena) koja nas okružuje i iz koje proizlazi sadržaj ovog predmeta, zasnovana je na povezanosti različitih pojava i procesa. Zbog toga sadržaji Sveta oko nas, a kasnije i Prirode i društva moraju da budu odraz te celovitosti i povezanosti pojava koje se izučavaju. Radi formiranja elementarnih pojmova i postavljanja mreže za sistem pojmova, pri izboru i rasporedu programske građe primenjen je spiralno-uzlazni model, a u skladu sa uzrasnim karakteristikama učenika. To znači da se ista tematika iz razreda u razred proširuje, produbljuje i posmatra sa različitih aspekata. Izgradnja sistema u nastavi, posledica je postojanja sistema u stvarnosti. Uloga učitelja je upravo da kod učenika osvetli i kreira tu celovitu sliku, a ne da nastavne sadržaje tumači samo kao biološke, geografske, istorijske i druge sadržaje.

Pored toga, pristup nastavi i učenju treba da bude povezan i sa logikom i metodologijom naučne discipline odakle proizlazi određeni sadržaj. Tako izučavanje bioloških sadržaja nužno treba da uključi posmatranje i praćenje bioloških fenomena; izučavanje sadržaja hemije i fizike - zaključivanje na osnovu sprovedenog oglada ili eksperimenta, itd. Razvijanje sistema pojmova podrazumeva kontinuiran rad učitelja na uspostavljanju horizontalne (unutar jednog razreda) i vertikalne povezanosti (između razreda) sadržaja unutar Sveta oko nas i, kasnije, Prirode i društva. Važno je da se kadgod je moguće pristupi korelaciji i integrisanom pristupu sadržajima na međupredmetnom nivou kroz nastavne i vannastavne oblike rada i aktivnosti u školi i izvan nje. Zbog prirode sadržaja predmeta i datih ishoda poželjno je aktivnosti organizovati što češće izvan učionice,

odnosno u bližem prirodnom i društvenom okruženju. Za potrebe ovog predmeta posebno su pogodni: organizovane posete, šetnje, izleti, nastava u prirodi.

Pored korišćenja zvanično odobrenih udžbeničkih kompleta, u ostvarivanju programa za Svet oko nas preporučuje se korišćenje šire literature i ostalih izvora informacija: štampanih, audio-vizuelnih i elektronskih medija. Posebno se preporučuje korišćenje autentičnih prirodnih i društvenih izvora, kao najverodostojnijih pokazatelja stvarnosti, pojava i procesa u konkretnom neposrednom okruženju, kao i didaktičkih materijala koji odražavaju posebnosti datog okruženja/konteksta u kome učenici žive.

Učitelj ostvaruje postavljeni cilj i ishode kroz nastavu i ostale organizacione forme rada u školi, bez dodatnog opterećenja roditelja i njihovog obaveznog angažovanja u ostvarivanju programa. Roditelji mogu biti dobrovoljno angažovani kao raspoloživi potencijal lokalne sredine, u zavisnosti od njihovih znanja, mogućnosti i htenja.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan kreira se u formi gantograma i sadrži broj časova po temama raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planiranim fondom časova po temama i godišnjim fondom časova.

Polazeći od datih predmetnih ishoda i preporučenih sadržaja od nastavnika se očekuje da dati program kontekstualizuje prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže kao i druge resurse škole i lokalne sredine.

Prilikom planiranja nastave i učenja potrebno je rukovoditi se:

- individualnim razlikama među učenicima u pogledu načina, tempa učenja i brzine napredovanja;
- integrisanim pristupom u kojem postoji horizontalna i vertikalna povezanost unutar istog predmeta i različitih nastavnih predmeta;
- participativnim i kooperativnim aktivnostima koje omogućavaju saradnju;
- prevashodno aktivnim i iskustvenim metodama nastave i učenja;
- uvažavanjem svakodnevnog iskustva i znanja koje je učenik izgradio van škole, povezivanjem aktivnosti i sadržaja učenja sa životnim iskustvima učenika i podsticanjem primene naučenog i svakodnevnom životu;
- negovanjem radoznalosti, održavanjem i podsticanjem interesovanja za učenje i kontinuirano saznavanje;
- redovnim i osmišljenim prikupljanjem relevantnih podataka o napredovanju učenika, ostvarivanju predmetnih ishoda i postignutom stepenu razvoja kompetencija učenika.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre, kao i do sada, kreira svoj godišnji (globalni) plan rada iz koga kasnije razvija svoje operativne planove. Kako su ishodi definisani za kraj nastavne godine, nastavnik treba da ih operacionalizuje prvo u operativnim planovima, a potom i na nivou konkretne nastavne jedinice.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Odnos cilja, ishoda, preporučenih programskih sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika

Pri ostvarivanju cilja i predmetnih ishoda Sveta oko nas mora se imati u vidu da su sadržaji, metode nastave i učenja i aktivnosti učenika neodvojivi u nastavnom procesu. U programu su definisani ishodi koje treba razvijati pomoću preporučenih sadržaja, adekvatnih metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika. Koncept nastave zasnovane na ishodima podrazumeva nastavu čiji prevashodni cilj nije prenošenje predmetnih sadržaja, već razvoj i ovladavanje znanjima kao osnove na kojoj se razvijaju raznovrsna umenja. U tom smislu, program nastave i učenja nudi sadržinski okvir, a učitelj ima slobodu da umesto njih izabere i neke druge sadržaje ukoliko smatra da su ti sadržaji primereniji sredini u kojoj učenici žive, uzrasnim i razvojnim karakteristikama učenika i njihovim interesovanjima. Suština je u tome da sadržaji budu u funkciji ostvarivanja ishoda, a ne sami sebi cilj. Učitelj ima značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika kako bi vodio učenike ka ostvarivanju datog ishoda.

Većina predmetnih ishoda postiže se kroz neposrednu istraživačku aktivnost dece i nenametljiv podsticaj i podršku nastavnika. Poželjne su aktivnosti koje omogućuju interakciju sa fizičkom i socijalnom sredinom, jer doprinose spoznavanju sveta oko nas, tako što se otkrivaju odnosi i upoznaju svojstva i karakteristike predmeta, bića, pojava i procesa i stiču se socijalne veštine. Najefikasnije metode učenja jesu one metode koje učenika stavljaju u adekvatnu aktivnu poziciju u procesu razvijanja znanja. Potrebno je stvaranje situacija učenja u kojima će doći do izražaja različite aktivnosti učenika koje omogućuju različite načine učenja. Značajne aktivnosti učenika u okviru predmeta Svet oko nas su:

- posmatranje sa usmerenom i koncentrisanom pažnjom radi jasnog zapažanja i uočavanja sveta u okruženju (uočavanje vidnih karakteristika);
- opisivanje - verbalno ili likovno izražavanje spoljašnjih i unutrašnjih zapažanja;
- procenjivanje - samostalno odmeravanje;
- grupisanje - uočavanje sličnosti i različitosti radi klasifikovanja;
- praćenje - kontinuirano posmatranje radi zapažanja promena;
- beleženje - zapisivanje grafičko, simboličko, elektronsko beleženje opažanja;
- praktikovanje - u nastavi, svakodnevnom životu i spontanoj igri i radu;
- eksperimentisanje - namerno modifikovane aktivnosti, ogledi koje izvodi sam učenik;
- istraživanje - ispitivanje svojstava i osobina, veza i uzročno-posledičnih odnosa;
- sakupljanje - pravljenje kolekcija, zbirki, albuma iz prirodnog i društvenog okruženja;
- stvaranje - kreativna produkcija;
- igranje - didaktičke, edukativne i spontane igre;

- aktivnosti u okviru mini-projekta - osmišljavanje i realizacija.

- Radi preglednosti, preporučeni sadržaji su dati u temama.

Potrebno je prilikom tumačenja ishoda učenja i preporučenih sadržaja u drugom razredu stalno imati u vidu da se sadržaji i odgovarajući primeri istražuju i pronalaze u okviru naselja u kome učenici žive i njegovoj okolini. Još jednu karakteristiku Sveta oko nas u drugom razredu čini istraživanje fenomena/pojma kretanje u različitim kontekstima i kroz različite teme - kretanje i orijentacija u naselju i vremenu; kretanje, odnosno fizička aktivnost kao jedan od preduslova za razvijanje zdravih životnih navika; kretanje tela različitih oblika po različitim podlogama i kroz različite sredine; različiti načini (po)kretanja živih bića; kretanje prevoznih sredstava i klasifikacija saobraćaja u skladu sa sredinom kroz koju se kreću prevozna sredstva.

U okviru teme Drugi i ja nalaze se sadržaji interdisciplinarnog karaktera koji se odnose na učenika kao društveno biće, njegova prava i obaveze u okruženju i društvenim grupama kojima pripada. U odnosu na prvi razred, kada su u fokusu bili prava i obaveze u okviru porodice, škole i vršnjačkih grupa, sada su to: rodbina, (van)školske zajednice, odnosno prava i obaveze stanovnika naselja. Pojam (van)školske zajednice odnosi se, kako na pripadnost, uloge i odnose unutar škole, tako i na pripadnost, uloge i odnose učenika u različitim grupama u koje se učenik uključuje u skladu sa svojim interesovanjima i sklonostima - sportski timovi, pozorišne i folklorne grupe, grupe za učenje stranih jezika, matematički klubovi i sl.

Nastavak izučavanja životnih potreba nastavlja se u pravcu razlikovanja potreba i želja učenika, na učenicima bliskim primerima (npr. da li su nove patike zaista potrebne ili su samo posledica želje učenika za novim i aktuelnim modelom). Kroz razmatranje takvih primera učenicima se približava koncept racionalne i štedljive potrošnje, što je povezano i sa ishodom koji se odnosi na podsticanje učenika na dugotrajniju upotrebu predmeta kroz pronalaženje nove namene za već korišćene predmete. I dalje je potrebno podsticati razmišljanje i diskusiju ne samo o svojim potrebama već i uvažavanje potreba i osećanja drugih, što predstavlja jednu od suštinski važnih vaspitnih komponenti, ne samo ovog predmeta, već i svih ostalih.

I u ovom razredu nalaze se ishodi i sadržaji koji se odnose na zdravlje i bezbednost. I dalje je akcenat na razvijanju navika zdravog življenja (higijena tela, raznovrsna i redovna ishrana, boravak u prirodi i fizička aktivnost), ali i na osposobljavanju učenika da prepoznaju i adekvatno reaguju u potencijalno opasnim situacijama po njihovo zdravlje i život. Posebnu pažnju u ovom segmentu potrebno je obratiti na osposobljavanje učenika za bezbedno učešće u saobraćaju (kretanje pešaka kroz naselje i pravila ponašanja u prevoznim sredstvima) i adekvatno ponašanje tokom vremenskih nepogoda.

Zahvaljujući koncepciji razvoja sadržaja po spiralno-uzlaznom modelu, nastavlja se izučavanje čoveka kao društvenog bića koje radi i stvara, bira i koristi različite materijale zbog njihovih svojstva koja su važna prilikom izrade različitih predmeta. U tom smislu, poželjno je baviti se analizom učenicima bliskih predmeta i tumačenjem razloga zbog kojih su napravljeni od određenog/određenih materijala, kao i razmatranjem drugih mogućih materijala od kojih može da bude napravljen određeni predmet, a da njegova svrha ostane ista. Osim bazičnih svojstava materijala koja su uvedena u prvom razredu, u drugom razredu uvodi se ispitivanje elastičnosti kao složenijeg svojstva nekih materijala. Sadržaji o materijalima su takvi da omogućavaju visok nivo aktivnosti učenika - korišćenje različitih čula, neposredno (mehaničko) delovanje na materijale, beleženje uočenog, izvođenje oglada, opisivanje, itd.

Kretanje i snalaženje u prostoru i vremenu je tema od velikog značaja i u drugom razredu. Učenici već imaju razvijena iskustva vezana za ovu temu, a zadatak nastavnika je da ta nesistematizovana, iskustvena znanja

budu strukturisana i osveščena i da omoguće učeniku bezbedno kretanje i snalaženje u neposrednom okruženju. Prilikom istraživanja kretanja kao fizičkog fenomena (oblici kretanja, uticaj oblika tela na kretanje...) poželjno je da se kretanje tela po ravnoj podlozi izučava kroz praktične aktivnosti (ogleda ili eksperimente). Uticaj oblika tela i podloge po kojoj se telo kreće razmatra se kroz udaljenost koju tela prelaze u različitim situacijama, pri čemu je poželjno uključiti ne samo procenu rastojanja, već i njeno precizno merenje uz korišćenje mernih jedinica za dužinu koje se uvode u matematici u drugom razredu. Učenike II razreda je potrebno osposobljavati da ove i druge praktične aktivnosti realizuju prateći uputstva (nastavnika ili udžbenika), beležeći uočeno i da, na kraju, uz manju ili veću pomoć nastavnika formulišu jednostavne zaključke.

S obzirom na prostorni okvir sadržaja u drugom razredu, istražuju se karakteristike naselja u kojem učenik živi sa stanovišta bazične tipologije naselja (selo/grad), odnosno uočavanja karakteristika koje određeno naselje svrstavaju u seosko ili gradsko (uključujući i zanimanja ljudi u njima). Poseban značaj ima osposobljavanje učenika za snalaženje u naselju pomoću adrese, kućnog broja i karakterističnih objekata, što je poželjno realizovati kroz praktične aktivnosti, kako u učionici tako i van nje. Nastavlja se i priprema za kartografsko opismenjavanje učenika mlađih razreda osnovne škole uvođenjem pojmova reljef i oblici reljefa kroz posmatranje naselja i okoline i upoređivanjem geografskih objekata i pojava u okruženju (uzvišenja, udubljenja i ravnice, površinske vode).

Snalaženje u vremenu koncipirano je tako da se nadovezuje na osnovne pojmove usvojene u prvom razredu (delovi dana; sada, pre, posle; prekjuče, juče, danas, sutra, prekosutra; dani u nedelji), koji se sada proširuju vremenskim odrednicama: minut, sat, dan, sedmica, mesec, godina, datum, godišnja doba. Ovakav redosled uvođenja vremenskih odrednica predstavlja primer poštovanja didaktičkog pravila od poznatog ka nepoznatom i od bližeg ka daljem. Nove vremenske jedinice uvode se tako da se manjom (već poznatom) mernom jedinicom objašnjava veća (nova) merna jedinica. Jedan od ključnih zadataka učitelja u ovom segmentu je da osposobi učenike da pravilno koriste sredstva za merenje vremena: časovnik, kalendar i lentu vremena. Lenta vremena predstavlja sredstvo za razumevanje hronologije događaja i uvodi se kroz prikazivanje različitih vremenskih perioda iz ličnog života učenika (redosled dnevnih ili nedeljnih aktivnosti, ključni događaji iz života učenika - sa koliko godina je naučio/la da vozi bicikl, pošao/la u prvi razred, naučio/la da pliva i sl.). I dalje je važno ukazivati na cikličnostvremenskih odrednica i pojava u prirodi (dan, sedmica, godina, godišnja doba). Kasnije će se pojam cikličnosti javljati i u drugim pojavama (životni ciklus živih bića, lanac ishrane, kruženje vode u prirodi itd.), što je u skladu sa osnovnim principima i zakonima prirodnih nauka.

Oblast pod nazivom Raznovrsnost prirode odnosi se na uzajamno dejstvo žive i nežive prirode. Pojmovi koji se odnose na živi svet nadograđuju se na prvi razred kroz uočavanje i apstrahovanje zajedničkih karakteristika živih bića i povezivanje delova tela živih bića sa njihovim ulogama. Nove klasifikacije biljaka i životinja odnose se na delove tela biljaka (stablo i list), način ishrane životinja (što predstavlja pripremu za uvođenje lanca ishrane u trećem razredu) i način života životinja (domaće/divlje). Odnos čoveka i živog sveta razmatra se iz različitih uglova - značaja koje biljke i životinje imaju za opstanak i lakši život ljudi, uz prepoznavanje i praktikovanje ponašanja koje ne ugrožava biljke i životinje u okruženju. U skladu sa interesovanjima učenika, mogu se detaljnije istražiti uloge nekih delova tela čoveka, tako da se učenici ne opterećuju faktografskim znanjem, nego sagledavanjem uloge tih delova tela u svakodnevnim aktivnostima, nezi i brizi o njima. Drugu dimenziju odnosa u prirodi predstavlja povezanost živih bića sa elementima nežive prirode kao osnovnim uslovima za život.

Koncept održivog razvoja i aktivno učešće učenika u zaštiti životne sredine zajednički su i za Svet oko nas i za Prirodu i društvo. U razredu akcenat treba da bude na podsticanju učenika da u svakodnevnim aktivnostima (u

školi i van nje) primenjuju neke od osnovnih principa racionalne potrošnje - racionalno troše proizvode, odnosno materijale koje koriste u svakodnevnom životu; ako su u prilici, razvrstavaju otpad na predviđena mesta; brinu se o biljkama i životinjama. Doprinos razvoju ovog koncepta predstavlja i ranije objašnjena razlika između potreba i želja. Puno razumevanje koncepta održivog razvoja moguće je tek na kasnijem uzrastu učenika, ali je potrebno da se kontinuirano razvija, i to ne samo na nivou znanja, već prvenstveno na nivou usvojenih vrednosti, stavova i navika. Na taj način se integrišu vrednosti i utiče na razvoj stavova važnih za opstanak i budućnost.

Prilikom izučavanja prirodnih i društvenih fenomena nužno je i dalje primenjivati istraživački pristup i osposobljavati učenike za različite načine prikupljanja podataka o okruženju, njihovu analizu, svrstavanje u grupe i kategorije po različitim karakteristikama, vođenje beleški i zaključivanje. Posmatranje se proširuje praćenjem pojava koje se ponavljaju u određenim vremenskim periodima (npr. tokom godišnjih doba). Učestvovanje u jednostavnim ogledima, koje je bilo naglašeno u prvom razredu, sada se usložnjava realizacijom ogleda/eksperimenta na osnovu uputstva - individualno, u paru ili grupi.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika samo je deo praćenja i vrednovanja obrazovno-vaspitne prakse. Rezultate celokupnog praćenja i vrednovanja nastavnik uzima kao osnovu za planiranje narednih koraka u radu sa učenicima i razvijanju svoje obrazovno-vaspitne prakse.

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Potrebno je da nastavnik kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti prilagođena, dovoljno jasna i informativna kako bi imala ulogu podsticajne povratne informacije. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Naziv predmeta	LIKOVNA KULTURA	
Cilj	Cilj nastave i učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.	
Razred	drugi	
Godišnji fond časova	72 časa	
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završetku razreda učenik će biti u		

<p>stanju da:</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - koristi materijal i pribor na bezbedan i odgovoran način; - izrazi, odabranim materijalom i tehnikama svoje emocije, maštu, sećanja i zamisli; - koristi jednostavne informacije i odabrana likovna dela kao podsticaj za stvaralački rad; 	<p>OBLICI</p>	<p>Oblici (svetlost kao uslov za opažanje oblika; vizuelne karakteristike prirodnih i veštačkih oblika; dizajn predmeta za svakodnevnu upotrebu).</p> <p>Suprotnosti (obojeno i bezbojno, jednostavno i složeno, ispupčeno i udubljeno, bliže i dalje...).</p> <p>Oblik i celina (istaknuti deo celine; vezivanje i spajanje oblika).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - izražava, svetlim ili tamnim bojama, svoj doživljaj umetničkog dela; - identifikuje istaknuti deo celine i vizuelne suprotnosti u svom okruženju; 	<p>SPORAZUMEVANJE</p>	<p>Tumačenje (neverbalno i vizuelno izražavanje; sadržaj vizuelnih informacija).</p> <p>Slika i reč (redosled radnje u stripu; znaci; lepo pisanje; čestitke).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - preoblikuje, samostalno ili u saradnji sa drugima, materijale i predmete za reciklažu; 	<p>LIKOVNE IGRE</p>	<p>Boja (svetle i tamne boje; boja i oblik; boja i zvuk).</p> <p>Zamišljanja (stvarnost i mašta).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - tumači jednostavne vizuelne informacije koje opaža u svakodnevnom životu; - izražava mimikom i/ili telom različita raspoloženja, pokrete i kretanja; - upoređuje svoj i tuđ estetski doživljaj prostora, dizajna i umetničkih dela; - povezuje umetničko zanimanje i odgovarajuće produkte; - pruži osnovne informacije o odabranom muzeju; - razmatra, u grupi, šta i kako je učio/la i gde ta znanja može primeniti. 	<p>PROSTOR</p>	<p>Prostor (oblikovanje prostora - škola, učionica, soba; muzej).</p> <p>Kretanje (kretanje jednog oblika u prostoru; kretanje više oblika u prostoru).</p> <p>Scena (maske, kostimi, rekviziti).</p>

Ključni pojmovi sadržaja: prostor, oblik, linija, boja.

DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

U drugom razredu učenici se razvijaju i uče kroz raznovrsne aktivnosti i zadatke koji podstiču radoznalost i zadovoljstvo u istraživanju, eksperimentisanju, razmišljanju, povezivanju, izražavanju, stvaranju, druženju i saradnji.

Ključni pojmovi

Ključni pojmovi čine konstrukciju, osnovu za razvijanje programa. Centralni pojam je prostor, jer se sve što vidimo i doživljavamo nalazi u prostoru. Iz ovog pojma su izvedeni ostali ključni pojmovi. U prvom razredu ključnih pojmova ima tri: prostor - oblik, linija; u drugom razredu četiri: prostor - oblik, linija, boja; u trećem pet: prostor - oblik, linija, boja, tekstura i od četvrtog šest: prostor - oblik, linija, boja, tekstura, svetlina.

Centralni pojam, prostor, ukazuje na to da program nije usmeren na uskostručne sadržaje, već na svet u kome učenik živi i odrasta i koji treba svesno da opaža, doživljava i istražuje iz različitih uglova. Svi sadržaji vezani za vizuelnu umetnost (uključujući i umetnička ostvarenja iz bliže i dalje prošlosti) u bliskoj su vezi sa savremenim svetom i učenici treba postepeno, do kraja školovanja, da istražuju i otkrivaju te veze.

Ključni pojmovi su međusobno čvrsto povezani i mogu se povezati sa pojmovima iz svakodnevnog života, umetnosti i drugih programa. Prilikom planiranja integrisane nastave nastavnik određuje ključne pojmove i potpojmove nastavne jedinice tako što ih bira iz programa svih predmeta. Na primer, polazi se od centralnog pojma „prostor“ za koji se vezuje pojam „priroda“. Za pojam „priroda“ vezuje se pojam „reljef“. Za pojam „reljef“ vezuje se pojam „oblik“, sa kojim su povezani potpojmovi „ispupčeno“, „udubljeno“, „uzvišenja“ i „udubljenja“. Ovako odabrani pojmovi i potpojmovi obezbeđuju da učenici grade znanja postepeno. Na primer, pojam „priroda“ obezbeđuje da se pojam „reljef“ ne povezuje odmah sa pojmovima iz umetnosti. Učenici mogu da oblikuju ispupčene i udubljene oblike u glini, kao i da samostalno nadograđuju pojmove putem asocijacija, ali nastavnik nudi samo objašnjenja pojmova koji su odabrani za tu nastavnu jedinicu. U sledećim nastavnim jedinicama pojmovi se postepeno nadograđuju i pojmovima iz umetnosti.

Opšte međupredmetne kompetencije

U drugom razredu se naročito razvijaju: kompetencija za komunikaciju, estetička kompetencija, kompetencija za rad sa podacima i informacijama, kompetencija za učenje i kompetencija za saradnju.

Kompetencija za rad sa podacima i informacijama razvija se na jedinstveni način. Učenici koriste informacije i podatke (vizuelne, auditivne, audiovizuelne, tekstualne, verbalne, taktilne...) kao podsticaj (motivaciju) za stvaranje.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Nazivi, broj i redosled nastavnih tema nisu fiksni (propisani ili preporučeni) da bi se omogućilo planiranje integrisane i projektne nastave. Nastavnik planira broj i redosled nastavnih tema, kao i broj časova za realizaciju svake teme. U nastavi treba da dominiraju likovni zadaci koji ciljaju više ishoda i međupredmetnih kompetencija.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

OBLICI

Nastavnik prvo pokazuje učenicima kako da istražuju, a zatim ih podstiče da to rade samostalno.

Oblici

Oblici se istražuju posmatranjem predmeta iz svih uglova i/ili sa svih strana. Nastavnik pita učenike po čemu prepoznaju oblik, na primer, flaše. Zatim, traži da postavie flašu u odgovarajući položaj tako da se vidi samo dno. Učenici razgovaraju o tome da li bi prepoznali predmet da su videli samo dno. Istraživanje se tokom godine nastavlja tako što učenici okreću predmete za svakodnevnu upotrebu ili oblike iz prirode sve dok ne pronađu položaj kada predmet/oblik više ne može da se prepozna. Isto može da se radi sa teksturom. Kada se uveleća fotografija teksture, da li se prepoznaje oblik? Na primer, kada se posmatraju uvelećane šare na krilima leptira ili godovi na panju? Nastavnik može da organizuje igru traganja za poznatim oblicima. Učenici posmatraju mrlje na podu, šare na tlu, ispupčenja i udubljenja na zidovima... i u njima traže poznate oblike. Ako u najbližem okruženju ima oblutaka, mogu da crtaju i slikaju na njima lica ili šare... Mogu da istražuju oblik i boju bačene senke. Nastavnik može da pokaže učenicima fotografije nekoliko dizajniranih predmeta iste namene. Na primer, torbe umetnika Teda Notena (Ted Noten), Meri Frensis (Mary Frances) ili Katlin Dastin (Kathleen Dustin). Učenici treba da uoče kako je umetnik došao do takve ideje, gde je pronašao podsticaj za stvaranje... Ove aktivnosti podstiču učenike da razmišljaju o oblicima, da pažljivije posmatraju i da samostalno pronalaze motivaciju za likovni rad.

Simetrija se uči iskustveno. Učenici mogu da savijaju jednostavne origami figure. Počinje se od najjednostavnijih: vrteška, pismo, obeleživač stranica... Važno je da vežbaju precizno savijanje papira na pola (po dužini, širini i dijagonali). Treba da isprobaju koliko puta mogu da presavijaju papir različitih dimenzija. Dodatni zahtevi koji mogu da se postavie (ukoliko nastavnik proceni da su realno izvodljivi u konkretnom odeljenju) je istovremeno crtanje levom i desnom rukom ili slikanje odraza predela u vodi (kao priprema, jer će u starijim razredima učiti o asimetričnoj ravnoteži).

Predlog tema za razgovor: Po čemu prepoznamo neki oblik? U kom položaju oblik izgleda čudno? Kako nam izgledaju predmeti kada ih osvetljavamo iz različitih uglova? Da li možemo da prepoznamo oblik na osnovu njegove senke? Da li postoje linije u oblicima? Da li oblici mogu da budu dosadni i zanimljivi? Da li su leva i desna strana našeg lica iste? Kako možemo da koristimo oblike iz prirode? Da li neki predmeti liče na živa bića?...

Suprotnosti

Parovi očiglednih vizuelnih suprotnosti uče se iskustveno. Uočavanje, poređenje i prikazivanje suprotnosti su aktivnosti vezane za princip komponovanja, kontrast, koji će se učiti u starijim razredima. U drugom razredu se ne nudi stručni termin. Jedan od zadataka može da bude zajednički crtež na natron-papiru postavljenom na zid ili crtanje na školskoj tabli. Učenici se dele u dve grupe. Jedan učenik iz prve grupe crta neki poznati oblik. Druga grupa se dogovara šta bi bila očigledna suprotnost tom obliku, a zatim jedan učenik iz druge grupe crta dogovoreni oblik pored prvog. Igra se nastavlja sve dok ima mesta na papiru/tabli. Rad se beleži fotografijom. Osnovna svrha ove igre je samostalna izgradnja mreže pojmova putem asocijacija i saradnja. Međutim, ako je učenicima igra zanimljiva i žele da je ponove, nastavnik treba da poveća zahteve (kvalitet linije i crteža, organizacija kompozicije, povezivanje motiva u priču i sl.).

Predlog tema za razgovor: O čemu mislimo kada kažemo: suprotno? Šta znači: različito, a šta suprotno? Da li je bela ovca suprotnost crnoj ovci? Da li beli predmet pocrni kada isključimo svetlo? Da li prvo primećujemo crnu figuru ili belu pozadinu?...

Oblik i celina

Princip komponovanja, dominantna, uči se opažanjem istaknutog dela (bića, predmeta, boje, linije...) neke celine, bez definicije i usvajanja stručnog termina. Nastavnik može da pokaže učenicima neki nepoznati sadržaj (reklamnu fotografiju, fresku, ilustraciju, kadar stripa...) na kratko, da ukloni sadržaj i proveri šta su učenici upamtili, šta su prvo videli. Nastavnik ponovo prikazuje sadržaj, traži od učenika da uoče šta sve nisu odmah zapazili, pita ih šta misle da je najvažnije na slici...

U likovnim zadacima učenici spajaju različite materijale i predmete kombinovanim postupcima koji uključuju i vezivanje čvora i/ili mašne. Mogu da uče kako da pakuju poklone, kako da ušiju dugme, spajaju suve grančice koncem u skulpturu koju će kasnije oslikati temperama...

Predlog tema za razgovor: Šta smo danas prvo ugledali kada smo izašli iz kuće? Šta prvo vidimo kada posmatramo nečije lice? Šta prvo vidimo kada posmatramo umetničko delo? Šta znače reči vezivanje i povezivanje? Da li smo vezani za mesto u kome živimo? Da li se umetnici vezuju za svoja dela? Kako možemo da povežemo predmete u novu celinu?...

SPORAZUMEVANJE

Tumačenje

Neverbalno izražavanje se realizuje na integrisanim časovima ili u korelaciji sa časovima Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja (dramatizacija vežbanja). Nastavnik priča priču koju učenik prati odgovarajućim pokretima, mimikom i kretanjem. Na primer, oponaša kretanje životinja (zeca, zmijske, kokoške...); radnje (mahanje, rukovanje, dirigovanje, čišćenje...); kretanje usled strujanja vazduha (njihanje krošnje...) i slično. Ove aktivnosti su važne za celokupni razvoj, za uključivanje introvertnih učenika, kao priprema za scenski nastup i za kasnije prezentovanje radova i projekata.

Tumačenje slike uči se postepeno. Koriste se strip i animirani film za određivanje redosleda radnje, glavnih junaka, osobina i izgleda junaka... Uvodi se i razgovor o temi, odnosno (jednostavnom) sadržaju likovnog dela, pri čemu nastavnik ne nudi tumačenja, već dozvoljava da učenici slobodno iskazuju mišljenje.

Učenici treba da obraćaju više pažnje na znake u okruženju, počev od važnih saobraćajnih znaka za pešake, do oznaka na zgradama pošte, restorana, apoteke... Mogu da dobiju osnovne informacije o tome kako se znaci smišljaju i ko ih smišlja.

Predlog tema za razgovor: Zašto je važno da se razumemo? Kako saopštavamo ono što nam je važno? Da li možemo da pričamo bez reči? Šta nam slike govore? Da li svaki znak nešto znači? Da li svako može da razume znak? Zašto ljudi prave pečate i grbove?...

Slika i reč

Predlog je vezan za značaj učtive i dobronamerne komunikacije. Učenici treba da povezuju reči i rečenice koje izgovaraju i odgovarajuću mimiku i gest. Takođe, treba da usklađuju tekst i sliku. Na kraju polugodišta mogu da dizajniraju čestitke. Dodatni zahtevi su, kao i u prvom razredu, ukrašavanje slova (inicijala), koje će nacrtati ili naslikati i na manjem i na većem formatu papira.

Predlog tema za razgovor: Šta je učtiva komunikacija i zašto je važna? Šta je najljepše što smo ikada čuli? Šta je najljepše što smo danas nekom rekli? Kako možemo da nacrtamo lepu reč? Ko smišlja izgled ukrasnih slova? Kako da smislimo pozitivne poruke za čestitke?...

LIKOVNE IGRE

U ovoj celini su grupisani predlozi koji se odnose na individualno izražavanje i istraživanje izražajnih mogućnosti materijala i tehnika.

Boja

Učenici još uvek uče o boji istraživanjem, nastavnik ne nudi definicije i objašnjenja šta su osnovne boje i kako da naprave izvedene boje. Ukoliko to već znaju, nastavnik može da traži da eksperimentom provere da li mešanjem različitih boja mogu da dobiju osnovne boje. Tonove koje dobiju treba da nanese na papir, jedne do drugih (papir kasnije mogu da upotrebe za kolaž). U toku godine se planira više zadataka vezanih za izražavanje utiska ili raspoloženja svetlim ili tamnim bojama, odnosno za povezivanje svetlih i tamnih boja sa nekim pojmom (radost, odmor, tuga, smirenost, brzina, buka, detinjstvo...). Boja se povezuje i sa zvukom. Nastavnik bira kompozicije bez teksta i traži od učenika da naslikaju svetlim ili tamnim bojama svoj doživljaj muzičkog dela. Na isti način mogu svetlim ili tamnim bojama da izraze doživljaj književnog, likovnog ili filmskog dela. Bilo bi dobro da se likovni zadaci ne realizuju samo slikanjem, već i otiskivanjem (improvizovanim pečatima, zgužvanom kesom, dnom plastične flaše...).

Predlog tema za razgovor: Koje boje nazivamo svetlim, a koje tamnim bojama? Kada koristimo svetle, a kada tamne boje? Da li se neke boje lepo slažu? Zašto nam se neka boja više sviđa od drugih? Da li postoje boje za dečake i boje za devojčice? Da li postoje boje za decu i boje za odrasle? Da li postoje jestive boje? Kako priroda menja boju? Koja bića menjaju boju? Koja je razlika između bojenja i slikanja? Čime možemo da bojimo, a ne možemo da slikamo? Ako naslikamo ljubičastu bananu, da li smo pogrešili? Šta sve možemo da otiskujemo?.....

Zamišljanja

Svrha zadataka koji se rade na osnovu raznovrsnih i nepotpunih informacija (fotografija, deo teksta, muzička vinjeta...), a koje učenici treba da dopune i izraze u likovnom radu je razvoj mašte. Od drugog razreda i nadalje učenici smišljaju nazive svojih radova, jer se i na taj način razvija kreativnost.

Predlog tema za razgovor: Šta je stvarnost, a šta mašta? Kada jeste, a kada nije poželjno da izmišljamo? Kako sebe zamišljamo u budućnosti? O čemu razmišljamo kada posmatramo nepoznatu fotografiju? Šta zamišljamo kada slušamo muzičko delo?...

PROSTOR

U ovoj celini su predloženi projekti vezani za oblikovanje prostora, koji mogu da se realizuju bilo kada u toku godine.

Prostor

O ambijentu se uči tako što se učenicima postavljaju pitanja: kakav utisak neki prostor ostavlja na njih, kako se osećaju u tom prostoru, šta im privlači pažnju, a šta im smeta, šta bi promenili i sl. Ne nude se definicije i ne navode elementi koji čine ambijent. O ambijentu (utisku o prostoru) razgovara se u svakoj prilici koja se ukaže.

Učenike bi trebalo upoznati sa jednim određenim muzejom, ne samo sa izgledom zgrade i lokacijom, već sa enterijerom i vrstom eksponata, sa svrhom čuvanja eksponata, sa aktivnostima, odnosno šta mogu da očekuju u muzeju (tematske izložbe, edukativni program...), na šta je potrebno obratiti pažnju...

Projekti vezani za oblikovanje prostora mogu da budu oblikovanje maketa i oblikovanje dela prostora u školi. Najjednostavnije makete oblikuju se tehnikom kluaž. Učenici oblikuju kuće, zgrade i druge delove naselja od raznovrsne ambalaže (kutijice od lekova, kutije od keksa...), pojedinačne elemente lepe na kartonsku podlogu i premazuju belom bojom (ekološka boja za zidove). Kasnije mogu flomasterima da do crtaju detalje (prozore, vrata...), ali je važno da kompozicija ne bude šarena. Osim naselja koje im je poznato, mogu da oblikuju i naselja iz prošlosti, naselja drugih kultura ili naselje iz mašte. Osnovna svrha ovog projekta je organizacija kompozicije u prostoru i saradnja.

Predlog tema za razgovor: Šta nam se najviše sviđa u našoj okolini? Kako se živelo nekad, a kako sad? Kako izgledaju naselja u nekim kulturama? Šta možemo da naučimo u muzeju? Kako možemo sami da ukrasimo svoju sobu?...

Kretanje

Učenici treba da opažaju kretanje bića i mašina. Na primer, kako leti jedna ptica, a kako jato ptica; kako se kreće jedan pešak, a kako grupa pešaka... Zatim, koje materijale može da pokrene strujanje vazduha u zatvorenom prostoru (lišće, papir, karton, kamen, plastika...). Oblikovanje dela prostora u školi može da bude izrada mobilne skulpture (i da se veže za kretanje usled strujanja vazduha). Ideje za planiranje projekta mogu se pronaći na internetu ako se u pretraživač unese: „mobile art lesson plans” ili „hanging art in school”.

Predlog tema za razgovor: Šta se sve kreće u prirodi? Šta mogu da pokrenu voda i vazduh? Šta se sve samo kreće? ...

Scena

Oblikovanje elemenata scene, maski i kostima za školsku predstavu realizuje se u projektnoj nastavi (nije nužno da predstava bude realizovana, važno je pripremanje). Učenici oblikuju maske, kostime i rekvizite prema sadržaju odabranog teksta (bajke, pesme, dramskog teksta...).

Predlog tema za razgovor: Šta je scena? Od čega sve možemo da napravimo maske? Kako od stare odeće možemo da napravimo kostim za predstavu? Ko i kako šminka glumce? Kako možemo da uredimo scenu u školi?...

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi Likovne kulture ishodi su procesni. Formulirani su tako da do kraja razreda svi učenici mogu da ih dostignu (u manjoj ili većoj meri) ukoliko su radili raznovrsne zadatke od kojih svaki cilja više ishoda.

Mogući elementi za procenjivanje napredovanja i ocenjivanje postignuća su:

- Odnos prema radu (učenik je pripremljen za čas, odgovorno koristi materijal, pribor i alatke, održava pribor i radni prostor...);
- Odnos prema sebi (postavlja pitanja, trudi se, uči na greškama, samostalan je u individualnom radu, istrajan je...);
- Odnos prema drugima (poštuje dogovorena pravila ponašanja, spreman je da pomogne i da sarađuje, uvažava tuđe radove, način razmišljanja, doživljavanja, opažanja...);
- Razumevanje (razume zadatak, razume pojmove, razume proces, razume vizuelne informacije...);
- Povezivanje (povezuje i poredi poznate i nove informacije, ljude, mesta, događaje, ideje, dela...);
- Originalnost (originalan je u odnosu na tuđe radove, originalan je u odnosu na svoje prethodne radove...);
- Verbalno izražavanje (učtivo komunicira, kratko i jasno obrazlaže svoj rad, zamisao, utisak, opažanje, emocije...);
- Upotreba tehnika (primenjuje odgovarajući proces, kontroliše odnos vode i boje, bira podlogu u odnosu na tehniku)...

Elementi mogu i drugačije da se formulišu. Biraju se prema tipu likovnog zadatka i ciljevima zadatka. Na primer, kada se uče vremenske odrednice učenici mogu da oblikuju sat od kartonskih tanjira, ambalaže za topljeni sir, slamčica za sok... Neizostavni elementi za procenjivanje su razumevanje koncepta (merenja vremena) i odnos prema radu, a nastavnik može da procenjuje i druge elemente, ukoliko je učenicima postavio jasne zahteve. Na primer, da ne kopiraju jedni druge (u likovnom radu).

Samoprocena radova je verbalna i pisana, a zahtevi se uvode postepeno. Nastavnik prvo traži od učenika da usmeno opiše svoj rad, a kasnije i da napiše dve do tri rečenice o svom radu.

Ukoliko nastavnik proceni da su učenici spremni, može da koristi prilagođenu metodu 3, 2, 1. U integrisanoj nastavi učenik na listiću piše: 3 stvari koje sam naučio/naučila na času, 2 primera koja ilustruju to što sam naučio/naučila i 1 stvar koja mi nije jasna ili pitanje koje bih postavio/postavila. Kada se učenik likovno izražava, može da napiše na listiću: 3 stvari o kojima sam razmišljao tokom rada; 2 stvari koje mi se sviđaju na mom radu i 1 stvar koju bih promenio ili bih uradio drugačije. Na listiću se upisuje ime i prezime i naziv rada, a listić se lepi na poledinu rada ili se čuva u bloku. Učenik ne treba da navodi više od jedne nejasnoće ili greške, ni u slučaju kada mu ništa nije jasno ili smatra da je rad upropašćen. Izdvajanje samo jedne nejasnoće ili greške postepeno osposobljava učenika da identifikuje najvažniji propust i da se fokusira na njegovo uklanjanje. Listići za samoprocenu omogućavaju nastavniku potpuniju sliku o napredovanju učenika.

**Naziv
predmeta**

MUZIČKA KULTURA

Cilj

Cilj nastave i učenja Muzičke kulture je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog

nasleđa i kulture svoga i drugih naroda.

Razred drugi
Godišnji fond 36 časova
časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none">- objasni svojim rečima utiske o slušanom delu, osobine tona, doživljaj preglasne muzike i njenog uticaja na telo;- razlikuje različite instrumente po boji zvuka i izražajnim mogućnostima;- izdvoji osnovne muzičke izražajne elemente;- prepozna muzičku temu ili karakteristični motiv koji se ponavlja u slušanom delu;- povezuje karakter dela sa izražajnim muzičkim elementima i instrumentima;- izgovara brojalice u ritmu, uz pokret;- peva po sluhu pesme različitog sadržaja i raspoloženja;- izvodi uz pokret muzičke i tradicionalne igre;- primenjuje pravilan način pevanja i dogovorena pravila ponašanja u grupnom pevanju i sviranju;- svira po sluhu ritmičku	SLUŠANJE MUZIKE	<p>Umetnička muzika u crtanim i animiranim filmovima. Odnos zvuk-lik, muzika-radnja.</p> <p>Kompozicije koje ilustruju različita osećanja.</p> <p>Zvuk i ton (izvori) - zvuci iz prirode i okruženja.</p> <p>Ton: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje (kratak-dug), jačina (glasan-tih), visina (visok-dubok).</p> <p>Kompozicije koje ilustruju različite boje ljudskog glasa i instrumenata.</p> <p>Muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa, dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar).</p> <p>Različiti žanrovi vezani za situacije značajne u životu učenika.</p> <p>Muzička priča.</p> <p>Kompozicije različitog karaktera i elementi muzičke izražajnosti (melodijska linija, tempo, ritam, dinamika).</p> <p>Muzički bonton.</p> <p>Muzika i zdravlje.</p> <p>Nosoci zvuka (cede plejer, računar...).</p>
	IZVOĐENJE MUZIKE	<p>Izgovor brojalice u ritmu uz pokret.</p> <p>Zvučne onomatopeje i ilustracije</p> <p>Pravilan način pevanja - držanje tela i disanje.</p>

<p>pratnju uz brojalice i pesme, jednostavne aranžmane, sviračke deonice u muzičkim igrama;</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezuje početne tonove pesama-modela i jednostavnih namenskih pesama sa bojama; - povezuje ritam sa grafičkim prikazom; - objašnjava svojim rečima doživljaj svog i tuđeg izvođenja; - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama; - napravi dečje ritmičke instrumente; - osmisli pokrete uz muziku; - osmisli ritmičku pratnju za brojalice, pesme i muzičke igre pomoću različitih izvora zvuka; - osmisli odgovor na muzičko pitanje; - osmisli jednostavnu melodiju na kraći zadati tekst; - prema literarnom sadržaju izabere od ponuđenih, odgovarajući muzički sadržaj; - poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; - koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne 		<p>Pravilna dikcija - izgovaranje brzalica i brojalica.</p> <p>Pevanje pesama po sluhu različitog sadržaja i karaktera.</p> <p>Pevanje pesama uz pokret - pesme uz igru i narodne pesme.</p> <p>Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova uz boju (a1 bela, ha1ljubičasta boja).</p> <p>Dečji i alternativni instrumenti i načini sviranja na njima.</p> <p>Instrumentalna pratnja po sluhu uz brojalice i pesme - puls, ritam, grupisanje udara.</p> <p>Pevanje i izvođenje muzičkih igara uz sviranje na dečjim instrumentima - pesme uz igru, didaktičke igre, muzičke dramatizacije.</p> <p>Sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim ritmičkim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka.</p> <p>Muzički bonton.</p>
	<p>MUZIČKO STVARALAŠTVO</p>	<p>Izrada dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala.</p> <p>Kreiranje sopstvenih pokreta uz muziku.</p> <p>Stvaranje jednostavne ritmičke pratnje korišćenjem različitih izvora zvuka.</p> <p>Muzička pitanja i odgovori i muzička dopunjalka.</p> <p>Stvaranje zvučne priče od poznatih muzičkih sadržaja, zvučnih onomatopeja i ilustracija na kraći literarni tekst.</p>

Ključni pojmovi sadržaja: zvuk, ton, pevanje, sviranje, slušanje, muzičke igre, muzički bonton.

DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

UVODNI DEO

Priroda same muzike, pa i predmeta muzička kultura ukazuje na stalno prožimanje i sadejstvo svih oblasti i programskih sadržaja. Nijedna oblast ne može da se izučava izolovano od druge i da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike. Muziku od početka treba povezivati sa što više događaja iz života učenika.

Paralelno odvijanje različitih muzičkih aktivnosti podstiče finu mentalnu kombinatoriku, dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala deteta, kao i odličnu osnovu za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike i muzičko stvaralaštvo.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Muzičke aktivnosti su govor u ritmu, pevanje, sviranje, pokret uz muziku, slušanje muzike i vidovi stvaralaštva. Preporučeni muzički sadržaji (brojalice, pesme, muzičke igre, ritmički aranžmani, kompozicije za slušanje muzike) ostavljaju prostor za izbor drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Da bi postigao očekivane ishode vaspitno-obrazovnog procesa, nastavnik ostvaruje nastavu koristeći glas, pokret i muzičke instrumente. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz rad u grupama i u odeljenju, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Program nastave i učenja omogućava da se, pored navedenih kompozicija za slušanje i izvođenje, mogu koristiti i kompozicije koje nisu navedene, odnosno, nastavnik ima mogućnost da maksimalno do 30%, po slobodnom izboru, odabere kompozicije za slušanje i izvođenje vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi školska ustanova. Odnos između ponuđenih kompozicija i primera iz druge literature treba da bude najmanje 70% u korist ponuđenih. Iz pomenutog razloga, u programu nastave i učenja se nalazi veći izbor nastavnog materijala (za slušanje i izvođenje) u odnosu na godišnji fond časova predmeta Muzička kultura.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času, učenike treba upućivati da pravilno sede, a vežbe disanja organizovati kroz interesantnu priču i igre (npr. leva šaka predstavlja cvet, a skupljeni prsti desne pčelu. Nakon što duboko uzdahnu, imitiraju zujanje pčele koje se čuje jače kada se približi cvetu, a utišava se kada se od cveta udaljava; isprekidano duvanje u zamišljenu sveću, oponašanje probušenog balona, itd). Vežbe za suglasnike (Š - šuštanje lišća, F - fijuk vetra, R - zujanje motora, Z - zujanje pčele, P - hlađenje nečeg vrućeg, S - oponašanje oglašavanja zmiije). Lepota pevanja zavisi od jasnoće i razgovetnosti teksta. Vežbe za pravilnu dikciju najprimerenije je ostvariti izgovorom brzalica. Izvođenjem brzalica, pored jasnog izgovora, razvija se pažnja i koncentracija - poželjni pratioci svakog muzičkog izvođenja. Brzalicu izaberi prema glasovima koji ih očekuju u pesmi koju će potom učiti.

Pored pažljivog izbora što kvalitetnijih muzičkih sadržaja, učenike treba stalno upućivati na neophodnost negovanja glasovnog i slušnog aparata. Upozorenja da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma, treba da se sprovede u kontinuitetu.

Od velike važnosti je da se učenici upoznaju sa pravilima ponašanja (muzičkim bontonom) pri slušanju i izvođenju muzike. Važno je obezbediti tišinu i pažnju u toku slušanja muzike i uputiti ih kada treba izvođače da pozdrave aplauzom. Ovaj model ponašanja učenici treba da zadrže na koncertima i različitim muzičkim priredbama, bilo da se nalaze u aktivnoj (kao izvođači) ili pasivnoj (samo slušaju) ulozi.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu godišnjeg plana nastave i učenja, operativnih planova (na nivou meseca) i planiranje časova, odnosno pripreme za čas. Godišnji plan kreira se u formi gantograma i sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mesecima, a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost, evaluaciju kvaliteta isplaniranog i druge elemente prema proceni nastavnika. Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti razvijanje znanja i veština predviđenih definisanim ishodima).

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Proces učenja bazira se na izboru najupečatljivijih muzičkih primera (za slušanje ili izvođenje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajući emocionalni doživljaj. Na času treba da preovlađuju aktivnosti kojima se razvijaju znanja, veštine i stavovi sadržani u definisanim ishodima za konkretan čas.

SLUŠANJE MUZIKE

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Kompozicije koje se slušaju svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju opažajnim mogućnostima učenika. Kompozicija se prvi put uvek sluša u celini (demonstrativno slušanje), sa unapred postavljenim

zadatkom za slušanje muzike - uočavanje izvođačkog medija: instrumentalno ili vokalno (solo, grupno) ili orkestarsko muziciranje. Svako sledeće slušanje (tri do četiri puta) je fragmentarno u okviru koga se izdvajaju upečatljive celine i analiziraju noseći elementi muzičkog dela - u slučaju literarnog sadržaja (tekstualna analiza), ponavljanja, melodija, tempo, ritam (analitičko slušanje). Povezujući postepeno elemente muzičkog dela sa karakterom samog dela, učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a kvalitetnom komunikacijom između nastavnika i učenika dolazi do postepenog uticaja na razvoj estetske osetljivosti, muzičkog ukusa i interesovanja i pripremaju se uslovi za razvijanje estetskog procenjivanja. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja slušanog dela.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA SLUŠANJE

Himne

1. Svetosavska himna
2. Državna himna
3. Školska himna

Narodne pesme

1. Kad se Ćira oženio
2. Čardaš
3. Oj Moravo
4. Banatsko kolo
5. Divna, Divna
6. Moravac kolo

Pesme za decu

1. P. Stupel: Pahuljice
2. A. Korać: Molimo za finu tišinu
3. A. Korać: Radost Evrope
4. M. Subota: Drugarstvo
5. N. Hercigonja: Šaputanje
6. M. Šouc: Zakleo se bumbar
7. B. Kockica: Laste

8. Hor Kolibri: Trotinet

9. Hor Kolibri: Ljubav je to
10. D. Laković: Daj mi krila jedan krug
11. Hor Kolibri: Najlepša je zemlja moja
12. Hor Kolibri: Kakvi su moji tata i mama
13. S. Barić: Trepti zvezda plavim okom
14. R. Milosavljević: Primili smo vesti taze
15. L. Vukomanović: Sveti Savo, mudra glavo
16. M. Bajagić: Mali slonovi
17. D. Laković i hor Kolibri: Zdravica

Domaći kompozitori

1. S. Hristić: Grlica, Ohridska legenda
2. S. Binički: Marš na Drinu
3. P. Konjović: Seljačka igra
4. M. Đurđević: Anđeli pevaju
5. LJ. Manasijević: Od Boga je rečeno

Strani kompozitori

1. N. Rimski Korsakov: Bumbarov let (The King`s Singers)

2. J. Štraus: Anina polka	8. P. I. Čajkovski: Španska igra, Labudovo jezero
3. F. Ž. Gosek: Gavota	9. P. I. Čajkovski: Igra svirala
4. K. Sen Sans: Karneval životinja (Marš lavova, Akvarijum, Ptice, Magarci)	10. A. Borodin: Polovecke igre, Knez Igor
5. P. I. Čajkovski: Valcer, Uspavana lepotica	11. A. Ponkijeli: Igra satova, Đokonda
6. J. Brams: Mađarska igra br. 5	12. E. Grig: U dvorani planinskog kralja
7. L. Anderson: Sinkopirani sat	13. H. Mancini: Pink Panter, tema
	14. R. Šuman: Divlji jahač

Video primeri

- K. Sen Sans: Karneval životinja, Flamingosi, <https://www.youtube.com/watch?v=OvPjtolaJZk>
- K. Sen Sans: Karneval životinja, Akvarijum, https://www.youtube.com/watch?v=9h_J5601Q_0
<https://www.youtube.com/watch?v=dMfXBY35LXo>
- K. Sen Sans: Karneval životinja, Marš lavova, <https://www.youtube.com/watch?v=8y-KBIDFZOo>
- K. Sen Sans: Karneval životinja, Kenguri, https://www.youtube.com/watch?v=Ae_Obzv0XeI
- Čajkovski: Igra šećerne vile, <https://www.youtube.com/watch?v=mQqbnMSm2aQ>
- I like to move it move it, <https://www.youtube.com/watch?v=hdcTmvpvDOOI>
- P. I. Čajkovski: Igra svirala, <https://www.youtube.com/watch?v=tsr9178bDB0>
- J. Brams: Mađarska igra br. 5, <https://www.youtube.com/watch?v=vos4eXSM9qA>
- N. Rimski Korsakov: Bumbarov let, <https://www.youtube.com/watch?v=TZG8bN8tAws>

IZVOĐENJE

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Izvođenjem muzike aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje. Posebnu pažnju treba usmeriti na spontane pokrete kao odgovor na muzički doživljaj.

Brojalice

Brojalice su dragocen muzički sadržaj u nastavi muzičke kulture za razvijanje ritmičkih sposobnosti učenika. Slogovi brojalice izgovaraju se u ritmu, precizno i uvek praćeni odgovarajućim pokretom. Pokret koji prati brojalicu predstavlja izvođenje pulsa, ritma ili grupisanje udara. Učenjem i izvođenjem brojalica, razvijaju se ritmičke sposobnosti i priprema sviranje na dečjim instrumentima, zbog čega je izvođenje brojalice dobra uvodna aktivnost pre učenja pesme ili sviranja na dečjim ritmičkim instrumentima. Pevane brojalice podrazumevaju melodiju malog obima od nekoliko tonova, pa su pogodne za početak nastave i kao uvodna aktivnost pre pevanja pesama, ukoliko sadržaj brojalice korelira sa sadržajem teksta nove pesme. Pravilan ishod učenja brojalice vidljiv je dobijanjem ritmički ujednačenog pokreta cele grupe.

Pevanje

Izbor pesme treba da bude primeren uzrastu učenika i njihovim interesovanjima (tematika, ritmička konstrukcija, forma, artikulacija melodijskih skokova, sadržaj, melodija i ritam). Vežbe pravilnog držanja tela, disanja i govorne artikulacije treba da prethode obnavljanju poznatih pesama, koje su opet sadržajno i/ili muzički slične onoj koju će učiti.

Rad na pesmi počinje obradom literarnog teksta (motivacioni razgovor), a nakon toga sledi zvučna demonstracija. Pesa se uči po delovima, a zatim spaja u celinu. Važno je uvek obratiti pažnju na pravilnu dikciju i insistirati na izražajnom izvođenju pesme.

Jednostavni modeli i namenske pesme čiji se počeci vezuju za boje služe za stvaranje zvučnog fonda i predstava. Na ovom nivou modeli se uče po sluhu.

Muzičke igre

U nastavi muzičke kulture poželjno je što češće povezivati pokret i pevanje izvođenjem različitih vrsta muzičkih igara. Pored muzičkih igara sa pevanjem, muzičkih igara sa pevanjem uz instrumentalnu pratnju, instrumentalnih muzičkih igara, tradicionalnih muzičkih igara sa pevanjem i bez pevanja (samo uz instrumentalnu pratnju), didaktičkih muzičkih igara, muzičku igru može da predstavlja i bilo koja pesma čiji literarni sadržaj može da bude iskazan pokretom. Muzička igra se obrađuje kao pesma po sluhu, nakon čega sledi usvajanje pokreta. Cilj izvođenja svake igre je postizanje ujednačenog pokreta cele grupe. Grupa se formira slobodnim izborom, tako što se vodi računa o broju učenika koji čine grupu (ako nije drugačije precizirano, grupa maksimalno treba da ima do šest učenika). Svi učenici učestvuju u izvođenju muzičke igre, međusobnim smenjivanjem grupa, sve dok igru ne izvede celo odeljenje.

Sviranje

Ova aktivnost se realizuje na dečjim i alternativnim instrumentima (telo, predmeti iz okruženja, instrumenti koje deca naprave po uzoru na Orfove).

Tonsku boju instrumenata treba povezivati sa muzičkim sadržajem.

Primeri ritmičke pratnje mogu biti:

- izvođenje pulsa (osnovne ritmičke jedinice),

- izvođenje ritma (koji se poklapa sa govornim ritmom brojalica i pesama pa se kao takav jednostavno uči po sluhu),

- grupisanje udara - različitim pokretima i različitim izvorima zvuka se na jedan način izvodi naglašena prva u taktu, a lakšim pokretom i slabijim izvorom zvuka druga, odnosno ostale slabije naglašene u taktu,

- onomatopeja zvučnih ilustracija - specifična mesta u tekstu pesama mogu se zvučno ilustrovati adekvatnim instrumentom ili nekim drugim predmetom.

U izvođenju instrumentalnih aranžmana učenike deliti u dve grupe.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA PEVANJE

Himne	Božićna pesma
Državna himna	Oj, Badnjače, Badnjače
Svetosavska himna	Pomozi nam Višnji Bože
Školska himna	Dečje pesme
Narodne pesme i tradicionalne dečje igre (uz pevanje)	M. Milojević: Na livadi L. Vukomanović: Sveti Savo, mudra glavo
Dunje ranke	M. Bajagić: Mali slonovi
Dečja poskakuša	M. Subota: Telefonijada
Šetnja	Z. Hristić: Bus
Zeleni se jagodo	D. Laković: Ečke, tečke
Kolariću Paniću	Hor Kolibri: Kakvi su moji tata i mama
Lepa Anka	St. Korunović: Jesen
Višnjičica rod rodila	St. Korunović: Ala veje, veje
S' one strane Dunava	Hor Kolibri: Preko brda, preko brega
Medved bere jagode	DŽ. Pjerpont: Zvončići
Sedi Ćira na vrh slame	Ž. B. Lili: Dok mesec sja
Oj, Jelo, Jelice	R. Tomerlin: Ribar
Kad smo bili bebe	B. Mandić: Svinja

B. Mandić: Jelen

B. Majdanac: Imitatori

St. Korunović: Prolećna pesma

V. Astradžijeva: Proleće (Visibaba mala)

V. A. Mocart: Francuska pesma

Muzičke igre

Perpetum džezile: Kiša

N. Hiba: Leptir

M. Petrov: Zagonetka

V. Tomerlin: Semafor

Sviranje na dečjim instrumentima

Narodna pesma: S one strane Dunava

Narodna pesma iz Šumadije: Šetnja (Pođi Mile u naš kraj)

Srpska narodna pesma iz Hrvatske: Oj, Jelo, Jelice

Narodna pesma: Sedi Ćira na vrh slame
STVARALAŠTVO

Dečje muzičko stvaralaštvo podstiče muzičku maštu, utiče na razvoj stvaralačkog mišljenja, produbljuje interesovanja i tako doprinosi kvalitetnijem ostvarivanju pozitivnih ishoda nastave.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- improvizaciju igre/pokreta na određenu muziku
- izradu dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala
- muzičke improvizacije
- muzička pitanja i odgovore
- komponovanje melodije na zadati tekst
- ilustraciju doživljaja muzike

Ž. B. Lili: Dok mesec sja

V. A. Mocart: Francuska pesma

St. P. Korunović: Jesen (Nestalo je leta)

DŽ. Pjerpont: Zvončići

V. Astradžijeva: Proleće (Visibaba mala)

M. Milojević: Na livadi

Modeli

Narodna pesma: Došla mi baka

Narodna pesma: Resavo vodo 'ladna

Narodna pesma: Mi idemo preko polja

Narodna pesma: Falila mi se

Narodna pesma: Sol mi daj

Narodna pesma: Lazara majka učila

Z. M. Vasiljević: Sinoć je kuca lajala

M. Živković: Siđi maco

- odabir poznatog muzičkog sadržaja u odnosu na literarni.

Svi vidovi muzičkog stvaralaštva realizuju se isključivo po sluhu, bez zapisivanja melodija.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na časovima muzičke kulture najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka tumačenju. Iz tih razloga, ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je stepen angažovanja, uloženi trud i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti, potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Naziv predmeta		FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE	
Cilj	Cilj nastave i učenja Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.		
Razred	drugi		
Godišnji fond časova	108 časova		
ISHODI	OBLAST/TEMA		SADRŽAJI
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:			
<ul style="list-style-type: none"> - primeni jednostavne, dvostavne opštepripreme vežbe (vežbe oblikovanja); - pravilno izvodi vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; - kombinuje usvojene motoričke veštine u igri i svakodnevnom životu; - održava ravnotežu u različitim kretanjima; - razlikuje pravilno od nepravilnog 	FIZIČKE SPOSOBNOSTI		<ul style="list-style-type: none"> Vežbe za razvoj snage. Vežbe za razvoj pokretljivosti. Vežbe za razvoj izdržljivosti. Vežbe za razvoj brzine. Vežbe za razvoj koordinacije.
	MOTORIČKE VEŠTINE	Hodanje i trčanje	<ul style="list-style-type: none"> Hodanje: - kratkim koracima, - dugim koracima, - u različitom ritmu,

<p>držanja tela;</p> <ul style="list-style-type: none"> - uspostavi pravilno držanje tela; - pravilno diše tokom vežbanja; - izvede kretanja, vežbe i kratke sastave uz muzičku pratnju; - izvede dečji i narodni ples; - koristi osnovnu terminologiju vežbanja; - poštuje pravila ponašanja u i na prostorima za vežbanje; - poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; - odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima u prostorima za vežbanje; - poštuje pravila igre; - navija i bodri učesnike u igri na način kojim nikoga ne vređa; 			<ul style="list-style-type: none"> - hodanje opružanjem stajne noge, - hodanje sa rekvizitom, - hodanje sa promenom pravca i smera, - hodanje kombinovano sa različitim pokretima, - hodanje preko niskih prepreka, - elementarne igre sa hodanjem. <p>Tehnika trčanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trčanje preko prepreka, - trčanje sa promenom ritma, - trčanje sa promenom pravca i smera, - brzo trčanje startom iz različitih početnih položaja, - trčanje 30 m - elementarne igre sa trčanjem.
<ul style="list-style-type: none"> - prihvati pobjedu i poraz kao sastavni deo igre i takmičenja; - uredno odlaže svoje stvari pre i nakon vežbanja; - uočava ulogu delova tela u vežbanju; - uoči promene u rastu kod sebe i drugih; - prepozna sopstveno bolesno stanje i ne vežba kada je bolestan; 		<p>Skakanja i preskakanja</p>	<p>Preskakanje vijača, palica i drugih rekvizita poređanih na tlu jednonožnim i sunožnim odskokom.</p> <p>Kombinacije skokova,</p> <p>Skok udalj i uvis iz mesta i zaleta.</p> <p>Skok sa povišene površine.</p> <p>Pripremne vežbe za preskok:</p> <p>igre uz korišćenje različitih oblika skakanja i preskakanja.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - primenjuje zdravstveno-higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja; 		<p>Bacanja i hvatanja</p>	<p>Hodanje i trčanje sa kotrljanjem lopte.</p> <p>Bacanje loptice iz mesta u daljinu i u</p>

<ul style="list-style-type: none"> - održava ličnu higijenu; - učestvuje u održavanju prostora u kome živi i boravi; - navede vrste namirnica u ishrani; - prepoznaje vezu vežbanja i unosa vode; - poveže hodanje i trčanje sa pozitivnim uticajem na zdravlje; - prepozna lepotu pokreta u vežbanju; - se pridržava pravila vežbanja; - vrednuje uspeh u vežbanju; 			<p>cilj.</p> <p>Bacanje loptice iz kretanja.</p> <p>Bacanje lopte uvis bez i sa okreom za 3600.</p> <p>Vođenje lopte jednom i drugom rukom u mestu i kretanju.</p> <p>Dodavanje lopte jednom i drugom rukom.</p> <p>Vođenje lopte u hodanju i trčanju.</p> <p>Gađanje loptom u improvizovani koš, niski koš i gol.</p> <p>Elementarne igre sa vođenjem, dodavanjem i gađanjem loptom u cilj.</p> <p>Štafetne igre i druge elementarne igre loptom (vođenje, hvatanje, dodavanje).</p>
		<p>Puzanja, višenja, upori i penjanja</p>	<p>Pomicanje na dohvatnom vratilu sa pogrčenim nogama u visu prednjem.</p> <p>Pomicanje u visu prednjem okretanjem za 1800, sa ukrštenim hvatom.</p> <p>Njihanje uz pomoć.</p> <p>Prošireni sadržaji</p> <p>Uzmak koracima uz kosu površinu.</p> <p>Bočno penjanje uz lestve sa naizmeničnim prehvatanjem i opiranjem istovremeno obema nogama.</p>
		<p>Vežbe na tlu</p>	<p>Osnovni sadržaji</p> <p>Dva povezana koluta napred.</p>

			<p>Kolut napred i skok pruženim telom.</p> <p>Kolut nazad iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu.</p> <p>Kolut nazad.</p> <p>Sastav od naučenih elemenata.</p> <p>Igre usvojenih vežbi.</p> <p>Prošireni sadržaji</p> <p>Kolut napred iz upora stojećeg opruženih nogu.</p> <p>Kolut preko lopte.</p> <p>Odeljenjsko takmičenje sa zadatom kombinacijom vežbi.</p>
		<p>Vežbe ravnoteže</p>	<p>Osnovni sadržaji</p> <p>Mala vaga na tlu, klupi i niskoj gredi.</p> <p>Hodanje privlačenjem na celom stopalu i uspon.</p> <p>Hodanje opružanjem stajne i prednoženjem zamajne noge.</p> <p>Hodanje unazad na gredi.</p> <p>Sastav iz prvog razreda dopuniti naučenim vežbama.</p> <p>Prošireni sadržaji</p> <p>Naskok korakom na gredu.</p> <p>Čučanj i okret u čučnju za 900 i 1800.</p> <p>Sastav iz prvog razreda dopuniti vežbama hodanjem unazad i okretom u čučnju za 1800.</p> <p>Odeljensko takmičenje.</p>

		Vežbe sa rekvizitima	<p>Vežbe oblikovanja sarekvizitima.</p> <p>Trčanja, poskoci i skokovi uz korišćenje rekvizita.</p> <p>Preskakanje vijače na različite načine.</p> <p>Dizanje i nošenje predmeta i rekvizita na različite načine.</p> <p>Elementarne igre sa rekvizitima.</p> <p>Igre sa lastišom.</p> <p>Poligon i elementarne igre uz korišćenje rekvizita</p>
		Ples i ritmika	<p>Osnovni sadržaji</p> <p>Narodno kolo i dečiji ples po izboru.</p> <p>Povezivanje elemenata iz prvog razreda u kompoziciju - sastav.</p> <p>Osnovni ritmički pokreti sa rekvizitima.</p> <p>Prošireni sadržaji</p> <p>Preskakanje vijače unazad.</p> <p>Kombinovano preskakanje vijače napred-nazad.</p> <p>Hodanje i trčanje sa bacanjem i hvatanjem lopte i obruča.</p> <p>Vežba sa vijačom</p>
		Poligoni	<p>Kobinovani poligon od usvojenih veština (vežbi).</p>
	FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA	Kultura vežbanja i igranja	<p>Osnovni termini u vežbanju.</p> <p>Vežbam bezbedno.</p> <p>Čuvam svoje i tuđe stvari.</p>

			Pravila elementarnih igara. Nekad izgubim, a nekada pobedim. Navijam pristojno.
		Zdravstveno vaspitanje	Moje zdravlje i vežbanje. Mišići, zglobovi i kosti moga tela. Telesni razvoj.. Lična higijena. Higijena prostora za vežbanje. „Šareni-raznovrsni obrok” - pravilna ishrana. Značaj vode za organizam i vežbanje.

Ključni pojmovi sadržaja: bazična kretanja, vežbanje, igra, zdravlje, vaspitanje.

DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Koncepcija Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja zasniva se na jedinstvu nastavnih, vannastavnih i vanškolskih organizacionih oblika rada, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja kroz dostizanje ishoda ovog vaspitno-obrazovnog područja koje se sastoji iz tri predmetne oblasti:

- fizičke sposobnosti,
- motoričke veštine,
- fizička i zdravstvena kultura.

Većina ishoda u programu je razvojnog karaktera i proteže se kroz ceo prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja, uzimajući u obzir uzrast učenika i senzitivne periode razvoja fizičkih sposobnosti.

Program drugog razreda baziran je na kontinuiranom razvijanju znanja, veština, stavova i vrednosti.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

A. časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;

B. slobodne aktivnosti;

V. nedelja školskog sporta;

G. aktivnosti u prirodi (kros, sportski dan, izleti, zimovanje, letovanje ...);

D. školska takmičenja;

Đ. korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava.

A. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Nastavne oblasti:

I. FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Na svim časovima kao i na drugim organizacionim oblicima rada, poseban akcenat se stavlja na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti koje se kontinuirano realizuju u pripremnom delu časa. Deo glavne faze koristi se za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj. Metode i oblici rada biraju se u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad;

- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;

- učvršćivanje pravilnog držanja tela.

II. MOTORIČKE VEŠTINE

Usvajanje motoričkih veština ostvaruje se putem osnovnih i proširenih programskih sadržaja tako što se primenjuju osnovni didaktičko-metodički principi i metode rada neophodne za dostizanje postavljenih ishoda.

Usvojene motoričke veštine učenicima treba da omoguće primenu u svakodnevnim i specifičnim životnim situacijama.

Učenicima koji imaju poteškoća da usvoje neke od sadržaja, zadaju se vežbanja slična ali lakša od predviđenih ili predvežbe.

Učeniku koji ima poteškoće da dostigne predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da taj ishod dostigne u narednom periodu.

Usavršavanje nekih motoričkih zadataka je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnika hodanja, trčanja, primena naučene igre itd.).

U radu sa naprednijim učenicima, realizuju se prošireni sadržaji. Kroz proces realizacije programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za različite fizičke aktivnosti.

Pre rada na usvajanju novih motoričkih veština iz navedenih nastavnih tema, neophodno je ponoviti motoričke veštine usvojene u prvom razredu.

III. FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve organizacione oblike rada, nastavne oblasti i teme uz praktičan rad.

Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici stiču znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu i zdravlju.

Osnovne informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.

Ova nastavna oblast obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju i zdravlju; razvijanje i negovanje drugarstva; prepoznavanje negativnih - neprihvatljivih oblika ponašanja u igri i dr.

Pored navedenog, u ovoj oblasti potrebno je raditi i na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije) i multikulturalnosti; formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju lične i školske imovine, negovanju društvenih vrednosti, itd.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Definisani ishodi su važan deo i nezaobilazan element procesa planiranja nastave i učenja. Definisani ishodi predstavljaju rezultat učenja na kraju svakog razreda, pa je pri planiranju rada potrebno odrediti vremensku dinamiku u odnosu na ostvarivanje određenih ishoda tokom školske godine. Neophodno je posebnu pažnju obratiti na ishode koje nije moguće dostići tokom jednog ili više časova, već je u tu svrhu potrebno realizovati različite aktivnosti tokom godine.

Predmet se realizuje kroz 108 časova praktične nastave. Broj časova datih nastavnih tema planira se na osnovu procene nastavnika, materijalno-tehničkih i prostornih uslova. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi.

Neke nastavne teme ostvaruju se realizacijom osnovnih i proširenih sadržaja.

Osnovni sadržaji su oni koje je neophodno sprovesti u radu sa učenicima, uzimajući u obzir sposobnosti učenika, materijalno-tehničke i prostorne uslove.

Prošireni sadržaji su oni koje nastavnik bira i realizuje u radu sa učenicima (grupama ili pojedincima) koji su savladali osnovne sadržaje, uzimajući u obzir nivo dostignutosti - ostvarenosti ishoda, potrebe učenika i uslove za rad.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Pri planiranju vežbanja u pripremnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehantičke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenažne metode (kontinuirani, ponavljajući metod), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu

sa učenicima primenjivati diferencirane oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbi. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja, zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, tako što se vodi računa o postizanju što veće radne efikasnosti i optimizaciji intenziteta rada.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage

- bez i sa rekvizitima,
- na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti

- bez i sa rekvizitima,
- uz korišćenje sprava.

3. Razvoj izdržljivosti

- trčanje,
- elementarne igre,
- vežbanje uz muziku,
- ples.

4. Razvoj koordinacije

- izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i promenljivim uslovima.

5. Razvoj brzine

- jednostavne i složene kretne strukture izvoditi maksimalnim intenzitetom iz različitih početnih položaja, izazvane različitim čulnim nadražajima (start iz različitih položaja, itd.),
- štafetne igre,
- izvođenje vežbi maksimalnom brzinom.

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje.

MOTORIČKE VEŠTINE

1. Hodanje i trčanje

Hodanje kratkim koracima, dugim koracima, u različitom ritmu, hodanje sa opružanjem stajne noge, hodanje sa rekvizitom, hodanje sa promenom pravca i smera, hodanje kombinovano sa različitim pokretima (pokreti ruku, nogu, trupa), hodanje preko niskih prepreka, elementarne igra sa hodanjem.

Trčanje uz pravilno postavljanje stopala i pravilan rad ruku, sa podizanjem kolena, trčanje preko prepreka, trčanje sa promenom ritma, trčanje sa promenom pravca i smera, brzo trčanje 30 m sa startom iz različitih početnih položaja, elementarne igre sa trčanjem.

2. Skakanja i preskakanja

Poskoci u mestu: sunožnim odskokom i sunožnim doskokom sa opružanjem tela, levo-desno, napred-nazad, u doskok raznožno i ponovo sunožno; sa vijačom (sa međuposkokom i bez međuposkoka); jednonožnim odskokom i doskokom na jednu nogu, saopružanjem tela, levo-desno, napred-nazad. Skok sunožnim odskokom pruženim telom sa okretom za 90° i sunožnim doskokom. Sunožno naskok na povišenu površinu (do visine švedske klupe), na naslagane strunjače ili gornju površinu švedskog sanduka. Skok udalj iz mesta, uz pravilan zamah rukama, amortizaciju i završni položaj.

Poskoci u kretanju: posle nekoliko koraka, jednonožni poskok jednom, posle nekoliko koraka, jednonožni poskok drugom nogom i naizmenično; posle nekoliko koraka jednonožni odskok i meki sunožni doskok do počučnja („da se ne čuje“). Ponoviti posle nekoliko trčećih koraka. Jednonožni naskok na povišenu površinu čeonim i bočnim zaletom (dva okvira švedskog sanduka, niska greda, kocka) i sunožni doskok na meku površinu.

Skakanje preko vijača, palica i drugih rekvizita poređanih na tlu jednonožnim i sunožnim odskokom.

Školica, igra „lastiša“ i dr.

Kombinacije skokova:

- skokovi sa noge na nogu,
- skok sa jedne noge i doskok na istu,
- skokovi odrazom sa jedne noge i doskok na obe noge,
- skokovi preko niže prepreke.

Skokovi udalj: povezati zalet od nekoliko trčećih koraka sa jednonožnim odskokom sa obeleženog prostora (šira površina, ili linije) i doskok na meku površinu (strunjača za skok uvis, pesak).

Skokovi uvis: iz zaleta pravo jednonožnim odskokom preskočiti vijaču ili lastiš, noge pogrčiti i meko sunožno doskočiti (u grupi od tri do četiri učenika); preskočiti lastiš (postavljen po širini) istovremenim polaskom dva do tri učenika.

Skok sa povišene površine, kombinovan sa uvinućem, zgrčenim nogama, sa okretom za 900 ili 1800 .

Vežbe (skakanja i preskakanja) uporom rukama: bokom pored švedske klupe, upor i sunožnim odskokom naskok u upor čučeci, isto, preskočiti klupu.

Pripremne vežbe za preskok:

- sunožni skokovi sa odskočne daske, doskok na strunjaču.

Preskakanje duge vijače koja se okreće: pojedinačno iz mesta, sa ulaskom i izlaskom prema mogućnostima učenika.

Igre uz korišćenje različitih oblika skakanja i preskakanja.

3. Bacanja i hvatanja

Bacanje loptice (levom i desnom rukom) iz mesta i udalj i u cilj (okvir od švedskog sanduka, obeleženi cilj na zidu, kvadrati od vijača na rukometnom голу...). Vežbe ponoviti u hodanju i laganom trčanju.

Bacanje lopte uvis i posle njenog odbijanja od tla hvatanje obema rukama: uz ceo okret, posle pljeska rukama, zatvaranja očiju, čučnja, seda...; zakotrljati loptu po tlu i hvatanjem je podići obema rukama.

Vođenje lopte u mestu i hodanju (levom i desnom rukom).

Dodavanje lopte u parovima, u mestu, sa grudi i iznad glave.

Igre sa vođenjem i dodavanjem lopte i gađanjem u cilj.

4. Puzanja, višenja, upori i penjanja

Realizuju se kroz osnovne i proširene sadržaje.

Osnovni sadržaji

Puzanja po strunjači na različite načine (licem prema tlu, leđima na tlu...).

Penjanje: uz ripstol, uz mornarske lestve, čeonu, naizmeničnim prehvatanjem, penjanje.

Provlačenje kroz okna švedskog sanduka, klupe i rekvizita (obruč) i dr.

Penjanje i spuštanje na i sa različitih sprava.

Višenja: u visu ležećem opruženim telom, pomicanje ulevo i udesno. Pomicanja u visu slobodnom. Vis aktivni na svim spravama na kojima se vis može izvesti.

Pomicanje na dohvatnom vratilu sa pogrčenim nogama u visu prednjem.

Pomicanje u visu prednjem sa okretanjem za 1800, sa ukrštenim hvatom.

Njihanje uz pomoć.

Upor aktivni na tlu i na svim spravama na kojima se upor može izvesti.

Prošireni sadržaji

Uzmac koracima uz kosu površinu.

Bočno penjanje uz lestve sa naizmeničnim prehvaćanjem i opiranjem istovremeno obema nogama.

5. Vežbe na tlu

Realizuju se kroz osnovne i proširene sadržaje.

Osnovni sadržaji

Klek, usprav bez pomoći ruku; klek sunožni na strunjače; klek jednonožni, usprav; kretanje u upor čučecem i upor sklonjeno, licem i leđima ka tlu; iz čučnja, malim odrazom doskok prvo na ruke, a zatim na stopala u upor čučeci („žablji poskoci“). Klek, uzrućenje, zaklon.

Povaljka na leđima. Stav na lopaticama („sveća“), grčenjem i obuhvatom kolena povaljka niz kosu površinu.

Kolut napred, iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu (na ripstolu okačene švedske klupe i prekrivene strunjačama).

Kolut napred, iz čučnja u čučanj, i iz čučnja do stava uspravno i uzrućenja.

Povaljka na stomaku (ležanje na truhu, obuhvatiti rukama skočne zglobove - povaljka).

Dva povezana koluta napred.

Kolut napred i skok pruženim telom.

Kolut nazad iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu.

Kolut nazad.

Ponoviti sastav iz prvog razreda, kombinaciju na tlu od sledećih vežbi:

najmanje četiri takta vežbi oblikovanja, kolut napred do stava uspravno, okret u usponu na obe noge za 180°, čučanj, stav na lopaticama, stav uspravno i dva dečja poskoka.

Sastav od naučenih elemenata:

Dva vezana koluta napred do stava uspravno, okret u usponu na obe noge za 180°, čučanj, stav na lopaticama, stav uspravno, kolut nazad, usprav i dva dečja poskoka.

Primene usvojenih vežbi kroz igru

Prošireni sadržaji

Kolut napred iz upora stojećeg opruženih nogu.

Kolut preko lopte.

Odeljensko takmičenje u kombinaciji naučenih vežbi.

6. Vežbe ravnoteže

Realizuju se kroz osnovne i proširene sadržaje.

Osnovni sadržaji

Hodanje po liniji napred sa pravilnim postavljanjem stopala (gimnastičkim korakom), i unazad sa opruženom upornom nogom, kraćim koracima, koracima u usponu i sa različitim položajem ruku (o bok, odručenje, uzručenje).

Hodanje po širokom delu švedske klupe:

napred - odručenje; unazad opružanjem uporne noge, uzručenje; ustranu: iz stava spetnog, ruke o bok, hodanje koracima sa privlačenjem do stava spetnog i uzručenja, zibom počučnjem, korak ustranu - odručiti, stav spetni, uzručiti.

Lagano trčanje na prednjem delu stopala sa pravilnim držanjem tela, rukama o bok ili u odručenju (švedska klupa i niska greda).

Kombinacija vežbi iz prvog razreda: iz stava spetnog na početku švedske klupe, trčanje do polovine klupe, odručiti; stav: jedna noga iza druge, uzručiti, odručiti; hodanje do kraja klupe, odručiti, stav: jedna noga iza druge uzručiti; hodanje unazad do polovine klupe, jedna noga iza druge, ruke o bok; okret za 90° hodanje ustranu koracima sa privlačenjem i zibom počučnjem, odručiti; na kraju grede stav spetni, uzručiti, saskok, predručiti, stav spetni, pruručiti, završiti leđima prema klupi. Ako škola nema klupu ili gredu, kombinaciju naučiti na tlu, na liniji.

Mala vaga na tlu, klupi i niskoj gredi.

Hodanje sa privlačenjem na celom stopalu i uspon.

Hodanje opružanjem stajne i prednoženjem zamajne noge.

Hodanje u nazad na gredi.

Sastav iz prvog razreda dopuniti naučenim vežbama.

Prošireni sadržaji

Naskok korakom na gredu.

Čučanj i okret u čučnju za 900 i 1800.

Sastav iz prvog razreda dopuniti vežbama: hodanje u nazad i okretom u čučnju za 1800.

Odeljensko takmičenje.

7. Vežbe sa rekvizitima

Vežbe rekvizitima koristiti prilikom savladavanja sledećih sadržaja:

Vežbe oblikovanja sa loptom, palicom, obručem, vijačom i drugim rekvizitima.

Trčanja, poskoci i skokovi - vijače, palice i obruči poređani na kraćem i dužem odstojanju: preskakanje kratke i duge vijače; ritmičke vežbe;

Kocke, švedska klupa ili švedski sanduk: penjanje i silaženje nagaznim korakom i sunožnim doskokom u čučanj i počučanj; sunožni naskok i doskok u čučanj i počučanj; čunjevi i obruči: vijugavo trčanje, trčanje sa rekvizitom u rukama (lopta, medecinka, обруч...);

Preskakanje vijače na različite načine (sunožnim, jednonožnim skokovima, preskakanja sa međuskokom, sa noge na nogu, preskakanje vijače u kretanju).

Dizanje i nošenje: predmeta i rekvizita (kocka, medicinka..) na različite načine; postavljanje i skupljanje predmeta i rekvizita.

Igre sa lastišom.

Poligon i elementarne igre uzkorišćenje palica, vijača, obruča, kocki i čunjeva.

8. Ples i ritmika

Realizuju se kroz osnovne i proširene sadržaje.

Osnovni sadržaji

Ritmičko hodanje i trčanje promenljivim ritmom, tempom uz pljesak i odgovarajuću muzičku pratnju. Kretanja uz menjanje položaja ruku, nogu i trupa. Galop napred i strance. Dečji poskok. Sačiniti sastav od naučenih elemenata uz muzičku pratnju.

Osnovni ritmički pokreti sa rekvizitima

Vijača: njihanje i kruženje vijačom ili trakom u bočnoj i čeonj ravnj; sunožni skokovi kroz vijaču obrtanjem napred. Povezati ova dva elementa kao obavezni sastav.

Preskakanje vijače u kretanju napred.

Lopta ili обруч: kruženja u čeonj i bočnoj ravnj obema i jednom rukom; bacanje i hvatanje u zadatom ritmu u mestu i u kretanju sa počučnjem;

Plesovi: „Ja posejah lubenice“ i „Mi smo deca vesela“.

Jedno kolo po izboru.

Prošireni sadržaji

Preskakanje vijače unazad.

Kombinovano preskakanje vijače napred-nazad.

Hodanje i trčanje sa bacanjem i hvatanjem lopte i obruča.

Vežba sa vijačom:

Njihanje vijače u bočnoj ravni napred-nazad, kruženje, otvoriti vijaču u predručenju, dva sunožna poskoka sa međuposkokom, dva sunožna poskoka bez međuposkoka okretanjem vijače napred, njihanje i kruženje u bočnoj ravni na suprotnoj strani, isti skokovi ali sa okretanjem vijače nazad, zaustaviti vijaču u predručenju i nastaviti četiri poskoka sa noge na nogu obrtanjem vijače napred, stav spetni, predručenje.

9. Poligoni

Poligoni se primenjuju nakon nekoliko obrađenih tematskih celina (nastavnih tema ili oblasti).

Poligoni se sastavljaju od usvojenih vežbi u skladu sa uslovima za izvođenje nastave.

Kombinovani poligon sa zadacima uz korišćenje sprava i revizita (provlačenja, nošenja, kotrljanja, penjanja, višenja, preskakanja...).

Usavršavanje motoričkih veština može se realizovati kroz dramatizaciju vežbanja uz korelaciju sa drugim nastavnim predmetima (muzičko, likovno, matematika, srpski jezik i književnost...).

Plivanje

Nastavnu temu Plivanje, realizuju škole koje za to imaju uslove u školi ili objektima van nje.

Program nastave plivanja sadrži:

- obuku neplivača,

- igre na vodi.

Nastavu plivanja realizuje nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa nastavnikom koji sprovodi razrednu nastavu tom odeljenju.

FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve druge nastavne oblasti i teme uz praktičan rad i sastoji se od dve nastavne teme Kultura vežbanja i igranja i Zdravstveno vaspitanje.

Kultura vežbanja i igranja

Osnovni termini u vežbanju

U radu sa učenicima postepeno uvoditi terminologiju vežbi i upoznati ih sa uticajem primenjenih vežbi na organizam.

Vežbam bezbedno

Upoznati učenika sa pravilima ponašanja koja važe u prostorima za fizičko vežbanje kako u školi, tako i van nje. Isticati neophodnost poštovanja pravila ponašanja tokom vežbanja.

Čuvam svoje i tuđe stvari

Formiranje svesti o potrebi čuvanja kako svojih tako i tuđih stvari.

Pravila elementarnih igara

Usvajanje osnovnih pravila elementarnih igara koje se na času realizuju. Razvijanje svesti o potrebi poštovanja pravila igara, kao i posledicama njihovog nepoštovanja.

Nekad izgubim, a nekada pobedim

Negovanje takmičarskog duha. Prihvatanje pobede i poraza na socijalno prihvatljiv način (bez ruganja i nipodaštavanja protivnika...).

Navijam pristojno

Podsticati učenike da prilikom igre ili takmičenja poštuju svoju i protivničku ekipu i nagrade svaki lep potez i postupak učesnika u igri.

Zdravstveno vaspitanje

Moje zdravlje i vežbanje

Na način prihvatljiv za učenike objasniti značaj različitih vežbanja za zdravlje. Razvoj svesti o potrebi da se bude zdrav i šta znači zdravlje za čoveka. Neophodno je da uoče razlike između zdravog i bolesnog stanja organizma.

Mišići zglobovi i kosti

Učenici imenuju delove tela, kosti, zglobove i mišiće (grudi, stomak, leđa, noge, ruke - rameni pojas) i navode njihovu ulogu. Mogućnosti svog tela učenici pokazuju kroz vežbanje. Naglasiti značaj fizičke aktivnosti i fizičkog i zdravstvenog vaspitanja kao predmeta.

Telesni razvoj

Proširiti učenička znanja o sopstvenom rastu i razvoju. Osposobiti ih da uoče određene promene tokom dosadašnjeg razvoja.

Lična higijena

Formiranje svesti o značaju održavanja lične higijene.

Stvaranje navike da se oprema za fizičko vežbanje uredno održava i čuva.

Higijena prostora za vežbanje

Formiranje navike da se higijena prostora u kojem učenik vežba uredno održava i čuva (sala, svlačionice igrališta...)

„Šareni - raznovrsni obrok” pravilna ishrana

Upoznavati učenika sa značajem raznovrsnosti ishrane.

Značaj vode za organizam i vežbanje

Upoznavati učenika sa značajem redovnog i dovoljnog konzumiranja tečnosti - vode i njenim značajem u vežbanju.

Didaktičko-metodički elementi

Osnovne karakteristike realizacije nastave:

- jasnoća nastavnog procesa;
- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;
- izbor racionalnih oblika i metoda rada;
- izbor vežbi usklađen sa programskim sadržajima i ishodima;
- funkcionalna povezanost delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova određene nastavne teme.

Pri izboru oblika rada uzimaju se u obzir prostorni uslovi, broj učenika na času, opremljenost spravama i rekvizitima i planirana dinamika rada.

Izbor didaktičkih oblika rada treba da bude u funkciji efikasne organizacije i intenzifikacije časa u cilju dostizanja postavljenih ishoda.

U nastavi treba da prevladavaju igre i sadržaji koji zahtevaju preciznost izvođenja. Svim vežbanjima prethode tačna uputstva nastavnika i prikaz vežbi. Nastavnik prati rad učenika, ukazuje i ispravlja greške.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, preporučuje se da nastavnik podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:

- Nivo angažovanosti (aktivnost) i odnos učenika prema obavezama u fizičkom i zdravstvenom vaspitanju koji obuhvata:

vežbanje u adekvatnoj sportskoj opremi;

aktivno učestvuje na časovima fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;

vežbanje i igranje u slobodno vreme.

- Prikaz jednog kompleksa usvojenih opštepripremnih vežbi (vežbi oblikovanja), bez rekvizita.

- Postignuća u motoričkim veštinama.

- Individualni napredak učenika

Individualni napredak svakog učenika procenjuje se u odnosu na prethodno provereno stanje. Prilikom ocenjivanja neophodno je uzeti u obzir sposobnosti učenika, stepen spretnosti i umešnosti. Ukoliko učenik nema razvijene posebne sposobnosti, prilikom ocenjivanja uzima se u obzir njegov individualni napredak u odnosu na prethodna dostignuća i mogućnosti kao i angažovanje učenika u nastavnom procesu.

Kod učenika oslobođenih praktičnog dela nastave prati se i vrednuje:

- poznavanje osnovnih pravila elementarnih igara, osnovnih zdravstveno-higijenskih pravila vežbanja i zdrave ishrane;

- učešće u vannastavnim aktivnostima.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave, vrši se na osnovu posebnog angažovanja u nastavi.

Praćenje vrednovanje i ocenjivanje učenika sa invaliditetom vrši se na osnovu njihovog individualnog napretka.

VANNASTAVNE I VANŠKOLSKE AKTIVNOSTI

Plan i program ovih aktivnosti predlaže Odeljensko veće drugog razreda i sastavni je deo godišnjeg plana rada škole i školskog programa.

B. Slobodne aktivnosti

Realizuju se prema interesovanju učenika. Sačinjava se poseban program pri čemu se uzimaju u obzir materijalni i prostorni uslovi rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika.

V. Nedelja školskog sporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, shvatanja važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delinkvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.

Nedelja školskog sporta obuhvata:

- fizičke aktivnosti prilagođene uzrastu i mogućnostima učenika;
- kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice...);
- đачke radionice (o zdravlju, fizičkom vežbanju, sportu i dr...).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Odeljensko veće drugog razreda zajedno sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu, kao i drugim Stručnim većima (likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike...) i stručnim saradnicima u školi, vodeći računa da i učenici koji su oslobođeni od praktičnog dela nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u organizaciju ovih aktivnosti.

G. Aktivnosti u prirodi (izlet, kros, zimovanje, letovanje...)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje aktivnosti u prirodi:

- izlet;
- kros se organizuje minimum jednom u toku školske godine;
- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta (fizičke aktivnosti na snegu);
- letovanje - organizuje se za vreme letnjeg raspusta (kampovanje itd.).

Plan i program ovih aktivnosti sačinjava Odeljensko veće drugog razreda u saradnji sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu.

D. Školska takmičenja

Škola za učenike drugog razreda organizuje i sprovodi takmičenja iz minimum jedne elementarne igre ili poligona u toku školske godine, kao integralni deo procesa Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Plan takmičenja donosi Odeljensko veće drugog razreda u saradnji sa Stručnim većem nastavnika Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja Republike Srbije, koja su u skladu sa nastavnim planom i programom, kao i na takmičenjima od interesa za lokalnu zajednicu.

Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:

- poteškoće u ostvarivanju ishoda;
- smanjene fizičke sposobnosti;

- loše držanje tela;

- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva i učenike sa smanjenim fizičkim sposobnostima organizuje se dopunska nastava koja podrazumeva savladavanje onih obaveznih programskih sadržaja koje učenici nisu uspjeli da savladaju na redovnoj nastavi, kao i razvijanje njihovih fizičkih sposobnosti;

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:

- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;

- savetovanje učenika i roditelja;

- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;

- organizovanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja, a sprovodi ih nastavnik Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa nastavnikom koji realizuje razrednu nastavu u odeljenju koje učenik pohađa.

Oslobađanje učenika nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Učenik može biti oslobođen samo praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela, u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa oslobođenim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i korelaciji sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:

- prate igru i usvajaju pravila igara,

- naprave edukativni crtež sa sportskog događaja,

- na drugi način pomažu u nastavi.

Primer ishoda za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave:

Po završetku teme učenik će biti u stanju da:

- navede osnovna pravila elementarne igre koja se najčešće primenjuje u nastavi;

- primeni osnovna zdravstveno-higijenska pravila;

- pomogne u organizaciji aktivnosti predviđenih programom.

Pedagoška dokumentacija

- Planovi rada Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, plan rada odeljenskog veća, godišnji plan (po temama sa brojem časova), mesečni operativni plan, plan vančasovnih i vanškolskih aktivnosti i praćenje njihove realizacije.

- Pisane pripreme: formu i izgled pripreme sačinjava sam nastavnik u skladu sa Stručnim uputstvom.

Pedagošku dokumentaciju nastavnik sačinjava u pisanoj ili elektronskoj formi.

Naziv predmeta	DIGITALNI SVET	
Cilj	Cilj nastave i učenja predmeta Digitalni svet jeste razvijanje digitalne kompetencije učenika neophodne za bezbednu i pravilnu upotrebu digitalnih uređaja za učenje, komunikaciju, saradnju i razvijanje osnova algoritamskog načina razmišljanja.	
Razred	Drugi	
Godišnji fond časova	36 časova	
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – uporedi način na koji uči u školi sa onlajn učenjem putem školske platforme; – koristi školsku platformu za onlajn učenje (uz pomoć nastavnika i/ili roditelja/zakonskog zastupnika); – samostalno koristi digitalne udžbenike za učenje; – kreira, čuva i ponovo uređuje digitalnu sliku (samostalno i/ili uz pomoć nastavnika) koristeći odgovarajuću aplikaciju; – svojim rečima objasni pojam pokretne slike; – kreira elemente pokretne slike; – kreira jednostavan grafički digitalni materijal namenjen poznatoj publici; 	DIGITALNO DRUŠTVO	<p>Učenje putem školske platforme za onlajn učenje.</p> <p>Učenje uz pomoć digitalnih udžbenika.</p> <p>Kreativno grafičko izražavanje korišćenjem digitalnog uređaja.</p> <p>Umrežavanje digitalnih uređaja i prilike za razmenu materijala, komunikaciju i zajednički rad koji iz umrežavanja proizilaze.</p>
	BEZBEDNO KORIŠĆENJE DIGITALNIH UREĐAJA	<p>Dobici i rizici koji proizilaze iz komunikacije putem digitalnih uređaja.</p> <p>Ponašanje na internetu – internet bonton.</p> <p>Ostavljanje ličnih podataka pri korišćenju digitalnih uređaja.</p> <p>Primerena reakcija u slučaju kontakta sa neprimerenim digitalnim sadržajem, nepoznatim, zlonamernim osobama ili osobama koje komuniciraju na neprihvatljiv način.</p> <p>Organizacija vremena i uslova za rad pri onlajn</p>

<ul style="list-style-type: none"> – svojim rečima objasni zbog čega digitalne uređaje povezujemo na mreže, uključujući internet; – navede mogućnosti za razmenu materijala, komunikaciju i zajednički rad (učenje) koje su nastale zahvaljujući umrežavanju digitalnih uređaja; – objasni dobitke i rizike koji proizilaze iz komunikacije putem digitalnih uređaja; – razlikuje neprihvatljivo od prihvatljivog ponašanja pri komunikaciji na internetu; – reaguje na odgovarajući način ako dođe u dodir sa neprimerenim digitalnim sadržajem, nepoznatim, zlonamernim osobama ili osobama koje komuniciraju na neprihvatljiv način; – navede neke od načina na koje korisnici digitalnih uređaja ostavljaju lične podatke u digitalnom okruženju; – organizuje sopstveno učenje u onlajn okruženju na način koji ne ugrožava zdravlje i ličnu bezbednost, kao i sigurnost digitalnog uređaja; 		<p>učenju.</p> <p>Korišćenje digitalnih uređaja i zaštita životne sredine.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – predloži načine odlaganja elektronskog otpada koji ne ugrožavaju životnu sredinu; – svojim rečima objasni pojam algoritam; – analizira jednostavan poznati postupak koji sadrži ponavljanja određenih radnji i predstavi ga algoritamski; – kreira odgovarajući računarski program u vizuelnom programskom jeziku; – analizira jednostavan program 	<p>ALGORITAMSKI NAČIN RAZMIŠLJANJA</p>	<p>Razlaganje problema na manje celine.</p> <p>Osmišljavanje algoritama linijske i ciklične strukture koji vodi do rešenja jednostavnog problema.</p> <p>Kreiranje računarskog programa u vizuelnom programskom jeziku.</p> <p>Analiza postojećeg programa kreiranog u vizuelnom programskom jeziku i tumačenje funkcije blokova od kojih je sačinjen.</p> <p>Upravljanje ponašanjem fizičkog digitalnog uređaja kreiranjem programa u vizuelnom programskom jeziku.</p>

<p>kreiran u vizuelnom programskom jeziku i objasni šta i na koji način taj program radi;</p> <p>– uoči i ispravi grešku u jednostavnom programu, proveri valjanost novog rešenja i po potrebi ga dodatno popravi (samostalno ili saradnički);</p> <p>– kreira program u vizuelnom programskom jeziku kojim upravlja ponašanjem raspoloživog fizičkog digitalnog uređaja.</p>		<p>Uočavanje i ispravljanje grešaka u programu.</p>
---	--	---

Ključni pojmovi sadržaja: onlajn učenje, digitalna slika, pokretna slika, umrežavanje digitalnih uređaja, komunikacija, lični podaci, odlaganje elektronskog otpada, algoritam, programiranje u vizuelnom programskom jeziku.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet Digitalni svet namenjen je razvijanju digitalne kompetencije kod učenika drugog razreda osnovne škole. Program nastave i učenja za drugi razred orijentisan je na proces učenja i ostvarivanje ishoda.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći predmet Digitalni svet. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika, koji su grupisani u tri nastavne teme: *Digitalno društvo*, *Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja* i *Algoritamski način razmišljanja*.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji – globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Definisani ishodi olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti.

Nastavnik je u planiranju, pripremi i ostvarivanju nastave i učenja autonoman. Za svaki čas treba planirati i pripremiti sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Navedene ishode potrebno je ostvariti sa različitim nivoima raspoloživosti digitalnih uređaja namenjenih za korišćenje od strane učenika. Nastavnik treba da realizuje nastavu u kabinetu za informatiku i omogući učenicima da koriste računare na način koji direktno doprinosi ostvarivanju definisanih ishoda učenja. Preporuka je da dva učenika koriste jedan računar kako bi se razvilo vršnjačko učenje, delila odgovornost i razvijao timski rad. Verovatno je da učenici imaju iskustva sa korišćenjem digitalnih uređaja. Od izuzetnog je značaja da ta iskustva nastavnik uvidi i uvaži. Učenici mogu biti vešti korisnici tehnologije, ali to ne znači da su i kompetentni u ovoj oblasti. U tom smislu, nastavnik ima slobodu da nastavu organizuje u skladu sa tehničkim mogućnostima, predznanjima i potrebama svojih učenika.

Tokom realizacije nastave, rad nastavnika mora biti kontinuirano usmeren ka smanjivanju digitalnog jaza. Važno je da nastavnici pomognu učenicima koji nemaju mogućnost pristupa tehnologiji od kuće tako što će ih, u kabinetu za informatiku, povezati sa učenicima koji su digitalno spretni i raditi na pospešivanju vršnjačkog učenja. Obavezivanje učenika da koriste nastavne materijala za koje im je potreban pristup internetu od kuće

nepravедno je prema onima koji ga nemaju. Za takve učenike nastavnik mora da obezbedi alternativu – mogućnost pristupa školskim digitalnim uređajima, pre ili posle nastave.

Digitalno društvo

U cilju dostizanja ishoda *uporedi način na koji uči u školi sa onlajn učenjem putem školske platforme i koristi školsku platformu za onlajn učenje (uz pomoć nastavnika i/ili roditelja/zakonskog zastupnika)* nastavnik inicira razgovor sa učenicima na temu onlajn učenja:

- kakav je to vid učenja;
- po čemu se razlikuje, a po čemu je sličan učenju u školi;
- koje su prednosti, a koje slabe strane jednog i drugog oblika učenja.

Na osnovu odgovora učenika, nastavnik iznosi činjenice o onlajn učenju naglašavajući da je ono sastavni deo tradicionalnog učenja, da predstavlja podršku učenju kod kuće i omogućava obrazovni kontakt sa nastavnikom i van školskog vremena.

Učenicima treba demonstrirati osnovne mogućnosti školske platforme za onlajn učenje.

Uputiti učenike da, kod svojih kuća, zajedno sa roditeljima (kojima su dostavljeni pristupni parametri) pristupe školskoj platformi za učenje i prouče materijal vezan za predmet Digitalni svet.

Preporučeni broj časova: 2.

Za dostizanje ishoda *samostalno koristi digitalne udžbenike za učenje*, nastavnik podstiče učenike da, za dublje razumevanje nekog nastavnog sadržaja koriste digitalni udžbenik argumentujući zašto preporučuje da se baš taj sadržaj prouči korišćenjem digitalnog udžbenika.

Preporučeni broj časova: 1.

U zavisnosti od vrste digitalnih uređaja koji su na raspolaganju učenicima, nastavnik bira odgovarajuću jednostavnu aplikaciju za crtanje i upoznaje učenike sa radnim okruženjem. Primeri zadataka za učenike koji doprinose dostizanju ishoda *kreira, čuva i ponovo uređuje digitalnu sliku (samostalno i/ili uz pomoć nastavnika) koristeći odgovarajuću aplikaciju*:

– Imenuj date geometrijske figure i od njih kreiraj digitalnu sliku. (Nastavnik predstavlja tehniku selektovanja i premeštanja dela slike.) Iste figure iseci sa papira, oboji i zalepi u svesku tako da dobiješ istu sliku. Koji način je lakši za ispravljanje grešaka, brži?

– Iscrtavajući geometrijske figure kreiraj sliku velike pečurke i pet pečurkica koje izgledaju baš kao velika. (Nastavnik predstavlja tehnike kopiranja i promene veličine selektovanog dela slike.) Iste pečurke nacrtaj u svesci. Da li je na papiru moguće nacrtati pet pečurkica tako da sve budu identične veličine i izgledaju baš kao velika? Zašto?

– Pomoću računara nacrtaj dva psa koji identično izgledaju i koji gledaju jedan u drugog. (Nastavnik predstavlja tehnike kopiranja i prevrtanja selektovanog dela slike.) Uradi isto u svesci. Da li je na papiru moguće nacrtati identične pse koji gledaju jedan u drugog? Zašto?

Nastavnik unapred priprema datoteke u kojima će učenici raditi. Upućuje ih kako da ih otvore, urade zadatak i sačuvaju svoj rad, ne ulazeći u detalje vezane za organizaciju podataka na digitalnom uređaju. Drugim rečima, kada učenici koriste digitalni uređaj u okviru izvođenja nastave ili samostalnog rada, učenicima treba objasniti, korak po korak, „gde da kliknu” ili obezbediti da odabrana aplikacija bude pokrenuta pre nego što učenici započnu rad. U slučaju da učenici koriste digitalne uređaje sa tastaturom i mišem, akcenat treba da bude na korišćenju miša uz minimalno korišćenje tastature.

Preporučeni broj časova: 8.

Aktivnostima za dostizanje ishoda *svojim rečima objasni pojam pokretne slike i kreira elemente pokretne slike* treba da prethodi prikazivanje animiranih slika učenicima i demistifikovanje doživljaja pokreta (najbolje otvaranjem prikazane animirane slike u odabranoj aplikaciji). Učenike treba uputiti u način izrade animirane slike birajući temu iz gradiva (smena godišnjih doba, pravila za bezbedno ponašanje u saobraćaju i sl.), a zatim im zadati da osmisle slike koje će činiti animaciju i koje će oni nacrtati na papiru ili pomoću digitalnog uređaja. Nakon toga, nastavnik fotografiše crteže učenika ili preuzima kreirane digitalne slike i učitava ih u odabranu aplikaciju za animaciju, demonstrirajući tehniku. Pokreće smenjivanje statičnih slika stvarajući doživljaj pokreta. Ukoliko nastavnik ne želi da koristi neku od specijalizovanih aplikacija za izradu animacija, on učenicima može da dočara doživljaj pokreta brzim smenjivanjem kreiranih slika u ugrađenom programu za prikaz slika, koji je sastavni deo operativnog sistema instaliranog na računaru koji koristi. To čini tako što slike koje čine jednu animaciju imenuje rednim brojevima koji oslikavaju redosled prikaza u animaciji, sačuva u odgovarajućoj fascikli, a zatim prikaže prvu od njih. Brzim pritiskanjem strelica na tastaturi računara slike će se smenjivati i kreirati iluziju kretanja.

Preporučeni broj časova: 4.

U saradnji sa aktivom učitelja prvog razreda, nastavnik učenicima predstavlja teme koje su od interesa za prvake. Aktivnosti za dostizanje ishoda *kreira jednostavan grafički digitalni materijal namenjen poznatoj publici* obuhvataju odabir jedne od tema i kreiranje grafičkog digitalnog materijala (statične ili pokretne slike) namenjenog mlađim drugarima. Ovo je pogodan trenutak da se učenicima naglasi da znanje i veštine koje su stekli na prethodnim časovima mogu da budu korisni već u ovom trenutku. Nastavnik organizuje „gostovanje” kod prvaka i predstavljanje kreiranih materijala.

Zadovoljstvo što su primenom sopstvenog znanja i veština pomogli ljudima u svom okruženju jeste osećanje koje nastavnik treba da podstakne kod učenika.

Preporučeni broj časova: 2.

Za dostizanje ishoda *svojim rečima objasni zbog čega digitalne uređaje povezujemo na mreže, uključujući internet*, potrebno je, bez insistiranja na definicijama, predočiti učenicima da je računarska mreža, kao i internet, sačinjena od digitalnih uređaja koji su međusobno povezani. Među tim uređajima nalaze se i oni digitalni uređaji čiji je posao da sprovode podatke koji nisu njima namenjeni, već su namenjeni nekim drugim digitalnim uređajima (kao što saobraćajac na ulici usmerava automobile, kamione, pešake itd.). Svi podaci koji putuju mrežom podeljeni su u male delove. Kada svi delovi stignu na svoje odredište i budu pravilno raspoređeni, mi dobijamo poruku, sliku i sl.

Učenicima treba pokazati video zapis koji ilustruje prethodno izneto (npr. <https://bit.ly/kakoradiinternet>).

Inicirati heuristički razgovor na temu dobrobiti koje proizilaze iz povezivanja digitalnih uređaja na mreže (komunikacija, razmena tekstova, slika, zvučnih i video-zapisa, deljenje resursa – npr. štampača).

Preporučeni broj časova: 2.

U okviru aktivnosti za dostizanje ishoda *navede mogućnosti za razmenu materijala, komunikaciju i zajednički rad (učenje) koje su nastale zahvaljujući umrežavanju digitalnih uređaja* podsticati učenike da objasne šta je sve moguće razmenjivati u okviru školske platforme (tekstove, slike, poruke itd.). Postavljati pitanja koja vode učenike ka spoznaji da je onlajn učenje moguće zato što su računari koje koriste nastavnik i oni povezani na internet, čime je omogućena razmena materijala, komunikacija, saradnički rad...

Podsticati učenike da opišu poslove svojih roditelja – koliko njih koristi digitalni uređaj na poslu, da li je taj uređaj povezan na internet, zašto je potrebno da bude povezan na internet, da li su i kako radili od kuće i sl.

Preporučeni broj časova: 1.

Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja

U aktivnostima za dostizanje ishoda *objasni dobitke i rizike koji proizilaze iz komunikacije putem digitalnih uređaja, razlikuje neprihvatljivo od prihvatljivog ponašanja pri komunikaciji na internetu, reaguje na odgovarajući način ako dođe u dodir sa neprimerenim digitalnim sadržajem, nepoznatim, zlonamernim osobama ili osobama koje komuniciraju na neprihvatljiv način i navede neke od načina na koje korisnici digitalnih uređaja ostavljaju lične podatke u digitalnom okruženju* treba naglasiti da komunikacija putem digitalnih uređaja ne može da zameni živi kontakt sa drugim ljudima, ali svakako doprinosi da se ne osećamo isključeni iz dešavanja oko nas. Razgovarati sa učenicima o vidovima digitalne komunikacije i, oslanjajući se na iskustvo i zapažanja učenika, objasniti karakteristike svakog od pomenutih vidova (društvene mreže, Vajber grupe, imejl, video-sastanci i sl.). Važno je naglasiti da je u pravilima korišćenja društvenih mreža navedeno koliko godina trebaju da imaju osobe koje te mreže koriste. Starosne granice nisu uspostavljene bez osnova i onaj ko navede lažni broj svojih godina rizikuje da snosi određene posledice i dovede sebe u opasne situacije. Upoznati učenike sa pravilima pisane onlajn komunikacije i internet bontonom. Objasniti ulogu emotikona u pisanoj komunikaciji. Razgovarati sa učenicima o neprimerenoj komunikaciji (govor mržnje, vređanje, omalovažavanje), kao i o rizičnoj komunikaciji (kontakt sa nepoznatim osobama) na način koji ne ostavlja utisak da je bolje da internet ne koristimo, već da moramo da budemo odgovorni dok to činimo. Osnažiti učenike da reaguju na adekvatan način ukoliko dođu u dodir sa neprimerenim sadržajima ili su svedoci nasilja (ne upuštati se u rasprave, već se odmah obratiti odrasloj osobi za pomoć). Takođe, neophodno je pomenuti i prilike koje dobijamo kroz komunikaciju na mreži (učenje, izučavanje oblasti koje nas interesuju).

Podsticati učenike da navedu neke od podataka koji spadaju u lične podatke i upoznati učenike sa činjenicom da korišćenjem digitalnih uređaja ostavljamo lične podatke na internetu, a da toga često nismo ni svesni. Svako činjenje u digitalnom okruženju ostavlja otisak, kao kada gazimo po neutabanom snegu. Neki od tih otisaka mogu da imaju uticaj na naš budući život. Takođe, obnoviti znanje o neophodnosti softverske zaštite digitalnog uređaja jakim lozinkom. Pomenuti postojanje dvostepene zaštite i pojasniti kako ona funkcioniše.

Učenici treba da kreiraju statičke ili pokretne slike koje podižu svest o mogućnostima koje donosi komunikacija na internetu, ali i opasnostima koje vrebaju ukoliko se komunikaciji ne pristupi na odgovoran način. Kreirane slike postavljaju se na školsko veb-mesto i time se promoviše stvaralaštvo učenika, koje postaje dostupno njihovim porodicama i rođacima.

Preporučeni broj časova: 4.

Aktivnostima za dostizanje ishoda *organizuje sopstveno učenje u onlajn okruženju na način koji ne ugrožava zdravlje i ličnu bezbednost, kao i sigurnost digitalnog uređaja* treba da prethodi razgovor sa učenicima o njihovim navikama kada je učenje u pitanju – da li sami planiraju kada će i šta učiti, ko im pomaže, kako se sa ukućanima dogovaraju oko korišćenja digitalnih uređaja za učenje. Postavljati potpitanja koja se odnose i na način korišćenja digitalnih uređaja, što treba iskoristiti za obnavljanje naučenog u prethodnom razredu – potrebe za negovanjem zdravih navika kada je upotreba digitalnih uređaja u pitanju. Podsetiti učenike na probleme koji mogu da nastanu, a vezani su za oštećenja vida i koštano-mišićnog sistema i naglasiti da oni ne nastaju zbog upotrebe tehnologije, već neodgovornog ponašanja korisnika tehnologije (nepravilnog položaja tela, pretežnog sedenja, dužeg gledanja bez promene fokusa). Takođe, treba podsetiti učenike da digitalni uređaji zahtevaju pažljivo rukovanje (ne dovoditi uređaj u kontakt sa tečnostima, posebno slatkim pićima, štiti ga od prašine, izlaganja prekomernoj toploti i sl.) i odgovarajuću zaštitu od neovlašćenog pristupa (kreirati jaku lozinku). Posebnu pažnju posvetiti upućivanju učenika da digitalni uređaj koriste samo u prisustvu roditelja/zakonskog zastupnika.

Učenici treba da kreiraju primer dnevnog plana rada, a nastavnik treba da ih savetuje kako da odrede prioritete, kako da potraže pomoć u slučaju da ne razumeju sadržaje koje izučavaju i time doprinosi izgradnji samoregulacije u njihovom učenju.

Preporučeni broj časova: 1.

Očuvanje zdrave životne sredine imperativ je savremenog društva. U okviru aktivnosti za dostizanje ishoda *predloži načine odlaganja elektronskog otpada koji ne ugrožavaju životnu sredinu* učenici treba da kreiraju statičke ili pokretne slike koje podižu svest o opasnostima neodgovornog odlaganja elektronskog otpada i promovišu odgovorno ponašanje prema planeti. Kreirane slike postavljaju se na školsko veb-mesto i time se promoviše stvaralaštvo učenika, koje postaje dostupno njihovim porodicama i rođacima.

Preporučeni broj časova: 1.

Algoritamski način razmišljanja

U okviru aktivnosti za dostizanje ishoda *svojim rečima objasni pojam algoritam i analizira jednostavan poznati postupak koji sadrži ponavljanja određenih radnji i predstavi ga algoritamski*, učenike treba staviti pred probleme koje treba da dekomponuju i njihovo rešenje prikažu u formi niza koraka, pri čemu se treba oslanjati na obrazovno iskustvo iz prvog razreda. Među problemima treba da se nađu i oni čije rešavanje zahteva ponavljanje određenih koraka izvestan broj puta ili neprestano. Definisani niz koraka nastavnik naziva *algoritmom* i podstiče učenike da ovaj pojam objasne na uzrastu primeren način.

Preporučeni broj časova: 3.

Koristeći odabrano okruženje za vizuelno programiranje lokalizovano na srpski jezik demonstrirati učenicima kako se kreira računarski program. Za dostizanje ishoda *kreira odgovarajući računarski program u vizuelnom programskom jeziku, analizira jednostavan program kreiran u vizuelnom programskom jeziku i objasni šta i na koji način taj program radi i uoči i ispravi grešku u jednostavnom programu, proveri valjanost novog rešenja i po potrebi ga dodatno popravi (samostalno ili saradnički)* potrebno je učenicima dati zadatke da kreiraju jednostavne linijske ili programe koji sadrže jednostavna ponavljanja, koje zatim testiraju i, po potrebi, koriguju sve do postizanja željenog rezultata.

Nastavnik stavlja pred učenike nekoliko ranije kreiranih programa, koje oni treba da analiziraju i objasne šta i na koji način rade.

Preporučeni broj časova: 5.

Predstaviti učenicima proces programiranja raspoloživog fizičkog digitalnog uređaja (robot, mikrokontrolera) u okruženju za vizuelno programiranje koje je lokalizovano na srpski jezik. U okviru programa „Škole za 21. vek” sve osnovne škole dobile su mikrokontrolere koji se mogu upotrebiti za rad na času.

U okviru aktivnosti za dostizanje ishoda *kreira program u vizuelnom programskom jeziku kojim upravlja ponašanjem raspoloživog fizičkog digitalnog uređaja i uoči i ispravi grešku u jednostavnom programu, proveri valjanost novog rešenja i po potrebi ga dodatno popravi (samostalno ili saradnički)* učenici kreiraju programe koje, uz pomoć nastavnika, učitavaju u fizički digitalni uređaj. Nakon analize ponašanja fizičkog digitalnog uređaja, po potrebi, koriguju program sve dok ne postignu željeni rezultat. Svrha ove aktivnosti jeste očigledna upotrebljivost znanja koje su učenici prethodno konstruisali pri radu u odabranom programu za blokovsko programiranje. Na taj način ostvaruje se transfer znanja – učenik shvata da logika programiranja ne zavisi od alata u kome programiramo, niti od vrste digitalnog uređaja. Nastavnik treba posebno da naglasi naglasi činjenicu da učenje programiranja predstavlja trajno znanje, koje je primenljivo i u godinama koje dolaze.

Preporučeni broj časova: 2.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na proces učenja i dostizanje ishoda učenja vrednuju se proces i produkti učenja. Ustaljene metode procene postignuća učenika, koje nastavnici primenjuju u drugim obaveznim predmetima i izbornim programima, moguće je primenjivati i u nastavi ovog predmeta. Ipak, izazovi poput činjenice da procena postignuća zasnovana samo na rezultatima praktičnih zadataka koje učenici rade nije dovoljan pokazatelj onoga što oni znaju i umeju, ili da je, pri saradničkom radu, vrlo teško identifikovati doprinos svakog pojedinca, dovodi do potrebe za izdvajanjem nekoliko tehnika koje se posebno preporučuju za primenu u okviru predmeta Digitalni svet (prevashodno zato što u najvećoj meri koreliraju sa njegovom prirodom):

– **samoprocena:** negovanje prakse iskazivanja refleksivnih komentara tokom predstavljanja onoga što su uradili prilika je za razvoj samouvida i samoregulacije u učenju i osnova za procenu vlastitog postignuća učenika;

– **vršnjačka procena:** ova vrsta procene postignuća učenika prirodno se nadovezuje na proces samoprocene – učenici rade u paru ili grupi na istom zadatku i imaju mogućnost da, deleći odgovornost, stvaraju i ispravljaju rešenja, te pružaju konstruktivne povratne informacije. (Ova metoda široko je rasprostranjena u IT industriji od strane profesionalnih programera (programiranje u paru) i lako ju je prevesti u učionicu);

– **otvorena pitanja:** znanje učenika o konceptima koji su obuhvaćeni programom neće uvek biti lako uočljivo. Postavljanje otvorenih pitanja jedan je od načina na koji nastavnik može da proceni postignuća svojih učenika, ali i da doprinese produblivanju njihovog razumevanja konkretnog koncepta.

– **Već znam – Želim da naučim – Naučio/la sam:** korišćenje rubrika za identifikaciju onoga što već znaju, šta žele da nauče i, naknadno, onoga što su naučili, korisna je tehnika koju učenici mogu da koriste za podršku samostalnom učenju, a nastavnik za procenu njihovih postignuća.

Primenjujući predložene metode procene postignuća učenika nastavnik kreira i konzistentno gradi personalizovano i podsticajno obrazovno okruženje. On prati postignuća učenika iz uloge aktivnog posmatrača i mentora. Izbegnuta je formalna situacija procenjivanja (nastavnik ne proziva i ne propituje učenike), čime je nivo stresa učenika bitno smanjen (potencijalno i eliminisan). Jačanje samopouzdanja učenika i samoregulacije u učenju posebna je dobrobit koja proizilazi iz navedenog.

IZBORNI PROGRAMI

Naziv programa	VERSKA NASTAVA
Razred	drugi
Godišnji fond časova	36 časova
CILJEVI	upoznavanje učenika i veroučitelja ☑ upoznavanje učenika sa sadržajima predmeta i načinom rada ☑ motivisanje učenika za pohađanje časova verske nastave • učenicima pružiti osnov za razumevanje čoveka kao bića zajednice • pružiti učenicima

	<p>elementarno znanje o Bogu kao biću zajednice</p> <ul style="list-style-type: none"> • pružiti osnov za razlikovanje i upoređivanje porodičnih odnosa i odnosa koji vladaju u Crkvi • pružiti osnov za upoznavanje odnosa koji vladaju između čoveka i Boga • pružiti osnov za razumevanje da je molitva naš razgovor sa Bogom • omogućiti učenicima da uvide da se porodični odnosi i odnosi u Crkvi iskazuju na konkretan način • učenicima pružiti osnov za razumevanje da se kroz međusobne odnose ljubavi ostvaruje jedinstvo <p>-pružiti učenicima neophodno znanje o dolasku Spasitelja u svet</p> <p>☒ ukazati učenicima da je poslanje Sina Božjeg dar ljubavi Boga Oca svet</p> <p>☒ pružiti učenicima elementarno znanje o Svetome Savi</p> <p>-pružiti učenicima elementarno znanje o stvaranju sveta</p> <ul style="list-style-type: none"> • omogućiti učenicima da shvate i dožive Crkvu kao zajednicu sabranog Božjeg naroda • podsticati učenike na lično učešće u životu Crkve <p>-ukazati učenicima na veličinu Hristove ljubavi prema ljudima i svetu</p> <p>☒ pružiti učenicima elementarno znanje o Hristovom stradanju i vaskrsenju</p> <ul style="list-style-type: none"> • omogućiti učenicima da u Hristu prepoznaju uzor ljubavi prema svetu i čoveku • podsticati učenike da ljubav prema Bogu izražavaju kroz ljubav prema ljudima i prirodi • ustanoviti obim razumevanja i kvalitet stečenih znanja u toku školske godine iz Pravoslavnog katehizisa
--	---

OBLAST	SADRŽAJI PROGRAMA	STANDARDI/ISHODI	NAČINI I POSTUPCI ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA
I-Uvod Učimo o našoj veri	1. Uvodni čas	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da razume osnovna saznanja o temama koje će se obrađivati na nastavi Pravoslavnog katehizisa <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da aktivno učestvuje na časovima verske nastave 	<p>Katehizacija kao liturgijska delatnost- zajedničko je delo katehete (veroučitelja) i njegovih učenika.</p> <p>Kateheta (veroučitelj) bi trebalo stalno da ima naumu da kateheza ne postoji radi gomilanja informacija („znanja o veri“), već kao nastojanje da se učenje i iskustvo Crkve lično usvoje i sprovedu u život kroz slobodno učešće u bogoslužbenom životu Crkve.</p> <p>Na početku svake nastavne teme učenike bi trebalo upoznati sa ciljevima i ishodima nastave, sadržajima po temama, načinom ostvarivanja programa rada, kao i sa načinom vrednovanja njihovog rada.</p>
II –Zajednica kao osnov života	<p>2. Moja porodica</p> <p>3. Moja škola i drugari</p> <p>4. Mi smo deo Božje porodice (Crkve)</p> <p>5. Poslušnost</p>	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • moći da opiše i objasni značenje pojma zajednice kao i njegov odnos prema njemu bliskim osobama (porodici) • moći da prepozna da ne možemo jedni bez drugih • znati da nas ljubav povezuje sa drugima • znati da se pravilno oseni krsnim znakom • znati da je Bog Sveta Trojica (Zajednica) • znati da krštenjem 	<p>Vrste nastave</p> <p>Nastava se realizuje kroz sledeće oblike nastave:</p> <p>Teorijska nastava 35 časova</p> <p>Praktična nastava 1 čas</p>

<p>III - ZAJEDNICA LJUBAVI BOGA, ČOVEKA I PRIRODE</p>	<p>6. Darivanje – naša ljubav 7. Ceo svet na dar 8. Oče naš - zovemo našeg Boga</p>	<p>postajemo članovi Božije porodice (crkve)</p> <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • poželeti da čini dobro drugima (bližnjima) u svojoj zajednici • želeti da izražava hrišćansku ljubav prema Bogu i bližnjima <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • znati da zajednica sa Bogom počiva na slobodi • znati da je poslušnost izraz ljubavi 	<p>Mesto realizacije nastave</p> <ul style="list-style-type: none"> -teorijska nastava se realizuje u učionici -praktična nastava u crkvi (učešćem na liturgijskom sabranju) <p>Didaktičko metodička uputstva za realizaciju nastave</p> <ul style="list-style-type: none"> -Uvodne časove bi trebalo osmisliti tako da doprinesu međusobnom upoznavanju učenika,upoznavanju učenika sa ciljevima,ishodima,sadržajima, ali i tako da nastavnik stekne početni uvid u to kakvim predznanjima i stavovima iz Pravoslavnog katihizisa grupa raspolaže -Realizacija programa trebalo bi da se odvija u skladu sa principima savremene aktivne nastave,koja svojom dinamikom podstiče učenike na istraživački i problemski pristup sadržajima tema.
<p>IV - NEIZMERNNA LJUBAV BOŽJA - HRISTOS SE RODI!</p>	<p>9. Bog dolazi u ovaj svet 10. Hristos se rodi – Božić u mom domu 11. Kako je Rastko postao Sv. Sava 12. Sveti Sava, slava u školi i u mojoj porodici</p>	<ul style="list-style-type: none"> •moći da prepozna da je darivanje plod ljubavi • moći da sazna da je molitva razgovor sa Bogom • moći da usvoji tekst molitve Oče naš • znati da je Bog Otac stvorio svet iz ljubavi •moći da prepozna da je naš život Božji dar • znati da Bog želi da živimo u zajednici sa NJim <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • pokazivati želju da ljubav iskazuje na konkretan način • biti motivisan da ljubav prema Bogu izražava molitvom <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> •moći da prepozna osnovne događaje biblijske pripovesti o Hristovom rođenju 	<p>☒ Kvalitet nastave se postiže kada se nastavni sadržaji realizuju u skladu sa savremenim pedagoškim zahtevima u pogledu upotrebe raznovrsnih metoda, oblika rada i nastavnih sredstava.</p> <p>☒ Imajući u vidu zahteve nastavnog programa i mogućnosti transponovanja nastavnog sadržaja u pedagoško didaktička rešenja, nastavnik bi trebalo da vodi računa i o psihološkim činiocima izvođenja nastave – uzrastu učenika, nivou psihofizičkog razvoja, interesovanjima, sklonostima, sposobnostima i motivaciji učenika.</p> <p>☒ U ostvarivanju savremene nastave nastavnik je izvor znanja, kreator, organizator i koordinator učeničkih aktivnosti u nastavnom procesu.</p> <p>☒ Nastava je uspešno realizovana ako je učenik spreman da Crkvu shvati kao prostor za ostvarivanje</p>
<p>V - CRKVA - ZAJEDNICA SA BOGOM</p>	<p>13. Bog stvara svet 14. Svet je naš dom (o 15. Prihvatimo darove Božje 16. Gde je ljubav tu je Bog 17. Hristova večera sa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • moći da prepozna i imenuje glavne ličnosti iz biblijske priče o Hristovom rođenju (uz pomoć ikone praznika i po ključnim simbolima) •moći da prepozna da je proslava praznika događaj cele porodice kroz koji se ostvaruje zajednica ljubavi •moći da usvoji tekst (sadržaj) i melodiju pesme (Božić, Božić) 	<p>☒ U ostvarivanju savremene nastave nastavnik je izvor znanja, kreator, organizator i koordinator učeničkih aktivnosti u nastavnom procesu.</p> <p>☒ Nastava je uspešno realizovana ako je učenik spreman da Crkvu shvati kao prostor za ostvarivanje</p>

<p>VI – HRISTOVA LJUBAV PREMA ČOVEKU I SVETU</p>	<p>učenicima</p> <p>18. Liturgija - okupljanje Božje porodice 19. Post – staza ljubavi 20. Hristova ljubav prema čoveku i svetu 21. Prepoznajemo Hristovu ljubav 22. Hristos vaskrse</p>	<ul style="list-style-type: none"> • moći da prepozna da je Sveti Sava posvetio svoj život Bogu zbog ljubavi prema NJemu <i>Afektivni aspekt:</i> Po završetku teme: <ul style="list-style-type: none"> • kod učenika će se razviti želja da aktivno učestvuje u proslavi Hristovog rođenja • kod učenika će se razviti želja da prema bližnjima podražava primer ljubavi Svetoga Save <p><i>Kognitivni aspekt:</i> •moći da opiše pojedinosti biblijske povesti o stvaranju sveta</p> <ul style="list-style-type: none"> • moći da razlikuje ono što je Bog stvorio od onoga što je čovek napravio na primerima iz neposrednog okruženja • znati zašto za Boga kažemo da je Tvorac •moći da objasni, na elementarnom nivou, povezanost ljudi i prirode • uočiti da se u Crkvi ostvaruje jedinstvo ljudi i prirode sa Bogom • znati da u zajednici sa Bogom učestvujemo slobodno – samo ako to želimo (primer Svetoga Save i njegovog slobodnog izbora) • da se upozna sa Liturgijom kao događajem (zajedničkom trpezom) na kojem se okuplja Božja porodica <i>Afektivni aspekt:</i> • kod učenika će se razviti želja da svojom poslušnošću izražava svoju ljubav i slobodu • učenik će želeti da učestvuje u liturgiji 	<p>svoje ličnosti kroz zajedničarenje sa bližnjima i Trojičnim Bogom koji postaje izvor i punoća njegovog života</p> <p>Evaluacija nastave Evaluaciju nastave (procenjivanje uspešnosti realizacije nastave) i</p> <p>ostvarenosti zadataka i ishoda nastave) nastavnik će ostvariti na dva načina: ☒ procenjivanjem reakcije učenika ili prikupljanjem komentara učenika putem anketnih evaluacionih listića; ☒ proverom znanja koje učenici usvajaju na času i ispitivanjem stavova;</p> <p>Ocenjivanje Neposredno opisno ocenjivanje učenika može se vršiti kroz: ☒ usmeno ispitivanje; ☒ pismeno ispitivanje; ☒ posmatranje ponašanja učenika;</p> <p>Okvirni broj časova po temama Uvod – 1 Zajednica kao osnov života – 4 Zajednica ljubavi Boga, čoveka i prirode – 5 Neizmerna ljubav Božja-Hristos se rodi! – 6 Crkva – zajednica sa Bogom – 8 Hristova ljubav prema čoveku i svetu – 4 Naša briga o svetu – 6 Evaluacija – 1+1</p>
<p>VII – NAŠA BRIGA O SVETU</p>	<p>23. Čovek domaćin u svetu 24. Radost služenja 25. Ljubav prema ljudima i prirodi je ljubav prema Bogu 26. Svaki čovek je za nas Hristos 27. Naučili smo o našoj veri</p>	<p><i>Kognitivni aspekt:</i> • upoznati Hristovo učenje kao „učenje“ o ljubavi i praštanju (na</p>	

		<p>primerima iz jevanđeljskih priča) • prepoznati i razumeti da je prava ljubav kada je pokazujemo delima</p> <ul style="list-style-type: none"> • usvojiti sadržaj i melodiju pesme „Znaš li ko te ljubi silno“ • biti u mogućnosti da opiše pojedinosti biblijske povesti o Hristovom Vaskrsenju • prepoznati i imenovati glavne ličnosti iz biblijske priče o Hristovom Vaskrsenju (uz pomoć ikone praznika i po ključnim simbolima) • prepoznati da je proslava praznika događaj cele po kroz koji se ostvaruje zajednica ljubavi • moći da opiše proslavljanje Vaskrsa u svojoj porodici • znati običaje u vezi sa Vaskrsom <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • razvijati potrebu da delima iskazuju ljubav • razvijati želju da učestvuje u pripremama za proslavu ovog najvećeg hrišćanskog praznika. <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • moći da prepriča odabrane priče koje govore o Hristovoj ljubavi prema svetu i čoveku • na elementarnom nivou moći da objasni međusobnu povezanost svih ljudi i prirode • prepoznati i imenovati postupke ljudi koji su prožeti ljubavlju prema prirodi, ljudima i Bogu • uočiti u kojoj meri je napredovao i savladao gradivo Pravoslavnog katihizisa 1. razreda osnovne škole <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • razvijati želju da se brine o biljkama i životinjama i celokupnoj prirodi 	
--	--	---	--

ISLAMSKA VERONAUKA

FOND ČASOVA	nedeljno	1
	godišnje	36
CILJEVI	Cilj islamske verske nastave za učenike petog razreda jeste da pruži učeniku osnovne verničke poglede na svet sa posebnim naglaskom na vernički praktični deo, kao i budući večni život. Učenike treba upoznati sa osnovnim postulatima vere islama, te da učenike upozna sa važnošću i sadržajem namaza i njegove uloge u životu svakog pojedinca i zajednice u celini.	
ZADACI	<ul style="list-style-type: none"> - poznavanje osnovnih principa vere islama; - poznavanje vrednosti molitve - poznavanje sastavnih delova molitve; - upoznavanje međusobnih prava i dužnosti pojedinca i zajednice; - razvijanje svesti o Bogu kao Stvoritelju i odnos prema ljudima kao najsavršenijim božjim stvorenjima; - razvijanje sposobnosti za postavljanje pitanja o celini i pojedinim najdubljem smislu postojanja čoveka i sveta; - razvija težnju ka odgovornom oblikovanju zajedničkog života sa drugim ljudima iz sopstvenog naroda kao i sa ljudima drugačijim od sopstvenih; - izgradi sposobnost za dublje razumevanje i vrednovanje kulture i civilizacije u kojoj žive; - izgradi svest i uverenje da svet i život imaju večni smisao. 	
Sadržaj rada: Teme	Operativni zadaci	Način ostvarivanja Aktivnost učenika
Temeljne islamske dužnosti	Upoznati učenike sa: <ul style="list-style-type: none"> - kelimen-šehade, sadržaj i značenje; - Imanski šarti (prvi , dugi, treći, četvrti, peti i šesti imanski šart) 	Razgovor, objašnjavanje, obrada pesme "Allah", osposobljavanje za opisivanje
Namaz (molitva)	Upoznati učenike sa: <ul style="list-style-type: none"> - pojmom, značenjem i važnošću namaza, - kako treba, a kako ne treba obavljati namaz kao i posledice napuštanja namaza, - osnovnim uslovima za ispravnost namaza (higijena, abdest, namaz i higijena, mesh,gusul i tejemum) - prpisana odevanja u namazu, 	Razgovor Objašnjavanja, osposobljavanje za samostalno pričanje i opisivanje primena i ponavljanje dijaloški, pričanje o vrednostima jedinstva među ljudima

	<ul style="list-style-type: none"> - namasko vreme, ezan i ikamet, - - sastavni delovi namaza 	
Dužnost muslimana prema sebi i porodici	Upoznati učenike sa: <ul style="list-style-type: none"> - čuvanje zdravlja i života, - alkohola i drugih nečisti musliman se mora kloniti, - Međusobna prava i dužnosti dece i roditelja, prema komšijama i okolini, prema islamskoj zajednici, - sklapanje braka, - rad i privređivanje 	Dijaloški, pričanje o vrednostima jedinstva među ljudima upoznaavanje, primena i ponavljanje

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

U procesu planiranja nastave i učenja nastavnik se rukovodi, prevashodno, ishodima koje učenici treba da ostvare. Prilikom osmišljavanja aktivnosti, kako nastavnika tako i učenika, treba imati u vidu da se svaka od njih može višestruko iskoristiti. Na primer, u okviru skoro svih aktivnosti na različitim sadržajima moguć je doprinos ostvarivanju ishoda koji se odnose na komunikaciju, osetljivost za različitost, empatičnost i druge opšte ishode Građanskog vaspitanja. To znači da za takve ishode nisu potrebni posebni sadržaji, aktivnosti i časovi. Njihovo ostvarivanje odvija se postepeno i spontano sa tendencijom da učenici autentično razvijaju poželjne oblike ponašanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Ostvarivanje ishoda zahteva primenu različitih interaktivnih oblika rada kao i odabir i korišćenje odgovarajućih metoda i tehnika. Nastavnici su u prilici da biraju: radionice, simulacije, igranje uloga, studije slučaja, diskusije, mini istraživanja, jednostavne akcije kao i da sami osmisle neke druge aktivnosti. Radionice treba da započnu pričom koja je bliska iskustvu učenika, a sadrži neku vrstu zapleta (moralnu dilemu ili sukob potreba i/ili vrednosti) kao povod za diskusiju u paru ili u manjoj grupi, a završava razmenom u celoj grupi. Cilj je da se pruži mogućnost svakom učeniku da preispita svoje mišljenje i delovanje zbog pojave konflikta između njegove tačke gledišta i tačke gledišta koja je različita od njegove. Zato se može reći da aktivnosti na času treba tako da teku da obezbede iskustveno učenje, tj. uobličavanje i poimanje ličnih, autentičnih doživljaja i stavova učenika kroz razmenu u grupi, a ne prenošenje gotovih znanja, tuđih uvida ili gotovih predloga. Dobro je da postoji igrovni kontekst koji pomaže učenicima da se opuste i oslobode, da probaju različite vidove izražavanja i simbolizacije unutrašnjih iskustava, i da kroz igru istražuju raznovrsna, divergentna rešenja za probleme sa kojima se suočavaju. S obzirom na uzrast učenika, dobro je u toku časa kombinovati različite aktivnosti i osmisлити takvu dinamiku rada kojom se održava njihova pažnja i motivacija za učestvovanjem.

Kako je planom predviđeno da se u drugom razredu sa fondom od jednog časa nedeljno ostvaruje Projektna nastava, to je dobra prilika da se poveže sa aktivnostima Građanskog vaspitanja. Projektna nastava po svom konceptu u potpunosti odgovara prirodi ovog izbornog programa. Zajedničko im je što doprinose kognitivnom, afektivnom i socijalnom razvoju učenika, kao i razvoju međupredmetnih kompetencija. Projektna nastava ima elemente problemske i istraživačke nastave koji se odnose na traženje rešenja za neki problem kroz timski rad i korišćenje savremenih tehnologija. Zajedničko im je i to što se prednost daje procesu rada i saradnji naspram samih rezultata. Projektna nastava od učenika zahteva samostalno pronalaženje informacija, sposobnost

rešavanja problema, rad u grupi, kritičko mišljenje, donošenje odluka, argumentovanje, preuzimanje odgovornosti, poštovanje rokova, planiranje, što su sve zahtevi i programa Građanskog vaspitanja posebno u oblasti Građanski aktivizam. Posebno treba naglasiti da Projektna nastava podrazumeva unapređivanje kompetencije učenika da koriste savremene tehnologije u obrazovne svrhe na odgovoran i bezbedan način što se potpuno uklapa sa očekivanim ishodima programa za Građansko vaspitanje u drugom razredu gde je jedan deo o bezbednosti učenika posvećen opasnostima u korišćenju interneta.

Građansko vaspitanje, kao program, deo je šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i u tom smislu je tesno povezano sa drugim predmetima, vannastavnim aktivnostima i etosom škole. Najjača korelacija je sa Srpskim jezikom i predmetom Svet oko nas gde se može koristiti tematsko planiranje.

U ovom programu produkti učeničkih aktivnosti imaju poseban značaj. Oni mogu biti različite vrste kao što su poster, audio-vizuelni zapisi, prezentacije, prikazi rezultata istraživanja i drugo. Oni se mogu koristiti u toku rada na nekom sadržaju kao vid dokumentovanja procesa učenja i aktivnosti učenika, pri integraciji ili rekapitulaciji obrađenih sadržaja, proceni napredovanja učenika, kao i samoproceni nastavnika koliko uspešno radi. Produkti se mogu koristiti i van odeljenja/grupe, na primer na izložbi u holu škole, u školskim novinama, sajtu škole.

Za realizaciju programa i ostvarivanje definisanih ishoda vrlo je važna uloga nastavnika. On je model koji svojim ponašanjem doprinosi stvaranju demokratske atmosfere koja je pogodna za razmenu i argumentovanje ideja i mišljenja među učenicima, on je taj koji daje povratnu informaciju i podstiče učenike na razumevanje odnosa u grupi. On podržava učenike kada im je teško da se izraze, pomaže im u izboru pravih reči. Podsticajnim pitanjima može da navede učenike da sagledaju situaciju iz druge perspektive što je ozbiljan zahtev za učenike drugog razreda koji su još uvek u velikoj meri fokusirani na sopstvene potrebe, misli, osećanja. Konstruktivna komunikacija i demokratske procedure nisu samo cilj već i način da se ostvare željeni ishodi. Nastavnik treba da obezbedi da se na času svaki učenik oseća uvaženo, prihvaćeno i dobrodošlo u svojoj različitosti uz obavezu poštovanja i uvažavanja drugih i drugačijih pogleda i mišljenja.

II. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Ocenjivanje učenika u Građanskom vaspitanju se ostvaruje u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju u osnovnoj školi. Ono je opisno i podrazumeva da učenici imaju uvid u svoje napredovanje koje nije samo u ovom izbornom programu već i u razvoju nekoliko međupredmetnih kompetencija, posebno Odgovorno učešće u demokratskom društvu, gde ovaj izborni program ima najveći doprinos. Kako je najveći broj aktivnosti učenika u okviru časova Građanskog vaspitanja, organizovan kroz grupni rad, to znači da nastavnik treba da ima jasne kriterijume praćenja napredovanja koji su i učenicima poznati. Mogu se pratiti sledeći pokazatelji: način na koji učenik učestvuje u aktivnostima, kako prikuplja podatke, kako argumentuje, evaluira, dokumentuje. Posebno pouzdani pokazatelji su kvalitet postavljenih pitanja, sposobnost da se nađe veza među pojavama, navede primer, promeni mišljenje u kontaktu sa argumentima, razlikuju činjenice od interpretacije, izvede zaključak, prihvati drugačije mišljenje, primeni naučeno, predvide posledice, daju kreativna rešenja. Nastavnik, takođe, prati i vrednuje kako učenici međusobno sarađuju, kako rešavaju sukobe mišljenja, kako jedni drugima pomažu, da li ispoljavaju inicijativu, kako prevazilaze teškoće, da li pokazuju kritičko mišljenje ili kriticizam, koliko su kreativni. Kada su u pitanju aktivnosti učenika u okviru poslednje oblasti, učenici ne treba da budu opterećeni rezultatima jer i iz neuspešnih akcija može se puno toga naučiti. Istovremeno, nastavnik pruža podršku učenicima da i sami procenjuju sopstveno napredovanje i napredovanje grupe.

PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA

DRUGI RAZRED				
TEMA	PREDMET	NASTAVNI SADRŽAJ	VREME REALIZACIJE	MEĐUPREDMETNE KOMPETENCIJE
MOJA ŠKOLA	Srpski jezik	<i>Škola, Dragan Lukić-</i> obrada	septembar	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Svet oko nas	<i>Ponovo u školi-</i> obrada	septembar	
	Muzičko	<i>Kad đak zna šta hoće Minja Subota-</i> obrada	septembar	
	Likovno	<i>Oblici i prostor-</i> obrada	septembar	
	Matematika	<i>Sabiranje i oduzimanje do 100-</i> obrada	septembar	
	Engleski jezik	<i>Sabiranje i oduzimanje</i>	septembar	
JESEN	Srpski jezik	<i>Rečenice prema značenju-</i> utvrđivanje	oktobar	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Svet oko nas	<i>Čuvamo zdravlje zdrava ishrana-</i> utvrđivanje	oktobar	
	Muzičko	<i>Jesen-Stanko Korunović-</i> obrada	oktobar	
	Matematika	<i>Veza sabiranja i oduzimanja-</i> obrada	oktobar	
	Likovno	<i>Jednobožno-višebojno-</i> obrada	oktobar	
SAOBRAĆAJ	Srpski jezik	<i>Rod i broj imenica-</i> obrada	novembar	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno
	Svet oko nas	<i>Ponašamo se bezbedno i kulturno u saobraćaju-</i> obrada	novembar	

	Muzičko	Semafor, nepoznati autor, Zoran Hristić - obrada	novembar	učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Likovno	Kompozicija od upotrebnih predmeta - obrada	novembar	
	Matematika	Jedinice mere za dužinu - obrada	novembar	
ZIMA	Srpski jezik	Slikarka zima, Desanka Maksimović -obrada	decembar	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Svet oko nas	Kretanje -obrada	decembar	
	Muzičko	Novogodišnja čestitka, Jovan Avramov, Pero Zubac - obrada	decembar	
	Fizičko	Grudvanje -uvežbavanje	decembar	
	Engleski jezik	Christmas and New Year; Make a Christmas card	decembar	
SVETI SAVA	Srpski jezik	Sveti Sava otac i sin, narodna priča -obrada	januar	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Likovno	Lutkarska predstava - vežbanje	januar	
	Muzičko	Himna Svetom Savi - vežbanje	januar	
ŽIVA BIĆA	Srpski jezik	Konj i magare, narodna priča -obrada	mart	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Svet oko nas	Šta je zajedničko svim živim bićima -obrada	mart	

	Muzičko	<i>Prolećna pesma, Stanko Korunović</i> -obrada	mart	
	Likovno	<i>Govor tela</i> -obrada	mart	
ŽIVOTINJE	Srpski jezik	<i>Svitac traži prijatelja, Su Ju Ćin</i> -obrada	april	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Svet oko nas	<i>Životinje u mojoj okolini</i> -obrada	april	
	Muzičko	<i>Žabice</i> -sistematizacija	april	
MATERIJALI	Srpski jezik	<i>Carevo novo odelo, Andersen</i> -obrada	maj	Komunikativna kompetencija, -kompetencija za učenje, kompetencija za saradnju, estetička kompetencija, digitalna kompetencija, odgovoran odnos prema okolini, rešavanje problema za odgovorno učešće u demokratskom društvu, veština saradnje estetička
	Svet oko nas	<i>Materijali</i> -obrada	maj	

PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE

SRPSKI JEZIK

Obuhvata učenike 2.razreda. Broj učenika je određen po potrebi u zavisnosti od tempa ovladavanja gradivom redovne nastave, izostanaka zbog bolesti i samih poteškoća učenika u boljem razumevanju pojedinih nastavnih sadržaja. Fond časova je 36.

Opšti cilj dopunske nastave za učenike 2.razreda je da učenicima pružimo dodatnu podršku u:usvajanju nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom na osnovnom nivou, sticanje bazičnih znanja, kao osnove za dalju nadogradnju znanja, pružanje individualne pomoći učenicima u učenju i boljem razumevanju nastavnih sadržaja, podsticanje i razvijanje samopouzdanja i motivacije za učenje i vežbanje.

Naziv teme/ Sadržaj*	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
1. Jezik i gramatika: reč, rečenica, glas; imenice(zajedničke i vlastite), glagoli (vremena), opisni pridevi, brojevi (osnovni i redni); potvrđne i odrične rečenice; vrste rečenica.	Časovi dopunske nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati rasporedom časova. A zavisi i od individualnih potreba učenika	10	<ul style="list-style-type: none"> -usvajanje nastavnih sadržaja koje učenici zbog bolesti, slabog predznanja ili bilo kog drugog razloga nisu usvojili tokom redovne nastave; - usvajanje nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom na osnovnom nivou - sticanje bazičnih znanja kao osnove za dalju nadogradnju znanja - uvežbavanje i ponavljanje stečenih znanja i davanje uputstava za savladavanje poteškoća u Učenju; - negovanje saradničkih i kooperativnih odnosa u radu - pružanje individualne pomoći učenicima u učenju i boljem razumevanju nastavnih sadržaja - osposobljavanje učenika u povezivanju gradiva srodnih predmeta i primeni stečenih znanja; - podsticanje i razvijanje samopouzdanja i motivacije za učenje i vežbanje; usvojeni nastavni sadržaji koji su obrađivani na dopunskoj nastavi - nastavni sadržaji usvojeni na osnovnom nivou - stečena bazična znanja kao osnova za dalju nadogradnju - stečene veštine , znanja,radne navike i odgovornost prema radu. - dobri saradnički i kooperativni odnosi u radu. - učenici sa više samopouzdanja i motivacije pristupaju učenju i vežbanju lakše i bolje
2. Pravopis: pisanje velikog početnog slova; pisanje rečice NE uz glagole; štampana slova latinice; ćirilica i latinica- sličnosti i razlike; pisana slova latinice.		9	
3. Jezička kultura : sastavljanje i zapisivanje reči i rečenica; prepričavamo pročitano priču;		7	
4. Književnost: veština čitanja i razumevanje pročitano; vežbe čitanja ćiriličnih tekstova; čitamo latinične tekstove.		12	

			razumeju nastavne sadržaje - povezuju i primenjuju stečena znanja iz različitih nastavnih oblast i srodnih predmeta
--	--	--	--

Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika.

MATEMATIKA

Obuhvata učenike 2.razreda. Broj učenika je određen po potrebi u zavisnosti od tempa ovladavanja gradivom redovne nastave, izostanaka zbog bolesti i samih poteškoća učenika u boljem razumevanju pojedinih nastavnih sadržaja. Fond časova je 36.

Opšti cilj dopunske nastave za učenike 2.razreda je da učenicima pružimo dodatnu podršku u usvajanju nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom na osnovnom nivou, sticanje bazičnih znanja, kao osnove za dalju nadogradnju znanja, pružanje individualne pomoći učenicima u učenju i boljem razumevanju nastavnih sadržaja, podsticanje i razvijanje samopouzdanja i motivacije za učenje i vežbanje.

Naziv teme / sadržaj	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova	Ciljevi i zadaci sadržaja
1.Prirodni brojevi do 100			
Sabiranje i oduzimanje prirodnih brojeva do 100 (s prelazom preko desetice)	Časovi dopunske nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati sa rasporedom časova. A zavisi i od individualnih potreba učenika	13	Osposobljavanje učenika da sabira i oduzima do 100 (s prelazom preko desetice). Da zna tablicu množenja.
Tablica množenja		2	Osposobljavanje učenika da množi i deli (dvocifrene brojeve jednocifrenim).
Množenje i deljenje prirodnih brojeva do 100		12	Da razlikuje predmete po obliku, imenuje predmete oblika lopte, valjka, kvadra i kocke.
2.Geometrijska tela i figure			

Predmeti oblika lopte, valjka, kvadra i kocke			Osposobiti učenika da uporedi predmete po širini, visini i debljini.
Upoređivanje predmeta po obliku, širini, visini i debljini		2	
		2	
Duž, poluprava i prava			Da ume da uoči, imenuje i crta duž, polupravu i pravu.
3.Merenje i mere			
Mere za dužinu: metar, decimetar, centimetar		2	Da zna merne jedinice: metar, decimetar i centimetar i da zna koju od tih jedinica mere da upotrebi za merenje zadate dužine.
Mere za vreme: čas, minut, dan, sedmica, nedelja, mesec		1	Ume da prepozna mere za vreme: čas, minut, dan, sedmica, nedelja, mesec.
		2	

TREĆI RAZRED

PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE

OBAVEZNI PREDMETI

Naziv predmeta	SRPSKI JEZIK		
Cilj	Cilj učenja Srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.		
Razred	Treći		
Godišnji fond časova	180		
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI	
<ul style="list-style-type: none">- čita sa razumevanjem različite tekstove;- opiše svoj doživljaj pročitanih književnih dela;- iznese svoje mišljenje o tekstu;- razlikuje književne vrste: lirsku i epsku pesmu, priču, basnu, bajku, roman i dramski tekst;- odredi temu, redosled događaja, vreme i mesto dešavanja u pročitanoj tekstu;- imenuje glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine;- uoči osnovne odlike lirske pesme (stih, strofa i rima);- razume preneseno značenje poslovice i basne i njihovu poučnost;	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA Lirska poezija 1. Dušan Kostić: Septembar 2. Grigor Vitez: Kakve je boje potok/ Desanka Maksimović: Vožnja 3. Dušan Vasiljev: Zima 4. Miroslav Antić: Šta je najveće/ F. G. Lorka: Luckasta pesma 5. Dragan Lukić: Svakoga dana/ Šta je otac 6. Branislav Crnčević: Ljutito meče/ Ljubivoje Ršumović: Aždaja svome čedu tepa 7. Milovan Danojlić: Ljubavna pesma 8. Ljubivoje Ršumović: Domovina sebrani lepotom 9. Himna Svetome Savi 10. Branko Stevanović: Zanimanje Marka Kraljevića Epska poezija 11. Narodne pesme: Marko Kraljević i beg Kostadin,	

<ul style="list-style-type: none"> - razume ideje književnog dela; - uoči osnovne odlike narodne bajke; - razlikuje narodnu od autorske bajke; - predstavi glavne osobine junaka; - uoči osnovne odlike narodne epske pesme; - uoči poređenje u književnom delu i razume njegovu ulogu; - razlikuje opis od pripovedanja u književnom delu; - pokaže primere dijaloga u pesmi, priči i dramskom tekstu; - uoči humor u književnom delu; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; - izražajno recituje pesmu i čita prozni tekst; - izvodi dramske tekstove; - razlikuje vrste (i podvrste) reči u tipičnim slučajevima; - odredi osnovne gramatičke kategorije imenica, prideva i glagola; - primenjuje osnovna pravopisna pravila; - jasno i razgovetno izgovori obaveštajnu, upitnu i zapovednu rečenicu, poštujući odgovarajuću intonaciju i logički akcent, pauze, brzinu i tempo; - spoji više rečenica u kraću i dužu celinu; - prepričava, priča i opisuje i na sažet i na opširan način; - izveštava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; - varira jezički izraz; - popuni jednostavan obrazac u koji unosi osnovne lične podatke; - razlikuje formalni od neformalnog govora (komunikacije); - učestvuje u razgovoru poštujući uobičajena pravila komunikacije i pažljivo sluša sagovornika. 		<p>Oranje Marka Kraljevića</p> <p>Proza</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. La Fonten: Cvrčak i mrav/Ezop: Kornjača i zec 2. Narodna pripovetka: Sveti Sava i seljak bez sreće 3. Narodna bajka: Čardak ni na nebu ni na zemlji 4. Narodna pripovetka: Svijetu se ne može ugoditi 5. Branko Ćopić: Izokrenuta priča 6. Oskar Vajld: Sebični džin 7. Svetlana Velmar Janković: Zlatno jagnje (odlomak) 8. Branko V. Radičević: Priča o dečaku i Mesecu 9. Ijan Makjue: Reč-dve o Piteru (odlomak) 10. Johana Špiri: Hajdi (odlomak) 11. Narodna bajka: Baš-Čelik (čitanje u nastavcima) 12. Jasminka Petrović: Od čitanja se raste (čitanje u nastavcima) <p>Dramski tekstovi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dušan Radović: A zašto on vežba 2. Aleksandar Popović: Led se topi 3. Jovanka Jorgačević: Nikad dva dobra 4. Laza Lazić: Suđenje <p>Popularni i informativni tekstovi</p> <p>Izbor iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu o značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti i kulture (Mileva Ajnštajn, Mihailo Pupin), znamenita zavičajna ličnost i dr.</p> <p>DOMAĆA LEKTIRA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Branko Ćopić: Doživljaji Mačka Toše 2. Izbor iz poezije Dušana Radovića (Zamislite, Da li mi verujete, Strašan lav, Kad je bio mrak, Tužne đačke ispovesti, Zdravica, Plavi zec i druge pesme) 3. Braća Grim: Bajke (po izboru) <p>Književni pojmovi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lirska pesma, - himna, - epska pesma, - narodna bajka, - roman, - poređenje, - personifikacija (na nivou prepoznavanja), - opis, - dijalog, - pripovedanje, - epski junak, - dramska radnja
---	--	--

	<p>JEZIK</p> <p>Gramatika, pravopis i ortoepija</p>	<p>Vrste reči:</p> <p>imenice (gradivne, zbirne); pridevi (prisvojni, gradivni); rod i broj prideva; zamenice (lične zamenice); glagoli; lice i broj glagola.</p> <p>Podela reči na kraju reda (granica na samoglasnik). Upravni govor (prvi i drugi model). Neupravni govor. Veliko slovo: pisanje imena naroda, višečlanih geografskih naziva (planina, reka, jezera, mora i sl.), praznika, naslova knjiga i časopisa; Pisanje prisvojnih prideva izvedenih od vlastitih imena (sufiksi: -ov, -ev, -in; -ski, -čki, -ški).</p> <p>Rečca ne uz imenice i prideve.</p> <p>Navodnici (u upravnom govoru, naslovima dela, nazivima škola).</p> <p>Suglasnik j (između samoglasnika i-o i o-i).</p> <p>Skraćenice (merne jedinice za masu, dužinu, vreme i zapreminu tečnosti).</p>
	<p>JEZIČKA KULTURA</p>	<p>Kraći i duži tekstovi - književni i neknjiževni, kao i nelinearni tekstovi.</p> <p>Pričanje o događajima i doživljajima, stvarnim i izmišljenim (usmeno i pisano).</p> <p>Opisivanje ljudi, životinja i prirode (planski pristup) - usmeno i pisano.</p> <p>Različite komunikativne situacije (komunikacija sa odraslima i sa vršnjacima; u školi, u prodavnici, telefonski razgovor, pozdravljanja, čestitanja i sl.).</p> <p>Bogaćenje rečnika: reči istog ili sličnog značenja; reči suprotnog značenja; reči koje znače nešto umanjeno i uvećano (uz odgovarajuće tekstove iz lektire).</p> <p>Pravopisne vežbe: vežbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika reči; diktat, autodiktat.</p> <p>Jezičke vežbe: proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama reči, promena reda reči u rečenici, promena dužine rečenice.</p> <p>Leksičko-semantičke vežbe: reči koji pripadaju različitim tematskim skupovima; reči suprotnog značenja ali iste vrste i istog roda i broja, promena gramatičkog lica u tekstu; osnovno i preneseno značenje reči i drugo.</p> <p>Stilske vežbe: sastavljanje priča na osnovu zadatih reči; sažimanje ili proširivanje poznate priče (teksta),</p>

		menjanje kraja priče (teksta); nastavljanje priče na osnovu datog početka; promena stanovišta (npr. uvesti u tekst nove likove; smestiti bajku u daleku budućnost...).
		Govorne vežbe: recitovanje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta i sl.

Gljučni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Srpskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Srpski jezik u trećem razredu osnovne škole čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost - 80 časova, Jezik - 60 časova i Jezička kultura - 40 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema proceni nastavnika. Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima - priroda i uloga književnog dela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije, itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske celine prema različitim kriterijumima.

Mogući primeri funkcionalnog povezivanja tekstova po srodnosti dela mogu biti sledeći (nikako i jedini):

- svet detinjstva (Svetlana Velmar Janković: Zlatno jagnje - Johana Špiri: Hajdi (odlomak) - Jasminka Petrović: Od čitanja se raste (čitanje u nastavcima) - Dušan Radović: A zašto on vežba - Aleksandar Popović: Led se topi - Jovanka Jorgačević: Nikad dva dobra - Laza Lazić: Suđenje);
- porodica (Miroslav Antić: Šta je najveće ili F. G. Lorke: Luckasta pesma - Dragan Lukić: Svakoga dana ili Šta je otac - Ijan Makjue: Reč-dve o Piteru);

- humor (Branislav Crnčević: Ljutito meče ili Ljubivoje Ršumović: Aždaja svome čedu tepa - narodna pripovetka: Svijetu se ne može ugoditi - Branko Ćopić: Izokrenuta priča i Doživljaji Mačka Toše - izbor iz poezije Dušana Radovića (Zamislite, Da li mi verujete, Strašan lav, Kad je bio mrak, Tužne đачke ispovesti, Zdravica, Plavi zec i druge pesme);
- opisivanje (Dušan Kostić: Septembar - Grigor Vitez: Kakve je boje potok ili Desanka Maksimović: Vožnja - Dušan Vasiljev: Zima);
- bajkoliki svet (Branko V. Radičević: Priča o dečaku i Mesecu - narodna bajka: Čardak ni na nebu ni na zemlji - Oskar Vajld: Sebični džin - narodna bajka: Baš-Čelik (čitanje u nastavcima) - Braća Grim: Bajke (izbor);
- znameniti epski junak (Branko Stevanović: Zanimanje Marka Kraljevića; Narodne pesme: Marko Kraljević i beg Kostadin, Oranje Marka Kraljevića);
- značajne ličnosti srpskog jezika, književnosti, nauke i kulture (Sveti Sava, Mileva Ajnštajn, Mihailo Pupin): Himna Svetome Savi - M. Pupin: Sa pašnjaka do naučenjaka.

Navedeni primeri pokazuju kako se književnoumetnički tekst može povezivati sa drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovedanja.

Izbor lektire za treći razred je veoma bitan jer učenici treba dalje da ulaze u svet književnosti, da vole da čitaju i da u tome budu motivisani, što se za početak prvenstveno postiže uspehom u čitanju (otuda u spisku lektire ima dosta kratkih tekstova i dela, ali i dužih u odnosu na drugi razred, a učeniku tematski i stilski vrlo bliskih, da bi se dalje negovala i istrajnost u čitanju). Sa druge strane, na ovom uzrastu važno je da učenici još više upoznaju tekstove različitih žanrova, kao i dela različita po vremenu nastanka. Tako se sada u lektiri, i u okviru književnoteorijskih pojmova, nalaze tradicionalne vrste (narodna bajka i narodna junačka pesma).

U lektiri su dve narodne bajke Čardak ni na nebu ni na zemlji i Baš-Čelik (za čitanje u nastavcima), kako bi učenici upoređujući ove dve tipične narodne bajke lakše upoznawali odlike ove književne vrste. Nešto slično imamo i kod epskih pesama o Marku Kraljeviću. Upoređujući ih, učenici mogu graditi sliku epskog junaka, odnosno Markov portret i njegove osobine koje su na različite načine predstavljene u ove dve pesme: u jednoj tipično epskoj (odnosno za učenike ovog uzrasta narodnoj junačkoj), Oranje Marka Kraljevića, u kojoj imamo borbu za oslobođenje i bojeve junaka, i u drugoj, netipičnoj epskoj pesmi Marko Kraljević i beg Kostadin, u kojoj se odvija borba rečima, a ne oružjem, i borba na moralnom, a ne na bojnopolju. Tu je i pesma savremenog pesnika Branka Stevanovića, koja na zanimljiv i duhovit način peva o Marku Kraljeviću, kako bi učenici mogli da je porede sa tradicionalnom vrstom i da polako shvataju da je narodna književnost živa i danas - po svojim univerzalnim moralnim vrednostima i kao izvoriste modernog stvaralaštva.

U trećem, kao i u prvom i drugom razredu, čitaju se tekstovi u nastavcima, a to podrazumeva da se na nekoliko planiranih časova, prema planu koji učitelj/učiteljica samostalno osmisle i odgovarajućom dinamikom, čitaju i analiziraju navedena dela. U trećem razredu u pitanju su dva teksta: reprezentativna narodna bajka Baš-Čelik i priča za decu Od čitanja se raste Jasminke Petrović (čija se radnja odvija u osam dana - od ponedeljka do ponedeljka, te se tekst može lako podeliti i u samoj nastavi, tako što bi se, na primer, na času čitala dva „dana“, odnosno dva dela priče ili bi se dva/tri dela zadavala učenicima za čitanje kod kuće, kako bi na času bilo dovoljno vremena za njihovu obradu i povezivanje sa prethodno pročitanim). Tokom čitanja u nastavcima učenici neguju istrajnost u čitanju i u usvajanju dominantnih estetskih i vaspitnih vrednosti književnoumetničkih tekstova.

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova sa razumevanjem, podsticati ljubav prema čitanju, graditi osećaj za lepo i vredno, vaspitavati ukus i negovati istrajnost u čitanju i

doživljavanju književnog dela. Učenike treba navikavati da opišu doživljaj pročitanih književnih dela i iznesu mišljenje o njima. Čitanje zahteva vreme, istrajnost i posvećenost, a negovanje ovih karakteristika predstavlja osnov za sva dalja učenja. Kroz čitanje književnoumetničkih tekstova i u razgovoru o njima na času gradi se kritičko mišljenje, jer učenici treba da imaju sud o postupcima i osobinama likova, kao i o različitim događajima u tekstu. Posebno je važno što književnost kod učenika intenzivno razvija empatiju, time što od čitalaca traži da se stave na mesto drugoga i da razumeju najrazličitije osobine i postupke likova. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika, kroz upoznavanje svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira je razvrstana po književnim rodovima - lirska i epska poezija, proza, dramski tekstovi za decu i obogaćena izborom naučnopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo školske lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali i reprezentativna dela za decu iz svetske književnosti (Oskar Vajld: Sebični džin, Ijan Makjuen: Reč-dve o Piteru, Johana Špiri: Hajdi (odlomak).

Domaća lektira obuhvata značajna poetska i prozna dela dečje književnosti (Braća Grim: Bajke (tri bajke po izboru), Branko Ćopić: Doživljaji Mačka Toše, izbor iz poezije Dušana Radovića.

Izbor dela školske i domaće lektire primeren je uzrastu učenika.

Pojedina dela iz obaveznog korpusa su izborna. Učitelju se pruža mogućnost da izabere da li će na časovima obrađivati:

- La Fontenovu basnu Cvrčak i mrav ili Ezopovu basnu Kornjača i zec;
- Šta je najveće Miroslava Antića ili Luckastu pesmu F. G. Lorke;
- Svakoga dana ili Šta je otac Dragana Lukića;
- Kakve je boje potok Grigora Viteza ili Vožnja Desanke Maksimović;
- Ljutito meče Branislava Crnčevića ili Aždaja svome čedu tepa Ljubivoja Ršumovića.

Izbornost dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Programom se podstiče upoznavanje učenika sa značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti, nauke i kulture (Sveti Sava, Mileva Ajnštajn, Mihajlo Pupin).

Tokom obrade književnih tekstova učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i formiraju svoje stavove o delu koje slušaju ili čitaju. Učitelj podstiče učenike da iznose svoje stavove i argumentuju ih primerima iz teksta.

Poređenje kao stilsku figuru učenik ovog uzrasta treba prvenstveno da uoči, a potom i da razume njegovu ulogu u tekstu. Učenici usvajaju osnovne oblike kazivanja (forme pripovedanja) tumačeći tekstove iz školske i domaće lektire. Učenik treba da razlikuje opis od pripovedanja u književnom delu i uoči dijalog u pesmi, priči i dramskom tekstu.

Prilikom obrade lirskih, epskih i dramskih tekstova za decu učenici se motivišu na čitav niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom dela (izražajno recitovanje lirske pesme, čitanje proznog teksta interpretativno, scenski nastup - izvođenje dramskog teksta, dramska igra, dramski dijalozi, gledanje dečje pozorišne predstave, snimanje i komentarisanje dramatizovanih odlomaka).

Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma; uočavanje uloge određenog pojma u književnoumetničkom tekstu.

Važno je naglasiti da učenici treba da čitaju originalne tekstove autora, a ne one koji su iz raznih razloga i na različite načine prekrajani i menjani prethodnih decenija, kao što je to bio slučaj sa bajkom „Sebični džin” Oskara Vajlda. Ova

bajka završava se smrću džina u dubokoj starosti, uz hrišćanske motive koji su bitni za razumevanje i samog kraja i dela u celini.

Književna dela koja su doživela ekranizaciju (Hajdi, Baš-Čelik i druge narodne i autorske bajke) mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književnosti i filma, čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi dva medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Časovi književnosti mogu se upotpuniti korišćenjem digitalnih sadržaja. Nastavnicima i učenicima mogu biti od velike pomoći audio zapisi, na kojima se čuje kako glumci izražajno i interpretativno kazuju izabrane tekstove. Takođe, u nastavu treba uvesti raznovrsne stvaralačke aktivnosti kojima se vrši sistematizacija obrađenih sadržaja (igre asocijacija, kreativne slagalice, interaktivni zadaci i kvizovi).

JEZIK

U nastavi jezika učenici ovladavaju pisanim i usmenim standardnim srpskim jezikom. Program je usmeren na usvajanje osnovnih gramatičkih pravila i njihovu adekvatnu primenu u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika

U programu su navedeni samo novi sadržaji iz gramatike, ali se podrazumeva da se gradivo povezuje sa sadržajima obrađenim u prvom i drugom razredu.

Osnovna znanja iz morfologije proširuju se u vezi sa imenicama, pridevima i glagolima, a uvodi se nova vrsta reči: zamenice (samo lične). Dve nove imeničke podvrste, gradivne i zbirne imenice, treba uvesti tek pošto se ponove vlastite i zajedničke imenice. Novu podvrstu prideva - gradivne i prisvojne treba uvesti tek pošto se ponove opisni pridevi. Važno je da učenici povežu gradivne imenice kao osnovu za izvođenje gradivnih prideva, a da ne mešaju ove dve vrste reči. Kad su u pitanju prisvojni pridevi, gradivo iz gramatike treba što više povezivati sa pravopisom. Da bi se odredio rod i broj prideva, treba ponoviti rod i broj imenica i ukazati učenicima na slaganje prideva sa imenicom u rodu i broju, bez uvođenja novih termina. Uvođenje ličnih zamenica podrazumeva samo osnovne oblike i njihovo povezivanje sa glagolskim licem, odnosno brojem, što će predstavljati osnovu za uočavanje slaganja subjekta i predikata u narednom razredu.

Vrste reči uočavati najpre na izolovanim primerima (u osnovnom obliku), a zatim uvežbavati i u okviru rečenice.

Nastavu gramatike treba povezivati sa nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz Čitanke mogu poslužiti za gramatičku analizu i poslužiti kao primer upotrebe vrsta reči u rečenici i različitih vrsta rečenica po obliku i značenju. Voditi računa o tome da primeri budu jednostavni za analizu. Učitelj može i prilagoditi tekst, tako da primeri budu tipični.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici treba da usvajaju postepeno, uz ponavljanje i vežbanje već naučenog i uz usvajanje novih sadržaja, i to putem različitih vežbanja kako na nivou reči tako i na nivou rečenice.

Pisanje višečlanih geografskih naziva potrebno je povezati sa nastavom prirode i društva - zavičajnom geografijom.

Poželjno je napraviti korelaciju sa nastavom matematike u vezi sa pisanjem skraćena za merne jedinice. Pošto se gradivo iz matematike proširuje velikim brojem jedinica mere, trebalo bi, na ovom nivou, skrenuti pažnju na njihovo pisanje samo latiničkim pismom.

JEZIČKA KULTURA

Oblast Jezička kultura obuhvata usmeno i pismeno izražavanje.

Usmeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem ih učitelj usmerava da jasno, precizno i razgovetno izgovaraju rečenice, poštujući intonaciju i pravilno akcentovanje u rečenicama. U vođenom razgovoru o književnom ili neumetničkom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Učenici se ohrabruju da oblikuju usmenu poruku u kojoj će izneti informacije na primerima iz svakodnevnog života. Učitelj treba da stvara prilike i podstiče učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osećanja itd.

U trećem razredu trebalo bi podsticati učenike da prepričavaju, pričaju i opisuju i na sažet i na opširan način kako usmeno, tako i pismeno.

Prepričavanje mora da ima svoj cilj i da bude planski i usmereno. Potrebno je usmeravati učenike kako da odaberu činjenice, kako da odvoje glavno od sporednog i manje bitnog i kako da slede hronološki tok sadržaja. Trebalo bi voditi računa o tome da se prepričavaju samo oni sadržaji koji ispunjavaju programske zahteve i koji su učenicima prethodno protumačeni/analizirani, predočeni, objašnjeni.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to da li je u pitanju stvarnost ili fantazija, tj. da li je reč o reprodukovanju nekog doživljaja, događaja i zamišljenog sadržaja (iz sveta dečije mašte). Najčešće se počinje sa pričanjem doživljaja, pa potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba da bude dinamično, kao i da mogu slobodnije da iznose lične doživljaje, stavove, da budu maštoviti i originalni, da se emocionalno i slikovito izražavaju.

Opisivanje - treba osposobljavati učenike da pažljivo posmatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, upoređuju, pa tek onda datu predmetnost da misaono zaokruže i jezički uobliče. Učenici bi trebalo da lokalizuju ono što opisuju (vremenski, prostorno, uzročno), da odaberu bitna svojstva (odnos spoljašnjeg i uslovno unutrašnjeg) i da iznesu lični stav/odnos prema datoj pojavnosti. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu sa čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumetničkog), potrebno je stalno usmeravati pažnju učenika na ona mesta u ovoj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis predmeta, enterijera, biljaka i životinja, književnih likova, pejzaža i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje opisivanja kao trajne veštine u jezičkom ispoljavanju. Ciljeve i zadatke ove vrste vežbanja trebalo bi postepeno usložnjavati - od jednolinijske deskripcije vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika.

Izveštavanjem se na jasan, objektivan i sažet način govori o nekom događaju. Na ovom uzrastu je potrebno samo ukazati učenicima na osnovne odlike ovog oblika izražavanja: na tačnost prenošenja podataka, na autentično prezentovanje činjenica, na jednostavnost, na odsustvo ličnog komentara, subjektivnog doživljaja i imaginarnog. Nije potrebno zadatak učenicima da napišu izveštaj, već bi ih trebalo podsticati da sažeto usmeno izveste o sebi (npr. o obavljenom zadatku kod kuće) u vidu odgovora na pitanja koja će učitelj postaviti. Na ovaj način će učenici vežbati da budu ekonomični i precizni prilikom izražavanja.

Variranje jezičkog izraza odnosi se na specifičan odabir i kombinaciju jezičkih sredstava. Pomoću književnih i neknjiževnih tekstova učenicima bi trebalo ukazati na različite mogućnosti upotrebe reči, sintagmi i rečenica u formalnim/neformalnim jezičkim situacijama, kao i na promenu njihovog značenja u zavisnosti od konteksta. Tokom praktične nastave jezičke kulture učenicima bi trebalo ukazati da je neophodno govoriti onako kako to zahteva komunikativna situacija i sa njom uskladiti jezičke mehanizme.

Tokom nastave jezičke kulture trebalo bi osposobiti učenike da pravilno popune različite jednostavne obrasce; na primer, obrazac za učlanjivanje u biblioteku ili u sportski klub, pisanje pozivnice za rođendan i slično.

Na ovom uzrastu realizuju se različite programske vežbe (pravopisne, jezičke, leksičko-semantičke i govorne vežbe).

Pravopisne vežbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U ovom uzrastu trebalo bi primenjivati proste pravopisne vežbe koje su pogodne za savlađivanje samo jednog

pravopisnog pravila iz jedne pravopisne oblasti. Prilikom savlađivanja pravopisnih načela pogodne mogu biti sledeće pravopisne vežbe: diktat, autodiktat, vežbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika reči.

Jezička kultura učenika neguje se i kroz igrovne aktivnosti, posebno kroz jezičke vežbe, na primer, razgovor sa književnim likom, zatim situacione igre, odnosno stvarne situacije, na primer, razgovor u prodavnici, razgovor kod lekara i slično. Mogu se odabrati i proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama reči, promena reda reči u rečenici, promena dužine rečenice i slično.

Primenom leksičko-semantičkih vežbi kod učenika se stvara navika da promišljaju i traže adekvatan jezički izraz za ono što žele da iskažu (u zavisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovom rečniku. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i razumevanje značenja reči i izraza doprinose različite vežbe, na primer: navesti reči koji pripadaju različitim tematskim skupovima; reči suprotnog značenja ali iste vrste i istog roda i broja; promena gramatičkog lica u tekstu; osnovno i preneseno značenje reči i drugo.

Govorne vežbe kod učenika podstiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primenjivati u nastavi jezičke kulture. Govorne vežbe su u funkciji izgrađivanja dobrog jezičkog ukusa, elokventnosti i fluentnosti u izražavanju. Na ovom uzrastu najpogodnije mogu biti sledeće govorne vežbe: recitovanje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta i slično.

Nijedan školski pismeni zadatak se ne izrađuje u trećem razredu.

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Ocenjivanje bi trebalo da bude usmereno na dobijanje informacija o obrascima mišljenja i uslovima pod kojim učenik može da primeni znanje stečeno tokom nastave jezičke kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima - na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Naziv predmeta	Bosanski jezik		
Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanje vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.		
Razred	treći		
Godišnji fond časova	180 časova		
	ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI

Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		
<ul style="list-style-type: none"> - čita sa razumijevanjem različite tekstove; - iskaže svoja zapažanja o pročitanome tekstu pravilno i jasno; - opiše svoj doživljaj pročitanog književnog djela; - razlikuje književne vrste. lirsku i epsku pjesmu, priču, basnu, bajku, roman i dramski tekst; - odredi temu, redoslijed događaja, vrijeme i mjesto dešavanja u pročitanom tekstu; - imenuje glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; - uoči osnovne odlike lirske pjesme (stih, strofa i rima); - razumije preneseno značenje poslovice i basne i njihovu poučnost; - razumije ideje književnog djela; - uoči osnovne odlike narodne bajke; - razlikuje narodnu od autorske bajke; - predstavi glavne osobine junaka; - uoči osnovne odlike narodne epske pjesme; - uoči poređenje u književnom djelu i razumije njegovu ulogu; - razlikuje opis od pripovijedanja u književnom djelu; - pokaže primjere dijaloga u pjesmi, priči i dramskom tekstu; - uoči humor u književnom djelu; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/ stiha; 	KNJIŽEVNOST	<p style="text-align: center;">Epska poezija</p> <p>Narodna epska pjesma: Mehmed-paša tri cara služio</p> <p style="text-align: center;">Proza</p> <p>Narodna bošnjačka bajka: <i>Đul - Fatima</i></p> <p>Jermenska bajka: <i>Ćup sa zlatom</i></p> <p>Braća Grim: <i>Tri brata</i></p> <p>Pjer Gripari: <i>zaljubljene cipele</i></p> <p>Narodna priča: <i>Nasrudin hrani svoj ogrtač</i></p> <p>Narodna priča: <i>Sedam prutova</i></p> <p>Šaljiva narodna bošnjačka priča: <i>Neznalica</i></p> <p>Narodna basna: <i>Pjevac i lisica</i></p> <p>Ezop: <i>Gradski i poljski miš</i></p> <p>Dželaludin Rumi Mevlana: <i>Miš i kamila</i></p> <p>Mirsad Bećirbašić: <i>Alija Đerzelez</i></p> <p>Mevluda Melajac: <i>Darovi</i></p> <p>Enes Kahvić: <i>Čamac</i></p> <p>Zehra Hubijar: <i>Kestenjar</i></p> <p>Branko Ćopić: <i>Izakrenuta priča</i></p> <p>Ahmet Hromadžić: <i>Golubovo krilo</i></p> <p>Sun Ju Đin: <i>Svitac traži prijatelja</i></p> <p>Astrid Lindgren: <i>Pipi Duga Čarapa</i></p> <p style="text-align: center;">Dramski tekstovi</p> <p>Dušan Radović: <i>A zašto on vježba</i></p> <p>Zećir Hasić: <i>Debeo razlog kašnjenja</i></p> <p style="text-align: center;">Izbor iz narodnog usmenog stvaralaštva (brzalice, razbrajalice,</p>

<ul style="list-style-type: none"> - izražajno recitira pjesmu i čita prozni tekst; - izvodi dramske tekstove; - razlikuje vrste i podvrste riječi u tipičnim slučajevima; - odredi osnovne gramatičke kategorije imenica, pridjeva i glagola; - primjenjuje osnovna pravopisna pravila; - jasno i razgovetno izgovara obavještajnu, upitnu, uzvičnu i zapovjednu rečenicu, poštujući odgovarajuću intonaciju i logički akcent, pauze, brzinu i tempo; - spoji više rečenica u kraću i dužu cjelinu; - prepričava, priča i opisuje i na sažet i na opširan način; - izvještava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; - samostalno sastavlja plan i po njemu priča priču; - kreira svoju priču pomoću početka zadanog tekstom; - primjenjuje tematske riječi za svoje pričanje; - identificira pojave u prirodi i opisuje ih; - opisuje lik iz najbliže okoline koristeći epitete; - koristi podatke za pisanje izvještaja prema utvrđenoj formi; - opisuje filmske vrste; - prepričava i ilustrira sadržaje iz filma; - prepozna da se dokumentarni film oslanja na život, na događaje u zbilji; - uočava osnovna obilježja crno-bijelog, nijemog i zvučnog filma; 		<p style="text-align: center;">pitalice, poslovice, zagonetke)</p> <p style="text-align: center;">Izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu</p> <p style="text-align: center;">Popularni i informativni tekstovi</p> <p style="text-align: center;">DOMAĆA LEKTIRA</p> <p>Nasiha Kapidžić- Hadžić: <i>Izbor iz poezije</i></p> <p>Muharem Omerović: <i>Soliterci</i></p> <p>Nedžati Zekerija: <i>Djeca triju ulica</i></p> <p style="text-align: center;">Književni pojmovi: Lirika</p> <p>-Lirska pjesma; šaljiva pjesma, rodoljubiva pjesma - na nivou prepoznavanja.</p> <p>- Narodna poezija; lirska i epska pjesma - na nivou prepoznavanja.</p> <p>- Narodne lirske pjesme (uspavanka, porodična i šaljiva pjesma) - na nivou prepoznavanja.</p> <p>- Pjesničke slike.</p> <p>- Rima, glasovno podudaranje krajnjih slogova.</p> <p style="text-align: center;">Epika</p> <p>- Tok događaja u vremenskom slijedu - fabula.</p> <p>- Uočavanje mjesta i vremena radnje.</p> <p>- Likovi, njihove osobine i postupci (uočavanje likova čiji su postupci izrazito suprotstavljeni).</p> <p>- Govor pripovjedača i govor lika.</p>
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> - uočava sličnosti i razlike između slikovnice i animiranog filma; - adekvatno se ponaša prilikom odlaska u kino/bioskop; - nabrojati neke dječiječasopise; - prepoznati dječiji list kao izraz stvaralaštva odraslih za djecu i djece za djecu; - koristi biblioteku/knjižnicu kao resurs i izvor znanja. 		<ul style="list-style-type: none"> - Narodna priča. - Narodna šaljiva priča. - Narodna i autorska bajka. - Narodna i autorska basna. <p style="text-align: center;">Drama</p> <ul style="list-style-type: none"> - dramski pisac, glumac, publika - govor pisca i govor likova; didaskalije.
	<p>JEZIK</p> <p>Gramatika, pravopis, ortoepija</p>	<p style="text-align: center;">Gramatika</p> <p>Vrste riječi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Imenice: zbirne i gradivne imenice; rod i broj imenica. - Glagoli: lice i broj glagola. - Pridjevi; rod i broj; opisni i prisvojni pridjevi. - Zamjenice(lične zamjenice); - Rečenica (pojam); rečenica po značenju: obavještajne, upitne, uzvične i zapovjedne; potvrdni i odrični oblik rečenice. - Glavni dijelovi rečenice subjekat i predikat; riječi koje označavaju mjesto, vrijeme i način vršenja radnje. - Umanjeno i uvećano značenje riječi. - Riječi istog oblika, različitog značenja. - Riječi različitog oblika, istog ili sličnog značenja. - Riječi suprotnog značenja. <p>Pravopis</p> <p>Upotreba velikog slova u pisanju imena naroda, višečlanih geografskih imena, praznika, naslova knjiga, časopisa i novela; pisanje naziva ustanova;</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - Upravni govor (prvi i drugi model). - Neupravni govor. - Rasravljanje riječi na kraju retka. - Pisanje riječce NE uz glagole, pridjeve i imenice. - Pisanje suglasnika u riječima (otklanjanje grešaka ako ih učenici čine) između samoglasnika i-o/o-i. - Pisanje skraćenica. - Glasovne i slovne skupine je/ije. - Pravilan izgovor i pisanje glasova č,ć,dž i đ u umanjenicama i imenicama za označavanje zanimanja. - Pravilan izgovor i pisanje glasa h.
	JEZIČKA KULTURA	<p>Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja:</p> <p>Narativni oblici:</p> <p>Prepričavanje i pričanje.</p> <p>Prepričavnje sadržine tekstova, igranih i animiranih filmova, pozorišnih predstava, radijskih i televizijskih emisija za djecu - detaljno (opširno), po zajedničkom i individualnom planu; sažeto prepričavanje na temelju zajedničkog i samostalno sačinjenog plana za prepričavanje.</p> <p>Pričanje o doživljajima i događajima, stvarnim i izmišljenim (naročito u funkciji stvaranja pogodne atmosfere za</p>

	<p>čitanje i tumačenje teksta).</p> <p>Pričanje prema datoj slici sa cjelovitim događajem po zajedničkom i samostalno sačinjenom planu.</p> <p>Nastavljanje priče na temelju datog početka slikom ili tekstom.</p> <p>Pričanje na temelju datih tematskih riječi.</p> <p>Deskriptivni oblici: Opisivanje lika, pojave, zbivanja u prirodi.</p> <p>Opisivanje lika: Vanjska obilježja osobe koja se opisuje (fizički portret, njene osnovne karakterne crte (duhovni profil) i ponašanje u konkretnim životnim okolnostima (postupci, reakcije, govor).</p> <p>Opisivanje pojave i zbivanja u prirodi: kolektivna i samostalna promatranja prirode (šetnja, izleti, posjete, dokumentarni filmovi na temelju kojih se uvježbava opisivanje uočljivih i zanimljivih pojedinosti koje su međusobno povezane.</p> <p>Samostalno biranje motiva i izdvajanje detalja koji učenika posebno zaokupljaju i potiču na opisivanje - najčešće u pismenom obliku. Uvježbavanje planskog pristupa u opisivanju (zajednički i individualni planovi/ podsjetnici za opisivanje).</p> <p>Usmena i pismena vježbanja (realizacija u sklopu osnovnih oblika jezičkog izražavanja)</p> <p><i>Ortoepske vježbe:</i> uvježbavanje pravilnog izgovora riječi, iskaza,</p>
--	--

		<p>rečenica, poslovice, kraćih tekstova; slušanje zvučnih zapisa, snimanje čitanja, analiza snimka i odgovarajuće vrednovanje.</p> <p><i>Ortografske vježbe:</i> prepisivanje teksta sa latinice na ćirilicu. Uvježbavanje čitkog i urednog rukopisa, uz primjenu pravopisnih pravila. Prepisivanje teksta sa datim zadatkom.</p> <p><i>Diktati:</i> sa dopunjavanjem, autodiktat, izborni diktat, kontrolni diktat.</p> <p><i>Leksičke i semantičke vježbe:</i> osnovno i preneseno/figurativno značenje riječi, građenje riječi - formiranje porodica riječi: iznalaženje sinonima i antonima.</p> <p><i>Sintaksičke i stilske vježbe.</i> dopunjavanje iskaza različitim mogućnostima u skladu sa ponuđenom govornom situacijom, proširivanje rečenice unošenjem ličnog rona, sažimanje rečenice radi pojačanja njene informativne moći idr.</p> <p>Intonaciono podešavanje glasa u izgovoru pojedinih rečenica (obavještajne, upitne, uzvične i zapovjedne) ili nekih njihovih dijelova (rečenični naglasak). Uvježbavanje postavke reda riječi prema komunikativnim potrebama u kontekstu.</p> <p>Kazivanje napamet naučenih tekstova.</p> <p>Scensko prikazivanje dramskog i dramatizovanog teksta.</p>
--	--	---

	MEDIJSKA KULTURA	- Crno-bijeli film i film u boji; nijemi i zvučni film; igrani film; dokumentarni film. - Dječiji listovi.
--	-------------------------	---

Naziv predmeta	STRANI JEZIK- ENGLESKI JEZIK
Cilj	Cilj učenja Stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju jeste da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu, a od trećeg razreda i pisanu komunikaciju, i da stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	Treći
Godišnji fond časova	72

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE	JEZIČKE AKTIVNOSTI (u komunikativnim funkcijama)
<ul style="list-style-type: none"> - pozdravi i otpozdravi, primenjujući jednostavna jezička sredstva; - predstavi sebe i drugog; - razume jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih; - razume jednostavna uputstva i naloge i reaguje na njih; - saopšti jednostavna uputstva i naloge; - razume poziv na zajedničku aktivnost i na prikladan način reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost; - razume kratke i jednostavne molbe i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe; - iskaže i prihvati zahvalnost i izvinjenje na jednostavan način; 	POZDRAVLJANJE	Reagovanje na usmeni i pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično); usmeno i pisano izražavanje prikladnih pozdrava.

	PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH	Slušanje jednostavnih tekstova u kojima se neko predstavlja; predstavljanje sebe i drugih osoba,
--	---	--

	INFORMACIJA O DRUGIMA	prisutnih i odsutnih.
	<p>RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA</p>	<p>Slušanje naloga i uputstava i reagovanje na njih; davanje jednostavnih uputstava (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razume jednostavno iskazane čestitke i odgovori na njih; - uputi jednostavne čestitke; - razume i, primenjujući jednostavna jezička sredstva, navede najuobičajenije aktivnosti koje se odnose na proslave rođendana i praznika; - prepozna i imenuje bića, predmete i mesta iz neposrednog okruženja; - razume jednostavne opise bića, predmeta i mesta; - opiše bića, predmete i mesta koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume svakodnevne iskaze u vezi sa neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnim jezičkim sredstvima; - razume jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru; - razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na hronološko i meteorološko vreme; - razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i daje jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje; - razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim 	<p>POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI</p>	<p>Slušanje jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje...); upućivanje i prihvatanje/odbijanje poziva na zajedničku aktivnost korišćenjem najjednostavnijih izraza.</p>

<p>jezičkim sredstvima;</p> <ul style="list-style-type: none"> - razume jednostavne tekstove u kojima se opisuju radnje i sposobnosti u sadašnjosti; - razmeni informacije koje se odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše radnje i sposobnosti koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na brojeve i količine. 		
	<p>ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA</p>	<p>Slušanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava; upućivanje molbi, iskazivanje zahvalnosti i izvinjenja.</p>
	<p>ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA</p>	<p>Slušanje jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan; reagovanje na upućenu čestitku i upućivanje kratkih prigodnih čestitki.</p>
	<p>OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA</p>	<p>Slušanje jednostavnih opisa bića, predmeta i mesta u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih opisa bića, predmeta i mesta; traženje i davanje informacija u vezi sa opisom bića, predmeta i mesta.</p>
	<p>ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA</p>	<p>Slušanje jednostavnih iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje svojih i tuđih potreba, oseta i osećanja i (empatično) reagovanje na njih.</p>
	<p>ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU</p>	<p>Slušanje tekstova u kojima se na jednostavan način opisuje položaj u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o položaju u prostoru korišćenjem</p>

		najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	ISKAZIVANJE VREMENA	Slušanje jednostavnih iskaza u vezi sa hronološkim vremenom i meteorološkim prilikama; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA	Slušanje tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE DOPADANJA/NEDOPADANJA	Slušanje tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja/neslaganja, dopadanja/nedopadanja korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o radnjama i sposobnostima u sadašnjosti; opisivanje radnji i sposobnosti u sadašnjosti, postavljanje pitanja i odgovaranje na njih, usmeno i pisano, korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE BROJA I KOLIČINE	Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o broju i količini nečega; saopštavanje broja i količine, postavljanje pitanja i odgovaranje na njih, usmeno i pisano, korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.

Ključni pojmovi sadržaja: komunikativni pristup, funkcionalna upotreba jezika, interkulturalnost.

TEMATSKJE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja - u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umjenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici obrađuju teme u skladu sa interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika, tako da svaka tema predstavlja određeni situacijski kompleks.

- 1) Lični identitet
- 2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)
- 3) Geografske osobenosti
- 4) Srbija - moja domovina
- 5) Stanovanje - forme, navike
- 6) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine
- 7) Vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)
- 8) Škola i školski život
- 9) Mladi - život dece i omladine
- 10) Zdravlje i higijena
- 11) Emocije (ljubav prema porodici, drugovima)
- 12) Prevozna sredstva
- 13) Vremenske prilike
- 14) Umetnost za decu (naročito moderna književnost za decu; prigodne tradicionalne i moderne pesme)
- 15) Običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)
- 16) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji
- 17) Ishrana i gastronomske navike
- 18) Putovanja
- 19) Moda i oblačenje
- 20) Sport
- 21) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

JEZIČKI SADRŽAJI

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	<p>Hi/Hello, how are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great. Good morning/afternoon/evening/night. Goodbye./Bye. See you later/tomorrow/on Monday. Have a nice day/weekend/holiday! Thanks, same to you! Lične zamenice - I, you ... Glagol to be – the Present Simple Tense Imperativ (Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.</p>
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	<p>Hi, I'm Andrija. Hello, I'm Alex. How old are you? I'm (nine). I'm in Year 3. Where are you from? I'm from Serbia. How do you spell your name? It's A-N-D-R-I-J-A. Have you got any brothers or sisters? Yes, I have/I've got one sister. No, I'm an only child. How many aunts/uncles have you got? This is my cousin/sister Vanja. Nice to meet you. Nice to meet you, too. What's your/his/her/their address? It's 12, Zvezdarskih jelki Street, Belgrade. What's your/his/her/their phone number? It's oh/zero-six-four-double five/five-five... I'm 10 today. How old is your mum/dad? She/He's 32. Where are your parents today? Are they at work? No, they're at home. Are your friends at school now? Yes, they are. This is my friend Ana. She's/She is in my class. That's Tea's dog. Its name is Spot. This is our teacher, Mr/Miss/Mrs Jones. That is Mr Turner. He's/He is a policeman. Who are those children? They're our neighbours. What are their names? Pavle and Milica. Who's the boy in the picture? It's my Brazilian pen pal, Bruno. Tell me about your family/country. Write soon! Lične zamenice - I, you... Prisvojni pridevi - my, your... Pokazne zamenice - this/that, these/those Have got/Have za izražavanje posedovanja Pitanja sa Who/What/Where/How (old/many) Predlozi za izražavanje mesta - from,in Saksonski genitiv sa imenicama u jednini Upotreba članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom Imperativ Osnovni brojevi (0-100) Alfabet (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; konvencije u pisanju ličnih zamenica; konvencije u saopštavanju telefonskih brojeva i adresa; upotreba titula uz prezimena (Mr, Mrs, Miss); razlike između srpske azbuke i engleskog alfabeta; konvencije u pisanju razglednica i pisama.</p>
RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	<p>Listen, point and repeat. Listen again. Match the words with the things/people in the picture. Order the lines. Ask and answer questions about the photo on page 38. Spell your name. Ask your friend to spell his/her name. Write/Circle the letters/numbers. Write/Say true or false. Complete the sentences/dialogue. Complete the table with ticks and crosses. Read the story. Read and check. Think of</p>

	<p>a place/person. Come and help! Wait and see! Watch out! Hurry up! Close/Open the door/a window, please! Smile! It's my/your/Oliver's turn! Imperativ</p> <p>Prisvojni pridevi - my, your...</p> <p>Alfabet</p> <p>Brojevi 0-100</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Poštovanje osnovnih normi učtivosti.</p>
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	<p>Can we meet on Saturday and play football? I'm sorry, I've got a music class on Saturday, but we can meet on Sunday. Really? Sunday is ok for me too! Great! See you at the park!</p> <p>It's hot today. Let's go to the beach! Sorry, but I can't swim!</p> <p>I'm very tired. Let's go home!</p> <p>Come and meet my friends!</p> <p>Listen to the music!</p> <p>Modalni glagol can za izražavanje predloga i sposobnosti Imperativ</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.</p>
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	<p>Can you spell that again, please?/Can you write it on the board, please?</p> <p>Can/May I read the story? Of course you can.</p> <p>Can/May I sit here, please? No, it's Nina's seat.</p> <p>Can/May I borrow your dictionary? Yes, here you are. Thank you/Thanks. You're welcome.</p> <p>Thanks for your help.</p> <p>Modalni glagoli za izražavanje molbe - can/may</p> <p>Saksonski genitiv sa imenicama u jednini</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Pravila učtve komunikacije.</p>
ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	<p>Welcome to my birthday party! Happy birthday to you! Thanks! How many candles are there on your birthday cake? Happy New Year!/Merry Christmas!/Happy Valentine's Day!/Happy Easter! Thanks, same to you! Let's have a party. Let's celebrate! What do you do on New Year's Day? We open our presents and watch films about Santa Claus and his reindeer. At Easter we decorate Easter eggs. Children dress up for Halloween. Look at the fireworks!</p> <p>Imperativ</p> <p>The Present Simple Tense za opisivanje uobičajenih radnji (samo kao opcija, receptivno)</p> <p>Pitanja sa What/How many</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Najznačajniji praznici i događaji i načini obeležavanja/proslave.</p>
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	<p>Who's this? It's Johnny Depp, my favourite actor. He's American. That's a photo of my family. Look, they're all smiling. How many teeth has your baby brother got? What colour are his eyes? I've/I have got two hands. She's/She has got black hair. He's/He has got big ears. She's/She is tall and slim. My dad's new car is fast and cool. What are these? They're my new felt tip pens. Belgrade is the capital of Serbia. Our city is old, but very nice. There are a lot of beautiful mountains and</p>

	<p>lakes in my country. What's the capital of England? London buses are red, but its taxis are black. Where are you in this photo? I'm in Sydney, it's a big city in Australia. There are a lot of strange animals and funny birds.</p> <p>Glagoli have got, to be za davanje opisa Pokazne zamenice -this/that,these/those Egzistencijalno Where is/are... Pitanja sa Who/What/Where/How many... Pravilna množina imenica: pen -pens, bus -buses, city - cities... Nepravilna množina osnovnih imenica: tooth -teeth... Upotreba članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom. (Inter)kulturni sadržaji: Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike...; prestonice zemalja engleskog govornog područja; prepoznatljiva obeležja zemalja engleskog govornog područja.</p>
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	<p>She's tired/bored. She wants to go home. Is he hungry/thirsty? Does he want a sandwich/a glass of orange juice? They're not cold, they're hot! Are you OK? Is he happy? No, he's sad. His dog is lost. The Present Simple Tense (be, want) (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.</p>
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	<p>They're at the cinema/museum. Where's your brother? He's in bed. Where's my English dictionary? It's here on my desk. Where are my trainers? They are over there, under the bed. Where's the Statue of Liberty? It's in New York. The London Eye is next to the River Thames. Prilozi i predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa: here, there, in, on, at, next to, under... Pitanja sa Where Upotreba i izostavljanje određenog člana u izrazima at the park/beach/cinema/museum, at home/school/work, in bed... (Inter)kulturni sadržaji: prepoznatljiva obeležja zemalja engleskog govornog područja.</p>
ISKAZIVANJE VREMENA	<p>What time is it? It's twelve (o'clock). It's a quarter to/past twelve. It's half past twelve. What day is it today? It's Wednesday. It's a nice, sunny day. Is it snowy? No, but it's rainy and windy today. I've got a basketball game at a quarter to four/on Saturday. Pitanja sa What/When Predlozi za izražavanje vremena: at, on, to, past... (Inter)kulturni sadržaji: radna nedelja i vikend.</p>
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA	<p>It's Alex's guitar. Is that Anna's bag? These are not their jackets. Sophie's mum and dad have got/have a big house. My friend hasn't got/doesn't have any brothers or sisters. Have you got/Do you have a bike? Prisvojni pridevi my, your... Pokazne zamenice - this/that, these/those Have got/Have za izražavanje pripadanja/posedovanja Saksonski genitiv sa imenicama u jednini (Inter)kulturni sadržaji: porodica, prijatelji, odnos prema svojoj i tuđoj imovini.</p>
IZRAŽAVANJE	<p>Does he like music? Yes, he loves it./No, he doesn't. Who's your favourite tennis</p>

DOPADANJA/NEDOPADANJA	<p>player? What's your favourite hobby? It's an amazing poster! Those computer games are fantastic!</p> <p>The Present Simple Tense glagola be/like/love</p> <p>Pitanja sa Who/What</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji</p>
OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	<p>My brother can play football, but he can't act. How many languages can your dad speak? Can you play the guitar? I can't ride a bike.</p> <p>We are late for our school bus.</p> <p>Look! She's/She is wearing a dress. Is he wearing jeans? Yes, he is. No, he isn't.</p> <p>What are you doing? I'm/I am eating a biscuit. What are they doing? They are not/aren't playing, they're watching TV.</p> <p>Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti</p> <p>the Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih radnji</p> <p>Pitanja sa What/Where/When/How many...</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti.</p>
IZRAŽAVANJE BROJA I KOLIČINE	<p>How many children are there in your class? There are 11 boys and 14 girls.</p> <p>How many classes have we got today? We've got four classes.</p> <p>Her granny is 65.</p> <p>Pravilna množina imenica: boy-boys, girl-girls, class-classes...</p> <p>Nepravilna množina osnovnih imenica: child-children...</p> <p>Pitanja sa How much/many</p> <p>Osnovni brojevi 0-100</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Konvencije u pisanju dvocifrenih brojeva. Novčane valute u zemljama engleskog govornog područja i njihove oznake.</p>

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja za strane jezike u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja usmeren je na razvoj funkcionalnih znanja i zasnovan je na komunikativno definisanim ishodima učenja, odnosno aktivnostima koje učenik uspešno realizuje koristeći strani jezik. Jezičke aktivnosti slušanja, čitanja, (raz)govora i pisanja u programu nastave i učenja posmatraju se integrativno, kao nerazdvojive komponente autentične komunikacije pojedinca u bilo kojoj govornoj zajednici.

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Prilikom planiranja nastave i učenja treba imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno uzeti u obzir da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta. Sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština. Polazeći od ishoda, odnosno onoga što je učenik u stanju da ostvari u različitim vrstama i vidovima komunikacije (usmene, pisane i neverbalne), formalno i sadržinski centralnu poziciju programa nastave i učenja zauzimaju upravo komunikativne funkcije. Na osnovu komunikativnih funkcija definisane su jezičke aktivnosti pomoću kojih se one mogu ostvariti, a koje, od trećeg razreda, uključuju postepeno usavršavanje sposobnosti razumevanja govora, razumevanja pisanog teksta, interaktivnog usmenog i pisanog izražavanja. Zahvaljujući cikličnoj i kontinualnoj koncepciji programa, komunikativne funkcije se prenose, usvajaju i uvećavaju tokom čitavog obrazovnog ciklusa, s rastućim stepenom složenosti. Ishodi, komunikativne funkcije i jezičke aktivnosti definisani su kao opšte lingvističke kategorije, i stoga su za sve strane jezike identični iskazi. Kako bi se, međutim, ishodi, funkcije i aktivnosti operacionalizovali, ponuđeni su i primeri jezičkih sadržaja, i to za svaki

pojedinačni strani jezik. Njima se ilustruju neke od najfrekventnijih i uzrasno najadekvatnijih mogućnosti za verbalnu realizaciju komunikativnih funkcija.

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmeren ka ishodima ukazuje na to šta je učenik u procesu komunikacije u stanju da razume i produkuje. Tabela prikaz postepeno vodi nastavnika od ishoda i komunikativne funkcije kao oblasti, preko aktivnosti koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovede i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike u atmosferi zajedništva i međusobne saradnje;
- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;
- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke, uključujući njene kulturološke i vaspitne elemente, kao i elemente socijalizacije;
- bitno je značenje jezičke poruke;
- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;
- sa ciljem da se unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva na socijalnoj interakciji u učionici i van nje, i sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;
- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom i bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;
- poimanje programa kao skupa dinamičnih, zajednički pripremljenih i prilagođenih zadataka i aktivnosti;
- nastavnik treba da omogući pristup novim idejama i njihovo prihvatanje, kao i kreiranje novih ideja;
- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;
- nastavni materijali predstavljaju jedan od izvora aktivnosti i treba da budu praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;
- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;
- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče razvoj kognitivnih sposobnosti učenika (planiranje, zapažanje, analiza, vrednovanje, zaključivanje itd.);

- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto, a naročito na nižem uzrastu treba koristiti internacionalizme i reči koje su im poznate, kao i vizualizaciju kao sredstvo semantizacije.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa preporučuje se dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na uputstva nastavnika na stranom jeziku ili sa audio-zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi, pronađi, ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: nacrtaj, iseci, oboj, otvori/zatvori svesku, itd.)

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.)

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.)

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.)

Igre primerene uzrastu i didaktičkom zahtevu (za zagrevanje, razvijanje pažnje i koncentracije, jačanje motivacije, uvođenje nove jezičke građe ili pak utvrđivanje).

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „problem-situacija” u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje” iskaza u gest i gesta u iskaz.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA U TREĆEM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Na izbor strategija za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština u nastavi stranog jezika u trećem razredu osnovne škole utiču, pre svega, psihološki i kognitivni faktori, karakteristični za navedeni uzrasni period. U prvom i drugom razredu učenje stranog jezika bilo je audio-verbalnog karaktera, zasnovano na imitaciji i reprodukciji onoga što učenici čuju od nastavnika (ili sa audio zapisa). Od trećeg razreda se postepeno uvode aktivnosti koje omogućavaju veće kognitivno uključivanje učenika. Učenici su tokom prethodnog školskog perioda ovladali osnovnom tehnikom čitanja i pisanja na maternjem jeziku, pa usvojene zakonitosti mogu koristiti i u nastavi stranog jezika. Učenik na ovom uzrastu strani jezik koristi u komunikaciji i u situacijama koje su bliske njegovim interesovanjima, pokazujući kreativnost, originalnost u odgovorima, aktivan odnos prema nastavnim sadržajima. Odabirom odgovarajućih strategija za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština osigurava se kontinuitet u razvijanju višejezičnosti i dostizanju viših nivoa jezičke kompetencije relevantnih i neophodnih za dalje školovanje, život i rad.

S obzirom na to da se ishodi operacionalizuju preko jezičkih aktivnosti u komunikativnim situacijama, važno je da se one u nastavi stranih jezika kontinuirano i istovremeno uvežbavaju. Nastava stranog jezika u trećem razredu osnovne škole podrazumeva induktivno usvajanje gramatičkih i leksičkih sadržaja, kako u usmenom, tako i u pisanom kontekstu. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem učenja stranog jezika.

Učenici su već navikli da sva uputstva u nastavi koja se često ponavljaju budu na stranom jeziku. Nova uputstva, naročito ona za koja nastavnik proceni da su složenija i teža za razumevanje, mogu se u početku davati paralelno na stranom i na maternjem jeziku. Potrebno je što više koristiti predmete i bića iz neposrednog okruženja, slike, kartice, postere, kao i

audio i video zapise. Za najvažnije komunikativne sadržaje preporučuje se učestalo ponavljanje radi lakšeg i bržeg memorisanja i sticanja pouzdanja za samostalno korišćenje jezika. U tom smislu, poželjne su vežbe govorne produkcije s varijacijama modela u kojima se menjaju i kombinuju leksički i gramatički sadržaji uz postepeno usložnjavanje. Podsticanje interakcije s drugim učenicima realizuje se kao vid medijacije i uključuje davanje jednostavnih uputstava na stranom jeziku (npr. pitaj druga ili drugaricu; odgovori na pitanja druga/drugarice).

Učenici se osposobljavaju za komunikativne funkcije navedene u programu za dati nivo učenja, pri čemu predloženi jezički sadržaji služe kao preporuka i mogu biti zamenjeni sličnim sadržajima ili proširivani u skladu sa raspoloživim nastavnim materijalom, kao i potrebama i interesovanjima učenika.

Važno je da imamo na umu da je, uprkos početnom entuzijazmu s kojim učenici ulaze u proces učenja stranog jezika u osnovnoj školi, njima to ipak još jedan u nizu obaveznih predmeta. Stoga se, na ovom nivou, ne može očekivati da oni sami, spontano, razviju interesovanje i entuzijizam za učenje stranog jezika. Neophodno je prilikom planiranja nastave imati u vidu uzrast učenika i njihove individualne karakteristike. Neki učenici su introvertni, neki ekstrovertni, uče različitom brzinom i na različite načine - svim čulima, imaju različite potrebe i interesovanja. Uputno da čas počne nekom kratkom igrom zagrevanja koja bi pozitivno uticala na razvijanje sposobnosti pažnje, koncentracije i pamćenja, kao i da se aktivnosti smenjuju odgovarajućim logičnim redosledom i da traju od pet do 15 minuta.

PREZENTOVANJE I UVEŽBAVANJE SADRŽAJA

S obzirom na različite stilove učenja, raznovrsnost aktivnosti ključna je reč za prezentovanje nove leksičke građe. Važno je da uvažavamo predznanja učenika, jer nam ona mogu biti dobra osnova za rad i lakše razumevanje teme.

Vizuelna nastavna sredstva (kartice, poster, stvarni predmeti iz neposrednog okruženja, kako je u opštim smernicama već napomenuto) idealna su za uvođenje i uvežbavanje vokabulara. Kada se učenicima pokaže određeni pojam - kada ga vide, važno je da nekoliko puta čuju kako se reč izgovara i da je tek na kraju izgovore. Hrosko ponavljanje korisno je za osećaj sigurnosti učenika jer nije javno eksponiran, a strah od ismevanja (koji je na tom uzrastu neretko prisutan) sveden je na minimum.

Pantomima (kao vrsta dramskih tehnika), kao i metoda potpunog fizičkog odgovora, veoma su omiljene i efikasne, ne samo na ovom uzrastu već i kasnije. Naročito su pogodne za učenike kinestetičkog stila učenja (prevođenje izgovorene reči u pokret i obrnuto). Ove tehnike su pogodne za uvođenje i uvežbavanje svih vrsta reči.

Odgovarajući kontekst (priče u slikama, pesme, igre i sl.) bitna je pretpostavka uspešnog usvajanja vokabulara, kao i jezika uopšte. Usvajanje leksike biće utoliko efikasnije ukoliko se ostvaruje u jasnom situacionom kontekstu. Primera radi, ako se usvajaju reči koje se odnose na svet životinja, moguće je organizovati stvarni, simulirani ili virtuelni obilazak zoološkog vrta. Treba voditi računa o tome da su učenici, tokom jednog školskog časa, u stanju da usvoje do 10 novih reči.

Dijaloški modeli veoma su efikasni za razvijanje govora. Ovladavanje dijalogom se počinje od jednostavne upitno-odgovorne forme. Dobro organizovan dijalog predstavlja snažan podsticaj za učenje i napredovanje, naročito ako se ima u vidu da se učenje stranog jezika odvija izvan autentične govorne sredine. Naravno, potrebno je obezbediti odgovarajući kontekst, simulirati situaciju koja bi odgovarala autentičnoj govornoj sredini, i koja će i stidljivijim učenicima omogućiti da se ohrabre i progovore. Didaktičke igre poput „U prodavnici“, „U biblioteci“ i sl. predstavljaju stimulatívno sredstvo za izvođenje dinamičkih, jezičkih i komunikativnih vežbi.

Projektna aktivnost povećavaju motivaciju jer pružaju izbor učenicima da odgovorno u paru ili u grupi rešavaju zadatak na svoj način u dogovoru sa drugima, razvijajući i jačajući određene socijalne kompetencije. Projekat je pogodan za rad u odeljenjima mešovitog sastava, ima lični pečat, podstiče kooperativni rad i završava se uvek nekom vrstom prezentacije kako rezultata, tako i procesa rada.

Dramske aktivnosti omogućavaju učenicima da koriste jezik u odgovarajućem kontekstu i tako „oživljavaju” njegovu upotrebu. Njihov potencijal ogleda se, između ostalog, i u tome što:

- učenici ne samo da uče strani jezik na zabavan način, već kroz interakciju i različite uloge koje preuzimaju sagledavaju stvari iz različitih uglova (što doprinosi razvoju kritičkog i divergentnog mišljenja);
- učenici sarađuju i usvajaju jezik kroz smislenu interakciju na ciljnom jeziku i razvijaju sve potrebne veštine - kognitivne, komunikativne i socijalne;
- svi mogu da učestvuju - svako dobija ulogu koju može da „iznese” te su zato pogodne za rad u odeljenjima mešovitog sastava;
- odgovaraju svim stilovima učenja - vizuelni vide, auditivni čuju, kinestetični se izražavaju kroz pokret;
- podižu motivaciju i samopouzdanje;
- orijentisane su na učenika - nastavnik ima manje dominantnu ulogu;
- razvijaju maštu i kreativnost kod učenika.

Poželjno je da se dramske aktivnosti poput igranja uloga, mini skečeva, lutkarskih mini predstava, improvizacija i priča iz stvarnog života što više koriste u nastavi, ne samo na ovom uzrastu, već i kasnije.

Kod uvežbavanja čitanja na ovom uzrastu preporučuje se glasno čitanje tekstualnih vrsta dijaloškog karaktera koje je blisko govoru i predstavlja efikasno sredstvo za razvijanje opšte jezičke kompetencije. Narativne tekstualne vrste zahtevaju čitanje u sebi, čiji je cilj izdvajanje informacija iz pročitane teksta. U cilju razvoja razumevanja pročitane teksta mogu se primeniti i različite strategije i tehnike usvajanje i proširivanje leksike korišćenjem konvencionalnih i elektronskih didaktičkih sredstava (npr. kartica sa natpisima i slikama, postera i sl.)

Pisanje je tesno povezano sa govorom. Za uvežbavanje pisanja mogu se koristiti različite fonetsko-ortografske igre (npr. na zadato slovo učenici pišu što više reči); ortografske igre (npr.: ispisivanje reči sa izostavljenim samoglasnicima/suglasnicima, gde učenici imaju zadatak da popune prazna mesta i pravilno napišu zadate reči; nastavnik izgovori jednu reč, a učenici dobijaju zadatak da napišu što više reči koje počinju svakim slovom reči koju je izgovorio nastavnik); igre za razvoj pisanja (Pogodi reč! - učenicima se daje tekst na poznatu temu u kome nedostaju neke reči, a njihov zadatak je da se dosete koje reči treba umetnuti, pri čemu se upisivanje može obavljati i pojedinačno i grupno).

Sociokulturna kompetencija, kao skup znanja o svetu uopšte, sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji se jezik uči u učenju stranog jezika je veoma značajna jer su ta znanja potrebna za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturalna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između sredina, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturalna kompetencija podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene. Dakle, postepenim uvođenjem sociokulturnih sadržaja na najnižem nivou (pozdravljanje, pevanje prigodnih prazničnih pesama i sl.) doprinosi se razvoju interkulturalne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturalnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Gramatički sadržaji se na ovom uzrasnom nivou ne obrađuju eksplicitno. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (primenjujući elemente gramatike koji su neophodni za uspešno ostvarivanje komunikativne funkcije). U procesu nastave stranog jezika treba težiti tome da se gramatika usvaja putem jezičkih aktivnosti slušanja i govora, prema jasno utvrđenim ciljevima, ishodima i standardima nastave stranih jezika.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja.

Za učenike koji u redovnoj nastavi teže savladavaju delove programa, organizuje se dopunska nastava, pogotovu u svetlu činjenice da se od trećeg razreda učenici osposobljavaju za čitanje i pisanje. Nastavnik treba blagovremeno da uoči sve nedostatke u znanju učenika i preduzme mere dopunskog objašnjavanja, korigovanja grešaka i uvežbavanja kako bi svi učenici postigli zadovoljavajući uspeh i ostvarili programom definisane rezultate učenja.

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju i nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik - nastavnik, kao i učenik - učenik.

Naziv predmeta	MATEMATIKA
Cilj	Cilj učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u

	daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.	
Razred	Treći	
Godišnji fond časova	180	
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - pročita, zapiše i uporedi brojeve prve hiljade i prikaže ih na brojevnoj pravoj; - pročita broj zapisan rimskim ciframa i napiše dati broj rimskim ciframa (do 1.000); - izvrši četiri osnovne računске operacije, pismeno i usmeno (do 1.000); - podeli broj brojem prve desetice, sa i bez ostatka, i proveriti rezultat; - proceni vrednost izraza sa jednom računskom operacijom; - izračuna vrednost brojevnog izraza sa najviše tri računске operacije; - odredi desetice i stotine najbliže datom broju; - reši jednačinu sa jednom računskom operacijom; - odredi i zapiše skup rešenja nejednačine sa sabiranjem i oduzimanjem; - reši problemski zadatak koristeći brojevni izraz ili jednačinu; - uporedi razlomke oblika sa jednakim imeniocima; - rezultat merenja dužine zapiše decimalnim brojem sa jednom decimalom; - uoči i rečima opiše pravilo za nastajanje brojevnog niza; - čita i koristi podatke predstavljene tabelarno ili grafički (stubičasti dijagram i slikovni dijagram); - crta paralelne i normalne prave, pravougaonik i kvadrat; - konstruiše trougao i krug; 	BROJEVI	<p>Brojevi prve hiljade.</p> <p>Sabiranje i oduzimanje (usmeni i pismeni postupak).</p> <p>Množenje jednocifrenim brojevima i brojem 10 i deljenje brojevima prve desetice sa i bez ostatka (usmeni i pismeni postupak).</p> <p>Zavisnost rezultata od promene komponenata.</p> <p>Jednačine oblika: $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \times x = b$.</p> <p>Nejednačine oblika: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$.</p> <p>Rimske cifre D, M.</p> <p>Upoređivanje razlomaka sa jednakim imeniocima.</p> <p>Decimalni zapis broja sa jednom decimalom.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - imenuje elemente ugla, pravougaonika, kvadrata, trougla i kruga; - razlikuje vrste uglova i trouglova; - odredi obim pravougaonika, kvadrata i trougla, primenom obrasca; - opiše osobine pravougaonika i kvadrata; - preslika geometrijsku figuru u kvadratnoj ili tačkastoj mreži na osnovu zadanog uputstva; - koristi geometrijski pribor i softverske alate za crtanje; - čita, uporedi i pretvara jedinice za merenje dužine, mase, zapremine tečnosti i vremena; - uporedi veličine (dužina, masa, zapremina tečnosti i vreme); - izmeri površinu geometrijske figure zadanom merom (pravougaonikom, kvadratom i trouglom); - primenjuje koncept merenja u jednostavnim realnim situacijama. 		
	GEOMETRIJA	<p>Uzajamni položaji pravih (paralelne prave i prave koje se seku).</p> <p>Ugao, vrste uglova.</p> <p>Trougao, vrste trouglova.</p> <p>Kružnica i krug.</p> <p>Pravougaonik i kvadrat.</p> <p>Obim trougla, kvadrata i pravougaonika.</p> <p>Crtanje paralelnih i normalnih pravih pomoću lenjira.</p> <p>Konstrukcije trougla i kružnice.</p> <p>Preslikavanje geometrijskih figura na kvadratnoj mreži.</p>
	MERE MERENJE I	<p>Merenje mase (kg, g, t).</p> <p>Merenje vremena (decenija, vek, sekund).</p> <p>Merenje dužine (mm, km).</p> <p>Merenje zapremine tečnosti (l, dl, cl, ml, hl).</p> <p>Merenje površine geometrijskih figura zadanom merom.</p>

Ključni pojmovi sadržaja: brojevi prve hiljade, razlomak, decimalni zapis broja, krug, trougao, pravougaonik, kvadrat, ugao, paralelne prave, normalne prave, pojam površine, jednačine i nejednačine, merenje dužine, mase, vremena i zapremine tečnosti.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje, uvežbavanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade

operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija gradiva), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Brojevi (136; 53 + 83)

Geometrija (32; 12 + 20)

Merenje i mere (12; 5 + 7)

Predloženi redosled realizacije tema:

1. Brojevi - prvi deo (brojevi do 1.000, usmeni postupci računanja i rimske cifre);
2. Geometrija - prvi deo (prave i uglovi);
3. Brojevi - drugi deo (pismeni postupci računanja, jednačine i nejednačine);
4. Geometrija - drugi deo (geometrijske figure);
5. Merenje i mere;
6. Brojevi - treći deo (razlomci).

Predložena podela tema i redosled realizacije nisu obavezni za nastavnike, već samo predstavljaju jedan od mogućih modela. Ovakav predlog je dat zbog toga što je poželjno kombinovati algebarske i geometrijske sadržaje.

Osnova za pisanje ishoda i izbor sadržaja je činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka.

Ishodi predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, doprinose i lakšem izboru nastavnih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Dostizanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje obrazovnih standarda i međupredmetnih kompetencija kao što su komunikacija, digitalna kompetencija, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da učenici dostignu ishode i da izabere odgovarajuće metode, aktivnosti i tehnike za rad sa učenicima. Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i veštine koja su učeniku potrebna za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, date ishode treba razložiti na manje i na osnovu njih planirati aktivnosti za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže dostići, dok je za određene ishode potrebno više vremena i aktivnosti, kao i rada na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao ciljeve kojima se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija i ne treba je usmeriti samo ka dostizanju pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati, da učenici samostalno otkrivaju matematičke pravilnosti i izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Prilikom planiranja nastave, treba imati u vidu da, u ovom uzrastu, različite igrolike aktivnosti, kao i upotreba edukativnih softverskih alata, u funkciji saznavanja i učenja mogu biti dodatna motivacija za usvajanje matematičkih sadržaja. Zbog toga je važno da se učenicima prvog ciklusa omogući da razvijaju matematičko mišljenje u kontekstu igrolikih aktivnosti i upotrebe edukativnih aplikacija na internetu i drugih elektronskih materijala. Pored toga, igrolike aktivnosti i upotreba edukativnih aplikacija i elektronskih materijala značajno doprinose razvijanju interesovanja za matematiku i pozitivnog stava prema matematici.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Brojevi

U trećem razredu nastavlja se razvoj pojma broja, brojevnog niza i postupaka računanja u okviru bloka brojeva do 1.000. Ishodi ove teme se uglavnom ostvaruju spiralno, tako da se ishodi koji su ostvareni u okviru bloka brojeva do 100 proširuju na blok brojeva do 1.000. Brojevi se predstavljaju vizuelno i razloženi na stotine, desetice i jedinice. Kasnije se brojevi predstavljaju kao zbrojevi višestrukih dekadnih jedinica ($234 = 200 + 30 + 4$). Vizuelizacija brojeva i mesta broja u brojevnom nizu pomaže razumevanju dekadnog brojevnog sistema. Posebno, problemi uočavanja i opisivanje rečima pravila za nastajanje brojevnog niza podstiču razvijanje matematičko logičkog mišljenja.

Upoznaju se usmeni i pismeni postupci sabiranja i oduzimanja u bloku brojeva do 1.000 kao i množenja jednocifrenim brojevima i brojem 10 i deljenja brojevima prve desetice. Pojam deljivosti se sada proširuje i uvodi se pojam ostatka pri deljenju. Učenici se podstiču da dođu do zaključka koji su brojevi deljivi sa 2, 5 i 10.

Usmeni postupci računanja upoznati su u prethodnim razredima te je potrebno obnoviti ove postupke u okviru bloka brojeva do 100 pre proširene primene u okviru bloka brojeva do 1.000. Usmeni postupci računanja osim u pisanoj formi, uvežbavaju se usmenim računanjem (bez zapisivanja) u cilju praktične primene u realnim situacijama vezanim za računanje sa novcem i dr. Nakon usvajanja usmenog postupka računanja uvode se pismeni postupci računanja koji se izvode: zapisivanjem brojeva u formi zbira višestrukih dekadnih jedinica, korišćenjem tablica mesnih vrednosti i skraćeno, sa potpisivanjem. Oblici pismenog računanja se upoznaju navedenim redosledom u cilju razumevanja postupka pismenog računanja. Potrebno je odvojiti dovoljno vremena za uvežbavanje tehnike računanja, kako bi učenici stekli sigurnost i spretnost pri usmenom i pismenom računanju. Učenike treba upućivati na korišćenje edukativnih softvera i aplikacija za uvežbavanje osnovnih računskih operacija.

Rešavanje zadataka u realističnim i problemskim situacijama je kontekst za utvrđivanje i proširivanje znanja o svojstvima računskih operacija i primeni aritmetičkih pravila kao olakšici u računanju. Zavisnost rezultata od promene komponenti operacija, kao važna osobina, obrađuje se kroz primere u cilju sticanja funkcionalnih znanja. Simbolički zapis aritmetičkih pravila se ne radi u trećem razredu.

Učenike treba navikavati da, pre izračunavanja, procenjuju vrednosti brojevnih izraza. To je veština koja im pomaže da uoče da su napravili grešku prilikom računanja i ima primenu u svakodnevnom životu (npr. procena računa u prodavnici, procena potrebne količine materijala i slično). Procenjivanje vrednosti izraza zasniva se na poznavanju svojstava aritmetičkih operacija i zavisnosti rezultata od promena komponenti operacija.

Posebna pažnja se poklanja vezi operacija i zavisnosti rezultata od promena komponenti kao osnove za rešavanje jednačina i nejednačina. Rešavaju se jednačine oblika $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \cdot x = b$ na osnovu veza operacija sabiranja i oduzimanja i množenja i deljenja. Podstiče se navika provere rešenja i analiza „logičnosti” rešenja s obzirom na kontekst problema. Rešavaju se nejednačine oblika: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Birati primere nejednačina kod kojih je lako sagledati skup rešenja (pogađanjem ili korišćenjem tabela). Uvesti način zapisivanja rešenja uz korišćenje simbola \in , $\{$ i $\}$.

Vizuelizacija brojeva i svojstava aritmetičkih operacija na brojevnoj pravoj ili kao površi odgovarajućih dimenzija priprema je za geometrijsko rešavanje aritmetičkih problema. Ovakve aktivnosti doprinose razvoju sposobnosti matematičkog modelovanja, primene matematike u rešavanju problema iz realnih životnih situacija ili drugih predmetnih oblasti. U tom smislu, rešavanje tekstualnih zadataka nije značajno samo kao kontekst za uvežbavanje tehnika računanja već i za uvažavanje značaja matematičkih znanja u svakodnevnim životnim situacijama. Pored tekstualne forme zadavanja zadataka, potrebno je kod učenika razvijati sposobnost uočavanja problema analizom situacije zadate slikom, tabelom ili grafikom (stubičastim dijagramom i slikovnim dijagramom u kome jedan simbol može predstavljati više od jednog objekta). U ovim primerima, od posebnog značaja je selekcija značajnih informacija za rešavanje problema i uočavanje odnosa između poznatih i nepoznatih komponenti. Biranje zadataka u skladu sa principom postupnosti osnažice učenike u rešavanju problema u kojima je kritičan korak formiranje matematičkog zapisa (izraza ili jednačine) na osnovu problemske situacije. Usmeno i pismeno obrazlaganje postupka rešavanja zadatka pomaže učenicima u razvijanju sposobnosti matematičko logičkog rezonovanja i matematičke komunikacije.

Dalje se razvija pojam razlomka, uvođenjem razlomaka oblika

U okviru bavljenja razlomcima učenici analiziraju i kreiraju vizuelne predstave razlomaka i upoređuju razlomke sa istim imeniocem. Boljem razumevanju pojma razlomka doprinose praktične aktivnosti deobe i spajanja, lepljenja i sečenja pogodnog didaktičkog materijala.

Uvodi se decimalni zapis broja u kontekstu merenja dužine, pri čemu se biraju isključivo slučajevi gde je rezultat decimalni broj sa jednom decimalom.

Skup rimskih cifara se proširuje ciframa D i M čime se omogućava zapisivanje brojeva do 1.000 rimskim ciframa. Pre uvođenja novih cifara potrebno je obnoviti rimske cifre iz prethodnog razreda i koncept zapisivanja i čitanja brojeva zapisanih rimskim ciframa. Uvođenjem ove dve cifre, zaokružuje se celina i učenici će, kada upoznaju brojeve veće od 1.000, biti u stanju da koriste rimske cifre i za zapisivanje godina.

Geometrija

U trećem razredu nastavlja se upoznavanje geometrijskih figura u ravni i njihovih svojstava, razvoj percepcije prostora i prostornog rezonovanja. Bavljenje geometrijskim sadržajima u trećem razredu oslanja se na do tada već uvedene pojmove.

Analiziraju se i crtežom predstavljaju uzajamni položaji pravih: paralelne prave i prave koje se seku. Paralelne prave učenici crtaju pomoću lenjira i trougaonika ili dva trougaonika.

Posmatranjem modela uglova uočava se da ugao obrazuju dve poluprave sa zajedničkom početnom tačkom. Analiziranjem već upoznatih geometrijskih figura učenici uočavaju različite uglove. Uvode se termini teme i krak, kao i odgovarajuće oznake vezane za ugao

. Uvođenje pojma pravog ugla započinje analiziranjem odnosa između horizontalnih i vertikalnih položaja objekata u

okruženju, posmatranjem pravougaonika i kvadratne mreže. Normalni položaj pravih uvodi se preko pojma pravog ugla. Prav ugao, odnosno normalne prave učenici crtaju pomoću lenjira i trougaonika ili dva trougaonika.

Kružnica se uvodi kao zatvorena kriva linija čije su sve tačke jednako udaljene od jedne tačke - centra kružnice. Krug se opisuje kao ravna figura ograničena kružnicom. Uvode se termini centar, poluprečnik i prečnik, kao i odgovarajuće oznake za centar i poluprečnik. Učenici kružnicu/krug konstruišu šestarom i uviđaju da su krug i kružnica određeni centrom i poluprečnikom.

Učenici su u prethodnim razredima klasifikovali i crtali geometrijske figure (trougao, kvadrat, pravougaonik). U trećem razredu analiziraju se osnovna svojstva upoznatih geometrijskih figura (broj stranica, dužina stranica, podudarnost i paralelnost stranica, vrste uglova) i grupišu u odnosu na uočena svojstva. Upoznaje se klasifikacija vrsta trouglova prema dužinama stranica. Crtaju se kvadrat i pravougaonik i konstruiše trougao kada su poznate dužine svih stranica. Učenici se podstiču da otkrivaju formule. Obim geometrijskih figura (trougla, kvadrata, pravougaonika) se određuje sa i bez formula. Preslikavaju se jednostavne geometrijske figure na kvadratnoj mreži ili tačkastoj mreži simetrično u odnosu na datu pravu, pomeranjem u određenom smeru za datu dužinu ili na osnovu zadatog vizuelnog uputstva.

Aktivnosti koje podstiču razvoj geometrijskog mišljenja su: posmatranje, pravljenje modela, crtanje, sklapanje i rastavljanje delova figure. Ove aktivnosti pomažu učenicima da uoče svojstva figura i prostorne odnose. Kod konstrukcija i crtanja je važno podsticati preciznost.

Merenje i mere

U okviru ove teme upoznaju se standardne merne jedinice za merenje mase (kg, g, t), vremena (decenija, vek, sekund), dužine (mm, km) i zapremine tečnosti (l, dl, cl, ml, hl). Za usvajanje osnovnih znanja o merama i jedinicama mere potrebno je koristiti očigledna sredstva i davati učenicima da procenjuju i mere različite predmete iz okruženja. Važno je da učenici ovladaju pretvaranjem mernih jedinica iz većih u manje u obrnuto, kao i pretvaranjem višeimenovanih u jednoimenovane i obrnuto. Učenici se upoznaju sa konceptom merenja površine geometrijskih figura bez uvođenja standardnih jedinica za merenje površine. Sa učenicima se rešavaju jednostavniji problemi u kojima je potrebno popločati određenu površinu različitim zadatim geometrijskim figurama (pravougaonik, kvadrat i trougao). Zadaci u realnom kontekstu osnova su za bavljenje ovim sadržajima.

Višeimenovani brojevi kao rezultat merenja dužine pružaju kontekst za uvođenje decimalnog zapisa broja, pri čemu se rade samo slučajevi zapisa sa jednim decimalnim mestom. Polazi se od saznanja da je decimetar deseti deo metra i da se zato može zapisati da je $1 \text{ dm} = 0,1 \text{ m}$.

Opšte napomene

Prilikom uvođenja novih pojmova važan je izbor modela. Za uvođenje pojma hiljade poželjno je korišćenje modela kocke dimenzije $10 \text{ h } 10 \text{ h } 10$. Za analiziranja svojstava geometrijskih figura važan je izbor pogodnih modela na kojima je lakše uočiti svojstva. Na primer, žičani modeli geometrijskih figura pogodni su pri obradi pojma obima figure dok su za uvodna razmatranja pojma površine prikladniji modeli figura od kartona.

Promene u svim sferama života uveliko su uslovljene upotrebom informacionih tehnologija. Savremene nastavne metode uključuju i upotrebu različitih softverskih aplikacija. Učenike treba upoznati sa upotrebom kalkulatora radi provere tačnosti računa. Nastavnik učenike može upućivati na različite aplikativne softvere i besplatne edukativne igre na mobilnim telefonima, tabletima i računarima. Upotreba IKT-a doprinosi razvijanju opštih međupredmetnih kompetencija kao što su rad sa podacima, digitalna kompetencija, rešavanje problema i dr. Na primer, u oblastima Geometrija i Merenje i mere za razvijanje osnovnih geometrijskih koncepata i njihovu upotrebu u realnom kontekstu učenici mogu koristiti Geogebra (crtanje trougla, prave kroz dve tačke, kružnice), Gugl Mape (ulice koje se seku ili su paralelne, rastojanja između objekata, poluprečnik i prečnik kružnog toka) i sl. Učenike treba upućivati na aplikacije koje razvijaju logičko-kombinatorno razmišljanje.

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Sastavni deo procesa razvoja matematičkih znanja u svim fazama nastave je i praćenje i procenjivanje stepena ostvarenosti ishoda, koje treba da obezbedi što pouzdanije sagledavanje razvoja i napredovanja učenika. Taj proces započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Prikupljanje informacija iz različitih izvora (svakodnevna posmatranja, aktivnost na času, učestvovanje u razgovoru i diskusiji, samostalan rad, rad u grupi, testovi) pomaže nastavniku da sagleda postignuća (razvoj i napredovanje) učenika i stepen ostvarenosti ishoda. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a važno je učenike osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u učenju.

Naziv predmeta	PRIRODA I DRUŠTVO		
Cilj	Cilj učenja Prirode i društva jeste upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu.		
Razred	Treći		
Godišnji fond časova	72		
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA		SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - identifikuje oblike reljefa i površinskih voda u svom kraju; - odredi položaj zadatog objekta u odnosu na istaknute oblike reljefa i površinske vode u svom kraju; - ilustruje primerima kako reljef i površinske vode utiču na život ljudi u kraju; - primeni pravila društveno prihvatljivog ponašanja poštujući prava, obaveze i različitosti među ljudima; - poveže različita zanimanja i delatnosti sa potrebama ljudi u kraju u kome živi; - poveže vrste i značaj saobraćaja u svom kraju sa potrebama ljudi; 	MOJ KRAJ	Priroda, čovek, društvo	<p>Oblici reljefa: uzvišenja (podnožje, strane, obronci, vrh), ravnice i udubljenja. Reljef u mom kraju.</p> <p>Površinske vode: reka i njene pritoke (leva i desna obala); bara i jezero. Površinske vode u mom kraju.</p> <p>Grupe ljudi: stanovnici i narodi kraja (prava i obaveze; običaji; suživot).</p> <p>Proizvodne i neproizvodne delatnosti i njihova međuzavisnost. Selo i grad, njihova povezanost, zavisnost i međuslovljenost.</p> <p>Značaj i uloga saobraćaja. Putnički, teretni i informacioni saobraćaj.</p> <p>Bezbedno ponašanje učenika na saobraćajnicama u kraju. Oprema za bezbednu vožnju rolera, trotineta i bicikla.</p> <p>Tečno, gasovito i čvrsto stanje vode. Kruženje vode u prirodi.</p> <p>Promene pri zagrevanju i hlađenju vazduha (promena temperature, zapremina i kretanje vazduha).</p>

<ul style="list-style-type: none"> - primeni pravila bezbednog ponašanja u saobraćaju; - razlikuje čvrsto, tečno i gasovito stanje vode u prirodi i svakodnevnom životu; - poveže temperaturne promene sa promenama zapremine i kretanja vazduha; - očita vrednosti temperature vode, vazduha i tela pomoću termometra; - prikaže veze među živim bićima u različitim životnim zajednicama pomoću lanaca ishrane; - ilustruje primerima odgovoran i neodgovoran odnos čoveka prema životnoj sredini; - primeni postupke (mere) zaštite od zaraznih bolesti; - se orijentiše u prostoru pomoću kompasa i orijentira iz prirode/okruženja; - opiše put kojim se može stići od jedne do druge tačke pomoću plana naselja; - identifikuje geografske objekte u svom kraju koristeći geografsku kartu Republike Srbije; - koristi vremenske odrednice (godina, decenija, vek) u svakodnevnim situacijama i prilikom opisivanja događaja iz prošlosti; - prikupi i predstavi podatke o prošlosti porodice i kraja; - poveže jačinu delovanja na telo sa njegovim pređenim rastojanjem; - dovodi u vezu brzinu padanja tela sa njegovim oblikom; - razlikuje prirodne i veštačke 			<p>Merenje temperature vode, vazduha i tela.</p> <p>Uslovi za život, lanac ishrane i međusobni uticaji u životnim zajednicama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kopnene životne zajednice: šume, livade i pašnjaci; • Vodene životne zajednice: bare, jezera i reke. <p>Kultivisane životne zajednice: voćnjaci, povrtnjaci, njive i parkovi.</p> <p>Značaj i zaštita zemljišta i kopnenih životnih zajednica.</p> <p>Značaj i zaštita voda i vodenih životnih zajednica.</p> <p>Životne zajednice u mom kraju i čovekov odnos prema njima.</p> <p>Načini prenošenja i mere zaštite od zaraznih bolesti (grip, zarazna žutica, varičele) i bolesti koje prenose životinje (krpelji, vaške).</p>
--	--	--	---

<p>izvore svetlosti;</p> <ul style="list-style-type: none"> - poveže promenu veličine i položaja senke sa promenom položaja izvora svetlosti; - poveže promenu jačine zvuka sa promenom udaljenosti od njegovog izvora; - razlikuje povratne i nepovratne promene materijala; - uoči sličnosti i razlike među tečnostima - teče, promenljivost oblika; providnost, boja, gustina; - odabere materijale koji po toplotnoj provodljivosti najviše odgovaraju upotrebi u svakodnevnom životu; - objasni kako reciklaža pomaže očuvanju prirode; - izvede jednostavne oglede/eksperimente i poveže rezultat sa objašnjenjem/zaključkom; - saraduje sa drugima u grupi na zajedničkim aktivnostima; - predstavi rezultate istraživanja (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, Power Point prezentacijom i/ili crtežom i dr); - poveže rezultate rada sa uložnim trudom. 			
		<p>Orijentacija u prostoru i vremenu</p>	<p>Glavne strane sveta. Umanjeno prikazivanje objekata i prikazivanje iz "ptičije" perspektive. Plan naselja. Geografska karta Republike Srbije: kartografske boje, kartografski znaci). Moj kraj na geografskoj karti Republike Srbije. Vremenske odrednice (datum, godina, decenija i vek).</p>

		Prošlost	Istorijski izvori (materijalni, pisani i usmeni). Sadašnjost, prošlost, budućnost: događaji, ljudi i promene u mom kraju. Porodična prošlost (preci i potomci) i znameniti ljudi kraja. Način života danas i u prošlosti - zanimanja, odevanje, ishrana, dečije igre.
		Kretanje	Kretanje tela po putanji (pravolinijsko i krivolinijsko). Uticao jačine delovanja na pređeno rastojanje tela. Dejstvo Zemljine teže - padanje tela. Uticaj oblika tela na brzinu padanja. Izvori svetlosti (prirodni i veštački). Kako nastaje senka - oblik i veličina senke. Kretanje proizvodi zvuk: treperenje zategnute žice, glasnih žica; različiti zvuci u prirodi. Zvuk kao informacija. Zaštita od buke.
		Materijali	Promene materijala: povratne (istezanje, savijanje, širenje/skupljanje; isparavanje, kondenzovanje, topljenje/očvršćavanje) i nepovratne (sagorevanje, rđanje). Sličnosti i razlike među tečnostima (voda, ulje, deterdžent za pranje sudova, med, mleko, sok od limuna). Voda i druge tečnosti kao rastvarači. Zavisnost brzine rastvaranja od usitnjenosti materijala, temperature tečnosti i mešanja. Toplotna provodljivost materijala. Vazduh kao toplotni izolator u prirodi i svakodnevnom životu (krzno i perje; slojevito oblačenje, vunene rukavice, građevinski blokovi, termos-boca). Značaj reciklaže. Razvrstavanje otpada od plastike, stakla, papira, metala. Racionalna potrošnja. Međusobni uticaj čoveka i okruženja (način na koji čovek menja okruženje), uticaj na zdravlje i život kroz pravila ponašanja koji doprinose održivom razvoju.

Ključni pojmovi sadržaja: kraj, čovek, životne zajednice, orijentacija u vremenu i prostoru, prošlost kraja, kretanje, materijali.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta Priroda i društvo zadržao je postojeći okvir, plan nastave i učenja od dva časa nedeljno, odnosno 72 časa godišnje i dosadašnji zavičajni princip.

Princip životne blizine, tzv. zavičajni princip, određuje prostornu i vremensku bliskost prirodnih i društvenih pojava i procesa, i kao takav predstavlja jednu od suštinskih odlika ovog predmeta. U prvom razredu se kreće od prostorno i vremenski najbližih fenomena za učenika, dok se u starijim razredima prostorni i vremenski okvir postepeno širi. Konkretno, okvir unutar kog se ostvaruju predmetni ishodi u prvom razredu čine sadržaji iz najbližeg i neposrednog okruženja učenika - doma, škole, naselja/dela naselja u kome učenik živi, u II razredu prostorni okvir se proširuje na Naselje sa okolinom, u trećem III razredu na Kraj u kome učenici žive², a završiće se u IV razredu državom Srbijom.

Princip životne blizine ovom programu obezbeđuje visoku osetljivost na kontekst u kome učenici žive, odnosno otvorenost za sadržaje iz učenikovog okruženja i fleksibilnost za uvažavanje karakteristika i odlika najrazličitijih sredina u kojima deca iz Srbije žive. U tom smislu predmet Priroda i društvo podrazumeva otvorenost i za sadržaje od značaja za nacionalne manjine u skladu sa prostorom proučavanja prirodnih i društvenih pojava u trećem razredu - kraj u kome učenici žive. Pored toga, kod svih učenika treba razvijati osećaj bogatstva u različitostima među pripadnicima različitih nacionalnosti ukazivanjem na postojanje ljudi koji slave drugačije praznike, imaju različite običaje, kulturu stanovanja, ishranu, oblačenje i sl.

Uvažavanje okruženja u kojem učenici žive direktno je u vezi sa uvažavanjem iskustava i znanja učenika. Učenici u proces nastave i učenja ulaze sa idejama i predstavama o svetu, sebi i svemu drugom što ih okružuje. Izgradili su ih ličnim angažovanjem u svakodnevnim aktivnostima, kako u školi, tako i van škole u drugim obrazovnim, kulturnim i svakodnevnim životnim aktivnostima - učenjem, čitanjem, pisanjem, igranjem, slušanjem, posmatranjem, razmišljanjem, razgovaranjem, itd. Zato je veoma važno da polazne tačke u razvoju naučnih ideja o prirodnim i društvenim pojavama i procesima budu upravo ideje i iskustva sa kojima učenici dolaze u školu i ulaze u proces učenja. Kroz raznovrsne aktivnosti kojima se uvažava sredina u kojoj učenici žive i njihovo svakodnevno iskustvo iz konkretne sredine, učenicima se omogućava da dožive i razumeju raznolikost i međusobnu povezanost svih činilaca koji deluju u njihovom prirodnom i društvenom okruženju. Istovremeno se podstiče njihova radoznalost za otkrivanje pojava i procesa u prirodnoj i društvenoj zajednici.

Osnovna intencija nastave Priroda i društvo usmerena je na razvoj intelektualnih, psihofizičkih, kognitivno-konativnih i socijalno-afektivnih sfera ličnosti učenika, što se odražava u navedenom cilju za kraj ciklusa i datim predmetnim ishodima.

Predmetni ishodi Prirode i društva pokazuju šta su učenici osposobljeni da učine, preduzmu, izvedu i obave na kraju razreda zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje su razvili učenjem ovog predmeta. Ishodi se ostvaruju u sprezi sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika nekad unutar jedne teme, a najčešće kroz više tema. Zato granice među temama proučavanja treba shvatiti uslovno i fleksibilno. Neki ishodi su po svojoj prirodi međupredmetni i ostvarivaće se kroz aktivnosti u okviru više nastavnih predmeta, kao na primer ishod: Po završetku razreda učenik će biti u stanju da prezentuje drugima informacije o prikupljenim podacima (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, prezentacijom i/ili crtežom). Treba, takođe, imati

² Kraj, kao prostor proučavanja, je teritorijalna celina koja se poklapa sa granicom opštine. Tradicionalno do sada se za ovaj teritorijalni nivo koristio pojam zavičaj. Problem upotrebe pojma zavičaj proizilazi iz nepostojanja jasnih prostornih i vremenskih kriterijuma za njegovo izdvajanje.

u vidu da je redosled programskih tema i grupisanih sadržaja unutar tema urađen isključivo radi preglednosti preporučenih programskih sadržaja i ne preporučuje se kao redosled prilikom kreiranja godišnjih i operativnih planova,

već kao pomoć nastavniku da ih kreira. Ista preporuka se odnosi i na udžbenike. Nije poželjno da struktura sadržaja udžbenika bude osnov za planiranje nastave.

Učenike treba osposobljavati da samostalno istražuju i analiziraju prirodne i društvene pojave i procese. U zavisnosti od ishoda koji se želi ostvariti, učitelj treba da podstakne učenike na različite vrste aktivnosti koje angažuju kako pojedina čula, tako i više čula istovremeno. Sinhronizacija čulnih utisaka daje celovitu sliku objekata, procesa, pojava i njihovu integraciju u kompleksnu sliku sveta, a uvažava različitosti u sklonostima učenika pri upoznavanju sveta i procesu učenja. Ipak, učenje se ne završava na čulnim utiscima, već se nastavlja uopštavanjem uočenog kroz opisivanje, poređenje, formulisanje zaključaka itd. U nastavnom procesu se, dakle, polazi od nesistematizovanih iskustvenih saznanja i ide se ka opštim, naučno zasnovanim, sistematizovanim znanjima iz oblasti prirode, društva i kulture. Aktivnosti učenika potrebno je prilagoditi predmetnim ishodima, specifičnostima izabranih sadržaja i uzrastu učenika. Postepeno treba povećavati nivo zahteva i samostalnosti učenika prilikom upoznavanja prirodnih i društvenih pojava.

Stvarnost (prirodna i društvena) koja nas okružuje i iz koje proizilazi sadržaj ovog programa, zasnovana je na povezanosti različitih pojava i procesa. Zbog toga sadržaji Prirode i društva moraju da budu odraz te celovitosti i povezanosti pojava koje se izučavaju. Radi formiranja elementarnih pojmova i postavljanja mreže za sistem pojmova, pri izboru i rasporedu programske građe primenjen je spiralno-uzlazni model, u skladu sa uzrasnim karakteristikama učenika. To znači da se ista tematika iz razreda u razred proširuje, produbljuje i posmatra sa različitih aspekata. Izgradnja sistema u nastavi, posledica je postojanja sistema u stvarnosti. Uloga učitelja je da stvara prilike za učenje, a ne da nastavne sadržaje tumači samo kao biološke, geografske, istorijske i druge sadržaje.

Pored toga, pristup nastavi i učenju treba da bude povezan i sa logikom i metodologijom naučne discipline odakle proizilazi određeni sadržaj. Tako izučavanje bioloških sadržaja nužno treba da uključi posmatranje i praćenje bioloških fenomena; izučavanje sadržaja hemije i fizike - zaključivanje na osnovu sprovedenog oglada ili eksperimenta; izučavanje prošlosti - analizu istorijskih izvora itd. Razvijanje sistema pojmova podrazumeva kontinuiran rad učitelja na uspostavljanju horizontalne (unutar jednog razreda) i vertikalne povezanosti (između razreda) pojmova unutar programa Prirode i društva. Važno je da se kad god je moguće pristupi korelaciji i integrisanom pristupu sadržajima na međupredmetnom nivou kroz nastavne i vannastavne oblike rada i aktivnosti u školi i izvan nje. Zbog prirode sadržaja predmeta i datih ishoda poželjno je aktivnosti organizovati što češće izvan učionice, odnosno u bližem prirodnom i društvenom okruženju. Za potrebe ovog predmeta posebno su pogodni: organizovane posete, šetnje, izleti, nastava u prirodi.

Pored korišćenja zvanično odobrenih udžbeničkih kompleta, u ostvarivanju programa za Prirodu i društvo preporučuje se korišćenje šire literature i ostalih izvora informacija: štampanih, audio-vizuelnih i elektronskih medija. Posebno se preporučuje korišćenje autentičnih prirodnih i društvenih izvora, kao najverodostojnijih pokazatelja stvarnosti, pojava i procesa u konkretnom neposrednom okruženju, kao i didaktičkih materijala koji odražavaju posebnosti datog okruženja i kraja u kome učenici žive.

Učitelj ostvaruje postavljeni cilj i ishode kroz nastavu i ostale organizacione forme rada u školi, bez dodatnog opterećenja roditelja i njihovog obaveznog angažovanja u ostvarivanju programa. Roditelji mogu biti dobrovoljno angažovani kao raspoloživi potencijal lokalne sredine, u zavisnosti od njihovih znanja, mogućnosti i htenja.

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plankreira se u formi gantograma i sadrži broj časova po temama raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, godišnjim fondom časova, planiranim fondom časova po temama.

Polazeći od datih predmetnih ishoda i preporučenih sadržaja od nastavnika se očekuje da dati program kontekstualizuje prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže kao i druge resurse škole i lokalne sredine.

Prilikom planiranja nastave i učenja potrebno je rukovoditi se:

- individualnim razlikama među učenicima u pogledu načina, tempa učenja i brzine napredovanja;
- integrisanim pristupom u kojem postoji horizontalna i vertikalna povezanost unutar istog predmeta i različitih nastavnih predmeta;
- participativnim i kooperativnim aktivnostima koje omogućavaju saradnju;
- prevashodno aktivnim i iskustvenim metodama nastave i učenja;
- uvažavanjem svakodnevnog iskustva i znanja koje je učenik izgradio van škole, povezivanjem aktivnosti i sadržaja učenja sa životnim iskustvima učenika i podsticanjem primene naučenog u svakodnevnom životu;
- negovanjem radoznalosti, održavanjem i podsticanjem interesovanja za učenje i kontinuirano saznavanje;
- redovnim i osmišljenim prikupljanjem relevantnih podataka o napredovanju učenika, ostvarivanju predmetnih ishoda i postignutom stepenu razvoja kompetencija učenika.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre, kao i do sada, kreira svoj godišnji (globalni) plan rada iz koga kasnije razvija svoje operativne planove. Kako su ishodi definisani za kraj nastavne godine, nastavnik treba da ih operacionalizuje prvo u operativnim planovima, a potom i na nivou konkretne nastavne jedinice.

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Odnos cilja, ishoda, preporučenih programskih sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika

Pri ostvarivanju cilja i predmetnih ishoda Prirode i društva mora se imati u vidu da su sadržaji, metode nastave i učenja i aktivnosti učenika neodvojivi u nastavnom procesu. Koncept nastave zasnovane na procesu i ishodima učenja podrazumeva nastavu čiji prevashodni cilj nije prenošenje predmetnih sadržaja, već izgradnja i razvoj znanja kao osnove na kojoj se razvijaju raznovrsna umenja. U tom smislu, program nastave i učenja nudi sadržinski okvir, a učitelj ima slobodu da umesto njih izabere i neke druge sadržaje ukoliko smatra da su ti sadržaji primereniji sredini u kojoj učenici žive, uzrasnim i razvojnim karakteristikama učenika i njihovim interesovanjima. Suština je u tome da sadržaji budu u funkciji ostvarivanja ishoda, a ne sami sebi cilj. Učitelj ima značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika kako bi vodio učenike ka ostvarivanju datog ishoda.

Većina predmetnih ishoda postiže se kroz neposrednu istraživačku aktivnost učenika uz kontinuiranu podršku i podsticaj od strane učitelja. Poželjne su aktivnosti koje omogućavaju interakciju sa fizičkom i socijalnom sredinom, jer doprinose spoznavanju sveta koji okružuje učenike, tako što se otkrivaju odnosi i upoznaju svojstva i karakteristike predmeta, bića, pojava i procesa i stiču se socijalne veštine. Najefikasnije metode učenja jesu one metode koje učenika stavljaju u adekvatnu aktivnu poziciju u procesu razvijanja znanja. Potrebno je stvaranje situacija učenja u kojima će doći do izražaja različite aktivnosti učenika koje omogućuju različite načine učenja. Značajne aktivnosti učenika u okviru predmeta Priroda i društvo su:

- Posmatranje sa usmerenom i koncentrisanom pažnjom radi jasnog zapažanja i uočavanja sveta u okruženju (uočavanje vidljivih karakteristika);
- Ilustrovanje pojava i procesa iz svakodnevnog života - navođenje, pokazivanje, objašnjavanje primera iz prirodnog i društvenog okruženja;

- Opisivanje - verbalno ili likovno izražavanje spoljašnjih i unutrašnjih zapažanja;
- Procenjivanje - samostalno odmeravanje;
- Grupisanje - uočavanje sličnosti i različitosti radi klasifikovanja;
- Praćenje - kontinuirano posmatranje radi zapažanja promena;
- Beleženje - zapisivanje grafičko, simboličko, elektronsko beleženje opažanja;
- Praktikovanje - u nastavi, svakodnevnom životu i spontanoj igri i radu;
- Eksperimentisanje - namerno modifikovane aktivnosti, ogledi koje izvodi sam učenik;
- Istraživanje - ispitivanje svojstava i osobina, veza i uzročno-posledičnih odnosa;
- Sakupljanje - pravljenje kolekcija, zbirki, albuma iz prirodnog i društvenog okruženja;
- Stvaranje - kreativna produkcija;
- Igranje - didaktičke, edukativne i spontane igre;
- Aktivnosti u okviru mini-projekta - osmišljavanje i realizacija.

Radi preglednosti preporučeni sadržaji su dati u temama.

Potrebno je prilikom tumačenja ishoda učenja i preporučenih sadržaja u trećem razredu stalno imati u vidu da se sadržaji i odgovarajući primeri istražuju i pronalaze u okviru kraja u kome učenici žive. Kraj, prostor proučavanja prirodnih i društvenih pojava i procesa, je teritorijalna celina koja se poklapa sa granicom opštine. Opštinski centar je naselje u kome stanovnici svih ostalih naselja unutar granica opštine ostvaruju svoje životne potrebe kao što su zdravstvo, obrazovanje, trgovina, saobraćaj, finansije, zaposlenje, zabava, itd. Unutar kraja postoje prirodni, društveni, ekonomski, kulturni i istorijski sadržaji koji su uticali na uspostavljanje odnosa i veza između njega i njegovih žitelja. Na osnovu teritorijalnog obuhvata kraja možemo zaključiti da je zadovoljen i princip upoznavanja prostora od bližeg (poznatog) ka daljem (manje poznatom) prostoru.

Tradicionalno do sada se za ovaj teritorijalni nivo koristio pojam zavičaj. Problem upotrebe pojma zavičaja proizilazi iz nepostojanja jasnih prostornih i vremenskih kriterijuma za njegovo izdvajanje. Najopštije, zavičaj se određuje kao „mesto sa bližom okolinom gde se neko rodio i gde je odrastao”. Iz toga dalje proizilazi da je zavičaj više subjektivna kategorija koja počiva na emocijama.

Tema Priroda, čovek, društvo bavi se uzajamnim dejstvom prirodnih i društvenih faktora u okruženju. U tom smislu kreće se od oblika reljefa i površinskih voda u kraju. Ovi pojmovi su poznati učenicima iz prethodnih razreda, ali se sada izučavaju u širem prostoru, uz dodavanje novih segmenata koji se odnose na elemente uzvišenja (podnožje, strane, obronci, vrh) i određivanje desne i leve obale tekućih voda u cilju orijentacije u prostoru. Kroz ishode učenja i preporučene sadržaje jasno je vidljiva potreba razmatranja uticaja geografskih faktora na način života ljudi (ljudi su se naseljavali tamo gde su imali povoljne geografske uslove, plodno zemljište i vodu, pravili su utvrđenja na uzvišenjima i sl.). Specifičnost kraja čine i grupe ljudi koji u njemu žive (stanovnici i narodi kraja). U tom smislu nastavlja se razmatranje dualizma prava i obaveza, ali sada stanovnika kraja, uz upoznavanje običaja drugih naroda u kraju, a sve u cilju harmoničnog suživota. Razmatranja započeta u drugom razredu kroz tipologiju naselja (selo, grad), sada se nastavljaju razmatranjem povezanosti sela i grada, njihove zavisnosti i međuslovljenosti kroz različite poslove kojima se

bave stanovnici u naseljima kraja. Ovo predstavlja i osnovu za prvo grupisanje sličnih poslova (kojima se zadovoljavaju životne potrebe ljudi u kraju) u delatnosti (poljoprivreda, obrazovanje, zdravstvo i sl.). U kontekstu pomenutih delatnosti uvodi se i pojam saobraćaja i njegove uloge u prevozu putnika i tereta, odnosno prenosu informacija. I dalje se radi na osposobljavanje učenika za bezbedno učešće u saobraćaju (na saobraćajnicama u kraju).

Sadržaji o svojstvima vode proširuju se na različita agregatna stanja ove tečnosti, kao i na upoznavanje učenika sa procesom koji objedinjuje sva tri stanja vode - kruženjem vode u prirodi.

Razmatraju se i promene koje nastaju pri zagrevanju i hlađenju još jednog elementa nežive prirode - vazduha. U tom smislu, putem jednostavnih praktičnih aktivnosti učenici uočavaju da se vazduh na toploti širi, a na hladnoći sabija (promena zapremine), što u prirodi dovodi do kretanja vazduha, odnosno vetra.

Uslovi za život (sunce, voda, vazduh i zemljište) sada se uvode u novom kontekstu, kao specifični uslovi za život u životnim zajednicama (kopnenim i vodenim). Uvodi se pojam lanac ishrane kao osnovni odnos među živim bićima u životnim zajednicama, oslanjajući se na saznanja iz drugog razreda o podeli životinja prema načinu ishrane. Posebnu pažnju treba dati životnim zajednicama specifičnim za kraj u kome učenici žive, kao i njihovoj zaštiti.

Sadržaji o čoveku, odnosno o ljudskom telu sada se odnose na uobičajene zarazne bolesti dece (grip, zarazna žutica, varicela) koje se lako šire u kolektivu, kao i bolesti koje prenose životinje (krpelji, vaške). Akcenat je na upoznavanju učenika sa osnovnim merama zaštite protiv ovih bolesti i odgovornom odnosu prema sopstvenom zdravlju i zdravlju ljudi iz okruženja (na primer, ne treba dolaziti u školu ukoliko smo bolesni radi sopstvenog zdravlja i očuvanja zdravlja ostalih učenika i zaposlenih u školi).

Tema Orijentacija u prostoru i vremenu odnosi se na osposobljavanje učenika za orijentaciju u prostoru i nadovezuje sa na načine orijentisanja iz prva dva razreda (orijentacija u naselju pomoću karakterističnih objekata i adrese). U trećem razredu uvodi se orijentacija pomoću glavnih strana sveta. Akcenat je na osposobljavanju učenika da odrede strane sveta pomoću kompasa, Sunca i orijentira iz prirode/okruženja (mahovine, godovi na panju, crkve i sl.) u skladu sa onim što je dostupno u okruženju u kome učenik živi. Preporučljivo je da učenici spoznaju prostor neposrednim posmatranjem, šetnjom po naselju i okolini ili kretanjem prevoznim sredstvima, odnosno da se ovi ishodi učenja i nastavi sadržaji realizuju u vanučioničkom okruženju.

U trećem razredu započinje proces kartografskog opismenjavanja. Osposobljavanje učenika da razumeju informacije prikazane na geografskoj karti zasnovano je na tri izazova koje je potrebno prevazići:

- odnos veličine prostora na karti u odnosu na veličinu realnog prostora - na geografskoj karti prikaz realnog prostora je višestruko umanjen;
- perspektiva iz koje su prikazani objekti na geografskoj karti ("ptičija perspektiva");
- ovladavanje novim "jezikom" kroz razumevanje značenja boja i simbola pomoću kojih su prikazani realni geografski objekti na karti.

Da bi lakše razumeli kako se objekti prikazuju na karti, preporučljivo je pomoću jednostavnih aktivnosti pokazati šta je umanjeno prikazivanje objekata i prikazivanje iz "ptičije" perspektive. Potreba za umanjnjem površina koje se prenose na papir je bliska učenicima, jer na crtežima na kojima prikazuju, na primer, prirodu u jesen umanjuju prirodne veličine (bića, predmete...) do veličine formata papira. U tom smislu, a u skladu i sa onim što se radi na Matematici, učitelj može planirati umanjeno prikazivanje predmeta pravilnih oblika iz neposrednog okruženja učenika u razmeri 1:10 (na primer, školska klupa je dimenzija 120 h 60 cm, kada je umanjimo 10 puta, učenici u sveskama crtaju pravougaonik dimenzija 12 h 6 cm). Na sličan način, ali na papiru većeg formata može se predstaviti plan učionice. Preporučljivo je za ove aktivnosti izabrati takve predmete koje učenici mogu posmatrati "odozgo" kako bi stekli uvid, na primer, zašto školska klupa na umanjenom prikazu učionice ima izgled pravougaonika, rezač u obliku valjka ima izgled kruga i sl. Na sličan način može

se izraditi maketa naselja a zatim je učenici mogu posmatrati (i fotografisati) iz “ptičije perspektive” kako bi uočili kako iz vazduha izgleda to naselje, a zatim se ta fotografija može lako “prevesti” u skicu plana tog naselja. Ukoliko postoje tehničke mogućnosti, za prikazivanje poznatog okruženja iz različitih perspektiva (realni, fotografski prikaz, kartografski prikaz) može poslužiti aplikacija Google Maps.

Prva karta sa kojom se učenici susreću je plan naselja u kome oni žive. Kreće se od osposobljavanja učenika da pronađu ulicu ili objekat na planu naselja, opišu put kojim se može stići od jedne do druge tačke pomoću plana naselja, što će u budućnosti dovesti do krajnjeg cilja - orijentisanja pomoću plana naselja tako da se dođe od jedne do druge lokacije u naselju.

Nakon plana naselja, učenici su spremni da razumeju apstraktniji prikaz (često potpuno nepoznatog) prostora, odnosno opštegeografsku kartu. U trećem razredu kreće se od posmatranja kraja u kome učenik živi na geografskoj karti Srbije. Dakle, polazište je prostor koji je učenicima poznat, pa oni mogu da uspostave vezu između opaženog okruženja i njegovog grafičkog prikaza na geografskoj karti. Osposobljavanje učenika da razumeju geografski kartu podrazumeva susret učenika sa trećim izazovom - značenjem kartografskih boja (oblici reljefa i površinske vode) i kartografskih znakova. Nije potrebno opterećivati učenike učenjem napamet izgleda i značenja kartografskih znakova, već je preporučljivo koristiti legendu u funkciji traganja za njihovim značenjem. Metodčki pristup geografskoj karti treba da se kreće u pravcu tretiranja karte kao izvora informacija, a ne da karta bude mesto na kome učenici samo pokazuju zadate geografske pojmove. U tom smislu se učeniku može zadati, na primer, da pomoću geografske karte odredi položaj svoga kraja u Srbiji u odnosu na glavni grad Republike Srbije. Kada učenik navodi šta sve može da sazna o određenom prostoru posmatrajući geografsku kartu tog prostora i legendu koja se na njoj nalazi, treba ga podsticati da u tom prikazu koriste i znanja o stranama sveta.

Uvođenje vremenskih odrednica nadovezuje se na one koje su već uvedene u prva dva razreda i proširuje se novim odrednicama - decenija i vek. Kao i u prethodnim razredima, nove vremenske jedinice uvode se tako da se manjom (već poznatom) mernom jedinicom objašnjava veća (nova) merna jedinica. Učenike treba stavljati u situaciju da koriste navedene vremenske odrednice (posebno godinu, deceniju i vek) u svakodnevnim situacijama i prilikom opisivanja događaja iz prošlosti.

Tema Prošlost započinje u trećem razredu uvođenjem istorijskih izvora kao osnovnih izvora saznanja o prošlosti. U tom smislu, uvođenje podele istorijskih izvora (materijalni, pisani i usmeni) nije samo sebi cilj, već ukazuje na različite izvore informacija o prošlim vremenima. Učenici upoznaju istorijske izvore i istražuju teme iz porodične i prošlosti kraja za koje su zainteresovani. Kada je reč o porodičnoj prošlosti, produkt istraživanja može da bude prikaz porodičnog stabla, uz uvođenje značenja pojmova preci i potomci. U tom smislu, učenik koristeći porodično stablo opisuje bliže članove porodice iz “ugla” predaka i potomaka (Moj deda je predak mog tate. Tata je dedin potomak. Ja sam tatin, mamin, babin, dedin potomak). Prošlost kraja se istražuje u odnosu na specifičnosti kraja u kome učenici žive, na značajne događaje za stanovnike tog kraja (o kojima često svedoče i spomenici), i znamenite ljude koji su rođeni ili živeli u tom kraju. Istražuju se učenicima bliske i relevantne teme iz svakodnevnog života (na primer, zanimanja ljudi u kraju, odevanje, ishrana, dečije igre) uz stalno poređenje načina života u prošlosti i sadašnjosti (kao učenicima bliske i poznate). Nije potrebno da se istraže svi navedeni aspekti svakodnevnog života nego oni za koje su učenici najviše zainteresovani i za koje postoje dostupni istorijski izvori primereni učenicima ovog uzrasta. Podatke prikupljene malim istorijskim istraživanjima učenik može da predstavi na neki od načina koje odabere (usmeno, pomoću lente vremena, porodičnog stabla, prezentacije, postera...).

Tema Kretanje predstavlja segment o kome učenici imaju bogato iskustvo, a zadatak nastavnika je da ta nesistematizovana, iskustvena znanja budu strukturisana i osveščena i da omoguće učeniku bolje spoznavanje sveta koji ih okružuje. Učenici prepoznaju i navode primere za različite oblike kretanja tela prema njihovoj putanji - pravolinijsko i krivolinijsko. Istraživanje uticaja jačine delovanja na pređeno rastojanje tela prirodno se realizuje kroz praktičnu aktivnost (eksperiment). Uticaj jačine delovanja razmatra se kroz udaljenost koju tela prelaze (kao i u drugom razredu), pri čemu je poželjno uključiti ne samo procenu rastojanja, već i njeno precizno merenje uz korišćenje mernih jedinica za dužinu koje su uvedene u matematici u drugom razredu. Uvodi se i padanje kao specifičan način kretanja tela uslovljen

dejstvom Zemljine teže, čemu se pristupa fenomenološki, bez ulaženja u detaljnija objašnjenja. Posebnu pažnju potrebno je obratiti na ispitivanje uticaja oblika tela na brzinu padanja praktičnim proveravanjem brzine padanja dva tela koji imaju sve iste karakteristike (materijal, masa), osim oblika (na primer, zgužvan i ispravljen papir).

Još jedan aspekt kretanja predstavljaju sadržaji o svetlosti i zvuku. Svetlost se izučava iz dva aspekta: izvori svetlosti (prirodni i veštački) i senka (oblik i veličina senke). Učenici treba da razlikuju prirodne i veštačke izvore svetlosti, kao i da putem praktične aktivnosti uoče povezanost promene veličine i položaja senke sa promenom položaja izvora svetlosti (prirodnog ili veštačkog). Takođe, učenici se upoznaju sa različitim izvorima čijim pokretanjem (treperenjem) nastaje zvuk - treperenje zategnute žice, glasnih žica; različiti zvuci u prirodi (zvuk insekata, fijukanje vetra i sl.). Zvukovi se istražuju iz dva aspekta - informativnog (na osnovu zvuka znamo od koga/čega potiče i orijentisemo se na osnovu te informacije) i bezbednosnog (zvuci koji upozoravaju, zaštita od buke). Poželjno je organizovati praktične aktivnosti (ogleda) kojima se dokazuje da se jačina zvuka menja sa promenom udaljenosti od izvora zvuka, što je posebno važno iz bezbednosnih razloga.

Ishodi učenja i sadržaji koji se odnose na promene materijala fokusirani su na uočavanje povratnih (istezanje, savijanje, širenje/skupljanje; isparavanje, kondenzovanje, topljenje/očvršćavanje) i nepovratnih (sagorevanje, rđanje) promena materijala. Navedene promene ne treba učiti napamet već podstaći učenike da ih uoče u svakodnevnom životu i/ili pomoću ogleda. Razlikovanje nepovratnih od povratnih promena materijala svodi se na nastajanje ili nenastajanje materijala koji imaju drugačija svojstva nakon mehaničkog ili toplotnog delovanja.

U prva dva razreda jedina tečnost koja je izučavana bila je voda. Sada se uvodi prvi opštiji pojam - tečnost. Prilikom praktičnog istraživanja koriste se tečnosti koje su bezbedne za učenika i lako dostupne (voda, ulje, deterđent za pranje sudova, med, mleko, sok od limuna). U ovom smislu, u fokusu je uočavanje sličnosti i razlika između vode i drugih tečnosti (teče, promenljivost oblika; providnost, boja, gustina). Posebno se istražuje svojstvo tečnosti kao rastvarača. Putem eksperimenta ispituje se zavisnost brzine rastvaranja od usitnjenosti materijala, temperature tečnosti i mešanja. Ovu aktivnost najlakše je uraditi na primeru vode.

Toplotna provodljivost materijala predstavlja novi aspekt izučavanja materijala. Na primeru svakodnevnih aktivnosti i prethodnih iskustava, učenici klasifikuju i biraju materijale koji po toplotnoj provodljivosti najviše odgovaraju određenoj upotrebi (metalne šerpe za kuvanje, drvene klupe za sedenje u parku i sl.). U ovom smislu, razmatra se i vazduh kao toplotni izolator u prirodi i svakodnevnom životu (krzno i perje životinja; slojevito oblačenje, vunene rukavice, građevinski blokovi, termos-boca).

Ishodi učenja i sadržaji o materijalima završavaju se upoznavanjem učenika sa značajem reciklaže, kao i potrebom razvrstavanja otpada od plastike, stakla, papira i metala. U skladu sa ovim, povezana je i problematika racionalne potrošnje materijala i predmeta koja podrazumeva podsticanje učenika da daju prednost upotrebi: proizvoda koji se višestruko koriste u odnosu na proizvode za jednokratnu upotrebu, kao i recikliranih i proizvoda koji mogu da se recikliraju. Problematika održivog razvoja primetna je i kroz ukazivanje na međusobne uticaje čoveka i okruženja kad god je to moguće i aktuelno u konkretnim uslovima u kojima se realizuje nastava. Puno razumevanje koncepta održivog razvoja moguće je tek na kasnijem uzrastu učenika, ali je potrebno da se kontinuirano razvija, i to ne samo na nivou znanja, već prvenstveno na nivou razvijanja vrednosti, stavova i navika. Na taj način se utiče na razvoj stavova važnih za opstanak i budućnost.

Prilikom izučavanja prirodnih i društvenih fenomena nužno je i dalje primenjivati istraživački pristup i osposobljavati učenike za različite načine prikupljanja podataka o okruženju, njihovu analizu, svrstavanje u grupe i kategorije po različitim karakteristikama, vođenje beleški i zaključivanje. Učestvovanje u jednostavnim ogledima/eksperimentima koji se realizuju na osnovu uputstva - individualno, u paru ili grupi, uslošnjava se kroz povezivanje rezultata ogleda/eksperimenta sa objašnjenjem ili zaključkom. Značajno je raditi na osposobljavanju učenika da jasno prezentuje rezultate svojih istraživanja na način koji je primeren problemu koji se istražuje i interesovanju učenika (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, Power Point prezentacijom i/ili crtežom i dr.).

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika samo je deo praćenja i vrednovanja obrazovno-vaspitne prakse. Rezultate celokupnog praćenja i vrednovanja nastavnik uzima kao osnovu za planiranje narednih koraka u radu sa učenicima i razvijanju svoje obrazovno-vaspitne prakse.

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Potrebno je da nastavnik kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti prilagođena, dovoljno jasna i informativna kako bi imala ulogu podsticajne povratne informacije. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Naziv predmeta	LIKOVNA KULTURA	
Cilj	Cilj učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.	
Razred	Treći	
Godišnji fond časova	72	
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		
<ul style="list-style-type: none"> - poštuje instrukcije za pripremanje, korišćenje, održavanje i odlaganje materijala i pribora; - poveže umetničko zanimanje i umetnički zanat sa odgovarajućim produktom; - preoblikuje, samostalno ili u saradnji sa drugima, ambalažu i predmete za reciklažu menjajući im upotrebnu funkciju; - izrazi svoje doživljaje, emocije, imaginaciju i zapažanja odabranim materijalom, priborom i tehnikama; - koristi odabrane podatke i informacije kao podsticaj za stvaralački rad; - protumači jednostavne vizuelne informacije i poruke iz svakodnevnog života; - ukaže na sličnosti i razlike koje opaža u umetničkim delima i tradiciji različitih naroda; 	MATERIJALI	<p>Svojstva materijala. Svojstva materijala za likovno oblikovanje - tvrdoća, elastičnost, rastvorljivost ili postojanost (promene u toku sušenja, u kontaktu sa svetlošću, u kontaktu sa različitim supstancama i podlogama...), materijali koji mogu da se koriste kao alatke (pera, krzno, dlaka, lišće, drvca...). Izgled materijala - osnovne i izvedene boje, prirodne i stvorene teksture.</p> <p>Tehnike. Odnos materijala, likovne tehnike i ideje. Proizvodi umetničkih zanata (nakit, umetničke lutke, šeširi, tapiserije, ćilimi, oslikani tekstil, sobne svetiljke i senila, grnčarija, duborez, gravure...). Značaj recikliranja, umetnička reciklaža.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - izrazi odabrane sadržaje izrazom lica, položajem tela, pokretima ili kretanjem; - rasporedi oblike, boje, linije i/ili teksture kreirajući originalne kompozicije; - razgovara sa vršnjacima o doživljaju prostora, dizajna, umetničkih i učeničkih radova, uvažavajući različitosti; - učestvuje u oblikovanju i uređenju prostora u školi, kod kuće ili u okruženju; - razmatra, u grupi, šta i kako je učio/la i gde ta znanja može primeniti. 		
	SPORAZUMEVANJE	<p>Govor tela. Pogled, izraz lica, držanje tela, gest i kretanje, odnos verbalne i neverbalne komunikacije.</p> <p>Tumačenje vizuelnih informacija. Vizuelne karakteristike biljaka i životinja, znaci, simboli, uniforme, zastave, nošnje... Pejzaž, portret, autoportret.</p> <p>Slika, tekst, zvuk. Kratki animirani filmovi, reklame, bilbordi... Lepo pisanje - plakat, pozivnice, čestitke...</p>
	KOMPOZICIJA	<p>Kompozicija. Dvodimenzionalne i trodimenzionalne kompozicije, organizacija kompozicije, ravnoteža.</p> <p>Ornament. Tradicionalna i savremena upotreba ornamenata, simetrija.</p>
	PROSTOR	<p>Oblici u prostoru. Nepokretni objekti u otvorenom i zatvorenom prostoru (spomenici, umetnička dela, eksponati...). Kompozicija u prostoru - postavka izložbe, uređenje prostorije, uređenje škole, uređenje okoline u lokalnoj zajednici... Optičke iluzije na dvodimenzionalnoj podlozi, specijalni efekti na sceni, u filmovima, igricama...</p> <p>Kretanje. Pokret i kretanje u prirodi, okruženju i umetničkim delima.</p>

Ključni pojmovi sadržaja: prostor, oblik, linija, boja, tekstura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Učenici se razvijaju i uče kroz raznovrsne aktivnosti i zadatke koji podstiču radoznalost i zadovoljstvo u istraživanju, eksperimentisanju, razmišljanju, povezivanju, izražavanju, stvaranju, druženju i saradnji.

Ključni pojmovi su međusobno čvrsto povezani i čine konstrukciju, osnovu za razvijanje programa. Centralni pojam je prostor, jer se sve što vidimo i doživljavamo nalazi u prostoru. Iz ovog pojma su izvedeni ostali ključni pojmovi. U prvom razredu ih ima tri: prostor - oblik, linija; u drugom razredu četiri: prostor - oblik, linija, boja; u trećem pet: prostor - oblik, linija, boja, tekstura i od četvrtog šest: prostor - oblik, linija, boja, tekstura, svetlina.

Centralni pojam, prostor, ukazuje na to da program nije usmeren na uskostručne sadržaje, već na svet u kome učenik živi i odrasta i koji treba svesno da opaža, doživljava i istražuje iz različitih uglova. Svi sadržaji vezani za vizuelnu umetnost (uključujući i umetnička ostvarenja iz bliže i dalje prošlosti) u bliskoj su vezi sa savremenim svetom i učenici treba postepeno da istražuju i otkrivaju te veze.

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

U prvoj koloni tabele dati su ishodi koji se dostižu do kraja školske godine. Ishodi vode ka postepenom razvijanju kompetencija. Dostižni su za svakog učenika, u manjoj ili većoj meri. Nastavnik u toku godine prati, procenjuje i podstiče razvijanje individualnih potencijala svakog učenika.

U drugoj koloni tabele predloženi su nazivi celina, a u trećoj pojmovi, podpojmovi i teme za razgovor i istraživanje. Novi model nastave i učenja nije fokusiran na sadržaje. Nastavnik ima slobodu da osmisli nazive, broj i redosled nastavnih tema i nastavnih jedinica, a u skladu sa didaktičkim principima i uslovima u školi. Nastava se ne planira prema strukturi udžbenika, jer učenici ne uče lekcije po redu, već istražuju udžbenik kako bi razvijali međupredmetne kompetencije - u zavisnosti od zadatka/teme traže odgovarajuće vizuelne i/ili tekstualne podatke i informacije, povezuju ih, porede, stavljaju u novi kontekst, koriste ih kao podsticaj za stvaranje...

U nastavi treba da dominiraju problemski zadaci koji ciljaju više ishoda i međupredmetnih kompetencija. Zadaci i aktivnosti treba da budu raznovrsni i da omoguće svakom učeniku da se razvija u skladu sa svojim interesovanjima, iskustvom, potrebama i potencijalima. Osim stvaralačkog rada značajan je i razgovor. Nastavnik planira pitanja koja podstiču učenike na razmišljanje i na razvijanje kreativnih ideja (model podsticajnih pitanja se može videti u programu za drugi razred).

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

MATERIJALI

Materijali, pribor, tehnike i savremena tehnologija su sredstva koja se koriste u procesu vizuelnog opismenjavanja. Nastavnik kratko objašnjava i pokazuje kako se pripremaju, koriste, čiste, odlažu ili prenose i pruža druge neophodne informacije. Odabrani sadržaji ove celine integrišu se sa sadržajima drugih celina.

Svojstva materijala

Učenici treba da dobiju samo ključne informacije o svojstvima materijala koje koriste. Ako koriste upotreblijenu ambalažu, materijale ili objekte koje su pronašli u prirodi potrebno je da ih, uz pomoć ukućana, pripreme pre donošenja na čas (pranje, termička obrada, dezinfikovanje aseptički, alkoholom... u zavisnosti od materijala). U toku godine samostalno pripremaju lepak ili masu za oblikovanje od materijala koji se koriste u domaćinstvu (kukuruzno brašno, kukuruzni štirik, soda bikarbona, sirće, mleko, so, šećer...). Vodene boje mogu da naprave od istrošenih flomastera. Recepti se mogu pronaći na internetu, nastavnik bira one koji odgovaraju uzrastu učenika. Važno je i da svi učenici do kraja prvog ciklusa razviju naviku da zajedno raspremaju i čiste prostor po završetku rada.

Imajući u vidu da se tehnologija materijala razvija velikom brzinom, nastavnik može da informiše učenike o nekim inovativnim materijalima koje koriste dizajneri odeće, ambalaže, nameštaja... Na primer, materijal koji se pravi od papira i plastike (Paptic), materijal koji se pravi od reciklirane odeće (varijanta materijala Karta-Pack)... Trodimenzionalno (3D) štampanje i pametni materijali mogu da se pomenu u sledećem razredu.

Podela boja na osnovne (primarne) i izvedene (sekundarne) odnosi se na pigmentne boje za slikanje. Učenici treba da znaju da mešanjem dve osnovne boje u odnosu 1:1 neće uvek dobiti ton koji su očekivali, jer se materijal različitih proizvođača razlikuje. Bilo bi dobro da istražuju mešanje boja tako što će razmenjivati pribor/materijal. Nije potrebno da memorišu nazive boja, jer školske boje ili nemaju nazive ili se nazivi razlikuju od jednog do drugog proizvođača. Međutim, kada počnu da koriste belu boju nastavnik treba da ih motiviše da eksperimentišu. Na primer, može da pita: „Kako biste opisali ove dve boje?“, pokazujući cinober i karmin crvenu. Zatim, da traži da pomešaju obe boje sa belom i uporede tonove koje su dobili. Dalje učenici sami istražuju. Boje trećeg reda (tercijerne) se objašnjavaju u četvrtom razredu. Primarne i sekundarne boje se povezuju sa prirodnim i veštačkim oblicima, emocijama, utiscima, prostorom... Nastavnik objašnjava teksturu na najjednostavniji način (izgled površine materijala), iako objašnjenje neće biti potpuno. Važnije je da se učenici ne zbune i da iskustveno istražuju teksturu. Istražuje se stvarna (fizička) tekstura materijala, koja ima izražene taktilne kvalitete, a nastavnik planira više raznovrsnih zadataka. Na primer, učenici mogu da komponuju lepeći na karton lišće, komadiće čipke, tekstil, kanap, rafiju..., da oblože rad aluminijumskom folijom za domaćinstvo, pažljivo trljajući tupim vrhom olovke ili prstima. Ukoliko nemaju foliju, mogu da premažu rad belom bojom kako bi se fokusirali samo na teksturu. Kada vajaju u mekom materijalu treba da kreiraju teksture planski (glačanjem, urezivanjem, utiskivanjem...). Nastavnik ukazuje na to da ponekad fizička tekstura najviše utiče na utisak o delu, naročito kada je reč o skulpturi i dizajnu enterijera (pokazati primere). Vizuelna tekstura se još uvek ne objašnjava, ali se istražuje iskustveno - učenici mogu da crtaju teksture raznovrsnim linijama, da oslikaju papir (razlivanjem boje, prskanjem, duvanjem kroz slamčicu...), da koriste tehnike kolaž, frotaž, grataž, suminagaši ili ebru.

Tehnike

Na osnovu sopstvene procene nastavnik u trećem ili četvrtom razredu objašnjava da su akvarel boja i papir materijali za likovno oblikovanje, a akvarel tehnika način na koji se taj materijal oblikuje. Učenici mogu da isprobaju slikanje akvarel bojom na suvom papiru i slikanje na vlažnom papiru. Uobičajeno uče gvaš tehnike (vlažni nanos, polusuvi nanos, ispiranje, grebanje...) pre nego što počnu da koriste tempere, ali to nije pravilo. U štampanje grafika se uvode pravljenjem improvizovanih matrica. Najjednostavnija se priprema na upotrebljenoj stiropor (polistiren) tacni za pakovanje hrane. Na poleđini tacne crtež se lako urezuje flomasterima, a boja se nanosi širokom četkom ili komadićem čvrstog kartona. Osim olovkama i četkicama bilo bi dobro da crtaju i improvizovanim priborom (zgužvanim papirom/kesom/folijom, grančicama, borovim iglicama...), jer to pomaže da „oslobode ruku“ i da bolje organizuju kompoziciju. Skulpture mogu da oblikuju od papira, kartona, lako savitljive žice, tkanine, kombinovanjem raznovrsnih materijala... Zatim, od mekih materijala: glinamola, školske gline, polimerne gline koja se ne peče („FIMO AIR“), „magične gline“ (penasta glina sa granulama stiropora, kinetička glina, „Mad Matt“...) ili mase koju su sami napravili. Treba imati u vidu sledeće. Neke mase se sporo suše, pa je teško preneti rad od škole do kuće bez oštećenja. Bolje je da ne koriste plastelin, jer ima vrsta koje se uopšte ne suše, kao i mirišljavih koje sadrže alergene. Neke mase ne prljaju ruke i radnu površinu. Skulpture se oblikuju belom masom ili masom u boji prirodnih materijala, a koja može i da se „patinira“ bojom.

Nastavnik može da pokaže i korisne tehnike koje nisu ključne za dostizanje ishoda. Na primer, može da demonstrira kako se od marame ili komada platna oblikuje torba/zavežljaj savijanjem i vezivanjem („furošiki“ tehnika), kako se od omota za bombone oblikuju torbe, futrole..., kako se plete prstima, kako se oblikuju korpe od papira, kako se savijaju origami figure, kako se pakuju pokloni, kako se savijaju ukrasne mašne, kako se prave lampioni, kako se prave/dekorišu senila... Učenici mogu da vežbaju te tehnike i kod kuće, ali je važno da na času osmisle ili dogovore namenu tih radova (ukras za sobu, ukras za učionicu/školu, lični predmet, poklon za nekoga, radovi za školski prodajni sajam...).

Učenici upoznaju nekoliko umetničkih zanata koje nastavnik bira u skladu sa temama i zadacima koje je planirao, lokalnom tradicijom ili interesovanjima učenika. Odabrani sadržaji se integrišu sa odgovarajućim sadržajima ovog i

drugih programa. Učenje može da se realizuje u odabranom etnografskom muzeju. Ukoliko nastavnik planira radionicu ili projekat koji uključuje pravljenje umetničkih rukotvorina u školi preporuka je da se koristi materijal za reciklažu.

Umetnička reciklaža je važna tema. Nastavnik može da pokaže primere umetničkih projekata u našoj zemlji, kao što su: „Ubaci limenku dovrši skulpturu”, skulptura „Đubrovište sa Velikog ratnog ostrva” (Beograd), „Eko-mrav” (Subotica), „Ptica robot” (Bor, Beograd)... i primere umetničkih dela napravljenih od predmeta za reciklažu (na primer, uneti u pretraživač nazive umetničkih grupa: „FigJamStudio”, „Skeleton Sea” ili „Guerra de la Paz” i imena umetnika: Aurora Robson, Subodh Gupta, Moaffak Makhoul ili Sean E. Avery).

Škole koje imaju sredstva i planiraju nabavku digitalne tehnologije treba da imaju u vidu i onu koja odgovara nastavi Likovne kulture. Na primer, multimedijalna laboratorija „i-Theatre” proizvođača „Edutech” pogodna je za integrisanu nastavu Srpskog jezika i Likovne kulture u prvom ciklusu. Digitalne table za crtanje proizvođača „Wacom”, kao i ajped tableti (iPadPro) podržavaju stvaralački rad. Interaktivna školska tabla „SMART Board” sa projektorom (na primer, serija 7000) ima višestruku namenu (proučavanje likovnog jezika, komponovanje, lociranje umetničkih dela...). U školama koje imaju savremenu opremu i sredstva, učenici treba da uče o zaštiti zdravlja i pravilnoj upotrebi uređaja, kao i o značaju saradnje sa školama koje nemaju takve uslove. U školama koje ne mogu da nabave odgovarajuću opremu i sredstva, učenici mogu da koriste pomagala koja se jednostavno prave. Na primer, kada se nastava održava u učionicama opšte namene koje nemaju odgovarajuće stolove učenici mogu da naprave od kartona stoni „štafelaj” (uneti u pretraživač: „DIY cardboard easel”). „Svetlosne stolove” kao što je, na primer, APH Light Box nastavnici mogu da naprave u saradnji sa roditeljima (uneti u pretraživač: „DIY lighttableutorials”).

Sve odabrane sadržaje je potrebno povezati sa pričom o tome kako se razvijaju kreativne ideje, odnosno šta sve može podstaći (motivisati) vizuelne umetnike (i učenike) da stvaraju. Kako bi se osvestio proces razvijanja ideja, nastavnik može da zada učenicima jednostavnu vežbu - da tri puta preoblikuju isti trougao tako da kreiraju tri različita složena oblika iz mašte. Vežba može da se ponovi sa drugim oblikom, mrljom ili šarom. Učenici treba da znaju i to da savremena tehnologija utiče na način izražavanja vizuelnih umetnika. Nastavnik može da pokaže jedan očigledan primer (uneti u pretraživač ime grafičkog dizajnera: Canion Shijirbat ili Šižirbat - final).

SPORAZUMEVANJE

Cilj učenja predloženih sadržaja je osposobljavanje učenika za pravilnu, učtivu, dobronamernu, efektanu i efikasnu komunikaciju.

Govor tela

Predložene vežbe su fokusirane na neverbalno izražavanje mimikom i telom. Nastavnik objašnjava da se i bez govora, licem i telom, može preneti poruka, ispričati priča ili naslikati slika. Kao primer može da posluži insert nastupa mađarske trupe „Attraction” (uneti u pretraživač: Attraction Shadow Theatre Group). Ukoliko učenici do trećeg razreda nisu vežbali pantomimu treba da počnu od čitanja izraza lica i izražavanja emocija. Zatim, da tumače i izražavaju poruke koje šaljem nekima opštepoznatim (u našoj kulturi) gestom ili držanjem tela (stani, kreni, priđi, slažem se, neću, izvini i sl.) i neke jednostavne radnje (čisti metlom, svira...). Učenici koji su to već radili vežbaju neverbalno iskazivanje neke situacije (na primer, susret dva prijatelja, probirljivi kupac i sl.). Važno je da svi učenici budu uključeni da bi se oslobodili treme i nesmetano razvijali kreativnost, zajedništvo i međusobno uvažavanje. Ako je potrebno, učenici mogu da pogledaju i neki smešan snimak (na primer, uneti u pretraživač: Mr. Bean's Holiday Dance Scene). Nastavnik povezuje odabrane vežbe sa odgovarajućim sadržajima ovog i drugih programa (imajući u vidu da se programski ciljevi i metodika razlikuju). Na primer, može da formira timove i podeli zaduženja - dok neki članovi tima glume ili recituju, drugi ih prate pokretima, mimikom ili „specijalnim efektima” (osvetljavaju glumce, pomeraju delove scenografije, formiraju oblik rukama ili telima, proizvode zvučne efekte...).

Tumačenje vizuelnih informacija

Tumačenje vizuelnih informacija je kontinuirana aktivnost koja se ne planira kao poseban čas, već kao deo zadataka. Predloženi sadržaji se odnose na tumačenje slika nezavisno od dodatnih informacija kao što su zvuk, tekst i dr. Svaki put kada učenicima pokaže neku sliku, nastavnik postavlja pitanje: „Šta ovo znači?“, kako bi se navikli da razmišljaju o sadržaju. Nastavnik prvo ukazuje na to da neki oblici, boje, šare i tekstura u prirodi saopštavaju neku poruku (pokazati primere). Na primer, tamno sivi oblaci najavljuju kišu, tamnija i hrapavija kora drveta ukazuje na sever, rogovi jelena suparniku ukazuju na njegovu snagu, kada se oseća ugroženo jedna vrsta gusenice (*Hemeroplanes triptolemus*) zauzima položaj u kome liči na otrovnu zmiju. Neka bića komuniciraju samo vizuelno. Na primer, karijska grebenska lignja (*Sepioteuthis sepioidea*) „razgovara“ tako što menja boje i šare. Vizuelni znaci u prirodi omogućavaju živim bićima da prežive. Vizuelni jezik koji koriste ljudi je najsloženiji - slike koristimo i da bismo nešto prodali, zabavili druge, izazvali određene emocije, pomogli ugroženima, naveli druge da razmišljaju o važnim temama... Nastavnik pokazuje poznate znake koje učenici viđaju u okruženju, a zatim i one koji se često viđaju na ambalažama i proizvodima i razgovara sa učenicima o tome zašto je važno da razumeju te slike. Zatim se razgovora o složenijim znacima i simbolima (zastave, grbovi, amblemi). Sadržaji iz heraldike se usklađuju sa uzrastom učenika. Na primer, nastavnik može da pokaže zastave iz celog sveta i da traži od učenika da procene (bez prebrojavanja) koja boja se najviše koristi na zastavama, zatim, koja kombinacija boja se najčešće koristi, koje zastave su slične, koje zastave su slične našoj, koje zastave se bitno razlikuju od ostalih... Potrebno je da razmišljaju i o tome kako se sporazumevamo odećom. Ko i zašto nosi uniformu, ko dizajnira uniforme? Zatim, šta je narodna nošnja, u kojim prilikama se nekada nosila, da li se još uvek nosi i kada, kako izgledaju nošnje njihovog kraja... Nastavnik određuje količinu informacija o nošnjama u zavisnosti od broja etničkih grupa u opštini (deo može da se planira za sledeći razred). Umetnička dela se i dalje koriste kao motivacija za stvaralački rad, ali su pojačani zahtevi koji se odnose na doživljaj i tumačenje sadržaja. Na primer, nastavnik može da pokaže reprodukciju slike „Šetnja. Dama sa suncobranom“ Kloda Monea, da pita učenike šta je prikazano, šta misle da se dešavalo pre trenutka koji je prikazan, a šta posle, učenici mogu da napišu ili da naslikaju priču prema ovom delu (ili nekom drugom). Nastavnik pokazuje nekoliko značajnih dela srpske umetnosti, birajući ona čiji sadržaj je usklađen sa saznavnim sposobnostima i predznanjima učenika. Lista muzeja se može naći na adresi: <http://muzejirade.com>.

Slika, tekst, zvuk

Predloženi sadržaji omogućavaju medijsko opismenjavanje. Preporuka je da se počne od multimedijalnih sadržaja, koji su složeniji, ali su bliži iskustvu učenika. Nastavnik može da ukaže na to da reklame na televiziji i na internetu, bilbordi, brendirana autobuska stajališta, kratki animirani filmovi... najčešće nisu namenjeni deci ili nisu uvek dobro namerni. Međutim, previše razgovora o negativnim stranama savremene medijske kulture može biti kontraproduktivno ili bez ikakvog efekta, pa je bolje da se fokus pomeri na pozitivne aspekte. Na primer, nastavnik može da prikaže snimak „Waka Waka“, flešmob koji se održao u Holandiji s ciljem da se prikupi pomoć za Keniju. Zatim, da traži od učenika da se raspitaju kome je najpotrebnija pomoć u njihovoj opštini, u kakvoj akciji bi mogli da učestvuju da bi pomogli... Većina kvalitetnih kratkih animiranih filmova ne odgovara uzrastu učenika, ali pojedini mogu poslužiti kao uvod u vaspitne teme (na primer, Piksarov „For The Birds“ ili serija „Minuscule“ ili „Tuurngait“, diplomski rad studenata iz Arla). Kada je reč o marketingu, kao primer mogu da posluže reklame „The Power Of Teamwork“, belgijske kompanije „Linija“ (De Lijn), bilbord koji reklamira mleko proizvođača „Anando“ (u Indiji), a u našoj zemlji bilbord koji reklamira Mančmelou, agencije „Ovation BBDO“. Savremeni bilbordi i reklamni panoi mogu da budu i korisni svim građanima. U našoj zemlji je razvijen sistem pametnih klupa i autobuskih stajališta koja se napajaju solarnom energijom i imaju više funkcija („PETROSOLAR“), a tim naučnika iz Perua razvija bilborde koji prečišćavaju vazduh u gradovima. Učenici treba da razgovaraju o porukama, originalnosti i doživljaju prikazanih primera. Nastavnik ukazuje na to da vizuelni umetnici kreiraju multimedijalne sadržaje timski. Nije predviđeno da učenici uče o fazama produkcije u prvom ciklusu, važnije je da razvijaju kreativnost tako što će se truditi da dizajniraju karaktere (osmisle izgled i osobine junaka). Najlakše je da nacrtaju junaka u boji (junak može da bude fantastično biće, čovek, životinja, biljka, predmet...). Nastavnik može da pomogne pitanjima: Kako se zove? Kako se kreće? Šta je na tvom junaku posebno, po čemu se ističe? Da li je dobar ili loš? Šta voli da jede? (učenici zapisuju najvažnije osobine na margini pored crteža). Junak se zatim smešta u neku priču ili reklamu.

Plakat je manje složena forma oglašavanja i učenici mogu da ga rade više puta u toku godine, ukoliko postoji potreba. Osnovna karakteristika plakata je da sadrži saopštenje za javnost na većem formatu papira, a školski plakati mogu da sadrže samo interna obaveštenja (na primer, obaveštenje o školskoj zabavi), obrazovne sadržaje (na primer, azbuku/abecedu) ili vaspitne (na primer, pravila ponašanja). Nastavnik i učenici se dogovaraju šta će saopštiti, da li će plakat sadržati samo tekst ili tekst i sliku, da li će se realizovati kao odeljenski rad (jedan plakat) ili rad više timova (više plakata), koja tehnika/tehnike će se koristiti i na kom formatu (uobičajeni format za školu je 100 x 70 cm, ali to nije pravilo). Učenicima ne treba postavljati previše zahteva vezanih za likovno-grafičko oblikovanje plakata (zahtevi će se postepeno povećavati u starijim razredima). Lepo pisanje se primenjuje na času kada se rade plakati, čestitke, pozivnice... Svi učenici mogu da dizajniraju slova svog imena, bilo kojom tehnikom. Zainteresovani učenici mogu da vežbaju kod kuće kaligrafsko pisanje jednog ili nekoliko slova dogovorenog slovolika (fonta), na formatu A4, A5 ili A6, koristeći flomastere širokog ravnog vrha.

KOMPOZICIJA

U ovoj celini su grupisani sadržaji vezani za organizaciju kompozicije.

Kompozicija

Učenici treba da znaju da je likovna kompozicija celina koju je stvorio umetnik i da se delovi kompozicije nazivaju likovni elementi (učenici su upoznati sa oblikom, linijom, bojom i teksturom). Ukoliko sami zatraže dodatna objašnjenja, nastavnik pruža najjednostavnija. Na primer, tekstura lista nije likovni element, jer list nije stvorio umetnik, već priroda. Ali, ako osušeni list zalepimo na likovni rad, njegova tekstura će postati deo kompozicije (likovni element). Nastavnik ne objašnjava vrste kompozicija i principe komponovanja, ali razgovara sa učenicima o umetničkim delima i učeničkim radovima (koji elementi su slični, a koji potpuno različiti, šta se najviše ističe, šta se ponavlja...). Tokom godine prati kako učenik napreduje, da li uvek raspoređuje elemente na isti način, da li crta manje figure i ostavlja previše praznog prostora na papiru, da li su figure u prednjem i zadnjem planu istih dimenzija... Nastavnik ne ispravlja učenike i ne objašnjava odnos prostora i kompozicije, perspektivu, skraćanja, dimenzije i planove, već prilagođava zadatke i aktivnosti kako bi podstakao napredovanje svih učenika. Na primer, može da zada učenicima da zajedno ili u timovima crtaju na većem formatu papira ili kredama u boji u školskom dvorištu. Slikanje autoportreta, gradskog i seoskog pejzaža, crtanje četkom i bojom (bez upotrebe olovke) na različitim formatima papira, komponovanje samo bojom, raspoređivanje raznovrsnih oblika kolaž tehnikom... pomaže da učenici bolje organizuju elemente. Ravnoteža se objašnjava kao balans, na primerima iz svakodnevnog života (klackalica, stajanje na jednoj nozi...), a učenici pronalaze težište tela iskustveno, dok oblikuju ili konstruišu trodimenzionalne radove. Organizacija kompozicije se primenjuje u svim zadacima i povezuje se sa ostalim sadržajima ovog programa.

Ornament

U toku godine nastavnik planira najmanje dva zadatka. Jedan zadatak je vezan za nasleđe - učenici na manjem formatu papira precizno crtaju ornament za vez, čipku, filigran, ćilim, čarape, prekrivač... Mogu da koriste milimetarski papir ili papir na kvadratiće, lenjir, šestar, paus papir, jer treba da vode računa o tome da šara bude simetrična. Pre nego što osmisle ornament, potrebno je da odrede za koji predmet/objekat je namenjen. Ornamente mogu da rade i kada oblikuju praznične ukrase. Ovaj zadatak/zadaci se integrišu sa sadržajima drugih programa. Drugi zadatak je dizajn ornamenta za bilo koji predmet koji koriste (patike, majica, obeleživač za knjige, šnala za kosu, šolja...), a na koji mogu da prenesu nacrt odgovarajućim permanentnim markerima (uz pomoć starijih). Ili, mogu da dizajniraju predmet/objekat koji je ukrašen ornamentom (orman, stolica, kamion, voz, kaput, torba, saksija...) bilo kojom tehnikom koju sami odaberu. Kao podsticaj nastavnik može da pokaže fotografije, na primer, automobila ukrašenih ornamentima (uneti u pretraživač: „vochol“). Drugi zadatak se vezuje za razvijanje kreativnih ideja.

PROSTOR

Predloženi sadržaji su vezani za istraživanje i oblikovanje prostora.

Oblici u prostoru

Učenici treba da razgovaraju o otvorenom i zatvorenom prostoru u kojem su izložena umetnička dela, koliko je značajno da prilaz umetničkom delu bude uređen, da delo bude osvetljeno na odgovarajući način, da bude postavljeno na odgovarajuće mesto, da bude zaštićeno ako je potrebno... Bilo bi dobro da nastavnik pripremi fotografije različitih prostora (plaža, njiva, voćnjak, šuma, deponija, gradski trg, ulica, park, pijaca, učionica...) i sliku poznatog spomenika (izrezanu po konturnoj liniji), da traži od učenika da „postave” spomenik u svaki od tih prostora i procene kako se menja utisak o spomeniku u zavisnosti od okruženja. Isto može da se uradi sa umetničkim slikama i muzejskim eksponatima. Nastavnik podstiče učenike da na kreativan i efektan način izlože svoje radove. Može da pokaže jedan primer (kačenje štipaljaka ili izlaganje na spojenim kartonskim kutijama u vidu „totema” ili formiranje „friza”...), učenici se nadovezuju predlozima.

Nastavnik bira primere, zadatke i aktivnosti vezane za optičke iluzije (planirajući deo i za sledeći razred). Na primer, dobri primeri simetrije su Ešerovi radovi (uneti u pretraživač: www.mcescher.com/gallery/symmetry/), za vežbe opažanja dobri primeri su (odabrani) radovi Olega Šupljaka (Oleg Shuplyak), za iluzije na fasadama zgrada i u enterijeru očigledan primer su radovi Leandra Erliha (Leandro Erlich), a veći izbor se može naći na internetu (uneti u pretraživač: „optical illusions”). Op-art na ravnoj podlozi stvara iluzije kretanja i iluzije ispuščenih i udubljenih objekata. Nastavnik ukazuje i na to da u svetu, a i u našoj zemlji postoje muzeji iluzija. Učenici mogu da rade jednostavne optičke iluzije (na primer, op-art vrteške) ili da rade složeni školski projekat: da oblikuju scenski prostor koristeći LED trake, folije, ogledala, dekor izrezan od lepenke... Ideje za scenski dizajn se mogu pronaći na internetu (na primer, uneti u pretraživač: Alice in Wonderland scenic design).

Kretanje

Prikazivanje pokreta i kretanja je sadržaj koji se realizuje tokom cele godine u okviru različitih zadataka i aktivnosti. Analitičko posmatranje pokreta i kretanja se u najmanjoj meri vežba na primerima umetničkih dela i to samo na očiglednim i jednostavnim. Na primer, nastavnik može da pokaže nekoliko pejzaža Save Šumanovića, a da učenici uoče da li neke od prikazanih oblika pokreće vetar, zatim, delo „Pod jabukom” (Gružanka sa detetom), Đorđa Krstića, na kojoj treba da uoče i protumače pokrete majke i deteta... Vežbe opažanja su delotvornije kada učenici svesno obraćaju pažnju na pokrete i način kretanja u prostoru u kome se nalaze. Nastavnik ih upućuje da i van nastave posmatraju kretanje (kako se njišu grane, kako vetar pokreće suvo lišće na tlu, kako pada kiša...). U prvom ciklusu učenici uglavnom komponuju na osnovu pamćenja pokreta i kretanja, ali napredni učenici mogu da rade i po prirodi (modelu).

Učenici mogu da kreiraju kinetičke skulpture (ukoliko to nisu radili u prethodnom razredu). Kada rade performans, mogu da koriste providnu foliju ili stare čaršave i LED baterijske lampe (odabratu najnižu cenu) stvarajući kompozicije svetla i senke (nastavnik snima performans).

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na početku svakog zadatka/aktivnosti nastavnik kratko informiše učenike šta će učiti i zašto to uče. To je naročito važno zato što se učenje odvija kroz igrolike, zabavne zadatke i aktivnosti, pa se može desiti da učenici ne obrate pažnju na proces učenja i stvaranja. Po završetku rada izlažu se svi radovi kako bi učenici mogli da porede rešenja i uče jedni od drugih.

Samoprocena radova je verbalna ili pisana. Nastavnik traži od učenika da usmeno opišu svoj rad ili da napišu nešto o svom radu. Ukoliko nastavnik proceni da su učenici spremni, može da koristi prilagođenu metodu 3, 2, 1. U integrisanoj nastavi učenici na listiću pišu: 3 stvari koje sam naučio/naučila na času, 2 primera koja ilustruju to što sam naučio/naučila i 1 stvar koja mi nije jasna ili pitanje koje bih postavio/postavila. Kada se učenici likovno izražavaju, mogu da napišu: 3 stvari o kojima sam razmišljao/razmišljala tokom rada; 2 stvari koje mi se sviđaju na mom radu i 1 stvar koju bih promenio/promenila ili bih uradio/uradila drugačije. Na listiću se upisuje ime, prezime i naziv rada (može i datum), a listić se lepi na poleđinu rada ili se čuva u bloku. Učenici ne treba da navode više od jedne nejasnoće ili greške, ni u

slučaju kada im ništa nije jasno ili smatraju da je rad upropašćen. Izdvajanje samo jedne nejasnoće ili greške postepeno osposobljava učenike da identifikuju najvažniji propust i da se fokusiraju na njegovo uklanjanje. Listići za samoprocenu daju nastavniku potpuniju sliku o napredovanju učenika.

Mogući elementi za procenjivanje napredovanja i ocenjivanje postignuća su:

- odnos prema radu (učenik je pripremljen za čas, odgovorno koristi materijal, pribor i alatke, održava pribor i radni prostor...);
- odnos prema sebi (postavlja pitanja, trudi se, uči na greškama, samostalan je u individualnom radu, istrajan je...);
- odnos prema drugima (poštuje dogovorena pravila ponašanja, spreman je da pomogne i da sarađuje, uvažava tuđe radove, način razmišljanja, doživljavanja, opažanja...);
- razumevanje (razume zadatak, razume pojmove, razume proces, razume vizuelne informacije...);
- povezivanje (povezuje i poredi poznate i nove informacije, ljude, mesta, događaje, ideje, dela...);
- originalnost (originalan je u odnosu na tuđe radove, originalan je u odnosu na svoje prethodne radove...);
- verbalno izražavanje (učtivo komunicira, kratko i jasno obrazlaže svoj rad, zamisao, utisak, opažanje, emocije...);
- upotreba tehnika (primenjuje odgovarajući proces, kontroliše odnos vode i boje, bira podlogu u odnosu na tehniku, bira materijal i tehniku u odnosu na ideju).

Elementi mogu i drugačije da se formulišu. Biraju se prema tipu likovnog zadatka i ciljevima zadatka.

Naziv predmeta	MUZIČKA KULTURA	
Cilj	Cilj učenja Muzičke kulture je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulture svoga i drugih naroda.	
Razred	Treći	
Godišnji fond časova	36	
ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:		
- opiše svoja osećanja u vezi sa slušanjem muzike; - primenjuje pravilan način držanja tela i	SLUŠANJE MUZIKE	Kompozicije različitog karaktera i elementi muzičke izražajnosti (melodijska linija, tempo, ritam, dinamika).

<p>disanja pri pevanju;</p> <ul style="list-style-type: none"> - izgovara brojalice u ritmu, uz pokret; - peva po sluhu i sa notnog teksta pesme različitog sadržaja i raspoloženja; - navede osobine tona i osnovne muzičke izražajne elemente; - razlikuje instrumente po boji zvuka i izražajnim mogućnostima; - povezuje karakter dela sa izborom instrumenta i muzičkim izražajnim elementima; - prepozna muzičku temu ili karakteristični motiv koji se ponavlja u slušanom delu; - povezuje početne tonove pesama - modela i jednostavnih namenskih pesama sa tonskom visinom; - komunicira sa drugima kroz izvođenje tradicionalnih i muzičkih igara uz pokret; - svira po sluhu i iz notnog teksta ritmičku i melodijsku pratnju; - osmisli i izvede jednostavnu ritmičku i melodijsku pratnju; - osmisli muzički odgovor na muzičko pitanje; - osmisli jednostavnu melodiju na kraći zadati tekst; - izabere odgovarajući muzički sadržaj(od ponuđenih) prema literarnom sadržaju; - poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; - komentariše svoje i tuđe izvođenje muzike; - samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama. 		<p>Osobine tona: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje, jačina, tonske visine.</p> <p>Muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa, dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar).</p> <p>Različiti žanrovi vezani za uobičajene situacije u životu.</p> <p>Muzička priča.</p> <p>Filmska muzika.</p> <p>Muzički bonton.</p> <p>Muzika i zdravlje.</p> <p>Digitalizacija.</p>
	IZVOĐENJE MUZIKE	<p>Didaktičke muzičke igre.</p> <p>Pravilan način pevanja - držanje tela i disanje.</p> <p>Pravilna dikcija.</p> <p>Pevanje pesama po sluhu različitog sadržaja i karaktera</p>

		<p>Pevanje pesama uz pokret.</p> <p>Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova u tonskom opsegu od ha do ce2.</p> <p>Pevanje i sviranje pesama iz notnog teksta.</p> <p>Dečji i alternativni instrumenti i načini sviranja na njima.</p> <p>Instrumentalna pratnja po sluhu.</p> <p>Pevanje i izvođenje muzičkih igara uz sviranje na dečjim instrumentima - pesme uz igru, didaktičke igre, muzičke dramatizacije.</p> <p>Sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim ritmičkim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka.</p> <p>Muzički bonton.</p> <p>Osobine tona: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje (notna trajanja), jačina (dinamičke oznake - piano, forte, krešendo i dekrešendo), tonske visine (od ce1 do ge1).</p> <p>Elementi muzičkog pisma: linijski sistem, violinski ključ, trajanje tonova (polovina, četvrtina, osmina note i odgovarajuće pauze) u taktu 2/4.</p> <p>Jedinica brojanja.</p> <p>Taktiranje u 2/4 taktu.</p>
	MUZIČKO STVARALAŠTVO	<p>Stvaranje jednostavne ritmičke i melodijske (jednostavne) pratnje.</p> <p>Muzička pitanja i odgovori i muzička dopunjalka.</p> <p>Stvaranje zvučne priče od poznatih muzičkih sadržaja, zvučnih onomatopeja i ilustracija na kraći literarni tekst (učenje u kontekstu).</p>

Ključni pojmovi sadržaja: pevanje, sviranje, slušanje, muzičke igre, muzički bonton, notno pismo.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Priroda same muzike, pa i predmeta Muzička kultura ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i programskih sadržaja. Naglasak u svakoj od oblasti je na razvoju sposobnosti kod učenika da komuniciraju sa drugima kroz slušanje, izvođenje i stvaranje muzike kao i sposobnosti da izražavaju svoje misli i osećanja kroz muziku.

Insistiranje na razvoju kritičko-analitičkog mišljenja ima za cilj da pomogne učenicima da prevaziđu površno rasuđivanje i da razviju lično gledište (zasnovano na adekvatnim informacijama) kao i da nauče kako da artikuliraju svoje kreativne i

umetničke izbore. Učenicima treba dati mogućnost da budu inventivni i maštoviti u svom razmišljanju, a ne samo da pronađu tačan odgovor.

Učenje o muzičkoj umetnosti ne može se posmatrati samo kao učenje muzičke pismenosti i izvođenje muzičkih kompozicija. Učenje, pored nužne koncentracije na razvijanju znanja i veština kod učenika shodno njihovom uzrastu i godinama provedenim u učenju muzike, treba da razvije njegovu kompletnu ličnost negujući principe vršnjačkog učenja, odgovornosti i liderstva, velikodušnosti i posvećenosti drugima i pojedinačnog doprinosa u ostvarivanju ciljeva u zajedničkim aktivnostima. Pored toga, muzičke aktivnosti imaju funkciju socijalne kohezije i spasavanja od društvene marginalizacije.

Program nastave i učenja usmeren je na ostvarivanje ishoda pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike i muzičko stvaralaštvo.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznavne aktivnosti učenika. Muzičke aktivnosti su govor u ritmu, pevanje, sviranje, pokret uz muziku, slušanje muzike i vidovi stvaralaštva. Preporučeni muzički sadržaji (pesme, muzičke igre, ritmički i melodijski aranžmani, kompozicije za slušanje muzike) ostavljaju prostor za izbor drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Da bi dostigao programske ishode, nastavnik realizuje nastavu koristeći slušanje, glas, pokret i muzičke instrumente. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz rad u grupama i u odeljenju, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastavni program omogućava da se, pored navedenih kompozicija za slušanje i izvođenje, mogu koristiti i kompozicije koje nisu navedene, odnosno, nastavnik ima mogućnost da maksimalno do 30%, po slobodnom izboru, odabere kompozicije za slušanje i izvođenje vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi školska ustanova. Odnos između ponuđenih kompozicija i primera iz druge literature treba da bude najmanje 70% u korist ponuđenih. Iz pomenutog razloga, u programu nastave i učenja se nalazi veći izbor nastavnog materijala (za slušanje i izvođenje) u odnosu na godišnji fond časova predmeta Muzička kultura.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede, a vežbe disanja organizovati kroz interesantnu priču i igru. Vežbe za suglasnike (Š - šuštanje lišća, F - fujuk vetra, R - zujanje motora, Z - zujanje pčele, P - hlađenje nečeg vrućeg, S - oponašanje oglašavanja zmije). Lepota pevanja zavisi od jasnoće i razgovetnosti teksta. Vežbe za pravilnu dikciju najprimerenije je ostvariti izgovorom brzalica. Izvođenjem brzalica, pored jasnog izgovora, razvija se pažnja i koncentracija - poželjni pratioci svakog muzičkog izvođenja. Brzalicu izaberi prema glasovima koji ih očekuju u pesmi koju će potom učiti.

Pored pažljivog izbora što kvalitetnijih muzičkih sadržaja, učenike treba stalno upućivati na neophodnost negovanja glasovnog i slušnog aparata. Upozorenja da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma, treba da se sprovode u kontinuitetu. Obratiti pažnju i na pozitivan efekat muzike, u smislu opuštanja, podizanja pažnje, emocionalnih i fizičkih odgovora, kognitivne stimulacije i razvijanja memorije.

Od velike važnosti je da se učenici upoznaju sa pravilima ponašanja (muzičkim bantom) pri slušanju i izvođenju muzike. Važno je obezbediti tišinu i pažnju u toku slušanja muzike i uputiti ih kada treba izvođače da pozdrave aplauzom. Ovaj model ponašanja učenici treba da primenjuju na koncertima i različitim muzičkim priredbama, bilo da se nalaze u aktivnoj (kao izvođači) ili pasivnoj (kao slušaoci) ulozi.

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova po oblastima/temama, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca, definisanje nastavnih jedinica i ostalih važnih elemenata.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima).

Na času treba da preovlađuje aktivnost kojom se savladava novi muzički sadržaj i ona je uvek povezana sa drugim muzičkim aktivnostima. Specifičnost predmeta se ogleda u tome da se muzičke aktivnosti odvijaju paralelno ili jedna muzička aktivnost logično vodi ka drugoj.

U planiranju aktivnosti, nastavnici treba da, imaju u vidu da su oblasti usko povezane, a da su znanja i veštine opisane u ishodima u svakoj oblasti međusobno zavisna i komplementarna.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Proces učenja bazira se na izboru najupečatljivijih muzičkih primera (za slušanje ili izvođenje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajući emocionalni doživljaj.

SLUŠANJE MUZIKE

Tokom slušanja filmske muzike posebno treba obratiti pažnju na odnos zvuk-lik i muzika-radnja uočavanjem izražajnih muzičkih sredstava koji su korišćeni u tumačenju dramske radnje i karakternih osobina glavnih aktera.

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Kompozicije koje se slušaju svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju opažajnim mogućnostima učenika. Kompozicija se prvi put uvek sluša u celini (demonstrativno slušanje), sa unapred postavljenim zadatkom za slušanje muzike - uočavanje izvođačkog medija: instrumentalno ili vokalno (solo, grupno) ili orkestarsko muziciranje. Svako sledeće slušanje (tri do četiri puta) je fragmentarno u okviru koga se izdvajaju upečatljive celine i analiziraju noseći elementi muzičkog dela – u slučaju literarnog sadržaja (tekstualna analiza), ponavljanja, melodija, tempo, ritam (analitičko slušanje). Povezujući postepeno elemente muzičkog dela sa karakterom samog dela, učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a kvalitetnom komunikacijom između nastavnika i učenika dolazi do postepenog uticaja na razvoj estetske osetljivosti, muzičkog ukusa i interesovanja i pripremaju se uslovi za razvijanje estetskog procenjivanja. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja slušanog dela.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA SLUŠANJE

Himne

2. Svetosavska himna

1. Državna himna

3. Školska himna

Narodne pesme i tradicionalne dečje igre	Branko Milićević, Uspavanka
Narodno kolo, Niški vez	Dragan Laković, Baka
Zeleni se, jagodo	Hor Kolibri, Repa
Devojčica platno beli (igra)	Miro Ungar, Tata ti me voliš
Ej, duku, duku	Mića i Aćim, Pisma o odjeku
Mi smo braća terzije	Branko Milićević, Slatki genije
Poskakuša	Branko Milićević, Brankovi gusari
Nemanja Radulović, Niška banja	Domaći kompozitori
Bora Dugić, Čarobna frula (izbor)	Aleksandar Obradović, Svita kroz svemir
Pesme za decu	Stevan St. Mokranjac, II rukovet
Stanojlo Rajičić, Bumbari i pčele	Zlatan Vauda, Ježeva kuća (dečja opera)
Nemačka dečja pesma, Klepeće mlin	Strani kompozitori
Tradicionalna pesma iz Finske, Prolećna pesma	Nikolaj Rimski Korsakov, Bumbarov let
Zoran Hristić, Bus	Gabrijel Fore, Leptir
Dragana Mihajlović Bokan, Gurmanska pesma	Petar Ilić Čajkovski, Igra malih labudova
Suncokreti, Tekla voda	Robert Šuman, Na drvenom konju,
Hor Kolibri, Pismo Deda Mrazu	Robert Šuman, Divlji jahač
Leontina Vukomanović, Sve što deca rastu više	Petar Ilić Čajkovski, Valcer cveća
Dragan Laković, Nema zemlje Dembelije	Kamij Sen-Sans, Karneval životinja (Labud, Antilope, Fosili, Kornjače)
Hor Kolibri, Najlepša mama na svetu	Ludvig van Betoven, Za Elizbu,
Vlada i Gile, Juca i kuca	Antonio Vivaldi, Proleće, prvi stav
Branko Milićević, Jež	Antonio Vivaldi, Zima, treći stav
Filmska muzika	
Disney medley by Voca people https://www.youtube.com/watch?v=VwnMFgy3oz0	
Mapet šou: Manamana, https://www.youtube.com/watch?v=8N_tupPBtWQ	

Cinderella, Sing sweet nightingale https://www.youtube.com/watch?v=XgHYCuTPI_o

Disney's Sleeping Beauty, Once Upon A Dream <https://www.youtube.com/watch?v=15Z21XqNdpY>

Minions, Banana song, <https://www.youtube.com/watch?v=sFukyIIM1XI>

Madagascar, I like To Move It, <https://www.youtube.com/watch?v=hdcTmpvDO0I>

Kamij Sen-Sans, Karneval životinja - Fosili, <https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI>

Vivaldi, Proleće, https://www.youtube.com/watch?v=NnURkV1Ou_w

Wolfgang Amadeus Mozart, Wiegenlied (Lullaby), K.350 https://www.youtube.com/watch?v=vXRzq_8bJ3c

Mocart grupa, Turski marš <https://www.youtube.com/watch?v=UzYGyCWeEGo>

Edvard Grig, In the hall of the mountain king (primer za notna trajanja i takt)

<https://www.youtube.com/watch?v=Wk43IDUQmTk>

Mapet šou, Oda radosti, <https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCCA>

Mapet šou, Na lepom plavom Dunavu, <https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I>

IZVOĐENJE

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Izvođenjem muzike aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje. Posebnu pažnju treba usmeriti na spontane pokrete kao odgovor na muzički doživljaj.

Brojalice su dragocen muzički sadržaj u nastavi muzičke kulture za razvijanje ritmičkih sposobnosti učenika. Slogovi brojalice izgovaraju se u ritmu, precizno i uvek praćeni odgovarajućim pokretom. Pokret koji prati brojalicu predstavlja izvođenje pulsa, ritma ili grupisanje udara. Učenjem i izvođenjem brojalica razvijaju se ritmičke sposobnosti i priprema sviranje na dečjim instrumentima, zbog čega je izvođenje brojalice dobra uvodna aktivnost pre učenja pesme ili sviranja na dečjim instrumentima. Pevane brojalice podrazumevaju melodiju malog obima od nekoliko tonova, pa su pogodne za početak nastave i kao uvodna aktivnost pre pevanja pesama, ukoliko je sadržaj brojalice povezan sa sadržajem teksta nove pesme. Pravilan ishod učenja brojalice vidljiv je dobijanjem ritmički ujednačenog pokreta cele grupe.

Pevanje

Izbor pesme treba da bude primeren uzrastu učenika i njihovim interesovanjima (tematika, ritmička konstrukcija, forma, artikulacija melodijskih skokova, sadržaj, melodija i ritam). Vežbe pravilnog držanja tela, disanja i govorne artikulacije treba da prethode obnavljanju poznatih pesama, koje su opet sadržajno i/ili muzički slične onoj koju će učiti.

Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova u tonskom opsegu od ha do ce2). Pesme modeli uče se i pevaju po sluhu. Sledeći zadatak je slušno identifikovanje početnog sloga/tona. Tonska visina se peva, zapisuje i svira. Poželjno je sviranje pesama modela. Učitelj obrađuje pesme po sluhu u tonskom opsegu od ha do ce2. Prilikom obrade pesme iz notnog teksta obrađuju se pesme u tonskom opsegu od ce1 do ge1.

Obrada pesme iz notnog teksta - metodski koraci

Rad na pesmi uvek počinje obradom literarnog teksta (motivacioni razgovor) u okviru čega učenici analiziraju notni tekst i uočavaju oznake za takt, tempo, notne vrednosti, dinamiku i drugo.

Obrada ritma: ritam se najpre izvodi na neutralni slog ta, uz obavezno taktiranje (po delovima), nakon čega sledi obrada ritma parlato (ritmičko čitanje). Nakon ritmičkog čitanja sledi obrada tonskih visina (solmizacijom). Poslednji korak čini pevanje pesme sa tekstem gde posebnu pažnju treba obratiti na pravilnu dikciju i insistirati na izražajnom pevanju.

Svi navedeni elementi savladavaju se po delovima (dvotakt, fraza), a zatim spajaju u logičnu celinu.

Tradicionalne i pesme drugih naroda i žanr ovapevaju se po sluhu ili notnom tekstu u opsegu predviđenom u delu Pevanje. Izvođenje ovih pesama upoznaje nas sa kulturom drugih naroda i narodnosti.

Muzičke igre

U nastavi muzičke kulture poželjno je što češće povezivati pokret i pevanje izvođenjem različitih vrsta muzičkih igara. Pored muzičkih igara sa pevanjem, muzičkih igara sa pevanjem uz instrumentalnu pratnju, instrumentalnih muzičkih igara, tradicionalnih muzičkih igara sa pevanjem i bez pevanja (samo uz instrumentalnu pratnju), didaktičkih muzičkih igara, muzičku igru može da predstavlja i bilo koja pesma čiji literarni sadržaj može da bude iskazan pokretom. Muzička igra se obrađuje kao pesma po sluhu, nakon čega sledi usvajanje pokreta. Cilj izvođenja svake igre je postizanje ujednačenog pokreta cele grupe. Grupa se formira slobodnim izborom, vodeći računa o broju učenika koji čine grupu. Svi učenici učestvuju u izvođenju muzičke igre, međusobnim smenjivanjem grupa, sve dok igru ne izvede celo odeljenje.

Sviranje

Ova aktivnost se realizuje na dečjim i alternativnim instrumentima (telo, predmeti iz okruženja, ručni zvončići, bumvekeri).

Tonsku boju instrumenata treba povezivati sa muzičkim sadržajem.

Primeri ritmičke i melodijske pratnje mogu biti:

- izvođenje pulsa (osnovne ritmičke jedinice),
- izvođenje ritma (koji se poklapa sa govornim ritmom brojalica i pesama pa se kao takav jednostavno uči po sluhu),
- grupisanje udara - različitim pokretima i različitim izvorima zvuka se na jedan način izvodi naglašena prva u taktu, a lakšim pokretom i slabijim izvorom zvuka druga, odnosno ostale slabije naglašene u taktu,
- sviranje jednostavne melodijske pratnje,
- onomatopeja zvučnih ilustracija - specifična mesta u tekstu pesama mogu se zvučno ilustrovati adekvatnim instrumentom ili nekim drugim predmetom.

Jednostavne kompozicije i modeli za pevanje mogu se i svirati. U izvođenju instrumentalnih aranžmana učenike deliti u dve ili više grupa.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA PEVANJE I SVIRANJE

Himne	Mirko Šouc, Sanjalica maca
Državna himna	Hor Kolibri, Servis za pranje zuba
Svetosavska himna	Minja Subota, Išli smo u Afriku
Školska himna	Miodrag Ilić Beli, Zdravo vojsko
Narodne pesme i tradicionalne dečje igre (uz pevanje)	Vera Milanković, Mi, do i reka
Razgranala grana jorgovana	Vera Milanković, Sirene
Savila se bela loza vinova	Minja Subota, Povrčijada, Pozdrav iz Srbije
Ja posejah lubenice	Jovan Adamov, Sila nikom nije mila
Divna, Divna	Branko Milićević, Čiste ruke
Devojčica platno beli/Ovako se...	Branko Milićević, Let, let bubamaro
U livadi pod jasenom	Muzičke igre
Lepe li su, nano	Devojčica platno beli/Ovako se kolo igra
Na kraj sela žuta kuća	Vladimir Tomerlin, Kukavica
Ljudi likujte	Stanko Korunović, Baka Mara
Dečje pesme	Dečja pesma iz Engleske, Šta radimo ujutru
Nikola Hercigonja, Šaputanje	Gabrijela Grujić Žaba i žir
Bora Majdanac, Imitatori	Nadežda Vukomanović, Buji paji
Hor Kolibri, Leptiriću, šareniću	Narodna igra, Mi smo braća terzije
Božidar Stančić, Vejavica	Vladimir Tomerlin, Brzjav
Aleksandar Korać, Pitala deca medveda Brunda	Dragan Laković, Pesma o mleku
Konstantin Babić, Gadža	Sedmorica mladih, Juca i kuca
Aleksandar Obradović, Hvalisavi zečići	Sviranje na dečjim instrumentima
Simeon Mišev, Dino Saurus	Narodno kolo, Ersko kolo
Nikola Petin, Bere medved jagode	Crnogorska narodna pesma Pod onom
Mirko Šouc, Deda Mraz	Džejms Pjerpont, Zvončići

Narodna pesma, Žuta kuća

Stanko Korunović, Idu, idu mravi

Božidar Stančić, Školsko zvono

Modeli

Sinoć je kuca lajala

Do, do, šta je to

Resavo, vodo 'ladna

Mi idemo preko polja

Fabrika bombona/Falila mi se

Sol mi daj

Lazara majka učila/grdila

Sinoć majka oženila Marka

Mirjana Živković: Sidimaco

Ričard Rodžers, Solmizacija

Dorina Radičeva, Dorica, Renata, Milica

STVARALAŠTVO

Dečje muzičko stvaralaštvo podstiče muzičku maštu, utiče na razvoj stvaralačkog mišljenja, produbljuje interesovanja i tako doprinosi kvalitetnijem ostvarivanju pozitivnih ishoda nastave.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- improvizaciju igre/pokreta na određenu muziku;
- izradu dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala;
- stvaranje jednostavne ritmičke i melodijske pratnje;
- muzičke improvizacije;
- muzička pitanja i odgovore;
- muzička dopunjalka;
- komponovanje melodije na zadati tekst;
- ilustraciju doživljaja muzike;
- odabir poznatog muzičkog sadržaja u odnosu na literarni.

Svi vidovi muzičkog stvaralaštva realizuju se isključivo po sluhu, bez zapisivanja.

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na časovima muzičke kulture najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i veština. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka tumačenju. Iz tih razloga ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uloženi trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Naziv predmeta	FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE		
Cilj	Cilj učenja Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.		
Razred	Treći		
Godišnji fond časova	108		
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u	OBLAST/TEMA		SADRŽAJI

stanju da:			
<ul style="list-style-type: none"> - primeni jednostavne, dvostavne opštepripreme vežbe (vežbe oblikovanja); - pravilno izvodi vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; - kombinuje usvojene motoričke veštine u igri i svakodnevnom životu; - održava ravnotežu u različitim kretanjima; - koriguje sopstveno držanja tela na osnovu saveta nastavnika; - pravilno drži telo; - pravilno podiže, nosi i spušta teret; - izvede kretanja, vežbe i - sastave uz muzičku pratnju; - izvede dečji i narodni ples; - koristi terminologiju vežbanja; - poštuje pravila ponašanja na vežbalištima; - poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; - odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima; - primeni pravila igre; - navija i bodri učesnike u igri na način kojim nikoga ne vređa; - prihvati pobjedu i poraz kao sastavni deo igre i takmičenja; - uredno odlaže svoje stvari pre i nakon vežbanja i u drugim situacijama; - pravilno izvodi i kontroliše pokrete u različitim kretanjima; - prati promene u težini i visini kod sebe i drugih; - prepozna zdravstveno stanje kada ne treba da vežba; - primenjuje higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja i drugim životnim situacijama; - uredno održava prostor u kome živi i boravi; 	<p>FIZIČKE SPOSOBNOSTI</p>		<p>Osnovni sadržaji</p> <p>Vežbe za razvoj snage sa i bez rekvizita.</p> <p>Vežbe za razvoj pokretljivosti sa i bez rekvizita.</p> <p>Vežbe za razvoj aerobne izdržljivosti.</p> <p>Vežbe za razvoj brzine i eksplozivne snage.</p> <p>Vežbe za razvoj koordinacije.</p> <p>Primena nacionalne baterije testova za praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - koristi zdrave namirnice u ishrani; - povezuje različita vežbanja sa njihovim uticajem na zdravlje; - prepoznaje lepotu pokreta u vežbanju; - se pridržava pravila vežbanja; - vrednuje sopstvena i tuđa postignuća u vežbanju. 			
	<p>MOTORIČKE VEŠTINE SPORT I SPORTSKE DISCIPLINE</p>	<p>Atletika</p>	<p>Tehnika trčanja. Istrajno trčanje. Skok udalj zgrčnom tehnikom. Bacanje loptice iz zaleta. Skok uvis prekoračnom tehnikom.</p>
		<p>Sportska gimnastika</p>	<p>Vežbe na tlu: vežbe i kombinacije. Preskoci i skokovi. Vežbe u visu, vežbe u uporu i vežbe i vežbe promenama visova i upora. Vežbe ravnoteže na švedskoj klupi i niskoj gredi.</p>
		<p>Osnove timskih, sportskih i elementarnih igara</p>	<p>Između četiri vatre Mini-rukomet. Futsal - „mali fudbal”.</p>
		<p>Ples i ritimika</p>	<p>Vežbe sa vijačom. Vežbe sa loptom. Narodno kolo „Savila se bela loza vinova”. Narodno kolo iz kraja u kojem se škola nalazi.</p>
		<p>Plivanje</p>	<p>Prilagođavanje na vodenu sredinu i osnovna obuka plivanja.</p>
		<p>Poligoni</p>	<p>Poligon u skladu sa realizovanim motoričkim sadržajima.</p>
	<p>FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA</p>	<p>Kultura vežbanja i igranja</p>	<p>Osnovna pravila: Između četiri vatre, Mini-rukometa i Futsala. Ponašanje prema ostalim učesnicima u igri (prema sudiji, igračima suprotne i sopstvene ekipe). Čuvanje i održavanje materijalnih dobara.</p>

			Postavljanje, sklanjanje i čuvanje sprava i rekvizita neophodnih za vežbanje. „Ferplej” (navijanje, pobjeda, poraz). Porodica i vežbanje. Vežbanje kao dio dnevnih aktivnosti.
		Zdravstveno vaspitanje	Moje srce - puls. Disanje i vežbanje. Higijena prostora za vežbanje. Značaj voća i povrća u ishrani. Značaj vode za organizam i vežbanje. Postupanje u slučaju povrede.

Ključni pojmovi sadržaja: fizičke sposobnosti, motoričke vještine, zdravlje, ples i igra.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Koncepcija Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja zasniva se na jedinstvu nastavnih, vannastavnih i vanškolskih organizacionih oblika rada, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja kroz dostizanje ishoda ovog vaspitno-obrazovnog područja koje se sastoji iz tri predmetne oblasti:

- fizičke sposobnosti,
- motoričke vještine, i
- fizičke i zdravstvene kulture.

Većina ishoda u programu je razvojnog karaktera i protežu se kroz ceo prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja, uzimajući u obzir uzrast učenika i senzitivne periode razvoja fizičkih sposobnosti.

Program trećeg razreda baziran je na kontinuiranom razvijanju znanja, vještina, stavova i vrednosti.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

- A. Časovi Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.
- B. Slobodne aktivnosti.
- V. Nedelja školskog sporta.
- G. Aktivnosti u prirodi (kros, sportski dan, izleti, zimovanje, letovanje ...).
- D. Školska takmičenja.
- Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava.

A. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Nastavne oblasti:

1. FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Na svim časovima kao i u drugim organizacionim oblicima rada, poseban akcenat se stavlja na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti koje se kontinuirano realizuje u pripremnom delu časa. Deo glavne faze koristi se za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj. Metode i oblici rada biraju se u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad;

- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;

- pravilno držanja tela.

Program razvoja fizičkih sposobnosti je sastavni deo godišnjeg plana rada nastavnika.

Praćenje, vrednovanje i evidentiranje fizičkih sposobnosti učenika sprovodi se na osnovu Priručnika za praćenje fizičkog razvoja i razvoja motoričkih sposobnosti učenika u nastavi fizičkog vaspitanja, (Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, 2016.).

2. MOTORIČKE VEŠTINE, SPORT I SPORTSKE DISCIPLINE

Učenje motoričkih veština ostvaruje se kroz različite aktivnosti primenom osnovnih didaktičko-metodičkih principa i metoda rada neophodnih za dostizanje postavljenih ishoda. Motoričke veštine treba da omoguće učenicima snalaženje u svakodnevnim i specifičnim životnim situacijama u kojima se očekuje njihova primena. Učenicima koji imaju poteškoće sa određenim motoričkim veštinama zadaju se vežbanja slična ali lakša od predviđenih ili predvežbe. Učenicima koji imaju poteškoće da dostignu predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da isti dostigne u narednom periodu. U radu sa naprednijim učenicima mogu se koristiti dodatni sadržaji u skladu sa njegovim sposobnostima. Kroz proces ostvarivanja programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za različite fizičke aktivnosti.

Usavršavanje motoričkih veština je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnika hodanja, trčanja, primena naučene igre itd.). Pre učenja novih motoričkih veština u trećem, neophodno je ponoviti razvijene motoričke veštine iz prvog i drugog razreda.

3. FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve organizacione oblike rada, nastavne oblasti i teme uz praktičan rad.

Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici razvijaju znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu i zdravlju. Osnovne informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.

Ova nastavna oblast obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju i zdravlju; razvijanje i negovanje drugarstva; prepoznavanje negativnih - neprihvatljivih oblika ponašanja u igri i dr.

Pored navedenog u ovoj oblasti potrebno je raditi i na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije i interkulturalnosti); formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju lične i školske imovine, negovanju društvenih vrednosti itd.

I PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Definisani ishodi su važan deo i nezaobilazan element procesa planiranja nastave i učenja. Definisani ishodi predstavljaju rezultat učenja na kraju svakog razreda, pa je pri planiranju rada potrebno odrediti vremensku dinamiku u odnosu na ostvarivanje određenih ishoda tokom školske godine.

Neophodno je posebnu pažnju obratiti na ishode koje nije moguće dostići tokom jednog ili više časova, već je u tu svrhu potrebno realizovati različite aktivnosti tokom godine.

Predmet se realizuje kroz 108 časova praktične nastave. Broj časova datih nastavnih tema planira se na osnovu procene nastavnika, materijalno-tehničkih i prostornih uslova. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi.

II OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Pri planiranju vežbanja u pripremnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehaničke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenažne metode (kontinuirani, ponavljajući metod), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu sa učenicima treba primenjivati diferencirane oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbi. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, vodeći računa o postizanju što veće radne efikasnosti i optimalizaciji intenziteta rada.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage:

- bez i sa rekvizitima,
- na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti:

- bez i sa rekvizitima,
- uz korišćenje sprava.

3. Razvoj izdržljivosti:

- trčanje,
- elementarne igre,
- vežbanje uz muziku,
- ples.

4. Razvoj koordinacije:

- izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i promenljivim uslovima.

5. Razvoj brzine:

- vežbe izvoditi maksimalnom brzinom iz različitih početnih položaja na određeni znak - start iz različitih položaja;

- trčanje sa ubrzanjem;

- štafetne igre.

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje.

MOTORIČKE VEŠTINE

1. Atletika

Ponoviti različite varijante hodanja i trčanja iz prethodnih razreda.

Trčanje uz pravilno postavljanje stopala i pravilan rad ruku, sa podizanjem kolena, trčanje preko prepreka, trčanje sa promenom ritma, trčanje sa promenom pravca i smera, brzo trčanje 40 m sa startom iz različitih početnih položaja, elementarne igre sa trčanjem.

Sprintersko trčanje: vežbe tehnike trčanja, (niski skip, visoki skip, zabacivanje potkolenice, itd.), niski start i faze trčanja.

Istrajno trčanje: vežbe tehnike kroz kontinuirano trčanje.

Skok udalj osnovni elementi zgrčne tehnike.

Bacanje loptice u dalj: usvajanje vežbe u celini.

Skok uvis prekoračnom tehnikom; Obučavanje tehnike vrši se u celini a po potrebi raščlanjivanjem na faze.

2. Sportska gimnastika

1. Vežbe na tlu:

Osnovni sadržaji

- kolut napred iz upora stojećeg opruženih nogu,

- kolut napred preko prepreke,

- dva povezana koluta nazad,

- stav na lopaticama „sveća“ - opružanje i izdržaj,

- most iz ležanja na leđima uz pomoć,

- pripremne vežbe za vagu pretklonom i zanoženjem,

- pripremne vežbe za stav na šakama.

Prošireni sadržaji:

- kombinacije dve i više savladanih vežbi.

Odeljenjsko takmičenje sa zadatom kombinacijom vežbi.

2. Preskok -- specifične pripremne vežbe:

Osnovni sadržaji

- sunožni odskok i doskok na povišenu površinu,

- na odskočnoj dasci (držeći se za ruke pomagača) uzastopni sunožni skokovi,

- sa nekoliko koraka zaleta jednonožni odskok ispred daske, doskok sunožno na dasku, odskok, faza leta i doskok,

- uporom o kozlić nekoliko uzastopnih odskoka sa podizanjem kukova (sunožno i sa raznoženjem, doskok na dasku sunožno (uz pomoć ispred i iza sprave).

Prošireni program:

- mali kozlić, raznoška.

Odeljenjsko takmičenje: sunožni odskok i doskok na povišenu površinu.

3. Vežbe u visu i uporu i promenama visova i upora (određene vežbe se mogu realizovati i na drugim pogodnim spravama, ukoliko su bezbedne)

Osnovni sadržaji

- vratilo ili dvovisinski razboj - prilagoditi visinu: naskok u vis prednji, pomeranja ulevo i udesno; njih u visu prednjem,

- naskok u upor prednji na različitim spravama; pomeranja u uporu,

- dočelno vratilo ili niža pritka razboja: uzmak koracima uz kosu površinu do upora prednjeg aktivnog,

- paralelni razboj: upor, njih, prednjim upor raznožno pred rukama,

- dohvatni krugovi: sunožnim odzivom vis uzneto (kroz zgib - uz pomoć), spust napred do sunožnog stava (kroz zgib, uz pomoć).

Prošireni sadržaji:

- odzivom jedne noge uzmak do upora prednjeg i sp. zanjihom saskok.

4. Vežbe ravnoteže: švedska lupa i niska greda

Osnovni sadržaji

- licem prema klupi - gredi bočno: zaleti odrazom jedne noge naskok u stav na drugoj nozi, slobodnom zanožiti,
- različiti načini hodanja: u usponu, sa zgrčenim prednoženjem, sa zanoženjem, sa odnoženjem, sa visokim prednoženjem, različiti načini hodanja unazad,
- skok sunožnim odskokom, sunožni doskok na mesto odskoka,
- izdržaji na jednoj nozi sa različitim položajima slobodne noge,
- okreti na gredi uspravno, u čučnju za 900 i 1800,
- saskok zgrčeno.

Prošireni sadržaji:

- sa švedskog sanduka korakom na visoku gredu, hodanje koracima u skladu sa sposobnostima učenika; saskok pruženim telom na visoko naslagane strunjače (sve uz nadzor i pomoć nastavnika).

3. Osnove timskih i sportskih igara

3.1. Između četiri vatre

Predvežbe

- Gađanje loptom u cilj (deo zida, medicinka, švedski sanduk, klupa itd.) jednom rukom; Ruka je u visini ramena ili glave.
- Hvatanje lopte obema rukama u naručje, na grudi.

Igra uz primenu pravila

Osnovi taktike:

- Kretanje igrača u polju.
- Prebacivanje lopte (najviše dva prebacivanja).
- Gađanje (u noge, izbor igrača koji se gađa, pravac gađanja u odnosu na položaj saigrača i igrača koji se gađa...).

3.2. Mini-rukomet

- Dodavanje lopte jednom rukom u mestu i kretanju.
- Hvatanje lopte obema rukama u visini grudi u mestu i kretanju.
- Vođenje lopte levom i desnom rukom (u mestu i kretanju).
- Šutiranje iz mesta i kretanja - bočni i čeonu šut.
- Taktika - igra „čovjek na čoveka”.

3.3. Futsal - „mali fudbal“

- Dodavanje lopte u mestu unutrašnjim delom stopala.
- Primanje lopte unutrašnjim delom stopala.
- Dodavanje i primanje lopte u kretanju unutrašnjim delom stopala (dupli pas).
- Šut unutrašnjim delom stopala.
- Igra na dva gola.

4. Ples i ritmika

- Vežbe sa vijačom: njihanje vijače u bočnoj ravni (jednom i drugom rukom, obema rukama) napred-nazad, kruženje, otvoriti vijaču u predručenju, dva sunožna poskoka sa međuposkokom, dva sunožna poskoka bez međuposkoka sa okretanjem vijače napred. Zaustaviti vijaču u predručenju i nastaviti četiri poskoka sa noge na nogu. Ponoviti vežbe sa okretanjem vijače unazad.

- Vežbe sa loptom

Kruženje sa loptom u čeonj i bočnoj ravni sa obe i jednom rukom; iz odručenja zibom počučnjem, prehvata lopte u predručenju i zibom počučnjem do odručenja (lopta u drugoj ruci).

Bacanje i hvatanje:

u zadatom ritmu u mestu i kretanju,

sa počučnjem,

sa okretom za 180°.

- Narodno kolo „Savila se bela loza vinova“.
- Narodno kolo iz kraja u kome se škola nalazi.

5. Plivanje

Nastavnu temu Plivanje, realizuju škole koje za to imaju uslove u školi ili objektima van nje.

Vežbe

- Pravila ponašanja na plivalištu.
- Vežbe prilagođavanja na vodenu sredinu (kvašenje delova tela).
- Vežbe disanja.
- Vežbe plutanja (na leđima stomaku i zgrčeno).

- Vežbe klizanja (na stomaku i leđima).
- Rad nogama u vodi (kraul i leđni kraul).
- Rad rukama (kraul i leđni kraul sa daskom).
- Igre u vodi.

Nastavu plivanja realizuje nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa učiteljem odeljenja.

6. Poligoni

Poligoni se primenjuju nakon nekoliko obrađenih tematskih celina (nastavnih tema ili oblasti) i sastavljaju se od usvojenih vežbi u skladu sa uslovima za izvođenje nastave.

FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve druge nastavne oblasti i teme uz praktičan rad i sastoji se od dve nastavne teme Kultura vežbanja i igranja i Zdravstveno vaspitanje.

Kultura vežbanja i igranja

U radu sa učenicima postepeno uvoditi terminologiju vežbanja i upoznati ih sa uticajem primenjenih vežbi na organizam. Upoznati učenike sa osnovnim pravilima Mini-rukometa, Futsala, igre Između četiri vatre.

Podsetiti učenike na pravila ponašanja koja važe u prostorima za fizičko vežbanje kako u školi, tako i van nje. Isticati neophodnost poštovanja pravila ponašanja tokom igre i vežbanja.

Razvijanje svesti o potrebi čuvanja svojih i tuđih stvari, sprava i rekvizita koje koriste.

Upućivati učenike da informišu roditelje o vežbanju na nastavnim i vannastavnim aktivnostima.

Ukazivati na značaj vežbanja i podsticati učenike na vežbanje u slobodno vreme.

Navikavati učenike da prilikom igre ili takmičenja uvažavaju sve učesnike u igri, njihova postignuća i međusobne razlike.

Zdravstveno vaspitanje

Moje srce - puls

Na način prilagođen učeniku objasniti povezanost intenziteta vežbanja i vrednosti pulsa. Merenje pulsa na vratnoj arteriji.

Disanje i vežbanje

Objasniti učenicima značaj pravilnog disanja tokom vežbanja (pešačenja, trčanja, vežbi snage...). Merenje frekvencije disanja (meri se udah i izdah tokom jednog minuta) prilikom vežbanja različitog intenziteta.

Značaj voća i povrća u ishrani

Ukazivati učenicima na značaj redovnog konzumiranja voća i povrća radi normalnog funkcionisanja organizma i obezbeđivanja neophodnih hranljivih materija za vežbanje (vitamini i minerali, ugljeni hidrati...).

Značaj vode za organizam i vežbanje

Isticanje značaja vode u strukturi i funkcionisanju organizma. Upoznati učenike sa važnošću unošenja vode pre, tokom i nakon vežbanja.

Postupanje u slučaju povrede

Prepoznavanje osnovnih vrsta povreda (posekotina, oderotina, udarac...) i ukazivanje na važnost pravovremenog obaveštavanja nastavnika, roditelja i drugih odraslih u slučaju povrede.

Didaktičko-metodički elementi

Osnovne karakteristike realizacije nastave:

- jasnoća nastavnog procesa;
- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;
- izbor racionalnih oblika i metoda rada;
- izbor vežbi usklađen sa programskim sadržajima i ishodima;
- funkcionalna povezanost delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova određene nastavne teme.

Pri izboru oblika rada uzimaju se u obzir prostorni uslovi, broj učenika na času, opremljenost spravama i rekvizitima i planirana dinamika rada.

Izbor didaktičkih oblika rada treba da bude u funkciji efikasne organizacije i povećanja radne efikasnosti na času u cilju dostizanja postavljenih ishoda.

U nastavi treba da preovladavaju igre i sadržaji koji zahtevaju preciznost izvođenja. Svim vežbanjima prethode tačna uputstva nastavnika i prikaz vežbi. Nastavnik prati rad učenika, ukazuje i ispravlja greške.

III PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, preporučuje se da nastavnik podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:

- Nivo angažovanosti (aktivnost) i odnos učenika prema obavezama u Fizičkom i zdravstvenom vaspitanju koji obuhvata:
 - vežbanje u adekvatnoj sportskoj opremi;
 - aktivno učestvovanje na časovima Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;
 - vežbanje i igranje u slobodno vreme.

- Prikaz dva kompleksa usvojenih opštepripremnih vežbi (vežbi oblikovanja), bez rekvizita.
- Postignuća u motoričkim veštinama.
- Individualni napredak učenika.

Individualni napredak svakog učenika procenjuje se u odnosu na prethodno provereno stanje. Prilikom ocenjivanja neophodno je uzeti u obzir sposobnosti učenika, stepen spretnosti i umešnosti. Ukoliko učenik nema razvijene posebne sposobnosti, prilikom vrednovanja (ocenjivanja) uzima se u obzir njegov individualni napredak u odnosu na prethodna dostignuća i mogućnosti kao i angažovanje učenika u nastavnom procesu.

Kod učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave prati se i vrednuje:

- poznavanje osnovnih pravila elementarnih i sportskih igara, osnovnih zdravstveno-higijenskih pravila vežbanja i zdrave ishrane;
- učešće u vannastavnim aktivnostima.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave, vrši se na osnovu posebnog angažovanja u nastavi.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika sa invaliditetom vrši se na osnovu njihovog individualnog napretka.

VANNASTAVNE I VANŠKOLSKE AKTIVNOSTI

Plan i program ovih aktivnosti predlaže Odeljensko veće trećeg razreda i sastavni je deo Godišnjeg plana rada škole i školskog programa.

B. Slobodne aktivnosti

Realizuju se prema interesovanju učenika. Sačinjava se poseban program pri čemu se uzimaju u obzir materijalni i prostorni uslovi rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika.

V. Nedelja školskog sporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, shvatanja važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delinkvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.

Nedelja školskog sporta obuhvata:

- fizičke aktivnosti prilagođene uzrastu i mogućnostima učenika;
- kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice...);
- đачke radionice (o zdravlju, fizičkom vežbanju, sportu i dr...).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Odeljensko veće trećeg razreda zajedno sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu, kao i drugim Stručnim većima

(likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike...) i stručnim saradnicima u školi, vodeći računa da i učenici koji su oslobođeni od praktičnog dela nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u organizaciju ovih aktivnosti.

G. Aktivnosti u prirodi (izlet, kros, zimovanje, letovanje...)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola može da organizuje aktivnosti u prirodi:

- izlet;
- kros se organizuje minimum jednom u toku školske godine;
- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta (fizičke aktivnosti na snegu);
- letovanje - organizuje se za vreme letnjeg raspusta (kampovanje itd.).

Plan i program ovih aktivnosti sačinjava Odeljensko veće trećeg razreda u saradnji sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu.

D. Školska takmičenja

Škola za učenike trećeg razreda organizuje i sprovodi takmičenja iz minimum jedne elementarne ili sportske igre (u skladu sa programom), poligona u toku školske godine, kao integralni deo procesa fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Plan takmičenja donosi Odeljensko veće trećeg razreda u saradnji sa Stručnim većem nastavnika Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja Republike Srbije, koja su u skladu sa planom i programom nastave i učenja, kao i na takmičenjima od interesa za lokalnu zajednicu.

Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:

- poteškoće u ostvarivanju ishoda;
- smanjene fizičke sposobnosti;
- loše držanje tela;
- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva i učenike sa smanjenim fizičkim sposobnostima organizuje se dopunska nastava koja podrazumeva savladavanje onih programskih sadržaja, koje učenici nisu uspeali da savladaju na redovnoj nastavi, kao i razvijanje njihovih fizičkih sposobnosti;

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:

- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;
- savetovanje učenika i roditelja;

- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;

- organizovanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja, a sprovodi ih nastavnik Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa nastavnikom koji realizuje razrednu nastavu u odeljenju koje učenik pohađa.

Oslobađanje učenika od nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Učenik može biti oslobođen samo od praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa tim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i korelacijom sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:

- prate igru i usvajaju pravila igara,
- naprave edukativni crtež sa sportskog događaja,
- na drugi način pomažu u nastavi.

Primer ishoda za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave:

Po završetku teme učenik će biti u stanju da:

- navede osnovna pravila elementarne igre koja se najčešće primenjuje u nastavi;
- primeni osnovna zdravstveno-higijenska pravila;
- pomogne u organizaciji aktivnosti predviđenih programom.

Pedagoška dokumentacija

Sveska za rezultatima učenika postignutim na testiranju - lični karton učenika.

Naziv predmeta	DIGITALNI SVET
Cilj	Cilj nastave i učenja predmeta Digitalni svet jeste razvijanje digitalne kompetencije učenika neophodne za bezbednu i pravilnu upotrebu digitalnih uređaja za učenje, komunikaciju, saradnju i razvijanje osnova algoritamskog načina razmišljanja.
Razred	Treći
Godišnji fond časova	36 časova

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – unese tekst (reči i rečenice) pomoću fizičke i/ili virtuelne tastature u programu za obradu teksta; – selektuje i izmeni (obriše, doda) tekst; – imenuje, sačuva i ponovo otvori tekstualnu datoteku; – dopiše tekst na sliku korišćenjem editora za tekst u programu za obradu slike; – imenuje, sačuva i ponovo otvori grafičku datoteku; – objasni svojim rečima svrhu korišćenja pregledača i pretraživača za pristup sadržajima svetske mreže; – osmisli ključne reči na osnovu kojih će na internetu tražiti potrebne digitalne sadržaje; – objasni svojim rečima na koji način se formiraju rezultati pretrage interneta; – objasni svojim rečima zbog čega treba kritički prići sadržajima koji se nalaze na internetu; – objasni svojim rečima zbog čega je neophodno da digitalne sadržaje pronađene na internetu koristimo na etički način; 	DIGITALNO DRUŠTVO	<p>Unos kraćeg teksta pomoću fizičke i virtuelne tastature (funkcije Shift, Enter, Space bar, Caps Lock, Delete, Backspace tastera).</p> <p>Selektovanje i osnovno editovanje teksta (brisanje, dodavanje).</p> <p>Čuvanje tekstualnog dokumenta, imenovanje i ponovno otvaranje.</p> <p>Dodavanje tekstualnog objašnjenja na sliku, čuvanje, imenovanje i ponovno otvaranje.</p> <p>Pretraživanje interneta (pregledači, pretraživači, ključne reči, informisanost o tome kako su rezultati pretrage odabrani i rangirani; kritički odnos prema rezultatima pretrage).</p> <p>Etičko korišćenje tuđih digitalnih materijala.</p> <p>Korišćenje tehnologije van škole- primeri digitalizacije u svakodnevnom životu u čijoj je osnovi veštačka inteligencija.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – navede primere digitalizacije u svakodnevnom životu tokom kojih se stiče utisak da se digitalni uređaj ponaša inteligentno; – objasni šta je digitalni ugled i kako se on izgrađuje; – odabira digitalne sadržaje na osnovu PEGI oznake u skladu sa svojim uzrastom; – prepozna digitalno nasilje i reaguje na odgovarajući način; 	BEZBEDNO KORIŠĆENJE DIGITALNIH UREĐAJA	<p>Digitalni ugled.</p> <p>Usklađenost digitalnih sadržaja sa uzrastom korisnika.</p> <p>Digitalno nasilje.</p> <p>Primerena komunikacija u digitalnom okruženju.</p> <p>Izrada ličnog plana korišćenja digitalnih uređaja.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – napravi lični plan korišćenja digitalnih uređaja uz pomoć nastavnika; – označi način komunikacije putem interneta koji najviše odgovara kontekstu u kome se komunikacija dešava; – rešava algoritamski jednostavan problem u 	ALGORITAMSKI NAČIN RAZMIŠLJANJA	<p>Osmišljavanje algoritama sa grananjem koji vodi do rešenja jednostavnog problema.</p> <p>Operatori poređenja i aritmetički operatori.</p> <p>Kreiranje računarskog programa u</p>

<p>vizuelnom programskom jeziku čije rešavanje može da zahteva ponavljanje (programski ciklus);</p> <ul style="list-style-type: none"> – utvrdi šta je rezultat izvršavanja datog jednostavnog algoritma/programa koji sadrži ponavljanje; – uoči i ispravi grešku u jednostavnom algoritmu/programu koji sadrži ponavljanje; – rešava algoritamski jednostavan problem u vizuelnom programskom jeziku čije rešavanje može da zahteva grananje; – navede neke od operatora poređenja (manje, veće i jednako) i u konkretnom primeru predvidi rezultat njihovog izvršavanja (tačno, netačno); – navede aritmetičke operatore (+, -, * i /) i u konkretnom primeru predvidi rezultat njihovog izvršavanja; – primeni blokove operatora poređenja pri kreiranju programa u vizuelnom programskom jeziku, koji sadrže grananje; – objasni potrebu upotrebe grananja i ponavljanja u programima svojim rečima. 		<p>vizuelnom programskom jeziku.</p> <p>Analiza postojećeg programa kreiranog u vizuelnom programskom jeziku i tumačenje funkcije blokova od kojih je sačinjen.</p> <p>Uočavanje i ispravljanje grešaka u programu.</p>
--	--	---

Ključni pojmovi sadržaja: uređivanje teksta, obrada slike, pretraživanje interneta, digitalni materijali, ponašanje u digitalnom okruženju, algoritam, programiranje u vizuelnom programskom jeziku.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet Digitalni svet namenjen je razvijanju digitalne kompetencije kod učenika trećeg razreda osnovne škole. Program nastave i učenja za treći razred orijentisan je na proces učenja i ostvarivanje ishoda.

Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći predmet Digitalni svet. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika, koji su grupisani u tri nastavne teme: *Digitalno društvo, Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja i Algoritamski način razmišljanja.*

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji – globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Definisani ishodi olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti.

Nastavnik je u planiranju, pripremi i ostvarivanju nastave i učenja autonoman. Za svaki čas treba planirati i pripremiti sredstva i načine provere ostvarenosti projektovanih ishoda.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Navedene ishode potrebno je ostvariti sa različitim nivoima raspoloživosti digitalnih uređaja namenjenih za korišćenje od strane učenika. Nastavnik treba da realizuje nastavu u kabinetu za Informatiku i računarstvo i omogućiti učenicima da koriste računare na način koji direktno doprinosi ostvarivanju definisanih ishoda učenja. Preporuka je da dva učenika koriste jedan računar kako bi se razvilo vršnjačko učenje, delila odgovornost i razvijao timski rad. Verovatno je da učenici imaju iskustva sa korišćenjem digitalnih uređaja. Od izuzetnog je značaja da ta iskustva nastavnik uvidi i uvaži. Učenici mogu biti vešti korisnici tehnologije, ali to ne znači da su i kompetentni u ovoj oblasti. U tom smislu, nastavnik ima slobodu da nastavu organizuje u skladu sa tehničkim mogućnostima, predznanjima i potrebama svojih učenika.

Tokom realizacije nastave, rad nastavnika mora biti kontinuirano usmeren ka smanjivanju digitalnog jaza. Važno je da nastavnici pomognu učenicima koji nemaju mogućnost pristupa tehnologiji od kuće tako što će ih, u kabinetu za Informatiku i računarstvo, povezati sa učenicima koji su digitalno spretni i raditi na pospešivanju vršnjačkog učenja. Obavezivanje učenika da koriste nastavne materijale za koje im je potreban pristup internetu od kuće nepravedno je prema onima koji ga nemaju. Za takve učenike nastavnik mora da obezbedi alternativu – mogućnost pristupa školskim digitalnim uređajima, pre ili posle nastave.

Digitalno društvo

U cilju dostizanja navedenih ishoda, pokrenuti odabrani program za unos i obradu teksta i, ne ulazeći u detalje radnog okruženja, pokazati učenicima prostor (virtuelni list papira) u okviru kojeg će se prikazati slova i znakovi otkucani pomoću fizičke ili virtuelne tastature. Uvesti pojam *cursor* ukazujući učenicima da je to mala uspravna linija koja pulsira kako bi nam pokazala na kom mestu će se pojaviti tekst kada ga budemo otkucali. Zadatak za učenike je da pomoću tastature otkučaju jednostavan tekst (sačinjen od kratkih rečenica). Objasniti kako se kuca veliko slovo (Shift + slovo), razmak između reči (Space bar), sva slova velika (Caps Lock), prelazi u novi red (Enter).

Nakon unosa teksta, ukazati na mogućnosti izmene teksta. Pokazati osnovno editovanje teksta (brisanje (Delete, Backspace) i dodavanje znakova), selektovanje teksta i njegovo brisanje. Skrenuti pažnju na mogućnost provere ispravnosti unetog teksta i demonstrirati način korišćenja opcije za proveru pravopisa (Pravopis i gramatika). Demonstrirati postupak imenovanja i čuvanja tekstualne datoteke, a na sledećem času postupak otvaranja prethodno sačuvane datoteke, u kojoj će učenici nastaviti da unose i edituju tekst.

Na časovima utvrđivanja učenici treba da vežbaju unoseći složenije tekstove. Tekstovi treba da budu relevantni za učenike i povezani sa aktivnostima za koje nastavnik procenjuje da su od značaja za njih (npr. zanimljivosti o temama koje uče iz nastavnih predmeta, koje su obeležje lokalne zajednice i sl). Na kraju svakog časa potrebno je izdvojiti 10 minuta kako bi učenici pažljivo pročitali otkucani tekst i korigovali greške.

Dobro bi bilo da kvalitetni radovi učenika ili kolažni radovi sačinjeni od više radova učenika iz jednog odeljenja budu promovisani na školskom sajtu.

Napomena: Najbolje bi bilo da časovi budu održani u kabinetu za Informatiku i računarstvo, a rad učenika organizovan tako za jednim računarom sede po dva učenika. Učenici treba da unose tekst saradnički (dok jedan kuca, drugi učenik tiho diktira i smenjuju se nakon svake otkucane rečenice).

Preporučeni broj časova: 6 (2 obrada, 4 utvrđivanje)

U trećem razredu učenici se ponovo susreću sa korišćenjem programa za crtanje i obradu slika. Pokazati unos teksta na sliku naglašavajući da se akcije primenjuju u programu za obradu teksta na isti način sprovode u programu za crtanje. Učenicima davati zadatke koji podrazumevaju dodavanje teksta na slike radi dodatnog pojašnjavanja onoga što je na slikama prikazano. Dobro bi bilo da slike imaju direktnu vezu sa nastavnim sadržajima koje učenici izučavaju u okviru drugih nastavnih predmeta. Demonstrirati postupak imenovanja i čuvanja grafičke datoteke, a na sledećem času postupak otvaranja prethodno sačuvane datoteke, u kojoj će učenici nastaviti da unose i edituju tekst.

Preporučeni broj časova: 4 (1 obrada, 3 utvrđivanje)

Obradu nastavnih sadržaja koji se odnose na pretraživanje interneta treba započeti demonstracijom načina na koji pristupamo sadržajima svetske mreže. Praveći razliku između programa pregledača i programa pretraživača, objasniti da nam je pregledač potreban da vidimo sadržaje svetske mreže, dok nam pretraživač obezbeđuje da na internetu pronađemo ono što nam je potrebno. Razraditi način pretraživanja interneta pomoću *ključnih reči* i pokazati primere korektno definisanih ključnih reči i onih koje sadrže nepotrebne veznike ili se nedovoljno precizno odnose na konkretan predmet pretrage. Napomenuti da ne postoji jedinstven „recept“ za definisanje ključnih reči, već da se ova sposobnost izgrađuje kroz praksu i promišljanje.

Sledeća važna tema jesu sami rezultati pretrage. Rezultate dobijene pretragom interneta nikada ne treba uzimati zdravo za gotovo. Nastavnik treba da predoči da sadržajima sa interneta moramo da pridemo kritički. Objasniti da *kritičko mišljenje* nije isto što i *kritika*, već da ono predstavlja takav pristup informacijama koji podrazumeva preispitivanje njihove tačnosti, porekla i sl. Ukazati i na to da su rezultati pretrage označeni oznakom *Oglas* plaćene reklame i da takvi rezultati nisu nužno pouzdani u pogledu tačnosti ili kvaliteta sadržaja. U osnovi potrebe da kritički prilazimo informacijama dostupnim na internetu stoji otvorenost interneta – svako može da postavi na svetsku mrežu što god da poželi. Ovakav pristup nosi izvesne rizike, ali donosi brojne prednosti koje ih daleko prevazilaze – mogućnosti za deljenje znanja, informacija, prikaze inovacija i sl.

Na kraju teme se treba osvrnuti na etičko ponašanje kada su sadržaji svetske mreže u pitanju. Sadržaji na internetu imaju svoje vlasnike. U tom smislu, nije dozvoljeno prisvajati ih. Ukoliko, za potrebe nastave i učenja, koristimo materijale pronađene na internetu, u obavezi smo da navedemo odakle smo ih preuzeli. Takođe, nije dozvoljeno da ostvarujemo materijalnu korist od tuđih materijala preuzetih sa interneta osim ukoliko to nije jasno naznačeno.

Navedene sadržaje učenicima treba predstaviti kroz heuristički razgovor, podstičući ih da formiraju odgovarajuće vrednosne sudove i etičke stavove.

Primenjujući veštine rada u programima za obradu teksta i slike, učenici treba da naprave prigodan poster ili napišu odgovarajući tekst sa temom „Uputstvo za upotrebu interneta“ i sl.

Preporučeni broj časova: 8 (5 obrada, 3 utvrđivanje).

U okviru aktivnosti za dostizanje ishoda *navede primere digitalizacije u svakodnevnom životu tokom kojih se stiče utisak da se digitalni uređaj ponaša inteligentno* podsticati učenike da navedu primere kada njihov uređaj pamti i prepoznaje radnje koje učenik ponavlja u određenom vremenskom periodu. Postavljati pitanja učenicima koja vode ka spoznaji da digitalni uređaj pamti veb-mesta koja smo posetili na internetu, nakon čega nam sam digitalni uređaj predlaže nova veb-mesta sa sličnim sadržajem. Učenike treba upoznati sa primerima kao što je digitalni marketing personalizovan za korisnika: na osnovu istorije pretraživanja na internetu uređaj prepoznaje interesovanja, starosnu dob, pol itd. korisnika i na osnovu toga prikazuje reklamni materijal (primer: učenik pretražuje internet u potrazi za podacima potrebnim za domaći zadatak koji se bavi temom „Jezera u Republici Srbiji“, nakon čega digitalni uređaj prikazuje oglase za smeštaj na Palićkom jezeru). Nastavnik može da razgovara sa učenicima i o upotrebi računara u poljoprivredi – za automatsko sortiranje povrća, prepoznavanje prisustva štetočina ili o upotrebi računara za upravljanje automobilima koji nemaju vozače (zahvaljujući sensorima automobil neće udariti pešaka, proći kroz crveno svetlo na semaforu ili prekoračiti dozvoljenu brzinu kretanja).

Primenjujući veštine rada u programima za obradu teksta i slike, učenici treba da naprave prigodan poster ili napišu odgovarajući tekst sa temom „Digitalni uređaj nije pametan, ali jeste koristan“ (ili odgovarajućom sličnom temom).

Preporučeni broj časova: 2 (1 obrada, 1 utvrđivanje).

Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja

Prilikom obrade ove nastavne teme, krenuti od svakodnevnog, „izvandigitalnog“ iskustva učenika. Učenici treba da izdvoje jednu osobu iz svog okruženja koja ima ugled (npr. pozitivan ili negativan) i da objasne šta je to ugled i na osnovu čega su formirali pozitivnu ili negativnu sliku o toj osobi. Kroz diskusiju sa učenicima, izvesti zaključak da se ugled gradi kroz odnose sa drugima, komunikaciju i da slika koju drugi imaju o nama najvećim delom zavisi od nas samih, od toga kako se ponašamo i koje informacije o sebi otkrivamo drugima. Zatim postaviti učenicima pitanje na osnovu čega drugi kreiraju sliku o nama u digitalnom okruženju i navesti primere bliske iskustvu učenika.

Ukazati na činjenicu da svaki korisnik interneta ima svoj digitalni ugled. Digitalni ugled se gradi na osnovu: sadržaja naših poruka (npr. u Vajber grupi) i načina na koji su napisane, na osnovu fotografija i video-zapisa koje delimo, onoga što „lajkujemo“, video-igrice koje igramo, grupa u koje smo uključeni, veb-sajtova koje posećujemo itd.

Deljenjem informacija na internetu, ostavljamo *digitalne tragove* koji se teško mogu obrisati. Ono što podelimo na internetu dostupno je velikom broju osoba (poznatih i nepoznatih) i jednom kada nešto podelimo gubimo kontrolu nad tim (neko može da to sačuva i kasnije zloupotrebi). Pre nego što bilo šta (o sebi ili drugima) podelimo ili objavimo na internetu, veoma je važno da zastanemo i razmislimo šta objavljujemo, zbog čega, ko će to moći da vidi (vršnjaci, roditelji, nastavnica), šta će drugi misliti o nama, da li time što objavljujemo ili šaljemo možemo nekoga da povredimo, kako će se osećati osobe na koje se to odnosi itd. O svom digitalnom ugledu vodimo računa tako što ne objavljujemo ništa u trenucima kada smo ljuti, besni ili tužni. Prilikom korišćenja interneta, veoma je važno da vodimo računa o svom digitalnom ugledu, ali i o digitalnom ugledu drugih osoba. Učenici treba da navedu primere osoba sa interneta koje su njima bliske (npr. jutjubere) i koje imaju pozitivan/negativan digitalni ugled. Nastavnik može da pokaže učenicima kratak video *Lepo ponašanje na internetu*: <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/crtani-filmovi/>, a takođe može u okviru nekog drugog predmeta (npr. Likovnog vaspitanja) da zada učenicima da kreiraju poster o lepom ponašanju na internetu.

Preporučeni broj časova: 1

Postaviti učenicima pitanje koja je njihova omiljena video-igra i zašto im je baš ta igra omiljena. Takođe ih pitati šta misle, da li je igra namenjena deci njihovog uzrasta i zašto jeste ili nije. Pronaći igru, odnosno njen opis na internetu i PEGI oznaku (engl. Pan-European Game Information) i ukoliko ima mogućnosti podeliti je sa učenicima (pomoću projektora ili pametne table). Više informacija o PEGI sistemu može se pronaći na zvaničnoj PEGI veb-stranici (<https://pegi.info/>), u publikaciji Deca u digitalnom dobu (<http://ucpd.rs/dokumenti/vodic--deca-u-digitalnom-dobu.pdf>) ili u Digitalnom vodiču (<https://digitalni-vodic.ucpd.rs/igranje-video-igara-gejming/>). Skrenuti pažnju učenicima na PEGI oznaku i njeno značenje (povlači paralelu sa uzrasnim oznakama kojima se obeležava televizijski program, koje su verovatno bliže deci). Ova oznaka nam govori kom je uzrastu video-igra namenjena, odnosno ukazuje na njen sadržaj. U okviru PEGI sistema postoji više oznaka: PEGI 3, PEGI 7, PEGI 12, PEGI 16, PEGI 18. Sadržaji sa oznakom PEGI 3 namenjeni su svim uzrastima. Video-igra sa ovom oznakom ne bi trebalo da sadrži bilo kakve zvukove ili slike koje mogu uplašiti mlađu decu, kao ni ružne reči. Prihvatljivo je veoma blago nasilje u komičnom kontekstu. Ipak, važno je ukazati na činjenicu da se i među video-igrama koje imaju oznaku PEGI 3, nažalost, mogu pronaći i one koje zbog svog sadržaja, nisu primerene deci. Čak i kada je video-igra uzrasno primerena detetu po pitanju sadržaja, to ne znači da ono ne može biti izloženo nekim rizicima tokom igranja. Veliki broj igara, čak i sa oznakom PEGI 3 sadrži oglase i mogućnost trošenja novca unutar igre (npr. prelazak na viši nivo, dodatne mogućnosti). Ukoliko učenici sretnu takve igre potrebno je da obaveste odrasle u porodici i da znaju da imaju mogućnost da to prijave (npr. ako je igra preuzeta iz Gugl prodavnice, na sledećoj veb-stranici: https://support.google.com/googleplay/contact/rap_family). Video-igre sa PEGI oznakom 12, 16 i 18 nisu

primerene učenicima 3. razreda osnovne škole, zato što mogu da sadrže razne štetne sadržaje: ružne reči, nasilje, uznemirujuće zvuke, zloupotrebu štetnih supstanci (duvan, alkohol itd.). Ukoliko ima mogućnosti, poželjno je zajedno sa učenicima potražiti obrazovne video-igre koje su primerene njihovom uzrastu (sa odgovarajućom PEGI oznakom), npr. za podsticanje razvoja algoritamskog mišljenja ili rešavanja problema, vežbanje matematike itd.

Preporučeni broj časova: 1

Na početku učenici treba da navedu primere kada je neko od njihovih vršnjaka (ili oni sami) bio nasilan prema drugome (npr. u školskom dvorištu, učionici, na izletu). Kroz diskusiju sa učenicima izdvojiti ključnu karakteristiku nasilnog ponašanja: postoji **namera** da se druga osoba povredi, ponizi, naljuti, rastuži. Digitalni uređaji (računari, mobilni telefoni itd.) pružaju nam brojne mogućnosti (neke od njih učenici su već iskusili), međutim, ponekad deca i odrasli koriste ove uređaje kako bi vređali i uznemiravali druge. Nekada se to radi nepromišljeno, iz zabave, a nekada postoji namera da se drugi povrede. O digitalnom nasilju govorimo kada neko namerno šalje ružne, preteće i uznemirujuće poruke, objavljuje netačne informacije o drugima, sramoti druge u grupi, ismeva, „isključuje” nekoga iz grupe ili ga ignoriše, „blokira”, negativno komentariše (npr. tuđe fotografije ili video-snimke) i/ili podstiče druge da to rade, podstiče druge da urade nešto što je za njih loše, ucenjuje, kreira i objavljuje tuđe fotografije na internetu bez dozvole osobe koja je na fotografiji, krije se iza lažnih imena/nadimaka, odnosno pretvara se da je neko drugi itd. Pitati učenike da li su čuli za neki primer digitalnog nasilja ili nasilja na internetu. Po čemu se razlikuju nasilje uživo i digitalno nasilje? Veoma je važno da učenici razumeju zašto posledice digitalnog nasilja mogu biti čak i ozbiljnije od posledica nasilja koje se dešava uživo, u interakciji licem-u-lice. Trebalo bi im ukazati na nekoliko specifičnosti digitalnog nasilja koje proizilaze iz samih karakteristika digitalne tehnologije: da se može vršiti u bilo koje vreme i sa bilo kog mesta, da ne možemo uvek utvrditi ko je osoba koja nas uznemirava, u digitalno nasilje uključen je veliki broj osoba i informacije se teško brišu, a lako šire. Poželjno je da se učenicima prikaže kraći film u kome se demonstrira digitalno nasilje (ukoliko to nije moguće, može samo da opiše neki primer digitalnog nasilja) i da se zajedno sa njima prodiskutuje i razmotre načini reagovanja u ovakvim situacijama. Ukoliko su oni sami ili neko od njihovih vršnjaka iskusili nešto od gore navedenog, neophodno je da o tome obaveste odrasle osobe u koje imaju poverenja (roditelje i nastavnike, školskog psihologa ili pedagoga). Uznemirujuće poruke ne bi trebalo brisati ili prikrivati od bliskih osoba. Ukazati im da na ružne poruke nikada ne treba odgovarati, kao i da na nasilje ne treba uzvraćati nasiljem.

Preporučeni broj časova: 1.

U okviru teme **Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja** potrebno je posebnu pažnju posvetiti vremenu tokom koga učenici koriste digitalne uređaje kojima imaju pristup. Kako mnoga istraživanja pokazuju da deca ovog uzrasta provode previše vremena na internetu i uz mobilne telefone, ukoliko su im dostupni, ukazati na značaj kreiranja ličnog plana korišćenja dostupnih digitalnih uređaja. U svrhu ostvarivanja ishoda *napravi lični plan korišćenja digitalnih uređaja uz pomoć nastavnika*, pokrenuti razgovor pitanjima: Koliko vremena provodimo u školi? Koliko vremena spavamo? Koliko dugo se tokom dana igramo? Koliko nam vremena treba da uradimo domaće zadatke? Koliko vremena provodimo u korišćenju računara/telefona/tableta? (Ukoliko ima učenika u razredu koji nemaju pristup internetu i/ili mobilnim telefonima kod kuće, preformulisati pitanje ili dati podatak o vremenu koje deca provode na internetu iz nekog relevantnog istraživanja, npr. Unicefovog.) Šta sve možemo da uradimo za 24 sata? Aktivnost pravljenja ličnog plana najbolje je organizovati kao rad u manjim grupama. Učenicima dati nacrtanu vremensku liniju koja predstavlja jedan dan od 24 sata i zadatak da rasporede svoje obaveze tokom tog dana. Za ovu aktivnost predvideti oko 15 minuta. Analizirati sa učenicima planove koje su napravili, komentarisati i posebno isticati predviđeno vreme za korišćenje digitalnih uređaja. Nakon toga učenici, svako za sebe, kreiraju plan poželjnog korišćenja digitalnih uređaja na nedeljnom nivou, uključujući i vikende. Ovaj raspored može biti prikazan tabelom. Zadatak koji učenici dobijaju je da prate i

beleže da li se pridržavaju plana tokom nedelju dana i da upisuju zapažanja, a zatim organizovati kratku diskusiju na narednom času. Ukoliko u razredu ima učenika kojima nisu dostupni digitalni uređaji u kućnim uslovima, zadržati se samo na izradi poželjnog ličnog plana korišćenja digitalnih uređaja.

Preporučeni broj časova: 1

Aktivnosti za dostizanje ishoda *označi način komunikacije putem interneta koji najviše odgovara kontekstu u kome se komunikacija dešava* usmeriti na prepoznavanje ključnih razlika u onlajn komunikaciji sa nastavnikom, roditeljima i vršnjacima. Komunikacija sa nastavnikom je formalna, poruke su jasno povezane sa temom, rečenice su jasne i potpune, bez *emotikona* i skraćenica. Slike i prilozi uvek sadrže objašnjenja. Tako da je za ovakav vid digitalne komunikacije najprikladnija elektronska pošta (učenici tada koriste imejl naloge svojih roditelja). Za razmenu mišljenja vezanu za ono što se u školi uči, za grupne školske zadatke koristi se školska platforma za onlajn učenje. Za neformalnu komunikaciju sa vršnjacima i roditeljima prikladnije je koristiti platforme za razmenu poruka poput Vajbera i sličnih platformi u okviru kojih je malo verovatno da će dete stupiti u kontakt sa nepoznatim osobama. Za ovakvu komunikaciju specifične su kraće poruke bez znakova interpunkcije, poruke koje su izvučene iz konteksta i često mogu biti nerazumljive trećem licu. Ove poruke mogu sadržati sliku ili *emotikon* bez dodatnog teksta, a da budu potpuno razumljive sagovorniku. Nastavnik treba da promoviše pisanje poruka u skladu sa pravopisnim pravilima i jezičkim normama bez obzira na platformu u okviru koje se komunikacija realizuje. Jer, osoba koja je pismena nikada neće pristati da u pisanoj komunikaciji deluje nepismeno. Takođe, nastavnik treba da upozori učenike da ne koriste društvene mreže poput Fejsbuka ili Instagrama zato što one nisu bezbedna sredina za osobe mlađe od 15 godina.

Preporučeni broj časova: 1

Algoritamski način razmišljanja

U okviru ovog dela teme, učenici u specifičnim okruženjima za blokovsko programiranje lokalizovanih na srpski jezik (poput code.org) rešavaju jednostavne probleme čije rešavanje zahteva ponavljanje (programske cikluse). Nastavnik treba da predstavi uzrastu primeren algoritam/program koji sadrži ponavljanje (npr. maca menja boju, iscrtava se isprekidana linija, srce pulsira) i postavi učenicima pitanje: „Ako bismo složili blokove na ovakav način, šta bi se njihovim izvršavanjem dobilo?”. Učenici treba da argumentuju svoje odgovore i debatuju o tačnosti iznetih odgovora. Nakon toga, nastavnik treba da prikaže uzrastu primeren algoritam/program koji sadrži ponavljanje, ali sadrži grešku. Nakon saopštavanja svrhe programa, nastavnik treba da postavi pitanje: „Da li blokovi složeni na ovakav način dovode do opisanog rešenja? Da li je moguće popraviti program?”. Učenici tada treba da predlože rešenja i po potrebi debatuju o njima.

Preporučeni broj časova: 3

Pojam grananja u programima nastavnik ne treba da uvede eksplicitno, već kroz problemski orijentisan pristup. Najbolje je da se učenici susretnu sa ovim principom kroz rad u nekom od specifičnih okruženja za blokovsko programiranje lokalizovanih na srpski jezik (poput code.org), u okviru kojih će se baviti jednostavnim problemima čije rešavanje zahteva grananje. Kroz navedene aktivnosti nastavnik treba da ukaže na programske blokove koji omogućavaju grananje, kao i na postojanje definisanog *uslova* na osnovu koga se grananje realizuje.

U sklopu odabranog jezika za vizuelno programiranje koji je lokalizovan na srpski jezik nastavnik treba da prikaže učenicima nekoliko primera programa koji sadrže blokove koji omogućavaju grananje (blok *Ako je-Onda* i/ili blok *Ako je-Onda-U suprotnom*). Prilikom definisanja uslova u ovim programima nastavnik treba da koristi tome namenjene blokove (na primer, *Ako si na rubu*, *Ako je taster pritisnut*, *Ako se objekti dodiruju*), kao i operatore poređenja (manje, veće i jednako), koje tom prilikom i predstavlja učenicima. Nastavnik treba da naglasi da je rezultat izvršavanja tako definisanih blokova *Tačno* ili *Netačno*. Kroz analizu predstavljenih zadataka učenici treba da predvide rezultat izvršavanja blokova u njima (npr. ukoliko se pritisne taster razmaknica na ekranu će se pojavljivati sunce, ukoliko balon dodirne kaktus začuće se zvuk „pucanja” i balon će

nestati, ukoliko maca hodajući stigne do ivice pozornice ona će se okrenuti i nastaviti da hoda u suprotnom smeru).

Nastavnik inicira razgovor sa učenicima o osnovnim aritmetičkim operacijama (sabiranju, oduzimanju, množenju i deljenju) i oblicima njihovog zapisa u matematici. Zatim predstavlja blokove u vizuelnom programskom jeziku koji predstavljaju aritmetičke operatore (+, -, * i /) i prikazuje kako se pomoću njih grade aritmetički izrazi. Prikazuje učenicima blokove koji sadrže aritmetičke operatore i podstiče ih da razmisle i predvide rezultat njihovog izvršavanja. Podstiče učenike da primene blokove aritmetičkih operatora pri kreiranju programa u vizuelnom programskom jeziku koji sadrže grananje (npr. učenici formiraju dva aritmetička izraza čije vrednosti porede u programu i na osnovu rezultata poređenja definišu narednu akciju). Glavni akcenat tokom ovih aktivnosti treba da bude na formiranju izraza na osnovu tekstualne formulacije zadatka tj. na modelovanju problema, dok računar u potpunosti preuzima zadatak izračunavanja vrednosti izraza (koji je u nižem matematičkom obrazovanju izrazito važan).

Preporučeni broj časova: 7

Inicirati heuristički razgovor o pitanjima upotrebe grananja i ponavljanja u programima – šta se time postiže, na koji način se program unapređuje i sl. Podsticati učenike da ove koncepte primene pri programiranju fizičkih uređaja, u blokovskom okruženju za programiranje lokalizovano na srpski jezik, ćiriličko pismo.

Preporučeni broj časova: 1

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U nastavi orijentisanoj na proces učenja i dostizanje ishoda učenja vrednuju se proces i produkti učenja. Ustaljene metode procene postignuća učenika, koje nastavnici primenjuju u drugim obaveznim predmetima i izbornim programima, moguće je primenjivati i u nastavi ovog predmeta. Ipak, izazovi poput činjenice da procena postignuća zasnovana samo na rezultatima praktičnih zadataka koje učenici rade nije dovoljan pokazatelj onoga što oni znaju i umeju, ili da je, pri saradničkom radu, vrlo teško identifikovati doprinos svakog pojedinca, dovodi do potrebe za izdvajanjem nekoliko tehnika koje se posebno preporučuju za primenu u okviru predmeta Digitalni svet (prevashodno zato što u najvećoj meri koreliraju sa njegovom prirodom):

– **samoprocena**: negovanje prakse iskazivanja refleksivnih komentara tokom predstavljanja onoga što su uradili prilika je za razvoj samouvida i samoregulacije u učenju i osnova za procenu vlastitog postignuća učenika;

– **vršnjačka procena**: ova vrsta procene postignuća učenika prirodno se nadovezuje na proces samoprocene – učenici rade u paru ili grupi na istom zadatku i imaju mogućnost da, deleći odgovornost, stvaraju i ispravljaju rešenja, te pružaju konstruktivne povratne informacije. (Ova metoda široko je rasprostranjena u IT industriji od strane profesionalnih programera (programiranje u paru) i lako ju je prevesti u učionicu.);

– **otvorena pitanja**: znanje učenika o konceptima koji su obuhvaćeni programom neće uvek biti lako uočljivo. Postavljanje otvorenih pitanja jedan je od načina na koji nastavnik može da proceni postignuća svojih učenika, ali i da doprinese produbljivanju njihovog razumevanja konkretnog koncepta.

– **Već znam – Želim da naučim – Naučio/la sam**: korišćenje rubrika za identifikaciju onoga što već znaju, šta žele da nauče i, naknadno, onoga što su naučili, korisna je tehnika koju učenici mogu da koriste za podršku samostalnom učenju, a nastavnik za procenu njihovih postignuća.

Primenjujući predložene metode procene postignuća učenika nastavnik kreira i konzistentno gradi personalizovano i podsticajno obrazovno okruženje. On prati postignuća učenika iz uloge aktivnog posmatrača i mentora. Izbegnuta je formalna situacija procenjivanja (nastavnik ne proziva i ne propituje učenike), čime je

nivo stresa učenika bitno smanjen (potencijalno i eliminisan). Jačanje samopouzdanja učenika i samoregulacije u učenju posebna je dobrobit koja proizilazi iz navedenog.

IZBORNI PROGRAMI

Naziv programa	VERSKA NASTAVA
Cilj	<p>Upoznavanje učenika sa sadržajem predmeta, planom i programom i načinom realizacije nastave Pravoslavnog katihizisa;</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Motivisanje učenika za pohađanje verske nastave ☐ pružiti učenicima osnovna znanja o učenju Crkve o stvaranju sveta; ☐ omogućiti učenicima da razumeju da Bog stvara prirodu i čoveka, jer želi da ih voli i da bude sa njima zajedno ☐ Pružiti učenicima mogućnost da razumeju da je čovek u prirodnoj vezi sa svim onim što je Bog prethodno stvorio, ali da se razlikuje od svih stvorenih bića; ☐ Objasniti učenicima da je čovek ikona Božja (sličan Bogu) zato što je stvoren kao slobodna ličnost i jedini pozvan da bude domaćin sveta; ☐ Omogućiti učenicima da uvide razliku između Boga i stvorene prirode; <p>Omogućiti učeniku da uvidi da je Bog stvorio svet iz ljubavi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omogućiti učeniku da uvidi da se Bog brine o svetu; • Omogućiti učeniku da razume da je Bog iz brige prema svetu i čoveku poslao svoga Sina u svet; <p>-Pružiti učenicima osnov za razumevanje da se lični odnos sa Bogom ostvaruje kroz služenje Bogu i blišnjima;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pružiti učenicima osnov za razumevanje da prirodi i čoveku večno postojanje daruje Bog; • Omogućiti učeniku da uvidi da su svetitelji najbolji primer odnosa čoveka sa Bogom; • Pružiti učenicima osnovna znanja o o Svetome Savi kao našem primeru služenja. <p>Učenicima pružiti osnov za razumevanje da hleb i vino – naši darovi -predstavljaju svet u malom;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Učenicima pružiti osnov za razumevanje razloga prinošenja Bogu hleba i vina na Liturgiji; • Pružiti osnov za razumevanje da se na Liturgiji molimo za spasenje celoga sveta; • Omogućiti učenicima da uvide da se na Liturgiji ostvaruje spasenje čoveka i sveta; • Učenicima pružiti osnov za razumevanje da nas Hristos toliko voli da je dao svoj život za nas i da je vaskrsao da pobedi smrt za nas. • Učenicima pružiti neophodno znanje da razumeju da je čovek odgovoran za očuvanje prirode; • Omogućiti učenicima da uvide na koje sve načine ljudi danas uništavaju prirodu, tj. da uvide da zagađenje prirode potiče od čoveka; • Omogućiti učenicima da razumeju da je čovek pozvan od Boga da brine o prirodi;

	<ul style="list-style-type: none"> • Upoznati učenike sa primerima izražavanja ljubavi prema prirodi; • Razvijati kod učenika skromnost; • Ustanoviti obim i kvalitet znanja stečenih u toku školske godine iz Pravoslavnog katihizisa 	
Razred	treći	
Godišnji fond časova	36 časova	
OBLAST	SADRŽAJI PROGRAMA	STANDARDI/ISHODI
I – UVOD	1. Svet je stvoren za tebe, čuvaj ga! – uvodni čas	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ moći da sagleda sadržaje kojima će se baviti nastava Pravoslavnog katihizisa u toku 3. razreda osnovne škole; ☐ moći da uoči kakvo je njegovo predznanje iz gradiva Pravoslavnog katihizisa obrađenog u prethodnom razredu školovanja. <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ učenik će biti motivisan da aktivno učestvuje na časovima verske nastave
II – BOG STVARA SVET I ČOVEKA	<p>2. Sveto Pismo nam svedoči o nastanku sveta</p> <p>3. Sveta nekada uopšte nije bilo (1. i 2. dan stvaranja)</p> <p>4. Sve je bilje stvoreno i Suncem obasjano (3. i 4. dan stvaranja)</p> <p>5. Sve vrvi od života (5. i 6. dan stvaranja)</p> <p>6. Stvoren sam da ličim na Boga</p>	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ prepoznati neke elemente biblijske povesti o stvaranju sveta; ☐ moći da prepozna i imenuje ikone na kojima su predstavljeni dani stvaranja sveta, na osnovu biblijske povesti ☐ moći da uvidi da je svet skup konkretnih vrsta živih bića koja su ujedinjena, jedna drugima potrebna i da ona čine veliku zajednicu ljubavi – Crkvu; ☐ moći da objasni da je svet stvoren ljubavlju Božjom; ☐ moći da razume da se prava sloboda izražava kao ljubav prema drugim ljudima, prirodi i Bogu; <ul style="list-style-type: none"> ☐ uočiti da je čovek sličan Bogu. <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ biti podstaknut da razvija ljubav prema bližnjima, prirodi i Bogu; ☐ razvijati želju i svest o važnosti brige prema
III – BOG NAS VOLI	<p>7. Bog stvara svet iz ljubavi</p> <p>8. Bog, ljudi i priroda</p> <p>9. Svet ne može bez Boga</p> <p>10. Bog se brine o svetu</p> <p>11. Božićni vesnici</p>	

<p>IV – ZAJEDNICA BOGA I SVETA KROZ ČOVEKA</p>	<p>12. Čovek domaćin i sveštenik u svetu 13. Sveti Sava</p>	<p>bližnjima i prirodi</p> <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • znati da je Bog stvorio svet iz ljubavi i da objasni kako zna da Bog voli svet; • prepoznati da Bog brine o svetu i da navede primere Božjeg staranja o svetu; • uvideti kroz svoje kreativne sposobnosti da je čovek sličan Bogu; <ul style="list-style-type: none"> • uvideti da Bog želi da svet postoji večno; • uvideti da su Bog, ljudi i priroda različiti, ali da nisu potpuno razdijeljeni; <ul style="list-style-type: none"> • uvideti različitost koja postoji između Boga i stvorenog sveta; • znati da je Bog iz brige prema svetu i čoveku poslao svoga Sina u svet; • upoznati ulogu anđela kao saradnika Božjih u staranju o svetu; <ul style="list-style-type: none"> • uočiti da je svet smrtan van zajednice sa Bogom; • upoznati sadržaj molitve Anđelu čuvaru; <p>• usvojiti tekst i melodiju pesme „Anđeli pevaju“.</p>
<p>V – LITURGIJA- PREOBRAŽENI SVET</p>	<p>16. Naši darovi blagodarnosti (opis n.j. - tvar u Liturgiji) 17. Liturgija - preobražaj sveta 18. Liturgija – molitva za spasenje čoveka i sveta 19. Vaskresenje Lazarevo 20. Vaskresenje Hristovo</p>	<p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da razvija svest o tome da je važan zato što ga voli Bog i njegovi bližnji ; • biti podstaknut da se trudi da voli sve ljude (čak i one od kojih je veoma različit) <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • uočiti da je čovek posrednik između Boga i prirode i da Bog sa prirodom razgovara preko čoveka; • proširiti svoje znanje o služenju Svetoga Save Bogu i našem narodu; • uočiti da nema ljubavi bez služenja bližnjima
<p>VI – ČOVEK I PRIRODA</p>	<p>21. Sve čeka na ljubav čoveka 22. Čuvamo darove Božije ljubavi 23. Stvaranje sveta u pravoslavnoj ikonografiji 24. Ikona sveta stvorenog za mene</p>	<p>upoznati biblijsku povest o Hristovom služenju Apostolima.</p> <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da ljubav prepoznaje kao služenje; • znati da kroz činjenje dela ljubavi prema bližnjima, postaje sličan Hristu i svetiteljima božijim. <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p>

- prepoznati da je Liturgija zahvalnost Bogu;
 - uočiti da se zahvalnost Bogu pokazuje kroz naše darove;
 - uočiti da naši darovi hleb i vino predstavljaju svet u malom;
 - uviditi vezu Liturgije i spasenja čoveka i sveta;
 - proširiti svoja znanja o prazniku Vaskrsenja;
 - uviditi šta za stvorenu prirodu znači Hristovo Vaskrsenje;
 - usvojiti tekst i melodiju pesme „*Ljudi likujte*“
- Afektivni aspekt:*
- biti podstaknut da učestvuje na Liturgiji kako bi pokazao Bogu da želi da bude u zajednici sa NJim;
- biti podstaknut da u sebi razvija osećaj zahvalnosti prema Bogu i svojim bližnjima.
- Kognitivni aspekt:*
- prepoznati ličnu odgovornost za tvorevinu;
 - uviditi da se zagađenjem naše okoline, zagađuje ceo svet;
 - uviditi da se na pravoslavnim ikonama stvaranja sveta i čoveka, prikazuje zavisnost prirode od čoveka;
 - prepoznati predstave koje prikazuju događaje vezane za stvaranje sveta;
 - uočiti u kojoj meri je napredovao i savladao gradivo Pravoslavnog katihizisa trećeg razreda osnovne škole.
- Afektivni aspekt:*
- biti podstaknut na očuvanje prirode i svoje životne sredine;
 - biti podstaknut da gleda na prirodu kao na Božju tvorevinu;
- Učenici će biti podstaknuti da uredi školski prostor izabranim radovima vezanim za stvaranje i očuvanje sveta.

Islamska veronauka

FOND ČASOVA	36 ČASOVA	
CILJEVI	Cilj islamske verske nastave za učenike 3. razreda jeste da pruži učeniku osnovne verničke poglede na svet sa posebnim naglaskom na vernički praktični deo, kao i budući večni život. Učenike treba upoznati sa osnovnim postulatima vere islama, te da učenike upozna sa važnošću i sadržajem namaza i njegove uloge u životu svakog pojedinca i zajednice u celini.	
ZADACI	<ul style="list-style-type: none"> - poznavanje osnovnih principa vere islama, - poznavanje vrednosti molitve - poznavanje sastavnih delova molitve - upoznavanje međusobnih prava i dužnosti pojedinaca i zajednice - razvijanje svesti o Bogu kao Stvoritelju i odnos prema ljudima kao najsavršenijim božjim stvorenjima; - razvijanje sposobnosti za postavljanje pitanja o celini i pojedinim najdubljem smislu postojanja čoveka i sveta; - razvija težnju ka odgovornom oblikovanju zajedničkog života sa drugim ljudima iz sopstvenog naroda kao i sa ljudima drugačijim od sopstvenih; - izgradi sposobnost za dublje razumevanje i vrednovanje kulture i civilizacije u kojoj žive; - izgradi svest i uverenje da svet i život imaju večni smisao. 	
Sadržaj rada: TEME	Operativni zadaci	Način ostvarivanja
UVOD-ISLAMSKE DUŽNOSTI	Upoznati učenike sa: - šehadetom (svedočenjem) vere,	Pripremanje i uvođenje učenika u temu i razgovor sa njima
NAMAZ	Upoznati učenike sa: - tajnom namaza, abdestom, - da je namaz mi`radž svakog muslimana, - koristima namaza	Izlaganje o temi i razgovor sa učenicima pri uvođenju u planiranu temu
POST	Upoznati učenike sa: - ramazanskim postom, značajem i tradicijom	Čitanje tekstova iz Imuldina i razgovor sa učenicima
ZEKAT	Upoznati učenike sa: - zekatom i podsticanje na dobra dela	Davanje primera, razgovor sa učenicima, realizacija humanih aktivnosti učenika kroz pomoć starijim ili davanjem
HADŽDŽ	Upoznati učenike sa: - istorijom hodočašća, pojmom hadždža i	Uz korišćenje udžbenika upoznavanje sa hadždžom i razgovor sa učenicima o

	njegovim značajem	primerima iz sopstvenog okruženja
IZGRADNJA ZDRAVE LIČNOSTI	Upoznati učenike sa: - skladom u međureligijskim odnosima, - potrebi za iskrenošću u rečima i delima, - vaznošću očuvanja zdravlja, - pružanje pomoći drugima - čuvanjem od greha	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima iz Imuldina
TEMENJI VEROVANJA-IMANSKI ŠARTI	Upoznati učenike sa: - verovanjem u Boga – Alaha dž.š. njegove meleke, Alahove knjige, Alahove poslanike, život posle smrti.	Izlaganja, razgovori, čitanje tekstova iz Imuldina
ISLAMSKI MUBAREK DANI	Upoznati učenike sa: - mubarek danima i hidžretskom godinom,	Objašnjavanje i razgovor kroz primere
VAKUF (ZADUŽBINA)	Upoznati učenike sa: - pojmom zadužbine u islamu, džamija	Objašnjavanje, razgovori
POBOŽNE PESME	Upoznati učenike sa: - pojmom pobožne pesme	Razgovor, učenje pesme "Bajram dođe..."
ALAHOVE NAREDBE I ZABRANE	Upoznati učenike sa: - modrošću Božjom naređivanja dobra i odvratanja od zla, - pojmom Allahovih zabrana	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima iz Imuldina
DŽENAZA NAMAZ	Upoznati učenike sa: - pojmom dženaze namaza, - namazom kroz život čoveka	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima iz Imuldina
GRESI	Upoznati učenike sa: - uticajem grešenja na ljudsko srce	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima iz Imuldina
KURBAN-ŽRTVA	Upoznati učenike sa: - poukama žrtve i požrtvovanja u Islamu, - istorijom kuršana, hadždž	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima iz Imuldina
TEUBA-POKAJANJE	Upoznati učenike sa:	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima

	- pojmom pokajanja, teube-i-nesuh,	iz Imuldina
UOPŠTENO O DOVI – MOLITVI	Upoznati učenike sa: - pojmom dove i dova smiruje srce - vrstama dove (posle jela i pre spavanja) - namaskim dovama	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima iz Imuldina
ALAHOVA MUDROST U STVARANJU	Upoznati učenike sa: - primerima veličanstvenosti Allahovog stvaranja, primerima iz Kur`ana, prvim imanskim šartom (Allah kao Tvorac)	Objašnjavanje, razgovor, rad sa tekstovima iz Imuldina

PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USAGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA

TREĆI RAZRED				
TEMA	PREDMET	NASTAVNI SADRŽAJ	VREME REALIZACIJE	MEĐUPREDMETNE KOMPETENCIJE
Ponovo u školi	Srpski jezik	Govorna vežba: Doživeli smo za vreme raspusta	septembar	Kompetencija za učenje Komunikacija Saradnja
	Matematika	Upoznavanje sa udžbeničkim kompletom i načinom korišćenja		
	Fizičko vaspitanje	Štafetne elementarne igre po izboru učenika		
Govor jeseni	Srpski jezik i književnost	Čudesna lepota jeseni – pismeno izražavanje	septembar	Kompetencija za učenje Komunikacija Saradnja Estetička kompetencija Odgovorani odnos prema okolini
	Matematika	Rimske cifre		
	Fizičko vaspitanje	Preskakanje prepreka u nizu do 50 cm visine (O)		

Vukov zavet	Srpski jezik i književnost	„Vukov zavet”, D. Ognjanović (O) Imenice - obnavljanje	novembar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini,
	Matematika	Oduzimanje jednocifrenog broja od trocifrenog		
	Fizičko vaspitanje	– „Savila se bela loza vinova”, narodna igra – obučavanje		
Zavejani tragovi	Srpski jezik	– „Prvi sneg”, V. Ilić (O)	decembar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju,
	Priroda i društvo	Sva tela padaju, klize, kotrljaju se naniže i proizvode zvuk		
	Muzička kultura	„Prvi sneg” - obrada pesme po sluhu; Takmičenje instrumentalnih grupa		
	Matematika	Merenje mase		
Novogodišnje radosti	Srpski jezik	Pisanje novogodišnje čestitke	decembar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, saradnja,
	Matematika	Merenje i mere		
	Fizičko vaspitanje	Potiskivanje rukama u paru iz ograničenog prostora		
Sveti Sava	Priroda i društvo	Sveti Sava u pesmama i pričama	januar	Kompetencije za učenje, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, saradnja,
	Matematika	Množenje broja 10 i brojem 10		
	Srpski jezik	„Sivi”, S. Velmar Janković		
	Muzička kultura	Svetosavska himna		
Mamino kolo	Priroda i društvo	Vode našeg zavičaja	mart	Kompetencije za učenje, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, rad sa podacima i informacijama, saradnja,
	Srpski jezik	„Šta je najveće”, M. Antić		
	Matematika	Deljenje trocifrenih brojeva jednocifrenim 1		

	Likovna kultura	Slobodno komponovanje oblika u prostoru		
Proleće svuda oko nas	Srpski jezik	– „Prolećnica”, J.J. Zmaj	april	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Matematika	Zavisnost proizvoda od činilaca		
	Muzička kultura	– Prolećna pesma”, St. Korunović		
Zaljubljeni maj	Srpski jezik	„Staklareva ljubav”, G. Olujčić	maj	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, saradnja,
	Matematika	Obim trougla		
	Fizička kultura	El. igra „Između dve vatre” – uvežbavanje		
Leto na vidiku	Srpski jezik	„Vožnja”, D. Maksimović	jun	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, saradnja,
	Matematika	Razlomci $1/5$, $1/10$		
	Fizička kultura	Kolut nazad		

PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE

SRPSKI JEZIK

Obuhvata učenike 3.razreda. Broj učenika je određen po potrebi u zavisnosti od tempa ovladavanja gradivom redovne nastave, izostanaka zbog bolesti i samih poteškoća učenika u boljem razumevanju pojedinih nastavnih sadržaja. Fond časova je 36.

Opšti cilj dopunske nastave za učenike 3.razreda je da učenicima pružimo dodatnu podršku: u savladavanju gradiva ili ne postižu dovoljan uspeh zbog loših socijalnih uslova u kojima žive ili neki učenici

imaju problem u psihofizičkom razvoju; usvajanju nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom na osnovnom nivou.

Naziv teme/ Sadržaj	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
1. Jezik i gramatika: vrste reči(imenice, zamenice, pridevi, brojevi i glagoli); gramatičke kategorije promenljivih reči (rod i broj zajedničkih imenica); vrste rečenica po značenju i obliku.	Časovi dopunske nastave se ostavaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati rasporedom časova. A zavisi i od individualnih potreba učenika	12	<ul style="list-style-type: none"> - da pomogne učenicima koji su dugo bili odsutni iz škole, kao i učenicima koji imaju poteškoća u savladavanju gradiva ili ne postižu dovoljan uspeh zbog loših socijalnih uslova u kojima žive ili neki učenici imaju problema u psihofizičkom razvoju
2. Pravopis: upotreba velikog slova ; pisanje tekstova uz poštovanje pravopisnih pravila;		8	<ul style="list-style-type: none"> - usvajanje nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom na osnovnom nivou - sticanje bazičnih znanja kao osnove za dalju nadogradnju znanja
3. Jezička kultura: usmeno i pismeno prepričavanje uz poštovanje pravopisnih pravila;		8	<ul style="list-style-type: none"> - negovanje saradničkih i kooperativnih odnosa u radu - pružanje individualne pomoći učenicima u učenju i boljeg razumevanja nastavnih sadržaja
4. Književnost: prepoznavanje književnih rodova na osnovu formalnih odlika poezije, proze i drame; određuje glavni događaj i likove (koji su nosioci radnje) u književnoumetničkom tekstu; određuje vreme i mesto dešavanja radnje u književnoumetničkom tekstu		8	<ul style="list-style-type: none"> - usvojeni nastavni sadržaji koji su obrađeni na dopunskoj nastavi - nastavni sadržaji usvojeni na osnovnom nivou - stečena bazična znanja kao osnova za dalju nadogradnju - stečene veštine, radne navike, znanja i odgovornosti prema radu - dobri saradnički i kooperativni odnosi u radu - učenici sa više samopouzdanj i motivacije pristupaju učenju i vežbanju, lakše i bolje razumeju nastavne sadržaje povezuju i primenjuju stečena znanja iz različitih nastavnih oblasti i srodnih predmeta

Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika.

MATEMATIKA

Ciljevi i zadaci: Za učenike kojima je potrebna pomoć u savladavanju programskih sadržaja iz Matematike organizovana je dopunska nastava prema Zakonu o osnovama sistema i usaglašena je sa novim zakonom o osnovnoj školi (član 32. stav 4.) Usvajanje nastavnih sadržaja koje učenici nisu usvojili tokom redovne nastave kao i predviđenih planom i programom na osnovnom nivou. Uvežbavanje i ponavljanje stečenih znanja i veština i davanje uputstava za savladavanje poteškoća u učenju. Pružanje individualne pomoći učenicima u učenju i boljem razumevanju nastavnih sadržaja. Osposobljavanje učenika u povezivanju gradiva srodnih predmeta i primena stečenih znanja. Omogućiti učeniku da kroz vežbu ovlada kako teorijskim tako i praktičnim delom gradiva u okviru svojih mogućnosti.

Naziv teme/ Sadržaj*	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
Brojevi do hiljadu 1. Brojevi prve hiljade 2. Rimske cifre 3. Rimske cifre 4. Jedinice mera 5. Jedinice mera 6. Sabiranje i oduzimanje trocifrenih i jednocifrenih brojeva 7. Sabiranje i oduzimanje trocifrenih i dvocifrenih brojeva 8. Sabiranje i oduzimanje trocifrenih i dvocifrenih brojeva 9. Sabiranje i oduzimanje trocifrenih brojeva 10. Zadaci sa dve operacije; Stalnost i zavisnost razlike 11. Množenje oblika $3 \cdot 40$ i deljenje oblika $180:2$ 12. Množenje oblika $3 \cdot 40$ i deljenje oblika $180:2$ 13. Množenje i deljenje zbira brojeva 14. Množenje i deljenje trocifrenog broja	Časovi dopunske nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati rasporedom časova. A zavisi i od individualnih potreba učenika.	17	*Utvrdjivanje pojmova jedinica, desetica i stotina. *Usvajanje pojma hiljada. *Ovladavanje pisanjem i čitanjem stotina prve hiljade. *Upoređivanje stotina prve hiljade; *Uočavanje mesta stotine u nizu stotina prve hiljade. *Usvajanje pojma desetica hiljade. *Ovladavanje pisanjem i čitanjem desetica prve hiljade. *Upoređivanje desetica prve hiljade; *Uočavanje brojeva u brojevnom nizu, uočavanje prethodnika i sledbenika. *Usvajanje pojma trocifrenog broja kao zbira višestrukih stotina, desetica i jedinica i zapisivanje broja u obliku: $a \cdot 100 + b \cdot 10 + c \cdot 1.$ *Zapisivanje trocifrenog broja u obliku zbira stotina desetica i jedinica. *Zapisivanje trocifrenog broja u obliku zbira proizvoda jednocifrenog broja i dekadne jedinice. *Usvajanje postupka sabiranja i oduzimanja višestrukih stotina u

<p>jednocifrenim 15.Množenje i deljenje trocifrenog broja jednocifrenim 16.Pismeno sabiranje i oduzimanje trocifrenih brojeva 17.Pismeno množenje trocifrenih brojeva jednocifrenim</p>			<p>skupu brojeva do 1000. *Usvajanje postupka usmenog i pismenog sabiranja i oduzimanja stotina i desetica. *Usvajanje znanja o zameni mesta i združivanju sabiraka. *Proširivanje znanja o komutativnosti i asocijativnosti sabiranja i primena u zadacima. *Utvrđivanje znanja o sabiranju, oduzimanju, moženju i deljenju trocifrenog i jednocifrenog broja zadatih oblika. *Usvajanje postupka usmenog i pismenog sabiranja, oduzimanja, množenja i deljenja trocifrenog i dvocifrenog broja datog oblika i primena u rešavanju tekstualnih zadataka. *Usvajanje postupka usmenog i pismenog sabiranja, oduzimanja, moženja i deljenja trocifrenih brojeva; *Usvajanje znanja o zavisnosti zbira/razlike/proizvoda/količnika od promene sabirka/umanjenika/umanjioca/činilaca/deljenika/delioca. *Usvajanje znanja o stalnosti zbira, razlike, proizvoda i količnika;</p>
<p>Geometrija : prave i uglovi 18.Ugao 19.Prav ugao 20.Vrste uglova</p>		3	<p>*Usvajanje pojma ugla. *Uočavanje, grafičko prikazivanje i obeležavanje ugla. *Uočavanje elemenata ugla. *Prepoznavanje i razlikovanje vrsta uglova. *Crtanje pravog, oštrog i tupog ugla.</p>
<p>Merenje i mere</p>			<p>*Usvajanje znanja o merenju</p>

21. Merenje dužine 22. Merenje mase 23. Merenje zapremine tečnosti 24. Merenje vremena		4	dužine, * Usvajanje znanja o merenju mase. * Usvajanje znanja o merenju zapremine. * Usvajanje znanja o merenju vremena.
Geometrija: geometrijske figure 25. Krug, kružnica, crtanje 26. Krug, kružnica, crtanje 27. Crtanje pravougaonika i kvadrata pomoću lenjira i trougla 28. Obim kvadrata i pravougaonika 29. Obim kvadrata i pravougaonika 30. Vrste trouglova 31. Obim trougla 32. Obim trougla		8	*Usvajanje pojma kruga i kružnice, pravougaonika, kvadrata i trougla. *Usvajanje pojma prečnika i poluprečnika kruga. *Crtanje kruga, pravougaonika, kvadrata, trougla pomoću šestara i obeležavanje kruga i kružnice. *Imenovanje elemenata pravougaonika i kvadrata. *Utvrđivanje znanja o trouglu, vrstama i osobinama; *Usvajanje postupka izračunavanja obima pravougaonika, kvadrata i trougala različitih vrsta izvođenjem formula;
Brojevi do hiljadu : razlomci 33. Razlomci 34. Razlomci 35. Upoređivanje razlomaka 36. Upoređivanje razlomaka		4	*Usvajanje grafičkog zapisivanja razlomaka. *Čitanje razlomaka. *Usvajanje načina upoređivanja razlomaka. *Primena znanja u tekstualnim zadacima.
	UKUPNO	36	

*Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika

PROGRAM DODATNE NASTAVE

MATEMATIKA

Ciljevi i zadaci: Dodatna nastava je poseban oblik nastave u toku redovnog školovanja za onu grupu učenika koji su ovladali očekivanim ishodima u nastavi određenog nastavnog predmeta s ciljem obogaćivanja i proširivanja znanja. Namijenjena je učenicima sa izraženim sposobnostima učenja, interesovanjima i sklonostima za pojedine nastavne predmete, a u odnosu na nastavne programe redovne nastave. Sticanje znanja koja su neophodna za razumevanje kvantitativnih i prostornih odnosa i zakonitosti u raznim pojavama u prirodi, društvu i svakodnevnom životu. Kroz rad razvijati sposobnosti posmatranja, opažanja, stvaralačkog i apstraktnog mišljenja. Razvijanje matematičke radoznalosti, negovanje ljubavi prema ovom predmetu. Razvijanje sposobnosti izražavanja matematičkim jezikom, jasnosti i preciznosti u pismenom i usmenom obliku. Sticanje navike korišćenja raznovrsnih izvora znanja i učenja. Kod učenika formirati naučni pogled na svet i svestrani razvoj ličnosti. Osposobiti ih na preciznost u merenju, crtanju i geometrijskim konstrukcijama.

Naziv teme/ Sadržaj*	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
PRIRODNI BROJEVI DO 1000 I OPERACIJE SA NJIMA 1. Dekadni zapis prirodnih brojeva 2. Prebrojavanje brojevnih skupova 3. Zadaci numeracije 4. Zanimljivi zadaci 5. Nizovi brojeva 6. Jednostavnije računanje 7. Zavisnost vrednosti izraza od članova izraza 8. Dešifrovanje računskih operacija 9. Logičko-kombinatorni zadaci 10. Zadaci oštromnosti 11. Magični kvadrati i magične šeme 12. Pisanje prirodnih brojeva rimskim ciframa 13. Zadaci sa prethodnih školskih ili opštinskih takmičenja	Časovi dodatne nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati rasporedom časova. A zavis i od individualnih potreba učenika.	13	*razume značaj pohađanja dodatne nastave, zna ciljeve i zadatke, mogućnosti takmičenja; *povezuje cele brojeve sa situacijama iz stvarnog života; *uvežbava praktična pravila računanja; *rešava zadatke računskih operacija u kojima nedostaju određene zamene (zadaci sa zvezdicama, matematički rebusi); *rešava složenije problemske zadatke koji se mogu rešavati pomoću jednačina; *određuje brojeve ako su delovi broja nepoznati simboli. *objašnjava plan rešavanja zagonetnih zadattaka; *deli ideje rešavanja sa grupom, saraduje; *osposobljavanje učenika za samostalno rešavanje problema;

<p>GEOMETRIJSKI OBLICI I NJIHOVI MEĐUSOBNI ODNOSI</p> <p>14.Krug i kružnica 15.Tačka, ravan i prava 16.Ugao (prav, oštar, tup) 17.Pravougaonik i kvadrat (obim) 18.Trougao (obim) 19.Prebrojavanje geometrijskih figura 20. Zadaci sa prethodnih školskih ili opštinskih takmičenja</p>		7	<p>*razume prethodno naučeno o geometrijskim figurama ; *Izračunava obim pravougaonika, kvadrata i trougla uz pomoć skice; * Usvajanje plana za prebrojavanje geometrijskih figura; * Vežba pristup takmičarskom zadatku, blanketu uopšte, traži iščitavanjem skrivene reči; *preciznost i urednost pri radu;</p>
<p>RAZLOMCI</p> <p>21. Zadaci sa razlomcima 22. Matematičke zagonetke 23. Novčići u zadacima 24. Razni problemski zadaci 25. Zadaci sa prethodnih školskih ili opštinskih takmičenja</p>		5	<p>*rešava zadatke logičkog tipa na različite načine radi podsticanja kreativnosti i potencijala. *osposobljavanje učenika za primenu usvojenih matematičkih znanja u rešavanju raznovrsnih zadataka iz životne prakse; *razvijanje tačnosti i preciznosti pri radu i logičkog mišljenja;</p>
<p>MERENJE I MERE</p> <p>26.Merenje vremena 27.Merenje dužine 28.Merenje tačnosti-problemi presipanja 29.Merenje mase-problemi merenja 30.Problemi presipanja tačnosti 31.Zanimljivi zadaci o merenju mase 32. Zanimljivi zadaci o merenju vremena 33. Zanimljivi zadaci o merenju duži</p>		11	<p>*Razumevanje i čitanje različitih simbola, grafikona, dijagrama, šema; *osposobljavanje učenika za preciznost u merenju, crtanju i geometrijskim konstrukcijama; *osposobljavanje učenika da izraze i obrazlože svoje mišljenje i diskutuju sa drugima; *razvijanje logičkog mišljenja, postupka rešavanja problemskih zadataka;</p>

34. Rešavanje problemskih zadataka metodom duži			*razvijanje sposobnosti uočavanja bitnog u problemu; *primena naučenih znanja o jedinicama mere i pretvaranju jedinica na konkretne probleme; *primena naučenog kroz rešavanje problemskih i zanimljivih zadataka;
35. Rešavanje problemskih zadataka metodom duži			
36. Rešavanje problemskih zadataka pomoću graf-šema			
	UKUPNO	36	

*Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika

ČETVRTI RAZRED

PROGRAMI OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE

OBAVEZNI PREDMETI

Naziv predmeta	SRPSKI JEZIK	
Cilj	Cilj učenja Srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.	
Razred	Četvrti	
Godišnji fond časova	180 časova	
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
- čita sa razumevanjem različite vrste tekstova;	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA

<ul style="list-style-type: none"> - kratko obrazloži svoj utisak i mišljenje poštujući i drugačije stavove; - razlikuje književne vrste: šaljivu narodnu pesmu, basnu i priču o životinjama, pripovetku, roman za decu i dramski tekst; - odredi temu, redosled događaja, vreme i mesto dešavanja u pročitanoj tekstu; - imenuje pozitivne i negativne osobine likova; - uoči i izdvoji osnovne elemente lirske pesme (stih, strofa, rima i ritam); - tumači ideje književnog dela; - prepozna situacije kršenja/ostvarivanja prava deteta i stereotipe u književnim delima; - uoči personifikaciju i razume njenu ulogu u književnom delu; - razlikuje opisivanje, pripovedanje (u 1. i 3. licu) i dijalog u književnom delu; - prepriča tekst iz različitih uloga/perspektiva; - uoči osnovni ton književnog teksta (vedar, tužan, šaljiv); - uoči suprotstavljenost lica u dramskom tekstu; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; - izražajno recituje pesmu i čita 		<p>Poezija</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Šaljiva narodna pesma Ženidba vrapca Podunavca 2. Vojislav Ilić: Jesen/Vladislav Petković Dis: Zima 3. Momčilo Mošo Odalović: Molitva za mamu 4. Miroslav Antić: Kosmonautska pesma 5. Branko Miljković: Pesma o cvetu 6. Dobrica Erić: Zavičaj/Otadžbina je naša očevina/Momčilo Mošo Odalović: Ptice kosovčice 7. Miroslav Antić: Prva ljubav/Najljubavnija pesma/Aleksije Marjanović: Ljubav 8. Branko Ćopić: Mesec i njegova baka/Desanka Maksimović: Paukovo delo 9. Branislav Crnčević: Kad bi meni dali jedan dan 10. Vladimir Andrić: Daj mi krila jedan krug 11. Narodna pesma Miloš u Latinima 12. Narodna pesma Jetrvica adamsko koleno <p>Proza</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Narodna priča o životinjama: Međed, svinja i lisica 2. Narodna pripovetka: Najbolje zadužbine 3. Narodna pripovetka: Vetar i sunce 4. Narodna bajka: Pepeljuga 5. Branislav Nušić: Prva ljubav (odlomak iz Autobiografije) 6. Branislav Crnčević: Bosonogi i nebo 7. Grozdana Olujić: Staklareva ljubav 8. Svetlana Velmar Janković: Stefanovo drvo 9. Lav Nikolajevič Tolstoj: Vrabac i laste/Dva mraza 10. Dragan Aleksić: Pozorište na nebu 11. Vesna Aleksić: Detektivsko srce
---	--	--

<p>prozni tekst;</p> <ul style="list-style-type: none"> - izvodi dramske tekstove; - usvoji pozitivne ljudske vrednosti na osnovu pročitanih književnih dela; - poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; - razlikuje reči koje menjaju oblik (imenice, zamenice, pridevi, brojevi, glagoli) i uoči one koje su uvek u istom obliku; - odredi osnovne rečenične članove; - razlikuje vrstu reči od službe reči u rečenici; - poštuje i primeni osnovna pravopisna pravila; - pravilno piše sva tri modela upravnog govora; - upotrebi osnovne oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje, pričanje i opisivanje; - upotrebi reči istog oblika, a različitog značenja, kao i reči istog značenja, a različitog oblika; - prepozna značenje reči i frazeologizama koji se upotrebljavaju u svakodnevnoj komunikaciji; - napiše razglednicu, čestitku, privatno pismo; - prilagodi jezički izraz 		<p>12. Hans Kristijan Andersen: Ružno Pače - čitanje u nastavcima</p> <p>Dramski tekstovi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gvido Tartalja: Podela uloga 2. Ljiljana Krstić: Kad proleće dođe 3. Dejan Aleksić: Slava <p>Naučnopopularni i informativni tekstovi (iz knjiga, enciklopedija i časopisa za decu)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● o našim znamenitim književnicama, slikarkama i naučnicama; ● o prirodnim lepotama i kulturnim znamenitostima Srbije; ● o zanimljivim predelima, narodima, običajima u svetu ● bonton. <p>DOMAĆA LEKTIRA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Milovan Danojlić: Izbor iz poezije za decu 2. Dragan Lukić: Izbor iz poezije za decu 3. Jasminka Petrović: O dugmetu i sreći 4. Rene Gijo: Bela Griva 5. Erik Najt: Lesi se vraća kući 6. Aleksandar Popović: Pepeljuga <p>DOPUNSKI IZBOR (sa navedenog spiska ili po sopstvenom izboru biraju se tri dela)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izbor dramskih tekstova za decu 2. Branko V. Radičević: Pesme o majci 3. Svetlana Velmar Janković: Knjiga za Marka/Očarane naočare 4. Goran Petrović: Razlike 5. Edmondo de Amicis: Srce
---	--	--

<p>komunikativnoj situaciji</p> <ul style="list-style-type: none"> - formalnoj i neformalnoj; - poveže informacije iskazane u linearnom i nelinearnom tekstu i na osnovu njih izvodi zaključak; - pravilno strukturira tekst; - učestvuje u predlaganju sadržaja i načina rada. 		<p>6. Johana Špiri: Hajdi</p> <p>7. Mihael Ende: Beskrajna priča (odlomak)</p> <p>8. Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa</p> <p>9. Zlatko Vasić: Čarobno putovanje 1</p> <p>0. Uroš Petrović: Martinina velika zagonetna avantura</p> <p>11. Gordana Timotijević: Sličice/Vladimir iz čudne priče</p> <p>12. Uglješa Šajtinac: Čarna i Nesvet</p> <p>13. Momo Kapor: Sanja 14. Vesna Aleksić: Brljivo srce</p>
		<p>Književni pojmovi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - šaljiva narodna pesma, - priča o životinjama, - osobine narodne epske pesme, - pripovetka, - roman za decu, - personifikacija, - opis prirode i likova, - pripovedanje u 1. i 3. licu, - sukob dramskih lica.
	<p>JEZIK Gramatika i pravopis</p>	<p>Reči koje u pisanju i govoru menjaju oblik; reči koje ne menjaju oblik (bez imenovanja vrsta nepromenljivih reči).</p> <p>Rečenica i rečenični članovi (subjekat, predikat, objekat, priloške odredbe).</p> <p>Pojam subjekta; različite vrste reči (imenice i lične zamenice) u funkciji subjekta; izostavljeni subjekat.</p> <p>Pojam predikata (glagolski predikat).</p> <p>Pojam objekta (imenice u funkciji objekta). Priloške odredbe za vreme, mesto i način.</p> <p>Reči i grupe reči u funkciji subjekta, objekta i priloških odredaba; pridev uz imenicu u službi atributa u okviru grupe reči koja ima službu subjekta ili objekta. Upravni govor (treći model).</p> <p>Veliko slovo: imena stanovnika država i naselja; nazivi ulica</p>

		<p>i trgova; imena iz umetničkih dela - primeri iz obrađenih dela (npr. Ružno Pače...); ustaljena i posebno nadenuta imena životinja; nazivi institucija, preduzeća i ustanova, manifestacija; ustaljena imena istorijskih događaja i ličnosti (usklađeno sa predmetom Priroda i društvo).</p> <p>Rečca li; skraćeni upitni oblik je li (je l') prema uzročnom vezniku jer.</p> <p>Predlog sa uz zamenice (npr. sa mnom, s njom i sl.).</p> <p>Pisanje višečlanih brojeva.</p>
	<p>JEZIČKA KULTURA</p>	<p>Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje teksta u celini i po delovima (po datom planu); pričanje u dijaloškoj formi (unošenje dijaloga, upravnog govora u strukturu kazivanja); opisivanje odnosa među predmetima, bićima i pojavama; opisivanje prirode, ličnosti, književnih likova i sl.</p> <p>Reči istog oblika, a različitog značenja; reči istog značenja, a različitog oblika (na primerima književnih tekstova); ustaljeni jezički izrazi.</p> <p>Razglednica, čestitka, pismo.</p> <p>Književni i drugi tekstovi (linearni i nelinearni) u funkciji unapređivanja jezičke kulture.</p> <p>Govorne vežbe: recitovanje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta i sl.</p> <p>Pravopisne vežbe: diktat; upravni govor (sva tri modela); navodnici; veliko slovo; zamenica Vi iz poštovanja; spojeno i odvojeno pisanje reči (rečca li, predlog sa, višečlani brojevi).</p> <p>Jezičke vežbe: dopunjavanje rečenica predikatom u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu; proširivanje rečenica; ukrštene reči; asocijacije.</p> <p>Leksičko-semantičke vežbe: određivanje značenja ustaljenih izraza; sastavljanje reči na osnovu datog početnog i poslednjeg slova; dopunjavanje niza rečima koje su povezane sa datom rečju.</p> <p>Dva školska pismena zadatka - jedan u prvom i jedan u drugom polugodištu.</p>

Ključni pojmovi: književnost, jezik, jezička kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Srpskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planiranim fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Srpski jezik u četvrtom razredu osnovne škole čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost - 80 časova, Jezik - 50 časova i Jezička kultura - 50 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima: priroda i uloga književnog dela, vrste teksta, svrha teksta: za čitanje/razumevanje/prepričavanje/tumačenje, brzina napredovanja učenika, godišnja doba, značajni datumi i praznici, posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice, predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda, međupredmetne kompetencije itd. Korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske celine prema različitim kriterijumima.

Mogući primeri funkcionalnog grupisanja i povezivanja po srodnosti dela obaveznog i dopunskog korpusa školske i domaće lektire mogu biti sledeći (nikako i jedini):

- odrastanje u različitim vremenima i kulturama (Branislav Crnčević: Kad bi meni dali jedan dan, Bosonogi i nebo, Gvido Tartalja: Podela uloga, Dragan Lukić: izbor iz poezije za decu, Jasminka Petrović: O dugmetu i sreći, Erik Najt: Lesi se vraća kući, Rene Gijo: Bela Griva, Goran Petrović: Razlike, Johana Špiri: Hajdi, Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa, Vesna Aleksić: Brljivo srce, Vladimir Antić: Daj mi krila jedan krug, Branko Miljković: Pesma o cvetu, Mihael Ende: Beskrajna priča (odlomak), Ljiljana Krstić: Kad proleće dođe, Dejan Aleksić: Slava, Edmondo de Amičis: Srce);

- dete i porodica (Momčilo Mošo Odalović: Molitva za mamu, Miroslav Antić: Kosmonautska pesma, Branko V. Radičević: Pesme o majci, Narodna pesma Jetrvice adamsko koleno, Johana Špiri: Hajdi, Edmondo de Amičis: Srce);

- humor (šaljiva narodna pesma Ženidba vrapca Podunavca, Branko Ćopić: Mesec i njegova baka, narodna priča o životinjama: Međed, svinja i lisica, Dejan Aleksić: Slava, izbor iz dramskih tekstova za decu);

- opisivanje bića i prostora u različitim vremenskim uslovima (Vojislav Ilić: Jesen ili Vladislav Petković Dis: Zima, Desanka Maksimović: Paukovo delo, Lav Nikolajevič Tolstoj: Vrabac i laste/Dva mraza, Ljiljana Krstić: Kad proleće dođe, Milovan Danojlić: izbor iz poezije za decu, Dragan Lukić: izbor iz poezije za decu);

- bajkoviti svet (narodna bajka: Pepeljuga, Aleksandar Popović: Pepeljuga, Grozdana Olujić: Staklareva ljubav, Hans Kristijan Andersen: Ružno Pače - čitanje u nastavcima, Zlatko Vasić: Čarobno putovanje, Gordana Timotijević: Vladimir iz čudne priče, Mihael Ende: Beskrajna priča (odlomak), Dragan Aleksić: Pozorište na nebu);

- poučne priče (narodna pripovetka: Najbolje zadužbine, narodna pripovetka: Vetar i sunce, Lav Nikolajević Tolstoj: Vrabac i laste, Dva mraza, Vesna Aleksić: Detektivsko srce, Hans Kristijan Andersen: Ružno Pače, Uglješa Šajtinac: Čarna i Nesvet);

- rodoljublje, negovanje tradicije, kulturnog i nacionalnog identiteta (Dobrica Erić: Zavičaj/Otadžbina je naša očevina ili Moša Odalović: Ptice kosovčice, narodna pesma Miloš u Latinima, narodna pripovetka: Najbolje zadužbine Svetlana Velmar Janković: Stefanovo drvo, Svetlana Velmar Janković: Knjiga za Marka/Očarane naočare, značajne ličnosti srpskog jezika, književnosti, umetnosti, nauke i kulture);

- rađanje prve ljubavi (Miroslav Antić: Prva ljubav ili Najljubavnija pesma ili Aleksije Marjanović: Ljubav, Branislav Nušić: Prva ljubav (odlomak iz Autobiografije), Ljiljana Krstić: Kad proleće dođe).

Navedeni primeri pokazuju kako se književnoumetnički tekst može povezivati sa drugim tekstovima na različite načine, prema različitim motivima ili osnovnom tonu.

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima - poezija, proza i dramski tekstovi i upotpunjena je izborom naučopopularnih i informativnih tekstova o pravilima lepog ponašanja, o prirodnim lepotama i kulturnim znamenitostima Srbije i o zanimljivim predelima, narodima, običajima u svetu. Izbor dela je zasnovan na principu prilagođenosti uzrastu.

U četvrtom, kao i u prethodnim razredima, postoji čitanje u nastavcima na času. Čita se i proučava duža verzija Andersenove bajke Ružno Pače, celovita bajka. Na nekoliko planiranih časova, prema planu koji učitelj/učiteljica samostalno osmisli i odgovarajućom dinamikom, učenici čitaju i analiziraju taj književni tekst.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na času, dat je i spisak domaće lektire. Cilj obrade dela u okviru domaće lektire je formiranje, razvijanje i negovanje čitalačkih navika kod učenika. Tokom čitanja domaće lektire učenici neguju istrajnost u čitanju i u usvajanju dominantnih estetskih i vaspitnih vrednosti književnoumetničkih tekstova.

Novina programa za četvrti razred jeste dopunski izbor lektire koji omogućava učiteljima da sa navedenog spiska ili po sopstvenom izboru biraju tri dela koja će na časovima obrađivati. Izborni deo dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Obimnija dela učenici mogu čitati u slobodno vreme, čime se podstiče razvijanje kontinuirane navike čitanja. Povećan broj dela u dopunskom izboru lektire ukazuje i na mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja na časovima dodatne nastave.

Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema proceni nastavnika. Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

2. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova sa razumevanjem, podsticati ljubav prema čitanju, graditi osećaj za lepo i vredno, vaspitavati ukus i negovati istrajnost u čitanju i doživljavanju književnog dela. U razgovoru sa učenicima treba negovati sposobnost učenika da opišu doživljaj pročitanih književnih dela, iznesu mišljenje o njima, da razumeju najrazličitije

osobine i postupke likova i donesu sud o njihovim postupcima i osobinama, kao i o različitim događajima u tekstu. Čitanje zahteva vreme, istrajnost i posvećenost, a negovanje ovih karakteristika predstavlja osnov za sva dalja učenja. Posebno je važno što književnost kod učenika razvija empatiju, time što se učenici uživljavaju u estetski svet dela i emotivno ga proživljavaju. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika, kroz upoznavanje svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira je razvrstana po književnim rodovima - poezija, proza, dramski tekstovi za decu i obogaćena izborom naučnopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo školske lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali i reprezentativnih dela za decu iz svetske književnosti. Domaća lektira obuhvata značajna poetska i prozna dela dečje književnosti.

Uz obavezni spisak dela za obradu dodat je dopunski izbor tekstova za domaću lektiru (predlozi za čitanje). Izbor dela školske i domaće lektire primeren je uzrastu učenika.

Pored dela iz beletristike, programom se podstiče i upoznavanje učenika sa našim znamenitim spisateljicama, umetnicama, naučnicama koje su ostavile značajan trag u srpskoj kulturi; sa prirodnim lepotama i kulturnim znamenitostima Srbije; sa zanimljivim predelima, narodima, običajima u svetu, sa pravilima lepog ponašanja u porodici i školi, kroz izbor naučno-popularnih tekstova iz knjiga, enciklopedija i časopisa.

U dopunski korpus lektire uvedena su brojna savremena književna dela za decu, koja su po svojoj motivskoj ili tematskoj srodnosti bliska učenicima. Cilj je bio da se pruži mogućnost učenicima i učiteljima da se obradom takvih dela razvija imaginacija i empatija, čime se bogati čitalačko iskustvo učenika i osavremenjuje pristup u nastavi.

Tekstovi iz dopunskog dela lektire mogu da posluže učitelju i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezičke kulture. Dela koja neće obrađivati, nastavnik treba da preporuči učenicima za čitanje u slobodno vreme.

Tokom obrade književnih tekstova učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i formiraju svoje stavove o delu koje slušaju ili čitaju. Učitelj podstiče učenike da iznose svoje stavove i obrazlažu ih primerima iz teksta.

Pri tumačenju tekstova iz školske i domaće lektire treba razlikovati književne vrste: šaljivu narodnu pesmu, basnu i priču o životinjama, pripovetku, roman za decu i dramski tekst; odrediti temu, redosled događaja, vreme i mesto dešavanja u pročitanoj tekstu; imenovati pozitivne i negativne osobine likova; uočiti bitne pojedinosti u opisima bića i prirode; uočiti prirodu humora u književnom tekstu i razumeti ideje književnog dela.

Učenik treba da uoči osnovne odlike lirske pesme (stih, strofa, rima i ritam), zapazi personifikaciju u književnom delu i razume njenu ulogu; razlikuje opisivanje, pripovedanje i dijalog u književnom delu; pravi razliku između pripovedanja u 1. i pripovedanja u 3. licu u književnom tekstu; uoči osnovni ton književnog teksta (vedar, tužan, šaljiv) i uoči suprotstavljenost lica u dramskom tekstu. Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma i uočavanje uloge određenog pojma u književnoumetničkom tekstu. Književni pojmovi se najpre uočavaju u odgovarajućem tekstu, a zatim se tumači njihova funkcija.

Prilikom obrade lirskih, epskih i dramskih tekstova za decu učenici se motivišu na čitav niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom dela (izražajno recitovanje lirske pesme, čitanje proznog teksta interpretativno, scenski nastup - izvođenje dramskog teksta, dramska igra, dramski dijalozi, gledanje dečje pozorišne predstave i filmova za decu, snimanje i komentarisanje dramatizovanih odlomaka).

Časovi književnosti mogu se upotpuniti korišćenjem digitalnih sadržaja. Nastavnicima i učenicima mogu biti od velike pomoći audio zapisi, na kojima se čuje kako glumci izražajno i interpretativno nazuju izabrane tekstove. Takođe, u nastavu treba uvesti raznovrsne stvaralačke aktivnosti kojima se vrši sistematizacija obrađenih sadržaja (igre asocijacija, kreativne slagalice, interaktivni zadaci i kvizovi).

Književna dela koja su doživela pozorišno izvođenje ili ekranizaciju mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književne i pozorišne/filmske (adaptirane, izmenjene) fabule i scenskog izraza (narodna bajka Pepeljuga i Popovićeva drama Pepeljuga, ekranizacija bajke Ružno Pače, romana Lesi se vraća kući, Autobiografije, Pipi Duga Čarapa), čime učenici upoznaju prirodu različitih medija i razvijaju svoju medijsku pismenost. Putem uporedne analize filma i književnog dela, učenici će uvideti da je film nezavisno umetničko ostvarenje, kao i da je književni tekst inspirativan predložak za novo, originalno umetničko delo.

Korelativnost je omogućena adekvatnim kombinovanjem obaveznih i izbornih dela. Isti tekst može se povezivati sa drugima na različite načine, prema različitim motivima ili osnovnom tonu, u sklopu projektne nastave, koja se bazira na ishodima, a ne na sadržajima učenja. Međupredmetnu povezanost učitelji uspostavljaju, pre svega, sa nastavom prirode i društva, likovne kulture, muzičke kulture, verske nastave i građanskog vaspitanja.

Preporučuje se da učenici u nastavi koriste elektronski dodatak uz udžbenik, ukoliko za to postoji mogućnost u školi.

JEZIK

U nastavi jezika učenici ovladavaju gramatičkim i pravopisnim pravilima standardnog srpskog jezika koja će primenjivati u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika

Kako bi se pristupilo usvajanju novih sadržaja, neophodno je da se dobro utvrde znanja iz morfologije: vrste reči i njihove gramatičke kategorije.

U okviru novih sadržaja potrebno je na primerima pokazati da neke reči menjaju oblik, a neke ne (tu se pre svega podrazumeva promena imenica, zamenica i prideva po padežima, i glagola po vremenima). Važno je da učenici uoče reči koje ne menjaju svoj oblik (tu pre svega mislimo na priloge koji nemaju komparaciju, predloge, veznike i tipične rečce, bez navođenja njihovih naziva).

Pre uvođenja novih sadržaja iz sintakse treba obnoviti znanja o rečenici i razlikovanju različitih vrsta rečenica po obliku i značenju.

U četvrtom razredu uvodi se pojam rečeničnih članova i pojam službe (funkcije) reči u rečenici. Služba subjekta usvaja se na primerima imenica i ličnih zamenica. Treba jasno ukazati na razlikovanje vrste reči (imenica, zamenica) i službe (subjekat). Glagol kao vrsta reči javlja se u službi predikata. Usvajanje predikata treba započeti sa primerima glagola u prezentu, a zatim sa primerima glagola u prošlom i budućem vremenu, uz ukazivanje na razlikovanje prostih oblika u sadašnjem i složenih u prošlom i budućem vremenu. Posebno treba istaći primere tipa Dečak je juče čitao (kada pomoćni glagol nije uz nelični glagolski oblik). Imenice pored službe subjekta mogu imati i službu objekta. Na jasnim i nespornim primerima objasniti pojam objekta (npr. Dečak čita knjigu.). Uz obradu objekta može se ukazati i na promenu oblika reči (knjiga: knjigu). Atribut treba objasniti preko primera kada je pridev uz imenicu, u okviru grupe reči sa službom subjekta ili objekta (ne u okviru priloških odredaba). Kroz primere treba pokazati da u službi subjekta, objekta i priloških odredaba za mesto, vreme i način mogu biti reči i grupe reči. Usvajanje rečeničnih članova treba da ide postepeno od najjednostavnijih primera ka složenijim. Prvo se daju primeri sa jednom reči u službi subjekta/objekta, a zatim

grupe reči u istoj funkciji. Uz usvajanje novih sadržaja potrebno je stalno ukazivati na razlikovanje vrsta reči i njihove službe (funkcije) u rečenici.

U prethodnim razredima obrađen je prvi i drugi model upravnog govora tako da je neophodno napraviti sistematizaciju, a zatim uvesti i treći model. Neophodno je modele upravnog govora povezati sa pravopisnim pravilima i upotrebom znakova navoda i zapete.

Nastavu gramatike treba povezivati sa nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz programa mogu poslužiti za gramatičku analizu i poslužiti kao primer upotrebe vrsta reči u rečenici, službe reči u rečenici i različitih vrsta rečenica po obliku i značenju. Primeri treba da budu jednostavni za analizu. Učitelj može i da prilagodi tekst, tako da primeri budu tipični.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici treba da usvajaju postepeno, uz ponavljanje i vežbanje već naučenog i uz usvajanje novih sadržaja, i to putem različitih vežbanja kako na nivou reči tako i na nivou rečenice i kraćih tekstova.

Pisanje imena stanovnika država i naselja, imena ulica i trgova, naziva institucija, preduzeća i ustanova, manifestacija, kao i pisanje ustaljenih imena istorijskih događaja i istorijskih ličnosti potrebno je povezati sa nastavom predmeta Priroda i društvo. Pisanje imena iz umetničkih dela i pisanje imena životinja potrebno je povezati sa nastavom književnosti i obraditi na osnovu primera iz obrađenih dela (npr. Ružno Pače, Pipi Duga Čarapa, Lesi i sl.).

Pisanje rečice li obrađeno je u drugom razredu, a sada se uvode i malo složeniji primeri. Zbog česte pogrešne upotrebe poželjno je posebno ukazati na razlikovanje skraćenog upitnog oblika je li (je l') i uzročnog veznika jer (česte greške: Jer imaš olovku? umesto Je l' imaš olovku? i sl.). Pisanje predloga sa uz zamenice obraditi samo uz tipične primere sa mnom, s njom, s tobom i sl. Pisanje višedečanih brojeva treba povezati sa nastavom matematike.

Sistematizacija znanja iz pravopisa najbolje se postiže vežbanjem na tekstu, ispravljanjem grešaka u tekstu, diktatima i sl.

JEZIČKA KULTURA

Jedan od osnovnih zadataka nastave jezičke kulture odnosi se na usavršavanje jezičkoizražajnih sredstava kod učenika, odnosno na razvijanje, bogaćenje i unapređivanje njihove jezičke sposobnosti. Oblast Jezička kultura obuhvata usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovoj oblasti realizuje se u sadejstvu sa drugim dvema oblastima: sa jezikom i književnošću, ali i kroz samostalne nastavne jedinice. Valjano usmeno i pismeno izražavanje omogućava učeniku da uspešno uči i savlada i druge školske predmete.

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja (prepričavanje, pričanje, opisivanje) predstavljaju temeljne programske sadržaje za usavršavanje i negovanje jezičke kulture učenika. U četvrtom razredu trebalo bi podsticati učenike da prepričavaju, pričaju i opisuju i na sažet i na opširan način kako usmeno, tako i pismeno.

Prepričavanje je jedan od najpopularnijih oblika usmenog i pismenog izražavanja u mlađim razredima osnovne škole. Da ne bi postalo improvizovano, svako prepričavanje mora da ima svoj cilj i plansko usmeravanje. Unapred bi trebalo da se zna koje će sadržaje učenik prepričavati u nastavnim okolnostima. Izbor treba da obuhvati različite vrste tekstova/sadržaje. Potrebno je usmeravati učenike kako da odaberu činjenice, kako da odvoje glavno od sporednog i manje bitnog i kako da slede hronološki tok sadržaja. Potom, trebalo bi voditi računa o tome da se prepričavaju samo oni sadržaji koji ispunjavaju programske zahteve i koji su učenicima prethodno protumačeni/analizirani, predočeni, objašnjeni. Budući da u četvrtom razredu nastava jezičke

kulture usložnjava i povećava zahteve na planu ovog oblika izražavanja učenika, trebalo bi ih podsticati, između ostalog, da prepričavaju tekstove/sadržaje u celini i po delovima, ali imajući u vidu plan prepričavanja. Potrebno je i vrednovati prepričavanje, tj. uputiti učenike na manje ili više uspele segmente ovog oblika izražavanja.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to da li je u pitanju stvarnost ili fantazija, tj. da li je reč o reprodukciji nekog doživljaja, događaja i zamišljenog sadržaja (iz sveta dečije mašte). Najčešće se počinje sa pričanjem doživljaja, pa potom događaja. Za pričanje je potreban poseban intelektualni napor i razvijenost jezičke kompetencije na određenom nivou što će se odraziti na izbor tematske građe i njenih značajnih pojedinosti i na način jezičkog uobličavanja svih strukturnih elemenata priče. Potrebno je ukazati učenicima da mogu slobodnije da iznose lične doživljaje, stavove, da budu maštoviti i originalni, da se emocionalno i slikovito izražavaju. Trebalo bi voditi računa o poštovanju osnovnih metodičkih načela koja se odnose na organizaciju ovog vida jezičkog ispoljavanja učenika: planiranje, podsticanje, usmeravanje i vrednovanje. U četvrtom razredu je posebno značajna korelacija sa sadržajima iz drugih dveju oblasti (jezika i književnosti), zbog čega bi prednost trebalo dati pričanju u dijaloškoj formi, odnosno unošenju dijaloga, upravnog govora u strukturu kazivanja.

Opisivanje jeste najsloženiji oblik jezičkog izražavanja na ovom uzrastu. Međutim, u manjoj ili većoj meri, zastupljeno je u svakodnevnoj komunikaciji i zato je neophodno posvetiti mu posebnu pažnju. Zbog brojnih uzrasnih ograničenja u radu sa najmlađim učenicima, ovoj vrsti jezičkog izražavanja potrebno je pristupiti odgovorno i uz poštovanje principa nastavne uslovnosti i postupnosti prilikom postavljanja zahteva: osposobljavati učenika da pažljivo posmatraju, uočavaju, otkrivaju, upoređuju, pa tek onda datu predmetnost da misaono zaokruže i jezički uobliče. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu sa čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumetničkog), trebalo bi stalno usmeravati pažnju učenika na ona mesta u ovoj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis odnosa među predmetima, bićima i pojavama; opisivanje prirode, ličnosti, književnih likova i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje opisivanja kao trajne veštine u jezičkom ispoljavanju. Da bi se učenici navikli da se klone stereotipa pri opisivanju, potrebno ih je podsticati da pišu o onome što je njima blisko ili što je na njih duboko delovalo. Ciljeve i zadatke ove vrste vežbanja trebalo bi postepeno usložnjavati - od jednolinijske deskripcije vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika. Stoga se ponekada opisivanje može kombinovati sa metodom razgovora, grafičkim predstavljanjem ili sa metodom posmatranja. Ostali opšti metodički pristupi ovom značajnom obliku jezičkog izražavanja isti su ili slični kao i kod prepričavanja i pričanja (od planiranja, preko realizacije planiranih aktivnosti, do vrednovanja postignutog i funkcionalnog povezivanja sa srodnim sadržajima kakvi su i usmena i pismena vežbanja za sticanje, usavršavanje i negovanje jezičke kulture učenika).

Obrada nastavnih sadržaja koji se odnosi na reči istog oblika, a različitog značenja i reči istog značenja, a različitog oblika, kao i na ustaljene jezičke izraze trebalo bi da se zasniva na brojnim primerima koji su učenicima poznati, jer bi im pomogli da bolje razumeju i da upotrebljavaju date lekseme u spontanoj komunikaciji, što bi doprinelo obogaćivanju njihove jezičke produkcije i unapređivanju njihove komunikativne kompetencije. Izuzetno je značajno da se ove lekseme i ustaljeni izrazi ne izučavaju izolovano, izvan konteksta, već je potrebno ukazati učenicima na njihovu funkciju u stvarnoj jezičkoj upotrebi. Trebalo bi, između ostalog, razgovarati sa učenicima o posebnim (stilskim) efektima koje ove lekseme i frazeologizmi imaju u određenom tekstu. Ovo gradivo bi trebalo povezati sa nastavom književnosti, budući da književno delo obiluje leksičkim slojevima, kojima se izgrađuje i književni i jezički ukus učenika.

Nastavnoj jedinici Razglednica, čestitka, pismo trebalo bi pristupiti funkcionalno. Trebalo bi podsticati učenike da sami napišu razglednicu, čestitku ili pismo, ali bi im trebalo, najpre, predložiti određena pravila koja se

odnose na ove oblike pisane komunikacije. Pažnju bi posebno trebalo usmeriti na adresiranje pisma i razglednice. Poželjno je povezati ovo gradivo sa odgovarajućim nastavnim jedinicama iz pravopisa.

Pomoću književnih i neknjiževnih tekstova učenicima bi trebalo ukazati na različite mogućnosti upotrebe reči, sintagmi i rečenica u formalnim/neformalnim jezičkim situacijama, kao i na promenu njihovog značenja u zavisnosti od konteksta. Tokom praktične nastave jezičke kulture učenicima bi trebalo ukazati da je neophodno govoriti onako kako to zahteva komunikativna situacija i sa njom uskladiti jezičke mehanizme.

Izučavanjem različitih vrsta tekstova - linearnih i nelinearnih - kroz osmišljavanje, organizovanje i realizovanje brojnih aktivnosti, kod učenika bi trebalo unapređivati čitalačku kompetenciju. Posebno bi ih trebalo usmeravati na to da promišljaju o tekstovima, da ih analiziraju, da jezički ispravno i jasno iskažu svoje mišljenje o određenom tekstu, kao i da povezujući informacije iznete u tekstu, izvedu zaključak. Poželjno je kod učenika podsticati strategije koje čitalac koristi u susretu sa tekstom, kao što su, na primer: pronalaženje informacija; povezivanje i interpretiranje; promišljanje i evaluiranje. Ne zanemarujući uzrasne i individualne karakteristike učenika, trebalo bi ih osposobiti da primene znanja i veštine koje će im omogućiti da korektno reše problemske situacije u različitim kontekstima u kojima se čitanje odvija.

Koherentnost predstavlja značajno obeležje tekstualne strukture i upućuje na kontinualni karakter nekog teksta. Stoga bi u nastavi jezičke kulture trebalo osposobljavati učenike da pravilno koncipiraju/strukturiraju tekst/sastav. Na primer, trebalo bi da sastavljaju logički smislene tekstove na osnovu zadatih reči ili da sastavljaju tekstove čija će dužina biti ograničena. Takođe, trebalo bi ih podsticati da osmisle više različitih početaka teksta na istu zadatu temu ili da osmisle više različitih završetaka namenski pripremljenog i prema zahtevu prilagođenog nedovršenog teksta; da uspostavljaju narušen hronološki ili smisljeni poredak u zadatom tekstu i slično.

Svaka od programskih vežbi (pravopisne, jezičke, leksičko-semantičke i govorne vežbe) planira se i realizuje u nastavnom kontekstu u kome postoji potreba za funkcionalnim usvajanjem i funkcionalnom primenom datih jezičkih zakonitosti i pojava u novim komunikativnim situacijama, kao i potreba za utvrđivanjem, obnavljanjem ili sistematizovanjem znanja stečenog tokom nastave jezika i nastave književnosti.

Govorne vežbe kod učenika podstiču maštu i kreativnost, ali i divergentno mišljenje, zbog čega bi ih trebalo češće primenjivati u nastavi jezičke kulture. Potrebno je da budu precizno isplanirane i detaljno organizovane. Govorne vežbe su u funkciji izgrađivanja dobrog jezičkog ukusa, elokventnosti i fluentnosti u izražavanju. Na ovom uzrastu adekvatne mogu biti sledeće govorne vežbe: recitovanje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta i slično.

Sistemska primena adekvatnih pravopisnih vežbi omogućava da teorijsko pravopisno znanje blagovremeno pređe u umenje, kao i da se stečena navika primene pravopisnih pravila ispolji u praktičnoj i spontanoj nameni. Pravopisne vežbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U ovom uzrastu trebalo bi primenjivati proste pravopisne vežbe koje su pogodne za savlađivanje samo jednog pravopisnog pravila iz jedne pravopisne oblasti. Prilikom pripreme pravopisnih vežbi trebalo bi poštovati princip postupnosti, sistematičnosti, jedinstva teorije i prakse. Kako bi se uspešnije savladala programom predviđena pravopisna načela, pogodne mogu biti sledeće pravopisne vežbe: diktat; upravni govor (sva tri modela); navodnici; veliko slovo; zamenica Vi iz poštovanja; spojeno i odvojeno pisanje reči (rečca li, predlog sa, višestlani brojevi).

Vrste jezičkih vežbi potrebno je odabrati u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti dopunjavanje rečenica predikatom u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu; proširivanje rečenica; ukrštene reči; asocijacije i slično.

Primenom leksičko-semantičkih vežbi kod učenika se stvara navika da promišljaju i traže adekvatan jezički izraz za ono što žele da iskažu (u zavisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovom rečniku. Vrste ovih vežbi treba usaglasiti sa interesovanjima učenika i nastavnim sadržajima. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i razumevanje značenja reči i izraza doprinose različite vežbe, na primer: određivanje značenja ustaljenih izraza; sastavljanje reči na osnovu datog početnog i poslednjeg slova; dopunjavanje niza rečima koje su povezane sa datom rečju.

Pismeni zadaci predstavljaju najsintetičniji oblik delovanja u razvijanju jezičke kulture učenika i mogu nedvosmisleno ukazati na efekte nastave srpskog jezika i književnosti u celini. U četvrtom razredu učenici izrađuju dva školska pismena zadatka - jedan u prvom i jedan u drugom polugodištu. Oba pismena zadatke trebalo bi pisati ćirilčkim pismom. Poželjno je da ispravak prvog pismenog zadatka učenici pišu ćirilčkim, a drugog latiničkim pismom.

3. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Ocenjivanje bi trebalo da bude usmereno na dobijanje informacija o obrascima mišljenja i uslovima pod kojim učenik može da primeni znanje stečeno tokom nastave jezičke kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima - na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Naziv predmeta	<i>Bosanski jezik</i>	
Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanje vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.	
Razred	četvrti	
Godišnji fond časova	180 časova	
ISHODI	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
Po završetku razreda učenika će biti u stanju da :		

<ul style="list-style-type: none"> - čita i razumije sadržaje različitih vrsta tekstova; - iskazuje dojam i mišljenje o pročitanoj dijelu; - otkriva osjećanja iskazana u lirskoj pjesmi; - uči i izdvoji osnovne elemente lirske pjesme (stih, strofa, rima i ritam); - uči osnovni motiv i sopstvene motive u lirskoj pjesmi; - uoči i izdvoji pjesničke slike u pjesmi; - uoči i izdvoji u tekstu stilska sredstva (poređuje personifikaciju i epitete); - prepoznaje i navodi razlike između lirskih pjesama ,priče i dramskog teksta; - imenuje i razlikuje vrste književnih djela: narodnu šaljivu priču, narodnu i autorsku bajku, pripovjetku, roman za djecu i dramski tekst; - locira tekst u vremenu i prostoru; - oredi temu i redoslijed događaja u pročitanoj tekstu; - otkriva i tumači ideju / poruke književnog djela; - razlikuje opisivanje, pripovijedanje (u prvom i trećem licu) i dijalog u književnom djelu; - uočava uzroke i posljedice u ponašanju likova u djelu; - poredi likove navodeći njihove osnovne osobine na osnovu dijaloga i postupaka; 	KNJIŽEVNOST	<p style="text-align: center;">ŠKOLSKA LEKTIRA</p> <p style="text-align: center;">Poezija</p> <p>Narodna lirska pjesma : Djevojka je suncu govorila</p> <p>Šukrija Pandžo: Posljednje laste</p> <p>Sergej Jesenjin: Prvi snijeg</p> <p>Džemaludin Latić: Trešnja</p> <p>Kasim Deraković: Ljetnja noć</p> <p>Ismet Bekrić:</p> <p>Na brdu iznad grada</p> <p>Alija H. Dubočanin : Zelena- bašča</p> <p>Bisera Alikadić: Smijeh</p> <p>Federiko Garsija lorka : Luckasta pjesma</p> <p>Muhidin Šarić : Hrabrost</p> <p>Suada hodžić: Od Kulina Bana</p> <p>Dragan Lukić: Drug drugu</p> <p>Zejićir Hasić : Nikom ne kaži</p> <p style="text-align: center;">Proza</p> <p>Narodna epska pjesma : Muja liječe vile planinkinje</p> <p>Narodna pripovjetka : Šta got ko kome, sve sebi</p> <p>Narodna priča: Nasrudinovi posjetioci</p> <p>Narodna bošnjačka bajka:</p> <p>Pravda i krivda</p> <p>Mehmed Beg Kapetanović: Majmun i lisica</p> <p>Grozdana Olujić: oldanini vrtovi</p>
---	--------------------	---

<ul style="list-style-type: none"> - porži tvrdnje o djelu odgovarajućim citatima (dijelovima teksta); - žapaža i označi logičke cjeline u kompoziciji teksta; - usvaja novonaučene riječi i pojmove te tako poboljšava komunikaciju u usmenom i psanom obliku ; - reprodukuje sve važne elemente književnog djela; - reprodukuje sadržaje prilagođavajući ga posebnim zahtjevima (mijenja svoje stavove i ponašanje usvajajući poruke poruke književnog djela; - izvodi dramske tekstove; - koristi sve dostupne resurse za bolje razumijevanje djela; - koristi znanja stečena u drugim predmetima i drugim oblastima života i rada; - poveže gramatičke pojmove obrađene u predhodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; - razlikuje zavičajni i književni govor; - razlikuje vrstu riječi od službe riječi u rečenici; - poštuje i primjenjuje pravopisna pravila; - pravilno piše sva tri modela upravnog govora; - pravilno koristi interpukcijske oznake u većini rečenica; - prepoznaje razliku u pisanju pravipisnih pridjeva izvedenih od vlastitih imenica; - upotrebi osnovne oblike 	KNJIŽEVNOST	<p>Hans Kristijan Andersen: Heljda</p> <p>Oskar Vajld: Sretni princ</p> <p>Alija Hasagić Dubočanin: Šarko</p> <p>Ešref Berbić: Kako je otišlo ljeto</p> <p>Skender Kulenović: Jasen</p> <p>Dželahudin Rumi Mevlana: Voće života</p> <p>Rizo Džafić : Milin na Uni</p> <p>Advan Hodžić: Čudo od djeteta</p> <p>Skender Kulenović: Abez</p> <p>Ethem Mulabdić: Bajram</p> <p>Ela Peroci: Majčin dar</p> <p>Branislav Nušić: Prva ljubav</p> <p>Anton de Sent Egziperi: Mali princ (odlomak)</p> <p>Rene Gijo: Bijela Griva (odlomak)</p> <p style="text-align: center;">Drama</p> <p>Zejćir Hasić: Alija Đerzelez spašava carevu šćer</p> <p>Gvido Tartalja: Podjela uloga</p> <p>Naučnopopularni i informativni tekstovi (izbor iz knjiga ,enciklopedija i časopisa za djecu)</p> <p style="text-align: center;">Domaća lektira</p> <p>Ismet bekrić: Jesen u gradu</p> <p>Rene Gijo : Bijela Griva</p> <p>Alija Dubočanin:</p> <p>Tiha rijeka detinjstva</p> <p>Ahmet Hromadžić : Patuljak iz zaboravljene zemlje</p> <p>Karlo Kolodi: Pinokio</p>
---	--------------------	---

<p>usmenog i pismenog izražavanja, prepričavanje, pričanje i opisivanje;</p> <ul style="list-style-type: none"> - izvještava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; - identificira pojave u prirodi i opisuje ih; - kreira opis pejzaža koristeći jezičko- stilska sredstva. - kreira svoju priču pomoću početka zadatog teksta; - primjenjuje tematske riječi za svoje pričanje; - piše čestitku, elektronsko pismo; - prilagodi jezički izraz komunikativnoj situaciji - formalnoj i neformalnoj; - poveže informacije iskazane u linearnom nelinearnom tekstu i na osnovu njih izvodi zaključak; 		<p style="text-align: center;">Dopunski izbor</p> <p>Pored navedenih djela, nastavnik i učenici slobodno biraju najmanje tri, a najviše pet djela za obradu.</p> <p style="text-align: center;">Književno - teorijski pojmovi</p> <p style="text-align: center;">Lirika</p> <p>Narodna poezija; lirske i epske pjesme - osnovna obilježja;</p> <p>umjetnička lirska pjesma- osnovna obilježja;</p> <p>stilska sredstva: personifikacija, poređenje i epiteti;</p> <p>osnovni motivi i sporedni motivi u lirskoj pjesmi;</p> <p>pjesničkaka slika izražena bojom i zvukom.</p> <p style="text-align: center;">Epika</p> <p>Zapažanje i oblikovanje teme i ideje u književnom dijelu;</p> <p>fabula i kompozicija u književnom dijelu;</p> <p>karakterizacija likova u književnom dijelu;</p> <p>razlikovanje govora pripovjedača i govora likova; dijalog i monolog ;</p> <p>priča i roman- razlike</p> <p>roman za djecu- osnovna obilježja</p>
---	--	---

	<p>KNJIŽEVNOST</p>	
	<p>JEZIK Gramatika i pravopis</p>	<p>Obnavljanje i utvrđivanje znanja usvojenih u predhodnim razredima .</p> <p>Uočavanje riječi koje u govoru i pisanju mijenjaju svoj osnovni oblik (promenljive riječi)- bez deficita i zahtjeva za promjenompo padežima i vremenima.</p> <p>Uočavanje riječi koje zadržavaju svoj osnovni oblik u svim situacijama (nepromenljive riječi) bez imenovanja vrsta tih riječi</p> <p style="text-align: center;">Vrste riječi:</p> <p>Obnavljanje i utvrđivanje znanja o vrstama riječi usvojenih u pedhodnim razredima</p> <ul style="list-style-type: none"> - imenice - vlastite ,opće,zbirne,gradivne,rod i broj imenica; - glagoli- glagolski oblici koji označavaju radnje koje su se izvršile u sadašnjem,prošlom i budućem vremenu,lice i broj glagola ; - pridjevi - opisni i prisvojni,rod i broj pridjeva ; - zamjenice- lične zamjenice; - brojevi- osnovni i redni <p>Imenice: zbirne i gradivne imenice;rod i broj imenica.</p> <p>Glagoli: osnovno značenje prezenta,perfekta i futura.</p>

		<p>Pridjevi: gradivni;rod i broj pridjeva.</p> <p>Rečenica i rečenični članovi (subjekat,predikat,objekat,atributa,priloške odredbe).</p> <p>Pojam subjekta ; različite vrste riječi (imenice i lične zamjenice) u funkciji subjekta ; izostavljeni subjekat.</p> <p>Pojam predikata (glagolski predikat).</p> <p>Pojam objekta (imenice u funkciji objekta).</p> <p>Pojam atributa;pridjevi uz imenicu u službi atributa u okviru grupe riječi koja službu subjekta ili objekta</p> <p>Priloške odredbe za mjesto,vrijeme i način.</p> <p>Pravopis:</p> <p>Upravni govor(treći model) i neupravni govor .</p> <p>Upotreba velikog slova u pisanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Imena stanovnika država i naselja; - Naziva ulica i trgova; - Imena iz umjetničkih djela - primjeri iz odabranih djela npr.Medvjed Miško,Uspavana Ljepotica,Ružno Pače.... _Posebno nadenutih imena životinja; _Naziva ustanova,institucija,preduzeća i manifestacija; - Ustaljenih imena historijskih događaja i ličnosti (usklađenih sa predmeto Priroda i društvo). <p>Pisanje prisvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imena (ov,ev,,in,ski,ški,čki,čki).</p> <p>Ponavljanje,uvježbavanje i provjeravanje osobnosti učenika za primjenu obrađenih pravopisnih pravila.</p> <p>Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja</p> <p>Čestitke,elektronsko pismo</p> <p>Prepričavanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prepričavanje teksta sa promjenom gramatičkog lica; - prepričavanje s usmjerenjima na sažimanje teksta. <p>Pričanje</p>
--	--	--

		izraza. Uvježbavanje tehnike izrade pismenog sastava: analiza teme ,određivanje njenog težišta;posmatranje,uočavanje i izbor građe;raspoređivanje pojedinosti;elementi kompozicije.
<ul style="list-style-type: none"> - Nabraja izražajne mogućnosti filma ,pozorišta/kazališta (kadar,montaža,muzika,dijalog u filmu i pozorišnoj predstavi); - Upoređuje književno djelo i film / pozorišne predstave ; - Koristi internet u obrazovne svrhe i poznaje opasnosti koje se javljaju prilikom upotrebe 	MEDIJSKA KULTURA	<p>Izražajna sredstva filmskog / pozorišnog djela: kadar montaža,muzika,dijalog u filmu ili pozorišnoj predstavi.</p> <p>Film- književno djelo - pozorište- uočavanje sličnosti i razlika.</p> <p>Internet_ mogućnosti,upotreba i zloupotreba interneta.</p>

Naziv predmeta	<i>STRANI JEZIK – ENGLESKI JEZIK</i>
Cilj	Cilj nastave i učenja Stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju jeste da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu i pisanu komunikaciju i da stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	Četvrti
Godišnji fond časova	72

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE	JEZIČKE AKTIVNOSTI (u komunikativnim funkcijama)
<ul style="list-style-type: none"> - pozdravi i otpozdravi, primenjujući jednostavnija jezička sredstva; - predstavi sebe i drugog; - razume jednostavnija pitanja lične prirode i odgovara na njih; 	POZDRAVLJANJE	Reagovanje na usmeni i pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično); usmeno i pisano izražavanje prikladnih pozdrava.
	PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH	Slušanje jednostavnijih tekstova u kojima se neko

<ul style="list-style-type: none"> - postavlja jednostavnija pitanja lične prirode; 	<p>INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA</p>	<p>predstavlja; predstavljanje sebe i drugih osoba, prisutnih i odsutnih.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - u nekoliko jednostavnijih vezanih iskaza saopšti informacije lične prirode o sebi i drugima vodeći računa o privatnosti i poverljivosti; - razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na prava deteta; - razume jednostavnija uputstva, naloge i upozorenja i reaguje na njih; 	<p>RAZUMEVANJE I ISKAZIVANJE JEDNOSTAVNIJIH UPUTSTAVA, NALOGA I UPOZORENJA</p>	<p>Slušanje naloga, uputstava i upozorenja i reagovanje na njih; davanje jednostavnijih naloga, uputstava i upozorenja (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - saopšti jednostavnija uputstva, naloge i upozorenja uz odgovarajuće obrazloženje; - razume poziv na zajedničku aktivnost i reaguje na odgovarajući način; - uputi poziv na zajedničku aktivnost; - razume kratke i jednostavnije molbe i reaguje na njih uz odgovarajuće obrazloženje; 	<p>POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI</p>	<p>Slušanje jednostavnijih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje...); upućivanje i prihvatanje/odbijanje poziva na zajedničku aktivnost korišćenjem jednostavnijih iskaza.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - uputi kratke i jednostavnije molbe; - iskaže i prihvati zahvalnost i izvinjenje na jednostavan način; - razume jednostavnije iskazane čestitke i odgovori na njih; - uputi jednostavnije čestitke; 	<p>ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA</p>	<p>Slušanje jednostavnijih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu korišćenjem jednostavnijih jezičkih sredstava; upućivanje molbi, iskazivanje zahvalnosti i izvinjenja.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razume i, primenjujući jednostavnija jezička sredstva, navede najuobičajenije aktivnosti koje se odnose na proslave rođendana i praznika; - imenuje bića, predmete i mesta iz neposrednog okruženja; 	<p>ČESTITANJE PRAZNIKA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA</p>	<p>Slušanje jednostavnijih iskaza kojima se čestitaju praznici i drugi značajni događaji; reagovanje na upućenu čestitku i upućivanje kratkih prigodnih čestitki.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razume jednostavnije opise bića, predmeta i mesta; - opiše bića, predmete i mesta u 	<p>OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA</p>	<p>Slušanje jednostavnijih opisa bića, predmeta, mesta i pojava; davanje kratkih opisa bića, predmeta, mesta i pojava; traženje i davanje informacija u vezi sa opisom bića, predmeta,</p>

<p>nekoliko vezanih jednostavnijih iskaza;</p>		<p>mesta i pojava.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razume svakodnevne iskaze u vezi sa neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnijim jezičkim sredstvima; 	<p>ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA</p>	<p>Slušanje jednostavnijih iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje svojih i tuđih potreba, oseta i osećanja i (empatično) reagovanje na njih.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razume jednostavnija obaveštenja o položaju u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži jednostavnija obaveštenja o položaju u prostoru; - razume i saopšti jednostavnije iskaze koji se odnose na hronološko i meteorološko vreme; 	<p>ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU</p>	<p>Slušanje tekstova u kojima se na jednostavniji način opisuje položaj u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o položaju u prostoru korišćenjem jednostavnijih jezičkih sredstava.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razume jednostavnije iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposredovanje i reaguje na njih; - traži i daje jednostavnija obaveštenja koja se odnose na pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposredovanje; 	<p>ISKAZIVANJE VREMENA</p>	<p>Slušanje jednostavnijih iskaza u vezi sa hronološkim vremenom i meteorološkim prilikama; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama korišćenjem jednostavnijih jezičkih sredstava.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razume jednostavnije iskaze za izražavanje interesovanja, dopadanja/nedopadanja i reaguje na njih; - izražava dopadanje/nedopadanje uz najjednostavnije obrazloženje; - traži najjednostavnije obrazloženje dopadanja/nedopadanja; - razume jednostavnije tekstove u kojima se opisuju radnje i sposobnosti u sadašnjosti; 	<p>IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA</p>	<p>Slušanje tekstova s jednostavnijim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposredovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposredovanja korišćenjem jednostavnijih jezičkih sredstava.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - razmeni informacije koje se odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše radnje i sposobnosti u sadašnjosti koristeći jednostavnija 	<p>IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA I DOPADANJA/NEDOPADANJA</p>	<p>Slušanje tekstova s jednostavnijim iskazima za izražavanje interesovanja, dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje interesovanja, dopadanja/nedopadanja</p>

jezička sredstva - razume i saopšti jednostavnije iskaze koji se odnose na brojeve, količine i cene; - učestvuje u predlaganju sadržaja i načina rada.	OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	korišćenjem jednostavnijih jezičkih sredstava. Slušanje jednostavnijih iskaza koji govore o radnjama i sposobnostima u sadašnjosti; opisivanje radnji i sposobnosti u sadašnjosti, postavljanje pitanja i odgovaranje na njih, usmeno i pisano, korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE BROJA, KOLIČINE I CENA	Slušanje jednostavnijih iskaza koji govore o broju, količini i ceni; saopštavanje broja, količine i cene; usmena i pisana razmena informacija o broju, količini i cenama, korišćenjem jednostavnijih jezičkih sredstava.

Ključni pojmovi sadržaja: komunikativni pristup, funkcionalna upotreba jezika, interkulturalnost.

TEMATSKJE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja - u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umjenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici obrađuju teme u skladu sa interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika, tako da svaka tema predstavlja određeni situacijski kompleks.

- 1) Lični identitet
- 2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)
- 3) Geografske osobenosti
- 4) Srbija - moja domovina
- 5) Stanovanje - forme, navike
- 6) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine
- 7) Vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)
- 8) Škola i školski život
- 9) Mladi - život dece i omladine
- 10) Zdravlje i higijena

- 11) Emocije (ljubav prema porodici, drugovima)
- 12) Prevozna sredstva
- 13) Vremenske prilike
- 14) Umetnost za decu (naročito moderna književnost za decu; prigodne tradicionalne i moderne pesme)
- 15) Običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)
- 16) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji
- 17) Ishrana i gastronomske navike
- 18) Putovanja
- 19) Moda i oblačenje
- 20) Sport
- 21) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

JEZIČKI SADRŽAJI

ENGLESKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	<p>Hi/Hello (everyone/guys)! Nice to see you again! Nice to see you too! How are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great./I'm OK.</p> <p>Good morning/afternoon/evening/night.</p> <p>Goodbye./Bye. See you (all) in 5 minutes/soon/later/tomorrow/on Monday/next week/in September/next year!</p> <p>Have a nice day/weekend/trip/holiday! Thanks, same to you!</p> <p>Welcome to our school/town/city!</p> <p>Lične zamenice: I, you...</p> <p>Glagol to be - the Present Simple Tense.</p> <p>Imperativ.</p> <p>Predlozi sa priloškim odredbama za vreme: on, in...</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.</p>
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE	Which/What school do you go to? I go to (school's name)

OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE
I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O
DRUGIMA

Primary School. What's the name of your school?

What year/grade are you in? I'm in year 4/the fourth grade.
Which class are you in? I'm in class 41 /4a, and you?

Who are they? What are their names? She's Dunja and he's
Mateja. They are not in year four/the fourth grade. They're in
year three/the third grade.

This is our head teacher, Mrs Parsons. Who's that? It's Miss
Herbert, she's a P.E. teacher. Who's your class teacher?

Who's the class monitor? Who's absent? Everybody's present.

Meet my new friend Dorian. He's from Greece. His father's
Greek, but his mum's Serbian. He lives on an island. Where does
your friend live? She's Montenegrin. She lives in the
mountains. Do you live in a flat or a house?

Peter's family are from the USA. His mum works in a restaurant.
Where does his dad work?

These are my aunt Slađana and her husband Zoran. They've got
twin daughters. Those are my uncle Miodrag and his wife Ana.
How many children have they got? They've got three sons. What
are your cousins' names? How old are they?

It's Marija's eleventh birthday today./She's 11 today. When's
your birthday? It's in May/on 5th May/May 5th.

Who's the winner of the competition?

Who's the world skateboarding champion?

Who are the characters in the story? Who are they? The
boys'/girls'/children's names are...

Tell me about your family/friends.

Lične zamenice: I, you...

Prisvojni pridevi: my, your...

Pokazne zamenice: this/that, these/those.

Have got za izražavanje posedovanja.

The Present Simple Tense.

Pitanja sa Who/What/Which/Where/When/How (old/many).

Pravilna množina imenica: daughter-daughters, son-sons...

	<p>Nepravilna množina osnovnih imenica: child - children...</p> <p>Predlozi sa priloškim odredbama za mesto: from, in, on...</p> <p>Predlozi sa priloškim odredbama za vreme: in, on...</p> <p>Saksonski genitiv sa imenicama u jednini/množini.</p> <p>Upotreba/izostavljanje članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom, sa rednim brojevima, kao i sa osnovnim geografskim pojmovima.</p> <p>Imperativ.</p> <p>Osnovni brojevi 0-100.</p> <p>Redni brojevi 1-30.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Ustaljena pravila učtivosti; upotreba titula uz prezimena (Mr, Mrs, Miss); konvencije u pisanju/izgovoru datuma; razlike između britanske i američke varijante engleskog jezika u izgovoru, leksičkom fondu i pravopisu.</p>
<p>RAZUMEVANJE, TRAŽENJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIJIH UPUTSTAVA, NALOGA I UPOZORENJA</p>	<p>Hurry up! We're late for school!</p> <p>Stand up! Sit down! Sit up straight!</p> <p>Take out your books/notebooks! Put them down/away!</p> <p>Get quiet, everyone!</p> <p>Which page? Turn to page 20./Page 20, everyone!</p> <p>Whose turn is it? It's Stefan and Filip's turn!</p> <p>Listen to the question! Listen and tick or cross. Put up your hand when you finish!</p> <p>Complete the sentence/dialogue/description.</p> <p>Describe your room/house. Make a project about your town.</p> <p>Let's take some photos of the new lab for our school website. E-mail the photos to the ICT teacher.</p> <p>Put the forks on the left side and knives and spoons on the right side of the plate. How many forks/knives/spoons? Place the teaspoon on the saucer.</p> <p>Put the candle inside the pupkin! What's next?</p>

	<p>Look at my school report card! It's all 5s/As!</p> <p>Look at the shooting star! Make a wish!</p> <p>Don't sit down! Don't talk in class! Don't open the window - it's cold in here! Don't touch that - it's hot! Watch out! The floor is wet.</p> <p>Take off your shoes! Put on your trainers! Be quick!</p> <p>Let's practise! Just a second/moment/minute, please! Ready, steady, go!</p> <p>Time to eat, everyone! Ask the dinner/cleaning ladies.</p> <p>Come in! Come back! No way! Go away! Stop it! Leave me alone!</p> <p>Move over! Make way!</p> <p>Stop! We can't cross the road here! The traffic light is red!</p> <p>Say hello/goodbye! Say "Cheese"! Wave goodbye!</p> <p>Anyone else? Is that all? That's all for today!</p> <p>Imperativ.</p> <p>Pitanja sa What/Which/Whose/How many/much...</p> <p>Pravilna množina imenica: book-books, notebook-notebooks... Množina imenica koje se završa vaju na -y, -o, f/fe: photo-photos, knife-knives...</p> <p>Saksonski genitiv sa imenicama u jednini/množini.</p> <p>Upotreba članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom.</p> <p>Brojevi 0-100.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Poštovanje osnovnih pravila učtivosti.</p>
<p>POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI</p>	<p>Look! There's a game on the playing field/in the playground! Come on, let's go and watch! Sorry, I can't, I don't have/haven't got time.</p> <p>Let's play hide and seek! I hate hide and seek, let's go swimming!</p> <p>How about rollerblading/riding bikes? Let's do eeny-meeny-</p>

	<p>miny-moe to decide! OK then!</p> <p>Are you coming to the swimming pool with us? No, I'm not, I've got a cold.</p> <p>Can you join our team and play with us? Great! I love handball! Welcome to the team! Come with us!/Sorry, I can't play handball. I don't know the rules.</p> <p>Let's buy a present for Luka. What/How about a CD? That's a good/great idea!</p> <p>Let's make/write birthday/Mother's Day/New Year/Christmas cards!</p> <p>Imperativ</p> <p>Modalni glagol can za izražavanje predloga i sposobnosti.</p> <p>Have got.</p> <p>The Present Simple Tense.</p> <p>The Present Continuous Tense.</p> <p>What/How about.</p> <p>Upotreba/izostavljanje članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom, kao i sa nazivima igara/hobija/sportova.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.</p>
<p>ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA</p>	<p>Can/May I have a whiteboard marker/pen, please? Yes, here you are/here it is. Thank you/Thanks. You're welcome.</p> <p>Can I sharpen my pencil? Of course you can.</p> <p>Excuse me, teacher, can you repeat the last sentence, please?</p> <p>Can you spell that for me, please?</p> <p>Can/May I insert the disc?</p> <p>Can/May we sit down here? No, they are Nikola's and Ema's seats.</p> <p>Can I have my ball back? Sorry, it's those boys' ball.</p> <p>Can I touch the animals? No, you can't, it's dangerous.</p>

	<p>Can you pass the salt, please?</p> <p>Can I have a slice of bread?</p> <p>Thanks a lot. Thank you for your help/everything.</p> <p>I'm sorry I'm late. Can you help me with these boxes, please? Oh sorry, I'm in a hurry. I'm late for my piano class.</p> <p>Modalni glagoli za izražavanje molbe: can/may.</p> <p>Saksonski genitiv sa imenicama u jednini/množini.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Pravila učtive komunikacije.</p>
<p>ČESTITANJE PRAZNIKA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA</p>	<p>Best wishes for the New Year. I wish you a merry Christmas and many gifts from Santa Claus. Dear Family, I love you so much and that's why I'm sending this card.</p> <p>Happy Easter to you and your family. Hope you have a wonderful day!</p> <p>Happy Mother's Day! Happy Women's Day! Happy Saint Sava's Day! Happy teachers' Day! Happy April Fools' Day! Happy Halloween! Happy Holiday!</p> <p>We wish you a great school year! We wish you good teachers and new friends!</p> <p>Pravilna množina imenica: teacher-teachers...</p> <p>Nepravilna množina osnovnih imenica: woman-women...</p> <p>Saksonski genitiv sa imenicama u jednini/množini.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Najznačajniji praznici i događaji i načini obeležavanja/proslave.</p>
<p>OPIŠIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA</p>	<p>I'm small but strong! My friends are brave and clever. Maša's polite. She's an intelligent girl. That boy isn't nice.</p> <p>Our teacher is kind but strict.</p> <p>This homework is easy. Those exercises are hard. Easy peasy! It's a piece of cake!</p> <p>It's a lie! It's true! That's fair/unfair!</p> <p>Which is your bag, Sam? The blue bag, Sir/Mr Wilson.</p> <p>Which girl is Sophie? She's wearing large earrings and</p>

sunglasses.

What's the weather like? It's hot and sunny/cold and windy today. It's raining cats and dogs!

On my birthday I usually have a party with my friends from school. How do you celebrate your birthday?

On Women's Day we usually give flowers or small presents to our mums, aunts and grannies.

We celebrate Saint Sava's Day in our school. It's on 27th January. I'm in the school play this year!

April Fools' Day is a special day for jokes and tricks. In fact, it's only half a day because April Fools' Day finishes at midday. No more jokes after lunchtime, please!

Every year at New Year we have a party.

On Easter Sunday we always have a basket of eggs on the table and we eat special food. Do you eat special food on Easter Sunday in your country?

On Halloween children in Britain and America often dress up as witches or ghosts and play 'trick or treat'. Halloween games are fun. What a great pumpkin lantern!

Weekdays aren't fun!

My home is a typical Serbian house. There's a living room, a kitchen, two bedrooms, a bathroom, an attic, and a small garden in front of the house. It's got lots of windows, so it's very light! The attic is spooky. There aren't any windows, so it's very dark. What's your home like?

James Bond is a famous British spy. He's clever and good-looking. Prince Marko is a Serbian national hero. There are a lot of poems about him.

The colours of the Serbian flag are red, blue and white. What are the colours of your country's flag? How many stars are there on the American flag? There are 50 stars.

London stands/lies on the Thames River. Belgrade stands/lies on the Sava and the Danube Rivers.

Tell me about your town/country.

Glagoli have got, to be za davanje opisa.

	<p>Pokazne zamenice: this/that, these/those.</p> <p>Egzistencijalno There is/are.</p> <p>Pitanja sa Who/What/Which/Where/How many...</p> <p>Pravilna množina imenica i nepravilna množina osnovnih imenica.</p> <p>Upotreba/izostavljanje članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom, kao i sa osnovnim geografskim pojmovima, sa rednim brojevima i sa nazivima praznika.</p> <p>Redni brojevi 1-30.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike, književnosti, nacionalne istorije; prestonice i prepoznatljiva obeležja zemalja engleskog govornog područja.</p>
<p>ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA</p>	<p>What's the matter? Are you OK/alright? Is everything OK/alright...? I'm feeling/I feel bad. Here, have a glass of water/an orange!</p> <p>I'm feeling/I feel crazy. Don't be silly!</p> <p>I'm angry with you. I'm sorry about that!</p> <p>I'm so happy/glad for you! Bravo! Well done! Thanks.</p> <p>Oh, I love you so much!</p> <p>I'm sorry for your loss. Do you need a hug?</p> <p>Nina's unhappy. She misses her cat. I'm sorry for her cat.</p> <p>We're worried. We're having an English test today. Good luck!</p> <p>Aleksa's upset. He doesn't know the answer. Bad luck! Don't worry!</p> <p>We are always excited on holidays.</p> <p>I don't care! It doesn't matter!</p> <p>The Present Simple Tense.</p> <p>The Present Continuous Tense.</p> <p>Imperativ.</p>

	<p>(Inter)kulturalni sadržaji:</p> <p>Pravila učtive komunikacije.</p>
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	<p>Our school is opposite the park.</p> <p>Where's your classroom? It's on the ground/first/second floor. It's between the language lab and the music room.</p> <p>The school canteen is downstairs, next to the gym. It's the third door on the left/right.</p> <p>The library is upstairs.</p> <p>There's a garden in front of/behind my house.</p> <p>Where are my new CDs? They are on the bookshelves/on the top/bottom shelf.</p> <p>The cat's hiding under the bed.</p> <p>Where's Zoja? She's at Una and Tea's house.</p> <p>Excuse me, I'm looking for the cinema./Where's the cinema? Go straight on/past the shops. Turn left/right at the cafe. It's on the left/right.</p> <p>Where are the famous monuments in your city/town? Madame Tussauds is a famous wax museum in London. Where are the famous museums in your country?</p> <p>Predlozi, prilozi i priloški izrazi za izražavanje položaja i prostornih odnosa: in, on, at, next to, under, in front of, behind, between, opposite, here, there, downstairs, upstairs, (on the) left/right, straight on/past...</p> <p>Pitanja sa Where.</p> <p>Upotreba/izostavljanje članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom, sa rednim brojevima, kao i sa osnovnim geografskim pojmovima.</p> <p>Redni brojevi 1-30.</p> <p>(Inter)kulturalni sadržaji:</p> <p>Prepoznatljiva obeležja zemalja engleskog govornog područja.</p>
ISKAZIVANJE VREMENA	<p>What's the date today? It's 3rd March.</p> <p>When's your School Day? It's on 15th November.</p>

	<p>What time is it now? It's 10.05. It's time for my Maths class.</p> <p>When does the fifth class start/finish? It starts/finishes at half past 12.</p> <p>What time does the ice rink open? What time does it close?</p> <p>On school days I get up at 6.50. We have breakfast between 7 and 7.30. My school day starts at 8 o'clock in the morning and finishes at half past 1. There is a break between 9.30 and 10. What time does your school start/finish? What time do you have breaks?</p> <p>In the afternoon I go to my volleyball practice. I train for an hour.</p> <p>I meet my friends at the weekend. We go on holiday in summer.</p> <p>There are two terms in the school year in my country. The first term starts in September and finishes in January. The second term starts in February and finishes in June.</p> <p>When does spring/summer/autumn/winter start? It's usually warm and rainy in spring. Winters in Canada are very cold and snowy.</p> <p>On 31st October people around the world celebrate Halloween. When are your favourite celebrations/festivals?</p> <p>In Australia Easter isn't in spring - it's in autumn!</p> <p>Pitanja sa What/When/What time.</p> <p>Predlozi za izražavanje vremena: at, on, to, past, between...</p> <p>Upotreba/izostavljanje članova u izrazima in the. morning/afternoon/evening, at the weekend/at weekends, have breakfast/lunch/dinner, by bus/car/bike, go on holiday i sl., kao i sa rednim brojevima, mesecima, godišnjim dobima i nazivima praznika.</p> <p>Redni brojevi 1-30.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Konvencije u pisanju/izgovoru datuma; konvencije u saopštavanju vremena; radna nedelja i vikend.</p>
<p>IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA</p>	<p>I haven't got/don't have my homework today.</p> <p>Has anyone got/Does anyone have wet wipes? Who's got a</p>

	<p>paper tissue?</p> <p>What have you got for lunch?</p> <p>Whose are these jackets? They are Adrijan's and Petar's/my friends' jackets.</p> <p>Prisvojni pridevi: my, your...</p> <p>Pokazne zamenice: this/that, these/those.</p> <p>Have got za izražavanje pripadanja/posedovanja.</p> <p>The Present Simple Tense glagola be/have.</p> <p>Saksonski genitiv sa imenicama u jednini/množini.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Porodica, prijatelji, odnos prema svojoj i tuđoj imovini.</p>
<p>IZRAŽAVANJE INTERESOVANJA I DOPADANJA/NEDOPADANJA</p>	<p>What's your favourite book? It's "Charlie and the Chocolate Factory" by Roald Dahl, British writer. Why do you like it? It's fun and interesting.</p> <p>Dodgeball is my favourite P.E. game. Why? Because it's exciting. What's your favourite P.E. activity?</p> <p>My brother's crazy about water sports! He thinks/says they're cool. What about you? Do you like dancing? Yes, I love it./No, I hate it. What do you like doing at the weekend?</p> <p>How do you like the new game? It's boring/fantastic.</p> <p>I love doughnuts. They are yummy! This pizza's delicious/disgusting. Chips are my favourite food!</p> <p>I don't like Halloween. Tricks are scary. I love national celebrations. They are fun!</p> <p>The Present Simple Tense glagola be/like/love/hate.</p> <p>Pitanja sa Who/What/Which/How.</p> <p>Upotreba/izostavljanje članova sa nazivima igara/hobija/sportova/praznika.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Konvencije u pisanju znakova navoda; razlike između britanske i američke varijante engleskog jezika u izgovoru, leksičkom fondu</p>

	i pravopisu; interesovanja, hobiji.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	<p>What are your friends doing now/at the moment? Lazar's helping Magdalena with her homework. Maksim's talking on his mobile phone. Teodora's looking for her eraser. What are you looking for/at? Why's Vanja crying? I don't know. Why are they smiling? You're joking! I'm having fun with my friends!</p> <p>I can do a lot of things. I can talk about my family. I can write, but I can't spell! I can say hello and goodbye in German.</p> <p>Who/What can you see? Can you hear something?</p> <p>I don't walk to school, I go by bus. My friend Anastasija goes by car. I listen to music on the bus.</p> <p>We usually have soup, salad, potatoes and some meat for lunch. What does your family have for breakfast/lunch/dinner?</p> <p>In the UK children start school at the age of 5, but in my country they start school at the age of 7.</p> <p>The Queen of England lives in Buckingham Palace. Where does the American President live? He lives in the White House.</p> <p>The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih radnji.</p> <p>The Present Simple Tense za opisivanje uobičajenih radnji.</p> <p>Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti.</p> <p>Pitanja sa What/Where/When/How many...</p> <p>Upotreba/izostavljanje članova i u izrazima at the moment, at the weekend/at weekends, go/walk to school, start/finish school, have fun, by bus/car/bike i sl.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti; običaji i način življenja ljudi u zemljama engleskog govornog područja.</p>
IZRAŽAVANJE BROJA, KOLIČINE I CENA	<p>This is our first day at school.</p> <p>Tuesday is the second day of the week.</p> <p>November is the eleventh month of the year.</p> <p>We live in the twenty-first century.</p> <p>Z is the twenty-sixth letter of the English alphabet.</p>

	<p>How many subjects have you got at school? We've got nine subjects. What about you?</p> <p>How many teeth have you got? I've got 24 teeth, and you?</p> <p>How tall are you? I'm 1 metre 50 cm tall.</p> <p>How old is your little brother? He's 2 and a half years old.</p> <p>Can I have 2 kilos of strawberries/a litre of yoghurt, please?</p> <p>Excuse me, how much are these bread rolls? They are 50 pence/cents/dinars each.</p> <p>How much is this dictionary? It's 15 pounds/euros.</p> <p>Pravilna množina imenica: subject-subjects, dinar-dinars...</p> <p>Nepravilna množina osnovnih imenica: tooth-teeth...</p> <p>Množina osnovnih imenica koje se završa vaju na -y, -o, f/fe: strawberry-strawberries, kilo-kilos, tomato-tomatoes...</p> <p>Pitanja sa How much/many/old/tall...</p> <p>Osnovni brojevi 0-100.</p> <p>Redni brojevi 1-30.</p> <p>Upotreba određenog člana sa rednim brojevima.</p> <p>(Inter)kulturni sadržaji:</p> <p>Konvencije u pisanju dvocifrenih brojeva. Novčane valute u zemljama engleskog govornog područja i njihove oznake.</p>
--	--

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja za strane jezike u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja usmeren je na razvoj funkcionalnih znanja i zasnovan je na komunikativno definisanim ishodima učenja, odnosno aktivnostima koje učenik uspešno realizuje koristeći strani jezik. Jezičke aktivnosti slušanja, čitanja, (raz)govora i pisanja u programu nastave i učenja posmatraju se integrativno, kao nerazdvojive komponente autentične komunikacije pojedinca u bilo kojoj govornoj zajednici.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Prilikom planiranja nastave i učenja treba imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno uzeti u obzir da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta. Sadržajima u udžbeniku pristupa se selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja

znanja i veština. Polazeći od ishoda, odnosno onoga što je učenik u stanju da ostvari u različitim vrstama i vidovima komunikacije (usmene, pisane i neverbalne), formalno i sadržinski centralnu poziciju programa nastave i učenja zauzimaju upravo komunikativne funkcije. Na osnovu komunikativnih funkcija definisane su jezičke aktivnosti pomoću kojih se one mogu ostvariti, a koje, od četvrtog razreda, uključuju usavršavanje sposobnosti razumevanja govora, razumevanja pisanog teksta, interaktivnog usmenog i pisanog izražavanja. Zahvaljujući cikličnoj i kontinualnoj koncepciji programa, komunikativne funkcije se prenose, usvajaju i uvežbavaju tokom čitavog obrazovnog ciklusa, s rastućim stepenom složenosti. Ishodi, komunikativne funkcije i jezičke aktivnosti definisani su kao opšte lingvističke kategorije, i stoga su za sve strane jezike identični iskazi. Kako bi se, međutim, ishodi, funkcije i aktivnosti operacionalizovali, ponuđeni su i primeri jezičkih sadržaja, i to za svaki pojedinačni strani jezik. Njima se ilustruju neke od najfrekventnijih i uzrasno najadekvatnijih mogućnosti za verbalnu realizaciju komunikativnih funkcija.

2. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmeren ka ishodima ukazuje na to šta je učenik u procesu komunikacije u stanju da razume i produkuje. Tabelarni prikaz postepeno vodi nastavnika od ishoda i komunikativne funkcije kao oblasti, preko aktivnosti koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike u atmosferi zajedništva i međusobne saradnje;
- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;
- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke, uključujući njene kulturološke i vaspitne elemente, kao i elemente socijalizacije;
- bitno je značenje jezičke poruke;
- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;
- sa ciljem da se unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva na socijalnoj interakciji u učionici i van nje, i sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;
- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom i bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;
- poimanje programa kao skupa dinamičnih, zajednički pripremljenih i prilagođenih zadataka i aktivnosti;
- nastavnik treba da omogući pristup novim idejama i njihovo prihvatanje, kao i kreiranje novih ideja;
- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;
- nastavni materijali predstavljaju jedan od izvora aktivnosti i treba da budu praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;

- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;
- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče razvoj kognitivnih sposobnosti učenika (planiranje, zapažanje, analiza, vrednovanje, zaključivanje itd.);
- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto, a naročito na nižem uzrastu treba koristiti internacionalizme i reči koje su im poznate, kao i vizualizaciju kao sredstvo semantizacije.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa preporučuje se dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na uputstva nastavnika na stranom jeziku ili sa audio-zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi, pronađi, ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: nacrtaj, iseci, oboj, otvori/zatvori svesku, itd.).

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.).

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.).

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.).

Igre primerene uzrastu i didaktičkom zahtevu (za zagrevanje, razvijanje pažnje i koncentracije, jačanje motivacije, uvođenje nove jezičke građe ili pak utvrđivanje).

Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).

Rešavanje „problem-situacija” u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.

„Prevođenje” iskaza u gest i gesta u iskaz.

Zajedničko pravljenje ilustrovanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA U ČETVRTOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Na izbor strategija za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština u nastavi stranog jezika u četvrtom razredu osnovne škole utiču, pre svega, psihološki i kognitivni faktori, karakteristični za navedeni uzrasni period. U prvom i drugom razredu učenje stranog jezika bilo je audio-verbalnog karaktera, zasnovano na imitaciji i reprodukciji onoga što učenici čuju od nastavnika (ili sa audio zapisa). Od četvrtog razreda se uvode aktivnosti koje omogućavaju veće kognitivno uključivanje učenika. Učenik na ovom uzrastu strani jezik koristi u komunikaciji i u situacijama koje su bliske njegovim interesovanjima, pokazujući kreativnost, originalnost u odgovorima, aktivan odnos prema nastavnim sadržajima. Odabirom odgovarajućih strategija za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština osigurava se kontinuitet u razvijanju višejezičnosti i dostizanju viših nivoa jezičke kompetencije relevantnih i neophodnih za dalje školovanje, život i rad.

S obzirom na to da se ishodi operacionalizuju preko jezičkih aktivnosti u komunikativnim situacijama, važno je da se one u nastavi stranih jezika kontinuirano i istovremeno uvežbavaju. Nastava stranog jezika u četvrtom razredu osnovne škole podrazumeva induktivno usvajanje gramatičkih i leksičkih sadržaja, kako u usmenom, tako i u pisanom kontekstu. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem učenja stranog jezika.

Učenici su već navikli da sva uputstva u nastavi koja se često ponavljaju budu na stranom jeziku. Složenija uputstva, naročito ona za koja nastavnik proceni da su teža za razumevanje, mogu se u početku davati paralelno na stranom i na maternjem jeziku. Princip očiglednosti treba da bude široko zastupljen na ovom uzrastu. Za najvažnije komunikativne sadržaje preporučuje se učestalo ponavljanje radi lakšeg i bržeg memorisanja i sticanja pouzdanja za samostalno korišćenje jezika. U tom smislu, poželjne su vežbe govorne produkcije s varijacijama modela u kojima se menjaju i kombinuju leksički i gramatički sadržaji uz postepeno uslozljavanje. Podsticanje interakcije s drugim učenicima realizuje se kao vid medijacije i uključuje davanje jednostavnijih uputstava na stranom jeziku (npr. pitaj druga ili drugaricu; odgovori na pitanja druga/drugarice).

Učenici se osposobljavaju za komunikativne funkcije navedene u programu za dati nivo učenja, pri čemu predloženi jezički sadržaji služe kao preporuka i mogu biti zamenjeni sličnim sadržajima ili proširivani u skladu sa raspoloživim nastavnim materijalom, kao i potrebama i interesovanjima učenika.

Neophodno je prilikom pažljivog planiranja nastave uvek imati u vidu uzrast učenika i njihove individualne karakteristike. Neki učenici su introvertni, neki ekstrovertni, uče različitom brzinom i na različite načine - svim čulima, imaju različite potrebe i interesovanja. Uputno je da čas počne nekom kratkom igrom zagrevanja koja bi pozitivno uticala na razvijanje sposobnosti pažnje, koncentracije i pamćenja, kao i da se aktivnosti smenjuju odgovarajućim logičnim redosledom i da traju od pet do 15 minuta.

PREZENTOVANJE I UVEŽBAVANJE SADRŽAJA

S obzirom na različite stilove učenja, raznovrsnost aktivnosti ključna je reč za prezentovanje nove leksičke građe. Važno je da uvažavamo predznanja učenika, jer nam ona mogu biti dobra osnova za rad i lakše razumevanje teme.

Vizuelna nastavna sredstva idealna su za uvođenje i uvežbavanje vokabulara.

Pantomima (kao vrsta dramskih tehnika), kao i metoda potpunog fizičkog odgovora, veoma su omiljene i efikasne, ne samo na ovom uzrastu već i kasnije. Naročito su pogodne za učenike kinestetičkog stila učenja (prevođenje izgovorene reči u pokret i obrnuto). Ove tehnike su pogodne za uvođenje i uvežbavanje svih vrsta reči.

Odgovarajući kontekst (priče u slikama, pesme, igre i sl.) bitna je pretpostavka uspešnog usvajanja vokabulara, kao i jezika uopšte. Usvajanje leksike biće utoliko efikasnije ukoliko se ostvaruje u jasnom situacionom kontekstu. Treba voditi računa o primerenom leksičkom minimumu tokom jednog školskog časa.

Dijaloški modeli veoma su efikasni za razvijanje govora. Ovladavanje dijalogom se počinje od jednostavnije upitno-odgovorne forme. Dobro organizovan dijalog predstavlja snažan podsticaj za učenje i napredovanje, naročito ako se ima u vidu da se učenje stranog jezika odvija izvan autentične govorne sredine. Naravno, potrebno je obezbediti odgovarajući kontekst, simulirati situaciju koja bi odgovarala autentičnoj govornoj sredini, i koja će i stidljivijim učenicima omogućiti da se ohrabre i progovore. Didaktičke igre poput „U prodavnici“, „U biblioteci“ i sl. predstavljaju stimulatívno sredstvo za izvođenje dinamičkih, jezičkih i komunikativnih vežbi.

Projektne aktivnosti povećavaju motivaciju jer pružaju izbor učenicima da odgovorno u paru ili u grupi rešavaju zadatak na svoj način u dogovoru sa drugima, razvijajući i jačajući određene socijalne kompetencije. Projekat je pogodan za rad u odeljenjima mešovitog sastava, ima lični pečat, podstiče kooperativni rad i završava se uvek nekom vrstom prezentacije kako rezultata, tako i procesa rada.

Dramske aktivnosti omogućavaju učenicima da koriste jezik u odgovarajućem kontekstu i tako „oživljavaju“ njegovu upotrebu. Njihov potencijal ogleda se, između ostalog, i u tome što:

- učenici ne samo da uče strani jezik na zabavan način, već kroz interakciju i različite uloge koje preuzimaju sagledavaju stvari iz različitih uglova (što doprinosi razvoju kritičkog i divergentnog mišljenja);
- učenici sarađuju i usvajaju jezik kroz smislenu interakciju na ciljnom jeziku i razvijaju sve potrebne veštine - kognitivne, komunikativne i socijalne;
- svi mogu da učestvuju - svako dobija ulogu koju može da „iznese” te su zato pogodne za rad u odeljenjima mešovitog sastava;
- odgovaraju svim stilovima učenja - vizuelni vide, auditivni čuju, kinestetični se izražavaju kroz pokret;
- podižu motivaciju i samopouzdanje;
- orijentisane su na učenika - nastavnik ima manje dominantnu ulogu;
- razvijaju maštu i kreativnost kod učenika.

Poželjno je da se dramske aktivnosti poput igranja uloga, mini skečeva, lutkarskih mini predstava, improvizacija i priča iz stvarnog života što više koriste u nastavi, ne samo na ovom uzrastu, već i kasnije.

Kod uvežbavanja čitanja na ovom uzrastu preporučuje se glasno čitanje tekstualnih vrsta dijaloškog karaktera koje je blisko govoru i predstavlja efikasno sredstvo za razvijanje opšte jezičke kompetencije. Narativne tekstualne vrste zahtevaju čitanje u sebi, čiji je cilj izdvajanje informacija iz pročitanoog teksta. U cilju razvoja razumevanja pročitanoog teksta mogu se primeniti i različite strategije i tehnike usvajanje i proširivanje leksike korišćenjem konvencionalnih i elektronskih didaktičkih sredstava.

Pisanje je tesno povezano sa govorom. Za uvežbavanje pisanja mogu se koristiti različite fonetsko-ortografske igre (npr. na zadato slovo učenici pišu što više reči); ortografske igre (npr.: ispisivanje reči sa izostavljenim samoglasnicima/suglasnicima, gde učenici imaju zadatak da popune prazna mesta i pravilno napišu zadate reči; nastavnik izgovori jednu reč, a učenici dobijaju zadatak da napišu što više reči koje počinju svakim slovom reči koju je izgovorio nastavnik); igre za razvoj pisanja (Pogodi reč! - učenicima se daje tekst na poznatu temu u kome nedostaju neke reči, a njihov zadatak je da se dosete koje reči treba umetnuti, pri čemu se upisivanje može obavljati i pojedinačno i grupno).

Sociokulturna kompetencija, kao skup znanja o svetu uopšte, sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji se jezik uči u učenju stranog jezika je veoma značajna jer su ta znanja potrebna za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturalna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između sredina, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturalna kompetencija podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene. Dakle, postepenim uvođenjem sociokulturnih sadržaja na najnižem nivou (pozdravljanje, pevanje prigodnih prazničnih pesama i sl.) doprinosi se razvoju interkulturalne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturalnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Gramatički sadržaji se na ovom uzrasnom nivou ne obrađuju eksplicitno. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (primenjujući elemente gramatike koji su neophodni za uspešno ostvarivanje komunikativne funkcije). U procesu nastave stranog jezika treba težiti tome da se gramatika usvaja putem

jezičkih aktivnosti slušanja i govora, prema jasno utvrđenim ciljevima, ishodima i standardima nastave stranih jezika.

Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja.

Za učenike koji u redovnoj nastavi teže savladavaju delove programa, organizuje se dopunska nastava. Nastavnik treba blagovremeno da uoči sve nedostatke u znanju učenika i preduzme mere dopuskog objašnjavanja, korigovanja grešaka i uvežbavanja kako bi svi učenici postigli zadovoljavajući uspeh i ostvarili programom definisane rezultate učenja.

3. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju i nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik - nastavnik, kao i učenik - učenik.

Naziv predmeta	MATEMATIKA
Cilj	Cilj učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije

	matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.	
Razred	Četvrti	
Godišnji fond časova	180	
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - pročitati, zapiše i uporedi prirodne brojeve i prikaže ih na brojevnoj pravoj; - odredi mesnu vrednost cifre; - izvrši četiri osnovne računске operacije u skupu \mathbb{N}_0; - sastavi izraz, izračuna vrednost brojevnog izraza i primeni svojstva računskih operacija; - reši jednačine i nejednačine i proveri tačnost rešenja; - reši problemski zadatak koristeći brojevni izraz, jednačinu ili nejednačinu; - proceni vrednost izraza sa jednom računskom operacijom; - odredi višestruke dekadne jedinice najbliže datom broju; - pročitati i zapiše razlomke oblika $(m, n \leq 10)$; - uporedi razlomke oblika sa jednakim brojiocima ili imeniocima; 	BROJEVI	<p>Skup prirodnih brojeva sa nulom.</p> <p>Dekadni sistem zapisivanja brojeva.</p> <p>Mesna vrednost cifre.</p> <p>Svojstva skupa prirodnih brojeva.</p> <p>Sabiranje i oduzimanje (pismeni postupak).</p> <p>Množenje i deljenje (pismeni postupak).</p> <p>Svojstva računskih operacija (izražena formulama).</p> <p>Izrazi sa više operacija (brojevni izrazi i izrazi sa promenljivom).</p> <p>Jednačine i nejednačine u skupu \mathbb{N}_0.</p> <p>Razlomci oblika $(m, n \leq 10)$.</p> <p>Upoređivanje razlomaka sa jednakim brojiocima. Jednakost razlomaka.</p> <p>Sabiranje i oduzimanje razlomaka sa jednakim imeniocima.</p> <p>Decimalni zapis broja sa dve decimale. Sabiranje i oduzimanje decimalnih brojeva.</p>
	GEOMETRIJA	Kvadar i kocka.
	MERENJE I MERE	<p>Merenje površine ($m^2, dm^2, cm^2, mm^2, km^2, ha, a$).</p> <p>Površina kvadrata i pravougaonika.</p> <p>Površina kvadra i kocke.</p> <p>Merenje zapremine (m^3, dm^3, cm^3, mm^3).</p> <p>Zapremina kvadra i kocke.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - sabere i oduzme razlomke sa jednakim imeniocima; - zapiše rezultat merenja dužine decimalnim brojem sa najviše dve decimalne; - sabere i oduzme decimalne brojeve sa najviše dve decimalne; - čita, koristi i predstavlja podatke u tabelama ili grafičkim dijagramima; - formira niz na osnovu uputstva; - reši zadatak primenom različitih načina predstavljanja problema; - imenuje elemente i opiše osobine kvadra i kocke; - crta mreže i pravi modele kvadra i kocke; - prepozna slikovnu predstavu izgleda tela posmatranog sa različitih strana; - pročitaj, uporedi i pretvori jedinice za merenje površine i zapremine; - izračuna površinu kvadrata i pravougaonika; - izračuna površinu i zapreminu kvadra i kocke; - reši problemske zadatke u kontekstu merenja. 		
--	--	--

Ključni pojmovi sadržaja: prirodni brojevi, dekadni sistem, svojstva operacija, izraz, jednačine i nejednačine, razlomci, decimalni zapis broja, kocka, kvadar, površina i zapremina.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje, uvežbavanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija gradiva), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Brojevi (132; 42 + 90)

Geometrija (12; 4 + 8)

Merenje i mere (28; 9 + 19)

Napomena: za realizaciju četiri pismena zadataka (u trajanju od po jednog časa), sa ispravkama, planirano je osam časova.

Predloženi redosled realizacije tema:

1. Brojevi - prvi deo (računske operacije);
2. Merenje i mere - prvi deo (površina kvadrata i pravougaonika);
3. Brojevi - drugi deo (jednačine i nejednačine);
4. Geometrija;
5. Brojevi - treći deo (razlomci i decimalni brojevi);
6. Merenje i mere - drugi deo (površina i zapremina kvadra i kocke).

Predložena podela tema i redosled realizacije nisu obavezni za nastavnike, već samo predstavljaju jedan od mogućih modela. Ovakav predlog je dat zbog toga što je poželjno kombinovati algebarske i geometrijske sadržaje.

Osnova za pisanje ishoda i izbor sadržaja je činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka.

Ishodi predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, doprinose i lakšem izboru nastavnih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Dostizanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje obrazovnih standarda i međupredmetnih kompetencija kao što su komunikacija, digitalna kompetencija, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da učenici dostignu ishode i da izabere odgovarajuće metode, aktivnosti i tehnike za rad sa učenicima. Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i veštine koja su učeniku potrebna za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, date ishode treba razložiti na manje i na

osnovu njih planirati aktivnosti za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže dostići, dok je za određene ishode potrebno više vremena i aktivnosti, kao i rada na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao ciljeve kojima se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija i ne treba je usmeriti samo ka dostizanju pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika i nastojati da učenici samostalno otkrivaju matematičke pravilnosti i izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Prilikom planiranja nastave, treba imati u vidu da, u ovom uzrastu, različite igrolike aktivnosti, kao i upotreba edukativnih softverskih alata u funkciji saznavanja i učenja, mogu biti dodatna motivacija za usvajanje matematičkih sadržaja. Zbog toga je važno da se učenicima prvog ciklusa omogući da razvijaju matematičko mišljenje u kontekstu igrolikih aktivnosti i upotrebe edukativnih aplikacija na internetu i drugih elektronskih materijala. Pored toga, igrolike aktivnosti i upotreba edukativnih aplikacija i elektronskih materijala značajno doprinose razvijanju interesovanja za matematiku i pozitivnog stava prema matematici.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

2. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Brojevi

U četvrtom razredu proširuje se blok brojeva na kome se radi, upoznavanjem prirodnih brojeva većih od 1.000 i formiranjem pojma skupa prirodnih brojeva N i skupa prirodnih brojeva sa nulom N_0 . Upoznaju se svojstva skupa N_0 : uređenost, kardinalnost, ograničenost sa leve strane kao i svojstva računskih operacija (zamena mesta sabiraka, združivanje sabiraka, zamena mesta činilaca, 0 kao sabirak, 1 kao činilac, množenje zbira i razlike brojem, stalnost zbira i razlike). Brojevi se predstavljaju u dekadnom zapisu kao zbrovi višestrukih dekadnih jedinica ($4\ 321 = 4\ 000 + 300 + 20 + 1$) ili zbira proizvoda jednocifrenih brojeva i dekadnih jedinica ($4\ 321 = 4 \cdot 1\ 000 + 3 \cdot 100 + 2 \cdot 10 + 1 \cdot 1$). Određuje se mesna vrednost cifre u broju. Postupni razvoj pojma broja podstiče se vizuelnim predstavljanjem brojeva na brojevnoj pravoj kao i aktivnostima određivanja najbliže (višestruk) dekadne jedinice.

Znanja o računskim operacijama dalje se proširuju pismenim postupcima sabiranja i oduzimanja, množenja i deljenja u skupu prirodnih brojeva, upoznavanjem postupaka prvo uz pomoć tablica mesnih vrednosti, a zatim skraćenim postupcima sa potpisivanjem. Pri uvežbavanju tehnika računanja sa višecifrenim brojevima treba voditi računa o svrsishodnosti zahteva i mogućnostima primene znanja u realnim situacijama. Preporučljivo je da se brzina i sigurnost u izračunavanju zbira i razlike brojeva uvežbava na primerima u bloku brojeva do 1 000 000, a proizvoda i količnika na primerima množenja, odnosno deljenja (sa i bez ostatka) najviše dvocifrenim brojem. Neguje se i razvija navika procenjivanja vrednosti izraza i provere tačnosti računa. Učenike treba uputiti da proveru tačnosti mogu raditi i kalkulatorom kao i da mogu koristiti aplikacije da bi uvežbali tehnike računanja.

Utvrđuju se svojstva operacija koja se izražavaju retorički i simbolički (formulama). Kroz primere učenicima se ukazuje na funkcionalnu primenu svojstava operacija pri računanju.

Pored utvrđivanja sposobnosti izračunavanja vrednosti prostih i složenih brojevnih izraza, kod učenika se razvija sposobnost sastavljanja brojevnih izraza i izraza sa promenljivom na osnovu instrukcija ili matematičkog modelovanja problemske situacije. Podrazumeva se poznavanje matematičkih termina (sabirak, zbir, umanjenik, umanjilac, razlika, činilac, deljenik, delilac, količnik).

Rešavaju se proste i složene jednačine ($a \times x \pm b = c$, $a - b \times x = c$, $x : a \pm b = c$, $a - x : b = c$, $a : x \pm b = c$, $a - b : x = c$, $a \times (x \pm b) = c$, $a \times (b - x) = c$, $(x \pm b) : a = c$, $(a - x) : b = c$, $a : (x \pm b) = c$, $a : (b - x) = c$) i proste nejednačine (u kojima su relacijski znaci $<$, $>$, \leq ili \geq) sa rešenjima iz skupa \mathbb{N}_0 . Rešavanje jednačina zasniva se na poznavanju računskih operacija i njihove međusobne povezanosti. Učenici se upućuju da utvrde vrednosti koje bi mogla imati nepoznata u nejednačini i u tom skupu utvrđuje se za koje vrednosti nepoznate se dobija tačna nejednakost. Rešavanje nejednačina zasniva se na tablicama ili na rešavanju odgovarajućih jednačina i poznavanja funkcionalne zavisnosti rezultata računskih operacija od njenih komponenata. Rešenja se zapisuju uz korišćenje simbola $\hat{}$, $\{$ i $\}$. Razmatraju se slučajevi kod kojih nejednačina ima jedno rešenje, ima više rešenja ili nema rešenja. Podstiče se navika provere rešenja i analiza „logičnosti“ rešenja s obzirom na prirodu problema.

Rešavanje zadataka u realističnim i problemskim situacijama je kontekst za utvrđivanje i proširivanje znanja o svojstvima računskih operacija i razvoj sposobnosti matematičkog modelovanja. Problemi se zadaju u tekstualnoj formi, slikom, tabelom ili grafikom (stubičastim dijagramom i slikovnim dijagramom u kome jedan simbol može predstavljati više od jednog objekta). U ovim primerima, od posebnog značaja je selekcija značajnih informacija za rešavanje problema i uočavanje odnosa između poznatih i nepoznatih komponenti koje se predstavljaju pomoću matematičkog aparata, najčešće pisanjem odgovarajućih izraza, jednačina ili nejednačina. Razvija se sposobnost i navika učenika da usmeno i pismeno obrazlože postupke rešavanja zadatka uvažavajući činjenicu da često postoji više načina da se dođe do rešenja. Učenici se podstiču da koriste različite metode rešavanja problema, uključujući i vizuelno predstavljanje problemske situacije (npr. metod duži, metod pravougaonika).

Važno je omogućiti učenicima da rešavaju zadatke koji će doprineti daljem razvijanju matematičko logičkog mišljenja i pripremi za bavljenje pojmom funkcije u narednim razredima. Zato su korisni zadaci određivanja sledećeg člana niza, uočavanja i opisivanja pravila na osnovu započetog niza, formiranja niza na osnovu zadanog pravila, kao i osmišljavanja novog pravila za formiranje niza.

Dalje se razvija pojmovno razumevanje razlomka oblika (m , $n \leq 10$) analizom vizuelnih predstava pomoću pravougaonih modela, kružnog dijagrama i dr. Upoređivanje razlomaka zasniva se na vizuelnim predstavama pri čemu se prvo obnavlja upoređivanje razlomaka sa jednakim imeniocima, a zatim se rade slučajevi upoređivanja razlomaka sa jednakim brojiocima. Uočavaju se ekvivalentni razlomci. Sabiraju se i oduzimaju razlomci sa jednakim imeniocima, predstavljeni vizuelno, pri čemu se rade samo slučajevi kod koji je rezultat manji ili jednak dva cela.

Upoznaje se decimalni zapis brojeva sa najviše dve decimale u kontekstu merenja dužine. Postupci sabiranja i oduzimanja brojeva u decimalnom zapisu obuhvataju samo jednostavne slučajeve brojeva sa istim brojem decimala kod kojih je zbir cifara na istoj poziciji u brojevima koji se sabiraju ili oduzimaju manji od 10 (npr. $1,3 + 0,2 = 1,5$; $1,37 + 0,21 = 1,58$ i $1,7 - 0,2 = 1,5$; $1,74 - 0,21 = 1,53$).

Geometrija

Formiranje geometrijskih ideja započeto je, u prvom razredu, posmatranjem i opisivanjem predmeta u realnom prostoru: polazeći od prostornih oblika poznatih iz svakodnevnog života (kocka i lopta, kvadar i valjak, piramida i kupa), najpre su izdvojeni ravni geometrijski oblici (krug, kvadrat, pravougaonik, trougao), zatim su

izdvojene linije kojima su ovičeni uočeni oblici i najzad tačke kao preseki linija. U četvrtom razredu, zaokružuje se prva etapa učenja geometrije analizom geometrijskih tela, zasnovanom na primeni znanja i veština stečenih učenjem geometrije u ranijim razredima.

Iako je poželjno obnoviti osnovne prostorne oblike, centralno mesto ove teme zauzimaju kvadar i kocka, budući da se ishodi odnose na ova geometrijska tela. Za uspešno ostvarivanje ishoda, obradu novih sadržaja treba da prati obnavljanje svih važnih geometrijskih pojmova iz prethodnih razreda. Važno je povezati pojmove figura, linija, tačka redom sa pojmovima strana, ivica, teme, istaći paralelnost i normalnost među pojedinim ivicama kvadra, odnosno podudarnost među naspramnim stranama kvadra. Svojstva kvadra i kocke treba povezati sa svojstvima pravougaonika i kvadrata, ilustrujući odgovarajuće veze i na modelima kvadra i kocke, i na njihovim mrežama.

Nastavni sadržaji koji se odnose na geometriju prostora veoma su važni za intelektualni razvoj učenika. Raznovrsnim primerima i zadacima treba stimulisati orijentaciju u prostoru, prostornu vizuelizaciju, misaono sagledavanje prostora i tome slično. Navedene sposobnosti posebno se unapređuju uočavanjem veza između prostornih odnosa i odgovarajućih ravnih reprezentacija. Zato je poželjno kod učenika razvijati veštinu predstavljanja geometrijskih tela crtanjem odgovarajućih slika u ravni (slobodnom rukom i geometrijskim priborom). Veoma je važno da učenici korektno upotrebljavaju pune i isprekidane linije za prikazivanje vidljivih i nevidljivih ivica tela u odnosu na izabrani pravac posmatranja, kao i da uočavaju elemente (pre svega prave uglove) koji nisu verodostojno prikazani na ravnoj slici. Crtanje u kvadratnoj ili tačkastoj mreži pogodno je da se učenicima predoče razni načini predstavljanja kvadra i kocke u zavisnosti od pravca posmatranja. Razvoju vizuelne percepcije mogu doprineti zadaci koji se odnose na tela sastavljena od kocki istih dimenzija i u kojima se zahteva brojanje kocki i crtanje figura koje se vide posmatranjem tela sa prednje i zadnje strane, odozgo i odozdo, sleva i zdesna. Dovoljno je posmatrati tela sačinjena od jednocifrenog broja kocki.

Savremena tehnologija pruža izuzetne mogućnosti da se jednostavno i efektno prikažu prostorni odnosi, pa zato interaktivni geometrijski softveri postaju korisno sredstvo u realizaciji geometrijskih tema. Na primer, kada je reč o nastavi geometrije u četvrtom razredu, preporučljivo je odgovarajućim softverskim aplikacijama generisati raznovrsne mreže kvadra (kocke) i simulirati njihovo sklapanje, prikazivati slike istog tela iz različitih pravaca posmatranja itd. Upotreba softverskih aplikacija (npr. za virtuelno sastavljanje kocke) ne sme da zameni nijednu od tradicionalnih nastavnih aktivnosti (npr. pravljenje modela kocke od kartona), već da bude dodatak koji će doprineti efikasnijoj realizaciji nastavnog procesa. Treba imati na umu da za većinu učenika samostalna upotreba nekog softvera predstavlja dodatno intelektualno angažovanje, pa je neophodno unapred dobro osmisliti i pripremiti zadatke u kojima se zahteva upotreba softverskih aplikacija. Od učenika ne treba očekivati veću upotrebu softvera, ali je važno da uoče značaj tehnologije i pogodnosti koje ona omogućava.

Veza između geometrije i informatike može se ostvariti i zadacima koji su inspirisani jednostavnim programima jezika Logo: npr. upotrebom naredbi gore, dole, levo, desno, napred, nazad opisati putanju „bube-robot“ iz jednog temena kocke u neko drugo teme (pri čemu je poželjno isticati sve moguće putanje, tj. razmotriti i kombinatorne aspekte problema).

Ishodi i odgovarajući sadržaji u vezi sa temom Geometrija veoma su značajni i u naučno-tehničkom i umetničkom obrazovanju. Zato je važno uspostaviti veze sa drugim predmetima. Na primer, povezivanje sa likovnom kulturom može se ostvariti isticanjem likovnih efekata kojima se dočarava prostornost. Korelacija sa prirodom i društvom mogla bi se ostvariti kroz diskusiju o prostornom planiranju, arhitekturi i građevinarstvu i odgovarajućim zanimanjima, uz posebno isticanje značaja preciznog crtanja i pravljenja maketa. Korisno bi bilo sa učenicima uopšteno analizirati plan i maketu neke poznate građevine.

Poželjno je realizovati i jedan projektni zadatak kojim bi se stimulisalo funkcionalno znanje, povezivanje i primena naučenog. Projektni zadatak bi mogao biti pravljenje pojednostavljene makete učionice. Nameštaj u učionici bi trebalo predstavljati u obliku kvadra, odnosno kocke. Pre izrade makete treba obaviti merenje prostorije i nameštaja i pogodno izabrati razmeru.

Merenje i mere

Uvođenju standardnih mernih jedinica za površinu (mm^2 , cm^2 , dm^2 , m^2 , a, ha, km^2) treba da prethodi obnavljanje merenja dužine i odgovarajućih standardnih jedinica mere, kao i podsećanje na koncept merenja površine geometrijskih figura, koji su učenici upoznali u trećem razredu bez uvođenja standardnih jedinica. Važno je da učenici ovladaju pretvaranjem mernih jedinica iz većih u manje i obrnuto, višeimenovanih u jednoimenovane i obrnuto, kao i upoređivanjem veličina datih u istim ili različitim mernim jedinicama. Neophodno je da učenici povežu ideju popločavanja pravougaonika podudarnim kvadratima sa formulom za izračunavanje površine pravougaonika. U zadacima treba potencirati pravilan matematički zapis, preciznost i urednost prilikom crtanja i izračunavanja. Realnim primerima treba razvijati sposobnost procene površina (prostorija, stanova, igrališta, parcela itd.) i njihovog međusobnog odnosa.

Sa praktičnog stanovišta veoma su korisni zadaci u kojima treba izračunati površinu figure koja se jednostavno može razložiti na pravougaonike i kvadrate. Ovakvi zadaci su značajni i zato što neposredno povezuju ideju popločavanja i primenu formula za izračunavanje površina. Na njih se nadovezuje formiranje pojma površine kvadra i kocke i dolaženje do odgovarajućih formula.

Po analogiji sa razvijanjem koncepta merenja dužine i površine, uvodi se pojam zapremine kocke i kvadra i standardne merne jedinice za zapreminu (mm^3 , cm^3 , dm^3 , m^3). Formulu za izračunavanje zapremine kvadra treba povezati sa idejom popunjavanja kvadra istovetnim kockama.

U okviru teme Geometrija istaknut je značaj zadataka koji se odnose na tela sastavljena od istovetnih kocki i u kojima se zahteva brojanje kocki, odnosno crtanje figura koje se vide posmatranjem tela sa prednje i zadnje strane, odozgo i odozdo, sleva i zdesna. Poželjno je nekoliko ovakvih zadataka uraditi i u kontekstu merenja, pri čemu brojanje kocki treba povezati sa zapreminom tela, a površinu tela povezati sa zbirom površina odgovarajućih figura koje se vide iz različitih pravaca.

Standardne merne jedinice za zapreminu treba povezati sa jedinicama za merenje zapremine tečnosti (l, dl, cl, ml, hl), koje su uvedene u trećem razredu. Poželjno je pomenute veze ilustrovati presipanjem vode iz boce od 1 l u kocku stranice 1 dm. Sipanje vode iz obične kuhinjske menzure može poslužiti za praktično određivanje zapremine posuda.

Tema Merenje i mere veoma je važna za povezivanje aritmetičkih i geometrijskih sadržaja. Primene jednačina treba ilustrovati pogodnim primerima i zadacima u kojima se primenjuju formule za izračunavanje površine i zapremine. Pored toga, važno je podsticati i crtanje geometrijskih reprezentacija problemskih situacija koje se prevashodno odnose na aritmetički kontekst. Ovo poslednje se posebno odnosi na primenu tzv. metode duži i metode pravougaonika pri rešavanju aritmetičkih zadataka.

3. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Sastavni deo procesa razvoja matematičkih znanja u svim fazama nastave je i praćenje i procenjivanje stepena ostvarenosti ishoda, koje treba da obezbedi što pouzdanije sagledavanje razvoja i napredovanja učenika. Taj proces treba započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Prikupljanje informacija iz različitih izvora (svakodnevna posmatranja, aktivnost na času, učestvovanje u razgovoru i diskusiji, samostalan rad, rad u grupi, testovi) pomaže nastavniku da sagleda postignuća (razvoj i napredovanje) učenika i stepen

ostvarenosti ishoda. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a važno je učenike osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u učenju.

Naziv predmeta	PRIRODA I DRUŠTVO
Cilj	Cilj učenja Prirode i društva jeste upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu.
Razred	Četvrti
Godišnji fond časova	72

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - odredi položaj i granicu Srbije, položaj glavnog grada i većih naselja na geografskoj karti Srbije; - odredi položaj i imenuje prirodne i društvene objekte na geografskoj karti Srbije; - poveže različite prirodno-geografske karakteristike Srbije sa razmeštajem stanovništva, izgledom naselja i delatnostima ljudi; - uvažava nacionalnu i kulturnu raznolikost kao osnovu za suživot svih građana Republike Srbije; - predstavi znamenite ličnosti, kulturna dobra i prirodne lepote po kojima je Srbija prepoznatljiva u svetu; - u diskusiji daje prednost korišćenju lokalnih proizvoda, proizvoda napravljenih od recikliranih materijala, kao i korišćenju obnovljivih prirodnih resursa; - poveže promene u izgledu svog tela i ponašanja sa odrastanjem; 	<p>MOJA OTADŽBINA REPUBLIKA SRBIJA</p> <p>Prirodne i društvene odlike Srbije</p>	<p>Položaj, teritorija, granica i simboli Srbije (grb, zastava i himna) i nacionalna valuta.</p> <p>Prirodne karakteristike Srbije - reljef, vode, šume.</p> <p>Tipične, retke i ugrožene vrste biljaka i životinja - značaj i zaštita.</p> <p>Nacionalni parkovi Srbije.</p> <p>Društvene karakteristike Srbije (stanovništvo, naselja i delatnosti). Građani Srbije (prava i obaveze, demokratski odnosi i interkulturalnost).</p> <p>Privredne karakteristike Srbije (prirodni resursi i delatnosti u različitim krajevima).</p> <p>Održiva upotreba prirodnih resursa (izvori energije, čista voda, čist vazduh, plodno zemljište, rude, raznovrsnost biljnog i životinjskog sveta).</p>
	Čovek prirodno društveno biće	Čovek - prirodno, društveno i svesno biće.

<ul style="list-style-type: none"> - planira svoje dnevne aktivnosti i vreme provedeno uz IKT uređaje; - zatraži pomoć ukoliko se suoči sa neprimerenim sadržajima u digitalnom okruženju; 		<p>Fizičke promene u pubertetu.</p> <p>Digitalna bezbednost i posledice prekomernog korišćenja informaciono-komunikacionih tehnologija; neprimereni sadržaji.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - identifikuje i samostalno razdvaja smeše prosejavanjem, odlivanjem, ceđenjem i isparavanjem; - ispita električnu provodljivost materijala pomoću jednostavnog strujnog kola; - navede primere štedljivog korišćenja električne energije; - navede primere upotrebe magnetu u svakodnevnom životu; - navede primere prevencije i zaštite od požara; - prikaže hronološki na lenti vremena značajne istorijske događaje i ličnosti; - opiše način života ljudi kroz vreme koristeći različite izvore informacija; - predstavi tok i rezultate istraživanja (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, prezentacijom i/ili crtežom i dr.); - pronade i odabere potrebne informacije iz različitih izvora (pisanih, slikovnih, digitalnih); 		<p>Smeše (tečnosti, hrana, zemljište, vazduh).</p> <p>Razdvajanje sastojaka smeše (prosejavanje, odlivanje, ceđenje, isparavanje).</p> <p>Naelektrisanje predmeta od različitih materijala.</p> <p>Električna provodljivost - provodnici i izolatori.</p> <p>Racionalna potrošnja električne energije i pravilno rukovanje električnim aparatima u domaćinstvu.</p> <p>Magnetna svojstva materijala (prirodni magneti, mogućnost namagnetisanja tela i svojstva koje tada ispoljavaju).</p> <p>Zapaljivi materijali (oznake za zapaljive materijale).</p> <p>Vazduh - kiseonik kao činilac sagorevanja.</p> <p>Opasnost i zaštita od požara.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - poveže rezultate rada sa uložnim trudom; - saraduje sa drugima u grupi na zajedničkim aktivnostima; - učestvuje u društveno-korisnim akcijama uz podršku odraslih. 		<p>Život u dalekoj prošlosti (dolazak Slovena na Balkansko poluostrvo, oblasti koje su Srbi naselili; način života).</p> <p>Srpska država za vreme vladarske porodice Nemanjića - uspon i slabljenje (vladari - Stefan Nemanja, car Dušan, car Uroš; kultura, način života).</p> <p>Život pod turskom vlašću (način života, oblici pružanja otpora).</p> <p>Nastanak i razvoj moderne srpske države (Prvi i Drugi srpski ustanak - uzrok i tok; vođe ustanka; kultura,</p>

			način života). Srbija u savremeno doba (Prvi svetski rat, nastanak jugoslovenske države, Drugi svetski rat, promena oblika vladavine, raspad jugoslovenske države i osamostaljenje Srbije; kultura, način života).
--	--	--	---

Ključni pojmovi sadržaja: otadžbina, orijentacija u vremenu i prostoru, interkulturalnost, prirodni resursi.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta Priroda i društvo zadržao je postojeći okvir, plan nastave i učenja od dva časa nedeljno, odnosno 72 časa godišnje i dosadašnji zavičajni princip.

Princip životne blizine, tzv. zavičajni princip, određuje prostornu i vremensku bliskost prirodnih i društvenih pojava i procesa i kao takav predstavlja jednu od suštinskih odlika ovog predmeta. U prvom razredu se kreće od prostorno i vremenski najbližih fenomena za učenika, dok se u starijim razredima prostorni i vremenski okvir postepeno širi. Konkretno, okvir unutar kog se ostvaruju predmetni ishodi u prvom razredu čine sadržaji iz najbližeg i neposrednog okruženja učenika, u okviru oblasti pod nazivom Neposredno okruženje učenika - dom, škola, naselja/dela naselja u kome učenik živi, u drugom razredu prostorni okvir se proširuje na Naselje sa okolinom, u trećem razredu na Kraj u kome učenici žive², a završava se u četvrtom razredu oblašću pod nazivom Moja otadžbina - Republika Srbija.

² Kraj, kao prostor proučavanja, je teritorijalna celina koja se poklapa sa granicom opštine. Tradicionalno do sada se za ovaj teritorijalni nivo koristio pojam zavičaj. Problem upotrebe pojma zavičaj proizilazi iz nepostojanja jasnih prostornih i vremenskih kriterijuma za njegovo izdvajanje.

Princip životne blizine ovom programu obezbeđuje visoku osetljivost na kontekst u kome učenici žive, odnosno otvorenost za sadržaje iz učenikovog okruženja i fleksibilnost za uvažavanje karakteristika i odlika najrazličitijih sredina u kojima deca iz Srbije žive. U tom smislu predmet Priroda i društvo podrazumeva otvorenost i za sadržaje od značaja za nacionalne manjine u skladu sa prostorom proučavanja prirodnih i društvenih pojava u četvrtom razredu - Moja otadžbina - Republika Srbija. Pored toga, kod svih učenika treba razvijati osećaj bogatstva u različitostima među pripadnicima različitih nacionalnosti ukazivanjem na postojanje ljudi koji slave drugačije praznike, imaju različite običaje, kulturu stanovanja, ishranu, oblačenje i sl.

Osnovna intencija nastave Priroda i društvo usmerena je na razvoj intelektualnih, psihofizičkih, kognitivno-konativnih i socijalno-afektivnih sfera ličnosti učenika, što se odražava u navedenom cilju za kraj ciklusa i datim predmetnim ishodima.

Predmetni ishodi Prirode i društva pokazuju šta su učenici osposobljeni da učine, preuzmu, izvedu i obave na kraju razreda zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje su razvili učenjem ovog predmeta. Ishodi se ostvaruju u sprezi sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika nekad unutar jedne teme, a najčešće kroz više tema. Zato granice među temama proučavanja treba shvatiti uslovno i fleksibilno. Neki ishodi su po svojoj prirodi međupredmetni i ostvarivaće se kroz aktivnosti u okviru više nastavnih predmeta, kao na primer ishod: po završetku razreda učenik će biti u stanju da pronađe i odabere potrebne informacije iz različitih

izvora (pisanih, slikovnih, digitalnih). Treba, takođe, imati u vidu da je redosled programskih tema i grupisanih sadržaja unutar tema urađen isključivo radi preglednosti preporučenih programskih sadržaja i ne preporučuje se kao redosled prilikom kreiranja godišnjih i operativnih planova, već kao pomoć nastavniku da ih kreira. Takođe, nije poželjno da struktura sadržaja udžbenika bude osnov za planiranje nastave.

Učenike treba osposobljavati da samostalno istražuju i analiziraju prirodne i društvene pojave i procese. U zavisnosti od ishoda koji se želi ostvariti, učitelj treba da podstakne učenike na različite vrste aktivnosti koje angažuju kako pojedina čula, tako i više čula istovremeno. Sinhronizacija čulnih utisaka daje celovitu sliku objekata, procesa, pojava i njihovu integraciju u kompleksnu sliku sveta, a uvažava različitosti u sklonostima učenika pri upoznavanju sveta i procesu učenja. Ipak, učenje se ne završava na čulnim utiscima, već se nastavlja uopštavanjem uočenog kroz opisivanje, poređenje, formulisanje zaključaka itd. U nastavnom procesu se, dakle, polazi od nesistematizovanih iskustvenih saznanja i ide se ka opštim, naučno zasnovanim, sistematizovanim znanjima iz oblasti prirode, društva i kulture. Aktivnosti učenika potrebno je prilagoditi predmetnim ishodima, specifičnostima izabranih sadržaja i uzrastu učenika. Postepeno treba povećavati nivo zahteva i samostalnosti učenika prilikom upoznavanja prirodnih i društvenih pojava.

Stvarnost (prirodna i društvena) koja nas okružuje i iz koje proizilazi sadržaj ovog programa, zasnovana je na povezanosti različitih pojava i procesa. Zbog toga sadržaji predmeta Priroda i društvo moraju da budu odraz te celovitosti i povezanosti pojava koje se izučavaju. Radi formiranja elementarnih pojmova i postavljanja mreže za sistem pojmova, pri izboru i rasporedu programske građe primenjen je spiralno-uzlazni model, u skladu sa uzrasnim karakteristikama učenika. To znači da se ista tematika iz razreda u razred proširuje, produbljuje i posmatra sa različitih aspekata. Izgradnja sistema u nastavi posledica je postojanja sistema u stvarnosti. Uloga učitelja je da stvara prilike za učenje, a ne da nastavne sadržaje tumači samo kao biološke, geografske, istorijske i druge sadržaje.

Pored toga, pristup nastavi i učenju treba da bude povezan i sa logikom i metodologijom naučne discipline odakle proizilazi određeni sadržaj. Tako izučavanje bioloških sadržaja nužno treba da uključi posmatranje i praćenje bioloških fenomena; izučavanje sadržaja hemije i fizike - zaključivanje na osnovu sprovedenog oglada ili eksperimenta; izučavanje prošlosti - analizu istorijskih izvora itd. Razvijanje sistema pojmova podrazumeva kontinuiran rad učitelja na uspostavljanju horizontalne (unutar jednog razreda) i vertikalne povezanosti (između razreda) pojmova unutar programa predmeta Priroda i društvo. Važno je da se kad god je moguće pristupi integrisanom pristupu sadržajima na međupredmetnom nivou kroz nastavne i vannastavne oblike rada i aktivnosti u školi i izvan nje. Zbog prirode sadržaja predmeta i datih ishoda poželjno je aktivnosti organizovati što češće izvan učionice, odnosno u prirodnom i društvenom okruženju. Za potrebe ovog predmeta posebno su pogodni: organizovane posete, šetnje, izleti, nastava u prirodi.

Pored korišćenja zvanično odobrenih udžbeničkih kompleta, u ostvarivanju programa predmeta Priroda i društvo preporučuje se korišćenje šire literature i ostalih izvora informacija: štampanih, audio-vizuelnih i elektronskih medija. Posebno se preporučuje korišćenje autentičnih prirodnih i društvenih izvora, kao najverodostojnijih pokazatelja stvarnosti, pojava i procesa u konkretnom neposrednom okruženju, kao i didaktičkih materijala koji odražavaju posebnosti datog okruženja i kraja u kome učenici žive.

Učitelj ostvaruje postavljeni cilj i ishode kroz nastavu i ostale organizacione forme rada u školi, bez dodatnog opterećenja roditelja i njihovog obaveznog angažovanja u ostvarivanju programa. Roditelji mogu biti dobrovoljno angažovani kao raspoloživi potencijal lokalne sredine, u zavisnosti od njihovih znanja, mogućnosti i htenja.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan kreira se u formi gantograma i sadrži broj časova po temama raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, godišnjim fondom časova, planiranim fondom časova po temama.

Polazeći od datih predmetnih ishoda i preporučenih sadržaja od nastavnika se očekuje da dati program kontekstualizuje prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, kao i druge resurse škole i lokalne sredine.

Prilikom planiranja nastave i učenja potrebno je rukovoditi se:

- individualnim razlikama među učenicima u pogledu načina, tempa učenja i brzine napredovanja;
- integrisanim pristupom u kojem postoji horizontalna i vertikalna povezanost unutar istog predmeta i različitih nastavnih predmeta;
- participativnim i kooperativnim aktivnostima koje omogućavaju saradnju;
- prevashodno aktivnim i iskustvenim metodama nastave i učenja;
- uvažavanjem svakodnevnog iskustva i znanja koje je učenik izgradio van škole, povezivanjem aktivnosti i sadržaja učenja sa životnim iskustvima učenika i podsticanjem primene naučenog u svakodnevnom životu;
- negovanjem radoznalosti, održavanjem i podsticanjem interesovanja za učenje i kontinuirano saznavanje;
- redovnim i osmišljenim prikupljanjem relevantnih podataka o napredovanju učenika, ostvarivanju predmetnih ishoda i postignutom stepenu razvoja kompetencija učenika.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre, kao i do sada, kreira svoj godišnji (globalni) plan rada iz koga kasnije razvija svoje operativne planove. Kako su ishodi definisani za kraj nastavne godine, nastavnik treba da ih operacionalizuje prvo u operativnim planovima, a potom i na nivou konkretne nastavne jedinice.

2. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Odnos cilja, ishoda, preporučenih programskih sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika

Pri ostvarivanju cilja i predmetnih ishoda predmeta Priroda i društvo mora se imati u vidu da su sadržaji, metode nastave i učenja i aktivnosti učenika neodvojivi u nastavnom procesu. Koncept nastave zasnovane na procesu i ishodima učenja podrazumeva nastavu čiji prevashodni cilj nije prenošenje predmetnih sadržaja, već izgradnja i razvoj znanja kao osnove na kojoj se razvijaju raznovrsna umenja. U tom smislu, program nastave i učenja nudi sadržinski okvir, a učitelj ima slobodu da umesto njih izabere i neke druge sadržaje ukoliko smatra da su ti sadržaji primereniji sredini u kojoj učenici žive, uzrasnim i razvojnim karakteristikama učenika i njihovim interesovanjima. Suština je u tome da sadržaji budu u funkciji ostvarivanja ishoda, a ne sami sebi cilj. Učitelj ima značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika kako bi vodio učenike ka ostvarivanju datog ishoda.

Većina predmetnih ishoda dostiže se kroz neposrednu istraživačku aktivnost učenika uz kontinuiranu podršku i podsticaj od strane učitelja. Poželjne su aktivnosti koje omogućavaju interakciju sa fizičkom i socijalnom sredinom, jer doprinose spoznavanju sveta koji okružuje učenike, tako što se otkrivaju odnosi i upoznaju svojstva i karakteristike predmeta, bića, pojava i procesa i stižu se socijalne veštine. Najefikasnije metode učenja jesu one metode koje učenika stavljaju u adekvatnu aktivnu poziciju u procesu razvijanja znanja.

Potrebno je stvaranje situacija učenja u kojima će doći do izražaja različite aktivnosti učenika koje omogućuju različite načine učenja. Značajne aktivnosti učenika u okviru predmeta Priroda i društvo su:

- posmatranje sa usmerenom i koncentrisanom pažnjom radi jasnog zapažanja i uočavanja sveta u okruženju (uočavanje vidljivih karakteristika);
- ilustrovanje pojava i procesa iz svakodnevnog života - navođenje, pokazivanje, objašnjavanje primera iz prirodnog i društvenog okruženja;
- opisivanje - verbalno ili likovno izražavanje spoljašnjih i unutrašnjih zapažanja;
- procenjivanje - samostalno odmeravanje;
- grupisanje - uočavanje sličnosti i različitosti radi klasifikovanja;
- praćenje - kontinuirano posmatranje radi zapažanja promena;
- beleženje - zapisivanje grafičko, simboličko, elektronsko beleženje opažanja;
- praktikovanje - u nastavi, svakodnevnom životu i spontanoj igri i radu;
- eksperimentisanje - namerno modifikovane aktivnosti, ogledi koje izvodi sam učenik;
- istraživanje - ispitivanje prirodnih i društvenih fenomena;
- sakupljanje - pravljenje kolekcija, zbirki, albuma iz prirodnog i društvenog okruženja;
- stvaranje - kreativna produkcija;
- igranje - didaktičke, edukativne i spontane igre;
- aktivnosti u okviru mini-projekta - osmišljavanje i realizacija.

Radi preglednosti preporučeni sadržaji su dati u temama.

Potrebno je prilikom tumačenja ishoda učenja i preporučenih sadržaja u četvrtom razredu imati u vidu da se neki sadržaji i odgovarajući primeri (prvenstveno oni koji se odnose na prirodno-geografske odlike i prošlost Srbije) istražuju i pronalaze u prostornom okviru države Srbije.

Tema Prirodne i društvene odlike Srbije bavi se rasprostranjenošću prirodnih i društvenih objekata i procesa u prostoru kao i njihovom međuzavisnošću. U prethodnim razredima učenici su ovladali osnovnim pojmovima koji se odnose na prirodne objekte (reljef, vode) i društvene objekte (stanovništvo, naselja, privredne delatnosti). Cilj navedene teme je da učenik primeni usvojenu pojmovnu aparaturu na izučavanje sadržaja u okviru teritorije Republike Srbije. Za dostizanje ishoda koji se odnosi na određivanje položaja i granice Srbije, položaja glavnog grada i većih naselja na geografskoj karti Srbije, ključno je da učenik na geografskoj karti sagleda prostiranje teritorije Republike Srbije, da se upozna sa osnovnim sadržajima koji okružuju njenu teritoriju (susedne države, međunarodne reke, itd.), kao i da razume pojam i funkciju granice, kojom je definisana teritorija Republike Srbije. Za dostizanje ishoda iz ove teme neophodno je da učenik izvrši klasifikaciju prirodnih objekata (oblici reljefa - planine, nizije, kotline i vodni objekti - reke, jezera, izvori), imenuje ih i pozicionira na teritoriji Srbije. Metodički pristup geografskoj karti treba da se kreće u pravcu tretiranja karte kao izvora informacija o Republici Srbiji, a ne da karta bude „mesto” na kome učenici samo pokazuju zadate geografske pojmove. Kod učenika je važno da se razvije osećaj o potrebi očuvanja i zaštite pojedinih reprezentativnih prirodnih objekata. U okviru društvenih objekata, primarno je da se upozna sa

brojem stanovnika koji živi na teritoriji Srbije kao i sa etničkom strukturom. Za učenika je važno da spozna negativnu dinamiku promene broja stanovnika kao i uzroke koji su doveli do toga (negativan prirodni priraštaj, iseljavanje, itd.). U pogledu rasporeda stanovništva, važno je razmotriti prostornu polarizaciju na relaciji selo - grad i nizijski - brdskoplaninski prostori. Za dostizanje ishoda ove teme neophodno je ukazati na međuzavisnost određenih prirodnih objekata i procesa i čoveka. Ta relacija može biti pozitivna, ali i negativna. Primer pozitivne interakcije je kada određeni prirodni sadržaji stimulišu razvoj određenih privrednih delatnosti (poljoprivreda i plodno nizijsko zemljište pored reka) ili pozicioniranje naselja na određenoj teritoriji. Negativni prirodni procesi takođe utiču, tako što dovode do nepovoljnih posledica na određenim površinama. Kao primer mogu se uzeti prostori koji su izloženi plavljenju reka i slično. Unutar ove teme, važno je podsticati učenike da uoče uzajamna prava i obaveze države i građana, kao i da ih prepoznaju u pravilima koja regulišu odnose u državi i obezbeđuju jednaka prava svih njenih građana.

Prirodni resursi Srbije (izvori energije, čista voda, čist vazduh, plodno zemljište, rude, biološki diverzitet) razmatraju se u kontekstu njihove održive upotrebe koja treba da obezbedi zdrav život učenika i budućih generacija. U tom smislu, učenike je potrebno podsticati da uzmu učešće u lokalnim akcijama zaštite životne sredine. Problematika održivog razvoja tretira se i kroz analizu deklaracija proizvoda koje učenici uobičajeno koriste, sa ciljem promovisanja korišćenja lokalnih proizvoda, proizvoda napravljenih od recikliranih materijala, kao i korišćenja obnovljivih prirodnih resursa. Puno razumevanje koncepta održivog razvoja moguće je tek na kasnijem uzrastu učenika, ali je potrebno da se kontinuirano razvija, i to ne samo na nivou znanja, već prvenstveno na nivou razvijanja vrednosti, stavova i navika. Na taj način se utiče na razvoj stavova važnih za opstanak i budućnost.

Tema Čovek deo prirode, odnosno ishodi učenja i preporučeni sadržaji unutar ove teme, nastavlja kontinuitet upoznavanja učenika sa ljudskim telom, ali i uvođenje novih dimenzija u razmatranju čoveka. U tom smislu, sadržaji o čoveku se razmatraju kroz tri dimenzije:

- Čovek - prirodno, društveno i svesno biće. Koristeći saznanja stečena u prethodnim razredima o čoveku, ta saznanja se sada razmatraju kao dualizam prirodnog i svesnog društvenog bića, uz razvijanje odgovornog odnosa koju svako ljudsko biće ima prema samom sebi, drugim ljudima i okruženju. U tom smislu potrebno je organizovati aktivnosti koje podržavaju suživot kroz: uvažavanje različitosti, toleranciju, humanost, solidarnost, empatiju...

- Promene u pubertetu - fizičke i promene u ponašanju. Akcenat je na upoznavanju učenika četvrtog razreda sa osnovnim fizičkim promenama koje mogu uočiti na sopstvenom telu i odgovornom odnosu prema sopstvenom zdravlju. Učenici treba da shvate da su i promene u njihovom i ponašanju njihovih vršnjaka takođe posledica puberteta, ali da ove promene ne mogu da budu izgovor za neprimereno ponašanje prema drugima.

- Digitalna bezbednost je novi aspekti bezbednosne kulture koji se uvodi u četvrtom razredu. Ova problematika ima dve dimenzije. Prva se odnosi na količinu vremena koje učenici provode koristeći digitalne tehnologije (često nauštrb fizičke aktivnosti, učenja, druženja), odnosno na osposobljavanju učenika da planiraju svoje aktivnosti i vreme provedeno uz IKT, uzimajući u obzir posledice koje prekomerno korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija može da donese, kako na fizičko zdravlje, tako i na odnose sa drugima. Druga dimenzija odnosi se na bezbednosne pretnje u digitalnom okruženju, odnosno na suočavanje učenika sa neprimerenim sadržajima na internetu i adekvatno reagovanje (kako i od koga učenik može da zatraži pomoć).

Ishodi učenja i sadržaji koji se odnose na Materijale fokusirani su na uočavanje magnetnih i električnih promena materijala koje, za razliku od prva tri razreda, nisu čulima tako neposredno dostupne. Uvode se magnetna i električna svojstva materijala, s tim što treba imati u vidu da je razumevanje suštine ovih pojava

zahtevno za učenike ovog uzrasta. Zbog toga se treba zadržati na pojavnim oblicima magnetizma i elektriciteta u prirodi, svakodnevnom životu, kroz oglede ili eksperimente. Ispitivanje električne provodljivosti materijala realizuje se pomoću jednostavnog strujnog kola sa baterijom i sijalicom, putem kojeg učenici stiču prvu sliku o toku električne struje, delovima strujnog kola (izvor, provodnik, potrošač električne struje), kao i o razlozima zbog kojih se strujni kablovi prave od metala, a oblažu plastikom i/ili gumom (provodnici/izolatori električne struje). Razumevanje električne provodljivosti materijala predstavlja osnovu za razumevanje bezbednosnih rizika korišćenja električne struje, na primerima rukovanja električnim aparatima u domaćinstvu.

Sagorevanje kao nepovratna promena materijala sada se razmatra kroz istraživanje vazduha - kiseonika kao činioca sagorevanja. Radi lakšeg razumevanja ove činjenice, preporučuje se izvođenje demonstracionih oglede sa svećom i (poklopljenom) čašom. Ova problematika i ogledi povezani sa njom predstavljaju dobar uvod u razumevanje faktora koji dovode do požara, prevencije i zaštite od požara. Kada su prevencija i zaštita u pitanju, značajno bi bilo učenike upoznati sa posledicama preteranog izlaganja suncu i mogućim merama zaštite. Osim navedenog, učenici istražuju različite smeše iz okruženja (tečnosti, hrana, zemljište, vazduh) i praktikuju različite načine razdvajanja sastojaka tih smeša (prosejavanje, odlivanje, ceđenje, isparavanje).

Preko ishoda učenja i sadržaja teme Prošlost Srbije omogućuje se snalaženje učenika u vremenu i prostoru. Pronalaženjem informacija iz različitih istorijskih izvora (pisanih, materijalnih ili usmenih) sagledavaju se pojedini događaji i ličnosti iz prošlosti i određuje se njihov redosled, prvenstveno pomoću lente vremena. Pomoću lente vremena prati se razvoj države Srbije samo u najelementarnijim konturama (jačanje, slabljenje, nestajanje, oživljavanje moderne srpske države...), bez opterećivanja učenika nepotrebnom faktografijom. U tom smislu predlaže se učiteljima da primenjuju narativni pristup u približavanju prošlosti učenicima, jer je forma priče bliska učenicima ovog uzrasta. Radi dobijanja što objektivnije slike proteklih zbivanja moraju se sagledati i okolnosti - kontekst događanja. Na ovaj način omogućuje se učenicima da steknu kompleksnu sliku vremena u kome se radnja (događaj) dešava, uvide uzročno-posledične veze praćenih zbivanja iz proteklih vremena i to je put ka postupnom shvatanju razvoja određenih društvenih zbivanja.

U okviru ove teme potrebno je posebnu pažnju obratiti na način života ljudi kroz istraživanje učenicima bliskih i relevantnih tema iz svakodnevnog života (na primer, zanimanja ljudi u kraju, naselja, odevanje, praznici i sl.) uz stalno poređenje načina života u prošlosti sa sadašnjošću (kao učenicima bliske i poznate). Nije potrebno da se istraže svi navedeni aspekti svakodnevnog života, nego oni za koje su učenici najviše zainteresovani i za koje postoje dostupni istorijski izvori primereni učenicima ovog uzrasta. Odnos prošlosti i sadašnjosti ne treba sagledati samo kroz uočavanje sličnosti i razlika među njima, već i kroz uočavanje (ostataka) prošlosti u sadašnjosti, odnosno u svakodnevnom životu (nazivi ulica, spomenici, hrana i sl.). Podatke prikupljene malim istorijskim istraživanjima učenik može da predstavi na neki od načina koje odabere (usmeno, pomoću lente vremena, porodičnog stabla, prezentacije, postera...). Takođe, učenike treba stavljati u situacije da koriste do sada usvojene vremenske odrednice (posebno godinu, deceniju i vek) prilikom opisivanja događaja iz prošlosti, s tim što je poželjno dvostruko „meriti“ vreme - u tom veku/te godine, odnosno pre toliko vekova/godina (Prvi srpski ustanak desio se početkom 19. veka, odnosno pre nešto više od dva veka).

Prilikom izučavanja prirodnih i društvenih fenomena nužno je i dalje primenjivati istraživački pristup i osposobljavati učenike za različite načine prikupljanja podataka o okruženju, njihovu analizu, svrstavanje u grupe i kategorije po različitim karakteristikama, vođenje beleški i zaključivanje. Učestvovanje u jednostavnim oglecima/eksperimentima koji se realizuju na osnovu uputstva - individualno, u paru ili grupi, kroz povezivanje rezultata oglada/eksperimenta sa objašnjenjem ili zaključkom. U četvrtom razredu se posebna pažnja obraća na različite načine beleženja i kasnijeg prezentovanja rezultata istraživanja (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, prezentacijom i/ili crtežom i dr.).

3. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika samo je deo praćenja i vrednovanja obrazovno-vaspitne prakse. Rezultate celokupnog praćenja i vrednovanja nastavnik uzima kao osnovu za planiranje narednih koraka u radu sa učenicima i razvijanju svoje obrazovno-vaspitne prakse.

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Potrebno je da nastavnik kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti prilagođena, dovoljno jasna i informativna kako bi imala ulogu podsticajne povratne informacije. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Naziv predmeta		LIKOVNA KULTURA
Cilj		Cilj učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.
Razred		Četvrti
Godišnji fond časova		72 časa
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - poštuje instrukcije za pripremanje, održavanje i odlaganje materijala i pribora; - izražava zamisli, interesovanja, sećanja, emocije i maštu tradicionalnim likovnim tehnikama; - koristi ambalažu i predmete za jednokratnu upotrebu u stvaralačkom radu; - primeni, u stvaralačkom radu, osnovna 	KOMPOZICIJA	Elementi kompozicije - oblik, boja, linija, tekstura, svetlina (valer). Položaj elemenata u kompoziciji - horizontalni, vertikalni, dijagonalni. Materijali i tehnike - grafitna olovka, tuš i četka, tuš i pero, akvarel, gvaš, tempere, frotaž, kolaž, dekolaž, asamblaž, meki materijali.
		SPORAZUMEVANJE

znanja o kompoziciji; - koristi odabrana umetnička dela i vizuelne informacije kao podsticaj za stvaralački rad;	NASLEĐE	Spomenici prirode i spomenici kulture u Srbiji. Arheološki lokaliteti, zamkovi i utvrđenja, manastiri, muzeji. Poznati umetnici i najznačajnija dela.
- tumači jednostavne znake, simbole i sadržaje umetničkih dela; - razgovara o značaju odabranog umetnika, umetničkog dela, spomenika i muzeja; - učestvuje u planiranju i realizaciji likovnog projekta ili radionice; - razmatra, u grupi, šta i kako je učio/učila i gde ta znanja može primeniti.	SCENA	Scenografija za pozorište, film i televiziju. Elementi scenografije.

Ključni pojmovi: prostor, oblik, linija, boja, tekstura, svetlina.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

OPŠTI DEO

Ključni pojmovi su međusobno čvrsto povezani i čine konstrukciju, osnovu za razvijanje programa. Centralni pojam je prostor, jer se sve što vidimo i doživljavamo nalazi u prostoru. Iz ovog pojma su izvedeni ostali ključni pojmovi. U četvrtom razredu ih ima šest: prostor - oblik, linija, boja, tekstura, svetlina.

Centralni pojam, prostor, ukazuje na to da program nije usmeren na uskostručne sadržaje, već na svet u kome učenik živi i odrasta i koji treba svesno da opaža, doživljava i istražuje iz različitih uglova. Svi sadržaji vezani za vizuelnu umetnost (uključujući i umetnička ostvarenja iz bliže i dalje prošlosti) u bliskoj su vezi sa savremenim svetom i učenici treba postepeno da istražuju i otkrivaju te veze.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

U prvoj koloni tabele dati su ishodi koji se dostižu do kraja školske godine. Ishodi vode ka postepenom razvijanju kompetencija. Dostižni su za svakog učenika, u manjoj ili većoj meri. U drugoj koloni tabele dati su nazivi tema, a u trećoj predloženi sadržaji. Nastavnik kreira program na osnovu kompetencija, cilja, ishoda i ključnih pojmova. Da bi se omogućili uslovi za napredovanje učenika, u nastavi treba da dominiraju složeni zadaci koji ciljaju više ishoda i međupredmetnih kompetencija. Osim stvaralačkog rada značajan je i razgovor. Nastavnik planira pitanja koja podstiču učenike na razmišljanje, istraživanje i razvijanje kreativnih ideja.

2. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KOMPOZICIJA

Pojmove iz teorije oblikovanja koje su učenici do četvrtog razreda upoznavali kroz likovni rad potrebno je jednostavno objasniti. Kompozicija je likovna celina koju je stvorio čovek. Svaka celina se sastoji iz delova (elemenata). Osnovni elementi kompozicije (likovni elementi) su oblik, linija, boja, tekstura i svetlina (valer). U prirodi možemo videti predele i pojave koje doživljavamo kao kompozicije i elemente kompozicije (a koji to nisu). Na primer, kada sevaju munje, mi ih vidimo kao mrežu linija koja se grana od jedne ili više širih linija. Ukoliko nastavnik odabere ovaj primer, ne treba da propusti priliku da podseti učenike kako da se ponašaju i

zaštite za vreme oluje. Zatim, da govori o crtanju svetlom, da pokaže karakterističan primer (Pikasovi crteži svetlom iz 1949. godine), kao i savremene olovke za crtanje svetlom (uneti u pretraživač: LED Light Drawing Pens). Kada crtamo svetlom, crtež je, kao i munja, privremen. Ako želimo da ga sačuvamo, potrebno je da ga neko fotografiše dok crtamo. Nekada su umetnici crtali i slikali samo tradicionalnim materijalima i tehnikama. Svetlost nije bila sredstvo za rad, već samo uslov za opažanje. Kada nema svetlosti ne vidimo oblike, boje, linije, teksture... Kako se smanjuje svetlost i boje predmeta izgledaju tamnije. Svetlina ili valer je količina svetlosti u jednoj boji. Učenici mogu da eksperimentišu dodajući jednoj boji drugu boju/boje da bi je posvetleli ili potamnili. Na ovo objašnjenje može da se nadoveže i objašnjenje bačene i sopstvene senke, zatim, priča o odnosu svetlo-tamno na slici i principu komponovanja, kontrast. U ovom razredu se objašnjava samo kontrast svetlog i tamnog. Velikim kontrastom postiže se dramatičnost. Učenici mogu to jednostavno da isprobaju. Ukoliko se učionica zamrača i baterijskom lampom odozdo osvetli lice učenika koji priča neki izmišljeni događaj priča će biti daleko interesantnija nego kada se priča pod ravnomernim osvetljenjem. Učenici koji koriste računar i mobilne telefone mogu da podešavaju kontrast u aplikacijama za obradu slike i da poredе efekte koji se na taj način dobijaju.

Moguće je objasniti još neke principe komponovanja (dominanta, jedinstvo), ali ne treba nuditi potpuna objašnjenja na primerima iz umetnosti, jer su previše složena za ovaj uzrast. Za učenike je korisnije delimično objasniti principe komponovanja na primerima iz života.

Organizacija kompozicije se i dalje uči postepeno. Učenici mogu prvo da kreiraju jednostavnu kompoziciju raspoređujući na papiru (ili u aplikativnom programu za crtanje) pravilne (ili pravilne i nepravilne) oblike prema zamišljenoj liniji - horizontalnoj, vertikalnoj ili dijagonalnoj (elementi se mogu raspoređivati i drugačije, ali nije poželjno širiti sadržaje). Zatim se postepeno zadaju složeniji zadaci koji omogućavaju da učenik razmišlja i da sam planira raspored elemenata kojim bi efikasno izrazio svoju zamisao.

Naprednim i zainteresovanim učenicima/odeljenju nastavnik može da ponudi i druga objašnjenja. Na primer, kada posmatramo neki predeo u daljini, vidimo liniju horizonta koja razdvaja nebo i zemlju. Ta linija je privid, ali je učenici označavaju na svojim crtežima i slikama. Nastavnik može da govori o prednjem i zadnjem planu (ili prednjem, srednjem i zadnjem planu). Oblici koji se prikazuju u zadnjem planu su najmanji, jer ih tako vidimo u prirodi i okruženju. Dalje objašnjavanje teorijskih sadržaja nije poželjno, važnije je da učenici razvijaju opažanje.

Do kraja razreda učenici treba da isprobaju tradicionalne tehnike koje nisu koristili u prethodnim razredima. I dalje se koriste materijali za reciklažu (materijal za reciklažu se ne kupuje samo da bi se koristio na časovima Likovne kulture). Učenicima je potrebno ukazati na ozbiljno zagađenje planete plastikom i uputiti ih da izbegavaju proizvode u ambalaži koja se teško razgrađuje i reciklira.

Zadaci objedinjuju aktivnosti učenika: razvijanje kreativnih ideja, organizaciju kompozicije i istraživanje izražajnih mogućnosti materijala i tehnika.

SPORAZUMEVANJE

Predlozi koji se odnose na heraldiku i piktograme ostvaruju se na integrisanim časovima predmeta Likovna kultura i Priroda i društvo. Učenicima je potrebno kratko objasniti značenje i poreklo simbola na grbu Srbije. Potrebno je da nauče da čitaju znake upozorenja (opšta opasnost, visoki napon, otrov, opasnost od požara, klizav teren, lomljivo...), zabrane (zabranjeno fotografisanje, zabranjen prilaz, zabranjeno korišćenje mobilnih telefona, zabranjeno uvođenje kućnih ljubimaca...) i obaveštenja (škola, izlaz, mesto u prevozu rezervisano za invalide ili trudnice, staza za bicikle, dečje igralište...).

Predlozi koji se odnose na sporazumevanje slikom (u najširem značenju) ne vezuju se za teorijske sadržaje, već za izražavanje (emocija, mašte, pozitivnih poruka, doživljaja...). Važno je da učenici razumeju da se slikom mogu saopštiti različite informacije, isto kao i tekstom. Nastavnik u toku godine postavlja raznovrsne zahteve. Na primer, može da traži od učenika da prikažu u radu šta znaju o svakodnevnom životu u Srednjem veku, šta misle o brznoj hrani, kako doživljavaju proleće, kako bi sebe predstavili vršnjacima sa drugog kontinenta...

NASLEĐE

Predlozi koji se odnose na spomenike prirode i spomenike kulture u našoj zemlji ostvaruju se na integrisanim časovima Likovne kulture i Prirode i društva. Ovi časovi mogu da se dopune pravljenjem plakata ili digitalne zbirke fotografija najlepših predela u zemlji i najznačajnijih spomenika. Ukoliko se pravi digitalna zbirka, učenici mogu da pretražuju internet na času, prema smernicama koje daje nastavnik ili kod kuće, u prisustvu odraslih. Takođe, nastavnik može sam da učita fotografije sa interneta i da zajedno sa učenicima napravi uži izbor.

Umetnička dela imaju funkciju ilustrovanja pojmova koji se objašnjavaju, a koriste se i kao podsticaj (motivacija) za stvaralački rad. Međutim, potrebno je i da učenici saznaju nešto više o odabranim umetnicima (kada su živeli, kako su izgledali, po čemu su poznati, gde se čuvaju njihova najpoznatija dela...). Nastavnik pravi izbor umetnika i umetničkih dela rukovodeći se značajem umetnika/dela i sadržajem dela koji odgovara uzrastu učenika.

SCENA

Nastavnik jednostavno objašnjava pojmove, iako objašnjenja neće biti potpuna. Scena je prostor gde se održavaju predstave, koncerti, snimaju filmovi i TV program (emisije, serije, reklame, muzički spotovi...). Scenografija je dizajn scene. Scenograf je umetnik koji smišlja izgled scene. Scena može da se postavi na otvorenom ili u zatvorenom prostoru (nastavnik može da razgovara sa učenicima o tome kako se biraju lokacije, šta može da bude važno za postavljanje scene na otvorenom). Učenici treba da dobiju elementarne informacije o fazama rada. Scenograf prvo saraduje sa režiserom i upoznaje se sa delom koje se izvodi. Zatim izrađuje nacрте za scenu i saraduje sa dizajnerom svetla, kostimografom, multimedijalnim umetnicima, timovima koji izrađuju kulise, rekvizite, maske, perike, šminku... Najvažnije što učenici treba da saznaju je da se scenografija kreira timski, da je za rad neophodno znanje o elementima kompozicije i komponovanju, da često nema dovoljno sredstava da se scena oblikuje kako je zamišljeno. Tada je neophodno da članovi tima/timova ispolje kreativnost i da oblikuju scenu koristeći materijale koji su im dostupni, da zajedno osmisle kako će napraviti neki element scene ili specijalni efekat. Specijalni efekti mogu biti mehanički (na primer, veštački dim, magla, sneg...) i kreirani digitalnom tehnologijom. Praktični rad se planira kao projekat ili radionica. Cilj učenja je razvijanje kreativnih ideja i veštine saradnje.

3. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastavnik u toku godine prati, procenjuje i podstiče razvijanje individualnih potencijala svakog učenika. Mogući elementi za procenjivanje napredovanja i ocenjivanje postignuća su:

- odnos prema radu (pripremljen je za čas; odgovorno koristi materijal, pribor i alatke; održava pribor i radni prostor; potpisuje radove; čuva radove u mapi...);

- odnos prema sebi (istražuje informacije; postavlja pitanja; predlaže; istrajan je u radu, trudi se; preuzima odgovornost; poštuje sebe i svoje radove; uči na greškama; spreman je da isproba svoje sposobnosti u novim aktivnostima...);

- odnos prema drugima (dovršava rad u dogovorenom roku; poštuje dogovorena pravila ponašanja; spreman je da pomogne i da sarađuje; uvažava tuđu kulturu, radove, način razmišljanja, doživljavanja, opažanja, izražavanja...);
- razumevanje (razume zadatak; razume pojmove; razume proces; razume koncept; razume vizuelne informacije...);
- povezivanje (povezuje i poredi poznate i nove informacije, ljude, mesta, događaje, fenomene, ideje, dela...);
- originalnost (originalan je u odnosu na tuđe radove; originalan je u odnosu na svoje prethodne radove...);
- organizacija kompozicije (u skladu sa svojom idejom primenjuje odgovarajuće principe komponovanja, znanja o prostoru, perspektivi, proporcijama, pravcu, smeru...);
- verbalno izražavanje (učtivo komunicira; argumentovano, kratko i jasno obrazlaže svoj rad, ideju, doživljaj, opažanje, emocije...);
- upotreba tehnika i sredstava (bira odgovarajuću tehniku u odnosu na ideju; primenjuje odgovarajući proces; bira odgovarajući materijal/podlogu; istražuje mogućnosti tehnike i materijala; koristi digitalnu tehnologiju kao pomoćno sredstvo u radu; oblikuje rad u odabranom aplikativnom programu)...

Elementi mogu i drugačije da se formulišu. Biraju se prema tipu likovnog zadatka i ciljevima zadatka.

Samoprocena radova je verbalna i pisana. Najefikasnija je metoda 3, 2, 1. Učenik sam priprema listić na kome upisuje ime, prezime, datum i naziv rada. Zatim kratko navodi: 3 stvari koje sam naučio na času, 2 primera koja ilustruju to što sam naučio, 1 stvar koja mi nije jasna ili pitanje koje bih postavio. Kada se razgovara o likovnim delima učenik piše: 3 reči kojima bih opisao delo, 2 stvari koje mi se najviše dopadaju na delu, 1 stvar koju ne razumem. Kada se razgovara o umetniku: 3 stvari zbog kojih je umetnik značajan, 2 dela koja mi se najviše sviđaju, 1 pitanje koje bih postavio umetniku. Kada se učenik likovno izražava: 3 stvari o kojima sam razmišljao tokom rada, 2 stvari koje mi se sviđaju na mom radu, 1 stvar koju bih promenio. Ili: 3 reči kojima bih opisao svoj rad, 2 razloga zbog kojih je moj rad originalan, 1 stvar koju bih uradio drugačije. Važno je da učenik ne navodi više od jedne nejasnoće ili greške, ni u slučaju kada mu ništa nije jasno ili smatra da je rad upropašćen. Izdvajanje samo jedne nejasnoće ili greške postepeno osposobljava učenika da identifikuje najvažniji propust i da se fokusira na njegovo uklanjanje ili da dođe do boljih ideja. Učenike je potrebno navikavati da listiće popunjavaju brzo. Ponekad je najvažnije ono čega se prvog sete. Nastavnik može da prilagođava metodu u skladu sa tipom aktivnosti/zadatka ili da osmisli drugačije ček-liste.

Naziv predmeta	MUZIČKA KULTURA
Cilj	Cilj učenja Muzičke kulture je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulture svoga i drugih naroda.
Razred	Četvrti

Godišnji fond časova	36 časova	
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - opiše svoja osećanja u vezi sa slušanjem muzike; - prepoznaje narodnu i umetničku muziku; - opiše ulogu muzike u medijima; - razlikuje instrumente po boji zvuka i izražajnim mogućnostima; - poveže karakter dela sa izborom instrumenta i elementima muzičke izražajnosti; - uoči kontrast i ponavljanje u muzičkom delu; - peva i svira po sluhu i sa notnog teksta pesme različitog sadržaja i raspoloženja; - primeni izražajne muzičke elemente; - osmisli i izvede jednostavnu ritmičku i melodijsku pratnju; - osmisli muzički odgovor na muzičko pitanje; - osmisli jednostavnu melodiju na kraći zadati tekst; - izabere odgovarajući muzički sadržaj (od ponuđenih) prema literarnom sadržaju; - poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; 	SLUŠANJE MUZIKE	<p>Kompozicije različitog karaktera.</p> <p>Elementi muzičke izražajnosti (instrument, glas, melodijska linija, tempo, ritam, dinamika).</p> <p>Vokalna i instrumentalna muzika (kompozicije domaćih i stranih kompozitora).</p> <p>Dela folklorne tradicije srpskog i drugih naroda.</p> <p>Muzička priča.</p> <p>Muzika u službi drugih medija.</p> <p>Muzički bonton.</p> <p>Muzika i zdravlje.</p>
	IZVOĐENJE MUZIKE	<p>Muzičke igre (didaktičke).</p> <p>Pevanje pesama različitog sadržaja i karaktera po sluhu.</p> <p>Pevanje i sviranje pesama iz notnog teksta.</p> <p>Sviranje pesama po sluhu na dečjim instrumentima i/ili na drugim instrumentima.</p> <p>Narodni instrumenti našeg i drugih naroda.</p> <p>Muzičke dramatizacije.</p> <p>Sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka. Dinamika (krešendo, dekrešendo).</p> <p>Tempo (Andante. Moderato. Allegro).</p> <p>Boja (različiti glasovi i instrumenti).</p> <p>Trajanje (cela nota i pauza. nota četvrtine sa tačkom).</p> <p>Savladvanje tonske visine i solmizacije u obimu ce1-ce2.</p> <p>Taktiranje u 3/4 i 4/4 taktu.</p> <p>Ce-dur lestvica.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - komentariše svoje i tuđe izvođenje muzike; - samostalno ili uz pomoć odraslih koristi prednosti digitalizacije: - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama. 	MUZIČKO STVARALAŠTVO	<p>Repeticija, prima i sekonda volta.</p> <p>Jednostavna ritmička i melodijska pratnja.</p> <p>Muzička pitanja i odgovori i muzička dopunjalka.</p> <p>Zvučna priča na osnovu poznatih muzičkih sadržaja, zvučne onomatopeje i ilustracije na kraći literarni tekst (učenje u kontekstu).</p> <p>Kreiranje pokreta uz muziku koju učenici izvode.</p> <p>Kreiranje melodije na odabrani tekst.</p>
--	---------------------------------	--

Ključne reči: pevanje, sviranje, slušanje, muzičke igre, muzički bonton, lestvica, tempo, repeticija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

UVODNI DEO

Priroda same muzike, pa i predmeta Muzička kultura ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene programom nastave i učenja. Naglasak u svakoj od oblasti je na razvoju sposobnosti kod učenika da komuniciraju sa drugima kroz slušanje, izvođenje i stvaranje muzike kao i sposobnosti da izražavaju svoje misli i osećanja kroz muziku.

Insistiranje na razvoju kritičko-analitičkog mišljenja ima za cilj da pomogne učenicima da prevaziđu površno rasuđivanje i da razviju lično gledište (zasnovano na adekvatnim informacijama) kao i da nauče kako da artikulišu svoje kreativne i umetničke izbore. Učenicima treba dati mogućnost da budu inventivni i maštoviti u svom razmišljanju, a ne samo da pronađu tačan odgovor .

Učenje o muzičkoj umetnosti ne može se posmatrati samo kao učenje muzičke pismenosti i izvođenje muzičkih kompozicija. Učenje, pored nužne koncentracije na razvijanju znanja i veština, kod učenika, shodno njihovom uzrastu i godinama provedenim u učenju muzike, treba da razvije njegovu kompletnu ličnost negujući principe vršnjačkog učenja, odgovornosti i liderstva, velikodušnosti i posvećenosti drugima i pojedinačnog doprinosa u ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Na ovaj način neposredno uključivanje učenika u muzičke aktivnosti ima funkciju socijalne kohezije i spasavanja od društvene marginalizacije.

Program nastave i učenja usmeren je na ostvarivanje ishoda pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike i muzičko stvaralaštvo.

Ishodi se dostižu muzičkim, opažajnim i sazajnim aktivnosti učenika. Muzičke aktivnosti su govor u ritmu, pevanje, sviranje, pokret uz muziku, slušanje muzike i muzičko stvaralaštvo. Preporučeni muzički sadržaji ostavljaju prostor za izbor drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Da bi učenici dostigli očekivane ishode, nastavnik realizuje nastavu koristeći slušanje, glas, pokret i muzičke instrumente. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati timski duh kroz rad u grupama i u odeljenju, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastavni program omogućava da se, pored navedenih kompozicija za slušanje i izvođenje, mogu koristiti i kompozicije koje nisu navedene, odnosno, nastavnik ima mogućnost da maksimalno do 30%, po slobodnom izboru, odabere kompozicije za slušanje i izvođenje vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi školska ustanova. Odnos između ponuđenih kompozicija i primera iz druge literature treba da bude najmanje 70% u korist ponuđenih. Iz pomenutog razloga, u programu nastave i učenja se nalazi veći izbor nastavnog materijala (za slušanje i izvođenje) u odnosu na godišnji fond časova predmeta Muzička kultura.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Pored pažljivog izbora što kvalitetnijih muzičkih sadržaja, učenike treba stalno upućivati na neophodnost negovanja glasovnog i slušnog aparata. Upozorenja da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma, treba da se sprovode u kontinuitetu. Obratiti pažnju i na pozitivan efekat muzike, u smislu opuštanja, podizanja pažnje, emocionalnih i fizičkih odgovora, kognitivne stimulacije i razvijanja memorije.

Od velike važnosti je da se učenici upoznaju sa pravilima ponašanja (muzičkim bontonom) pri slušanju i izvođenju muzike. Važno je obezbediti tišinu i pažnju u toku slušanja muzike i uputiti ih kada treba izvođače da pozdrave aplauzom. Ovaj model ponašanja učenici treba da primene na koncertima i različitim muzičkim priredbama, bilo da se nalaze u aktivnoj (kao izvođači) ili pasivnoj (kao slušaoci) ulozi.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova po oblastima/temama, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca, definisanje nastavnih jedinica i ostalih važnih elemenata.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima).

Na času treba da prevladuje aktivnost kojom se savladava novi muzički sadržaj i ona je uvek povezana sa drugim muzičkim aktivnostima. Specifičnost predmeta se ogleda u tome da se muzičke aktivnosti odvijaju paralelno ili jedna muzička aktivnost logično vodi ka drugoj. U planiranju aktivnosti, nastavnici treba da, imaju u vidu da su oblasti usko povezane, a da su znanja i veštine opisane u ishodima u svakoj oblasti međusobno zavisna i komplementarna.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

2. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Proces učenja bazira se na izboru najupečatljivijih muzičkih primera (za slušanje ili izvođenje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajući emocionalni doživljaj.

SLUŠANJE MUZIKE

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Kompozicije koje se slušaju svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju opažajnim mogućnostima učenika. Kompozicija se prvi put uvek sluša u celini (demonstrativno slušanje), sa unapred postavljenim zadatkom za slušanje muzike – uočavanje izvođačkog medija: instrumentalno ili vokalno (solo, grupno) ili orkestarsko muziciranje. Svako sledeće slušanje (tri do četiri puta) je fragmentarno, u okviru koga se izdvajaju upečatljive celine i analiziraju noseći elementi muzičkog dela – u slučaju literarnog sadržaja (tekstualna analiza), ponavljanja, melodija, tempo, ritam (analitičko slušanje). Povezujući postepeno elemente muzičkog dela sa karakterom samog dela, učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a kvalitetnom komunikacijom između nastavnika i učenika dolazi do postepenog uticaja na razvoj estetske osetljivosti, muzičkog ukusa i interesovanja i pripremaju se uslovi za razvijanje estetskog procenjivanja. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja slušanog dela.

Muzika u službi drugih medija (primenjena muzika - po izboru)

Uloga muzike je važna u podvlačenju dramske radnje. Izražajna muzička sredstva (dinamika, tempo, agogika, melodijska i ritmička kretanja) su važan činilac tumačenja dramske radnje i karakternih osobina glavnih aktera. Potrebno je kod učenika razvijati sposobnost uočavanja međusobne uslovljenosti muzike i pokretne slike.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA SLUŠANJE

Himne

Državna himna

Svetosavska himna

Školska himna

Narodne pesme i tradicionalne dečje igre

Oj, devojko, dušo moja

Oj, jabuko tedena!

Dođi, Mile, u naš kraj

Maglica se poljem povijala

Čoban tera ovčice

Lapadu (dečje igra iz Finske)

Tita, tita loboda (tradicionalna narodna dečja igra)

Pljeskalica (tradicionalna narodna dečja igra)

Pesme domaćih i stranih autora

Aleksandar Korać, Dete nije dete

Dragana Mihajlović Bokan, Protestna pesma

Hor Kolibri, Deset ljutih gusara

Hor Kolibri, Bora iz susednog šora

Grupa autora (Vlada Aleksić, Ljuba Ninković, Milorad Mandić), S' one strane duge

Vladimir Šainski, Krokodil Gena

Vojin Komadina, Nezgoda

Vojin Komadina, Opera Mačkin dom

Mikan Obradović, Dobro veče, komšinice

Nikola Gregović, Moja baka

Anton Pogačar, Kruška

Japanska dečja pesma, Šušti, šušti bambusov list

Strani kompozitori

Johan Sebastijan Bah, Arija

Frederik Šopen, Poloneza A-dur

Frederik Šopen, Valcer a-mol

Sen Sans, Karneval životinja (Pijanisti. Kukavica. Dugouhe ličnosti. Finale)

Petar Iljič Čajkovski, Godišnja doba

Sergej Rahmanjinov, Italijanska polka

Sergej Prokofjev, Peća i vuk

Johan Štraus, Trič trač polka

Johan Štraus, Radecki marš

Johan Štraus, Na lepom, plavom Dunavu

Nikolo Paganini, Kapričo br. 9

Andre Gretri, Magarac i kukavica

Liroj Anderson, Sankanje

Primenjena muzika

Wolfgang Amadeus Mocart, Francuska pesma, <https://www.youtube.com/watch?v=TXhazjvazRs>

Žorž Bize, Karmen svita, Ciganski ples <https://www.youtube.com/watch?v=eA7Y5bWVDzI>

Đoakino Rosini, opera Seviljski berberin, Arija Figara, <https://www.youtube.com/watch?v=mP5bXCVxSp0>

Žorž Bize, opera Karmen, Marš uličnih dečaka <https://www.youtube.com/watch?v=JctVMYvH9KY>

Pol Dika, Čarobnjakov učenik, <https://www.youtube.com/watch?v=cqyVZK5yN1E>

Johan Štraus, Na lepom, plavom Dunavu, <https://www.youtube.com/watch?v=F7fj1BtJf8>

Kamij Sen-Sans, Karneval životinja - Fosili, <https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI>
Henri Mancini, Pink panter... (bumvekeri), <https://www.youtube.com/watch?v=cG0jprCQ6Ak>
Džon Vilijams, film Hari Poter, Dijagonalna ulica, <https://www.youtube.com/watch?v=z-WEzhyc3DY>
Mapet šou, Na lepom, plavom Dunavu, <https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I>
Elton Džon, Kralj lavova, Krug života, https://www.youtube.com/watch?v=8zLx_JtcQVI
Kristijan Koskinen, film Mavka, Šumska pesma, <https://www.youtube.com/watch?v=effkoBQqm7g>

IZVOĐENJE

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Izvođenjem muzike aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija se dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje. Posebna pažnja usmerena je na taktiranje. Taktiranje dvočetvrtinskog takta treba da proistekne iz imitiranja pokreta dole-gore, tročetvrtinskog dole-desno-gore (ako se taktira desnom rukom) itd. Naglasiti učenicima da pokreti ne smeju biti preširoki i da se ruka ne diže iznad glave i sl.

Pevanje

U radu sa učenicima, nastavnik treba da obrati pažnju na stav tela, pravilno disanje i mimiku lica. Treba insistirati na intonativnoj i ritmičkoj usklađenosti, dobrom fraziranju i odgovarajućoj dinamici. Važno je uvek obratiti pažnju na dikciju i razumevanje sadržaja.

Uz pevanje pesama učenici mogu da se izražavaju i jednostavnijim koreografijama.

Izbor pesme treba da bude primeren uzrastu učenika i njihovim interesovanjima (tematika, ritmička konstrukcija, forma, artikulacija melodijskih skokova, sadržaj, melodija i ritam). Vežbe pravilnog disanja i govorne artikulacije treba da prethode obnavljanju poznatih pesama, koje su opet sadržajno i/ili muzički slične onoj koju će učiti.

Pesme se obrađuju u tonskom opsegu od ha do ce2. Ce-dur lestvicu obraditi nakon postavke svih tonskih visina. Tokom obrade Ce-dur lestvice nastavnu aktivnost usmeravati na uočavanje zvučnosti tonskog roda i na postupan tonski niz koji prevlada u lestvici (instruktivni primer pesme Do, nam želi dobar dan). Pojmove stupanj, stepen i polustepen usvojiti obradom pesama/instruktivnih primera.

Sviranje

Sviranje se realizuje na dečjim i alternativnim instrumentima. Izbor instrumenata zavisi od muzičkog sadržaja.

Primeri ritmičke i melodijske pratnje mogu biti:

- izvođenje jednostavnijih ritmičkih aranžmana;
- izvođenje dvodelne, trodelne i četvorodelne mere;
- sviranje jednostavnih melodijskih aranžmana u dvodelnom, trodelnom i četvorodelom taktu.

Jednostavne kompozicije, dečje pesme i modeli za pevanje mogu se koristiti i kao primeri za sviranje. U izvođenju instrumentalnih aranžmana učenike deliti u dve ili tri grupe.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA PEVANJE I SVIRANJE

Himne
Državna himna
Svetosavska himna
Školska himna
Narodne pesme i tradicionalne dečje igre (uz pevanje)
Kad se Ćira oženio
Lepo ti je rano uraniti
Čoban tera ovčice
Banaćansko kolo
Pljeskalica
Tita, tita, loboda
Ajd' na rogalj, momče
Lepo ti je rano uraniti
U livadi pod jasenom
Poranila devojčica
Dečje pesme
Franjo Lučić, Polustepen
A. Vlasak, Lestvica
Nikola Hercigonja, Mali đlački valcer
Vojislav Ilić, Pevajmo
Srđan Barić, Srećna Nova godina
Arsen Dedić, Kad bi svi ljudi na svetu
Božidar Stančić, Danas
Vrapčići, Ti i ja
Pesma iz Engleske, Na slovo
Mocart, Blistaj, blistaj
Karl Orf, Kompozicija za dva metalofona
V. Vukadinović, Sladoled

Ričard Rodžers, Solmizacija (pesma iz filma „Moje pesme, moji snovi“)
Vojkan Borisavljević, Meni su prosto sipali znanje
Hor Kolibri, Tamburica 5 i Bora Dugić, Na ledu
Hor Kolibri, Baka i oni drugi
Nepoznati autor, Zavičaju moj
Branko Milićević, Laste
Branko Milićević, Dobar drug ti vredi više
Božidar Stančić, Polazak u školu
Vojkan Borisavljević Generale, silo ljuta
Miloje Milojević, Na livadi zelenoj
Muzičke igre
Miodrag Ilić Beli, Šta da rade dlanovi
Veseljak (brojalica)
Pošla koka na pazar (brojalica)

Bim bam (tapšalica) <https://www.youtube.com/watch?v=DScgmrHv6wg>

Marijana Simić, Sedam (tapšalica) <https://www.youtube.com/watch?v=5y0sVCmMX0k>

Forte, piano <https://www.youtube.com/watch?v=IUYEvCly8Fo>

Sviranje na dečjim instrumentima

Narodna iz Srbije, Na kraj sela žuta kuća

Narodna iz Srbije, U Milice

Makedonska narodna pesma, Dafina

Narodna iz Srbije, Veseljak

Narodna iz Srbije, Pošla koka na pazar

V. Vukadinović,, Sladoled

STVARALAŠTVO

Dečje muzičko stvaralaštvo podstiče muzičku maštu, utiče na razvoj stvaralačkog mišljenja, produbljuje interesovanja i tako doprinosi kvalitetnijem ostvarivanju pozitivnih ishoda nastave.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- osmišljavanje jednostavne koreografije;
- izradu dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala;
- stvaranje jednostavne ritmičke i melodijske pratnje;
- muzičke improvizacije;
- muzička pitanja i odgovore;
- muzičku dopunjalku;
- komponovanje melodije na zadati tekst;
- odabir poznatog muzičkog sadržaja u odnosu na literarni.

Svi vidovi muzičkog stvaralaštva realizuju se isključivo po sluhu, bez zapisivanja.

Projektna nastava se ostvaruje realizacijom projekta i timskim radom učenika. Tema projekta se sastoji od podtema koje učenici mogu da realizuju u timu, tandemu ili pojedinačno.

3. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na časovima muzičke kulture najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka tumačenju. Iz tih razloga ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i

identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uloženi trud učenika i napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Naziv predmeta	<i>FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE</i>
Cilj	Cilj učenja Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.
Razred	Četvrti
Godišnji fond časova	108

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> - primeni opštepripremne vežbe (vežbe oblikovanja); - pravilno izvodi vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; - kombinuje usvojene motoričke veštine u igri i svakodnevnom životu; - održava ravnotežu u različitim kretanjima; - pravilno drži telo; - samostalno koriguje nepravilno držanje; - pravilno podiže, nosi i spušta teret; - izvede kretanja, vežbe i sastave uz muzičku pratnju; - izvede dečji i narodni ples; 	FIZIČKE SPOSOBNOSTI	<p>Vežbe za razvoj snage sa rekvizitima i bez rekvizita.</p> <p>Vežbe za razvoj pokretljivosti sa rekvizitima i bez rekvizita.</p> <p>Vežbe za razvoj aerobne izdržljivosti.</p> <p>Vežbe za razvoj brzine i eksplozivne snage.</p> <p>Vežbe za razvoj koordinacije.</p> <p>Nacionalna baterija testova za praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - koristi terminologiju vežbanja; - poštuje pravila ponašanja na vežbalištima; - poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; - odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima; - poštuje i primeni pravila igre; - navija i bodri učesnike u igri na način kojim nikoga ne vređa; - prihvati pobedu i poraz kao sastavni deo igre i takmičenja; - uredno odlaže svoje stvari pre i nakon vežbanja; - prati promene u sopstvenoj težini i visini; - sagleda rezultate fizičkih sposobnosti; - prepozna zdravstveno stanje kada ne treba da vežba; - primenjuje higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja, kao i u drugim situacijama; - uredno održava prostor u kome živi i boravi; - uvidi značaj pravilne ishrane za vežbanje; - poveže različita vežbanja sa njihovim uticajem na zdravlje; - prepozna lepotu pokreta i kretanja; - koristi naučena vežbanja u rekreaciji porodice; - pravilno reaguje u slučaju povrede u školi; - vrednuje sopstvena i tuđa postignuća u vežbanju; - učestvuje u predlaganju sadržaja i načina rada. 		<p>Motoričke veštine i igre u razvoju motoričkih sposobnosti</p>
---	--	--

Ključni pojmovi sadržaja: fizičke sposobnosti, motoričke veštine, zdravlje, ples i igra.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Koncepcija Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja zasniva se na jedinstvu nastavnih, vannastavnih i vanškolskih organizacionih oblika rada, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja kroz dostizanje ishoda ovog vaspitno-obrazovnog područja koje se sastoji iz tri predmetne oblasti:

- fizičke sposobnosti,
- motoričke veštine, i
- fizička i zdravstvena kultura.

Većina ishoda u programu je razvojnog karaktera i protežu se kroz ceo prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i uzima se u obzir uzrast učenika i senzitivni periodi razvoja fizičkih sposobnosti.

Program četvrtog razreda baziran je na kontinuiranom razvijanju znanja, veština, stavova i vrednosti.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

- A. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja
- B. Slobodne aktivnosti
- V. Nedelja školskog sporta
- G. Aktivnosti u prirodi (kros, sportski dan, izleti, zimovanje, letovanje ...)
- D. Školska takmičenja
- Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

A. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Nastavne oblasti:

1. FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Na svim časovima kao i u drugim organizacionim oblicima rada, poseban akcenat se stavlja na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti koje se kontinuirano realizuje u pripreмноj fazi časa (deo glavne faze časa koristi se za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj; metode i oblici rada biraju se u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad);
- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;
- pravilno držanja tela.

Program razvoja fizičkih sposobnosti je sastavni deo godišnjeg plana rada nastavnika.

Praćenje, vrednovanje i evidentiranje fizičkih sposobnosti učenika sprovodi se na osnovu Priručnika za praćenje fizičkog razvoja i razvoja motoričkih sposobnosti učenika u nastavi fizičkog vaspitanja (Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, 2016).

2. MOTORIČKE VEŠTINE, SPORT I SPORTSKE DISCIPLINE

Učenje motoričkih veština ostvaruje se kroz različite aktivnosti primenom osnovnih didaktičko-metodičkih principa i metoda rada neophodnih za dostizanje postavljenih ishoda. Motoričke veštine treba da omoguće učenicima snalaženje u svakodnevnim i specifičnim životnim situacijama u kojima se očekuje njihova primena. Učenicima koji imaju poteškoće sa određenim motoričkim veštinama, zadaju se vežbanja slična ali lakša od predviđenih, ili predvežbe. Učenicima koji imaju poteškoće da dostignu predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da isti dostignu u narednom periodu. U radu sa naprednijim učenicima mogu se koristiti dodatni sadržaji u skladu sa njihovim sposobnostima. Kroz proces ostvarivanja programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za različite fizičke aktivnosti.

Usavršavanje motoričkih veština je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnik hodanja, trčanja, primena naučene igre itd.). Pre učenja novih motoričkih veština u četvrtom, neophodno je ponoviti razvijene motoričke veštine iz prethodnih razreda.

3. FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve organizacione oblike rada, nastavne oblasti i teme uz praktičan rad.

Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici razvijaju znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu i zdravlju. Osnovne informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.

Ova nastavna oblast obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju i zdravlju. razvijanje i negovanje drugarstva. prepoznavanje negativnih - neprihvatljivih oblika ponašanja u igri i dr.

Pored navedenog u ovoj oblasti potrebno je raditi i na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije i multikulturalnosti), formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju lične i školske imovine, negovanju društvenih vrednosti itd.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Definisani ishodi su važan deo i nezaobilazan element procesa planiranja nastave i učenja. Definisani ishodi predstavljaju rezultat učenja na kraju svakog razreda, pa je pri planiranju rada potrebno odrediti vremensku dinamiku u odnosu na ostvarivanje određenih ishoda tokom školske godine.

Neophodno je posebnu pažnju obratiti na ishode koje nije moguće dostići tokom jednog ili više časova, već je u tu svrhu potrebno realizovati različite aktivnosti tokom godine.

Predmet se realizuje kroz 108 časova praktične nastave. Broj časova datih nastavnih tema planira se na osnovu procene nastavnika, materijalno-tehničkih i prostornih uslova. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi.

2. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Pri planiranju vežbanja u pripremnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehaničke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenažne metode (kontinuirani, ponavljajući metod), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu sa učenicima treba primenjivati diferencirane oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbanja. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja, zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, vodeći računa o postizanju što veće radne efikasnosti i optimalizaciji intenziteta rada.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage:

- bez rekvizita i sa rekvizitima,
- na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti:

- bez rekvizita i sa rekvizitima,
- uz korišćenje sprava.

3. Razvoj izdržljivosti:

- trčanje i sportske igre (mini-rukomet, futsal, mini-košarka),
- elementarne igre,
- vežbanje uz muziku,
- ples.

4. Razvoj koordinacije:

- izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i promenljivim uslovima,
- razvoj koordinacije primenom sadržaja iz atletike, gimnastike i sportskih igara.

5. Razvoj brzine i eksplozivne snage:

- trčanje sa ubrzanjem,
- štafetne igre,
- primena elemenata sportskih igara.

Vežbe je neophodno izvoditi maksimalnim brzinom iz različitih početnih položaja na određeni znak - start iz različitih položaja.

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje.

MOTORIČKE VEŠTINE

1. Atletika

Ponoviti različite varijante hodanja i trčanja iz prethodnih razreda.

Trčanje uz pravilno postavljanje stopala i pravilan rad ruku, sa podizanjem kolena, trčanje preko prepreka, trčanje sa promenom ritma, trčanje sa promenom pravca i smera, brzo trčanje sa startom iz različitih početnih položaja, odeljensko takmičenje trčanje na 60 m, elementarne igre sa trčanjem.

Sprintersko trčanje: vežbe tehnike trčanja (niski skip, visoki skip, zabacivanje potkolenice, itd.), niski start i faze trčanja.

Istrajno trčanje: vežbe tehnike kroz kontinuirano trčanje.

Skok udalj - osnovni elementi zgrčne tehnike.

Bacanje loptice udalj: usvajanje vežbe u celini.

Tehnika bacanja „vorteksa“.

Skok uvis prekoračnom tehnikom. Obučavanje tehnike vrši se u celini, a po potrebi raščlanjivanjem na faze.

Odeljensko takmičenje u troboju - bacanje loptice na rezultat (merenje dužine bacanja), trčanje 60 m, skok uvis na rezultat (merenje visine preskoka).

2. Sportska gimnastika

Osnovni sadržaji

1. Vežbe na tlu:

- kolut napred iz upora stojećeg opruženih nogu,
- kolut napred preko prepreke,
- dva povezana koluta nazad,

- stav na lopaticama - „sveća“ - opružanje i izdržaj
- most iz ležanja na leđima,
- vaga pretklonom i zanoženjem,
- stav na šakama,
- pripremne vežbe za premet uporom strance „zvezda“,
- kombinacije dve i više savladanih vežbi,
- sastav od naučenih elemenata.

Prošireni sadržaji

Primer sastava:

Iz stava spetnog istovremeno zaručiti obema rukama i predložiti levom nogom; vraćanje u početni stav; istovremeno predručiti obema i zanožiti desnom; vraćanje u početni stav; istovremeno odručiti obema i vaga; usprav; kolut napred do čučnja; kroz povaljku nazad do sveće; povrat nazad do čučnja; usprav. čeonu krug sa skokom za 900 ili 1800.

Leteći kolut iz mesta.

Odeljenjsko takmičenje sa zadatom kombinacijom vežbi.

2. Preskok - specifične pripremne vežbe:

- sunožni odskok i doskok na povišenu površinu,
- na odskočnoj dasci (držeci se za ruke pomagača) uzastopni sunožni skokovi,
- sa nekoliko koraka zaleta jednonožni odskok ispred daske, doskok sunožno na dasku, odskok, faza leta i doskok,
- uporom o kozlič nekoliko uzastopnih odskoka sa podizanjem kukova (sunožno i sa raznoženjem, doskok na dasku sunožno uz pomoć ispred i iza sprave),
- preskok raznoška (kozlič visina 110 cm).

3. Vežbe u visu i uporu i promenama visova i upora (određene vežbe se mogu realizovati i na drugim pogodnim spravama, ukoliko su bezbedne).

- vratilo ili dvovisinski razboj - prilagoditi visinu: naskok u vis prednji, pomeranja ulevo i udesno. njihanje u visu,
- naskok u upor prednji na različitim spravama. pomeranja u uporu,
- dočelno vratilo ili niža pritka razboja: uzmak koracima uz kosu površinu ili zamahom sa povišene površine do upora prednjeg aktivnog,

- paralelni razboj: upor, njih, prednjim upor raznožno pred rukama,
- dohvatni krugovi, vratilo ili pritka razboja: sunožnim odzivom vis uzneto (kroz zgib - uz pomoć), spust napred do sunožnog stava (kroz zgib, uz pomoć).

4. Vežbe ravnoteže: švedska klupa i niska greda

- licem prema klupi - gredi bočno: zalet i odrazom jedne noge naskok u stav na drugoj nozi, slobodnom zanožiti,
- različiti načini hodanja: u usponu, sa zgrčenim prednoženjem, sa zanoženjem, sa odnoženjem, sa visokim prednoženjem, različiti načini hodanja unazad,
- sunožni skok i doskok na mesto odskoka,
- izdržaji na jednoj nozi sa različitim položajima slobodne noge,
- okreti na gredi uspravno, u čučnju za 900 i 1800,
- saskok zgrčeno,
- sa švedskog sanduka korakom na visoku gredu, različita hodanja u skladu sa sposobnostima učenika. saskok pruženim telom na visoko naslagane strunjače (uz nadzor i pomoć nastavnika).

3. Osnove timskih i sportskih igara

3.1. Mini-rukomet

- Dodavanje lopte jednom rukom u mestu i kretanju.
- Hvatanje lopte obema rukama u visini grudi u mestu i kretanju.
- Vođenje lopte levom i desnom rukom (u mestu i kretanju).
- Šutiranje iz mesta i kretanja - bočni i čeonni šut.
- Šutiranje iz skoka.
- Taktika - igra „čovjek na čoveka“.

3.2. Futsal - „mali fudbal“

- Dodavanje lopte u mestu različitim delovima stopala.
- Primanje lopte unutrašnjim delom stopala.
- Dodavanje i primanje lopte u kretanju (dupli pas).
- Šut različitim delovima stopala.
- Igra na dva gola.

3.3. Košarka - mini-košarka

- Vođenje lopte jednom i drugom rukom mestu i kretanju.
- Hvatanje i dodavanje lopte na različite načine u mestu i kretanju.
- Šut na koš.
- Dvokorak.
- Igra na jedan koš.
- Mini-košarka - igra na dva koša.

3.4. Odbojka

- Odbijanje lopte prstima i čekićem.
- Donji (školski) servis sa manje udaljenosti.
- Igra sa uprošćenim pravilima.

3.5. Jadžent

- Igra sa uprošćenim pravilima.

4. Ples i ritmika

- Vežbe sa vijačom

Njihanje vijačom u bočnoj ravni (jednom i drugom rukom, obema rukama) napred-nazad, kruženje, otvoriti vijaču u predručenju, dva sunožna poskoka sa međuposkokom, dva sunožna poskoka bez međuposkoka sa okretanjem vijače napred, a zatim četiri poskoka sa noge na nogu. Ponoviti vežbe sa okretanjem vijače unazad.

- Vežbe sa loptom

Kruženje sa loptom u čeonj i bočnoj ravni obema rukama i jednom rukom. iz odručenja zibom počučnjem, preхват lopte u predručenju i zibom počučnjem do odručenja (lopta u drugoj ruci).

Bacanje i hvatanje:

- u zadatak ritmu u mestu i kretanju,
- sa počučnjem,
- sa okretom za 1800.
- Narodno kolo „Moravac”.
- Narodno kolo iz kraja u kome se škola nalazi.

5. Plivanje

Nastavnu temu Plivanje realizuju škole koje za to imaju uslove u školi ili objektima van nje.

- Pravila ponašanja na plivalištu.
- Vežbe prilagođavanja na vodenu sredinu (kvašenje delova tela).
- Vežbe disanja.
- Vežbe plutanja (na leđima, stomaku i zgrčeno).
- Vežbe klizanja (na stomaku i leđima).
- Rad nogama u vodi (kraul i leđno).
- Rad rukama (kraul i leđno sa daskom).
- Skok na noge.
- Plivanje u skladu sa mogućnostima učenika.
- Igre u vodi.

6. Poligoni

Poligoni se primenjuju nakon nekoliko obrađenih tematskih celina (nastavnih tema ili oblasti) i sastavljaju se od usvojenih vežbi u skladu sa uslovima za izvođenje nastave.

FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve druge nastavne oblasti i teme uz praktičan rad i sastoji se od dve nastavne teme Kultura vežbanja i igranja i Zdravstveno vaspitanje.

Kultura vežbanja i igranja

U radu sa učenicima postepeno uvoditi terminologiju vežbanja i upoznati ih sa uticajem primenjenih vežbi na organizam. Upoznati učenike sa osnovnim pravilima mini-rukometa, košarke, mini-košarke, futsala i odbojke.

Podsetiti učenike na pravila ponašanja koja važe u prostorima za fizičko vežbanje, kako u školi, tako i van nje. Isticati neophodnost poštovanja pravila ponašanja tokom igre i vežbanja.

Razvijanje svesti o potrebi čuvanja svojih i tuđih stvari, sprava i rekvizita koje se koriste.

Upućivati učenike da informišu roditelje o vežbanju tokom nastavnih i vannastavnih aktivnosti.

Ukazivati na značaj vežbanja i podsticati učenike na vežbanje u slobodno vreme.

Navikavati učenike da prilikom igre ili takmičenja uvažavaju sve učesnike u igri, njihova postignuća i međusobne razlike.

Zdravstveno vaspitanje

Na način prilagođen učeniku objasniti povezanost intenziteta vežbanja i vrednosti pulsa. Meriti puls na vratnoj arteriji. Objasniti značaj pravilnog disanja pri vežbanju, kao i uticaj vežbanja na

pravilan razvoj kardiorespiratornog sistema. Proširiti učenička znanja iz prethodnih razreda o pravilnoj ishrani i vežbanju.

Redovna provera zdravlja i vežbanje.

Prepoznavanje osnovnih vrsta povreda (posekotina, oderotina, udarac...) i ukazivanje na važnost pravovremenog obaveštavanja nastavnika, roditelja i drugih odraslih u slučaju povrede.

Didaktičko-metodički elementi

Osnovne karakteristike realizacije nastave:

- jasnoća nastavnog procesa;
- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;
- izbor racionalnih oblika i metoda rada;
- izbor vežbi usklađen sa programskim sadržajima i ishodima;
- funkcionalna povezanost delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova određene nastavne teme.

Pri izboru oblika rada uzimaju se u obzir prostorni uslovi, broj učenika na času, opremljenost spravama i rekvizitima i planirana dinamika rada.

Izbor didaktičkih oblika rada treba da bude u funkciji efikasne organizacije i intenzifikacije časa, u cilju dostizanja postavljenih ishoda.

U nastavi treba da prevladavaju igre i sadržaji koji zahtevaju preciznost izvođenja. Svim vežbanjima prethode tačna uputstva nastavnika i prikaz vežbi. Nastavnik prati rad učenika, ukazuje na greške i ispravlja ih.

3. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, preporučuje se da nastavnik podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:

- nivo angažovanosti (aktivnost) i odnos učenika prema obavezama u Fizičkom i zdravstvenom vaspitanju koji obuhvata:
- vežbanje u adekvatnoj sportskoj opremi;
- aktivno učestvovanje na časovima Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;
- vežbanje i igranje u slobodno vreme;
- prikaz dva kompleksa usvojenih opštepripremnih vežbi (vežbi oblikovanja), bez rekvizita;
- postignuća u motoričkim veštinama;
- individualni napredak učenika.

Individualni napredak svakog učenika procenjuje se u odnosu na prethodno provereno stanje. Prilikom ocenjivanja neophodno je uzeti u obzir sposobnosti učenika, stepen spretnosti i umešnosti. Ukoliko učenik nema razvijene posebne sposobnosti, prilikom vrednovanja (ocenjivanja) uzima se u obzir njegov individualni napredak u odnosu na prethodna dostignuća i mogućnosti kao i angažovanje učenika u nastavnom procesu.

Kod učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave prati se i vrednuje:

- poznavanje osnovnih pravila elementarnih i sportskih igara, osnovnih zdravstveno-higijenskih pravila vežbanja i zdrave ishrane;
- učešće u vannastavnim aktivnostima.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave, vrši se na osnovu posebnog angažovanja u nastavi.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika sa invaliditetom vrši se na osnovu njihovog individualnog napretka.

VANNASTAVNE I VANŠKOLSKE AKTIVNOSTI

Plan i program ovih aktivnosti predlaže Odeljenjsko veće četvrtog razreda i sastavni je deo Godišnjeg plana rada škole i školskog programa.

B. Slobodne aktivnosti

Realizuju se prema interesovanju učenika. Sačinjava se poseban program pri čemu se uzimaju u obzir materijalni i prostorni uslovi rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika.

V. Nedelja školskog sporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, shvatanja važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delinkvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.

Nedelja školskog sporta obuhvata:

- fizičke aktivnosti prilagođene uzrastu i mogućnostima učenika;
- kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice...);
- đачke radionice (o zdravlju, fizičkom vežbanju, sportu i dr...).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Odeljenjsko veće četvrtog razreda zajedno sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu, kao i drugim Stručnim većima (likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike...) i stručnim saradnicima u školi, vodeći računa da i učenici koji su oslobođeni od

praktičnog dela nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u organizaciju ovih aktivnosti.

G. Aktivnosti u prirodi (izlet, kros, zimovanje, letovanje...)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola može da organizuje aktivnosti u prirodi:

- izlet (pešačenje, planinarenje i dr.);
- kros (minimum jednom u toku školske godine);
- zimovanje - za vreme zimskog raspusta (fizičke aktivnosti na snegu).
- letovanje - za vreme letnjeg raspusta (kampovanje itd.).

Plan i program ovih aktivnosti sačinjava Odeljensko veće četvrtog razreda u saradnji sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu.

D. Školska takmičenja

Škola za učenike četvrtog razreda organizuje i sprovodi takmičenja iz minimum jedne sportske igre (u skladu sa programom), poligona u toku školske godine, kao integralni deo procesa fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Plan takmičenja donosi Odeljensko veće četvrtog razreda u saradnji sa Stručnim većem nastavnika Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja Republike Srbije, koja su u skladu sa planom i programom nastave i učenja, kao i na takmičenjima od interesa za lokalnu zajednicu.

Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:

- poteškoće u ostvarivanju ishoda;
- smanjene fizičke sposobnosti;
- loše držanje tela;
- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva i učenike sa smanjenim fizičkim sposobnostima organizuje se dopunska nastava koja podrazumeva savladavanje onih programskih sadržaja koje učenici nisu uspeali da savladaju na redovnoj nastavi, kao i razvijanje njihovih fizičkih sposobnosti.

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:

- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;

- savetovanje učenika i roditelja;
- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;
- organizovanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja, a sprovodi ih nastavnik Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa nastavnikom koji realizuje razrednu nastavu u odeljenju kome učenik pripada.

Oslobađanje učenika od nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Učenik može biti oslobođen samo od praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa tim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i korelacijom sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:

- prate igru i usvajaju pravila igara;
- naprave edukativni crtež sa sportskog događaja;
- na drugi način pomažu u nastavi.

Primer ishoda za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave: Po završetku teme učenik će biti u stanju da:

- navede osnovna pravila elementarne igre koja se najčešće primenjuje u nastavi;
- primeni osnovna zdravstveno-higijenska pravila;
- pomogne u organizaciji aktivnosti predviđenih programom.

IZBORNI PROGRAMI

PREDMET	VERSKA NASTAVA
FOND ČASOVA	1 čas nedeljno,36 godišnje
CILJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • upoznavanje učenika sa sadržajima i načinom rada • učenik će biti motivisan da pohađa časove verske nastave • Pružiti učenicima neophodno znanje da postojanje sveta ima svoj cilj –da postane Crkva; • Razvijanje svesti učenika da je sve stvoreno da postoji u zajednici sa Bogom; • Ukazati učenicima na značenje reči Crkva; • Razvijanje svesti učenika da smo u Crkvi pozvani na život u zajednici. • Omogućiti učenicima da uoče da Hristos zove sve ljude u zajednicu sa NJim; • Ukazati učenicima na značaj vere za ostvarenje zajednice sa Bogom; • Omogućiti učenicima da se upoznaju sa novozavetnim svedočanstvom o Hristu i Apostolima • Omogućiti učenicima da uoče da su svetitelji naši putevoditelji ka Carstvu Božjem • Omogućiti učenicima da uoče značaj želje za ostvarivanje zajednice sa Bogom; • Ukazati učenicima da je Liturgija zajednica svih svetih sa Bogom • Omogućiti učenicima da shvate greh kao promašaj cilja; • Pružiti učenicima mogućnost da razumeju da je samoljublje izvor greha; • Omogućiti učenicima da uoče šta su vrline; • Ukazati učenicima da vrline predstavljaju prihvatanje Božje volje; • Pružiti učenicima mogućnost da primete da oni upravljaju svojom voljom i prave lične izbore . -Pružiti učenicima mogućnost da razumeju da je Crkva ikona Carstva Božijeg i da smo sa Bogom u najprisnijoj zajednici na Svetoj Liturgiji; • Omogućiti učenicima da uoče razliku između ikone i neke druge umetničke slike ili fotografije; • Omogućiti učenicima da izgrade svest o tome da ikone svedoče buduće Carstvo Božije u sadašnjem veku; • Ustanoviti obim i kvalitet znanja stečenih u toku školske godine iz Pravoslavnog katihizisa.

OBLAST	SADRŽAJI PROGRAMA	STANDARDI/ISHODI
I-Uvod	1.Družimo sa Bogom i svetima – uvodni čas	<i>Kognitivni aspekt:</i> <ul style="list-style-type: none"> • steći osnovne informacije o temama koje će se obrađivati u nastavi Pravoslavnog katihizisa tokom četvrtog razreda • uočiti kakvo je njegovo predznanje iz gradiva obrađenog u prethodnom razredu školovanja <i>Afektivni aspekt:</i> <ul style="list-style-type: none"> • želeti da aktivno učestvuje na časovima verske nastave <i>Kognitivni aspekt:</i> <ul style="list-style-type: none"> • uočiti važnost postojanja zajednice • uočiti razliku između Crkve i svake druge zajednice; • uočiti da je Crkva slobodna zajednica u kojoj učestvuju samo oni koji to žele; • znati da se oni koji su u zajednici sa Hristom nazivaju hrišćani i da je Crkva njihova zajednica; • znati da se zajednica Boga, ljudi prirode zove Crkva; • uočiti da izvan Crkve svet ne može postojati večno. <i>Afektivni aspekt:</i> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da aktivno učestvuje u životu Crkve • biti podstaknut da prepoznaje život kao dar Božji; • biti podstaknut da prepoznaje Život Večni kao Božji dar. <i>Kognitivni aspekt:</i> <ul style="list-style-type: none"> • uočiti da nas Hristos poziva u lični odnos - zajednicu ljubavi; • uvideti da su apostoli ljudi koji su slični nama; • uočiti da je vera osnov zajednice sa Bogom; • uvideti da su Apostoli pozivali ljude u zajednicu ljubavi sa Hristom; • razumeti značaj Hristovog ovaploćenja (rađanja); ☒ Usvojiti tekst i melodiju pesme „Zvezda se zasja“
II – CRKVA JE NAŠ IZBOR	2. Zajednica je osnov života 3. Crkva je naš izbor 4. Crkva je zajednica sa Svetom Trojicom 5. Crkva je cilj stvaranja sveta 6. Svet izvan zajednice sa Bogom 7. Svet u zajednici sa Bogom	
III – HRISTOS NAS SVE ZOVE	8. Hristos poziva Apostole 9. Vera osnov zajednice 10. Apostoli pozivaju svet 11.Čovek samo srcem jasno vidi 12. Hristos nas zove 13.Božić	<i>Afektivni aspekt:</i> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da doživet i Hrista kao Ličnost koja nam ide u susret <i>Kognitivni aspekt:</i> <ul style="list-style-type: none"> • postupno izgrađivati svest o tome ko su svetitelji; • uvideti da su svi pozvani da budu svetitelji; • uočiti važnost svetitelja kao naših uzora za ostvarivanje ličnog jединства sa Bogom; • znati kakvu važnost Savine reči i dela imaju za nas danas; • uočiti da je za ostvarivanje jединства sa Bogom potrebna iskrena želja; • znati da je Liturgija način na koji svi ostvarujemo zajednicu sa Bogom; • prepoznati da u našu zajednicu sa Bogom uvodimo sve
	14. Svetitelji -	

<p>IV – DIVAN JE BOG U SVETIMA SVOJIMA</p>	<p>svedoci ljubavi Božje 15. Sveti Sava -putevoditelj u život večni 16. Uspinjanje ka Hristu (opis n.j – priča o Zakheju) 17. Sveti Simeon Bogoprimac - susret sa Hristom 18. Liturgijsko putovanje zajednice svih svetih</p>	<p>one (i sve ono) što volimo. <i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da sleduje svetiteljima Božjim i da bude dobar čovek; • biti podstaknut da prepoznaje ljubav kao najveću vrlinu. <p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • uvideti da se greh javlja kao posledica odsustva istinske ljubavi; • uočiti da je greh naš pogrešan izbor; • uvideti šta je samoljublje i po čemu se ono razlikuje od ljubavi; • uvideti da bez vrлина nema ljubavi • uočiti da je samo vrlinama moguće ostvariti odnos ljubavi sa Bogom i ljudima; • upoznati najvažnije hrišćanske vrline; • uvideti da vrline nisu čoveku date, već da se za njih treba truditi; • uvideti da se i vrline usavršavaju. <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da sleduje svetiteljima Božjim; • biti podstaknut da se trudi da u sebi razvija hrišćanske
<p>V – ZNAČAJ VRLINSKOG ŽIVOT</p>	<p>19. Na putu svetosti 20. Usavršavanju nema kraja 21. Put ka večnosti ednice svih svetih 22. Hrišćanske vrline 23. Vrlinoslov – sveti nas uče</p>	<p><i>Kognitivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • uočiti da služenjem Liturgije postajemo učesnici Carstva Božijeg i sjedinjujemo se sa Bogom; ☒ upoznati sadržaj molitve «Care nebeski»; <ul style="list-style-type: none"> • uvideti da sam izgled pravoslavnog hrama izobražava jedinstvo Neba i zemlje. <p><i>Afektivni aspekt:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kod učenika će se razvijati želja za očuvanjem prirode; ☒ biti podstaknut da uredi školski prostor najuspešnijim radovima;
<p>VI - SA NAMA JE BOG</p>	<p>24. Vaskrsenje i Pedesetnica 25. Crkva je ikona Carstva Božijeg 26. Crkvena umetnost - odsjaj Carstva Božijeg</p>	<ul style="list-style-type: none"> • biti podstaknut da i naredne godine pohađa časove Pravoslavnog katihezisa; • uočiti u kojoj meri je napredovao i savladao gradivo Pravoslavnog katihezisa četvrtog razreda osnovne škole.

--	--	--

Načini i postupci za ostvarivanje programa

Katihizacija kao liturgijska delatnost- zajedničko je delo katihete (veroučitelja) i njegovih učenika.

Katiheta (veroučitelj) bi trebalo stalno da ima naumu da katiheza ne postoji radi gomilanja informacija („znanja o veri“), već kao nastojanje da se učenje i iskustvo Crkve lično usvoje i sprovedu u život kroz slobodno učešće u bogoslužbenom životu Crkve.

Na početku svake nastavne teme učenike bi trebalo upoznati sa ciljevima i ishodima nastave, sadržajima po temama, načinom ostvarivanja programa rada, kao i sa načinom vre

Vrste nastave

Nastava se realizuje kroz sledeće oblike nastave:

- teorijska nastava (32 časova)
- praktična nastava (2časa)

Mesto realizacije nastave

- Teorijska nastava se realizuje u učionici;
- Praktična nastava se realizuje u crkvi – učešćem u liturgijskom sabranju;

Didaktičko metodička uputstva za realizaciju nastave

- Uvodne časove trebalo bi osmisliti tako da doprinesu međusobnom upoznavanju učenika, upoznavanju učenika s ciljevima, ishodima, nastavnim sadržajima, ali i tako da nastavnik stekne početni uvid u to kakvim predznanjima i stavovima iz područja Pravoslavnog katihizisa, grupa raspolaže.
- Realizacija programa trebalo bi da se odvija u skladu s principima savremene aktivne nastave, koja svojom dinamikom podstiče učenike na istraživački i problemski pristup sadržajima tema. U toku realizacije stavljati naglasak više na doživljajno i formativno, a manje na sazajno i informativno.

- Kvalitet nastave se postiže kada se nastavni sadržaji realizuju u skladu sa savremenim pedagoškim zahtevima u pogledu upotrebe raznovrsnih metoda, oblika rada i nastavnih sredstava.
- Imaući u vidu zahteve nastavnog programa i mogućnosti transponovanja nastavnog sadržaja u pedagoško didaktička rešenja, nastavnik bi trebalo da vodi računa i o psihološkim činiocima izvođenja nastave – uzrastu učenika, nivou psihofizičkog razvoja, interesovanjima, sklonostima, sposobnostima i motivaciji učenika.
- U ostvarivanju savremene nastave nastavnik je izvor znanja, kreator, organizator i koordinator učeničkih aktivnosti u nastavnom procesu.
- Nastava je uspešno realizovana ako je učenik spreman da Crkvu shvati kao prostor za ostvarivanje svoje ličnosti kroz zajedničarenje sa bližnjima i Trojičnim Bogom

koji postaje izvor i punoća njegovog života.

a njihovog rada.

Evaluacija nastave

Evaluaciju nastave (procenjivanje uspešnosti realizacije nastave i ostvarenosti zadataka i ishoda nastave) nastavnik će ostvariti na dva načina:

- procenjivanjem reakcije učenika ili prikupljanjem komentara učenika putem anketnih evaluacionih listića;
- proverom znanja koje učenici usvajaju na času i ispitaivanjem stavova;

Ocenjivanje

Neposredno opisno ocenjivanje učenika može se vršiti kroz:

- usmeno ispitivanje;
- pismeno ispitivanje;
- posmatranje ponašanja učenika;

Okvirni broj časova po temama

Uvod – 1

Crkva je naš izbor – 7

Hristos nas sve zove – 7

Divan je Bog u svetima svojim – 7

Značaj vrlinskog života – 7

Sa nama je Bog - 4

Evaluacija – 1+2

REALIZACIJA PROJEKTNE NASTAVE

Planom nastave i učenja u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja definisana je Projektna nastava kao oblik obrazovno-vaspitanog rada kojim se razvijaju opšte međupredmetne kompetencije uz upotrebu informaciono-komunikacionih tehnologija. Usmerena je na dostizanje ishoda koji se prvenstveno odnose na logičko i kritičko mišljenje kao i pripremu učenika za lako snalaženje u svetu tehnike, tehnologije i računarstva, kako u svakodnevnom životu, tako i u procesu učenja. U skladu je sa opštim ishodima obrazovanja i vaspitanja i u funkciji je kognitivnog, afektivnog i socijalnog razvoja učenika.

Projektna nastava počiva na savremenim shvatanjima deteta, nastave, učenja, funkcije obrazovanja i saznavanja kao socijalne konstrukcije podržane kroz saradničko delovanje, korišćenjem različitih izvora informacija i aktivnosti. Primenom projektne nastave dolazi do povezivanja poznatog i nepoznatog, učenja pomoću primera, učenja primenjivanjem, razvoja proceduralnih znanja, korišćenja informacionih tehnologija, kao i kombinovanja konvergentnog (logičkog) i divergentnog (stvaralačkog) mišljenja. Projektna nastava ima elemente problemske i istraživačke nastave, ali se ovom vrstom nastave pored centralnog zahteva, koji se odnosi na traženje rešenja za neki problem, potenciraju još i procedure, planiranje, evaluiranje, prezentovanje rezultata, korišćenje savremenih tehnologija na pravilan način i naravno, timski rad, odnosno proces saradnje, koji je iznad samog rezultata u rešavanju problema.

Projektna nastava je deo celokupnog obrazovno-vaspitanog rada i treba da prati nastavni proces uvažavajući specifičnosti nastavnih predmeta u četvrtom razredu. Oslonci planiranja i organizacije projektne nastave su: uvažavanje uzrasta učenika i njihove prirodne radoznalosti, korišćenje vanškolskih znanja, veština i iskustava učenika, uključivanje svih učenika uz poštovanje njihovih različitosti, povezivanje sadržaja svih nastavnih predmeta i upotreba savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija. Zato ova vrsta nastave omogućava da nastavni predmeti budu smisleno međusobno povezani kao i dovedeni u vezu sa svakodnevnim životom učenika. Na taj način se obezbeđuje razumevanje svrhe onoga što se uči, funkcionalno povezivanje znanja, veština i iskustava i motivacija učenika.

Projektna nastava je dragocen način rada jer od učenika zahteva brojne aktivnosti, među kojima su: samostalno pronalaženje informacija, sposobnost rešavanja problema, samostalno učenje, rad u grupi, saradnju, kritički odnos prema vlastitom i tuđem radu, donošenje odluka, argumentovanje, usvajanje drugačijih, novih načina rada, planiranje, poštovanje rokova i preuzimanje odgovornosti.

S obzirom na uzrast učenika četvrtog razreda i činjenicu da su se sa ovakvim načinom rada susreli u prvom razredu, primereno je da se realizuju projektni zadaci gde je nastavnik i dalje

glavni organizator aktivnosti uz sve više prilika u kojima će se samostalnost učenika ispoljavati gde god je to moguće. Nastavnik pruža podršku svim učeničkim aktivnostima u toku projekta. Kao i u prethodnim razredima i u četvrtom je važno nastaviti sa kultivisanjem saradnje i načina na koji se komunicira u grupi što su važni ciljevi projektne nastave, jer doprinose jačanju odeljenjske kohezije.

Projektnu nastavu treba planirati i organizovati na način da sadrži sve potrebne korake:

- definisanje cilja i ishoda koji se projektom žele postići;
- planiranje aktivnosti koje odgovaraju temi projekta, odnosno cilju projekta, podela aktivnosti, izbor materijala i metoda rada, definisanje mesta i dinamike rada;
- realizaciju planiranih aktivnosti;
- prikaz dobijenih rezultata i produkata projekta;
- vrednovanje projekta (procena ostvarenosti definisanih ciljeva i ishoda, ukazivanje na uspehe i teškoće u toku realizacije projekta).

Pri planiranju nastavnik treba da definiše tip projekta, da odredi njegov cilj, očekivane ishode, oblast kojom se bavi projekat i povezanost sa nastavnim predmetima, njegove sadržaje, aktivnosti učenika, potrebna sredstva, dinamiku rada po fazama i sve što je potrebno za uspešno sprovođenje projektne nastave. Za četvrti razred, kao i za prvi, drugi i treći najprimereniji je i dalje polustrukturirani tip projekta s tom razlikom da nastavnik sada više uključuje učenike, ne samo u davanje predloga i izbor tema, već i u planiranje i samostalno ostvarivanje, a za pojedine učenike i vođstvo u određenim delovima projekta. On i dalje, u velikoj meri, definiše metodologiju rada, ali se očekuje da više uključi učenike u pronalaženje materijala tako što će se sa njima dogovarati o tome koje materijale bi ko, gde i kako mogao da pronađe i obezbedi. Sve sadržaje treba realizovati kroz različito tematsko povezivanje u igri ili funkcionalnoj aktivnosti koja zadovoljava interesovanje i potrebe učenika na mlađem školskom uzrastu.

Kroz projektnu nastavu treba nastaviti rad na razvijanju osnova digitalne pismenosti. Na kraju četvrtog razreda učenik bi trebalo da bude u stanju da:

- pravilno rukuje IKT uređajima;
- predloži redosled aktivnosti u odnosu na postavljene projektne zadatke i mogućnosti upotrebe IKT-a;
- koristi odgovarajuće alate programa za crtanje i sačuva svoj crtež;
- uredi kraći tekst i sačuva ga na računaru;
- napravi jednostavnu prezentaciju koristeći multimedijalne sadržaje;
- koristi internet za učenje i pronalaženje informacija uz pomoć odraslog;
- kritički bira sadržaje sa interneta i zatraži pomoć ukoliko se suoči sa neprimerenim sadržajima;

- zna da navede moguće posledice na zdravlje usled nepravilnog korišćenja digitalnih uređaja;
- bezbedno koristi internet i po potrebi prijavi i/ili zatraži pomoć odraslog.

Jedan od važnih ishoda realizacije projekta jeste osposobljavanje učenika da dobijene produkte učine vidljivim i predstave ih drugima. Brojni su načini da se to postigne (predstave, izložbe, kratki film, tekst u novinama, nastup na lokalnoj televiziji, predstavljanje za roditelje...), a njihov kvalitet nije prioritet.

Učenike treba stavljati u situacije da određuju i planira redosled aktivnosti u rešavanju određenih projektnih zadataka, što, osim razvijanja samostalnosti, predstavlja uvod u algoritamski način razmišljanja. Na primer: redosled aktivnosti čiji će produkt biti plakat sa znamenitim ličnostima kraja; redosled aktivnosti u pravljenju kućice za ptice, u izradi školskog časopisa itd.

Projektne nastave jeste zahtevniji oblik rada koji podrazumeva dobru pripremu nastavnika. Planom je predviđeno da se realizuje sa jednim časom nedeljno, ali sam nastavnik će proceniti kakva dinamika rada najviše odgovara mogućnostima učenika i fazi u kojoj je projekat. To znači da, ukoliko je potrebno, Projektne nastave se može organizovati i na drugačiji način (na primer kao dvočas svake druge nedelje).

Roditelji treba da budu upoznati sa svrhom projektne nastave i njenim najvažnijim ishodima. Oni treba da podrže samostalne aktivnosti svoje dece, ili njihov zajednički rad sa drugom decom, kao i da razumeju zašto je važno da ne preuzimaju njihove zadatke u želji da imaju bolje produkte.

PLANIRANJE NASTAVE- VREMENSKO USAGLAŠAVANJE NASTAVNIH SADRŽAJA

ČETVRTI RAZRED				
TEMA	PREDMET	NASTAVNI SADRŽAJ	VREME REALIZACIJE	MEĐUPREDMETNE KOMPETENCIJE
Daj mi krila jedan krug	Čas odeljenskog starešine	Razgovor: Ispričaću gde sam putovao za vreme letnjeg raspusta	septembar	Odgovorno učešće u demokratskom društvu, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, rad sa podacima i informacijama, saradnja,
	Srpski jezik i književnost	Vladimir Andrić: Daj mi krila jedan krug		

	Fizičko vaspitanje	Ponovo smo na času fiskulture		
	Matematika	Upoznavanje učenika sa sadržajem predmeta		
	Priroda i društvo	Reljef Srbije		
Zagonetni svet prirode	Srpski jezik i književnost	Narodna pesma: Ženidba vrapca Podunavca	oktobar	Kompetencije za učenje, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Priroda i društvo	Biljni i životinjski svet i nacionalni parkovi		
	Muzička kultura	Pesma: Na livadi, Miloje Milojević		
	Matematika	Skup prirodnih brojeva		
Moj kolektiv	Čas odeljenskog starešine	Kako negovati drugarski odnos u kolektivu	novembar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Srpski jezik i književnost	Opis mog druga		
	Matematika	Združivanje sabiraka		

	Priroda i društvo	Stanovništvo, naselja, delatnosti u Srbiji		
	Fizičko vaspitanje	Štafetne elementarne igre po izboru učenika		
Rastimo zdravo	Srpski jezik i književnost	Johan Špiri: Hajdi	decembar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Priroda i društvo	Čovek je deo prirode		
	Likovna kultura	Akvarel		
	Fizička kultura	Sportske igre i ples		
Sveti Sava	Srpski jezik i književnost	Sveti Sava kao inspiracija pesnika i pripovedača, izbor tekstova	januar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, rad sa podacima i informacijama, saradnja, digitalna kompetencija
	Čas odeljenskog starešine	Pravimo pano povodom Svetog save		
	Likovna kultura	Simbolike i boje najlepše zadužbine		
	Matematika	Rešavanje zadataka		
Prošlost Srbije	Priroda i društvo	Život u dalekoj prošlosti	februar	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos

	Matematika	Deljenje višecifrenim brojem		prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Srpski jezik i književnost	Jovan Deretić: Kulturna istorija Srba		
	Likovna kultura	Kolaž		
Srpski ustanci u odbrani svojih zemalja	Priroda i društvo	Prvi srpski ustanak	mart	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Srpski jezik i književnost	Listamo istorijske enciklopedije		
	Matematika	Zavisnost proizvoda		
	Fizičko vaspitanje	Elementarne igra sa trčanjem		
Masovne komunikacije	Srpski jezik i književnost	Priča o medijima, masovne komunikacije	april	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Matematika	Matematički izrazi		
	Likovna kultura	Umetnost dovrši sliku – napiši priču		

Bajkoliki svet	Srpski jezik i književnost	H. K. Andersen: Ružno pače	maj	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Matematika	Razlomci		
	Muzička kultura	Peća i vuk, muzička bajka – Sergej Prokofjev		
	Likovna kultura	Ilustracija svoje bajke		
Poruka za rastanak	Srpski jezik i književnost	Moj učitelj – učiteljica – poruka za rastanak	jun	Kompetencije za učenje, odgovorno učešće u demokratskom društvu, estetička kompetencija, komunikacija, odgovoran odnos prema okolini, odgovoran odnos prema zdravlju, preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja, digitalna kompetencija
	Čas odeljenskog starešine	Priredba za kraj školske godine		

PROGRAM DOPUNSKE NASTAVE

SRPSKI JEZIK

Obuhvata učenike 4.razreda. Broj učenika je određen po potrebi u zavisnosti od tempa ovladavanja gradivom redovne nastave, izostanaka zbog bolesti i samih poteškoća učenika u boljem razumevanju pojedinih nastavnih sadržaja. Fond časova je 36.

Opšti cilj dopunske nastave za učenike 4.razreda je da učenicima pružimo dodatnu podršku: u savladavanju gradiva ili ne postižu dovoljan uspeh zbog loših socijalnih uslova u kojima žive ili neki učenici imaju problem u psihofizičkom razvoju; usvajanju nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom na osnovnom nivou.

Naziv teme/ Sadržaj	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
------------------------	----------------------------------	--------------------------	---------------------------

<p>1. Gramatika:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vrste reči (imenice, zamenice, pridevi, brojevi, glagoli) - Gramatičke kategorije promenljivih reči (rod i broj imenica) - Vrste rečenica po značenju i obliku - rod i broj prideva 	<p>Časovi dopunske nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati rasporedom časova. A zavisi i od</p>	<p>12</p>	<ul style="list-style-type: none"> - usvajanje nastavnih sadržaja koje učenici nisu usvojili tokom redovne nastave - usvajanje nastavnih sadržaja predviđenih planom i programom na osnovnom nivou - negovanje saradničkih i kooperativnih odnosa u radu - uvežbavanje i ponavljanje stečenih znanja i veština i davanje uputstava za savladavanje poteškoća u učenju.
<p>2. Književnost:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razlikovanje književnih rodova i vrsta; - određivanje glavnog događaja i likova; - određivanje vremena i mesta dešavanja radnje; - prepoznavanje strofe, stiha, strofe; - vežbe čitanja. - 	<p>individualnih potreba učenika</p>	<p>7</p>	<ul style="list-style-type: none"> - pružanje individualne pomoći učenicima u učenju i boljem razumevanju nastavnih sadržaja. - osposobljavanje učenika u povezivanju gradiva srodnih predmeta i primeni stečenih znanja. - omogućiti da učenik kroz vežbu ovlada, kako teorijskim, tako i praktičnim delom gradiva u okviru svojih mogućnosti.
<p>3. Jezička kultura:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usmeno prepričavanje na osnovu plana teksta; - Pismeno prepričavanje uz poštovanje pravopisnih pravila. 		<p>6</p>	<ul style="list-style-type: none"> - usvojiti nastavne sadržaje koji su obrađivani na dopunskoj nastavi - usvojiti nastavne sadržaje predviđene osnovnim nivoom
<p>4. Pravopis.</p> <ul style="list-style-type: none"> - pišemo pravilno; - pišemo upravni i neupravni govor; - pisanje suglasnika j; - ortoepija; - pravilno izgovaranje i pisanje suglasnika Č, Đ, Ć i DŽ. 		<p>11</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ostvariti dobre saradničke i kooperativne odnose, dobra klima u odeljenju - steći nove veštine i znanja, radne navike i odgovornost prema radu. - bolje razumeti nastavne sadržaje i uspevati da ih primene na novim primerima

Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika.

MATEMATIKA

Obuhvata učenike 4. razreda. Broj učenika je određen po potrebi u zavisnosti od tempa ovladavanja gradivom redovne nastave, izostanaka zbog bolesti i samih poteškoća učenika u boljem razumevanju pojedinačnih nastavnih sadržaja. Fond časova je 36.

Opšti cilj dopunske nastave za učenike 4. razreda je da učenicima pružimo dodatnu podršku: u savladavanju gradiva ili ne postižu dovoljan uspeh zbog loših socijalnih uslova u kojima žive ili neki učenici imaju problem u psihofizičkom razvoju; usvajanju nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom.

Naziv teme/ Sadržaj*	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
SKUP PRIRODNIH BROJEVA -Sabiranje i oduzimanje do 1000 -Množenje i deljenje do 1000 -Upoređivanje brojeva do milion -Sabiranje i oduzimanje preko 1000 -Pismeno sabiranje i oduzimanje preko 1000 -Množenje i deljenje -Jednačine sa množenjem i deljenjem -Nejednačine sa množenjem i deljenjem -Razlomci -Zadaci sa razlomcima	- Časovi dopunske nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su učenici upoznati sa rasporedom časova. A zavisi od individualnih potreba učenika.	18	-Čita, piše i upoređuje brojeve do miliona i veće od miliona -Zna pismeno da sabira i oduzima preko 1000 -Zna da množi i deli sa ostatkom i bez ostatka preko 1000 -Zna da reši postavljene jednačine sa množenjem i deljenjem -Zna da reši postavljene nejednačine sa množenjem i deljenjem -Zna osobine računskih operacija -Čita, piše i grafički prikaže razlomke
MERENJE I MERE -Jedinice mere za površinu -Jedinice mere za zapreminu		4	-Zna da upoređuje jedinice mere za površinu -Zna da pročita jedinice za merenje zapremine
GEOMETRIJA			Zna da nacрта i obeleži stranice i temena

-Svojstva kvadra -Svojstva kocke		2	kvadra i kocke
POVRŠINA -Izračunavanje površine pravougaonika -Izračunavanje površine kvadrata -Površina kvadra -Površina kocke		8	-Pomoću obrasca izračunava površinu pravougaonika i kvadrata -Pomoću obrasca izračunava površinu kvadra i kocke
ZAPREMINA -Izračunavanje zapremine kvadra Izračunavanje zapremine kocke		4	-Pomoću obrasca izračunava zapreminu kvadra i kocke
UKUPNO:		36	

*Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika.

PROGRAM DODATNE NASTAVE

MATEMATIKA

Tematska struktura godišnjeg programa, ciljevi i zadaci: Osposobiti učenike za primenu usvojenih matematičkih znanja u rešavanju raznovrsnih zadataka, da nauče način i pristup rešavanja problemskih zadataka, da pravilno postavljaju matematički izraz sa više operacija i izračunaju njegovu vrednost.

Naziv teme/ Sadržaj*	Način i postupak ostvarivanja	Broj časova (okvirno)	Ciljevi i zadaci sadržaja
SKUP PRIRODNIH BROJEVA - Numeracija višecifrenih brojeva - Računske operacije i njihova primena - Zavisnost rezultata i njihovih komponenti	Časovi dodatne nastave se ostvaruju u učionici odeljenja jednom nedeljno, čime su	23	- Numeričke višecifrene brojeve - Zapisuje prirodne brojeve u obliku zbira višestrukih dekadnih jedinica - Prikazuje brojeve na brojevnojpolupravi upotrebom znakova $<$, $>$, $=$

<ul style="list-style-type: none"> - Brojevni rebusi - dešifrovanje operacija - Magični kvadrat i druge šeme - Matematička ukrštenica - Logički zadaci - zadaci dosetke - Brojenje i razmeštanje figura - Logički zadaci - Kombinatorni zadaci - Rešavanje složenih zadataka pomoću nejednačina 	<p>učenici upoznati rasporedom časova. A zavisi i od individualnih potreba učenika.</p>		<p>$i \neq$</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zna pismeno da sabira i oduzima preko 1000 - Zna da množi i deli sa ostatkom i bez ostatka preko 1000 - Zna osobine računskih operacija, prioritet operacija i upotrebu zagrada - Zna da rešava razlomke - Razume i zna da rešava tekstualne zadatke koji se svode na osnovne računске radnje i pri tome ume da koristi slova za zapis nepoznatog broja - Rešava jednostavne problem situacije - Rešava jednostavne logičko-kombinatorne probleme
<p>MERENJE I MERE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Problemi merenja - Problemi prevoženja i razmeštanja predmeta - Kvadrat i pravougaonik - rezanje i sastavljanje - Kvadrat i pravougaonik - rezanje i sastavljanje 		4	<ul style="list-style-type: none"> - Upoređuje površi figura - Koristi jedinice mere za površinu - Rešava jednostavne problem situacije - Rešava jednostavne Logičkokombinatorne probleme
<p>POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kvadrat i pravougaonik - obim i površina - Kocka i kvadar - površina - Matematičke igre 		9	<ul style="list-style-type: none"> - Izračunava površinu pravougaonika i kvadra - Zna da crta mrežu kvadra i kocke - Izračunava obim i površinu kvadra i kocke - Rešava problemske situacije - Rešava logičkokombinatorne

			probleme
	UKUPNO	36	

*Nastavne teme su okvirne jer sadržaj zavisi od individualnih potreba učenika

PROGRAMI VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI – SEKCIJA

Stručno veće razredne nastave odabralo je, osmislilo i donelo programe sekcija za mlađe razrede.

Dramsko-recitatorska sekcija

Program rada dramsko- recitatorske sekcije realizuje se kroz sistem dramskih igara , koji pruža značajne mogućnosti za razvoj stvaralačkih sposobnosti u vaspitanju i obrazovanju.

Godišnji fond časova 36.

Naziv teme/ sadržaj	Ciljevi i zadaci sadržaja	Načini i postupci ostvarivanja programa (metode)
1. Upoznavanje sa radom sekcije i okvirno upoznavanje sa interesovanjima dece i mogućnostima	<ul style="list-style-type: none"> - Prilagođavanje sadržaja interesovanjima i mogućnostima dece; - Upoznavanje sa kulturom dramskog stvaralaštva - Razvijanje stvaralačkih 	<ul style="list-style-type: none"> - časovi se održavaju jednom nedeljno, broj učenika zavisi od iteresovanja; Postupci ostvarivanja programa: - istraživanje, tekst,

2. Jezička vežbanja	sposobnosti - Bogaćenje i razvijanje mašte i kreativnog načina mišljenja - Razvijanje sposobnosti za koncentraciju i javne nastupe - Razvijanje sposobnosti za lepo, tečno i izražajno izgovaranje teksta - Sticanje iskustva i navika za kolektivni život i rad - Razvoj opažanja, razmišljanja i slobodnog izražavanja - Razvijanje kritičke sposobnosti - Razvijanje samokontrole, dosetljivosti, duhovitosti - Razvijanje empatije - Emotivno sazrevanje - Podsticanje interesovanja za istraživanje	kostimi, muzika - timski rad; - saradnja; - predlaganje i prihvatanje učeničkih ideja, izbor dramskih tekstova i rada na njima - predlaganje i prihvatanje učeničkih ideja za izradu scene, kostima i izbor muzike - učešće u školskim priredbama i manifestacijama
3. Koncentracija, pažnja, mašta		
4. Istraživanje, tekst, gluma, kostimi, muzika		
5. Oslobođanje i kultivisanje govora		
6. Dramske igre, dijalozi		
7. Oslobođanje u prostoru i pokretu		
8. Dečje stvaralaštvo - Izrada kostima		
9. Javni nastup		

Likovna sekcija

Cilj likovne sekcije: Motivisanje učenika za kreativan, stvaralački i praktičan rad a u cilju prihvatanja novih saznanja, umenja i veština.

Osnovni zadaci su:

- razvijanje sposobnosti učenika za opažanje elemenata,
- sticanje uslova da učenici koriste i upoznaju se sa različitim tehnikama likovnog izraza,
- razvijanje motoričkih i misaonih sposobnosti,
- vizuelno zapažanje, saznanje, mišljenje, izražavanje, razvijanje igre sa predmetima, razvijanje svestrane ličnosti,
- formiranje moralnih i estetskih odnosa.

Godišnji fond časova : 36

Naziv teme/ sadržaj	Ciljevi i zadaci sadržaja	Načini i postupci ostvarivanja programa (metode)
1. JESEN	<p>*Prilagođavanje sadržaja interesovanjima i mogućnostima dece;</p> <p>*Negovanje vizuelnog opažanja i doživljavanja raznovrsnih oblika i prostora; upoznavanje sa područjima likovnih umetnosti, likovnim sredstvima, tehnikama i materijalima;</p> <p>* Proširivanje i produbljivanje znanja o promenama u prirodi i ljudskim delatnostima u zavisnosti od godišnjih doba. Razvijanje tehnika saznanog procesa: posmatranje, uočavanje, upoređivanje, slobodno iskazivanje zapažanja. Razvijanje ekološke svesti učenika;</p> <p>*Upoznavanje sa pojmom ambijent; tumačenje pojmova ambijent, otvoreni i zatvoreni prostor, radni prostor, školski prostor, pozorišni ambijent, seoski i gradski ambijent;</p> <p>*Shvatanje pojma „znak“; omogućavanje učenicima da se služe znakovima za vizuelno sporazumevanje u svakodnevnom životu i shvate značaj neverbalne komunikacije.(Redosled radnje u stripu; znaci; lepo pisanje;pisanje čestitki);</p> <p>*Istraživanje bojama i primena svetlih i tamnih boja u izražavanju doživljaja i zamišljanja;</p> <p>*Razvijanje sposobnosti vizuelnog opažanja i doživljavanja prostora;razvijanje sposobnosti uočavanja različitih oblika i njihovih odnosa u prostoru; sticanje znanja o pojmovima scena i scenografija; sticanje znanja o upotrebi različitih oblika i materijala u oblikovanju scenskog prostora;sticanje znanja o lutkarstvu, scenskoj lutki; sticanje znanja o procesu stvaranja pozorišne predstave iz aspekta likovnosti;</p>	<p>* Časovi se održavaju jednom nedeljno;</p> <p>* Broj učenika zavisi od interesovanja;</p> <p>*Na časovima likovne sekcije se stvaraju uslovi da učenici koriste različite tehnike i sredstva likovno -vizuelnog izražavanja a koje su prilagođene interesovanjima i sposobnostima učenika. Na taj način mogu da izraze svoju maštu, kreativnost i igru koji su sastavni deo likovnog izraza. Takođe, utiče na razvijanje radnih navika i odgovornosti.</p> <p>* Individualni rad , rad u paru i timski rad;</p> <p>* Metode rada na časovima likovne sekcije:</p> <ul style="list-style-type: none"> • praktične (metode izrade praktičnih radova), • vizuelne (demonstracija, crtanje, ilustracija) i • verbalne (usmeno izlaganje, razgovor, rad na tekstu, čitanje i pisanje). • kao i analitičko posmatranje, kombinovanje, građenje, variranje. <p>* Učešće na izložbama , manifestacijama , likovne konkurse...</p>

	*Upoznavanje kulturnog i umetničkog blaga RS i poznatih likovnih umetnika i njihovih dela; razumevanje značaja nasleđa i potrebe za njegovom zaštitom i očuvanjem.	
--	--	--

Muzička sekcija

Muzička sekcija ima za cilj razvijanje osećaja za lepotu muzičkog izražavanja kao i podsticanje i razvijanje vokalnih sposobnosti svakog učenika ponaosob. Vaspitni zadatak sekcije sastoji se u razvijanju pozitivnih osobina i socijalizacije učenika..

Godišnji fond časova:36

Naziv teme/ sadržaj	Ciljevi i zadaci sadržaja	Načini i postupci ostvarivanja programa (metode)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Upis članova u sekciju i upoznavanje sa radom sekcije 2. Slušanje i gledanje narodnih igara 3. Izbor muzike za koreografiju za Dečijunedelju 4. Osmišljavanje pokreta za izabranu muziku 5. Rasviravanje, pevanje i sviranje poznatih pesama 6. Igramo uz narodnu pjesmu –Banaćansko kolo 7. Učimodasviramo i pevamo „Ersko kolo“ 8. Deca kompozitori: komponujemo melodiju na zadati tekst 9. Slušanje muzike: E.Grig“ Povorka patuljaka“-ilustrujemo slušano delo 10. Kviz: Prepoznamo muzičke instrumente i glasove 	<p>Razvijanje muzičkih sposobnosti i želje za muziciranjem/pevanjem i učešćem na Školskim priredbama;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podsticanje kreativnih sposobnosti učenika i smisla za kolektivno muziciranje; • Razvijanje navika slušanja muzike, podsticanje doživljavanja i osposobljavanje za Razumevanjem muzičkih poruka; • Podsticanje stvaralačkog 	<p>Učenici svojim rečima opisuju utiske slušanih dela, doživljaj preglasne muzike, značajtišine</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poštuju dogovorena pravila ponašanja pri slušanju muzike - Izvode u ritmu uz pokret brojalice - Pevaju po sluhu pesme različitog sadržaja i raspoloženja

<ol style="list-style-type: none"> 11. Slušamo tradicionalnu i umetničku muziku svog i drugih naroda 12. Vejavica vejala“-dečija pesma 13. „ Zvončići“- dečija pesma 14. Uvežbavanje obrađenih pesama 15. Priprema programa za Novogodinu i novogodišnji maskenbal 16. Uvežbavanje programa za Novu godinu- pevamo pesme i smišljamo ritmičke pratnje 17. Generalna proba programa za Novu godinu- pevamo pesme i smišljamo ritmičke pratnje 18. Složeniji koraci za koreografiju 19. Pokaži šta znaš: igramo,pevamo,sviramo 20. Ritmički diktat 21. Moderni plesni pokreti sa osnovama gimnastike 22. „Mamamama“ dečija pesma 23. Najlepša mama na svetu“- dečija pesma 24. Priprema programa za mamin dan 25. Kviz:Prepoznajemo muzičke instrumente i glasove 26. „Šta je to“-dečija pesma 27. Dečije muzičko stvaralaštvo-ritmičkipokreti na zadatu muziku 28. Uvežbavanje obrađenih pesama 29. „Prolećna pesma“- dečija pesma 30. Kviz: Prepoznajemo muzičke instrumente i glasove 31. Slušamo klasičnu muziku 32. Pokaži šta znaš: igramo,pevamo,sviramo 33. Moderni plesni pokreti sa osnovama gimnastike 34. Dogovor oko priredbe povodom kraja školske godine 35. Priredba za kraj školske godine 36. Priredba za kraj školske godine 	<p>angažovanja u svim muzičkim aktivnostima(izvođenje, slušanje, istraživanje);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje kritičkog mišljenja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pevaju po sluhu uz pokret dečije narodne pesme i muzičke igre - Učestvuju u školskim priredbama - Izrađuju dečije ritmičke instrumente
---	---	--

Na osnovu člana 119. stav 1 tačka 2 Zakona o osnovama obrazovanja i vaspitanja ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon, 6/2020 i 129/2021), na sednici Školskog odbora održanog 15.7.2022. godine članovi ŠO su jednoglasno doneli

ODLUKU

Usvaja se Školski program za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja za period
2022/2023 - 2025/2026.

Direktor škole,

Predsednik školskog odbora
